

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΕΤΟΣ Η' ΤΟΜΟΣ 8.

№ 57, 635



ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.

Παρά τὴν ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.

1879.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Η' ΤΟΜΟΝ.

Είσερχόμενον τὸ Ἀθήναιον εἰς τὸ ἡ' τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτος, ὁμολογεῖ ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἣν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ε' ἔτους ἐγνωστοποίησε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τριῶν ἐτῶν χρόνῳ ὁ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, τῶν ἐν Γερμανίᾳ δηλονότι καὶ τῇ λοιπῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἀριθμὸς ἠϋξήσῃ τοσοῦτον, ὅσον ἡλαττώθη ὁ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῇ Τουρκίᾳ, διὰ τὸν λόγον ἴσως ὅτι οἱ μὲν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης ἀναγνώσται, θέλοντες νὰ γινώσκωσι τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν ἡμῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅσον δύναται τοῦτο ἐκ τοῦ Ἀθηναίου νὰ γείνη αὐτοῖς γνωστὸν, ἀναγινώσκουσι τὸ Ἀθήναιον, οἱ δὲ ἡμέτεροι, μὴ βλέποντες ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ποικιλίαν οἷαν ἐν ἄλλοις ἑλληνικοῖς τῆς ἐλαφρᾶς λεγομένης φιλολογίας περιοδικοῖς εὐρίσκουσι — καὶ τοιαῦτα εὐτυχῶς ἢ ἀτυχῶς οὐκ ὀλίγα κατὰ μῆνα καὶ ἔτος ἀναφαίνονται καὶ πάλιν ἐκλείπουσι — προτιμῶσι ταῦτα. Τούτου ἕνεκα τὸ Ἀθήναιον παρατείνει τὸν βίον χάριν τῶν ὀλίγων ἀναγνωστῶν του διὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ μέσων, ἐλπίζον κάλλιον μέλ-

λον, όταν ἐκπληρωθῶσιν οἱ πόθοι, οὓς ἐξέφρασεν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ε' ἔτους, καὶ ὧν μετὰ λύπης βλέπει ὅτι πόρρω ἀπέχει ἡ ἐκπλήρωσις, ὡς νῦν ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

Παρήγορον ὁμως εἶναι ὅτι τῶν συντακτῶν αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς ἀυξάνει μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι νέοι ἀκμαιότεροι ἀναδέχονται τοὺς κεκμηκότας. Ἡ δ' ἐμφάνις νέων λογίων μαρτυρεῖ τὴν εἰς τὰ γράμματα ἔφρουν ἡμῶν, ἀφ' ἧς ἐλπίζεται καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν ἀληθῆς καλλιέργεια παρ' ἡμῖν. Ἐνθαῤῥυντικὸν δὲ εἶναι καὶ τοῦτο ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Παρισίοις παγκοσμίῳ ἐκθέσει οἱ σοφοὶ κριταὶ αὐτῆς ἠξίωσαν βραβεῖου τὸ ἐλληνικὸν πανεπιστήμιον δι' ἄλλα τε καὶ διότι συντελεῖ εἰς συντήρησιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Αὐγούστου 1879.

Οἱ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀθηναίου ἐπιμελούμενοι

ΣΤ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ. ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Griechische Palaeographie von V. Gardthausen. Leipzig.

Druck und Verlag von B. G. Teubner. Εἰς 8^ο μέγα,
σελ. 472, μετὰ 13 παλαιογραφικῶν πινάκων.

Ἡ ἔλλειψις παλαιογραφίας συντόμου μὲν καὶ ὀπωσοῦν ἀκριβοῦς, συμφώνου δὲ πρὸς τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας καὶ προσιτῆς τοῖς πᾶσι παρεκίνησε τὸν ἐν Λειψία καθηγητὴν κ. Gardthausen εἰς ἔκδοσιν τῆς νέας ταύτης παλαιογραφίας. Κεφαλαίωδης περίληψις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιεχομένων καὶ γενικαί τινες κρίσεις προελθοῦσαι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐφεξῆς ὀλίγων λέξεων.

Ἡ ἐν λόγῳ παλαιογραφία διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία, ὧν προτάσσεται εἰσαγωγή, ἐν ἣ ὀρίζεται μὲν ἡ παλαιογραφία καὶ ἐξετάζεται ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ διπλωματικὴν, ἐκτίθενται δὲ καὶ ἐπικρίνονται αἱ ἐργασίαι τῶν μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων ἀσχοληθέντων περὶ τὴν παλαιογραφίαν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ δικαίως ἐπικαλουμένου πατρὸς αὐτῆς Montfaucon.

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς ὕλης, ἐφ' ἧς ἡ γραφή, οἷον μετάλλων, φύλλων, φλοιοῦ, ξύλου, ἐλέφαντος, ὀστῶν, παπύρου, μεμβράνης κτλ. καὶ περὶ τῆς τεχνικῆς κατεργασίας καὶ παρασκευῆς τινῶν ἐξ αὐτῶν. Περὶ τοῦ σχήματος καὶ δεσίματος (Einband) τῶν χειρογράφων, περὶ τῶν γραφικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν, περὶ μέλανος καὶ χρώματος καὶ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, περὶ τῶν διαφόρων κοσμημάτων καὶ καλλωπισμῶν τῶν χειρογράφων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς, τὰ διάφορα συστήματα καὶ ἡ τάξις αὐτῆς, ἔθθα πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὰ περὶ στιχομετρίας καὶ κωλομετρίας. Εἶτα τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, τὰ κεφαλαῖα καὶ μικρὰ γράμματα καὶ αἱ ποικίλαι ὑποδιαίρέσεις αὐτῶν. Ἐπεταὶ λεπτομερῆς

ἐξετάσις τῆς ταχυγραφίας, κρυπτογραφίας, τῶν διαφόρων ταχυγραφικῶν σημείων καὶ ἄλλων σημειογραφημάτων. Καὶ τελευταῖον ἐξετάζονται οἱ ἀριθμοί, στίξεις, τόνοι καὶ πνεύματα καὶ τὰ κριτικὰ καὶ μουσικὰ σημεῖα.

Τὸ τρίτον βιβλίον περιέχει τὰ περὶ τῶν γραφῶν, πίνακα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν μετὰ συντόμου ἱστορίας, κατάλογον τῶν κεχρονολογημένων χειρογράφων, ἱστορίαν τῶν ὑπογραφῶν, ἔνθα καὶ περὶ νοθείας καὶ γνησιότητος αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐξετάζονται αἱ ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις χρονολογίαι, αἱ ἰνδικτιῶνες, ἡλίου καὶ σελήνης κύκλοι καὶ ἐκτίθενται μέθοδοι πρὸς ἀναγωγὴν τῶν διαφόρων χρονολογιῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς. Ἐπεταὶ κεφάλαιον περὶ πατρίδος τῶν γραφῶν καὶ ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἔνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι καὶ ἐκ τῶν χειρογράφων ἀποδείκνυται τὸ ἀνυπόστατον τῆς περὶ ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑποθέσεως τοῦ Fallmerayer. Ἐπομένως τούτοις ἐκτίθεται σχῆμα ἧγουν τύπος πρὸς περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, μέθοδος πρὸς ἀντιπαραβολὴν καὶ διάφοροι τεχνικαὶ ἀναπαραστάσεις αὐτῶν. Καὶ τελευταῖον παράρτημα περὶ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ 395—802. Χρονολογικὸς πίναξ, τ. ἔ. « Μέθοδος ἐν συντομίᾳ πῶς δεῖ εὐρίσκειν τοὺς κυκλους τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῆς ἰνδικτιου ». Καὶ ἀλφαριθμητικὸς πίναξ τῶν περιεχομένων.

Τούτοις ἐπισυνάπτονται 13 παλαιογραφικοὶ πίνακες, ὧν ἕκαστος διηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἑαυτοῦ. Οἱ μὲν πρῶτοι ἔνδεκα περιέχουσι τὰ ἀλφάβητα καὶ τὰς συνθεστάτας συνδέσεις τῶν στοιχείων ἀπὸ τοῦ 162 π. Χ. μέχρι τοῦ 1496 μ. Χ. Ὁ δὲ δωδέκατος καὶ τρισκαιδέκατος περιέχουσι ταχυγραφικὸν ἀλφαριθμητικόν. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ πίνακες ἐξηγοῦνται λεπτομερῶς ἐν τοῖς σχετικῶς κεφαλαίοις. Καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ δὲ ὑπάρχουσι ὅπου εἶνε ἀνάγκη στοιχείων τινῶν καὶ συνδέσεων αὐτῶν πανομοιότυπα, ἰδίᾳ δὲ τὸ πληρέστερον τῶν προγενεστέρων κεφάλαιον περὶ σημειογραφημάτων. Τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις κοσμήματα ἐχρησιμοποιήθησαν τεθέντα καὶ ἀλλαγῆ μὲν (ἴδ. σελ. 87), ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου. Ἐπὶ πᾶσι τούτῳ

τοίς τὸ βιβλίον, ὅπως πάντα ἐν γένει τὰ παρὰ Teubner ἐκδιδόμενα, εἶνε ἄριστα ἐκτετυπωμένον. Ἐν δὲ τοιούτοις μάλιστα βιβλίοις ἡ καλλιτυπία εἶνε οὐ μικρὸν πλεονέκτημα.

Τοιαύτη εἶνε ὡς διὰ βραχυτάτων ἡ περίληψις τῆς νέας ταύτης παλαιογραφίας· ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ὑπάρχουσα περίληψις τῶν περιεχομένων εἶνε τοῦλάχιστον ὀκταπλασία τῆς παρουσίας.

Αεπτομερὲς κρίσις περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἐξετάζοντος ἑκατοντάδας ζητημάτων καὶ προϋποτιθέντος μυριάδας βιβλίων καὶ πλείστας εἰδικὰς καὶ δὴ τεχνικὰς γνώσεις, ὧν εὐμοιρεῖ μὲν ὁ συγγραφεὺς, στερεῖται δὲ ὁ ἐπικριτὴς, καὶ τὰ ὄρια συντόμου βιβλιοκρισίας ὑπερβαίνει καὶ ἄλλως εἶνε δυσχερὲς τοῦλάχιστον εἰς ἐμέ. Διὰ τοῦτο θέλω περιορισθῆ εἰς τὰς ἐφεξῆς μόνον παρατηρήσεις.

Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν ἣν μέθοδον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἡ φύσις τῆς ὕλης. Ἐν τε τοῖς καθ' ὄλου καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους προβαίνει ὡς εἰκὸς ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα, ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ εἰδικώτερα, ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἐπὶ τὰ νεώτερα. Ὅπου ἐτέθη ἕκαστον κεφάλαιον, ἐκεῖ εἶνε ἡ οἰκεία θέσις αὐτοῦ· ἀβλαβῶς δὲν δύναται νὰ μετατεθῆ. Δὲν ὑπάρχει ζήτημα ἥτοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναφερόμενον εἰς τὴν παλαιογραφίαν, ὅπερ νὰ μὴ ἐξητάσθῃ ἐμβριθῶς καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου συγγραφέως. Εἰδήσεις, αἵτινες πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πονήματος τούτου ὑπῆρχον τῆδε κάκεισε διεσπαρμέναι, εὐρίσκει τις ἐναυθὰ κατ' ἐπιστημονικὴν τάξιν καὶ ἀκριβεῖαν ἐκτεθειμέναις. Εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ἐπισυνάπτονται ἀκριβέσταται βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις, ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ ἀφορμὴν πρὸς εὐρύτερας μελέτας καὶ πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ ἑκασταχοῦ ζητήματος. Πλείστα κεφάλαια ὑπάρχουσιν, ἐξ ὧν δύνανται νὰ ὠφεληθῶσι καὶ οἱ μὴ εἰδικῶς ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν παλαιογραφίαν, οἷον τὸ περὶ ἱστορίας τῆς γραφῆς, τὸ περὶ τῆς τάξεως αὐτῆς, τὸ περὶ τῆς στίξεως, τόνων, πνευμάτων καὶ ἄλλων σημείων, τὸ περὶ γραφῶν καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν, τὰ περὶ χρονολογίας κτλ. Πολλὰ δὲ πρακτικὰ καὶ τεχνικὰ μέθοδοι, οἷον ἡ περὶ ἀναγνώσεως τῶν παλιμψήστων, ἡ περὶ ἐξελιξέως τῶν πα-

πύρων, περὶ ἀναγωγῆς τῶν χρονολογιῶν, περὶ τεχνικῆς ἀναπαράστασεως τῶν χειρογράφων κτλ. ἐπαυξάνουσι τὴν χρησιμότητα τοῦ βιβλίου.

Πρὸς τοιαῦτα πλεονεκτήματα τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξαναφάνίζονται μικρά τινα ἁμαρτήματα ἀναπόφευκτὰ εἰς τοιαῦτα βιβλία. Τίς π. χ. θὰ ψεῖξῃ τὸν συγγραφέα, ἂν, ἀφ' οὗ ἐξέθηκεν ἀκριβέστατα τὰς περὶ τὴν στιχομετρίαν ἐργασίας τῶν Γερμανῶν Ritschl, Blass καὶ ἄλλων καὶ τὰς τελευταίας ἐπιτυχεῖς ἐρεῦνας τοῦ Γάλλου Graux, παρέλιπε νὰ σημειώσῃ ὅσα περὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Graux ὀρθότατα παρετήρησεν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ (τοῦ 1878 σελ. 259—263) ὁ πολὺς Cobet; Ὁμοίως ἐν σελ. 133 ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ διατρίβων Brugsch-Bey εὔρεν ἐν τῇ Σιναιτικῇ βιβλιοθήκῃ ἀποσπάσματα τοῦ Σιναιτικοῦ κώδικος. Τὸ εὔρεν ἐνταῦθα εἶνε συνώνυμον τῷ ἀνεκάλυψεν, ὅπως ὁ καὶ ἐν τούτοις ψευδόμενος Νέος ἐλευθέρος τύπος τῆς Βιέννης διεκήρυξε τότε. Τὴν εἰδησιν ταύτην τῇ εἰσηγήσει τοῦ Brugsch-Bey ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐφημερίδι δημοσιευθεῖσαν ἀνεσκεύασα ἐν ἄλλῃ γερμανικῇ ἐφημερίδι καὶ ἡ Νέα Ἡμέρα ἀνεδημοσίευσεν τὴν ἀνασκευὴν μου. Ἐν ταύτῃ ἔλεγον ὅτι πολὺν χρόνον πρὸς τῆς εἰς Σινᾶ μεταβάσεως τοῦ Brugsch-Bey οἱ μοναχοὶ ἐδείκνυον εἰς τοὺς περιηγητὰς τὰ περισωθέντα φύλλα, ἐγκεκολλημένα εἰς τὴν ἀρχὴν ἄλλου χειρογράφου, σαφῶς λέγοντες ὅτι « εἶνε φύλλα τοῦ Σιναιτικοῦ Κώδικος ». Ἄλλοι δὲ πρὸ τοῦ Brugsch-Bey ἐπισκεφθέντες τὸ Σινᾶ ἀνέφεραν τοῦτο ὅχι ὡς ἰδίαν ἀνακάλυψιν, ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς εἰδησιν προερχομένην ἐκ τῶν μοναχῶν! Πρὸς π. χ. τὴν ἐξαιρετον πραγματείαν τοῦ Π. Γρηγοριάδου : « Ἡ ἱερά μονὴ τοῦ Σινᾶ. 1875 » σελ. 19. — Ἀλλὰ τίς, παρακαλῶ, δικαίως θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ συγγραφέως νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὰ ἐν τοῖς ἐπιστημονικαῖς βιβλίοις γραφόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οἰαδῆποτε ἐφημερίδι; — Αἱ περὶ τῶν προγενεστέρων παλαιογράφων κρίσεις, ἂν καὶ ἐνιαχοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀνεπιεικεῖς πως, εἶνε ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀληθεῖς καὶ δίκαιαι. Ἰδίως δὲ ὅσα περὶ τοῦ Tischendorf λέγει (πρὸς σ. 10. 143. 163 καὶ ἄλλαχού), εἶνε ἀληθεῖς.

στατα. Ὁ Tischendorf ἠγάπα νὰ ὑπερεκτιμᾷ τὰ ἴδια εὐρήματα (ἀν εὐρημα αὐτοῦ καὶ ὄχι τοῦ Ῥώσου Πορφυρίου θεωρήσῃ τις τὸν Σιναϊτικὸν Κώδικα) καὶ νὰ παριστάνῃ αὐτὰ ὄχι ἀκριβῶς ὅπως ἦσαν. Ὅτι π. χ. ὁ Σιναϊτικὸς Κώδιξ δὲν εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ Vaticanus, ἀλλ' ἴσως καὶ κατὰ τινα ἔτη νεώτερος, πᾶς τις, πιστεύω, κρίνων ἀμερολήπτως τὰ πράγματα καὶ τὰ δεδομένα θὰ συνομολογήσῃ. Προκειμένου δὲ περὶ αὐτοῦ, καλὸν κρίνω νὰ μεταδώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου ὑποψίαν τινά, ἥτις καὶ ἐμὲ κατέλαβε καὶ πάντα ἄλλον πιθανῶς θὰ καταλάβῃ ἅμα ἐπισκεφθέντα τὸ Σινᾶ. Τοῦτο δὲ πράττω ἵνα δώσω ἀφορμὴν πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ Notitia editionis Cod. Sinaitici τοῦ Tischendorf, ἔνθα σημειοῦνται τὰ χειρόγραφα, ὅσα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀπεκόμισεν, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ μὲν ἄλλα ἄγνωστα τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 χειρόγραφον ἐν σελ. 63, ὅπερ περιγράφει ὡδε: Codex membr. foliorum 77 formæ mediæ sæculi fere XIII. Sunt fragmenta lexicæ. Primo folio legitur: ἀμαζῶν· ὄνομα ἔθνους παρὰ τὸ ἓνα μαζὸν ἔχειν· τὸ γὰρ ᾠ ἐνταῦθα τὸ ἐν δηλοῖ. Ἀμαζῶνες· οπένητες οἱ μάζαν μὴ ἔχοντες ἦτοι τροφήν. Ultimo loco legitur: δαρθεῖν καὶ καταδαρθεῖν παρὰ τὸ δρῶ ἔδραθον κατὰ ἀντίφρασιν ἀντὶ τοῦ μηδὲν δρᾶν. Ταῦτα ὁ Tischendorf. Ἐγὼ δ' ἐν Σινᾶ εὐρισκόμενος εἶρον χειρόγραφον ἀτελὲς κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, παραδόξως δὲ συμφωνοῦν καθ' ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνωτέρω περιγραφόμενον· ἄρχεται δὲ ἐκεῖθεν σχεδόν, ὅπου τελευτᾷ τὸ ἐν Πετροπόλει νῦν εὐρισκόμενον, τ. ἔ. ἀπὸ τῶν λέξεων: « Ἡ δεξιὰ ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι δι' αὐτῆς » καὶ λήγει εἰς τὸ α οὐδὲν μέλει τὸ ἐν. » Πρὸς μέγα ἐτυμολογικόν. Ἐκαστος ἐννοεῖ πῶς ἐξήγησα ἐγὼ τὴν σύμπτωσιν ταύτην. Οὐχ ἤττον ὅμως τὸ πρᾶγμα χρήζει ἐπιβεβαιώσεως, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀνέφερα αὐτὸ ἐνταῦθα. Ἄλλ' ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος παλαιογραφία ὑπάρχουσι βεβαίως πολλὰ ἰγνώμαι χρῆζουσαι ἐπιβεβαιώσεως, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ δικαίαι καὶ ἀκριβῆς ἐκτίμησις τῶν γνωμῶν τούτων θὰ γείνη μόνον ἀπ' οὗ

άνευρεθῶσι καὶ ἄλλα χειρόγραφα κεχρονολογημένα. — Ἐλλείψης τοῦ βιβλίου ὅπως οὖν λόγου τινὸς ἀξία εἶνε ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν προσέθηκε πανομοιότυπα (facsimile). Ἡ παλαιογραφία προτίθεται βεβαίως πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, εἰς δὲ συντελοῦσιν οὐ μικρὸν τοιαῦτα facsimile. Διάφορον ἐντύπων καὶ δὴ καὶ ὠφέλειαν παρέχει καὶ μία σελὶς πανομοιότυπος ἐν συνεχείᾳ γεγραμμένη ἢ τὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος ταύτης ἀναλελυμένα καὶ συνδεδεμένα οὕτως ἢ ἄλλως. Ἀμφότερα ταῦτα συναναπληροῦσι ἄλληλα. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἐλλείψεως ταύτης καὶ ὁ συγγραφεὺς λέγει τὰ δέοντα ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἡμεῖς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ προσθήκη εἰκοσάδος τινὸς πανομοιοτύπων θὰ ἠῴξανε τὴν τιμὴν τοῦ βιβλίου κατὰ 10 τοὐλάχιστον μάρκα. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ὁ συγγραφεὺς, ὡς πληροφοροῦμεθα, κατεπέισθη νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς ἐν παραρτήματι περὶ τοὺς 20 τοιοῦτους πίνακας εἰλημμένους ἐκ τῶν ἀρίστων χειρογράφων. Ἐπίσης εἰς τὸν κατάλογον τῶν σημειογραφημάτων εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ παρελαμβάνοντο καὶ ὅσα κύρια ὀνόματα γράφονται συντετμημένα, καθ' ὅσον εἶνε τοῦτο γνωστὸν οὐ μόνον ἐκ τῶν σωζομένων χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσφαλῶν κριτικῶν διορθώσεων. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ ἄλλων λέξεων, ὧν ἡ σύντομος γραφή, ἂν καὶ δὲν σώζεται ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κώδιξιν, ἐξηκριβώθη ὅμως διὰ κριτικῆς ἐρεύνης. Ἀλλὰ περὶ τούτων δυνατὸν ἄλλοι ἄλλως νὰ κρίνωσιν. Ἐγὼ νομίζω ὅτι παλαιογραφία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν κριτικὴν θὰ ἔχῃ μεγαλειτέραν ἀξίαν.

Τυπογραφικὰ λάθη συνήθως ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἀναφερομένοις ἑλληνικοῖς χωρίοις καὶ ἤτοι ἐξ ἐντύπων ἢ ἐκ χειρογράφων βιβλίων εἰλημμένοις. Π. χ. πρβ. σ. 7. σ. 20, ὅπου διορθωτέον ἐκεῖ ἀντὶ ἐκεῖ καὶ *νερικηκυίας* ἀντὶ *νερικυίας*. Σ. 22 γρ. Μέλιττα. Μέλιτταν' ἔνθα καὶ ἀντὶ τοῦ οὐ [πω?] ἐγὼ εἰκάζω οὐ [τι]. Σ. 32 γρ. ἐσχάτοκόλλον. Καὶ σ. 34 πρωτόκολλον. Σ. 58 γρ. Δημοτέλης. 71 δισσόν. Ἐν σελ. 85 περὶ χρυσογραμμίας ὑπάρχουσι πλείονα λάθη, τοῦ χειρογράφου ὅμως ὅπως καὶ ἐν σελ. 295. 374. 377. 378. 379 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν σελ. 229 γρ. ἀλλαχόσε. συχνούς. 249. Ἀντιόχεια. ἀντωνομία. 250 τριάς. Αὐ-

τόθι τὸ δευτερόνομον εἶνε ἐσφαλμένον. Σ. 270 γρ. ἐχάραξε. ὄλως. 271 γρ. πρόσκειται. 283 προσωδίαν. 289 ἐναντία. 296 φιλοπόνει. Εὐνομίου. εὐρών. 297 ἐξήλαυσε. 301 καὶ 302 καλλιγράφος. 304 εὐγενοῦς. καπνοῦ. 305 ἤρμοσε. 306 ὁ ἔχων. 332 Μελισσηνοῦ. 366 εἰκάζω : σεγνάϊ (= signavi) ἀντὶ σεγναί. 368 διορθ. Legi (ἀνέγνω). 371 Χριστοῦ. Ἁγιοθεοδώριτου. Αὐτόθι εἰκάζω ὅτι ἐν τῷ δρόμῳ Διὰ τοῦ ἐνουπολανθάνει τι. 372 Ἀλεξάνδρειαν. 380 γρ. τιη' (= 318) ἀντὶ τιη. 388 γρ. ἰνδ(ι)κ(τιῶ)νος. κτλ. Πάντα ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια ἐλπίζομεν ὅτι θὰ διορθωθῶσιν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει.

Ἄλλ' ὅμως, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπον, οὐδὲν εἶνε ταῦτα παραβαλλόμενα πρὸς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρετὰς τῆς ἐν λόγῳ παλαιογραφίας. Ἐὰν δέ τις πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἀναλογισθῇ ὅτι εἰς ἕκαστον σχεδὸν κεφάλαιον τῆς παλαιογραφίας συνεβάλετό τι ἴδιον ὁ συγγραφεὺς ἤτοι ἐπανόρθωσιν τῶν προτέρων γνωμῶν ἢ καὶ ὄλως νέαν τινὰ παρατήρησιν, ὅτι τινὰ τούτων καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ἐδημιούργησε· μάλιστα δὲ ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς λαμπρὰς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ τὴν ταχυγραφίαν, κρυπτογραφίαν, περὶ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅπερ εὐκόλως παρατηρεῖ τις πανταχοῦ τοῦ βιβλίου, δὲν δύναται ἢ νὰ θαυμάσῃ τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν περὶ ταῦτα δεξιότητα καὶ εὐφυίαν τοῦ συγγραφέως. Ἐὰν ὁ Montfaucon ἐπικαλεῖται πατὴρ τῆς παλαιογραφίας ὡς πρῶτος συναγαγὼν τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν καὶ διατάξας αὐτό, ὁ καθηγητὴς Gardthausen δύναται νὰ καυχθῇ δικαίως ὅτι συνεπλήρωσε μὲν τὰ ἐλλείποντα, συναρμολογήσας δὲ μεθοδικῶς καὶ συστηματοποιήσας τὴν πολλαχοῦ ἄτακτον ὕλην συναπετέλεσεν ὅλον τι ἔχον μορφήν ἐπιστημονικωτέραν. Ἡ ἑλληνικὴ παλαιογραφία αὐτοῦ δὲν εἶνε ἔργον τι ἐφήμερον καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα, ἀλλὰ τελευταῖον ἐπιγέννημα πολυετῶν ἐργασιῶν καὶ εὐρυτάτων μελετῶν.

Ἐν Λε:ψία τῇ 9/21 Μαΐου 1879.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ
ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΡΟΣΩΜΙΑΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΝ. (*)

III.

Ῥυθμικαὶ ἀρχαί.

A) Ῥυθμικοὶ πόδες.

Ῥυθμὸς μὲν καθ' ὅλου, ὡς εἵπομεν, εἶνε ἢ ἐν τῇ κινήσει τῶν διαστημάτων ἀρμονία· ἐν δὲ τῇ μουσικῇ καὶ τῇ γλώσσει καθ' ἐξοχὴν ἢ τῶν χρόνων ἀρμονία· τουτέστι ἢ ἐν τῇ διαφορότητι τῶν χρόνων ἀρμονία. Ἀλλὰ διὰ τὸ εἶνε αἰσθητὸς ὁ ῥυθμὸς πρέπει ὁ χρόνος νὰ μὴ εἶνε συνεχής, ἀλλὰ νὰ μερίζεται εἰς αἰσθητὰ διαστήματα, ἔχοντα ἀρμονικῶς πρὸς ἄλληλα· μετρεῖται δὲ τὸ διάστημα ἐν τῇ γλώσσει διὰ τῆς συλλαβῆς· ἐν γένει δὲ αἱ συλλαβαὶ τῆς νεοελληνικῆς εἶνε μὲν ἴσαι κατὰ τὸν λόγον τοῦ χρόνου, διαφοροὶ δὲ κατὰ τὴν ἔντασιν· καὶ ἀπλούστατος μὲν πάντων ῥυθμὸς εἶνε, ὅταν ἐν σειρᾷ συλλαβῶν οὐδεμία ἄλλη διαφωνία ὑπάρχει, ἢ ὅτι εἶνε ἕτεροι, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα σύμφωνοι ὡς :

λά, λά, λά, λά,

ἢ

τά, τό, τέ, τί.

Ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἶνε μονότονος λίαν· διότι ἐπειδὴ ἡ διαφωνία εἶνε ἐλαχίστη δὲν ἐξάπτεται μὲν ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς διαφορᾶς, οὔτε τέρπεται αἰσθανομένη κατόπιν τὴν συμφωνίαν.

a. Προβαίνομεν περαιτέρω καὶ συμπλέκομεν μίαν ἔντονον συλλαβὴν μὲ ἄτονον, ὡς μῆλον· ἢ ἄτονον μὲ ἔντονον, ὡς καλός· ἐνταῦθα ἡ συμφωνία εἶνε μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἡ ἔντονος συλλαβὴ πρὸς τὴν ἄτονον ἔχει ἴσον λόγον· ἢ δὲ φύσις τῶν συλλαβῶν διαφέρει· ἀλλ' ἐπαναλαμβανομένου τοῦ συμπλέγματος τούτου καὶ πολλῶν μὲν διαφωνιῶν ἕνεκα τῶν ἀτόνων καὶ ἐντό-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος τῆς ἐν τῷ ζ' τόμῳ, σελ. 425, διακοπείσης διατριβῆς.

νων συλλαβῶν γεννωμένων καὶ τῆς πληθούς, πολλῶν δὲ συμφωνιῶν ἕνεκα τῆς ὁμοίας κατὰ τάξιν διαδοχῆς αὐτῶν, παράγεται ποικιλώτερος καὶ εὐαρεστότερος ρυθμός· ὡς τοῦ μὲν πρώτου εἰδους παράδειγμα :

Ἔνα ἔνα τοὺς φλογίζει, ἔνα ἔνα τοὺς μαρζίνει·

τοῦ δὲ δευτέρου :

λαμπρὰ σελήνη, ἥτις ρίπτεις φῶς γλυκύ.

Τὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο, οὗ ἡ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ρυθμικὴν ἄρμονίαν, καλοῦμεν κατὰ τοὺς ἀρχαίους πόδα· διότι συνήθως διὰ τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως τοῦ ποδὸς ἐμετροῦντο οἱ ρυθμικοὶ χρόνοι· καὶ τὸ μὲν ἔντονον μέρος, τὸ βαρύτερον, ὀνομάζομεν θέσιν· τὸ δὲ ἄτονον καὶ ἐλαφρότερον, ὕπερ σημαίνεται διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ποδὸς ἢ τῆς χειρὸς, ἄρσιν. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τοῦ Bentley καὶ τοῦ G. Hermann, ἐχόντων τὴν ἄμουσον ὑπόληψιν, ὅτι ἡ ἰσχυρὰ συλλαβὴ τῶν θέσεων ἔχει καθόλου μουσικὸν ὕψος, ἐν ᾧ μάλιστα ἐν ταῖς μελωδίαις αἱ θέσεις συχνότερον ἔχουσι τοὺς βαρυτέρους φθόγγους, αἱ ὄρθαι αὐταὶ ὀνομασίαι ἐλεινωῶς διεστράφησαν, ὥστε τὴν μὲν θέσιν γὰ προσαγορεύωσιν ἄρσιν, τὴν δὲ ἄρσιν θέσιν. Ἄς προσέξῃ δέ τις εἰς τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον παράγεται, ὅταν προηγηθῆται ἡ θέσις ἢ ἡ ἄρσις, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρων στίχων φαίνεται· τοῦτο ὠραιότατα διδάσκει ὁ Ἀριστείδης¹⁾ : « Τῶν δὲ ρυθμῶν ἡ συχαιτέροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι ».

Ὀνομάζομεν δὲ τὸ μὲν δισύλλαβον μέτρον, τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ θέσεως *σπονδειον*, τὸ δὲ ἀπ' ἄρσεως *ἀντισπονδειον*, καθὼς καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀνάπαιστον ἐκάλουν καὶ ἀντιδάκτυλον· οὔτε πρὸς τὴν φύσιν οὔτε πρὸς τὸ ἦθος αὐτῶν ἀρμόζουσιν αἱ συνήθεις ὀνομασίαι τροχαῖος ἢ ἱαμβος· διότι ἡ θέσις δὲν ἔχει πρὸς τὴν ἄρσιν διπλάσιον λόγον, ἀλλ' ἴσον.

β. Εἰς ἑ' γένος ρυθμοῦ προβαίνοντες συνδέομεν μίαν ἔντονον μὲ δύο ἀτόνους, ὡς *πρόσωπον*· ἢ δύο ἀτόνους μὲ μίαν ἔντονον, ὡς

1) Περὶ μουσ. 97.

ἀγαθός· εἰς τὰ μέρη τοῦ ποδὸς τούτου ὑπάρχει πλήρης διαφωνία οὐ μόνον κατὰ τὴν ἔντασιν τῶν συλλαβῶν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἐνῶ ἐν τῷ προηγουμένῳ γένει ὁ λόγος τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν ἦτο ὡς 1 πρὸς 1, ἦτοι ἴσος, ἐνταῦθα ὁ λόγος αὐτῶν εἶνε ὡς 1 πρὸς 2, ἢ ὡς 2 πρὸς 1, ἐὰν τὰς δύο συλλαβὰς λάβωμεν ἐν τῇ θέσει, ἐπομένως διπλάσιος· διὸ οἱ τοιοῦτοι ῥυθμοὶ εἶνε τεταραγμένοι καὶ κεκλινημένοι διὰ τὴν ἀνισότητά· παράδειγμα δὲ τοῦ μὲν ἀπὸ θέσεως ἀρχομένου εἶδους ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ κ. Ὀρφανίδου :

Τὴν τρομεράν μου κατάραν νὰ ἔχῃς, πνοή σου νὰ ᾔηται
τῶν κολασμένων ἢ φλόξ! Ἐριννὸς συνειδότης ἀγρία
εἰς τῆς νυκτὸς τὴν σιγὴν νὰ ταράττῃ τὸν ὕπνον σου πάντα!

Πόσον ταραχωδέστερα καὶ ἐμπαθέστερα εἶνε ταῦτα συγκρινόμενα πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ προηγουμένου εἰς τὸ ἴσον γένος ἀνήκοντος ῥυθμοῦ :

Χώρα μεγαλοφυίας! εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλοι,
ὦ πατρίς μου, αἱ ἰδέαι ἀνεβλάστου αἱ μεγάλαι.

(Α. Σοῦτσος)

Τοῦ δὲ ἀντιθέτου τρισυλλάβου ποδὸς τοῦ ἀπὸ διπλῆς ἄρσεως ἀρχομένου παράδειγμα ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Ζαλακώστα :

Ἄπὸ κρότον ὀργάνων βοίξει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρῦ,
λάμπουν ὄπλα χρυσᾶ καὶ λερῆ
φουστανέλλα μαυρίζει.

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος, ὡς βλέπει τις, ἔχει ἦθος σοβαρώτερον καὶ πληρὲς δραστηρίου ὀρμῆς· ὁ μὲν προηγούμενος ἀπὸ θέσεως ὑψῶται διὰ τῶν δύο ἄρσεων μετέωρος· διὸ εἶνε κατάλληλος εἰς ἐνθουσιασμούς καὶ μανίας, ὡς :

Ὅρ' ὕψηλὰ τῆς Ἑλλάδος! προπύργι' ἀνδρῶν ἐλευθέρων!
τὴν ὑπερήφανον στέμμα νεφῶν κεφαλὴν σας στολίζει
καὶ ἐξ αὐτοῦ καταπίπτουν φλογῶν ἢ χιόνων σινδόνες!
(Ὀρφανίδης)

ὁ δὲ τελευταῖος ἐκ διπλῆς ὀρμῆς ἰσχυρῶς ἐπιπίπτων ἀρμόζει εἰς προτροπὰς ἰσχυράς, εἰς ἐφόδους, ὡς :

Ἐποκρίνεται ἐκεῖνος : «Νὰ σφάξω
 »ὄπου ἔρω τοῦ Προφήτου ἐχθροῦς
 »καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκροῦς
 τὸ Ἄλλάχ! ν' ἀνακράξω».

Ἄμφότεροι ὅμως οἱ ῥυθμοὶ οὗτοι εἶνε ἀνάρμοστοι εἰς ποίησιν σεμνὴν καὶ ἰλαράν, ἥσυχον βίον καὶ ἤρεμα ἤθη περιγράφουσιν, ἢ ἥρωϊκὰς πράξεις καὶ λόγους μετὰ σεμνότητος καὶ ἀνευ μανίας ἐξυμνοῦσαν. Καὶ ὅμως πόση κατάχρησις ἐγένετο τοῦ ἥρωϊκοῦ τούτου ἐξαμέτρου λεγομένου εἰς ὑποθέσεις, εἰς ἃς ἤμιστα ἤρμοζε τὸ μανιωδὲς αὐτοῦ ἦθος! Καὶ τολμῶσι προσέτι παραγόμενοι ὑπὸ τῆς πλημμελοῦς ἐκείνης μετρικῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀρχαίων νὰ καλῶσι τοὺς ῥυθμοὺς τούτους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι καὶ ἀναπαίστοι τῶν ἀρχαίων, ἐξαιρουμένων τῶν κυκλίων, ἀπετέλουν τὸ ἴσον γένος· διότι ἡ θέσις πρὸς τὴν ἄρσιν εἶχε ὡς 2 πρὸς 2· πρὸς δὲ παντελῶς διάφορον εἶχον ἦθος· ὁ Ἀριστείδης p. 97 Meib. λέγει : «οἱ ἐν ἴσῳ λόγῳ τεταγμένοι δι' ὁμαλότητα χαριέστεροι»· ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (περὶ συνθέσ. 17) μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ὁ δάκτυλος «πάνυ σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἀρμονίας ἀξιολογώτατος» ὡς καὶ περὶ τοῦ ἀναπαίστου ὅτι «σεμνότητα ἔχει πολλήν καὶ ἔνθα δεῖ μέγεθος περιθεῖναι τοῖς πράγμασιν ἢ πάθος δεῖ παραλαμβάνεσθαι». Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ στίχος οὗτος λ. χ.

Χαίρετε, κῆποι φαιδροὶ τοῦ Βροντάδου, τῆς Χώρας, τοῦ Κάμπου
 (Ὁρφανίδης)

εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος τοῦ λεγομένου τούτου τροχαϊκοῦ μέτρου, ὅστις τουναντίον παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἄσεμνος καὶ κορδακικός :

Χαῖρε, κόνις Ἀρμοδίων, κόνις Ἀριστογειτόνων,
 ἧτις μετὰ τῶν ζεφύρων συμπετᾶς καὶ τῶν αἰώνων.
 (Α. Σοῦτσος)

Τουναντίον οἱ καταχρηστικῶς καλούμενοι ἱάμβοι τῆς νεοελληνικῆς ἔχουσι σεμνότητα, ἡρεμίαν, χάριν, ἅτινα δὲν ὑπάρχου-

σιν εἰς τοὺς ταραχώδεις ἀναπαίστους καλουμένους, ὡς ὁ στίχος

Δαμπρὰ σελήνη, ἥτις χύνεισ φῶσ γλυκύ.

παραβαλλόμενος πρὸς τὸν

Ἐφερόμην ἀσκόπως κί' ἀνάπαυσιν θέλων

ἐμφαίνει τὴν διαφορὰν. Ἐπ' ἐναντίας δὲ οἱ ἱαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι ἦσαν θερμοὶ καὶ εὐτελέστεροι· καὶ δι' αὐτὸ κατὰ τὸν Mar. Victor. 108 : «Improbatur apud tragicos versus ex omnibus iambis compositus, nam quo sit amplior et par tragicæ dignitati interponunt in locis dnmntaxat imparibus pedum dactylicorum moras et spondeum».

Ὡστε οἱ παρ' ἡμῖν ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι καταχρηστικῶς καλούμενοι δὲν εἶνε εἰμὴ σπονδεῖοι ἀπ' ἄρσεως καὶ ἀπὸ θέσεως· τοῦτο συμφωνεῖ μὲν καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν, ἣν ἀνεπτύξαμεν, ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ ἡμῶν ἰσοδυναμεῖ μὲ δίσημον χρόνον τῶν ἀρχαίων· μαρτύρια δὲ προσέτι ἔστωσαν καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ἅπερ συνήθως οὐχὶ ἱαμβικῶς ἀλλὰ σπονδειακῶς (ἢ δακτυλικῶς) ἄδονται, ὡς :

Ἐβγῆκαν τὰ καράβια τὰ Ζαγοριανά·

διότι ὁ ῥυθμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸ ἴσον γένος τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἕκαστος δὲ ποῦς δισύλλαβος ἀποτελεῖ τέσσαρας μὲν χρόνους ἀρχαίους, δύο δὲ τέταρτα τῆς νεωτέρας μουσικῆς· διότι τὸ ὄγδοον λαμβάνεται συνήθως ἴσον μὲ τὸν πρῶτον χρόνον ἢ τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν τῶν ἀρχαίων. Ἄν καὶ ἡ μουσικὴ ἔχει ἰκανὴν ἐλευθερίαν, ὥστε νὰ μεταβάλη τοὺς φυσικοὺς χρόνους, ὡς ἐπὶ τοῦ ἄσματος :

Μαῦρ' εἶν' ἡ νύκτα ἔς τὰ βουνὰ

ἔς τοὺς βράχους πέφτει χιόνι.

ὅπερ ἄδεται μὲν κατὰ δακτυλικὸν ῥυθμὸν, ἐκάστου ποδὸς ἰσοδυναμοῦντος μὲ οκτάσημον δακτυλικὸν τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐχὶ χοριαμβικῶς, ὡς διατείνεται ὁ ποιητὴς τοῦ ἄσματος· μὴκύνεται δὲ ἡ μὲν πρώτη συλλαβὴ τοῦ «μαῦρ' εἶν' ἡ» εἰς τετράσημον, ἦτοι ἡμίμακρον τῆς νῦν μουσικῆς, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τρίσημον, ἡ δὲ τρίτη εἰς μονόσημον βραχύνεται· καίτοι ἀλλαχοῦ τηροῦνται οἱ φυσικοὶ χρόνοι, ἐκάστης συλλαβῆς σωζούσης τὸ δίσημον αὐτῆς μακρόν. Ἄν δὲ ἦσαν τροχαῖοι καὶ ἱαμβοὶ, ἀδύνατον ἡ μου-

σική νὰ κατεφρόνει κατὰ πάντα τῆς φυσικῆς ἐκφωνήσεως, ὡς οὐδὲ παρ' ἀρχαίοις, καὶ ὡς ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τοὺς τόνους τῶν λέξεων· ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει τόνος καθόλου, ἔχει καὶ ἡ ᾠδὴ κροῦσιν, καίπερ δυναμένη νὰ προσθήσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔχει ἡ λέξις. Ὅτι μὲν ἄρα οἱ λεγόμενοι ἰαμβοὶ καὶ τροχαῖοι τῶν νεωτέρων γλωσσῶν δὲν εἶνε εἰμῆ σπονδεῖοι σχεδὸν δῆλον.

Ἄλλὰ πῶς νὰ ὀνομάσῃ τις ἤδη ὀρθῶς τοὺς λεγομένους δακτύλους καὶ ἀναπαιστούς; οὔτοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς τετρασήμους δακτύλους καὶ ἀναπαιστούς ἐκείνων· διότι αἱ δύο ἀτόνιστοι δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὴν μίαν τετονισμένην· ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσι μὲ ἐξάσημα ἀρχαῖα· ἀνάγονται δὲ οὐχί εἰς τὸ ἴσον τὸ δακτυλικόν, ἀλλ' εἰς τὸ διπλάσιον μᾶλλον, τὸ ἰαμβικόν γένος. Ἄρα γε κατ' ἀναλογίαν πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάσωμεν μολοσσοῦς; Πλὴν τὸ ὄνομα τοῦτο συμφωνεῖ μὲν κατὰ τοὺς χρόνους, ἀλλ' οὐχί κατὰ τὸ ἦθος· ὅθεν μᾶλλον προτιμῶ νὰ ὀνομάσω τὸν μὲν δάκτυλον λεγόμενον *βακχεῖον*, τὸν δὲ ἀνάπαιστον *ἀντιβάκχειον*· καὶ μὲν ἐν τῇ μετρικῇ οὕτως ἐκάλουν τὸν πεντάσημον πόδα — — — καὶ — — —, ἀλλ' οἱ μουσικοὶ ἐκάλουν οὕτω τὴν ἐκ δύο ἀνομοίων ποδῶν ἰάμβου καὶ τροχαίου ἐξάσημον συζυγίαν — — — καὶ — — —, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστείδης, p. 37 M. «Σύνθετοι δὲ οἱ κατὰ συζυγίαν βακχεῖοι δύο, ὧν ὁ μὲν πρότερον ἔχει τὸν ἰάμβον, δεύτερον δὲ τὸν τροχαῖον· ὁ δὲ ἐναντίως»· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκάλουν τοὺς πόδας τούτους βακχεῖους διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς ἀπλῶν ποδῶν· ἡμεῖς δὲ δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τοὺς ἡμετέρους — — — καὶ — — — διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν· καὶ ὅπως οἱ ῥυθμοὶ ἐκεῖνοι εἶχόν τι λοξὸν καὶ παράφορον, οὕτω καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀρμύζουσιν εἰς μέθην ἐνθουσιασμοῦ, μανίας, ὀρμῆς παραφόρου· καὶ ἐντελὴς μὲν ταυτότης κατὰ τὸ ἦθος αὐτῶν δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ ὁμοιότης τῶν χρόνων καὶ τὸ εἰς ἀμφοτέρους κοινόν, καίπερ διάφορον τὸ εἶδος, μανιωδὲς καὶ παράφορον δικαιοῖ ἡμᾶς εἰς τὰς ὀνομασίας ταύτας· τοῦλάχιστον πολὺ ὀρθότεραι τῶν συνήθων.

Ἐσαύτως καὶ οἱ παρὰ Γερμανοῖς καταχρηστικῶς καλούμενοι

τροχαῖοι καὶ ἱαμβοὶ, μὴ ὄντες κυρίως παρὰ σπονδαῖοι ἢ δακτυλοειδεῖς (ὡς λ. χ. τὸ *Fahren*, ἔνθα ἡμῖς ὡς ἐγγίστα χρόνος προστίθεται ἐκ τῆς δευτέρας συλλαβῆς εἰς τὴν πρώτην καὶ καταντᾷ ἢ σχέσις ὡς $2 \frac{1}{2}$ πρὸς $1 \frac{1}{2}$, εἶνε πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι τῶν λεγομένων δακτύλων καὶ ἀναπαίστων ὡς οἱ στίχοι τοῦ Schiller :

Fahre wol du Rosenzeit voll Wonne
Die so oft das Mädchen lustberäuscht.

καὶ οἱ ἐξῆς ἀντισπονδειακοί, καταχρηστικῶς δὲ ἱαμβικοὶ τοῦ Göthe :

Bewundert viel und viel gescholten Helena
vom Strande komm' ich wo wir erst gelandet sind.

δὲν εἶνε κατὰ πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς δακτυλικούς καλούμενους τοῦ Voss :

«Nenne den Mann mir, o Muse, den listigen, welcher so vielfach Irret' um her, seitdem er die heilige Troja verheeret»;

Καὶ πολὺ δικαίως οἱ Ἕλληες τὸν ἐκ πέντε ἱαμβῶν συγκείμενον αὐτῶν μέτρων προσηγόρευσαν ἡρωϊκὸν διὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα.

ε. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν δυσλλάβων καὶ τρισυλλάβων ποδῶν, οὓς ἐκαλέσαμεν σπονδαῖον καὶ ἀντισπόνδειον, βακχεῖον καὶ ἀντιβάκχεον, καθ' ὅσον προηγῆται ἢ ἔπεται ἡ θέσις.

Τρίτον γένος ῥυθμοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ τετρασύλλαβοι ἐκ δυσλλάβου θέσεως καὶ δυσλλάβου ἄρσεως συγκείμενοι πόδες· καθ' ὅσον δὲ ἡ θέσις ἀποτελεῖ σπονδαῖον ἢ ἀντισπόνδειον καλοῦμεν τὸ μέτρον σπονδαιοειδὲς ἢ ἀντισπονδαιοειδὲς· καὶ ἡ προηγῆται ἢ θέσις ὡς *φαίνονται*, ἢ ἔπεται ὡς *περιμένω*· τὸ μὲν πρῶτον καλοῦμεν *προσπόνδειον*, τὸ δὲ δεύτερον *ἐπισπόνδειον*· ὁμοίως ἔχομεν καὶ *προαντισπόνδειον* καὶ *ἐπαντισπόνδειον*, ὡς ἀπέρχομαι, ἄρμονικός. Μέχρι τοῦδε ἀτάκτως τὰ δύο ταῦτα εἶδη συμμιγνύοντες ἔκαμαν ὥστε οἱ στίχοι αὐτῶν, ἰδίᾳ τὰ τρίμετρα ἱαμβικὰ καλούμενα, νὰ μὴ ἔχωσιν ἰκανὴν εὐρυθμίαν καὶ ἁρμονίαν.

Προσέτι εκάλουν ταῦτα διποδίαν ἰαμβικὴν καὶ τροχαϊκὴν, ἐν ᾧ κατ' ἀναλογίαν ὤφειλον νὰ καλῶσι παίονας· διότι ναι μὲν οἱ ἰαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι κατὰ διποδίαν ἐμετρῶντο, ἔχοντες τὴν ἰσχυροτέραν κρούσιν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ δευτέρου μὲν ποδὸς οἱ ἰαμβοὶ, τοῦ πρώτου δὲ οἱ τροχαῖοι, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐκ τούτου ἔπεται, ὡς καὶ ὁ Westphal παρατηρεῖ¹⁾, ὅτι ὁ ἕτερος ποῦς ἀποβάλλει τὴν κρούσιν του, ἀλλ' ἀπλῶς ὑποβάλλει εἰς τὴν ἰσχυροτέραν τοῦ ἑτέρου· τὴν διαφορὰν ταύτην ἐναργῶς δεικνύει τὸ ἐξῆς παράδειγμα :

λαμπρὰ σελήνη, ἣτις χύνει φῶς γλυκὺ,
πραύνει τὴν περίλυπον καρδίαν μου.

ὁ μὲν προηγούμενος στίχος σύγκειται ἐξ ἀντισπονδειαίων καθαρῶν· ἐκ τοῦ συμπλέγματος δὲ τῶν δύο ποδῶν, ὁ ἕτερος δύναται νὰ τονίζεται ἰσχυρότερον, χωρὶς ἔνεκα τούτου ὁ παρακείμενος νὰ στερῆται τοῦ τόνου του· τὸναντίον ἐν τῷ β' στίχῳ αἰσθανόμεθα ῥυθμικὴν τινὰ μεταβολήν, καθ' ἣν ἐκ βαρυτέρου καὶ ἰσχυροτέρου γίνεται μετάδοσις εἰς ἐλαφρότερον καὶ εὐπετέστερον. Ἄλλ' ἡμεῖς ἔνεκα τῆς ὀλιγοτονίας τῆς ἡμετέρας γλώσσης καθαρὸς σπονδειακὸς καὶ ἀντισπονδειακὸς στίχους δὲν δυνάμεθα νὰ κάμνωμεν· ἐπικρατέστεροι δὲ εἶνε οἱ ἐλαφροὶ σπονδαιοειδεῖς καὶ ἀντισπονδαιοειδεῖς, ὧν ἡ ἰσχύς ἀναγκάζει καὶ τοὺς καθαρὸς νὰ προσοικειωθῶσιν ἐξασθενοῦντες τοὺς τόνους αὐτῶν μὲ τὸ σχῆμα ἐκείνων. Καὶ ἐξέχουσι μὲν οἱ ἡμέτεροι στίχοι διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐλαφρότητα, εὐκινήσιαν καὶ μαλακότητα, ἐλαττοῦνται δὲ κατὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν γερμανικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἄς παραβάλλῃ τις λ. γ. τοὺς ἐξῆς στίχους :

Ν' ἀπέλθω; τὸ προφέρουσι τὰ χεῖλη σου
μὲ τὴν τῆς καρδίας σου σκληρότητα;

μὲ τοὺς ἐξῆς γερμανικούς :

Das ist die schöne Lüneburger Ebene
Wohin des Rufs Trompete mich von fern gelockt.

ἢ τοὺς ἐξῆς ἀγγλικούς, καίτοι κατὰ ἓνα πόδα ἡλαττωμένους :

1) Griech. Metrik. s. 7.

Roll on, thou deep and dark blue ocean roll!
Ten thousand fleets sweep over the in vain ;¹⁾

Καὶ ἄλλοθεν δύναταί τις νὰ πεισθῆ, ὅτι τοὺς τετρασυλλάβους τούτους πόδας δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀσυνθέτους καὶ οὐχὶ συνθέτους ἐκ δύο ποδῶν· διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον αἰ ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων». Ἀλλὰ δυνάμεθα τὸ ἀπέρχομαι, λ. χ. ν' ἀναλύσωμεν εἰς δύο πόδας ἀπέρ- καὶ -χομαι; ἀλλ' ἕκαστος ποὺς σύγκειται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως· τὸ δὲ -χομαι, οὐδεμίαν ἔντονον θέσιν ἔχον δὲν δύναται νὰ κληθῆ ποῦς.

Ὡστε ἡμεῖς δύο γένη ἔχομεν μόνον ἐπιδεχόμενα συνεχῆ στιχουργίαν· τὸ ἴσον γένος τῶν τετρασυλλάβων καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἄνισον τῶν τρισυλλάβων· τὸ δὲ δισυλλαβικὸν ἄχρηστον σχεδὸν παρ' ἡμῖν, μόνον δὲ συμπλέκεται μετὰ τῶν ἄλλων.

Σπονδαῖος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀντιδάκχειος εἶνε οἱ μόνοι ῥυθμικοὶ ἡμῶν πόδες· ὁ δὲ σεμνὸς καὶ ἀρμονικὸς δάκτυλος, ὁ παθητικὸς καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνάπαιστος, ὁ εὐθυμὸς τροχαιῖος, ὁ ὀξύς καὶ καυστικὸς ἱαμβὸς, οἱ ἐνθουσιαστικοὶ παίωνες, καὶ τόσοι ἄλλοι πόδες καὶ συμπλέγματα ποδῶν εἶνε παντελῶς ἄγνωστα καὶ ἀμίμητα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας· διότι μουσικοῦ ῥυθμοῦ ἴσα ἴσα στεροῦνται αὐταί· τί δὲ νὰ εἴπη τις πρὸς τοὺς τολμηροὺς μεταφραστάς, οἵτινες παντελῶς διαφθεῖρουσι τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων μέτρων; Ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφράσω τὸ δακτυλικὸν μέτρον οὐχὶ διὰ τοῦ ἡμετέρου βακχείου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ σπονδαίου, τοῦ καταχρηστικῶς λεγομένου τροχαιῖου· ἂν καὶ πάλιν πόσον θὰ ἐβλάπτετο τοῦ ἀρχαίου μέτρον τὸ ἦθος; διότι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ δύο ἀναλυόμενα βραχέα ἦθος καὶ ἐν μακρόν· κάλλιον δὲ πάλιν θὰ ἤρμοζεν, ἂν τὸ ὁμηρικὸν

1) Τοὺς στίχους τούτους τοῦ Βύρωνος προσφκειώθη μεταφράσας ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ μέρος·

Κύλιε τὰ κύματά σου, θάλασσα! Μυρίοι στόλοι
ἔρχονται, ὑπάγουν, τρέχουν εἰς τὸν τράχηλόν σου ὄλοι
.....

Τοιαύτη συνήθως τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἢ πρωτοτυπία.

ἑξάμετρον μετεφράζετο διὰ τοῦ ἡμετέρου δεκαπεντασυλλάβου, ὅπερ εἶνε τὸ ἐπικόν καὶ ἠρωϊκόν ἡμῶν μέτρον· διότι κυρίως πᾶσα μετὰφρασις εἶνε ἀτυχής.

B) Κῶλα, κόμματα, περίοδοι, στίχοι, ὑπέμετρα.

Ὅπως δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες συλλαβαὶ συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἄρσις καὶ θέσις ἀποτελοῦσι τοὺς πόδας, οὕτω δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες πόδες συμπλεκόμενοι οὕτως, ὥστε εἰς ἢ δύο πόδες πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε ἐν σχέσει ἄρσεως καὶ θέσεως, γεννῶσιν ἑρρυθμὸν τι ὅλον, ὅπερ καλοῦμεν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον *σύνθετον* πόδα, ἢ κῶλον· ὥστε ἐν κῶλον ἀποτελεῖται ἢ ἐκ τεσσάρων ποδῶν δισυλλάβων ἢ ἐκ τριῶν τρισυλλάβων ἢ ἐκ δύο τετρασυλλάβων· ὡς καὶ ὁ ἀπλοῦς ποῦς ἢ ἐκ τεσσάρων συλλαβῶν τὸ πολὺ, ἢ ἐκ τριῶν, ἢ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σχηματίζεται· τὸ κῶλον ἄρα δὲν ὑπερβαίνει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἡμέρᾳ γλώσῃ τὰς ἑννέα συλλαβάς· ἀπαράλλακτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέχρι 18 χρόνων ἐξικνεῖτο τὸ κῶλον (πλὴν τοῦ παιωνικοῦ συνθέτου ποδός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔβαινε μέχρι πεντεκαιικοσασήμου· ἀλλ' ὁ ρυθμὸς οὗτος εἰς τὴν νεωτέραν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἶνε ἄγνωστος). Mar. Victor. p. 111. *Tra-ditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere; metrum autem ex duobus colis subsistere.*

Ἐκάστου κώλου κυρίαν μὲν θέσιν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τελευταῖον πόδα, ἀσθενεστέραν δὲ τὸν μέσον, ἀσθενεστάτην δὲ τὸν πρῶτον· καὶ ἐκάστου μέτρου ἢ στίχου ὡσαύτως τὸ δεῦτερον κῶλον, ὡς σημαντικώτερον τοῦ ρυθμοῦ. Τοῦτο διαρρήδην διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος, p. 288: «Οἱ μὲν (τῶν συνθέτων ποδῶν δηλονότι) ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἑνὸς δὲ τοῦ κάτω· οἱ δὲ πάλιν ἐξ ἑνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο τε τῶν ἄνω καὶ δύο τῶν κάτω». Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν τελευταίαν χώραν ἐκάστου συνθέτου ποδός θεωρεῖ καθόλου ὡς βᾶσιν, τουτέστι θέσιν· τοῦτο σημαίνει ὁ κάτω χρόνος· μέσην

δέ τινα καὶ ὡς θέσιν καὶ ὡς ἄρσιν, ὡς ἔχοντα μέσσην καὶ ἐπίκοι-
νον τὴν ἔμφρασιν· ἀλλὰ διὰ τί εἰς τὸν τελευταῖον πόδα δίδει ὁ
Ἀριστόξενος ταύτην τὴν προτίμησιν; διότι ὁ τελευταῖος ποῦς
(ἢ συζυγία) ὡς ὕστερος ἐρχόμενος ἔχει πλησιεστέρην τὴν ἔμφρα-
σιν πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρότερον λέγωνται πολ-
λάκις οἱ πρότεροι· ἐκεῖ ἀναπαύεται ἡ σύντασις τῆς διανοίας· ἐκεῖ
διὰ τῆς φωνῆς, τῆς μελωδίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δηλοῦται
ἡ ἀπόθεσις τοῦ ῥυθμοῦ· ἀπόδειξις δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἀντισπονδεια-
κούς στίχους ἀνεχόμεθα ἢ μὲν πρώτη χώρα ἐνίοτε νὰ εἶνε καὶ
σπονδεῖος, ὡς

Μ α ὕ ρ ο καράδι ἔπλευσε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,

ἀλλ' οὐδέποτε τὴν δευτέραν' ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν σπονδεια-
κῶν τὴν μὲν πρώτην χώραν ἀνεχόμεθα νὰ εἶνε καὶ ἀντισπόν-
δειος, ὡς :

Ἄ λ λ ἄ ζώπυρον ὠραῖον αἰωνίων πόθων εἶσαι.

ἀλλ' οὐχὶ τὴν δευτέραν' προσέτι ὁ τελευταῖος ποῦς παντὸς στί-
χου παρά τε τοῖς Ἱταλοῖς, οἵτινες εἰς τοὺς ἄλλους πόδας ἐπι-
τρέπουσι μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν τοῦ ῥυθμοῦ, ὀφείλει
νὰ ἔχη τὸν αὐτὸν τόνον σταθερῶς, καὶ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως δια-
τηρεῖ τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Ὁμοίως καὶ περὶ τῶν
ἀρχαίων ῥυθμῶν· εἶνε παραδεδομένον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων μετρι-
κῶν, ὅτι ἐκάστης ἱαμβικῆς διποδίας ὁ δεύτερος ποῦς ἀπετέλει
τὴν βᾶσιν, καὶ εἶχε τὴν κατάκρουσιν· τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ
διασεσφωμένου παραδείγματος μελωδίας ἀνωνύμου, ἐνθα ἡ
στιγμή, δι' ἧς ἐσημαίνετο ἡ κρούσις, κεῖται ἐπὶ τῆς δευτέρας
θέσεως ἱαμβικῆς διποδίας¹⁾).

Ἄλλὰ τὰς τροχαϊκὰς διποδίας ἐξεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι κατα-
κρούοντες τὸν πρῶτον πόδα, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ κοῦφον
καὶ εὐτράπελον αὐτῶν ἦθος, ἐν ᾧ τῶν ἱάμβων τὸ δραστικὸν
ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιφορὰν τῆς κρούσεως εἰς τὸν δεύτερον πόδα· διὸ
οἱ ἄλογοι πόδες ἐν μὲν τοῖς ἱάμβοις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιτ-

1) Ὁρα Rossbach u. Westphal, Rhythmik, S. 645.

τάς, ἐν δὲ τοῖς τροχαίοις εἰς τὰς ἀρτίους χώρας. Μ' ὅλα ταῦτα οἱ νεώτεροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ αἰσθανθῶσι τὴν βαθεῖαν ταύτην αἴσθησιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὁ μὲν Cäsar ἤθελε νὰ μεταβάλη καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου· ὁ δὲ Westphal ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλ' ἀμφιταλαντεύεται καὶ ἐν σελ. 449 καὶ 487 τῆς μετρικῆς του προτιμᾷ τὴν συνήθη πλημμελῆ βᾶσιν· καὶ τῶν τε ἰαμβικῶν βάσεων τὸν πρῶτον πόδα τονίζει καὶ τοῦ ὅλου στίχου τὰς βᾶσεις ἐναντίως τῷ Ἀριστοξένῳ σημαίνει, ἐπιλανθάνεται δὲ ὅτι τὸ τίς μὲν ποῦς ἢ ποία συζυγία ἰσχυρότερον πρέπει νὰ λέγεται, τοῦτο ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πάθους, ἢ δὲ θέσις διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἔμφρασίν της. Μάστιγν δὲ ὁ Christ ἐπικαλεῖται τὸ ἑαυτοῦ ρυθμικὸν αἰσθημα, οὐδ' ὄναρ ἰδῶν ὁποία ἦτο ἢ ἀπαγγελία καὶ ἢ φύσις τῶν ἀρχαίων μέτρων. Καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐμφαίνουσι πόσον κατὰ τὴν αἴσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρμονίας τῆς μουσικῆς ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι τῶν ἀρχαίων.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι τὸ κῶλον ἢ ὁ σύνθετος ποῦς δὲν δύναται νὰ περιέχῃ πλείονας τεσσάρων ποδῶν τῶν δισυλλάβων· διότι καὶ ὁ ἀπλοῦς μέχρι τετρασυλλάβου προέβη· πλείονα δὲ ἐννέα συλλαβῶν, ἤτοι τριῶν τρισυλλάβων ποδῶν δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν ὑπὸ ἓνα ρυθμικὸν τόνον· καὶ δύο κῶλα καὶ ἂν κατὰ τοὺς ἄλλους πόδας διαφωνῶσι, ἂν κατὰ μίαν βᾶσιν, ἤτις, ὡς εἶπομεν, κεῖται ἐν τέλει, συμφωνῶσι κατὰ τὸν τόνον, δύνανται νὰ ἔχωσίν τινα εὐρυθμίαν· δι' ὅμοιον λόγον οἱ Ἰταλοὶ δὲν παραδέχονται στίχους πλείονας ἔνδεκα συλλαβῶν· ἀλλ' ἔνδεκα συλλαβαὶ δὲν δύνανται ὑπὸ ἓνα τόνον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς εὐρυθμίαν αἰσθητήν. Δύο δὲ κῶλα ἀποτελοῦσι μίαν περίοδον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, ἢ μέτρον, ἢ καὶ στίχον. Ἐπομένως δύναται νὰ περιέχῃ τὸ πολὺ 18 συλλαβᾶς· πέραν δὲ τούτου καλεῖται ὑπερμέτρον ἢ σύστημα· καὶ δὲν δύναται νὰ γραφῆ ἐν ἐνὶ στίχῳ. Ἄν δὲ τὸ κῶλον δὲν περαίνεται, ἀλλὰ καταλήγει, τότε καλεῖται κόμμα· ὥστε καὶ ἐξ ἐνὸς ποδὸς δύνανται νὰ σχηματισθῶσι κόμματα. Τὸν ὄρον δὲ στίχου κρίνω ἀρμόδιον νὰ μεταχειριζώμεθα διὰ πᾶν ρυθμικὸν σύστημα, εἴτε ἐκ δύο κῶ-

λων, εἴτε ἐξ ἑνὸς κώλου ἢ κόμματος, γραφόμενον ἐν ἐνὶ στίχῳ.

Διαφέρει ὁμως ὅταν δύο κῶλα ἢ κόμματα γράφονται ἐν ἐνὶ στίχῳ ἢ δύο κατὰ τοῦτο, ὅτι, ὅταν γράφονται ἐν δυσὶ στίχοις ἀπαιτεῖται περισσοτέρα παῦλα καὶ ἀποκοπή, παρὰ ὅταν ἐν ἐνὶ αἰ δὲ ταχεῖαι παῦλαι καὶ ἀνακοπαὶ ἐμφαίνουσι ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν· ὥστε ἀντιβαίνει εἰς τὴν σεμνότητα τῶν πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τὸ νὰ γράφωμεν αὐτοὺς εἰς δύο στίχους, ὅπερ παραινεῖ ὁ κ. Λασκαρέτος¹). Πολλάκις ὁμως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀσυναρτήτων στίχων, ὀλίγον διαφέρει τὸ νὰ τοὺς γράφωμεν εἰς δύο στίχους, ἢ εἰς ἕνα, ὡς τοὺς ἐξῆς τοῦ Α. Σούτσου·

Μικροὺς αἰῶνας
παρείδες Μοῦσα
τὸν Ἑλικῶνα
σιωπηλόν·
καὶ δὲν ἠκούσθης
καλλιφωνοῦσα
κανὲν κελάδημα
ὕψηλόν.

Γ) Διαίσεις καὶ τομή.

Οἱ στίχοι ἵνα ἀπαγγέλλωνται ἀκόπως καὶ ἐναρμονίως πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναπαύλας τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ τέλει καὶ ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἐν τέλει μὲν, ὅταν ὁ στίχος τελειόνη εἰς μέρος λόγου· ἰδίως δὲ συντείνει εἰς τὴν εὐροίαν τῶν στίχων καὶ μάλιστα τῶν μακροτέρων νὰ συμπίπτῃ τὸ τέλος αὐτῶν μὲ τὸ τέλος γραμματικοῦ κώλου, ἢ τοῦλάχιστον συναφοῦς τινος νοήματος, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀποκοπὴ βιαία· περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ στίχου ἀπαιτεῖται μία κυρία διαίσις ἢ τομή· καὶ διαίσεις μὲν γίνεται, ὅταν, ὅπου τελειώνει ὁ πῶς, τελειόνη καὶ ἡ λέξις· ὅταν δὲ λήγουσα ἡ λέξις τέμνη καὶ δὲν συμπεραίνῃ τὸν πόδα, λέγεται τομή.

Καὶ διαίρεσιν μὲν ἀγαπῶσιν οἱ ἐκ δύο κώλων ἴσων συγκείμενοι στίχοι, ὡς λ. χ. ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικός, τομὴν δὲ οἱ ἐξ ἀνομοίων· ἢ ἐξ ὁμοίων μὲν, ὡς ὁ ἐξάμετρος, βραχέων δὲ κατὰ

1) Ἐν Βύρῳνι, Τόμ. α. σ. 517.

τὸ ποσόν· ἀλλὰ οὗτος μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας στιχουργίας. Ἡ δὲ διαίρεσις ἀρμόζει νὰ συμβῇ μάλιστα κατὰ τὸ μέσον, διαιροῦσα τὸν στίχον εἰς δύο ἴσα κῶλα· ἡ δὲ ἰσότης αὕτη δίδει σεμνότητα καὶ χάριν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δεκαπεντασυλλάβου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ γαλλικὸς ἀλεξανδρινός, καίπερ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμέτερον τρίμετρον ἀντισπονδειακόν, εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος, ὡς οἱ στίχοι οὗτοι :

Ah! que me dites—vous? | Quelle étrange manie
Vous peut faire envier | le sort d'Iphigenie?

παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς νεοελληνικούς :

ὦ μῆτερ τοῦ Αἰπύτου, | εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων | ἄφες ν' ἀσπασθῶ·

ἀλλ' ἡ τομὴ παρέχει μὲν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα.

Οἱ δ' ἐξ ἐνὸς κώλου στίχοι δύνανται νὰ στερεῶνται ὅπως τομῆς καὶ διαιρέσεως.

Δ) Σχήματα στίχων.

α) κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ.

Οἱ στίχοι λέγονται *ὀλόκληροι* μὲν καὶ *ἀκατάληκτοι*, ὅταν περιέχωσι τὸν τελευταῖον πόδα τέλειον· ὅταν δὲ καταλήγωσι, πρὶν ἔτι ἀπαρτισθῆ, καλοῦνται *καταληκτικοί*· ἐλλείπει δὲ ἡ μία ἢ δύο συλλαβαί· ὅταν δὲ τούναντίον πλεονάζωσιν, ὑπερκατάληκτοι. Ἡ κατάληξις ἄρα εἶνε ἀνωμαλία τις, ἥτις ἐν μὲν τῇ μουσικῇ ἀναπληροῦται διὰ μετρομένου κενοῦ χρόνου, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ποιήσει, ποικιλία καὶ διαφωνία τοῦ τελευταίου ποδὸς πρὸς τοὺς προηγουμένους· διότι ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος ἐν τῇ γλώσσει κενὸς χρόνος δὲν δύναται νὰ μετρηθῆ.

Ἐποκαθίσταται δὲ ἡ εὐρυθμία διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐπομένου στίχου· ὅτι δὲ ἡ διάφορος συλλαβὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τῆς ἀναπληρώσεως

χρόνου κενού, ἀλλ' ἄλλως, περὶ τούτου δὲν εἶνε καιρὸς ἐνταῦθα νὰ διατρίψωμεν. Ἄν δὲ ἡ συνάφεια τοῦ στίχου ἀποκόπτεται διὰ κατάληξιν εἰς τὸ μέσον, καλεῖται ἀσυνάρτητος. Ἀσυνάρτητοι δὲ στίχοι εἶνε συνήθεις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στιχουργίᾳ· ὡς λ. χ. οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι: 1)

Τώρα τὴν αὐγή, | τώρα ἡ αὐγή χαράζει
τώρα τὰ πουλιά, | τώρα τὰ χελιδόνια.

ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ κατάληξις ἐν μὲν τῇ ᾠδῇ ἀποκαθίσταται διὰ τῆς ἦτις ἐκτάσεως ἢ διὰ κενοῦ χρόνου, ἐν τῇ διαλέκτῳ ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος (διότι τοσαύτη παῦλα γίνεται καὶ ἂν μὴ ὑπάρχῃ κατάληξις), ἐν τῇ τομῇ, ἡ εὐρυθμία ὀφείλει νὰ ἀναπληροῦται διὰ τῆς ἐν ἐπομένῳ στίχῳ συμφωνίας τοῦ ἀσυνάρτητου. Ἀσυνάρτητοι δὲ εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀντισπονδειακοὶ στίχοι, δι' ὧν τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα συνέθεσεν ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς :

ἦτις εἰς δάφνας | τοῦ Μαραθῶνος
τῆς Σαλαμίνας, | τῶν Πλαταιῶν
ἦνωσεν ἄλλας | νέου ἀγῶνος
ἐνδοξότερας | τῶν παλαιῶν.

ἐμφαίνουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκόπτοντες τὴν ἀρμονίαν στίχοι κίνησιν, ταραχὴν, πάθος τι, ἢ παραφορὰν· οὐδαμῶς δ' ἀρμόζουσιν εἰς σεμνὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἔπος, οὔτε μεγαλοπρέπειαν ἔχοντες, οὔτε ἤρεμον καὶ ἐλευθέριον διάθεσιν· κομψῶς δὲ περιγράφει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Κουμανούδης εἰς τὸ ποίημά του α Στράτις Καλοπίχειρος 2).

.....
ἀφ' οὗ ἐσχάτως Τουρκομάχοι σοβαροί,
ὡς κόραι ἐλαφραὶ δὲν ἀπηξίωσαν
ἔμπρὸς μας νὰ χορεύσωσι μὲ λυρικὸν
βημάτισμ' ἀκουράστως διακλώμενοι
εἰς ραψῶδας ὅλας δυοκαίδεκα
μὲ τόσον βάρος ὄπλων.

1) Εἰς τὰ Carm. Popul. τοῦ Passow, σ. 445.

διότι τῷ ὄντι δεικνύουσι παραφορὰν εἴτε χαρᾶς καὶ μέθης, εἴτε ὀργῆς καὶ πάθους ἀνευ μεγαλείου.

β) κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Συντίθενται δὲ οἱ στίχοι ἢ ἐξ ὁμοίων ποδῶν, ὅτε καλοῦνται καθαροὶ καὶ μοροειδεῖς, ἢ ἐξ ἀνομοίων. Καὶ περὶ μὲν τῶν μοροειδῶν οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὡς τῆς ρυθμικῆς αὐτῶν ἀρχῆς εὐκαταλήπτου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγῶμεν τὰ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν συγκείμενα μέτρα; Κατηγοροῦσιν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, οἵτινες διδάσκουσιν συνθέσεις ἐξ ἀνομοίων καὶ συμμίκτων ποδῶν. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰ περισσεωσμένα τῶν ἀρχαίων ποιήματα ἐπραγματεύοντο οὐχὶ ὑπὸ μουσικῆν καὶ ρυθμικῆν ἐποψίν, διότι τὰ μέλη αὐτῶν δὲν ἐσώζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀλλ' ὑπὸ μετρικῆν, κατέστησαν σύστημα οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας· διότι εἰς τὴν ψιλὴν στιχουργίαν ἐπιτρέπονται πλεῖστα ποικιλίαι καὶ ἀνωμαλῖαι, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται πολὺ εἰς τὸν μουσικὸν ρυθμὸν· ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν διαστημάτων καθιστᾷ αὐτὰς λιαν ἐπαισθητάς. Ἀλλ' ἀναντίρρητον οὐχ ἦττον εἶνε, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ χρῆσιν ἐποιεῖτο ρυθμικῶν μεταβολῶν καὶ ποικιλιῶν, αἵτινες εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὴν σημερινὴν μουσικῆν· πᾶσαι δὲ αὐταὶ αἱ μεταβολαὶ ἐγίνοντο πρὸς ἔντεχνον σκοπὸν· ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστείδου, p, 99 : « Οἱ γε μὴν σύνθετοι παθητικώτεροί τέ εἰσι τῷ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν σύγκεινται ρυθμοὺς ἀνισότητι θεωρεῖσθαι καὶ πολὺ τὸ ταραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῷ μῆδὲ τὸν ἀριθμὸν, ἐξ οὗ συνεστᾶσι τὰς αὐτὰς διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ μακρᾶς ἀρχεσθαι, λήγειν δ' εἰς βραχεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δὲ ἐτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι. ». Τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοίως ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ μέτρα, τὰ ἐξ ἀνομοίων συμμιγνύμενα. Ὅπως τὰ μέρη τὰ ἀπαρτίζοντα τοὺς ἀπλοῦς πόδας κατ' ἀρχὰς ἀνόμοια καὶ διάφωνα ὄντα διὰ τῆς ἐν ἐπαναλήψει συμφωνίας καθίστανται σύμφωνα καὶ γεννῶσι τὸν ρυθμὸν, οὕτω καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἀνομοίων ποδῶν, ἀν' ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ συμφωνίᾳ.

νῶσι, δύνανται νὰ καταστῶσιν ἑρῶρυθμοὶ καὶ εὐχάριστοι· καὶ ὅπως, ὅσῳ πλείων εἶνε ἡ ἀνωμαλία τῶν τοῦ ποδὸς μερῶν, τοσοῦτω παθητικώτερος καὶ παραχωδέστερος εἶνε ὁ ῥυθμὸς, οὕτω ἔτι μᾶλλον παθητικώτεροι καθίστανται οἱ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν στίχοι. Καλοῦμεν δὲ ἐπισύνθετα μὲν, μικρὸν τι ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν, τὰ μέτρα, τὰ ἐκ δύο κώλων συγκείμενα, ὧν ἕκαστον ἔχει διάφορον ῥυθμὸν εἴτε κατὰ γένος, εἴτε κατ' εἶδος· μικτὰ δέ, τὰ ἐξ ἀναμίκτων ποδῶν ἀπαρτιζόμενα· ῥυθμοειδῆ δὲ καὶ πολυσηματίστα, τὰ μὴ τηροῦντα ῥυθμικὴν τάξιν καὶ συμφωνίαν· ὅποια ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ, ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἀριστείδην· « Ῥυθμοειδεῖς δὲ (χρόνοι) οἱ μεταξὺ τούτων καὶ πῃ μὲν τῆς τάξεως τῶν ἑρῶρυθμων, πῇ δὲ τῆς παραχῆς τῶν ἀρῶρυθμων μετεληφότες ».

Λέγομεν δὲ βραχέα τινὰ περὶ ἐκάστου αὐτῶν.

1. Μονοειδεῖς καὶ καθαροί.

Τοιοῦτους στίχους μόνον βακχείους καὶ ἀντιβακχείους δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν· τοὺς ἄλλους τοῦλάχιστον ποιούσι μικτοὺς καὶ πολυσηματίστους. Ἀλλὰ καθαροὺς ἐπίσης βακχείους πρέπει νὰ θεωρῶμεν, ἂν ἐνίοτε λείπη ὁ τόνος· δύναται δὲ νὰ λείπη ὁ τόνος ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις :

α) Ὄταν ὁ βακχεῖος εἶνε ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου· διότι ἡ εἰσβολὴ τῆς φωνῆς ἀναπληροῖ τὸν τόνον, ὡς :

ἐφιλονείκουν τὸ γέρας τοῦ κάλλους, σιγῶντα εὐγλώττως

Πρὸ πάντων ὁμως :

β) Ὄταν προηγήται διὰ θέσεως πλειόνων συμφώνων ἐντεινομένη καὶ ἐκφαινομένη συλλαβὴ ἄλλων ἀσθενῶν, ὡς :

μυ στηριώδεις πάλμοις ἡ καρδία μου πρῶτον ἠεθάνθη·

καὶ :

εἰς στεναγμοὺς γοερούς οἱ τραχεῖς σου ἑρῶραγαν βράχοι.

γ) Ὄταν ἄτονος συλλαβὴ ἀποτελῇ μέρος λόγου :

καὶ τὴν γυμνὴν σου κοσμοῦν κορυφὴν τούρανοῦ αἰ νεφέλαι.

διότι καὶ τότε διὰ διαστάσεως γεννᾶται ἔμφασις. Πᾶσα ἄλλη ἐξαίρεσις εἶνε ἀνυπόφορος.

2. Ἐπισύνθετο.

Τοιοῦτοι εἶνε μὲν σπάνιοι παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἥττον δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν, ἔχοντες πάθος συγκρουομένων αἰσθημάτων καὶ πράξεων· πρὸς παράδειγμα ποιούμεν τοὺς ἐξῆς στίχους :

α) Πόθος μὲ λυθνεῖ θερμός, | ὀποῦ μοῦ καίει τὴν καρδίῃ.

ὑποῦ ὁ ἐλαφρὸς βακχεῖος καταλήγει εἰς τὸ β' κῶλον εἰς σφοδρὸν καὶ παθητικὸν ἀντισπὸνδειον κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς Σαπφούς :

Ἄλλὰ μ' ὄλυσιμελῆς, | ὦ'ταιρε, δάμναται πόθος·

ἀν καὶ τὸ ἦθος εἰς τὴν μετάφρασιν ἱκανῶς μεταβάλλεται. Τὸ ἐναντίον αἶσθημα ἐμποιεῖ τὸ ἐξῆς ἐπισύνθετον :

β) Θά ψάλω πρῶτον | πράξεις ἡρώων λαμπράς.

κατὰ μίμησιν τοῦ ἐλεγιάμβου :

Πρῶτον μὲν εὐδοῦ | λον θέμιν οὐρανίαν.

Ἦσαύτως ἀξιοσύστατον εἶνε τὸ ἐξῆς μέτρον :

γ) Γλυκίτατα ἄστρα τὸ φῶς σας | θέλγει τὴν ψυχὴν μου,

ἐνθα ἡ διὰ τῶν ἀπ' ἀντισπονδείου ἀρχομένων ἀντιβακχείων ἀναπτέρωσις τῆς ψυχῆς καταπίπτει διὰ τῶν σπονδείων εἰς γλυκεῖαν μελαγχολίαν καὶ σύννοιαν. Καὶ εἰς τοῦτο ὡσαύτως ἐμιμήθημεν τὸ ἀρχαῖον :

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, | χρῆμά τοι γελοῖον.

ὅμοιον τι πάθος ἔχει τὸ ἐξῆς ἐκ βακχείων κῶλον καταλήγον ἐξ ἐνθουσιώδους ἢ περιχαροῦς διαθέσεως εἰς σοβαρὰν πράϊνσιν καὶ κατευνασμὸν διὰ τοῦ σπονδείου :

δ) Τὸ μαλακὸν τὸ ὠραῖον σου δέρμα δὲν | θάλλει πλεῖά ἔηράνθη.

καὶ τοι εἰς τὸ ἀρχαῖον παρέχει τὴν ἀντίθετον αἰσθησιν·

Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἀπαλὸν χροά | κάρφεται γὰρ ἤλ'·

Καὶ ἄλλοι ἔτι τρόποι δύνανται νὰ γίνωνται τῆς ἐπισυνθέσεως, ὡς λ. χ.

ε) ὁ οὐρανὸς πενθοφορεῖ, κ' ἐγὼ χαίρω, τραγουδῶ.
 ὅπου τὸν παθητικὸν ἀντισπὸνδειον διαδέχεται εὐθυμὸς σπονδείος.

3. Μικτοί.

Μικτοὶ καλοῦνται, ὡς εἶπομεν, οἱ στίχοι, οἵτινες ἐκ διαφόρων ποδῶν ἀποτελοῦσι σύμμικτόν τι ὄλον, οὔ ἢ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ἐν τῇ διαφωνίᾳ τῶν ποδῶν συμφωνίαν τῶν στίχων καὶ εὐρυθμίαν.

Ἄλλὰ δύνανται καὶ ἐν καθαροῖς στίχοις νὰ παρεμβάλλωνται πόδες τινὲς ἀλλότριον μὲν, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ταχυτέρας ἀγωγῆς, ἣν προκαλεῖ ὁ ὅλος ῥυθμὸς, συμμορφούμενοι καὶ ἐξομαλιζόμενοι. Ἄπλούστατον τούτου εἶδους εἶνε, ὅταν δύο ἀλλεπάλληλα φωνήεντα ταχέως προφερόμενα ἀποτελῶσι μίαν περίπου συλλαβὴν, ὡς :

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψιν
 τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερῆ,
 ποῦ μὲ β_ια μετράζει τὴν γῆν.

Ὅπου ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ τὰ -ζω_ια κατὰ συναλοιφὴν ἐκφωνοῦνται καὶ ἰσοδυναμοῦσι μὲ μίαν συλλαβὴν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὰς ἐκθλίψεις μεμαρτυρημένον εἶνε ὅτι ἐξεφώνουν κατὰ συναλοιφὴν, καὶ οὐχὶ ὡς ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες ἐκείνους δι' ἀποκοπῆς· ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ μετράζει τὸ *αει* ὡς δίφθογγος ἐκφωνούμενον καθίσταται μία συλλαβή· ἀλλὰ τὸ β_ια ἀποτελεῖ ἄλογον συλλαβὴν· διότι πλεονάζει· καὶ οὔτε πρὸς δύο ἰσοῦται συλλαβᾶς, οὔτε πρὸς μίαν· πρὸς ἐπανόρθωσιν δὲ τοῦ ῥυθμοῦ πρέπει νὰ ἐκφωνῶνται λίαν ταχέως τὰ δύο φωνήεντα· καὶ ἀτεχνώτερον ὅμως ἐκφωνούμεναι αἱ ἄλογοι αὗται δὲν βλάπτουσι ἐπαισθητῶς τὸν ῥυθμόν, ἀλλὰ παρέχουσι μέγεθος τι καὶ συγκίνησιν. Ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ τοῦ στιχοουργοῦ ἂν δύο ἐπάλληλα φωνήεντα ὡς μίαν συλλαβὴν θέλει νὰ λάβῃ διὰ ταχείας συνεκφωνήσεως ἢ δύο· τοῦλάχιστον εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα ἐνορῶμεν ἱκανὴν ὡς πρὸς τοῦτο ἐλευθερίαν, ὡς¹⁾ :

1) Παρὰ Passow, DLXVIII· ὡς καὶ οἱ ἐπόμενοι πάντες.

Ἐσὺ κοιμᾶσαι ξεγνοιαστῆ, κ' ἐγὼ κακονυχτάω.

Κακονυχτάω γιατί πονῶ, πονῶ γιατί ἀγαπάω.

Ἐνθα τὸ *άω* ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ *α'* καὶ *β'* στίχου ἀποτελεῖ δύο συλλαβάς, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ *ά* στίχου συνεκφωνεῖται εἰς μίαν ἄλογον· γίνεται δὲ ἡ συναλοιφή, ἢ δι' ἐντάσεως μὲν τοῦ πρώτου φωνήεντος, ἐπισκοτήσεως δὲ τοῦ δευτέρου, ἢ διὰ συνεκφωνήσεως ταχείας ἀμφοτέρων. Ὅμοίως καὶ οἱ ἄλογοι σπονδεῖοι τῶν ἀρχαίων ἢ διὰ ταχείας ἀμφοτέρων τῶν συλλαβῶν ἐκφωνήσεως ἐξομαλίζονται, ἢ δι' ἐξασθενήσεως τῆς μιᾶς κατὰ τι ἂν δὲ καὶ μικρόν τι χρόνου μῦριον πλεονάζη οὔτε ἐν τοῖς ἡμετέροις στίχοις βλάπτει, οὔτε ἐκείνων τὸν ῥυθμόν. Ἄλλ' αἱ κύριαι δίφθογγοι τῆς νεοελληνικῆς αἱ κατὰ κρᾶσιν οὐδέποτε διαιροῦνται· εἶνε δὲ κατὰ κρᾶσιν δίφθογγοι αἱ *ιά, ιέ, ιό, ιού*. Δίφθογγοι δὲ κατὰ διέξοδον καθίστανται πολλάκις τὰ *αί, εἰ, οἰ*, διὰ συναλοιφῆς, ὡς :

Παρά νὰ φά_η τὴν πέρδικα τὴν γλυκοκελαδοῦσα
ποῦ κελα_ῖδει κάθε πουρνό, τὸ λέ_ει καὶ κάθε βράδου.

Πολλάκις δὲ πάλιν, ὅταν μάλιστα ἔχῃσι τὸν τόνον καὶ ἔπεται σύμφωνον, διαιροῦνται, ὡς :

ὁποῦ ἀγαπάει κι' ἀρνηθῆ, δὲν εἶνε συχωρεμένο·

ὅπου τὸ *ε* τοῦ εἶνε ἐπισκοτίζεται. Ταῦτα ἄς χρησιμεύσωσι παράδειγμα εἰς τοὺς στιχουργοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἀφίνοντες τὰς φυσικὰς ταύτας ὁδοὺς τῆς συναλοιφῆς, ἀποκόπτουσι βιαίως τὰς συλλαβάς.

Καὶ ἀπλούστατον μὲν σχῆμα τῆς διὰ ταχυτέρας ἀγωγῆς ἐξομαλύνσεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε τοῦτο, τὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων φωνήεντων. Ἄλλὰ καὶ ἄλλαι συλλαβαὶ δύνανται συγκείμεναι ἐξ ἑνὸς μόνου συμφώνου καὶ στοιχείων εὐεκφωνήτων νὰ ἐξισωθῶσι διὰ τῆς ταχύνσεως τῆς προφορᾶς μὲ τοὺς ἄλλους πόδας, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξῆς στίχου τοῦ Σολωμοῦ :

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρη,
Δροσιὰ στὰ σωθικὰ τὰ μαραμένα
εἶνε νύχτα γλυκεῖα καὶ τὸ φεγγάρι

αί τέσσαρες συλλαβαὶ ἀλίγη νὰ πά-ρη» δύνανται ταχέως ἐκφερόμεναι νὰ ἐξισωθῶσι μὲ τὰς τρεῖς τῶν προηγουμένων ποδῶν, ὡς καὶ ἀναλογεῖ κατωτέρω αὐταῖς τὸ τρισύλλαβον «τὸ φεγγά-ρι»· ἀλλ' ἴσως ὁ ποιητὴς ἐπεσκοτεῖ μᾶλλον τὸ φωνῆεν τὸ τελευταῖον τοῦ Μαρία. Μόνον παρατηροῦμεν ὅτι τοιαῦται δι' ἐπιτηδεῖων συλλαβῶν γενόμεναι ταχεῖαι ἐκφωνήσεις παρέχουσι γοργότητα καὶ κίνησιν· καὶ ἐν τῇ σημερινῇ μουσικῇ τοιοῦτοι συνεκφωνούμενοι γοργῶς φθόγγοι εἶνε συνήθεις· καὶ οὕτως ἐξεφωνοῦντο καὶ οἱ πλεονάζοντες ἄλογοι χρόνοι τῶν ἀρχαίων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διὰ μεταβολῆς τῆς ἀγωγῆς ἐξομαλύνσεως τῶν εἰς καθαρὸς στίχους ἐμπλεκομένων ἐνίοτε ἄλλοτρίων ποδῶν.

Κυρίως δὲ μικτοὶ στίχοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες συστηματικῶς καὶ κατὰ τάξιν συμμιγνύουσι πόδας διαφόρους. Γίνονται δὲ αἱ μίξεις ἢ κατὰ *συμπάθειαν*, ὅτε ἡδέως συναρμολοῦνται, ἢ κατ' *ἀντιπάθειαν*, ὅτε εὐρίσκονται εἰς ἀντισπασμούς, καὶ ἡ συζυγία αὐτῶν καθίσταται ἄχαρις καὶ χωλή.

α) Κατὰ *συμπάθειαν* μὲν συμπλέκονται πόδες ἐξ ἄρσεως ἀρχόμενοι μὲ πόδας ἀπ' ἄρσεως, ὡς *ἀντισπόνδειος* μὲ *ἀντιβάχχειον*, ὅπερ σύνηθες ἔν τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τῇ γερμανικῇ στιχουργίᾳ, π.χ.

Ἐντὸς παχυχλόου κι' ἀνοῦντος λειμῶνος
 συνέξησαν δύο τρυγόνες ποτὲ
 κ' αἱ δύο ἐρώτων καρδίαι πισταί,
 ἠγνόουν τί ἦτο τὸ δάκρυ κι' ὁ πόνος.
 (Ὁρφανίδης)

Ἡ οἱ ἐξῆς τοῦ Ζαλακῶστα, ἔνα μόνον ἀντιβάχχειον περιέχοντες·

Ἡ δρόσος ἐπότιζεν
 Ἄμραντα μύρτι
 Καὶ τᾶστρα ὑπέτρεμον
 Κ' ἡ φύσις ἐτάρτα
 Ποθοῦσα τὸ φίλημα
 τῆς νέας ἀυγῆς.

Οὔτοι, ὡς πολλάκις συμβαίνει, ἐδύναντο μὲν νὰ ἀναρθῶσι καὶ εἰς τοὺς ἀσυναρτήτους, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ 6' στίχῳ συναρτήσις κω-

λύει. Αἰ τοιαῦται μίξεις ὅτι δίδουσιν ἡδεῖαν ποικιλίαν, ἐκάστου τῶν συμμιγομένων προσφέροντος τὸ ἐαυτοῦ καλόν, πᾶς τις αἰσθάνεται.

Ἐπίσης μίσγεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἀντιβάκχειος μὲ τὸν τετρασύλλαβον ἐπαντισπόνδειον, ὡς ἐπὶ τῶν προμνημονευθέντων στίχων τοῦ Σολωμοῦ :

Εἶνε νύχτα βαθεῖα καὶ τὸ φεγγάρι
Δὲ ἔγαινει νὰ σκεπάσῃ ἄστρο κανένα·

ὅπου ὁ ἐπαντισπόνδειος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ κατέχει τὸ τέλος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν ἀρχήν, καὶ πολλάκις οὕτω μεταστρέφει τοὺς πόδας ὁ ποιητὴς καὶ καθιστᾷ πολυσχηματίστους τοὺς στίχους.

Καὶ βακχείους μετὰ σπονδείων δυνάμεθα νὰ συνθέσωμεν, ὡς τὸ παράδειγμα τοῦτο τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ :

ἦτον ὅτ' ἐπλάσθη λευκὸν τὸ ῥόδον·

b) Κατ' ἀντιπάθειαν δὲ συμπλέκονται ἐναντίοι πόδες, ὡς οἱ ἐξῆς χωλοὶ ἀντισπονδειακοὶ :

Ἐνταῦθα Ἰππώναξ ὁ μουσοποιὸς κεῖται·
Ἄν κακὸς εἶσαι μὴ ἐγγίσης τὸν τᾶφον.

κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων χωλιαμβικῶν :

Ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἰππώναξ κεῖται·
εἰ μὲν πονηρὸς μὴ ποτ' ἄρχου τῷ τύμβῳ·

ἄλλ' ἢ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ζωνηρὰ ἀντίθεσις καὶ ἡ ἄλλη τελεία ἀρμονία εἶνε πολὺ ἀμυδρὰ ἐν τῇ νεοελληνικῇ μίμησει. Οὐχ ἦπτον χρήσιμον εἶνε τὸ μέτρον εἰς σατύρας, εἰς συγκρούσεις γνωμῶν καὶ παθῶν.

4. Πολυσχημάτιστοι καὶ ρυθμοειδεῖς.

Πολυσχημάτιστοι καὶ ρυθμοειδεῖς εἶνε οἱ στίχοι, οἱ μιγνύοντες μὲν διαφόρους πόδας εἴτε κατὰ γένος εἴτε κατ' εἶδος μόνον, διασφύζοντες ὅμως ἐν τῇ λοιπῇ ἀρρυθμίᾳ καὶ ἀταξίᾳ εὐρυθμίαν τινά.

α. Τῶν τετρασυλλάβων ἀντισπονδοειδῶν (ὡς καὶ τῶν σπονδοειδῶν) εἶπον ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο σχήματα· τὸ μὲν ἔχον τὸν ἀντισπόνδειον πρῶτον ἐκάλεσα προαντισπόνδειον, τὸ δὲ ἔχον ἐπόμενον ἐπαντισπόνδειον, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων «ἐπιχοριαμβικόν, ἐπιωνικόν». Ἔχει δὲ ὁ μὲν προαντισπόνδειος μαλακὸν χαρακτῆρα, ὡς :

Ἐτῶν δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἦρωσ μου
καὶ τόνομά του Σρτάτις Καλοπίχειρος·

Ὁ δὲ ἐπαντισπόνδειος ἔχει σκληρὸν καὶ παθητικὸν χαρακτῆρα, διότι διὰ τῶν δύο προηγουμένων τριῶν ἀτόνων ἢ ἀσθενῶς τονιζομένων συλλαβῶν λαμβάνων ὁ τόνος φορὰν σφοδρὸς πίπτει ἐπὶ τὴν τετάρτην συλλαβὴν. Ὡς θὰ τὸ αἰσθάνεται τις, ἂν μεταβάλων τὸν στίχον εἶπη :

Δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἦρωσ μου ἐτῶν

Παρευθὺς μεταβάλλει ἦθος ὁ στίχος καὶ ἀπὸ τοῦ ἡρέμου καὶ ἰλαροῦ χαρακτῆρος, ὃν ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ ποιητής, τοὺς πλείστους στίχους κατὰ τὸν κανονικὸν τοῦτον ῥυθμὸν συνθέσας, θὰ καθίστατο ἐμπαθὴς, ὀρμητικὸς καὶ ὅμοιος τῷ ἀντιβακχείῳ, μεθ' οὗ, ὡς εἶδομεν, καὶ συμπλέκεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἐπαντισπόνδειος. Ἀλλὰ συνήθως συνθέτουσιν ἐπιμιξ καὶ ἀτάκτως τὸν προαντισπόνδειον καὶ ἐπαντισπόνδειον, καὶ οὕτω κατήντησεν ὁ τρίμετρος ἰαμβικὸς λεγόμενος ἀκατάληκτος ἐγγὺς σχεδὸν ἀρρυθμίας, ὡς ἐν κρίσει ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ παρατήρησεν ὀρθῶς ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Ῥουσόπουλος· διότι οὐδὲ τὸν τελευταῖον πόδα, ὅστις καθ' ἃ προερέθη, ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βᾶσιν παντὸς στίχου, ἐφύλαξαν ἀμετάβλητον καὶ σταθερόν. Τίς λ. χ. δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἀρμονίαν ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων :

Ἀλλά, Ἐράρδε, φίλε μου, εἰς τὸ ἐξῆς
ἐγὼ ἐδῶ δὲν κάθημαι πρὸς χάριν των
σηπόμενος, ὁ μὲν τις ὅπως Ἀχιλλεὺς
μεθαύριον φυτρώσῃ, ὁ δὲ Ὀμηρος.

Οἱ στίχοι οὗτοι βεβαίως καὶ εἰς πεζὸν λόγον ἂν ἐγράφοντο μετὰ πλείονος ἐλευθερίας δὲν θὰ ἐπροξένουν χειροτέραν ἐντύπω-

σιν· διότι ὁ ρυθμὸς εἶνε λίαν ἀσθενής, συνιστάμενος μόνον ἐκ τῆς ἰσοσυλλαβίας καὶ ἐκ τῆς συγγενείας οὐχὶ δὲ τελείας ὁμοιότητος τῶν ποδῶν· ἐπειδὴ δὲ αἱ θέσεις καὶ αἱ ἄρσεις δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν τάξιν, ὅπερ εἶνε ἀναγκαῖον εἰς πάντα εὐτακτον καὶ ἐναρμόνιον ρυθμόν, διότι ἄλλως συγχέει ἡ αἴσθησις τὸ ρυθμικὸν αὐτῶν σχῆμα, ἀσαφῆς καὶ ἀτερπὴς εἶνε ἡ ἄρμονία αὐτῶν. Ἀντι- παραβάλετε πρὸς τοὺς ἀνωτέρω τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εὐτακτοτέρους ὄντας·

Κοιμᾶται . . . Ὅλ' ἡ φύσις ὕπνον νύδμον
κοιμᾶται, μόνον δὲ ἡ μυριόφωτος
τῶν οὐρανῶν λυχνί' ἀκόμη ἄγρυπνος
ἐγρηγορεῖ, καὶ μόλις ἤδη ἡ Ἥως
τὰ μελιχρά της φῶτα ροδοδάκτυλος
ἀρχίζει ν' ἀμαυρῶνῃ ἀνατέλλουσα.

Οἱ στίχοι οὗτοι ρέουσιν ἰκανῶς εὐρύθμως διὰ τῆς ἀκοῆς; πό- θεν δὲ προέρχεται τούτο; πρῶτον μὲν ἡ βᾶσις, ὁ τελευταῖος ποῦς, εἶνε προαντισπόνδειος πλὴν ἑνός, ὅστις ἐκ τούτου συντα- ράττει πως τὸν ρυθμόν· ὅμως δύναται νὰ συγχωρήσῃ τις τὴν παρεκτροπὴν ταύτην μεταξὺ τοσοῦτων εὐρυθμοτέρων. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ διὰ τῆς τομῆς χωριζόμενον μέρος εἶνε ἐπαντισπόνδειος ἀπάντων, πλὴν τοῦ τελευταίου, ὅστις παραλυπεῖ ὀλίγον τὴν ἄρ- μονίαν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων τηρητέα ἡ συμφωνία τοῦ τελευταίου ποδός, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται καὶ ἀποτίθεται ὅλος ὁ στίχος.

Οὕτω δὲ συγκείμενοι οἱ στίχοι ἐνταῦθα ἐκ δύο ὁμοίων μὲν τὸ γένος μερῶν, ἀνομοίων δὲ τὸ εἶδος, δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰ ἐπισύνθετα. Εἶνε δὲ πολλῆς ἄξιον συστάσεως τὸ σχῆμα τοῦτο, καθ' ὃ προηγῆται μὲν ἐπαντισπόνδειος, ἔπεται δὲ προαν- τισπόνδειος· διότι ἡ ἀντίθεσις παράγει περιπαθῆ ἄρμονίαν. Ἴσως νομίση τις, ὅτι ἀντιβαίνει πρὸς τὸν ὀρισμόν, ὃν ἐδώκαμεν περὶ ἄρμονίας, ἂν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀντίθεσις γεννᾷ ἄρμονίαν· διότι ἐν τῇ ἀντιθέσει δὲν φαίνεται συμφωνία τις, ἥτις εἶνε ἀναγκαῖα ἀρχὴ πάσης ἄρμονίας. Ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα κατὰ τοῦτο, νομίζω, παρά- γουσι ἄρμονίαν, ὅτι συμφωνοῦσι κατὰ τὸ γένος, καίπερ κατ' εἶ- δος ἀντίθετα· ὡς σπονδεῖος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀν-

τιβάκχειος' ἢ ὡς δύο ἀντίθετα σημεῖα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Ἐνεκα τῆς κατὰ τὸ εἶδος διαφωνίας ἡ ψυχὴ ἀνθέλκεται καὶ συγκινεῖται ἰσχυρῶς ἀπὸ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον περισπωμένη· ὥστε διαφέρει ἡ δι' ἀντιθέσεως ἀρμονία τῆς διὰ συμφωνίας, ὅτι εἶνε λίαν παθητικὴ καὶ ἀντισπαστικὴ· ὅψω δὲ τὸ γένος καθ' ὃ συμφωνοῦσιν εἶνε ἀπωτέρω, τοσοῦτω ὃ ἀντισπασμὸς εἶνε ἰσχυρότερος καὶ πολλακίς οὐχὶ ἀνεκτός. Οὕτω ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοις σφοδρὸς μὲν καὶ τραχὺς ὄρμα ὃ ἐπαντισπόνδειος, μαλακύνει δὲ καὶ κατευνάζει τὴν ὄρμην ἐκείνου ὃ ἐπιφερόμενος προαντισπόνδειος· διὸ κάλλιστα ἀρμόζουσιν οἱ τοιοῦτοι στίχοι εἰς τὰ δράματα, ζωγραφίζοντες σχεδὸν πάθη ὡς χεῖμαρρος εἰσβάλλοντα κατασυντριβόμενα καὶ ἀπαυδῶντα. Οὐχ ἤτιον εἶνε ποθητὸν νὰ μὴ περιορίζωνται τὰ δράματα εἰς τὸ ἀντισπονδειακὸν σύστημα, ἀλλὰ νὰ περιέχωσιν εἰς διάφορα χωρία ποικίλα μέτρα, τὸν βακχεῖον εἰς μανίας καὶ ἐκστάσεις, τὸν ἀντιβάκχειον εἰς σφοδράς ἐκρήξεις παθῶν, καὶ οὕτω τοῦλάχιστον νὰ ὑπάρχη καὶ ἐν τῇ ψιλῇ ἡμῶν λέξει ῥυθμικὴ τις ζωγραφία, ἀφ' οὔ περιπαθεῖς δὲν ἀκούονται πλέον μελωδίαι ἀνδρώδους καὶ ὑψηλῆς μουσικῆς, εἰς ἃς ἐξέχεον τοὺς γόους αὐτῶν καὶ τὰ πάθη οἱ εὐγενεῖς ἥρωες τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἐν ᾗ οὐ μόνον τὰ χορικὰ μέλη καὶ αἱ μονωδίαι ἠδοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱαμβεῖων πολλὰ μελοδραματικῶς, ὡς εἶνε μεμαρτυρημένον, ἐξεφέροντο.

Ὁ τετράμετρος καταληκτικός, ὃ λεγόμενος πολιτικός, ἀρμόζει μᾶλλον εἰς ἔπη καὶ εἰς σεμνάς λυρικός ὑποθέσεις παρὰ εἰς δράματα ἔνεκα τοῦ μήκους του. Ἐχει δὲ ἀξιόλογον ἀρμονίαν, καίπερ σχηματιζόμενος καὶ αὐτὸς συμμίκτως ἐκ τῶν δύο ἀντισπονδοειδῶν (δέχεται δὲ καὶ τὸν προσπόνδειον διὰ τὴν μαλακότητα τοῦ τόνου του)· διότι πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατον ἔχει τὴν τελευταίαν βᾶσιν ἀμετάβλητον εἰς πάντας τοὺς στίχους. Ἐπειτα δὲ καὶ συχνότατα ἔχει καὶ ἄλλην βᾶσιν κοινήν, ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων φαίνεται:

Ποῖος εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ κ' ἐλάφι σὲ λιμάνι;

Ποῖος εἶδε τέτοια λιγερῆ τέτοια πανώρια κόρη

νὰ προπατῆ νὰ γράφεται δώδεκα χρόνους κλέφτης ;
Κανένας δὲν τὴν γνώρισε πῶς ἦτανε κοράσι.

ἐν οἷς ἀνὰ δύο συμφωνοῦσι καὶ αἱ ἀποθέσεις τῶν προηγου-
μένων κώλων, ὅπερ συντείνει εἰς τελειοτέραν ἁρμονίαν· ἄλλως δὲ
καὶ ἔνεκα τῆς ἴσης καὶ συμμετροῦ διαιρέσεως τῶν κώλων προσ-
λαμβάνει ἁρμονίαν τὸ μέτρον τοῦτο. Ἄλλ' ὁ τρίμετρος ἐπειδὴ
τέμνεται ἀνίσως, ἀπαιτεῖ ἡ ἁρμονία του, ὅπως ἐκάτερον τῶν
τεμνομένων μερῶν ἔχη κοινὴν ἀπόθεσιν καθ' ὅλους τοὺς στίχους·
ὥστε πρέπει νὰ ἐκλεχθῆ μία τῶν δύο τομῶν ἢ ἡ ἐφθημιμερῆς, ὡς
πάντοτε ἐν τοῖς δημοτικοῖς στίχοις, π. χ.

Ἄ Γιάννης κι' ὁ Γιαννάκης | κι' ὁ Πλανόγιαννος
Ποῦ πλάνα s τὰ κορίτσια | καὶ ταῖς εὐμορφαις
Τὴν Μάρω, τὴν Μαρούλα | τὴν ἀπλάνευτη
δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πλανέση | καὶ μαραίνεται,
στὴ μάνα του παγαίνει | καὶ προσκλαίεται.

(Passow, σ. 358)

(ὅπου βλέπει τις συγχρόνως πόσον ὁ λαὸς φροντίζει νὰ φυλάττη
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς κοινὰς ῥυθμικὰς βάσεις ἀμφοτέρων τῶν
κώλων, ἂν καὶ ἔνεκα τοῦ ἄσματος ἔχει πλείονας ἐλευθερίας τοῦ
ἁπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν συνθέτοντος), ἢ πρέπει μᾶλλον νὰ προτι-
μῶμεν τὴν πενημιμερῆ, ὡς χαριστέραν.

Ἄλλ' ἄρά γε δὲν ἀρμύζει εἰς τὸν δραματικὸν ἡμῶν διάλογον
μᾶλλον ὁ καταληκτικὸς τρίμετρος, ἀφελέστερος ὢν καὶ χαριέ-
στερος, ὡς οἱ ἐξῆς στίχοι δεικνύουσι :

Σ' ὦρτο περιβολάκι μέσα μπαίνω
μὲ δάφναις μὲ μυρσίναις στολισμένο
μὲ δάφναις, μὲ μυρσιὰ, μὲ κυπαρίσσια,
μὲ τῆς καρδιάς μου τὰ ἄνθη τὰ περίσσια.

Δύναται δὲ νὰ ἐπαλλάσσεται πρὸς ποικιλίαν μὲ τὸν δεκασύλ-
λαβον, ὡς εἶνε οἱ στίχοι τῶν γερμανικῶν δραμάτων καὶ οἱ τοῦ
Σαιξσπέρου.

Ἄλλὰ πολὺ περιπαθέστεροι καὶ ἐντεχνότεροι εἶνε οἱ στίχοι
ἐκεῖνοι, οὓς μετεχειρίσθη ὁ I. Ζαμπέλιος εἰς τὰς τραγωδίας του,
οἱ δὲ νεώτεροι πρὸς εὐχέρειάν των ἀντήλλαξαν αὐτοὺς μὲ τὴν
3*

ἄτεχνον ἐκείνην τῶν ἀρχαίων ἱαμβικῶν τριμέτρων μίμησιν·

« Ἐλευθερία, ἢ θάνατος ! » ὑπάρχει
παντὸς ἑταίρου τὸ ὄπλον κ' ἢ σημαία.
Ἐλευθερία, θεὰ Ἐλευθερία
σφιγκτὰ βοῶσι τὰ ὄρη, τὰ πελάγη,
ἢ χέρσος ὅλη κ' αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ στίχοι οὗτοι δὲν εἶνε ὡς ἠθέλέ τις νομίση χωλοὶ ἀντισπον-
δειακοὶ Ἰππωνάκτειοι· ἀλλ' εἶνε ὁ ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικὸς
πεποικιλμένος ἐπὶ τὸ παθητικώτερον διὰ παρενθέσεως ἀντιβακ-
χείου· καὶ συνήθως μὲν ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἀντιβακχείου χω-
ρίζεται διὰ τῆς τομῆς, ὅτε ὁ στίχος ἔχει τὴν ὕψιν ἀσυναρτήτου.
Ἡ δὲ τομὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν πρέπει νὰ εἶνε πενθημιμερής,
ἐνίοτε δὲ πρὸς ποικιλίαν δύναται νὰ ἐγγωρῇ καὶ ἐφθημιμερής. Ὁ
δὲ Γεώργιος Παράσχος ἐν τῷ ἐν τῇ ποιητικῇ ἀνθολογίᾳ « Παρ-
νασσῶ » τεμαχίῳ τοῦ δράματός του « Ὀλυμπιονίκης » μετα-
θέτει τὸν ἀντιβακχείον ἐνίοτε καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὅπερ ἤκιστα
βλάπτει τὸν ρυθμόν, ὡς :

Μίαν καρδίαν ἔχω· κ' ἐν τῷ εἰς ταύτην
φ ο θ ε ρ ἄ φρικτῆ βοῇ ἀνακουῶται.

καί :

τοὺς παλμοὺς ὅλους συλλέγω τῆς καρδίας
τὴν μαύ ρ η ν π ν ο ἦ ν προσθέτω τῆς ζωῆς μου

Ἐντὶ τοῦ ἀντιβακχείου ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ δύναται νὰ κεῖται
καὶ βακχεῖος διὰ τὴν ὀλίγην ἔμφασιν τῆς πρώτης χώρας.

Ἄγγελος θεοῦ ἐξόριστος μ' ἐφάνης.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀντισπονδειακῶν πολυσχηματίστων.

β. Ὁμοία δύνανται νὰ ρηθῶσι καὶ περὶ τῶν σπονδαιδῶν τε-
τρασυλλάβων· ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο διάφορα εἶδη, τὸ
μαλακόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον πρῶτον καὶ ἐκαλέσαμεν προσ-
πόνδειον, καὶ τὸ σκληρόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον εἰς τὴν δευ-
τέραν χώραν καὶ τὸ ὠνομάσαμεν ἐπισπόνδειον.

Δύνανται ὁμοίως καὶ ταῦτα νὰ μιγνύωνται μετ' ἀλλήλων,
ἀλλ' ἡ εὐρυθμία ἀπαιτεῖ, ὅπως ἐκάστου κώλου ἡ ἀπόθεσις συμ-

φωνῆ. Ὡς εἶνε οἱ ἐξῆς ἑναρμόνιοι στίχοι τοῦ Α. Σούτσου :

Ναί! γλυκὸ τὰ βλέμματά μου|θέλγητρον ἐπαναφέρει
πρὸς αὐτὰ τὰ μαρτυροῦντα|τὰς ποτὲ Ἀθήνας μέρη,
ὅπου καὶ θραυσθεῖς ὁ μέγας|Παρθενῶν των τὴν τελείαν
καὶ ἁρμονικὴν ἐμφαίνει|τοῦ Παντός δημιουργίαν.

Εἰς τὸ σκληρὸν ἐπισπόνδειον, ὅπερ συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀντιβάκ-
χειον κατὰ τὸ πάθος, ἀλλ' ἔχει πλείονα σεμνότητα, συνέθεσε
πολλὰ του ποιήματα ὁ Σωλομός, ὡς :

Δυστυχής! παρηγορία
μόνη σου ἔμενε νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Ὡστε πρέπει νὰ διακρίνωνται τὰ δύο ταῦτα εἶδη.

c. Καὶ οἱ βακχεῖοι δύνανται νὰ συνθέτῳνται πολυσχηματί-
στως, ὡς κάμνουσιν οἱ Γερμανοί, ἐπαλλάσσοντες τὸν ἀντιβάκ-
χειον μὲ σπονδεῖον σημαντόν, καθὼς δυνάμεθα νὰ τὸν καλέσω-
μεν, διὰ τοῦ τόνου ἀμφοτέρας τὰς συλλαβὰς ἐπισημαίνοντα" π. χ.
K l a r a u s D ä m m e r u n g s t i e g a m g o l d e n e n H i m m e l d e r M a i t a g .

Ὅτι οἱ λεγόμενοι οὔτοι σπονδεῖοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς
τρισυλλάβους δακτύλους καλουμένους καὶ ἐκ τῶν προρρηθέντων
δῆλον καὶ σαφῶς δύναται τις νὰ τὸ αἰσθανθῆ, ἂν εἰς τοὺς δισυλ-
λάβους τούτους πόδας προσθήσῃ μίαν συλλαβὴν :

K l a r a u s d e r D ä m m e r u n g s t e i g e t a m g o l d e n e n H i m m e l d e r M a i t a g .

Ἄν δὲ οἱ δισύλλαβοι οὔτοι ἰσοδυνάμουν κατὰ τοὺς χρόνους μὲ
τοὺς τρισυλλάβους, ὡς νομίζουσιν οἱ Γερμανοί, ἢ προσθήκη συλ-
λαβῆς θὰ ἐπέφερον ἀρρυθμίαν, ἐν ᾗ τοῦναντίον εὐρυθμότερον κα-
θιστᾷ τὸν στίχον. Ἀπόδειξις προσέτι ὅτι κατὰ τὸν ὅμοιον τρό-
πον οἱ Γερμανοὶ ποιηταὶ ἀντὶ τοῦ διτόνου σπονδείου μεταχειρί-
ζονται καὶ τὸν τροχαῖον καλούμενον, ὅστις κυρίως εἶνε μονότονος
σπονδεῖος. Ὅμοίως δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς καὶ
νὰ ποιῶμεν, λ. χ.

Πόσον ταχέως ἀπέπτητε_εὐδαίμονες χρόνοι!

Ἦ σ α ν ὦραι γλυκείας ἐκείναι_εὐτυχίας,

ὄ ν α ρ βίου τερπνόν, στιγμὴ παραδείσου_ἀνταξία.

Ὡστε δυνάμεθα εἰς πάντας τοὺς πόδας νὰ εἰσάγωμεν ἀντὶ τῶν βακχείων σπονδεῖους, πλὴν οὐχὶ εἰς τὸν πέμπτον. Δὲν πρέπει δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ ὑπερβαίῃ τοὺς δύο, σπανίως ἐνίοτε νὰ ἀνέρχεται εἰς τοὺς τρεῖς. Ἡ ἐπικράτησις τῶν βακχείων, καθαρὸν ἐχόντων τὸ σχῆμα καὶ οὐχὶ μικτὸν ὡς τὰ σπονδαιοειδῆ καὶ ἀντισπονδαιοειδῆ τετρασύλλαβα, τὸ μῆκος τοῦ στίχου εἰς 17 συλλαβάς, μὴ ἐπιτρέπον ταχεῖαν σύνοψιν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, ταῦτα πάντα συντείνουσιν, ὥστε νὰ μὴ προφαίνεται ἀβῆρθημα. Οἱ δὲ εἰσαγόμενοι σπονδεῖοι συντελοῦσι νὰ κατευνάζωσι τὸ ὀρμητικὸν ἦθος τῶν βακχείων καὶ νὰ δίδωσιν εἰς τὸν ἐξάμετρον ποικιλίαν καὶ φυσικότητα καὶ εὐάρεστον ἦθος. Ὡστε ἐκ ταύτης τῆς θεωρίας πολὺ κερδίζει ἡ ἡμετέρα στιχουργία.

d. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς μακροὺς ἀντιβακχειακοὺς στίχους δυνάμεθα νὰ εἰσάγωμεν ἀντισπονδεῖους, καὶ οὕτω νὰ ποικίλωμεν καὶ νὰ συγκερῶμεν τὸ ἦθος αὐτῶν ὡς λ. χ. δυνάμεθα νὰ ποιῶμεν :

Λαμπρὰ ὅτε ἡ ἠὼς τοῦρανοῦ τὴν πυλῖδα ἀνοίγει
 χρυσοῦς ἀνατέλλ' ὁ Φοῖβος φαιδρὸς ἐκ τῆς λίμνης
 εἰς ἧς τὰς ἀγκάλας ὑπνώττει γλυκέως τὴν νύκτα.

Περισσότερον ὅμως τοῦ μῆκους τούτου, ἦτοι ἕξ ἀντιβακχείων καταληκτικῶν, ὡς ἀνωτέρω, ἢ ἀκαταλήκτων, οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ προβαίῃ ὁ στίχος. Τίς λ. χ. δὲν ἀποκάμνει ἀναγινώσκων τὸν ἕξῃς στίχον τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ :

«Ὅτ' αἱ Μοῦσ' εἰσιώπων καὶ νῆξ δουλικὴ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος ἠπλοῦτο»
 κατὰ μίμησιν δῆθεν τοῦ Ἀριστοφανεῖου τετραμέτρου, ἐν ᾧ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις μόνον κατὰ μονοποδίαν δύναται νὰ βαίῃ ὁ τρισύλλαβος ἀντίστοιχος, ὅστις κατὰ τὸ ἡμισυ ὑπερβαίνει τοὺς χρόνους τοὺς ἀρχαίου ἀναπαίστου· διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχε τέσσαρας χρόνους, ὁ δὲ ἡμέτερος ἕξ.

Οὕτω δὲ κατασκευαζόμενα τὰ δύο ταῦτα μέτρα καθίστανται ποικίλα, παθητικά, καὶ εὐάρεστα καὶ καταφρονοῦσιν ὅλως τοῦ κοσμήματος τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

e. Ἐν γένει δύνανται νὰ σχηματισθῶσι πολυσχημάτιστοι στίχοι· διὰ ποικίλων ἀτάκτως συνθετομένων ποδῶν. Ἀρκεῖ μόνον

ὅπως ἔχῃσι τινὰ μετρικὴν εὐρυθμίαν νὰ εἶνε ἰσοσύλλαβοι οἱ στίχοι (πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν καὶ σπανίων τινῶν ἐξαιρέσεων), καὶ νὰ ἔχῃσι δύο βάσεις ἐκάστου στίχου κοινάς, τὴν μὲν ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πρώτου· τὴν δὲ τοῦ δευτέρου κώλου· χεῖρονα δέ, ὅσα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μίαν μόνην βάσιν, τὴν τελικὴν. Ἄλλ' οἱ μονόκωλοι στίχοι δύνανται νὰ ἀρκεσθῶσι καὶ εἰς μίαν βάσιν. Παράδειγμα τοιούτων ῥυθμοειδῶν στίχων ἔστῳσαν οἱ ἐξῆς δημοτικοί, ὅπου τὰς βάσεις σημαίνομεν διὰ διεσταλμένης γραφῆς.

Ἐκεῖ βλέπ' ἕνα πύργο κ' ἔλαμπε σὰ τὸν ἥλιο,
 Νέα κάθεται μέσα, καὶ γλυκοτραγουδεῖ·
 Καὶ ὁ κελαδισμός της μ' ἐφάνηκε νὰ λέγῃ,
 χιρῆτε σεῖς ὦ νέοι, ποῦχετε τὸν καιρόν.¹⁾

Ἄλλ' ἐν τῇ ᾠδῇ αἱ ἀνωμαλίας τοῦ ῥυθμοῦ ἐπανορθοῦνται ὡς καὶ εἰς ἄλλα δημοτικὰ ἄσματα, ἐνθα δὲν πρέπει τις νὰ ζητήσῃ λεκτικὴν εὐρυθμίαν· παράδειγμα:

θαυμάζομαι τὸ κρυὸ νερὸ
 τὸ νεραντσοφίλημα.

ἐνθα ὁ δεύτερος στίχος κατὰ μίαν συλλαβὴν ἐλαττοῦται, ἀναπληρουμένην ἐν τῇ ᾠδῇ διὰ τονῆς, ἥτοι ἐπεκτάσεως τοῦ το, ὡς το ό, διότι κατωτέρω:

Ἄπο ψηλὰ γκρεμνίζεται
 ἡ ἀγάπη μου στολίζεται

ὅπως ὁ πρῶτος στίχος ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ «θαυμάζομαι... οὔτω καὶ τοῦ δευτέρου τὸ «ἡ ἀγάπη μου—μὲ τὸ ανεραν—».

Ε) Στροφαὶ καὶ συστήματα.

Στροφαὶ ἢ συστήματα ἀπαρτίζονται, ὅταν ἀριθμὸς τις στίχων ὁμοίων ἢ ἀνομοίων συμπλέκεται εἰς ἕν ἔρρυθμον ὅλον, οὗ ἡ ἐπανάληψις παράγει πλουσιώτερον ῥυθμόν, ἢ ἡ τῶν ποδῶν καὶ τῶν στίχων ἀπλῶς.

Ἄπαιτεῖται δὲ πολλὴ φιλοκαλία καὶ κρίσις, ὅπως συναρμόζῃ τις τοιούτους στίχους εἰς στροφάς, οἵτινες νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὸ

1) Passow, σ. 454.

περιεχόμενον· διότι μορφὴ ἀντιβαίνουσα πρὸς τὴν ἐνδόμευον ἰδέαν εἶνε ἀτεχνία, ἣν οὔτε ἡ φύσις ἀποδέχεται, οὔτε ἡ τέχνη ἐπιδοκιμάζει. Οἱ μὲν μακρότεροι στίχοι ἔχουσι μεγαλοπρέπειαν, σύννοιαν, σεμνότητα, ἐμμονὴν τῆς αὐτῆς καταστάσεως· οἱ δὲ βραχύτεροι ἐκφράζουσι κίνησιν, ζωηρότητα, μεταβολὴν, ἀνακοπὴν τῶν διαθέσεων· ὅθεν ἀρμόζουσιν εἰς δῆλωσιν παθῶν ἢ εὐθύμων, ἢ λυπηρῶν κατὰ τὴν μελωδίαν, ἣν δίδει ἡ ἔννοια· διότι τὸ νὰ ἀποτέμνωνται εἰς μικροτέρους στίχους τὰ νοήματα καὶ νὰ μὴ ἐκθέτωνται εἰς μῆκος ἀνέτως καὶ ἡρέμως, σημαίνει ταραχὴν καὶ ἀνακοπὴν. Τὴν μεταβολὴν ταύτην τῶν καταστάσεων ὀφείλει νὰ ζωγραφίζη διὰ τῶν στίχων ὁ ποιητής.

Πρὸ πάντων, φαίνεται μοι, ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν σύνθεσιν ὡς καὶ τῶν ἄλλων μέτρων, οὕτω καὶ τῶν στροφῶν ὁ Ζαλακώστας, ὅστις δεικνύει λεπτὴν αἴσθησιν καὶ τέχνην εἰς τὴν συναρμογὴν αὐτῶν. Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ ἐξῆς στροφή:

Ἐυπῶ καὶ μοῦ εἶπαν ἔφυγεν ἡ κόρη τοῦ ἀγαποῦσα
καὶ κατεβαίνω στὸ γιάλο
τὴν θάλασσα παρακαλῶ
τὴν πιχροκυματοῦσα.

Πόσον ὁ πρῶτος στίχος ζωγραφίζει τὴν ἔκστασιν τοῦ ἔραστοῦ, ὅστις ἐκπληκτος μένει μανθάνων τὴν φυγὴν τῆς προσφιλοῦς ἐρωμένης! Πόσην ταραχὴν καὶ συγχίνησιν εἰκονίζουσι οἱ ἐπόμενοι βραχεῖς ἀνακοπτόμενοι στίχοι! Καὶ ὁ τελευταῖος ἐλαττούμενος στίχος δὲν ἐμφαίνει τὴν μέχρι ἐκλύσεως ἀγωνίαν; Ὁμοίως ἡ στροφή:

Σιμὰ στὴν βρύσι ποιητής, νηὸς ἄμοιρος κυττάζει
τῆς γῆς τὴν ὄψιν τὴ θολὴ
καὶ μὲ τὴν ἔρημιὰ μιλεῖ
καὶ συχνοαναστενάζει.

ἀφ' ἐνὸς παριστᾷ τὸν νέον προσηλοῦντα ἀτενῶς τὰ ὄμματα πρὸς τὴν πέριξ φύσιν, ἀφ' ἑτέρου ἀνακοπτόμενον εἰς λυγμούς καὶ ἀναστεναγμούς.

Οὐχ ἤττον ἀξιόλογος εἶνε καὶ ἡ μίμησις τῆς Σαπφικῆς ᾠδῆς, ἣς παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ κ. Ῥαγκαβῆς· εἶνε δὲ αὕτη δύο

σπονδαιοειδή ἢ χωριζόμενα διὰ βακχείου, οὗ ἀποτέμενεται ἡ τρίτη συλλαβή:

Ἦτον, ὅτε' ἐ|πλάσθη || λευκὸν τὸ βόδον
 πλὴν τὸ ἄτμ' ἀ|κοῦσαν || τῆς ἀηδόνας
 τῆς αἰδοῦς τὸ |χρῶμα || περιεβλήθη
 ἐρυθρίασαν·

ἐν τέλει ὁ ἐπωδὸς εἶνε βακχεῖος μετὰ σπονδείου. Ἔχει δὲ ἡ στροφή αὕτη ἐν μὲν τῷ πρωτοτύπῳ περιπαθῆ χαρακτῆρα, ἐν δὲ τῇ παραμιμήσει σεμνὸν καὶ ἰλαρόν.

Ἐπίσης τὸ ἐλεγιακὸν λεγόμενον μέτρον ἐξ ἐξαμέτρου καὶ πενταμέτρου κατὰ τὴν μετρικὴν μορφήν εἶνε χρήσιμον εἰς δικτικὰς σατύρας καὶ ἀντιθέσεις, ὡς:

Τρέχει γοργὸς καὶ ταχὺς ὁ βακχεῖος ἐξάμετρος || τρέχει,
 Νὰ ὁ πεντάμετρος πλὴν, κόπτει αὐτοῦ τὴν ὀρμήν.

Καὶ ἄλλαι πολλαὶ στροφαὶ ὑπάρχουσι, περὶ ὧν περιττὸν νὰ μακρολογήσωμεν.

Μέχρι τῶν στροφῶν προβαίνει ἡ μετρικὴ θεωρία. Ἀλλὰ πρὶν νὰ τελειώσωμεν ἀνάγκη νὰ μὴ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ νέαν τινὰ θεωρίαν, ἣτις νεωστὶ μὲν ἀνεφάνη παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἦττον εἶνε παλαιὰ καὶ εἰλημμένη παρὰ τῶν Ἰταλῶν.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐπαρκοῦνται ἐν γένει εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ εἰς ἓνα σταθερὸν ἐν τέλει τοῦ στίχου τόνον, τῶν δὲ ἄλλων τόνων ὀλίγον φροντίζουσι. Παράδειγμα οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Δάντη, ὧν ἐπίτηδες σημειοῦμεν τοὺς τόνους:

'A hi quanto a dirqualera e còsadura
 questa selva selvaggi aed à sprae fòrte

Ἡ ἁρμονία τῶν στίχων τούτων στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῶν τόνων τῶν τελευταίων συμφωνούντων ποδῶν ἑκατέρου τοῦ κώλου, μάλιστα δὲ τοῦ τελευταίου· οἱ δὲ δύο πρῶτοι πόδες ἑκατέρου στίχου ἀνάγονται εἰς ἀντίθενα εἶδη· παρ' ἡμῖν τὸ τοιοῦτον θὰ ἐπέφερον ἰκανὴν ἀρρυθμίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἰταλικῇ τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς βραχύτητος τῶν στίχων, μὴ ὑπερβαίνοντων τὰς ἕνδεκα συλλαβὰς καὶ ἐχόντων τὸ πλεῖστον τῆς ἁρμονίας ἐκ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, τοῦτο δὲ ἕνεκα τῆς εὐτονίας τῶν φθόγγων καὶ τῆς προφο-

ρᾶς τῶν Ἰταλῶν, μὴ ἐκφωνούντων μὲ τόσην μαλακότητα καὶ ἀτονίαν τὰς ἀτονίστους συλλαβάς, καθιστᾷ ὀλίγον αἰσθητὸν τοῦτο. Ἄλλ' ἡμεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν τοὺς Ἰταλοὺς, ἐν ᾧ δυνάμεθα πλουσιωτέρους ῥυθμοὺς καὶ εὐτακτοτέρους νὰ συνθέτωμεν. Τίς θὰ ἀποδεχθῆ, ἐπὶ παραδείγματος, τὸν περιορισμὸν, ὃν δίδει ὁ κ. Λασκαρέτος εἰς τὴν στιχουργίαν μας¹⁾, λέγων ὅτι ἐννεασύλλαβοι στίχοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνωνται καὶ κατηγορῶν τὸν Σολωμὸν γράψαντα :

Ἡ δόξα δεξιὰ συντροφεύει
τὸν ἄντρα ποῦ τρέχει μὲ κόπους.

Ἡ ὅταν ὀμιλῶν περὶ ὀκτασυλλάβων στίχων λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι τὸν τόνον μόνον εἰς τὴν τρίτην καὶ ἐβδόμην συλλαβὴν :

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.

Κατ' αὐτὸν ἄρα οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι μὴ συμφωνοῦντες μὲ τὸν κανόνα του :

Ἐγὼ 'μαι 'νοῦς ψαρᾶ παιδί,
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή.

εἶνε ἀπορριπτέοι. Πόδας δὲ ῥυθμικοὺς οὐδ' εἰς τὸ ὄνειρόν του εἶδε. Πλείονος διατριβῆς δὲν εἶνε ἀξία ἡ τοιαύτη ῥυθμική.

IV.

Ἐνταῦθα περαίνω τὴν πραγματείαν μου. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ εἰσέλθω εἰς στοιχειώδεις λεπτομερείας, ὡς μὴ πρὸς ἀρχαίους ἀποτεινόμενος· ἀλλὰ νὰ προφήνω τὰς ῥυθμικὰς ἐκείνας ἀρχάς, αἵτινες ἐκ τῶν αἰωνίων πηγῶν τῆς ἀρμονίας προερχόμεναι, διέπουσι καὶ τὴν ἡμετέραν στιχουργίαν. Κατέδειξα ὁποῖα εἶνε ἡ σχέσις τῶν ἡμετέρων ῥυθμῶν καὶ μέτρων πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικὴν· ὁποῖαι πεπλανημέναί δόξαι συνέχον ἀμφότερα ταῦτα καὶ τὴν ἀληθῆ ἐκάστου φύσιν ἐπεσκότουν· ὥστε οὐχὶ ὀλίγη ἐκ τῶν ἀνακριβῶν τούτων θεωριῶν ἐπεγίνετο βλάβη εἰς τὴν ἀρμονίαν τῶν στίχων. Ἄν καὶ γενικαὶ καὶ εὐσύ-

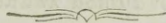
1) Ἰδὲ τὴν Στιχουργικὴν αὐτοῦ ἐν Βύρωνι, Τόμ. Α'. Φολλ. 7 καὶ 8.

νοπτοι αἱ ῥυθμικαὶ αὐταὶ ἀρχαί, ὅμως ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενός τις δύναται οὐ μόνον ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν ῥυθμῶν τῶν ἐν τῇ νεωτέρᾳ καθόλου ποιήσει ἐν χρήσει ὄντων, ἀλλὰ καὶ νέα συστήματα δι' ἐπισυνθέσεως, μίξεως, πολυσχηματισμοῦ νὰ παραγάγῃ, ἅτινα νὰ ζωγραφῶσι, ὅσον ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἄμυσον πτωχείαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ποικίλας τῆς φύσεως εἰκόνας καὶ καταστάσεις, καὶ ποικίλα διὰ τῆς ἀρμονίας των νὰ γεννῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν αἰσθήματα καὶ πάθη ὅθεν πρὸ πάντων ἐζήτησα νὰ παραστήσω ἀκριβῶς ἐκάστου ῥυθμοῦ τὸ ἦθος, ἵνα μὴ γίνεται τόσον ἀνάρμωστος καὶ ἀτεχνος αὐτῶν χρῆσις εἰς ὑποθέσεις, ὧν τὸ περιεχόμενον ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἀπαιτεῖται εὐρυθμία τις καὶ εὐμέλεια διὰ τῆς τάξεως τῶν λέξεων, ὧν ἡ διάφορος θέσις διαφόρους παρέχει ῥυθμούς, καὶ διαφόρους τάσεις οἰζύτητος καὶ βαρύτητος καὶ δυνάμεως ἔχουσα διάφορον γεννᾷ μέλος, συντεινούσης πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἀρμονίαν καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν φθόγγων καὶ τῶν λέξεων, ταῦτα δὲν χρῆζουσι μακροτέρας μνείας. Ἐκάστου τὸ ὕφος ἐκφορᾷ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. *Le style c'est l'homme*, ἔλεγεν ὁ περικλεῆς Buffon. Καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἀρχαῖος ποιητής: *Ἄνδρὸς χαρακτῆρ ἐκ λόγων γνωρίζεται.*

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΑΣΣΙΔΗΣ,

φοιτητῆς τῆς φιλολογίας.



ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ,

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστολὰ Κ. Ν. Σάθα, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. CXXIX καὶ 299. Ἐν τέλει : τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κηρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχοῦδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλίνον (1043—1076) σελ. 303—462.*

Σελ. 99, στίχ. 28 ἐξ.

ἀό δὲ τυραννεύσας ἡρέμα τὴν κεφαλὴν ἐπίσεισας καὶ μογισμὸν καὶ δάκρυον τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαφείς, ἀλλ' οὐκ ἄδικος ὁ θεός, οὕτως εἰπὼν, καὶ με ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων ποινὰς εἰσπράττεται! καὶ εἰπὼν αὔθις τῆς θείας τραπέζης ἐδράξατο. v

Πολλὰ καὶ διάφορα εἶνε τὰ παθήματα τοῦ προκειμένου χωρίου. Καὶ πρῶτον μὲν εἶνε τὸ βάρβαρον ἐκεῖνο καὶ ἀνύπαρκτον μογισμὸν, ὅπερ προέκυψεν ἐκ παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ μόγισμου, ὅπερ τερατωδέστερον μὲν τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑποδείξῃ τὸ ὀρθόν· διότι ἐν τῆς τοῦ κώδικος γραφῆς μόνον τὸ μ μετατρέψῃ τις εἰς π, προκύπτει εὐθὺς ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις μόγισ που. Ὁ βασιλεὺς δηλ. ὁ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν καταφυγών, ὡς ἐννοήσας τέλος τὸ ἀκροσφαλὲς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἡρέμα ἐπέσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ μόλις που (καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας) καὶ δάκρυον ἐπαφῆκε τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ δὲ κατωτέρω οὕτως εἰπὼν καὶ τὸ μετ' ὀλίγον ἀπλῶς ἐπαγόμενον εἰπὼν ἀμοιβαίαν ἔπαθον σύγχυσιν καὶ διαφθοράν ἀδήλον ἐκ τίνος ἀβλεψίας. Καὶ σύνταξις καὶ ἔννοια ἀπαιτοῦσιν ὡς μόνον γνησίαν γραφὴν τὴν ἐξῆς : « Ἀλλ' οὐκ ἄδικος ὁ θεός, εἶπε, καὶ με ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων ποινὰς εἰσπράττεται· καὶ οὕτως εἰπὼν αὔθις κτλ. v

*) Συνέχεια τῆς ἐν τῷ Ζ' τόμῳ σελ. 346 διακοπίσεως διατριβῆς.

Σελ. 108, 12.

«Περὶ τῆς βουλῆς τῆς Ζωῆς τοῦ τίνα ἀν ἀγάγοι εἰς τὴν βασιλείαν.»

Οὕτως ἐξεδόθη ἡ ἐπιγραφή τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα. Ἄλλ' ὅστις ὀλίγον ἐγκύψῃ εἰς τε τὴν ἔννοιαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν, θέλει ἐννοήσῃ ὅτι τὸ ἀν ἐνταῦθα εἶνε ὅλως περιττόν· ἡ βουλή τῆς Ζωῆς ἦτο οὐχὶ περὶ τοῦ τίνα δύναται γὰ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ τίνα γὰ ἀνυψώσῃ, δηλ. τίνα πρέπει γὰ ἀνυψώσῃ. Ἡ δὲ τοιαύτη πλῆγία ἐρώτησις γνωστὸν ὅτι ἐκφέρεται ἀνευ τοῦ ἀν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Ψελλὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μεταχειρίζεται οὐχὶ ἀπλοῦν τὸ ῥῆμα ἄγω, ἀλλὰ σύνθετον: ἀνάγω, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου «Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀνήχθη παρὰ τῆς Αὐγούστης εἰς τὰ βασίλεια», ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐν σελ. 48, 13 χωρίου, ὅπερ ὁ μὲν κ. Σάθας ἐλλιπὲς ἐξέδωκεν, ὁ δὲ κ. E. Miller ὀρθῶς ἐκ τοῦ χειρογράφου συνεπλήρωσε. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς· «Καὶ ἓνα τῶν πάντων εἰς τὴν βασιλείαν ἀγαγεῖν (κατὰ τὸ χειρόγραφον ἀναγαγεῖν)».

Σελ. 110, 3.

«Αὐθις οὖν αἱ ψῆφοι μετεκυβεύθησαν *· ἀνὴρ οὗτος τὴν μὲν τύχην» κλ.

Λόγου γενομένου ἐν τῇ προλαβούσῃ σελίδι περὶ τινὸς ἀνδρὸς ὡς ἀξίου τῆς βασιλείας, «ὅ· πατρίς μὲν ἡ Θάλασσα, χωρίον ἐπισημότατον, Κωνσταντῖνος δὲ τούνομα», κατεδείχθη ὅτι οὗτος αἰσχυρότερος τοῖς πολλοῖς ἔδοξε . . . καὶ τῶν προσδοκιῶν ἀπώσθη ὑποπτευθεῖς». Μετὰ δὲ τοῦτο ἔρχεται τὸ παρατεθὲν χωρίον, ὅπερ τὰ μὲν ἄλλα ἔχει ὀρθῶς, πολλὴν δὲ ὑπόνοιαν παρέχει ὅτι μετὰ τὸ μετεκυβεύθησαν ὑπάρχει χάσμα τι, ὅπερ ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν διὰ τοῦ ἀστερίσκου. Διότι εἶνε φανερόν ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ νέου τινὸς προσώπου, ὅπερ οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη, εἰς αὐτὸ δὲ ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον ἀνὴρ οὗτος κτλ. ἔπειτα ἀφ' οὗ αἱ ψῆφοι, λέγει, μετεκυβεύθησαν εἶνε ἀνάγκη γὰ ῥηθῆ περὶ τίνα μετεκυβεύθησαν. Ἐλλείπει λοι-

τὸν τὸ πρὸς (ἢ ἐπὶ) τὸν καὶ κύριόν τι ὄνομα. Ἀλλὰ ποῖον εἶνε τὸ κύριον τοῦτο ὄνομα; καὶ τίς ὁ ἀνὴρ, πρὸς ὃν μετεκυβέυθησαν αἱ ψῆφοι; Καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Κεδρηνὸς (σελ. 541 τῆς Βονν. ἐκδ.) οὗτος ἦν ὁ κατεπάρω Κωνσταντῖνος ὁ Ἀρτοκλίνης· ἂν Ἐσπευδε μὲν αὐτῇ, λέγει, Κωνσταντῖνον ἀγαγέσθαι τὸν κατεπάρω, ὃν δὴ καὶ Ἀρτοκλίνην ἀφ' ἧς ὑπηρεσίας μετεχειρίσατο ἀπεκάλουν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ εὐπρεπῆς τὴν ὥραν· ἐλέγετο δὲ καὶ λάθρα τῇ Ζωῇ πλησιάζειν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἡ σύνοικος φαρμάκοις ἐξάγει τοῦ βίου . . . ἐπειδὴ ἔμελλε τούτου ζῶσα ἀποστερίσκεσθαι». Περὶ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἡ δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας ἢ δὲν ἐπίστευσε τὰ περὶ τῆς δηλητηριάσεως· διότι κατωτέρω λέγει ἀκαὶ ἥδη που πρὸς αὐτὸν πάντες ἐπιρρέπεις ἐγεγόνεισαν, ἀλλ' ἀφαρπάζει νόσος ἀθρόον καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπάγει (γρ. ἀπάγει)» (ἴδ. καὶ Παπαρήγοπούλου Ἰς. Ἑλλ. ἔθν. Τόμ. Δ', σελ. 300).

Αὐτόθ. στίχ. 24.

«πιστευθεὶς τε τὰ τιμιώτατα, ὥστε μηδὲν ἀγνοεῖν μεθ' ὧν εἰς προὔπτον ἐτετελέκει, μεθ' ὧν ἀφανῶς πεποιήκει» κλ.

Νομιζῶ περιττὸν ν' ἀποδείξῃ τις τὸ ἄτοπον τῆς γραφῆς τοῦ χειρογράφου μεθ' . . . μεθ'. ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ὀρθὴν γραφὴν μῆθ' ὦν . . . μῆθ' ὦν.

Σελ. 111, 11.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τοσοῦτον ἦτο πλούσιος καὶ κάλλει διαπρεπῆς, ὥστε ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ ἀρίστων οἰκογενειῶν ὡς γαμβρὸς περιεζητεῖτο, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς «εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ἔτι βίον τελῶν . . . ἠγαπήκει τὸν ἄνδρα τοῦ τε ἀνθους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τοῦ γένους μεγαλοπρεπείας»

«καὶ ἐγκεντρίζει τοῦτον τῷ γένει νεόφυτον κάλλιστον εἰς πιστότατον καλλιέλαιον».

Ἡ τοῦ συνοικεσίου παραβολὴ πρὸς τὸν ἐγκεντρισμὸν τῶν δένδρων καὶ μάλιστα τῶν ἐλαιῶν, εἶνέ τι σύνθηες παρὰ τοῖς χριστιανοῖς συγγραφεῦσιν, ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀγ. Γρα.

φῆ παραβολῆς τῆς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ **ΙΑ' 17** καὶ **24'** αἰὶ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον κλ.». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, ὅπερ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς μανθάνομεν, εἶνε ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀντίθετα δένδρα ἀγριέλαιος καὶ καλλιέλαιος εἶνε θηλυκά, καὶ ὅτι τὸ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ πιστότατον καλλιέλαιον εἶνε ἡμαρτημένον κατὰ γένος. Καὶ τοῦτο μὲν διὰ τὸν βαρβαρισμὸν οὐκ ὀλίγον δεινόν· δεινότερον ὅμως εἶνε ἡ πίστις τῆς καλλιελαίου· ποῦ ποτε ἠκούσθη πιστὴ ἐλαία; Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα φῶς λαμπρὸν φέρει τὸ ἕτερον χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς· «σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνὸς τῆς ρίζης τῆς πιστοῦτος τῆς ἐλαίας ἐγένου». Ἡ πιστοῦτος ὅ ἐ. ἡ γονιμότης, ἡ εὐφορία καὶ οὐχὶ ἡ πίστις εἶνε γνωστὴ τῆς ἐλαίας ιδιότης. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἀσφαλῶς συνάγεται ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχὶ ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἀλλὰ πιστότατον καλλιέλαιον. Τοῦτο δὲ σαφέστερον πιστοῦται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἐν τινι ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδοθείση τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ *Annuaire de l' Association pour l' encouragement des études grecques* τοῦ ἔτους 1874, σελ. 220, εἶτα δὲ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ψελλοῦ (Μεσσαίωνικ. Βιβλιοθ. Τόμ. Ε'. σελ. 391), μεταχειρίζεται περὶ συνοικεσίου τὴν αὐτὴν παραβολὴν καὶ λέγει· «Ἐρρίζωται δέ σοι καὶ τὸ θυγάτριον ἢ οὕτως εἰπεῖν ἐρχεντρίζεται εἰς πιστότατον ρίζαν καὶ καλλιέλαιον.

Σελ. 113, 2.

«Μετακαλεῖται τῆς ὑπερορίας ὁ Κωνσταντῖνος ἐκεῖθεν μὲν οὕτω λαμπρῶς· ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς πόλεως πολυτελεστέρα τε αὐτῷ καταγωγὴ εὐτρεπίζεται» κλ. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἣτις προφανῶς ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐκεῖθεν μὲν (ἐκ Μυτιλήνης) καὶ τοῦ ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς Πόλεως, εὐλόγως εἰκάζει τις ὅτι τὸ οὕτω λαμπρῶς δὲν εὐδοῦται· καὶ ἄλλως δὲ ζητεῖται πᾶς λαμπρῶς. Ἄνευ πολυλογίας νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχ οὕτω λαμπρῶς, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, οὕτω λαμπρῶς. Ἡ μετάκλησις τοῦ Κωνσταντί-

νου ἐκ Μυτιλήνης ἔγεινε μὲν λαμπρά, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον εὐθὺς ἐκ τοῦ τόπου τῆς ὑπερορίας, ὅσον ἀφ' οὗ ἐπλησίασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Σελ. 115, 7.

«Κακοηθέστατος ἂν εἶην, ὡσπερ δὴ ὁ τοῦ Λύξου, τὰ χεῖριστα τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς ἱστορίαις παραλαμβάνων».

Τὸ χωρίον τοῦτο μνημονεύομεν ἐνταῦθα μόνον ἵνα προφυλάξωμεν τὸν Ψελλὸν ἀπὸ παραδόξου τινὸς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθας. Εἶνε πασίγνωστον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀδίκως μὲν, ἀλλ' ὅμως κατεκρίθη ὑπὸ τινων ἀρχαίων ὡς ψεύστης καὶ κακοήθης· ψεύστης μὲν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κτησίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου (Βιβλιοθ. κώδ. 72 τῆς ἐκδ. τοῦ Βεγκέρου, σελ. 35), κακοήθης δὲ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις ἰδίαν πραγματείαν ἔγραψε περὶ κακοηθείας Ἡροδότου. Εἶνε λοιπὸν πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς ὅτι ἐνταῦθα ὑπονοεῖται ὁ Ἡρόδοτος. Πατὴρ δὲ αὐτοῦ εἶνε, ὡς ἐπίσης γνωστόν, ὁ Λύξης, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Θούριοι ἐπίγραμμα, οὗ ἡ ἀρχὴ «Ἡρόδοτον Λύξεω», καὶ οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς πολλακίς μνημονεύουσι τὸν ἱστορικὸν μόνον ὡς υἱὸν τοῦ Λύξου, οἷον ὁ Θεμιστίος Β', 27 «ἐμοὶ δὲ περὶ θεῶν εὐστομα κείσθω, κατὰ τὸν Λύξου». Πολλῆς λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον διὰ τί ὁ κ. Σάθας θέλει νὰ διορθώσῃ τὸ Λύξου εἰς Λύκου. Μήπως φρονῇ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἡροδότου δὲν ἦτο Λύξης, ἀλλὰ Λύκος (ἵνα καὶ τρίτον διάφορον ὄνομα προστεθῇ εἰς τὰ μνημονευόμενα Ζύλος καὶ Ὀξύλος) ἢ ἄλλος παρὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶνε ὁ ἐνταῦθα ὑπονοούμενος, υἱὸς τις Λύκου (Κύριος οἶδε τίς καὶ τίνας);

Αὐτόθι στίχ. 8 ἐξ.

«Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐργάζομαι νῦν, ἱστορεῖν τοὺς τῶν αὐτοκρατόρων ἐμβέβλημαι βίους».

«Ἄς ἐννοήσῃ ὅστις θέλει τὸ ἐμβέβλημαι ἱστορεῖν τοὺς βίους· ἡμεῖς δὲν τὸ ἐννοοῦμεν· ἀλλ' ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ καὶ ἀλλαχοῦ παρετηρήσαμεν σύγχυσιν τοῦ π. καὶ μ. (ἴδ. ἀνωτέρω, ὅπου διορθώσαμεν τὸ μύγισμου εἰς τὸ μύγισ που), δὲν δισταζόμεν νὰ διορθώσωμεν τὸ ἐμβέβλημαι, ὅπερ εἶνε ἀνάρμο-

μοστον ἐνταῦθα, εἰς τὸ ἐπιβέβλημαι, καθ' ἃ ἐν τῇ αὐτῇ σελ. στίχ. 25 ἔγραψεν ὁ Ψελλὸς αἰστορεῖν δὲ ἐπιβεβλημένος ἐκείνον» καὶ σ. 117, 25 «τοὺς τῶν χρημάτων θησαυροὺς ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο» κ. ἄ. πλλχ. Τίς ἀγνοεῖ τί σημαίνουνσι τὸ ἐπιβάλλομαι, ἐπιβέβλημαι, ἐπιβολή, μεγαλεπήβολος;

Δύτόθ. στίχ. 20.

Ἐπειδὴ ὁ Ψελλὸς ἐν προηγουμένοις λόγοις καθ' ὑπερβολὴν ἐνεκωμίασε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Θ', καὶ ἐκίνησέ τινων τὴν ὑποψίαν ὅτι δὲν ἤθελεν ἐξιστορήσῃ μετὰ τῆς προσηκούσης φιλαληθείας τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν ἐκείνου, ὡς ὑπεραπολογούμενος ἑαυτοῦ, διατείνεται ὅτι αὐτὸς γινώσκει τὴν διαφορὰν τοῦ ἐγκωμίου καὶ τῆς ἱστοριογραφίας καὶ δὲν ὁμοιάζει πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων. «Οἱ μὲν γάρ, λέγει, ἀνάμιξι (ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνοήτως φερομένου ἀνάμιξοι γραπτέον, νομίζω, ἀναμιξί) ἐχόντων τῶν πραγμάτων τοῖς βασιλεῦσι, καὶ διαπεπλεγμένων αὐτοῖς χειρόνων τε καὶ κρείττωνων πράξεων οὔτε λέγειν καθαρῶς ἴσασιν, οὔτε εἰλικρινῶς ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἐξαπατᾷ τούτους ἢ τῶν ἐκνεντίων γειννάσις». Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξακολουθεῖ

ἀεγὼ δὲ ψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην, εἰ μὴ ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίρου ξυντιθεῖς, οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα συλλαμβάνειν εἴωθα, ἀλλ' ἀφείς μὲν τὰ χειρόνα, ἀφαιρούμενος δὲ τὰ κρείττονα ξυναρμόζω ταῦτα κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν» κλ.

Ὅπως ἔχει τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ χειρογράφῳ εἶνε εἰς ἄκρον τεταραγμένον καὶ διεφθαρμένον· διότι ποῦ εἶνε ἡ ἀπόδοσις τοῦ «ψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην», τί δὲ εἶνε ταῦτα τὰ ἐμπλάσματα; καὶ τί ἰδίως τὰ ἐμπλάσματα ἐπαίρου; καὶ ποῖα ἢ σύνταξις καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίρου ξυντιθεῖς;». Πάντα ταῦτα εἶνε ἀκατανόητα καὶ ἀδύνατον εἶνε νὰ προέκυψαν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Ψελλοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων. Ὁ δὲ συγγραφεὺς ἀναντιρρήτως ἔγραψεν ὡς ἐξῆς: «εἰ μὴ ὅσον ἐν πλάσμασιν, ἐπαίρους δὲ ξυντιθεῖς οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα κτλ.». Ἡ δὲ ἔννοια τῆς γραφῆς ταύτης εἶνε πλέον φανερά. Ἐγὼ δέ, λέγει ὁ Ψελλός, νὰ ψέγω μὲν ἐν τοῖς

συγγραμμάσι μου ἐν γένει ἀπέφυγον, πλὴν μόνον ἐν πλασταῖς τισιν ὑποθέσεσιν, ὅταν δὲ συντάσσω ἐπαίνους, δὲν συνηθίζω ἐξ ἀπάντων ἅπαντα νὰ συμπεριλαμβάνω, ἀλλὰ φρονίμως ἐκλέγων τὰ κρείττονα, παραλείπων δὲ τὰ χείρονα. . . ἐξυφαίνω τὴν εὐφημίαν. Ἐξ ὅσων ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἶπομεν περὶ τοῦ πλάττω εὐκόλως εἰκάζει πᾶς τις τί εἶνε τὰ πλάσματα. Πλάσμα δὴλ. εἶνε πλὴν τοῦ ὕφους (style), οἷον τὸ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ «πλάσμα ἱστορικόν, πλ. ἰσχνόν, ὑψηλόν, μέσον», καὶ πᾶς λόγος ῥητορικός, πεπλασμένην ἔχων ὑπόθεσιν. Ὄθεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ κώδ. 61 συνδυάζει τὰ πλάσματα πρὸς τὰς μελέτας· καὶ ἀλλαχοῦ ἐν κώδ. 90 ὀνομάζει τοῦ Λιβανίου τοὺς λόγους *πλασματικούς καὶ γυμναστικούς*. Οἱ συγγραφεῖς τοιοῦτων ῥητορικῶν λόγων ἢ γυμνασμάτων ἐλέγοντο *πλασματογράφοι* κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἰς Ἰλ. στίχ. 111 «Ἰστέον δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόγοι τοῦ Ἀγαμέμνονος παρὰ τοῖς *πλασματογράφοις τῶν ῥητόρων* διδόσασιν ἀφορμὰς κατηγορίας τῇ Κλυταιμνήστρᾳ». Ὁ Ψελλὸς ἄρα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦτο καὶ *πλασματογράφος*.

Εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου ἔπεται ἄλλο ἐπίσης παρεφθαρμένον καὶ ἀδιανόητον, τὸ ἐξῆς

«*Εἰ μὲν οὖν* τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίοις οὕτω τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγου *ξυντέθεικα*, ἱστορεῖν δὲ ἐπιβεβλημένος ἐκεῖνον, οὐκ ἂν δυναίμην οὕτω ποιεῖν».

Ὅπερ εὐκόλως θεραπεύεται, μεταγραφόμενον ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίοις οὕτω τὸς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους *ξυντέθεικα*, κτλ.

Σελ. 117, 19.

«Παραλαβὼν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ κράτος, οὔτε ἐγκρατῶς οὔτε εὐλαβῶς εἶχε περὶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ὡς εἴκειν, εὐδαιμονίαν καινὴν τινα καὶ *συνήθη* τῷ βίῳ ἀναπλαττόμενος πρότερον καὶ πραγμάτων ἀθρόαν μετάρθεσιν καὶ μεταποίησιν σὺν οὐδενὶ λόγῳ καὶ τάξει, ἐπειδὴ βασιλεύειν ἔλαχεν, ἔργῳ τὰς ἀναπλάσεις ποιεῖν εὐθὺς ἐπεχείρησε».

Ἐπίτηδες παρεθήκαμεν ὀλόκληρον ταύτην τὴν περίοδον, ἵνα γείνη καταφανὲς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μονομάχος πρότερον, πρὶν

δηλ. βασιλεύση, ανέπλαττεν ἐν τῇ φαντασίᾳ του βίον τινὰ ὅπως ἔκτακτον καὶ εὐδαιμονίαν καινὴν καὶ μεταβολὴν πραγμάτων ὑπερβαίνουσαν πάντα λόγον καὶ τάξιν, καὶ ὅτι τὰς ἀναπλάσεις ταύτας ἅμα βασιλεύσας εὐθὺς ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἐὰν λοιπὸν οὗτος εἶνε ὁ ὀρθὸς νοῦς τῆς περιόδου ταύτης, εἶνε ἀδύνατον τὸ «καινὴν τινὰ καὶ συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν» νὰ μὴ περιέχῃ ἀντίφασιν προφανῆ· τὴν συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν εἶχεν ὁ ἀπόγονος τῶν Μονομάχων ὅ,τι δ' ἐπεθύμει καὶ ἐφρατᾶζετο ἦτο καινόν τι καὶ ἀσύνηθες. Ὅθεν νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀσυνήθη ἢ μᾶλλον οὐ συνήθη, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ βιβλιογράφος διὰ τὴν ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις ἀντιγράφοις ὁμοιότητα τοῦ οὐ καὶ συ παρέβλεψε τὸ οὐ.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνωτέρω περίερον ἔπεται ἄλλη περιέχουσα ὅμοιον ἀμάρτημα, ὅπερ ἐκ μόνης τῆς ὀρθῆς καὶ λογικῆς ἀκολουθίας τῶν ἐννοιῶν δύναται νὰ κατανοήσῃ τις καὶ εὐστόχως νὰ διορθώσῃ :

Ἄδύο τοίνυν τούτων τὴν Ῥωμαίων συντηρούντων ἡγεμονίαν, ἀξιώματων φημι καὶ πραγμάτων κἀ τινος ἕξω τρίτου» κτλ.

Ὅστις ἀναγνώσῃ ταῦτα νομίζει ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ψελλοῦ δύο τινὰ ἦσαν τὰ συντηροῦντα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, τὸ μὲν τὰ ἀξιώματα, τὸ δὲ τὰ πράγματα (παραλείπομεν τὸ τρίτον τὸ ἐκτὸς τούτων). Καὶ τὰ μὲν ἀξιώματα εἶνε γνωστὸν τί εἶνε· τὰ δὲ πράγματα, ὡς μέσον συντηρητικὸν τῆς ἡγεμονίας (τῶν πραγμάτων δηλ.) τῶν Ῥωμαίων εἶνε τι ἀνατανόητον. Ἀλλὰ περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς πραγμάτων· διότι ὁ συγγραφεὺς παρακατιῶν διεξέρχεται τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεχειρίσθη τὰ δύο ταῦτα μέσα ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ λέγει αὐτοῦς τοὺς μὲν τῶν χρημάτων θησαυροὺς αὐτόθεν ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο, ὡς μηδὲν (γρ. μηδέ) τοῖς πυθμῆσι καταλιπεῖν τι τιμῶν δὲ καὶ (ἴσως ἐξεργῶν τὸ ἀξιώματων) πλεῖστοι μὲν ἀναλόγως εὐθὺς παραπήλαυον κτλ., ὃ ἐ. διεσπάθησε μὲν τὰ χρήματα, ἐξηυτέλισε δὲ τὰ ἀξιώματα (διότι τιμαὶ καὶ ἀξιώματα εἶνε σχεδὸν τὸ αὐτό). Τούτων λοιπὸν οὕτως

ἐχόντων, τίς δύναται ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *χρημάτων* καὶ οὐχὶ τὸ ἀνόητον *πραγμάτων* ;

Σελ. 118, 18.

α' Ἄλλ' ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἶθισται οὔτε τι τῶν δόκησιν ἐχόντων καλοῦ οὔτε τῶν *καλῶς* οἰομένων πεπραχθαι ἕκαστον ἄφ' ἑαυτοῦ μόνον σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας ζητεῖν» κλ.
 Ἐάν τις καὶ μικρὸν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ προκείμενον χωρίον, θέλει παρατηρήσῃ ἀλλόκοτόν τινα ταυτολογίαν· διότι τὰ «δόκησιν ἔχοντα καλοῦ» καὶ τὰ «καλῶς οἰόμενα πεπραχθαι», ἅπερ ὡς διάφορα συνδέονται διὰ τοῦ οὔτε—οὔτε, σημαίνουσιν ἐντελῶς τὸ αὐτό, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ οἰόμενα καταχρηστικῶς ἐνταῦθα κεῖται ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως ἀντὶ τοῦ νομιζόμενα ἢ δοκοῦντα (=δόκησιν ἔχοντα). Ἄλλ' ὁ Ψελλὸς δὲν ἦτο τόσο μωρός, ὥστε νὰ εἶπῃ ὅτι «ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἶθισται οὔτε τι τῶν δοκούντων καλῶν εἶναι οὔτε τι τῶν δοκούντων *καλῶς* πεπραχθαι, ἕκαστον ἄφ' ἑαυτοῦ (γρ. ἐφ' ἑαυτοῦ) μόνον σκοπεῖν»· διότι τὸ δεύτερον κῶλον τὸ διὰ τοῦ οὔτε συνδεόμενον οὐδὲν διαφέρει τοῦ πρώτου. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἤθελεν ἀκριβῶς τοῦναντίον νὰ εἶπῃ: ὅτι αὐτὸς συνηθίζει καὶ τὰ νομιζόμενα *καλὰ* καὶ τὰ νομιζόμενα *κακὰ* νὰ μὴ ἐξετάζῃ αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα νὰ ζητῇ. Ἐάν λοιπὸν τοιαύτη εἶνε ἐξ ἅπαντος ἡ ἔννοια, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἀντὶ τοῦ *καλῶς* πρέπει νὰ γράψωμεν *κακῶς*.

Σελ. 119, 1.

αὐτοῦ ἐστὶν ὁ εὐφύεστατος δὲ εἶπερ τις ἄλλος εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖναι τὸ ὑπὴρσον γεγώνως, οἰκείους ἕκαστον ἤρει οἷς ἤδει θηρώμενον». Ἄφ' οὗ ἅπαζ ἀνέγνω ἐν τῷ χειρογράφῳ οἰκείους ὁ κ. Σάθας, δικάως ἔπειτα εὐρίσκει ἀνάρμοστον τὸ ἐπίθετον, καὶ προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὸ χωρίον, προτείνων ἐν τοῖς παροράμασιν ἀντὶ τοῦ οἰκείους τὸ δικτύους. Ἄλλ' ὁ κ. E. Miller βεβαίως ὅτι τὸ χειρόγραφον ἔχει τὴν γραφὴν οἰκείως, ἣτις εἶνε καὶ ἡ μόνη ὀρθή. Μετὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω εὐθὺς ἐπέρχονται τὰ ἐπόμενα

καὶ ῥᾶστα μετεποικίλλετο οὔτε κατασοφίζόμενος οὔτε μὴ εἰρωνευόμενος πρὸς τὸν ἀλισκόμενον, ἀλλὰ φιλαλήθως

σπεύδων ἐλεῖν ἕκαστον ἀφ' ὧν χαριεῖσθαι ἐκείνω ἡσπάσατο». Τὸ ἐν τέλει ἡσπάσατο οὐδεὶς δύναται νὰ ἐνοήσῃ τίνα λόγον ἔχει ἐνταῦθα, εἰς οἰανδήποτε σημασίαν καὶ ἂν ἐκληφθῇ. Ἄνευ πολλῶν λόγων νομιζῶ ὅτι προήλθεν ἡ παρεφθαρμένη αὕτη γραφή ἐξ ἀμβλυωπίας τοῦ βιβλιογράφου, κακῶς ἀναγνόντος τὸ ἡπίστατο, ὅπερ ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις εὐκόλως δύναται νὰ συγχυθῇ πρὸς τὸ ἡσπάσατο.

Αὐτόθι, στίχ. 8.

ἀεκείνοις συνανεκίρατο ὀπόσοις ἡ ἀπλότης συνέπρεπε». Πολλάκις ὑπὸ πολλῶν παρετηρήθη ὅτι ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις αἱ προθέσεις ἐν καὶ σὺν εἴτε ἐν συνθέσει εἴτε ἐν συντάξει συγχέονται πρὸς ἀλλήλας (ἴδ. Κοβέτου Var. Lect. σελ. 199, Nov. Lect. σελ. 457, Collectanea Critica, σελ. 293), καὶ ὅτι μόνον ἡ ἔννοια καὶ ἡ χρῆσις εἶνε τὰ ἀσφαλῆ κριτήρια περὶ τοῦ ποτέραν ὀφείλομεν νὰ προτιμήσωμεν. Οὕτως ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ συνέπρεπε γραπτέον ἐνέπρεπε, διότι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ φράσις συνέπρεπε τοῖς ἤθεσιν ἡ ἀπλότης, ἀλλ' ἐνέπρεπε τοῖς ἤθεσιν ἡ ἀπλότης· διότι ἡ ἀπλότης δὲν εἶνε τι χωριστὸν πρέπουσα σὺν τοῖς ἤθεσι, μετὰ τῶν ἡθῶν, ἀλλ' εἶνε ἰδιότης τῶν ἡθῶν ἐγκειμένη ἐν τοῖς ἤθεσιν, ἐπομένως ἐμπρέπουσα τοῖς ἤθεσιν. Ἡ αὕτη σύγχυσις παρήγαγε τὸ κατωτέρω: περὶ τῶν συνόντων, ἐν ᾧ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ: περὶ τῶν ἐνότων.

Αὐτόθ. στίχ. 9.

«εἰ δέ τις αὐτῷ προσῆει, σύννου ἐπιδεικνὺς τὴν ψυχὴν, ὡς δ' εἴ τι πλέον τῶν ἄλλων ὀρῶν καὶ ὡς ἦκοι φροντίσων ἐκείνω καὶ συνδιασκεψόμενος περὶ τῶν συνόντων (γρ., καθ' ἃ εἶπομεν ἤδη, ἐνότων), τοῦτον δὴ κακοηθέστατον ὤετο» κτλ. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέβη λίαν τεταραγμένον καὶ δυσπαρακολούθητον τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀβλεψίας τῶν βιβλιογράφων, τὸ δὲ ἐκ τῆς ὀλίγης τοῦ ἐκδότου προσοχῆς. Τὸ χειρόγραφον παρέχει τὴν ἀνόητον γραφήν ὡς δ' ἦτι, ἦτις ἄνευ τινὸς μεταβολῆς τῶν γραμματῶν, ὀρθότερον δὲ μόνον ἀναγινωσκομένη ὡς δὴ τι ἔχει κάλλιστα. Τὸ δὲ ἕτερον ὡς τὸ πρὸ τοῦ ἦκοι ἐκληφθὲν ὡς ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ τῷ μετὰ μετοχῆς συντεταγμένῳ εἶνε οὐχ ἥττον

ἡμαρτημένον· διότι ἂν μὲν ἢ δι' αὐτοῦ ἐκφερομένη πρότασις εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν προλαβοῦσαν αὐς δὴ τι πλέον τῶν ἄλλων ὀρῶν», ὤφειλε νὰ γραφῆ ὡς ἦκων καὶ οὐχὶ ὡς ἦκοι· ἐὰν δὲ εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν κυρίαν ὑποθετικὴν πρότασιν «εἰ δέ τις αὐτῷ προσήει», ἀνάγκη νὰ διορθωθῆ εἰς τὸ ὅς ἦκοι, ὕπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ εἶ τις ἦκοι. Μόνον οὕτως εὐοδοῦται ἡ σύνταξις. Ἄλλως ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐσολοίκισεν ὁ Ψελλός.

Αὐτόθι, στίχ. 26.

καὶ τοὺς ἐλλογιμωτέρους πανταχόθεν συνήνεγκεν εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς, ὧν οἱ πλείους ἐν ἐσχάτῃ εἶδορτο πολιᾶ». Οὕτως φέρονται τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης ἐν τῷ χειρογράφῳ οὔτε κατὰ νοῦν οὔτε κατὰ τύπον ὀρθά· ὁ δὲ ἐκδότης προτείνει ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι τὴν διορθωσιν τοῦ προφανῶς ἡμαρτημένου εἶδορτο εἰς ἦδορτο· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ἐκ ταύτης τῆς διορθώσεως; μόνον ὁ τύπος διορθώθη, τὰ δὲ λοιπὰ μένουσιν ὡσαύτως σκοτεινά, εἰ μὴ καὶ γελοῖα κατέστησαν. Διότι τί σημαίνει ὅτι οἱ πλείους τῶν λογίων τῶν εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς πανταχόθεν συνελθόντων ἦδορτο ἐν ἐσχάτῃ πολιᾶ, ἦδονῆν ἠσθάνοντο ἐν ἐσχάτῳ γήρατι; Ἴσως ὁ κ. Σάθας, νέος ὧν καὶ σφριγῶν καὶ μήπω πειραν λαβῶν τῆς πολιότητος, νομίζει ὅτι ὑπάρχει ἦδονῆ τις ἐν τῇ πολιᾷ· ἀλλ' οἱ περιελθόντες εἰς τὴν ἐσχάτην γεροντικὴν ἡλικίαν πάντες μεμψιμοιροῦσι καὶ οὐδαμῶς ἦδορται. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλός ἔγραψεν: ἐν ἐσχάτῃ εἶχορτο πολιᾶ, ὅ ἐ. ὑπὸ ἐσχάτου κατείχοντο γήρατος.

Σελ. 130, 18.

«ὡς δ' οὖν προήεσαν (αἱ βασιλίδες καὶ μετ' ἐκείνας ἡ Σεβαστή ἢ ἐρωμένη τοῦ βασιλέως) . . . τῶν * τις περὶ τὴν κολακείαν πολὺς τοῦτο δὴ τὸ ποιητικὸν ἥρέμα πῶς ἀπεφθέγξατο, τὸ «οὐ νέμεσις» κτλ.

Τίς εἶνε ὁ θαυμαστής ἐκεῖνος τῆς Σεβαστῆς ὁ ἀποφθεγζάμενος τὸ ὀμηρικὸν οὐ νέμεσις, ὃν ἡ Σεβαστὴ διέκρινε καὶ ἀνέκρινεν αὐτοῦ τὸν λόγον καὶ φρονήματος ἐμπλησθεῖσα ἀντήμειψε «τοῦ ἐγκωμίου τὸν ἐπαινέτην», ἐκ τῶν παρατεθέντων δὲν εἶνε φανερόν. Ὡς φαίνεται εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο «περὶ τὴν κολα-

κείαν πολὺς», ἤγουν δεινὸς κόλαξι. Ἄλλὰ τίς ἦτο; εἰς ποίαν τάξιν ἀνῆκεν; τοῦτο εἶνε ἀδῆλον· ἡ δὲ αἰτία τούτου, φαίνεται, εἶνε ὅτι μετὰ τὸ ἄρθρον τῶν ὅπου ἡμεῖς προσεγράψαμεν τὸν ἀστερίσκον, ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου τὸ οὐσιαστικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐσήμαινε τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ τίς ἐκεῖνος ὁ περὶ τὴν κολακείαν πολὺς. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ παρατεθέντος χωρίου εἶπεν ὁ συγγραφεὺς ὅτι «αἱ περὶ τὴν βασιλίδα πομπὴν ἐποιοῦντο, *συνειλεγμένων τῶν ὑπογραμματευομένων ἡμῶν*, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι τὸ ἐκπεσὸν οὐσιαστικὸν ἦτο τὸ *ὑπογραμματέων*, εἰς οὓς καὶ μᾶλλον ἤρμοζε νὰ ἐνθυμῶνται ἔπη ὁμηρικὰ.

Αὐτόθ. στίχ. 28.

«Καί ἴνα γε αὐτῇ οἶ τε ἄλλοι καὶ αἱ βασιλίδες *συμπνείωσι* μάλιστα, τὸ ἐκάστω ἢ ἐκάστη οἰκεῖον ἐδίδου παρέχειν ὁ αὐτοκράτωρ.»

Τὸν παράδοξον ἐπικὸν τύπον *συμπνείωσι* ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *συμπνέωσι* ὀφείλομεν εἰς διόρθωσιν τοῦ ἐκδότου· τὸ δὲ χειρόγραφον ἔχει τὴν ἔτι μᾶλλον ἡμαρτημένην γραφὴν *συμπνείωσι*. Ἄλλὰ καθ' ἃ πολλὰ εἶδομεν τὸ χειρόγραφον τοῦτο, καὶ ται πολλὰ ἤδη ἐφθαρμένον ἐξ ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων, διατηρεῖ ὁμως τεκμήρια τῆς γνησίας γραφῆς. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα τὸ *συμπνι* εἶνε ἀνορθογραφία τοῦ *σύμπνοι*, τὸ δὲ ὅλον διορθωτέον *σύμπνοι ὥσι*, ὃ εἶ. ἴνα ἔχῃσι *σύμπνοιαν*.

Σελ. 131, 3.

Περὶ τῆς βασιλίδος Ζωῆς λέγει ὅτι

«*χρυσίου πολλοῦ ἤττητο*. . . καὶ τούτων δὴ τῶν *ἰνδικωτάτων ἀρωμάτων* τῶν τε ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν *ἐστίτην* φυσικὴν λιβάδα μὴ ἀπολειπόντων ξύλων, ἐλαῶν τέ των *σμικροτάτων* καὶ *δαφνείων καρπῶν λευκοτάτων*.»

Γελοιώτατα διεφθάρη καὶ τὸ προκείμενον χωρίον ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων. Διότι τί εἶνε τὰ *ἰνδικώτατα ἀρώματα*; Ἐὰν ἀρώματά τινα εἶνε ἰνδικά, μένουσι διὰ παντὸς τοιαῦτα οὐδὲ γίνονται οὔτε ἑαυτῶν οὔτε ἄλλων ἰνδικώτερα, οὐδὲ ἰνδικώτατα. Ἐπειτα αἱ εὐθὺς ἐπιφερόμεναι μικρόταται ἐλαῖαι καὶ οἱ δάφνεοι καρποί, ἅτινα συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰ τῆ βασιλίδι ἀγαπητὰ ἀρώμα-

τα, δὲν εἶνε κυρίως ἰνδικά. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν *ειδικωτάτων*. — Τὸ δὲ ἐπόμενον *ἐστὶ τὴν* οὔτε ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ οὔτε ὅπως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου διορθώθη ἐν τῇ ὑποσημειώσει *ἐστὶ τὴν* εἶνε λέξις ἑλληνική. Ἀναντιρρήτως ἡ γνησία γραφή εἶνε : *ἐτι τὴν*, καθ' ἃ καὶ ὁ κ. E. Miller εἶκασε. Ταύτης ὅμως τῆς διορθώσεως ἀναγκαῖον παρακολούθημα εἶνε καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ *ἀπολειπόντων* εἰς τὸ *ἀπολιπόντων*.

Αὐτόθι, στίχ. 25.

«οὔτε ἰστοურγεῖν ἐπεβάλλετο οὔτε ἄλλου τινος ἐπεβάλλετο.»

Ἐκδότης τὸ πρῶτον ἐπεβάλλετο συμβουλεύει νὰ διορθώσωμεν εἰς τὸ ὑπεβάλλετο. Ὁ δὲ Ψελλὸς ἔγραψε ἐπεβάλλετο—ἐπελάβετο, ἀμφότερα μὲν κατ' ἀόριστον χρόνον διὰ τὸ προηγούμενον ἠσχόλησε, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τοῦ ῥήματος ἐπιλαμβάνομαι, ὅπερ συντάσσεται μετὰ γενικῆς. Τὸ δὲ ἐπιβάλλομαι, τὸ ὅποιον καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶδομεν (σ. 49), μετὰ γενικῆς μὲν οὐδέποτε, μετ' ἀπαρεμφάτου δὲ συντάσσεται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ : ἐπιχειρῶ.—Ὁμοίως ἐκ νυσταγμοῦ τοῦ βιβλιογράφου παρέμειναν καὶ ἐν σελ. 24, στίχ. 28 δύο ῥήματα τὰ αὐτὰ, ἐν ᾧ ὤφειλον νὰ εἶνε διάφορα : «τὴν δὲ ὄργην οὐκ ἔμμονον εἶχεν, ὡσπερ ὁ ἀδελφὸς Βασίλειος, ἀλλὰ ταχὺ μετεβάλλετο· καὶ ἐφ' οἷς ἐποίει δεινῶς μετεβάλλετο. Νομίζω ὅτι τὸ δεύτερον μετεβάλλετο καὶ ὡς ὀπωσοῦν ἀνάρμοστον καὶ ὡς ἀηδὲς μετὰ τὸ πρῶτον δὲν εἶνε τῆς χειρὸς τοῦ συγγραφέως. Πιστεύω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε μετεμέλετο.

Σελ. 132.

«καὶ ὁ ἀποτετμημένος αὐτῇ οἶκος εἰς εὐνὴν οὐδέν τι σεμνότερος ἦν τῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐργαστηρίων, ἐφ' ὧν αἱ βάσανοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι τὴν ζυντέλειαν ἔχουσι· πυρὰ γοῦν πολλή (τὸ χειρόγραφον : πολλὰ) πέριξ τοῦ δωματίου αὐτῆς ὑπενήπτετο.»

Ἐπὶ τίνων ἐργαστηρίων συντελοῦνται αἱ βάσανοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι ; τί δὲ εἶνε βάσανος τῶν τεχνῶν, καὶ τί ἔπειτα τὸ ἐμπύριοι ; — Ταῦτα εἶνε ἀκατάληπτα· γίνονται δὲ σαφέστατα,

ἐάν γράψωμεν : αἱ βάνουσαι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι· ὃ ἔ. αἱ βάνουσαι καὶ διὰ πυρὸς συντελούμεναι τέχνηαι. Τὰ δ' ἐφεξῆς γραπτέα καθ' ἃ τὸ χειρόγραφον ὑπεμφαίνει καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ (ἴδ. καὶ κατωτέρω στίχ. 11 «ὕπὸ πολλοῖς ἐδορυφορεῖτο πυρσοῖς») : πυρὰ γοῦν πολλὰ περίξ - - ὑπανήπτετο.

Αὐτόθ. στίχ. 10.

«θερείας δὲ οὔσης τῆς ὥρας τοῖς μὲν ἄλλοις βραχὺ τι καὶ ἀγχοῦ παριέναι ἐκεῖσε ἐδόκει»

Ἐπειδὴ τῆς Ζωῆς τὸ δωμάτιον ὠμοιάζε, καθ' ἃ προλαβόντως εἶπε, πρὸς σιδηρουργεῖον μᾶλλον ἢ πρὸς βασιλικὸν κοιτῶνα, τὸν μὲν χειμῶνα ἦτο ἀνεκτόν, τὸ δὲ θέρος οἱ μὲν ἄλλοι καὶ πλησίον αὐτοῦ νὰ παρέλθωσιν ἐθεώρουν κακὸν καὶ δυσάρεστον, αὐτὴ δὲ ἦτο ἀνάισθητος πρὸς τὸ καῦμα. Αὕτη ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ ὑγιὴς ἔννοια πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ παρατεθέντος χωρίου, ὅπως ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ ; τί σημαίνει : βραχὺ τι ἐδόκει καὶ ἀγχοῦ παριέναι ἐκεῖσε ; Εἶνε βεβαίως παρεφθαρμένον τὸ βραχὺ ἀντὶ τοῦ βαρύ.

Αὐτόθ. στίχ. 17.

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι αἱ δύο βασιλίδες Ζωὴ καὶ Θεοδώρα ἰδιαιτέρας εἶχον ἀδυναμίας ἢ μὲν πρὸς τὸ θησαυρίζειν χρυσίον, ἢ δὲ πρὸς τὰ ἀρώματα καὶ τὰς τούτων σκευασίας. Αὐτὸ τοῦτο λέγει καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς, πλὴν ἀκροθιγῶς μόνον :

αεὶ δὲ ἔνδον εἶεν τῶν ἀποτετμημένων αὐταῖς οἰκημάτων, καὶ ἡ μὲν τὸ χρυσοῦν ρεῦμα ἐπισφραγίζοι, ἡ δὲ τὴν ὀδὸν διακαθαίρει τῷ ρεύματι, τοῦτο αὐταῖς ἀντὶ πάσης ἀπολαύσεως ἦν.»

Καὶ ἀνωτέρω ἤδη παρέβαλεν ὁ συγγραφεὺς τὸ εἰσπραττόμενον χρῆμα πρὸς τὸ ρεῦμα καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν τὸ «*χρυσοῦν ρεῦμα*» οὐδὲν ἔχει τὸ ἄτοπον. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ ἕτερον ρεῦμα τὸ κατὰ δοτικὴν ; τί δὲ τὸ *διακαθαίρω τὴν ὀδὸν ρεύματι* ; οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ εἰ μὴ, καὶ τοῦτο βεβιασμένως, τὸ ἀποπλύνειν διὰ ὕδατέιου ρεύματος τὴν ὀδὸν ἄλλὰ τοιαύτην ἀδυναμίαν δὲν εἶνε γνωστὸν ὅτι εἶχεν ἡ προβεβηκυῖα καὶ νωθρὰ βασιλὶς Ζωὴ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ χωρίον εἶνε παρεφθαρμένον καὶ τοῦ-

το οὐκ ὀλίγον. Καὶ τὸ μὲν *ρέυματι* εὐκόλως δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὡς ἐκ τοῦ *ἀρώματι* παραφθαρέν. Ἄλλ' ἐκ ταύτης μόνης τῆς διορθώσεως οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν καὶ ἄλλην παρανάγνωσιν, προσελθοῦσαν ἐκ τῆς συχνότατα ἐλεγχομένης ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφῶν περὶ τὰ σημεῖα τὰ βραχυγραφικὰ τὰ σημαίνοντα τὰς καταλήξεις. Ὑποπεύω ὅτι τὸ ὅλως ἄτοπον ἐνταῦθα *τὴν ὁδὸν* κακῶς ἀνεγνώσθη ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦς *ὁδόντας*. Ὁ Ψελλὸς δηλ. λέγει ὅτι τὰς ἀδελφὰς οὐδὲν τῶν τοῖς ἄλλοις *τερπνῶν* ἐθελγεν, ἀλλ' ἡ μεγίστη αὐτῶν ἀπόλαυσις ἦτο, τῆς μὲν νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ χρυσοῦν *ρέυμα*, τῆς δὲ τὸ νὰ καθαρίσῃ τοὺς ὁδόντας αὐτῆς διὰ τοῦ *ἀρώματος*. Λέγει δὲ ταῦτα οὐχὶ περιγράφων λεπτομερῶς τὰς ἀσχολίας ἐκατέρας, ὅπως ἦδη ἀνωτέρω ἔπραξεν, ἀλλὰ συνοψίζων αὐτὰς εἰς μίαν πράξιν τὴν ἐπουσιωδεστάτην, οἷα εἶνε ἡ ἐπισφράγισις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ διακάθαρσις τῶν ὁδόντων. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι καὶ τὸ *διακαθαίρει* μετατρέπτεον εἰς εὐκτικὴν *διακαθαίροι*.

Σελ. 137, 2.

Μέλλων ὁ Ψελλὸς νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Γεωργίου Μανιάκη, πρὸς ὃν δικαίως τρέφει μεγίστην συμπάθειαν, προοιμιάζεται τινα περὶ τῆς διαθέσεως τῶν βασιλέων ἐν γένει, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἐξῆς :

«ἐνίους δὲ αὐτὸς *καθεώρακα* ὡς ἐθέλουσιν ἠδιστ' ἀν ἀποθανεῖν, μὴ συμμαχοῦντων ἐνίων αὐτοῖς, ἢ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι· καὶ δέον σεμνύνεσθαι ὅτι *χείρων* αὐτοῖς *βοήθεια* παρὰ θεοῦ πέπλασται, οἱ δ' ἀποτέμνειν ταύτην αἰροῦνται, ὅτι *παρ' αὐτοῖς βεβοήθηται*.»

Ἐν τῷ «ἐθέλουσιν ἠδιστ' ἀν ἀποθανεῖν—ἢ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι» δὲν ἔχει βεβαίως ὀρθῶς τὸ *ἠδιστ'* ἀντὶ τοῦ *ἠδιον*, καὶ ὑποπεύω ὅτι εἶνε μᾶλλον τοῦ βιβλιογράφου ἢ τοῦ συγγραφέως τὸ ἀμάρτημα. Τὸ δὲ κατόπιν ἐρχόμενον ὅτι οἱ βασιλεῖς ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται «ὅτι *χείρων* αὐτοῖς *βοήθεια* παρὰ θεοῦ πέπλασται» εἶνε ἀντικρὺς παραλογισμὸς, περιέχει δὲ καὶ τὸ ἄλλο ἄτοπον ὅτι *αταύτην* (τὴν *βοήθειαν*) *ἀποτέμνειν αἰροῦνται*· ἀποτέμνεται ἡ κεφαλὴ, ὁ πούς, ἡ χεῖρ, ὁ κλάδος· ἀλλ' ἡ *βοήθεια*; — Ἀμφι-

βάλλω. Νομίζω ὅτι ὁ μὲν Ψελλὸς ἔγραψε χεῖρ αὐτοῖς βοηθός, ὕπερ κάλλιστα ἀρμόζει εἰς τε τὸ πέπλασται καὶ εἰς τὸ ἀποτέμνειν· ὁ δὲ βιβλιογράφος παρενοήσας τὰ τελευταῖα σημεῖα ἠλιθίως ἀνέγνω χείρων—βοήθεια. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρεφθαρμένον εἶνε καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς βεβοήθηται ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς παρ' αὐτῆς (τῆς χειρὸς δηλονότι) βεβοήθηται. Οὕτως ἀπέβη τὸ χωρίον οὐ μόνον σαφέστατον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστον· ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ σεμνώνωνται διότι χεῖρ βοηθός ἐπλάσθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, αὐτοὶ προκρίνουσι νὰ ἀποκόψωσιν αὐτήν, διότι λαμβάνουσι παρ' αὐτῆς βοήθειαν.

Αὐτόθι, στίχ. 17.

Ἐποπτεύω χάσμα μεταξὺ τοῦ «τῆς στρατηγικῆς ἀπήντησε τάξεως» καὶ τοῦ «ἀλλ' ὁμοῦ τι κατώρθου.»

Αὐτόθι, στίχ. 23.

Ἐδεσαν ἡλω. Σόλοιικον. Γραπτέον ἢ Ἐδεσσα ἡλω, ἢ Ἐδεσσαρ εἰλε.

Σελ. 142, 25.

«ἔφ' οἷς ἡ τοῦ τυράννου δις ἐθρικμβεύετο κεφαλῆ»

Ὁ ἀπλῶς ἐνταῦθα τύραννος ὀνομαζόμενος εἶνε ὁ ἄριστος τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγὸς ὁ Γεώργιος Μανιάκης, ὅστις ἐκ τοῦ φθόνου τῶν αὐλικῶν καὶ ἄλλων ἀνικάνων στρατιωτικῶν καὶ ἐκ τῆς ἀσυνέτου πρὸς αὐτὸν διαγωγῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠναγκάσθη νὰ περιέλθῃ εἰς ἀποστασίαν. Ἐφ' οὗ δὲ ἐφονεύθη ἐν τινι κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν μάχῃ, ὁ αὐτοκράτωρ κατήγαγε λαμπρὸν θρίαμβον, ὃν περιγράφει ὁ Ψελλός. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν πομπὴν ἄλλοι ἄλλοι ἐπικολούθουν, μεταξὺ δὲ τούτων οἱ συμετασχόντες τῆς ἀποστασίας «οὐκ ἐν τάξει οὐδ' ἐν καλῷ σχήματι, ἀλλ' ἐπ' ὄνῳ πρὸς οὐραν ἄεστραμμένοι καὶ ἐξυρημένοι τὰς κεφαλὰς καὶ πολὺν τινα συρφετὸν αἰσχύνῃς περὶ τὸν τράχηλον φέροντες» (ἐννοεῖ σφαγίων ἔντερα καὶ ἄλλα τούτων ἀηδέστερα, καθ' ἅποτε εἶδομεν ἐν Τουρκίᾳ ἀπαράλλάκτως πομπευόμενον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς διαβόητόν τινα κλέπτῃν). Κατόπιν τούτων λοιπόν, λέγει τὸ χειρόγραφον, ἂν ὀρθῶς ἀνεγνώσθη, «ἡ τοῦ τυράννου κεφαλῆ δις ἐθρικμβεύετο». Πῶς ἄρα γε ἦτο δυνατὸν δις νὰ

θριαμβευτῆ ἢ κεφαλὴ τοῦ Μανιάκη;—Ἡ ἂν ἐπανελαμβάνετο ὅλος ὁ θρίαμβος, ὅπερ δὲν ἠκούσθη ποτέ, ἢ ἂν μόνη ἡ κεφαλὴ ἐκ δευτέρου πρὸς θεῶν περιεφέρετο, ὅπερ δὲν μνημονεύεται μὲν ἀλλαχοῦ του γενομένου, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο δυσνόητον. Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο εἶνε ἀπίστευτον, ἐάν τις παρατηρήσῃ πῶς ἔχει ἡ φράσις ἐν ὅλῃ τῇ διηγήσει· διότι εἰπὼν ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐθριαμβεύετο (κατὰ παρατατικόν) ἐδήλωσεν ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ συμμετεῖχε τῆς ὅλης διαθέσεως καὶ πορείας τοῦ θριάμβου· καὶ ὅπως οἱ προειρημένοι ψιλοὶ καὶ ἀσπιδοφόροι καὶ κατάφρακτοι ἵπποις καὶ οἱ αἰχμάλωτοι (ἄπαξ βεβαίως) παρήρχοντο ἐν θριάμβῳ, οὕτω καὶ ἡ κεφαλὴ κατόπιν τούτων φερομένη (ἄπαξ καὶ οὐχὶ δις) ἐθριαμβεύετο· ἂν δὲ ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς κατ' ἐξαιρέσειν νὰ παραστήσῃ τὴν κεφαλὴν ὡς δις περιενεχθεῖσαν, ὥφειλε νὰ γράψῃ κατ' ἀρίστον δις ἐθριαμβεύθη. Νομίζω λοιπὸν ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ δις ἐκεῖνο εἶνε παρεφθαρμένον καὶ ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἔγραψε δὴ, ὅπερ καὶ κατὰ κόρον μεταχειρίζεται.

Σελ. 143, 4 ἐξ.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ θριάμβου ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ δύο περιέχει παραφθοράς.

«Οὗτοι μὲν οὖν οὕτω προίεσαν (γρ. προήεσαν), ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λαμπρὸς πάνυ καὶ ὑψηλὸς προῦκάθητο τῆς οὕτω λεγομένης Χαλκῆς Φυλακῆς μετ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ τεμένους, ὃ ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσιν Ἰωάννης ἐκεῖνος ὁ μετὰ Φωκᾶν Νικηφόρον ἐδείματο· αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῶ συγκαθιστᾶσαι θεωροὶ τοῦ θριάμβου ἐγίγνοντο.

*Ατοπον εἶνε νὰ λέγῃ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ προεκάθητο τῆς Χαλκῆς Φυλακῆς μετὰ τοῦ θεοῦ τεμένους. Ὁ Ψελλὸς ἤθελε βεβαίως νὰ ὀρίσῃ ἀκριβέστερον τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκάθητο θεώμενος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἔγραψεν ἀναντιρρότητως «κατ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ τεμένους» ὃ εἶ ἀκριβῶς ἀντικρὺ τοῦ θεοῦ τεμένους· ἔνεκα δὲ τῆς συχῆς τῶν δύο προθέσεων κατὰ καὶ μετὰ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως παρεμορφώθη τοσοῦτον ἀλλοκότως ἢ προφανῶς ὀρθοτάτη ἔννοια τοῦ συγγραφῆως.—Τὸ δὲ κατωτέρω «αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῶ συγκαθιστᾶσαι» προῆλθε μὲν ἐκ διορ-

θώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ παρατόνως φε-
ρομένου *συγκαθίστασαι*, οὐδόλως ὅμως εἶνε κατὰ τὴν ἔννοιαν
ὀρθότερον· διότι τί σὺν αὐτῷ *καθίστασαν* αἱ βασιλίδες ἐκατέ-
ρωθεν; οὐδὲν βεβαίως οὔτε λέγεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως οὔτε
ἦτο δυνατόν νὰ ῥηθῆ· διότι ὁ βασιλεὺς οὐδὲν *καθίστη*, ἀρὰ οὐδ'
αἱ βασιλίδες οὐδὲν αὐτῷ *συγκαθίστασαν*. Ἀλλὰ περὶ τοῦ βα-
σιλέως εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι *προῦκάθητο*, καὶ αἱ βασιλί-
δες ἀρὰ «ἐκατέρωθεν αὐτῷ *συγκαθίστασαι* θεωροὶ τοῦ θριάμβου
ἐγίγοντο». Καὶ οὕτως πρέπει νὰ γράψωμεν, ὀδηγούμενοι καὶ ὑπὸ
τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ὀρθοῦ πλέον τονισμοῦ τῆς λέξεως.

Αὐτόθ. στίχ. 24.

α' Ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦ λόγου γενόμενος βούλομαι τὰς αἰτίας

* ἀφ' ὧν ἐκεῖνοι . . . τὴν ἐπιθαλάττιον συγκίνησιν καὶ στρατο-
πεδείαν πεποιήνται.»

Πᾶς τις διορᾷ τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς ἀπαρεμφάτου ἐξαρτωμένου ἐκ
τοῦ βούλομαι. Εἶνε δὲ τοῦτο, καθ' ἃ βεβαιοὶ ὁ κ. E. Miller,
τὸ *εἶν*, ὅπερ ἐν τῷ χειρογράφῳ φέρεται μετὰ τὸ αἰτίας.

Σελ. 144, 5.

«καὶ ἐπειδὴ ἐτεθνήκει μὲν ὁ καταδειματῶν τούτους (τούς
πολλάκις εἰς τὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπιδραμόντας Ῥώ-
σους) αὐτοκράτωρ Βασίλειος, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ ὁ ἀδελφὸς Κων-
σταντῖνος τὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶνος μέρος πεπλήρωκεν, ὃ τὸ
εὐγενές κράτος ἀπεληλυθώς, ἀνανεοῦνται αὖθις καθ' ἡμῶν τὸ
παλαιὸν μῖσος» κτλ.

Ὁ. ε. ἀπλούστερον: ἀφ' οὗ ἀπέθανε μὲν ὁ Βασίλειος, ἀπέθανε δὲ
ὁ Κωνσταντῖνος, ἀνανεοῦσι κτλ. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Βασιλείου εἶ-
πεν ἀπλῶς «ἐτεθνήκει»· τὸν δὲ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κων-
σταντῖνου ἐξήνεγκεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπὶ τὸ πομπωδέστε-
ρον ἅμα καὶ χριστιανικώτερον, εἰπὼν «τὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶ-
νος πεπλήρωκεν»· μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἄλλο τι προσέ-
θηκεν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ῥητορικῆς τοῦ θανάτου περιφράσεως·
τοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἀμέσως ἐπόμενον «ὃ τὸ *εὐγενές* κράτος ἀπελη-
λυθώς», ὅπερ, ὡς μὲν ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φέρεται, διττῶς εἶνε ἄτο-
πον, διότι οὔτε ἀπέρχομαι τὸ *εὐγενές* κράτος λέγεται ὑπὸ τῶν

πεζογράφων, ἀλλ' ἀπέρχομαι εἰς τὸ κλ. οὔτε τὸ λεγόμενον εὐγενές κράτος εἶνε φανερόν τί σημαίνει, φαίνεται δὲ μᾶλλον ὅτι οὐδ' ὅλως εἶνε ὀρθή ἢ φράσις· ἐὰν δὲ διορθώσωμεν εἰς τὸ εὐαγές κράτος, τὰ πάντα εὐδοῦνται, καὶ ἡ ὅλη περίφρασις ἀποθαίνει, καθ' ἃ προλαβόντες εἵπομεν, πομπώδης ἅμα ὡς περὶ αὐτοκράτορος, καὶ χριστιανική ὡς ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ λεγομένη, ὅστις ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εὐσέβειαν. Τὸ δὲ εὐαγές κράτος εἶνε τὸ κράτος τοῦ οὐρανοῦ πατρός, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Σελ. 148, 16.

Εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 147, 17) ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Θ'. εἶχε πολὺ θάρρος περὶ τοῦ μέλλοντος· «Ὅθεν ἤδη τοῦ δεινοῦ καθισταμένου, οἱ μὲν ἄλλοι ἐδεδίεσαν τε καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐπεφρίκσαν τὰς ψυχάς, ἐκεῖνος δὲ ὡς ἐπιδεξίῳ (γρ. ἐπὶ δεξιῷ, εὐτυχεῖ δηλ., ὡς ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπε «τύχης δεξιᾶς») τῷ τέλει ἐθάρρει, καὶ τὰς τε γνώμας τῶν δεδιότων ἐκούφιζε καὶ, ὡς οὐδενὸς κατελιφότες αὐτὸν χαλεποῦ, ἀφροντίστως εἶχε τῶν ἐπισεσυμβηκότων». (*) Ἀφ' οὗ δ' ἱκανὰ ἐψυχολόγησε περὶ τῶν εἰς τὸ μέλλον ἀφορώντων, ἐπάγει τὰ ἐξῆς :

Ἄλλ' ὅγε αὐτοκράτωρ, τὸ καταπεπτυχηκέναι αὐτὸν πολ-
λάκις τὰ πράγματα, τοὺς πολλοὺς ἔπειθεν, ὡς μεμαθήκει παρὰ
τοῦ τῶν κρείττωνων τοῦ ἐπισυστάντος τὴν τελευταίην καὶ διὰ
ταῦτα καταφρονοῖ καὶ ὀλιγώρως ἔχει παντάπασι.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ βαρβάρου τύπου καταπεπτυχηκέναι ἀντὶ τοῦ
κατεπτηχέναι, παρακειμένου τοῦ καταπτήσσω, περιττὸν νὰ
ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἄλλοτε παρετηρήσαμεν (Τόμ. Ζ'. σελ. 34),

(*) Ἀφίνομεν ἀδιόρθωτον τὸν βαρβαρισμὸν τοῦτον, ἀγνοοῦντες ἂν
προῆλθεν ἐκ τοῦ βιβλιογράφου ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως· διότι εἶνε
μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Ψελλὸς ἱκανῶς καθαρεύει κατὰ τὸ λεκτικόν, ἀλλ'
εὐρίσκονται παρ' αὐτῷ καὶ τινες ἡμαρτημένοι τύποι, οὓς ἡ συνήθεια τῶν
κατ' αὐτὸν συγγραφέων τοσοῦτον κατὰ κόρον μετεχειρίζετο, ὥστε καὶ
αὐτὸς παρηκολούθει αὐτὴν ἀνεπαισθήτως· οὕτως σελ. 149, 13 εὐρίσκο-
μεν «ἐπισεσυμβήκει» τὸν αὐτὸν τύπον καὶ σελ. 159, 28· εὐρίσκομεν
ὅμως καὶ τοὺς ὀρθοῦς.

ὅτι προῆλθεν ἐξ ἀβλεψίας ἢ ἀμαθείας τοῦ βιβλιογράφου· ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος περὶ τῆς ἐννοίας καὶ συντάξεως, ὡς ἀμφοτέρων μὴ εὐδοουμένων κατὰ τὴν ἐκδεδομένην γραφὴν. Ὅτι τὸ ἄρθρον τὸ γραπτέον κατὰ τὴν δοτικὴν τῶ εἶνε φανερόν· διότι ἄλλως ἢ ὀνομαστικὴ ἐκεῖνη ἢ αἰτιατικὴ μένει μετέωρος ἐν τῶ λόγῳ. Μετὰ δὲ τὴν διόρθωσιν ταύτην εὐοδοῦται μὲν ἡ σύνταξις, ἀλλ' ἡ ἐννοια νῦν μάλιστα προφανῶς ἀπαιτεῖ τούναντίον τῶν λεγομένων· ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδειλία, ὡς ἀνωτέρω εἶπεν, ἐν τοῖς κινδύνοις· δὲν ἐδύνατο λοιπὸν νὰ πείθῃ τοὺς πολλοὺς ὡς κτλ. τῶ κατεπτηχέναι τὰ πράγματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐναντίου, τῶ μὴ κατεπτηχέναι. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ διόρθωσις προστιθεμένου τοῦ μῆ. Ὑπολείπονται ἐν τῶ αὐτῷ χωρίῳ ἄλλα δύο ἀμαρτήματα, τὸ ἐπισυστάντος, ὅπερ ἀνάγκη νὰ μετατραπῇ εἰς τὸ ἐπισυμβάντος. (ἴδ. τὰ ἀνωτέρω διὰ τὸν τύπον τοῦ ῥήματος τούτου παρατεθέντα χωρία) καὶ τὸ ἔχει εἰς τὸ ἔχει, διὰ τὸ προηγούμενον καταφροσίν.

Σελ. 149, 15.

Τῶ αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ δύο ἐγεγόνεισαν ἀδελφαί, Ἐλένη μὲν ἢ πρεσβυτέρα τὸ ὄνομα, Εὐπρεπία δὲ ἢ μετ' ἐκεῖνην· τῆς μὲν οὖν Ἐλένης οὐδένα ἐπεποιήτο λόγον, [τὴν δ' ἐτέραν] * οὔτε τι λαμπρὸν ἐξ ἀρχῆς κομῶσαν καὶ εἰς περιφάνειαν τύχης ἐληλυθυῖαν φρονήματός τε πλήρη τυγχάνουσαν καὶ γυναικῶν ἀπασῶν ὧν ἐγὼ τεθέαμαι σταθηροτάτην τε οὔσαν καὶ δυσπαράγωγον, ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἶρηται, οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ἀλλ' ἐδεδίδει μᾶλλον ἢ περιεῖπεν.

Οὕτως ἐξέδωκε τὸ χωρίον τοῦτο ὁ κ. Σάθας, κατὰ μὲν τὰ ἄλλα συμφώνως πρὸς τὸ χειρόγραφον, μόνον δὲ τὸ ἐν ἀγκύλαις [τὴν δ' ἐτέραν] ἐξ ἰδίων προσέθηκεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ προφανὲς ἐκεῖ ὑπάρχον χάσμα. Καὶ αὕτη μὲν ἡ προσθήκη καλῶς ἐγένετο, ἀλλὰ τὸ χάσμα εἶνε εὐρύτερον ἢ ὅσον ὑπέθεσεν ὁ κ. Σάθας· διότι ἡ αἰτιατικὴ τὴν ἐτέραν μετὰ τῶν συμπληρωμάτων αὐτῆς δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ κατωτέρω ἐπόμενον ῥῆμα εὐλαβεῖτο· ἡ ἀπόδοσις κωλύεται προφανῶς ὑπὸ τοῦ τοιγαροῦν, ὅπερ ἀπο-

δεικνύει ἀρχὴν νέας περιόδου. Ἐὰν λοιπὸν ἀπὸ τοῦ: ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο κλπ. ἄρχεται ἄλλη περίοδος, ἡ αἰτιατικὴ τὴν δ' ἐτέραν κτλ. ἀνάγκη ν' ἀποδοθῆ εἰς ἄλλο ῥῆμα. Ποῖον δὲ εἶνε τοῦτο; συνεξερύη μὲν καὶ αὐτὸ μετὰ τοῦ τὴν δ' ἐτέραν, ὅπερ ἀπεκατέστησεν ὁ κ. Σάθας, δὲν εἶνε ὅμως δύσκολον νὰ μαντευθῆ, ἐάν τις μετ' ἐπιστασίας τινὸς ἀναγνώσῃ τὰ κατωτέρω. Κατωτέρω λέγει ὁ Ψελλός: Ταύτην τοιγαροῦν (τὴν Εὐπρεπίαν δηλ.) εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἴρηται κτλ. Ἐντεῦθεν εἶνε πααίδηλον ὅτι ὁ Ψελλός εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ῥητῶς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εὐλαβεῖτο τὴν ἐτέραν ἀδελφὴν, τὴν Εὐπρεπίαν ἄλλ' οὔτε τοῦτο τὸ ῥῆμα οὔτε ἄλλο τι συνώνυμον εὐρίσκεται ἐν οἷς τὸν λόγον ποιεῖται περὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον ῥῆμα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὀρθῶς νομιζῶ εἰκάζομεν ὅτι εἰς ἐντελῆ συμπλήρωσιν τοῦ χάσματος πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ῥῆμα εὐλαβεῖτο εὐθὺς μετὰ τὸ τὴν δ' ἐτέραν, μετὰ δὲ τὸ δυσπαράγωγον νὰ στίζωμεν τελείαν. Καὶ περὶ ταύτης μὲν τῆς διορθώσεως οὐδεμία, νομιζῶ, δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία. Τὸ δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρατεθέντος χωρίου οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ὅπερ εἶνε προφανῶς ἡμαρτημένον ὡς πάντῃ ἀδιανόητον, πῶς πρέπει νὰ διορθώσωμεν; Ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφθορὰ προῆλθεν ἐκ μικροῦ τινος ἐλλείμματος ἢ χάσματος, ὅπερ συμπληροῦται ὡς ἐξῆς: οὐκ ἔστεργε δὲ τὸ δυσπαράγωγον (αὐτῆς—ἐννοεῖται). Ἄλλως διαγραπτέον τὸ παράγωγον.

Σελ. 151, 15.

τὴν εὐθὺ Μακεδονίας ἐλαύνουσι' καὶ ἵνα μὴ τινες αὐτοῖς κατόπιν ἐξιππασάμενοι προλάβωσί τε τὰς εἰσβολὰς τούτων ἢ θηράσωσιν ἰχνηλατήσαντες, τὴν δημοσίαν ἵππον ἐπειδὴ κατὰ λύσσαν μὲν ἀπεκτόνασι καὶ οὕτως ἀπνευστὶ τὸν δρόμον συντείναντες Μακεδονίας τε ἐντὸς γίνονται κτλ.

Οὔτοι εἶνε οἱ Μακεδόνες οἱ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Τορρικίου κρυφίως ἐν Κωνσταντινουπόλει παρασκευάσαντες. Ἄλλὰ τί ἔπραξαν οὔτοι, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, πρὶν ἐννοηθῶσι καὶ προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν; Ὡς μὲν ἐξεδόθη τὸ

χωρίον ὑπὸ τοῦ κ. Σάβα, εἶνε τὸ δὴ λεγόμενον *arena sine calce*· ἀλλὰ τὸ χειρόγραφον εὐτυχῶς καὶ ἐνταῦθα παρέχει γραφὴν ὁμο-
 λογουμένως μὲν ἡμαρτημένην, ἀσφαλῶς δὲ ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν
 ὀρθὴν ἀνάγνωσιν. Ἐντὶ τῆς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάβα *κατὰ*
λύσσαρ μὲν, ἧτις εἰσάγει μεγίστην ταραχὴν καὶ σύγχυσιν εἰς
 τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ χωρίου, ὁ κῶδιξ φέρει τὴν γραφὴν : *κατα-*
λύσαμεν. Ἄρκει δὲ αὕτη νὰ μεταγραφῆ διὰ μικρᾶς μεταβολῆς
 εἰς τὸ *καταλύσαιεν*, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ποθοῦμενον φῶς. Οἱ ἀποστά-
 ται δηλ. κρύφα ἐξεληθόντες ἐκ τῆς Πόλεως, ἵνα μὴ ἐννοηθῶσι καὶ
 προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν, εὐθὺς ἅμα ἤθελον
 καταλύσῃ — ἐπειδὴ *καταλύσαιεν* — εἰς τινα σταθμὸν (ταχυδρο-
 μικόν), ὅπου ὑπῆρχε δημοσία ἵππος, ἐφόρευον αὐτὴν καὶ ἤλαυ-
 νον ἐπὶ τὰ πρόσω· ἐπραττον δηλ. ὅτι πράττουσι τὴν σήμερον οἱ
 ἐπαναστάται οἱ διακόπτοντες τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὰς
 σιδηροδρομικὰς τροχιάς. Ὅτι τὸ *καταλύω* ἔχει τὴν σημασίαν
 τοῦ *καταπαύω τὴν ὁδὸν ἐν τινι σταθμῷ*, εἶνε πασίγνωστον·
 ὅτι δὲ ὁ εὐκτικὸς τύπος *καταλύσαιεν* εἶνε ἀνεκτὸς παρὰ Ψελλῷ,
 εἶνε μὲν καὶ οἴκοθεν φανερόν, μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν
 χωρίων, ἐν οἷς εὐρίσκεται, πρβλ. μόνον τὸ ἐν σ. 153, 13 «ἵνα
 δὴ τι. . . βοηθήσαιεν», καὶ σ. 154, 20 «καταπλήξαιεν».

Σελ. 153, 25.

Οἱ δὲ πλείους τῶν Μακεδόνων, δῆμος ὄντες αὐθαδεῖα χαί-
 ροντες καὶ θρασύτητι, καὶ οὐ στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ
 πολιτικῆς βωμολοχίας ὄντες ἐθάδες, τῶν ἵππων τε οἱ πλείους
 ἀπέβαινον καὶ χορείας εἰς τοῦμφανὲς συνιστῶντες αὐτοσχ-
 δίους ἐποιοῦντο κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι.

Δὲν εἶνε δυνατὸν ἄνθρωποι δημόται, αὐθαδεῖα χαίροντες καὶ θρα-
 σύτητι, ἐκ τοῦ προχείρου συνιστῶντες χορείας καὶ ποιούμενοι
 κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι, νὰ λέγωνται ὅτι δὲν ἦσαν ἐθάδες
 στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ πολιτικῆς βωμολοχίας. Ἐντίθετος
 πρὸς τὴν πολιτικὴν βωμολοχίαν δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ στρατη-
 γικὴ ἀφέλεια, διότι ὁ στρατηγὸς εἶνέ τι πολὺ ὑπερέχον καὶ με-
 μονωμένον πρόσωπον ἢ ὥστε ν' ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τὸν πο-
 λιτικὸν ὄχλον, τὸν ἀπαυθαδιζόμενον καὶ ἀσχημονοῦντα ἐνώπιον

τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ψελλός, ὅστις ὡς αὐλικὸς τοῦ Βυζαντίου ἐγίνωσκε καλῶς τὴν εὐπρέπειαν, ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὴν ἀντίθεσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ Μακεδονικοῦ δήμου καὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐγίνωσκεν ὅτι οἰανδήποτε σχέσιν καὶ ἂν εἶχε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ τακτικὸς στρατός, ἡ σχέσις αὕτη ἦτο ἀφελής, οὐδέποτε προβαίνουσα μέχρις αὐθαδείας, θρασύτητος καὶ ἀσχημοσύνης. Ὅθεν πιστεύω ὅτι ἔγραψεν οὐχὶ στρατηγικῆς, ἀλλὰ ἀστρατιωτικῆς ἀφελείας». Ἴδε καὶ κατωτέρω σελ. 157, 3, ἀντιτιθέμενα τὸ ἀστρατιωτικὸν φῶλον» πρὸς τὸ «πολιτικὸν πλῆθος» κ. ἀλχ.

Σελ. 156, 6.

Τῶν δέ γε πολιτῶν ἔνιοι ἐκτὸς τοῦ τείχους γινόμενοι τὴν ἵππον ἀνεῖργον αὐτοῖς, οἱ μὲν λίθους ἀπὸ σφενδόνης ἀπορριπτοῦντες, οἱ δὲ ἐπιτοξάζοντες· οἷς καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλάσσαντες, ἐπεὶ δὲ κατόπιν θέειν αὐτοὺς ἐξηπάτησαν, ἀθρόον ἐπιστραφέντες ξίφεσι, δόρασιν ἀνηρήκασιν.

Εἶνε προφανὲς ὅτι ἡ δοτικὴ ἐκείνη οἷς καὶ οἱ σύνδεσμοι ἐπεὶ δὲ, καὶ νοῦν καὶ σύνταξιν ἀθλίως συνταράσσοντες, προῆλθον οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας τοῦ βιβλιογράφου, καὶ ἀνάγκη νὰ διορθωθῶσιν. Ἡ δὲ διόρθωσις δὲν εἶνε δύσκολος. Ἐὰν ἀντὶ τοῦ οἷς γράψωμεν οἱ δὲ, τὸ δὲ ἐπεὶ δὲ ἐνώσωμεν εἰς ἓνα σύνδεσμον ἐπειδὴ, τὰ πάντα εὐοδοῦνται. Ἡ ἔννοια εἶνε : ἄλλοι δὲ καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλάσαντες (προσπονηθέντες), ἀφ' οὗ ἐξηπάτησαν αὐτοὺς (διὰ τῆς πλαστῆς φυγῆς) νὰ τρέχωσι κατόπιν των, διὰ μιᾶς ἐπιστραφέντες μὲ ξίφη καὶ μὲ δόρατα τοὺς ἐφόνευσαν.

Αὐτόθι, στ. 10.

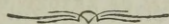
ἐφ' ἵππου τοξεύειν εἰδῶς.

Δὲν λέγεται ἑλληνιστὶ ἐφ' ἵππου τοξεύω, ἀλλ' ἀφ' ἵππου· μυριακίς καὶ ὁ Ψελλός μεταχειρίζεται ταύτην τὴν σύνταξιν.

Αὐτόθι, ς'. 14.

καί τις . . . ἐπ' αὐτὸν (τὸν αὐτοκράτορα) τὸ βέλος ἀφήσιν. τὸ δὲ τὸν μεταξὺ ἀέρα εὐπετῶς περιπτυσσόμενον, βραχὺ τι

παρεκνεύσαν τοῦ αὐτοκράτορος, μεираκίον οὐκ ἀνώνυμον. . .
 βραχύ τι παραξέει τὴν πλευρὰν παρελάσαν.
 Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον, φαίνεται ὅτι τὸ βέλος βραχύ τι πα-
 ρεξένευσε τοῦ αὐτοκράτορος, ὕπερ μοὶ φαίνεται πολὺ ἄτοπον.
 Τὸ βέλος, ἀφ' οὗ ἅπαξ λάβῃ τὴν ἀπὸ τοῦ τόξου ὀρμὴν καὶ διευ-
 θυνσιν, δὲν δύναται νὰ παρεκκλίνη οὔτε νὰ παρεκτραπῆ, πολὺ δὲ
 ὀλιγώτερον νὰ παρεκνεύσῃ, νὰ τρέψῃ δηλ. πλαγίως τὴν κεφα-
 λὴν του, ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τι. Ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ
 πράξῃ τοιοῦτόν τι εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ,
 ὅστις, ἰδὼν ἐπερχόμενον κατ' αὐτοῦ τὸ βέλος, βραχύ τι παρεξέ-
 κλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ παρελάσῃ παρὰ τὴν πλευ-
 ρὰν τοῦ μεираκίου τοῦ οὐκ ἀνωύμου. Ὅθεν ἀδιστακτικῶς γρα-
 πτέον: *παρεκνεύσαντος τοῦ αὐτοκράτορος.* (ἀκολουθεῖ).



ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ
 ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.*)

§ 21. Τότε ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ἔνδον τῆς
 πόλεως· οἱ δὲ σταυροφόροι διαρπάσαντες τὰ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως ἀνάκτορα προήλασαν πρὸ τοῦ ὄχυροῦ
 πύργου τοῦ Γαλατᾶ, ὅστις ἐπεκράτει τοῦ λιμένος, καὶ ἀπώ-
 σαντες τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐκχυθέντας Γραικοὺς ἐγένοντο κύριοι
 αὐτοῦ. Ἐκ τῆς νίκης αὐτῆς καὶ τῆς τοῦ πύργου ἀλώσεως θαρ-
 ρος λαβόντες οἱ σταυροφόροι ἤρξαντο προθύμως νὰ πολιορκώσῃ
 τὴν πόλιν καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης, ἐκ θαλάσσης μὲν οἱ
 Ἑνετοὶ, ἐκ γῆς δὲ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἔστησαν ὅπου τὰ ἀνά-
 κτορα τῶν Βλαχερνῶν. Οὗτοι οὐκ ἔχοντες ἱκανὸν στρατόν,
 ὥστε νὰ περικάθηνται περὶ τὴν ἀπέραντον ἐκείνην πόλιν τοῦ
 Κωνσταντίνου, ἀφῆκαν ἀφρουρήτους ἐξ πύλας, ἐξ ὧν οἱ πο-

*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ τεύχος ς' τοῦ Ζ' τόμου σελ. 448.

λιορκούμενοι ἐξερχόμενοι ὠμίλου πρὸς τοὺς πέριξ αὐτῶν φίλους καὶ τοὺς πολεμίους ἔβλαπτον. Ὁ δὲ στόλος ἐτάχθη εἰς σχῆμα μνηοειδές.

§ 22. Τοὺς πολιορκητὰς συχνὰ ἐτάραττε καὶ ἔβλαπτεν ὁ τῶν φρουρούντων στρατηγός, ὁ γενναῖος καὶ συνετὸς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις. Ἦν δ' οὗτος ἐξ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Γραικῶν. Οἱ τούτου γονεῖς πολλὰ ἐπεμελήθησαν τῆς τροφῆς αὐτοῦ καὶ παιδείας· διότι αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασι καὶ λόγοις πάνυ φιλοτίμως ἐπαίδευσαν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἀσκήσεσιν. Ἐκ τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς φανερῶς ἐγένετο ὁ Λάσκαρις καὶ φιλανθρωπότατος καὶ φιλοτιμώτατος καὶ ἀνδρειότατος, ὧν ἕνεκα ὑφ' ἀπάντων καὶ ἐπηνεῖτο καὶ ἐστέργετο, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ., ὅστις προθύμως ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς γάμον τὴν ὠραίαν του θυγατέρα Ἄναν. Τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀνδρίας δείγματα ὁ Λάσκαρις παρέσχε πολλὰ καὶ ἄλλα ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἐπιδρομαῖς τῶν Λατίνων εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἐν τῷ νῦν πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ· ἐν ᾧ οὗτος στρατηγῶν μοίρας τινὸς τοῦ στρατοῦ οὕτως εὐρώστους ἐξόδους συχνῶς ἐποίει κατὰ τῶν πολιορκητῶν Λατίνων, ὥστε πολλοὺς καὶ γενναίους μαχητὰς αὐτῶν διέφθειρε, καὶ τὰς τούτων τάξεις φοβερὰ συνετάραττε. Τὸν γενναῖον Λάσκαριν πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων βλέποντες οὕτω ὑπέρολμα καὶ ἄρδην ὑπερπηδῶντα τὰς τάφρους καὶ τὰς τάξεις τῶν συμμάχων κλονοῦντα καὶ διασπῶντα, καὶ βαρέως φέροντες τὸ ὄνειδος ἐξώρμων ἐκ τῶν τάξεων ὡς αἰμοχαρεῖς τίγρεις, καὶ προὔκάλουν εἰς μονομαχίαν αὐτόν· ὁ δὲ θαρράλεις ἐδέχετο αὐτὴν καὶ γενναίως μαχόμενος πολλοὺς αὐτῶν προέπεμψεν εἰς τὸν μαῦρον ἄδην, διδάξας τοὺς ὑπερόπτας ἐκείνους σταυροφόρους ὅτι ὑπῆρχον ἔτι παρὰ τοῖς Γραικοῖς καὶ διὰ παντὸς θέλουσιν ὑπάρχει ἄνδρες, οἵτινες μὲ περισσὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀφειδοῦντες τῆς ζωῆς θέλουσιν ὑπερμαχεῖ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς φίλης πατρίδος.

§ 23. Ἐκ τῶν θανατηφόρων ἐκείνων ἐξόδων πολλὰ παθόντες οἱ σταυροφόροι ἠναγκάσθησαν νὰ περιχαρακωθῶσι καὶ

ἐκ τῶν περιφραγμάτων ν' ἀμύνωνται τοὺς περὶ τὸν Λάσκαριν. Ἀποροῦντες ὅμως τροφῶν καὶ ἐπιτηδείων καὶ φοβούμενοι μὴ διαφθορῶσιν ὑπὸ λιμοῦ ἐπῆλθον κατὰ τακτὴν ἡμέραν ὁμοῦ ἅπαντες κατὰ τῆς πόλεως. Ἦδη ἐκ τῶν πλοίων λυσσωδῶς ἀνέβαινον τὰς πρὸς τὰ τείχη προσκεκολλημένας κλίμακας, οὕτω ἀφειδοῦντες τῆς ψυχῆς, ὡς οὐδέποτε κατὰ τῶν ἀπίστων οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ εὔρεται οὗτοι τοῦ ἵπποτισμοῦ ἐπολέμησαν. Ἦδη ἡ σημαία τῆς δημοκρατίας ἠνεμοῦτο ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἐξοσι δὲ καὶ πέντε πύργοι ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, οἵτινες ὡς πεινῶντες λύκοι ἐπέπεσαν εἰς τὰς πρώτας οἰκίσεις τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὁ στρατηγὸς Λάσκαρις μετὰ λογάδων ἀνδρῶν θαρρᾶλέως ἐπιπεσὼν ἐπέσχε αὐτοὺς τῆς ὀρμῆς.

§ 24. Κινδυνεύων οὖν ὁ Δάνδολος ταχέως προσεκάλεσε βοηθούς τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐδέοντο ταχείας ἐπικουρίας, διότι τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν ὑπὸ τοῦ Βονιφάτιου στρατηγούμενα καὶ βοηθούμενα ὑπὸ δύο ἐφέδρων ταγμάτων πολλάκις μὲν προὔθυμήθησαν ἀφειδῶς μαχόμενοι ν' ἀναβῶσι τὰς κλίμακας, ἀλλ' αἰεὶ ἀπωθούντο ὑπὸ τῶν ἐκθύμως ἀμυνομένων Γραικῶν, οἵτινες τέλος ἐπεξελθόντες ἐπὶ τοὺς κεκμηκότας ἤδη σταυροφόρους τοσοῦτον ἐκλόνισαν αὐτούς, ὥστε ἐφαίνοντο ἤδη οὗτοι πλησίον τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἀπωλείας. Τότε ὁ Δάνδολος μαθὼν περὶ τοῦ κινδύνου καὶ τῶν συμμάχων ἔκρινε καταλιπὼν τὰ δορύκτητα νὰ προσέλθῃ ἄρωγὸς ἐκείνων· ἀλλ' ὅπως κωλύσῃ τῆς διώξεως τοὺς Γραικοὺς ὁ Δάνδολος μετεχειρίσθη ἀπανθρωπότατον καὶ ὠμοῖς καὶ ἀθείοις λαοῖς προσῆκον ἔθος, ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὰς προκειμένας οἰκίας, ἐξ ὧν βορρᾶ πνέοντος ταχέως μετεδόθη ἡ πυρκαϊὰ πανταχοῦ τῆς πόλεως. Ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ οἰκίαι ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν ἕως τῆς μονῆς τοῦ Εὐεργέτου, διαστάσεως τριῶν μιλίων οὔσης, ἀπετεφρώθησαν. Ὁ δ' ἐκ τοῦ μέρους τῶν Ἐνετῶν ἐπιπνέων ἄνεμος ἐπέβαλλε τὸν καπνὸν καὶ τὰς φλόγας ἐπὶ τοὺς Γραικοὺς, οἵτινες ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὸ πέλαγος τῆς συμφορᾶς ἀφῆκον τοὺς ἀγρίους Ἐνετοὺς μετὰ τοῦ ἀντιχρίστου Δανδόλου νὰ ἐκσωθῶσιν. Οὕτως οὖν ἐκσωθεὶς ὁ Δάνδολος ἤλθε πρὸς τοὺς συμμάχους, οὓς βοηθῶν ἐξέσωσε τοῦ κινδύνου καὶ

ἠνάγκασε τοὺς Γραικοὺς νὰ παύσωνται τοῦ φόνου καὶ τῆς διώξεως.

§ 25. Οὕτως ἐπολεμήθη ὁ πόλεμος τὴν ἡμέραν αὐτήν. Πρὶν δὲ δύση ὁ ἥλιος, ὁ γενναῖος καὶ φρόνιμος Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις συνεβούλευσε τῷ αὐτοκράτορι βουλὴν ὀρθὴν καὶ συνετήν, νὰ ἐπιπέσῃσι κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπεπληγμένων ἤδη ὄντων καὶ ἀποθεαρῶμενων. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως, ὅστις κατὰ τὴν μάχην τοσοῦτον εὐσταθὴς ἦν, οὐκ ἐδέξατο τὴν συμβουλὴν εἶτ' ἐξ ἀπροσδοκίτου δειλιάσας, εἶτε διότι ὑπώπτευε τὸν Λάσκαριν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις ἀγανακτοῦσα δυσμενῶς αὐτὸν ὑπεδέξατο. Ἐκ τούτου ἐννοήσας ὁ Ἀλέξιος ὃν ἐκινδύνευεν ἔσχατον κίνδυνον, ἔκρινε καλὸν καταλιπὼν τὰ σκῆπτρα σιγῇ καὶ ἀταράχως νὰ φύγῃ. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν γινώσκοντες τὴν βουλὴν αὐτοῦ μετεκόμισαν συναγαγόντες ταχέως τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πολυτιμότερα σκεύη εἰς ταχεῖαν ναῦν ἐπὶ τούτῳ ἐτοιμασθεῖσαν. Ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν καταλιπὼν νυκτὸς τὰ ἀνάκτορα ἐπέβη τῆς νεῶς μετὰ τῆς θυγατρὸς Εἰρήνης καὶ μετὰ τινων γυναικῶν εὐθὺς δὲ ἀπάρας ἀφίκετο ἄγνωστος εἰς τὸ ἐν Θράκῃ παρὰ τὸν Εὐξείνιον κείμενον Δεβελτόν.

§ 26. Ἐν τούτῳ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σφόδρα ἐταράσσοντο καὶ ἐσαλεύοντο ὑπὸ τοῦ παροξυνθέντος καὶ ἐπὶ τῇ ἀναληγῆσιν τοῦ Ἀλεξίου ἀγανακτοῦντος λαοῦ ὧν τινὲς μὲν εἰσπεσόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐκράτησαν τῆς αὐτοκρατείας Εὐφροσύνης καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς καταλειπομένων οἰκείων τοῦ φυγάδος αὐτοκράτορος, τινὲς δὲ θραύσαντες τὴν θύραν τοῦ δεσμοτηρίου καὶ εἰσελθόντες ἔλυσαν τὰς ἀλύσεις τοῦ γέροντος καὶ τυφλοῦ Ἰσαακίου, ὃν ἐκπεπληγμένον πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον τῆς τύχης μεταβολὴν ἤγαγον εὐφημοῦντες εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα.

Δ.

§ 27. Ἀναλαβὼν ὁ Ἰσαάκιος τὴν ἀρχὴν ἀνέδειξε συνάρχοντα τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἀλέξιον, ὃν μετεπέμψατο ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διενυκτέρευσαν ὥπλισμένοι ἐκ φόβου μὴ αἰφνης ἐπιπέσῃσι κατ' αὐτῶν οἱ Γρακοὶ, καὶ

ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴν πρῶϊαν τῆς ἐπαύριον νὰ ἐπέλθωσι καὶ δεύτερον κατὰ τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὑπερχαρεῖς ἔμαθον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενα. Ὁ νεανίας Ἀλέξιος ἐν τῇ νυκτὶ αὐτῇ ἀνεκοίνωσε τῷ Μαρκίῳ τῆς Μοντφερράτης περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταβολῆς τῶν πραγμάτων ὁ δὲ συγκαλέσας εὐθὺς τοὺς ἄλλους στρατηγούς ἐδήλωσεν αὐτοῖς τὰ γενόμενα. Φοβούμενοι ὅμως οὗτοι τὸ ἐπιχειρητικὸν τῶν Γραικῶν οὐκ ἤθελον οὔτε τὰ ὄπλα νὰ καταθέσωσιν, οὐδὲ τὸν Ἀλέξιον ν' ἀφήσωσι ν' ἀπέλθῃ, πρὶν ἢ ὁ πατὴρ ἀποδεχθῇ καὶ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐν Ζάρα γενομένην πρὸς ἀλλήλους συνθήκην. Ἐκρίθη λοιπὸν ἐν τῇ συνελεύσει ν' ἀποσταλῶσιν ὁ Μοντμορενσῆς, ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ δύο Ἑνετοὶ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον, ἵνα εἴπωσιν αὐτῷ τὴν τῶν σταυροφόρων γνῶμην.

§ 28. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐντιμότερα ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων παρόντων πολλῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων καὶ τῆς αὐτοκρατείας Μαργαρίτης, ἥτις ἦν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ μητριὰ τοῦ νέου Ἀλεξίου. Ὁ Βιλλεαρδουῖνος μετὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους δεξιώσεις καὶ χαιρετισμοὺς ἀνέγνωσεν ἡν πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐποίησαντο συνθήκην, καὶ ὑπέμνησεν ἡν χρεωστῆι χάριν αὐτοῖς ὁ πρίγκιψ Ἀλέξιος. Ὁ Ἰσαάκιος ἐξεπλάγη ἀκούσας τὰ συμπεφωνημένα, διότι καίτοι γέρον καὶ ἀμβλύς τὸν νοῦν ἔγνω ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτὰ νὰ πληρωθῶσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν περιστάσεων ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ αὐτά. Ὁμολογήσας λοιπὸν χάριν τοῖς σταυροφόροις ὤμοσεν ὅτι θέλει τελέσει τὴν πρὸς αὐτοὺς τοῦ υἱοῦ διομολογίαν. Καταγράψαντες δὲ τὴν ἔνορκον συνθήκην χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ πορφυροειδοῦς περγαμνῆς ἐνέθηκαν ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σφραγισθεῖσαν διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ κράτους εἰς χρυσοῦν κίστην.

§ 29. Τούτων γενομένων ὁ νέος Ἀλέξιος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δανδόλου καὶ ἄλλων στρατηγῶν τῶν σταυροφόρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν εὐφημούμενος καὶ χειροκροτούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οἱ σταυροφόροι ἀδεῶς ἀπὸ τοῦδε φοιτῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρίστανται τοῖς βασιλεῦσι καὶ τυγχάνουσι παρὰ τῶν Γραικῶν πάσης ἐπιμελείας, ὡς σύμμαχοι καὶ φίλοι. Ἴνα δὲ μὴ

συμβῶσιν ἐκ τῆς τούτων συχνῆς πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἐπιμιξίας ταραχαὶ καὶ ἐριδες, παρεχωρήθη αὐτοῖς εἰς κατοικίαν τὸ πέραν τοῦ λιμένος μέρος τῆς πόλεως, ὅπερ Πέρα λέγεται. Ὁ πατὴρ ἀνέδειξεν ἐπιτήμωσ τὸν νέον Ἀλέξιον, τὸν Δ. ἐπονομασθέντα, συναυτοκράτορα καὶ συνάρχοντα, ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἔνθα ἐγένετο ἡ τελετὴ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1203, παρήσαν καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων.

§ 30. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἀναιδῶς ἠνώχλουν οἱ ἄπληστοι σταυροφόροι τὸν νέον Ἀλέξιον, αἰτοῦντες τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν ὧν ὑπέσχετο αὐτοῖς. Ἀλλ' ὁ κακόμορος αὐτοκράτωρ ἠθύμει ἀπορῶν οὐχὶ τόσοῦτον περὶ τῆς ἐκτίσεως τοῦ πλήθους τῶν χρημάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἤδη ἀπέτισεν εἰς τοὺς σταυροφόρους, ἀλλὰ πῶς νὰ πείσῃ τοὺς Γραικοὺς νὰ δεχθῶσιν ἄρχοντα τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πάπαν καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Λατίνων, ὑφ' ὧν σφόδρα ὑπεβλέποντο καὶ ἐμισοῦντο. Τὸν κίνδυνον λοιπὸν ἀναλογιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ ἔφρισεν ὑπεμίμησε δὲ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων πόσον ἤθελον ἀγανακτῆσαι οἱ Γραικοὶ ἐπὶ τοῖς συμπεφωνημένοις, καὶ πόσον χαλεπῶς καὶ ἀθύμως ἤθελον ὑπακούσει εἰς τὰς ἐκ Ῥώμης διαταγὰς ἄναγκαῖον λοιπὸν, ἔλεγεν, εὐλαβῶς λίαν νὰ προσενεχθῶμεν πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὸν κλῆρον, ἕως ἂν ἰσχυρὰν καταστήσωμεν τὴν αὐτοκρατορίαν. Τέλος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐκλιπαρῶν πολλὰ καὶ ὑποσχόμενος τὸν μὲν στρατὸν τῶν Ἑνετῶν νὰ μισθοῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, τοῖς δὲ ἄλλοις νὰ παρέχῃται τροφὰς καὶ ἐπιτήδεια, νὰ ἀποκλείσῃ δὲ καὶ τοὺς Πισαίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἔπεισε νὰ ἀναβάλωσιν οἱ σταυροφόροι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δύο σπουδαίων ζητημάτων καὶ τὸν εἰς Παλαιστίνην ἀπόπλουν, διὰ δὲ τῆς παραμονῆς καὶ παρουσίας αὐτῶν ν' ἀνορθώσωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν τιμὴν. Ἡ εἰρημένη ἀναβολὴ τῶν συνθηκῶν ἐπισήμως ἐκυρώθη ἐξ ἑκατέρων.

§ 31. Οὕτω πολλὰ ἐβοήθησαν οἱ σταυροφόροι τὸν αὐτοκράτορα. Πολλοὶ γὰρ τῶν δυσηρεστημένων Γραικῶν ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν ὀνομαστὸν Θεόδωρον τὸν Δάσκαριν καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἄνδρας συνήχθησαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰς τὴν Θωράκην. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντεφεράτης ἐπῆλθε μετὰ τοῦ

Ἄλεξιου κατ' αὐτῶν, εἶλε μὲν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ κατέλυσε τὰς ἐν Θράκῃ ταραχάς, ἀπώλεσεν ὅμως πολλοὺς τῶν συμμάχων ἐκ τῆς ἀνδρίας καὶ στρατηγικῆς τοῦ γενναίου Λασκάρως, ὃν ἐθαύμαζον καὶ ἐφοβούντο οἱ ἐπισημότεροι τῶν σταυροφόρων, οἵτινες ὠμολόγουν ὅτι, ἂν αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο τότε ὁ Λάσκαρις, βαρεῖάν τινα τίσιν θὰ ἐξέτινον τῆς ἀνόμου κατὰ τοῦ βυζαντιτικοῦ κράτους ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιδρομῆς αὐτῶν. Εἶτα ὁ Βονιφάτιος ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτζα ἢ Καλοῦιάννην ὀνόματι, ὅστις ἤρχε καὶ τῶν Βλάχων καὶ πολλὰς καὶ καλὰς πόλεις τῶν Γραικῶν ἀφείλετο.

§ 32. Κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδημίαν οἱ Γραικοὶ ἀεὶ ἤριζον πρὸς τοὺς ἀπὸ πολλοῦ κατοικοῦντας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλοφύλους Ἐνετοὺς καὶ Πισαίους καὶ ἄλλους περὶ τὰς 60000 τὸ πλῆθος ὄντας(1), οἱ ὅποιοι μάλιστα ἐκ φόβου μὴ πάθωσιν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προτιμήσωσι τὰ τῶν σταυροφόρων, μεθ' ὧν ἀδεῶς ἐλυμαίνοντο τὰ τῶν Γραικῶν, ὡς δηλοῖ τὸ ἐξῆς φοβερὸν συμβεβηκός. Στῖφός τις Φιλανδρῶν μετὰ Πισαίων καὶ Ἐνετῶν διήρπασαν ἐν τέμενος τῶν Σαῤῥακηνῶν, οἵτινες διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τὴν αὐτοκρατορικὴν. Οἱ

(1) Πολλοὶ ἐκ τῆς Δύσεως μάλιστα οἱ Ἐνετοὶ ἐνέφκουν ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς Γραικικῆς χώρας, ἰδίᾳ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔχοντες, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας μανθάνομεν, ἰδίους νόμους καὶ ἀρχὰς καὶ ἰδίαις θυνάμεις. Τὰ προνόμια ταῦτα ἔδωκαν αὐτοῖς οἱ αὐτοκράτορες τῶν Κομνηνῶν ἀντὶ τῆς συμμαχίας αὐτῶν κατὰ τῶν Νορμανῶν καὶ κατ' ἄλλων ἐθνῶν, οἵτινες ἐπεβουλεύθησαν τὸ βυζαντικὸν κράτος. Τὰς ὠφελείας καὶ κέρδη τῶν Ἐνετῶν ζηλοτυπήσαντες ὕστερον καὶ φθονήσαντες οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Πισαῖοι καὶ Γενοῦαῖοι ὤρμησαν καὶ αὐτοὶ εἰς δῆωσιν καὶ ἀρπαγὴν γραικικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἠναγκάσθησαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ παραχωρήσωσι καὶ τούτοις χωρὶα ἐπίκαιρα εἰς κατοικίαν καὶ ταῦτα προνόμια, ἅτινα ἀπειργάσαντο αὐτοὺς καὶ μάλιστα τοὺς Ἐνετοὺς αὐτοκρατεῖς ἐν τῷ κράτει τῷ βυζαντιτικῷ, καὶ οὕτω ὑπερόπτας, ὥστε ἠτίμαζον ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους, ὡς δηλοῖ ὁ Κίνναμος λέγων· «ὄθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὐ γεγονότων βασιλεῖ τε καθ' αἶμα προσηκόντων πληγὰς τε ἐπέθετο καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐτοῖς ὕβρισαν...»

Γραικοὶ προσήλθον βοηθοὶ τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀρπάγων ξένων, πρὸς οὓς ἐνέστη αἱματηρὰ ἔρις, ἐξ ἧς παροξυνθέντες οἱ ἀλλόφυλοι ἔβαλον πῦρ εἰς τινὰς οἰκίας πλουσιῶν ἐμπόρων. Τὸ δὲ πῦρ ἐκριπιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ταχέως ἐχύθη ἐπὶ τοῦ εὐδαιμονεστέρου καὶ πολυανθρωποτέρου μέρους τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐμαίνετο· καίτοι πολλὰ ἔκαμον οἱ Γραικοὶ πρὸς κατὰσβειν αὐτοῦ, φοβερὸς ὄλεθρος ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ κακοῦ τούτου. Ἄπαντα γὰρ τὰ τῶν πολιτῶν καὶ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα ἀπασῶν τῶν ὕδων, εἰς ἀπόστασιν περὶ τὸ ἐν Γαλλικὸν μίλιον, ἀπετεφρώθησαν, πολλαὶ δὲ χιλιάδες ἀνθρώπων συνεκάησαν, περὶ τὰς 15000 ἠναγκάσθησαν ἄστεγοι μείναντες νὰ μεταβῶσιν εἰς Πέραν. Δικαίως οἱ Γραικοὶ ἤχθαιρον καὶ ἐμίσουν τοὺς σταυροφόρους, ὡς αἰτιωτάτους τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πυρκαϊᾶς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀμυθῆτου φθορᾶς. Πλὴν καὶ ἐκεῖνοι σφοδρότερα παρὰ πρότερον ἐμίσουν αὐτοὺς, καὶ τὴν τούτων χώραν ὡς πολεμίαν φοβερώς ἐλωδῶντο. Εἰσῆρχοντο εἰς τὰ ἱερά, καὶ δι' ἀξινῶν ἐξέκοπτον τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, ἐξ ὧν ἀπέσπων ὡς ἔτυχε τὰ πολυτίμα κοσμήματα· ἀλλὰ καὶ τὰ σεπτὰ καὶ παναγῆ ποτήρια ἀθέως ἀρπάζοντες ἐχώνευον, ἵνα κορέσωσι μικρὸν ἐκ τοῦ κεχωνευμένου ἀργυρίου καὶ χρυσίου τὸ φιλοχρήματον αὐτῶν.

§ 33. Ὑπὸ τῶν κακῶν κατὰ πάντα τετραχωμένοι οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ ἠγανάκτουν σφόδρα κατὰ τοῦ ἄνου γέροντος Ἰσαακίου καὶ κατὰ τοῦ ἄφρονος υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐξ ἀπειρίας ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὀρμῆς τῶν ἀπλείστων ἐκείνων καὶ ἐπιβούλων ἀνθρώπων. Διὸ, ὅτε ἐπανῆλθεν οὗτος ἐκ τῆς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Βλάχων ἐκστρατείας, παρεκλήθη ὑπ' ἀπάντων τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου νὰ κινήσῃ πάντα λίθον εἰς τὴν ὅσον οἶόν τε ταχθεῖαν ἀπὸ τῆς χώρας ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀρδῶν ἐκείνων, ὧν ἡ ἐπὶ πλεόν παραμονὴ ἤθελε ταχέως καὶ αὐτοὺς καὶ τὸ κράτος ἀφανίσῃ καὶ διαφθείρῃ.

§ 34. Τύχη κακῆ ὁ Ἀλέξιος ἤκουε τὰς συμβουλὰς καὶ διδασκαλίας νεανίου ἀπίστου, ὅστις ἐκ φιλαργυρίας καὶ φιλοδοξίας ἐβουλεύετο νὰ ἐκκυλίσῃ ἐκ τοῦ θρόνου τὸν Ἀλέξιον καὶ νὰ γένηται αὐτὸς κύριος τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς. Ὁ προδότης αὐτὸς

νεανίας ἦν ἐκ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν, ὠνομάζετο δὲ Ἀλέξιος, ἐκ δὲ τῶν δασέων καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπικρεμαμένων ὀφρύων παρωνομάζετο Μούρτζουφλος. Ἐκ προτροπῶν τοῦ κόλακος αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος πολλὰ συνέλεξε χρήματα δι' ἀδίκων τρόπων· εἶτα κατὰ τὰς τούτου συμβουλὰς ἤρξατο δεικνύμενος ἄφιλος πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ὧν πολλὰ ἐκάκιζε τὴν ἀκολασίαν καὶ ἀπληστίαν, τελευτῶν δὲ ἐπαύσατο ἀποστέλλων αὐτοῖς χρήματα, δηλώσας ὅτι οὐκέτι ἦν αὐτοῖς χρεώστης· ἐκ τούτων παροξυνθέντες οἱ σταυροφόροι ἔγνωσαν νὰ ἀναγκάσωσι τὸν πρὸ μικροῦ εὐνοοῦμενον Ἀλέξιον πολέμῳ ν' ἀποτίσῃ ἅπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς, μεθ' ὧν πρὸ μικροῦ συνεκραιπάλα καὶ συνδιήμερευεν ὁ Ἀλέξιος κυβεύων καὶ παίζων καὶ καταρρύπαίνων τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον τῆς τῶν Γραικῶν βασιλείας. Λέγεται ὅτι οἱ συμπαίγμονες Λατῖνοι ἀφαιροῦντες αὐτοῦ τὸ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐφόρουσαν αὐτοῖ, τὸν δ' Ἀλέξιον περιέβαλλον «τὸ λαχνῆεν, κατὰ τὸν Χωνειάτην, καὶ ἔρεοῦν καὶ τῆς Λατινικῆς θαλασσίας περίβλημα».

§ 35. Ἐπεμψαν οὖν οἱ σταυροφόροι ἕξ πρεσβευτὰς πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, τρεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν καὶ τρεῖς ἐκ τῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ ὁ Βεθούνης (Béthune). Οὗτοι καθωπλισμένοι καὶ ἀγέρωχοι εἰσῆχθησαν εἰς τὴν αἵθουσαν τῆς ἀκρόασεως, ἔνθα οἱ αὐτοκράτορες καθήμενοι ἐπὶ θρόνου, περὶ ὃν ἐστῶτες ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι τοῦ κράτους, ἐδέξαντο τοὺς πρεσβευτὰς, οἱ δὲ παρελθόντες οὕτω ἀλαζονικῶς καὶ ἀγερῶχος ὡμίλησαν, ὡς οὐδέποτε πρὸς μονάρχας ἐλάλησαν πρεσβευταί· ἐξήρουν ὑπερῆφάνως τὴν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας βοήθειαν καὶ ὑπερησῖαν τῶν σταυροφόρων καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγνωμοσύνην αὐτῶν· τελευτῶντες δ' ἀπῆτησαν τὴν αὐθωρεὶ ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, ἄλλως, ἔλεγον, θέλουσι διὰ τοῦ ξίφους λάβει αὐτοὶ τὸ δίκαιον. Πρὸς τὰ ἀγέρωχα ῥήματα καὶ ἀπειλὰς ἐξεπλάγησαν οἱ βασιλεῖς, οἱ δὲ περὶ τοὺς βασιλεῖς δυνατοὶ σφόδρα ἠγανάκτουν. Οἱ πρεσβευταὶ ἐνοήσαντες ἐκ τῆς ὄψεως τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν ἀπῆλθον οὐδὲν οὔτε προσειπόντες οὐδὲ προσακούσαντες.

§ 36. Μετὰ δὲ ταῦτα εὐθὺς ἤρξαντο αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀψιμαχίαι· οἱ μὲν Λατῖνοι κυκλώσαντες τὴν πόλιν ἐζήτουν πολλα-

χῶς μαχόμενοι νὰ βλάπτωσι τοὺς Γραικοὺς, οὗτοι δὲ ἐπιπλεύσαντες μετὰ τῶν 17 ὠπλισμένων νεῶν ἐπειράθησαν δι' εὐπρήστων ὑλῶν νὰ ἐμπρήσωσι τὸν τῆς Ἑνετίας στόλον· οἱ Ἑνετοὶ ὁμῶς ἐπιμελῶς ἀπέωσαν ἀπὸ τῶν νεῶν αὐτῶν δι' ἀγκυστρῶν καμάκων τὰ πυροφόρα σκάφη τῶν Γραικῶν, ἅτινα πλέοντα μόνον κατεκάησαν ἐν τῷ στενοπόρῳ. Ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς εἰρημῆνης ἀποπείρας καὶ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ συνωμοσίας κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων σφόδρα ἠθύμησεν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀγωνιῶν δὲ συνεσκέπτετο μετὰ τοῦ πιστοῦ του, ὁ δὲ συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς σταυροφόρους. Γνοὺς δ' ὁ Ἀλέξιος ὅτι οὐδαμῶς ἄλλως ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ κινδύνου ἔπεμψεν ἄκων πρεσβευτὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς φιλίαν καὶ εἰς ἀρωγὴν κατὰ τοῦ ἀντάρτου λαοῦ, εἰς οὗ τὰς κραυγὰς ἐνδίδων ἠναγκάσθη νὰ ἐχθρευθῇ πρὸς αὐτούς· παρεδίδου δ' αὐτοῖς αὐτόν τε καὶ τὰ ἀνάκτορα Βλαχερνῶν, ἔνθα κατῴκει αὐτός. Οἱ σταυροφόροι ἄσμενοι ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ συνεφώνησαν τὴν ἐπαύριον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, νὰ κατὰσχῶσι τὰ ἀνάκτορα.

§ 37. Ἐν τούτῳ ὁ Μούρτζουφλος σπεύσας ἐξεῖπε πρὸς τοὺς δυνατοὺς τοῦ κράτους, ὅτι ὁ Ἀλέξιος βουλεύεται ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως πρὸς τοὺς μισητοὺς Λατίνους καὶ νὰ προστατῆται ὑπ' αὐτῶν· ἐπὶ τούτοις σφόδρα ὀργισθέντες οἱ δυνατοὶ συνωμολόγησαν νὰ ἐκλέξωσιν ἕτερον αὐτοκράτορα. Καὶ δὴ ἔκριναν τινὰς ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς γνωρίμων ἀξίους τοῦ στέμματος, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἐδέχετο αὐτὸ διὰ τὴν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων· τελευτῶντες δ' ἐξέλεξαν ἄκοντα ἐπίσημόν τινα ὀνόματι Νικόλαον Καναθόν, ὃν ἠνάγκασαν νὰ φορέσῃ τὸ τοσοῦτον ἀκανθῶδες στέμμα.

§ 38. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ ἄθλιος Δούκας εἰσέρχεται αἴφνης εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἀγνοῶν τὰ γενόμενα ἠσύχως ἐκοιμᾶτο, ἐγείρει αὐτὸν καὶ προσποιούμενος ὀρκίζει αὐτὸν τάχιστα ν' ἀκολουθήσῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἀσφαλῆ τόπον, ὅπως σωθῇ ἐκ τῶν ἀνταρτῶν, οἵτινες λυσσῶντες συντρίβουσι τὰς πύλας τοῦ παλατιοῦ καὶ ἀπειλοῦσι νὰ θανατώσωσιν αὐτόν· ἄμω ἔλεγε καὶ

ἐκάλυψε μετὰ τοῦ πλατέος ἐπενδύτου του τὸν ἐκ τοῦ ὕπνου ἡμίγυμνον ὄντα καὶ τεθηπότα ἡγεμόνα, ὃν ἀπαγαγὼν εἰς σκοτεινὸν καὶ κάθυγρον δωμάτιον δέσμιον ἐνέκλεισεν.

§ 39. Τὴν δ' ἐπαύριον πρωτὶ ἦλθεν ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων Λατίνων πρὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν, καθ' ἃ συνεφώνησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον· σφόδρα ὅμως ἐξεπλάγη πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον ἐχθρικὴν ὑποδοχὴν, ἐξ ἧς ἠναγκάσθη ἀγανακτῶν νὰ φύγη, κακίζων τὸ παλιμβουλον τοῦ νεανίου.

§ 40. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀλέξιον Δούκαν τὸν Μούρτζουφλον ὑπολαβόντες εὐθετον τὸν καιρὸν ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν αὐτοκράτορα· ὁ δὲ Μούρτζουφλος ἐπιφανεὶς εἰς τὸν λαὸν καὶ φορῶν στολὴν αὐτοκρατορικὴν καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ σημεῖα, ὑπέσχετο ἐνθαρρῦνας αὐτοὺς νὰ τιμωρῆσιν τοὺς Λατίνους καὶ ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἀξίωμα τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἅπαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνέδειξαν αὐτὸν αὐτοκράτορα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1204. Ἀλλὰ τὰ σκηπτρα δὲν ἦσαν βέβαια ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἐν ὅσῳ ἔζη ὁ Ἀλέξιος ὁ Δ. Διὸ δὴ ἐπειράθη ὁ κακοῦργος Μούρτζουφλος νὰ δηλητηριάσῃ τὸν νέον, ἐματαιώθη ὅμως ἡ ἀπόπειρα διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτοῦ· τελευτῶν δ' ἔπεμψεν εἰς τὴν εἰρικήν ἀνθρώπους, οἷτινες ἀπεστραγγάλισαν αὐτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ γέρων πατὴρ αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελοσ μικρὸν πρότερον ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης καὶ ἀγωνίας. Ὁ δ' Ἀλέξιος Δούκας, ὃς Ἀλέξιος ὁ Ε. μετωνομάσθη, ἔθαψεν ἀμφοτέρους βασιλικῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων.

E.

§ 41. Οἱ σταυροφόροι σφόδρα ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπὶ τῇ κατασχέσει τοῦ θρόνου τῶν Γραικῶν ὑπὸ τοῦ δολοφόνου· ἀλλ' ὁ ὀλεθρος Δάνδολος ὑπερέχαιρε βλέπων καὶ τὴν τύχην καὶ τὸν καιρὸν συναγωνιζόμενον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμητῆς βουλῆς, ἧς συνίστορες ἦσαν, ὡς προεδηλώθη, ὁ Βαλδουῖνος καὶ ὁ Βονιφάτιος καὶ ἕτεροι ἐπί-

σημοί, καὶ ἥς κοινωνοὺς ἐποίησε νῦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς καὶ ἐπισκόπους καὶ ἅπαντα τὸν στρατόν, γὰ γίνονται κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ καταλύσαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ Βυζαντίου νὰ ἰδρῦσῃσι Λατίνων καὶ κράτος καὶ ἐκκλησίαν. Ἡ συνέλευσις ἀκούσασα ἐθαύμασε τὴν τολμηρὰν βουλὴν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀπληστίας καὶ φιλαργυρίας παρορμώμενοι ἔκριναν ν' ἀναβάλωσι καὶ δεύτερον τὴν εἰς Παλαιστίνην ἐστρατείαν καὶ ν' ἀρπάσωσιν ἀπὸ τῶν Γραικῶν τὰς καλλίστας τῆς γῆς χώρας. Ἐν ταύτῳ δὲ ἔπεμψαν πάλιν ἄγγελον πρὸς τὸν Πάπαν ζητοῦντες τὰς εἰς εὐδῶσιν τοῦ ἔργου εὐχὰς αὐτοῦ. Οἱ σταυροφόροι λοιπὸν προφάσει ὅτι κινοῦνται ὡς τιμωροὶ καὶ ἐκδικηταὶ τοῦ δολοφονηθέντος ἀθῶου αὐτοκράτορος ἐπεβάλλοντο δραστηρίως τοῦ ἔργου.

§ 42. Ἐν τούτῳ ἐπανέρχεται καὶ ὁ Ἐρρίκος τῆς Φλανδρίας ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅπου ἐγένετο κύριος τῆς Φινοπόλεως, ἐξ ἥς πολλὴν καὶ πλουσίαν ἐκόμισε λείαν. Ὅμοίως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας λεηλατήσαντες ἐπανῆλθον εἰς τὸν στρατόν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ μαθὼν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἐρρίκου ἀντεπεξῆλθεν, ἀλλ' οἱ σταυροφόροι καὶ αὐτὸν ἔτρωσαν γενναίως πολεμήσαντα καὶ τὸν στρατόν αὐτοῦ ἐνίκησαν, ἐγένοντο δὲ καὶ κύριοι τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας, ἐν ἧ ἦν ἐζωγραφημένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, ὡς λέγουσιν, Παναγία ἡ ὀδηγήτρια, ἣν ὁ Δόγης ἀπέστειλεν εἰς Ἑνετίαν, ἔνθα ἐπὶ πολὺ ἐφυλάσσετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὡς δεῖγμα νίκης.

§ 43. Ἐν τούτοις ἦλθε καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφόρων ἀπόκρισις τοῦ Πάπα, ἣτις ἦν λίαν καλὴ καὶ παρακλευστικὴ. Ὁ γὰρ Ἰννοκέντιος ὁ Γ. καὶ τὴν βουλὴν τῶν σταυροφόρων ἐνέκρινε καὶ αὐτοὺς προὔτρεψε ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῶν σχισματικῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπειπὼν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἦν τοσοῦτον πολῦτιμον καὶ ἅγιον, ὡς ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἱερᾶς γῆς ἀπὸ τῶν ἀπίστων. Ἡ τοῦ Πάπα νοθεσία, ἣν ὑπελάμβανον πρόσταγμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, θαυμαστῶς ἐνεθάρρυνε πάντας.

§ 44. Ἐπειδὴ ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφαίνετο αὐτοῖς βεβαία, συνεφώνησαν, ἵνα μὴ ἐμπέσωσιν εἰς ἔριδας περὶ τῆς διευθετήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τὰ ἐξῆς. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐκλεχθῶσι δέκα ἐκλογεῖς, ἐξ ὧν οἱ πέντε ἐκ τῶν Ἑνετῶν, οἱ δ' ἕτεροι πέντε ἐκ τῶν ἄλλων Λατίνων· οὗτοι ἔμελλον ὁμόσαντες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοκράτορα τὸν ἀξιώτατον. Ὁ δὲ μέλλων νὰ ἐκλεχθῆ αὐτοκράτωρ λαμβάνει τὸ τέταρτον τῆς κτήσεως, τ' ἀνάκτορα, τὰ φρούρια καὶ τᾶλλα τὰ ὄχυρά τῆς μητροπόλεως, τὰ δ' ἄλλα τρία μέρη θέλουσιν ἴσα διανέμεσθαι πρὸς ἀλλήλους οἷτε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι· τὰς δ' ἀρχάς καὶ τὰ κληρουχίματα θέλουσι λαμβάνει οἱ ἀνδριότεροι ἀρχηγοὶ ὁμόσαντες πρῶτον τὸν τῆς κληρουχίας ὄρκον, ὃν δὲν ὤφειλε μόνος ὁ Δόγης νὰ ὁμόσῃ· πάντες δὲ οἱ ἱερεῖς πλὴν τῶν ἱερέων τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἐξ οὗ ἐγένετο ὁ αὐτοκράτωρ, θέλουσιν ἐκλέγει ἐξ αὐτῶν τὸν πατριάρχην, ὅστις θέλει ἐδρεύει ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας· ἧς δὲ ἂν γένωνται κύριοι λείας θέλουσι διανέμεσθαι ἴσα οἷτε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι, πλὴν ἐνὸς τετάρτου, ὅπερ θέλουσι λαμβάνει οἱ Ἑνετοὶ, ἕως ἂν οἱ Γάλλοι ἀποτίσωσι τὰ λοιπὰ τῶν χρεῶν· ὀφείλει δὲ ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ νὰ ὁμόσῃ ὅτι ἀποδέχεται αὐτά, τὸν δ' ὄρκον θέλουσιν ἀποστείλει εἰς πίστωσιν πρὸς τὸν Πάπαν· τέλος δὲ χρεωστῆ ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων νὰ παραμένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ νέου αὐτοκράτορος καὶ ἐμπέδωσιν τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς.

§ 45. Ἐπὶ τῶν δὲ νῦν ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων δραστηρίως ἐργάζεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν στενωπῶς ἐπολιόρκουν διὰ θαλάσσης. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Ε. ἠπόρει περὶ τῆς σωτηρίας τῆς μητροπόλεως, διότι ἅπαντα τὰ δημόσια εἶχον κάκιστα, ἰδίᾳ τὰ ταμεῖα ἦσαν κενὰ ὑπὸ δημοβόρων ἀρχόντων, τὸν δὲ στρατὸν ἀπειθῆ καὶ ἀκόλαστον εἶχον παρασκευάσει αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀντιζήλια καὶ ἔριδες τῶν δυνατῶν, οἵτινες προεσταιρίζοντο αὐτόν, ὅπως λάχωσι τὰς ἀρχάς καὶ τὰς τιμάς, καὶ δι' αὐτοῦ ἐτάρασσον αἰεὶ καὶ ἐκίνηον τὰ καθεστῶτα. Εἰς θεραπείαν τῶν εἰρημένων κακῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδίωξε τοὺς προτέρους λειτουργοὺς τῶν δημοσίων, ἐδήμευσε τὴν κτῆσιν αὐτῶν, ἐπέβαλε νέους φόρους, ἅμα δὲ καὶ διέταξε τοὺς στρατηγούς νὰ ἐπιμεληθῶσι περὶ τῆς εὐπειθείας καὶ τάξεως τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' αἱ συνεταὶ αὐταὶ διατάξεις παρῶρμησαν εἰς στάσιν τὸν ἀκόλαστον στρατόν, ἐφ' ᾧ ἠναγκάσθη ὁ

αὐτοκράτωρ νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Δόγην, ὅπως ἀποσοβήσῃ ἐπὶ χρόνον τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον. Ὁ Δόγης ὅμως ἤτησε τοιαῦτα καὶ τηληκαῦτα, ὥστε ἐματαιώθη ἡ εἰρήνη. Οὕτως οὖν φοβεροὶ ἐπελθόντες οἱ σταυροφόροι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβάλλουσι πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνεπρήσθη κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν. Οἱ δὲ Γραικοὶ κρεῖττον νῦν ἢ τὸ πρῶτον ὀπλισθέντες καὶ ἐτοιμασθέντες κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξίου ἐδέξαντο προθύμως τοὺς ἐπὶ τὰ τεῖχη ὁμόσε ἐπελθόντας πολεμίους, ὧν σωρὸς νεκρῶν ἐσώρευον ἐπὶ τὸ πεδῖον λυσσαλέως βάλλοντες αὐτοὺς ἀνωθεν διὰ βελῶν καὶ πετρῶν, ἕως οὗ ἠνάγκασαν τοὺς σταυροφόρους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀποχωρήσωσιν, ἐφ' ᾧ σφῶδρα ἐχάρησαν καὶ ἠλάλαζον οἱ Γραικοί.

§ 46. Ἡ ὀδυνηρὰ αὕτη ἔκβασις τῶν προσβολῶν κατέστησεν ἀθύμους πάντας τοὺς σταυροφόρους, οὓς συγκαλέσας ὁ Δάνδολος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἐνεθάρρυνε διὰ λόγων καὶ διεπράξατο νὰ ἐγκριθῇ, ὥστε μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ δεύτερον τὰς ἐφόδους κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ Γραικοὶ σφῶδρα ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ ἡττῇ καὶ τῷ ὀλέθρῳ τῶν πολεμίων καὶ ἡσύχαζον, διότι ὑπελάμβανον ὅτι πολὺς χρόνος θὰ παρήρχετο, ἕως ἂν οἱ πολέμιοι ἐνδυναμωθῶσι καὶ ἐπέλθωσι καὶ πάλιν ἐφ' αὐτούς. Οἶαν ὅμως ἐξεπλάγησαν ἔκπληξιν ἰδόντες μετὰ τρεῖς ἡμέρας τοὺς σταυροφόρους πάλιν ἐπελθόντας καὶ ὡς λυσσαλέως λύκους ἐπαπειλοῦντας τὸ πᾶν νὰ διαρπάσωσι καὶ νὰ ἀπολέσωσιν! Ἄλλ' οὗτοι προθύμως ἀντεπεξῆλθον καὶ ἐμάχοντο, διότι συνειδόν ὅτι περὶ τῶν ὅλων ἦν ὁ ἀγών. Μέχρι μεσημβρίας λαμπρῶς ἡμύοντο τοὺς πολεμίους πολλοὺς φθείροντες, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ὅμως ἡ νίκη τρέπεται πρὸς τοὺς σταυροφόρους· διότι νῦν σύμμαχος φοβερὸς τούτων γίνεται καὶ ὁ τῶν Ἐνετῶν στόλος, ὃς μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων κωλυθεὶς ἀπέσχε τῆς μάχης. Νῦν δ' οἱ Ἐνετοὶ πρὸς τὰ τεῖχη προσπελάσαντες προσέθηκαν τὰς κλίμακας, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τολμηροὶ ἀνέβησαν εἰς τινὰς τῶν πύργων, ἐξ οὗ λαβόντες θάρρος πολλοὶ τῶν σταυροφόρων γενναίως ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν· τότε δὴ τότε φονικωτάτη ἤρξατο μάχη, καὶ τὸ αἷμα πολὺ ἔρρεε, διότι καὶ οἱ

Γραικοὶ καὶ οἱ Λατίνοι ἀφιδῶς ἐμάχοντο, ἕως οὗ τὸ ἵππικὸν τῶν πολεμίων ἀποβάν εἰς τὴν γῆν εἰσήλασεν ὀρητικῶς εἰς τὴν πόλιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἡγούμενος τοῦ πλείστου τοῦ στρατοῦ ἴστατο περὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπόπτου, ὅθεν διενοεῖτο αἴφνης ἐπελθὼν ἐπὶ τοὺς προελάσαντας σταυροφόρους νὰ θορυβήσῃ αὐτοὺς καὶ ἐξώσῃ. Ἡ προφανεῖσα ὅμως ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν σταυροφόρων φοβερὸν ἐνέβαλε φόβον εἰς τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα, οἵτινες εὐθὺς τραπέντες εἰς φυγὴν κατέλιπον μόνον αὐτόν· διὸ καὶ οὗτος ἠναγκάσθη ταχέως νὰ φύγῃ εἰς τὸν πρὸς τὸ νότιον κείμενον Βουκολέοντα. Φοινικοὶ νῦν οἱ ἵππεῖς διαχύνονται εἰς τὴν πόλιν καὶ σφάζουσι πάντας, οὐδεμιᾶς φειδόμενοι ἡλικίας οὔτε γερόντων οὔτε γυναικῶν οὐδὲ νηπίων· τὸ δὲ πολὺ βέρον αἷμα αἰμοδιψοτέρους αὐτοὺς ἀπειργάζετο. Μυθώδης γίγνεται ἡ φρικώδης ἀπανθρωπία καὶ τὰ ἀντίχριστα ἔργα τῶν ὑπὲρ πίστεως τοῦ Χριστοῦ μαχομένων σταυροφόρων. Μικρὸν ἐλώφησε τὸ φοινικὸν κακὸν ἐκ τῆς ἐπιγενομένης νυκτός· ὅτε δὴ οἱ σταυροφόροι ἀπεχώρησαν εἰς ὕπνον ἐν τοῖς κατασχεθεῖσι μέρεσι τῆς πόλεως, ἧς τὰς πρὸς ἀνατολὰς κειμένης οἰκοδομὰς πρὸς ἀσφάλειαν μείζονα ἐνέπρησαν. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἐπιμελῶς ἐφρούρουσαν ἀπὸ τῶν ἐαλωκότων πύργων, ἵνα μὴ ἀποκοπῶσιν ἀπὸ τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος διενευκτέρευσε ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ σκηνῇ, ἧς ἐγένετο κύριος, ὁ δὲ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης ἐστρατοπέδευσε ἐν τῷ πολυανθρωποτάτῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέρει.

§ 47. Ἐν τῇ τρομερᾷ ἐκείνῃ καὶ θορυβῶδει νυκτὶ ὁ Ἀλέξιος ὁ Ε. ἐζήτει νὰ συναγάγῃ τὸν τεθηπότεν καὶ ὡς ἔτυχε περιτρέχοντα λαόν, βλέπων δὲ ὅτι οὐδὲν ἦνυε, καὶ φοβούμενος μὴ ζωγρηθῆ, ἀνέβη εἰς πλοῖον παραλαβὼν καὶ τὴν βασίλισσαν Εὐφροσύνην, τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα, καὶ τὴν ταύτης θυγατέρα Εὐδοκίαν, ἣν εἶτα καὶ ἔγημε.

§ 48. Ἄμα δ' ἐγένετο δεῖλη ἐν τῇ πόλει ἡ τοῦ βασιλέως φυγή, τότε λαὸς καὶ στρατὸς ἐξελέξαντο ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τὸν συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον Θεόδωρον τὸν Δάσκαριν· οὗτος συναγαγὼν τινὰς τῶν φιλοτίμων νέων ἐφορμᾷ ὡς ἡγριωμένους λέων κατὰ τῶν εἰσπιπτόντων Φράγκων, καὶ πολλοὺς καὶ γνωρίμους ἄνδρας

ἐξ αὐτῶν ἰδίᾳ χειρὶ ἀπέκτεινε· βλέπων ὅμως τοὺς μὲν πολεμίους πολλοὺς, τοὺς δὲ τούτων ἡγέτας θρασυτέρους καὶ ἰταμωτέρους ἐκ τῆς τροπῆς τῶν Γραικῶν γενομένου, τοὺς δὲ ἰδίους τεθηπότας καὶ φεύγοντας, διελογίζετο τί νὰ ποιήσῃ, νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς οὕτω ἀνάνδρως ἢ νὰ ὀρμήσῃ εἰς τοὺς στίχους τῶν ἀγρίων σταυροφόρων, καὶ πολλοὺς αὐτῶν θανατώσας νὰ συναποθάνῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρέπει γενναίῳ ἀνδρὶ. Τὸ δεύτερον προτιμήσας εἴλκυεν ἤδη τὸ ξίφος νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων, ὅτε ἐκωλύθη ὑπὸ τινος ἐκ Θεοῦ ἐμπεσόντος αὐτῷ λογισμοῦ. Ἴσως ὁ σωτήριος ἐκεῖνος λογισμὸς προὔτρεπεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἀλλαγῆς ἀπελθῶν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀνδρίαν του εἰς ἴδρυσιν νέου κράτους, ἐξ οὗ ὠρισμένον ἦν νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἐμελλε ταχέως πάλιν νὰ σώσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐθνῶν, οὓς ὁ Θεὸς ἐπήγειρε κατὰ τῶν Γραικῶν, ἵνα σωφρονίσῃ αὐτούς· διότι οὗτοι ἀπομακρυνθέντες αὐτοῦ ἐποίησαν εἰδωλον τῆς λατρείας αὐτῶν πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ πονηρίαν. Ὁ ἀνδρεῖος Λάσκαρις ἐννοήσας τὸν ὑπεράνθρωπον λογισμὸν ἀπῆλθε μετὰ ὀλίγων φίλων εἰς Βιθυνίαν, ὅθεν διετέλει φοβερὰ βλέπων τοὺς πολεμίους.

§ 49. Τὴν δ' ἐπαύριον ἅμα τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος ἐξεχύθησαν αὖθις οἱ ἄγριοι σταυροφόροι εἰς τὰ ἀνάλωτα μέρη τῆς δυσμοίρου πόλεως. Οἱ μὲν περὶ τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφρεράτης ὡς λύκοι λυσσαλέοι προσέβαλον τὸν ὄχυρὸν Βουκολέοντα, ἔνθα πολλοὶ τῶν διαπρεπεστέρων οἰκῶν τῆς πόλεως εἶχον καταφύγει μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀγνή, ἀδελφὴ οὖσα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Αὐγούστου, ἧτις ἐγένετο γυνὴ δύο αὐτοκρατόρων Ἰσακίου τοῦ Β. καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Α. Κομνηνοῦ, καὶ ἡ ἐξ Οὐγγαρίας Μαργαρίτα, ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου. Οἱ ἐν τῷ Βουκολέοντι κλεισμένοι χρόνον πολὺν ἐκθύμως ἠμύνοντο τοὺς σταυροφόρους, δικαίως ἀπιστοῦντες εἰς τοὺς περὶ παραδόσεως καὶ συνθηκῶν μαλακοὺς λόγους αὐτῶν, διότι οὗτοι ἐγνώσθησαν ατὰ μὲν εἰς πίστιν ἀσέβαιοι, κατὰ τὸν Χωνειάτην, τοῖς δὲ προσχωροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλεέστατοι· ἐν ταύτῳ αἱ

τούτων γυναῖκες γονυπετεῖς πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐδέοντο περίφοβοι καὶ ὀδυρόμεναι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀγωνιζομένων πατέρων, συνικέτευον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά μετὰ τῶν μητέρων. Κύριε, ἐκραύγαζον, δὸς δύναμιν πρὸς τοὺς ταλαιπώρους πατέρας ἡμῶν καὶ ἰσχὺν εἰς τὰ ὄπλα αὐτῶν, ὅπως σωθῶμεν ἀπὸ τούτων τῶν ἀγρίων καὶ ἀσεβῶν σταυροφόρων. Μὴ ἐξουδενώσης, Κύριε, τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην πόλιν, τὴν ἑδραν τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ. Ῥύσαι ἡμᾶς, Κύριε, ῤύσαι ἀπὸ τῶν λυτῶντων τούτων λύκων. Τέλος διαφθαρέντων τῶν πλείστων ἀμυντήρων τοῦ Βουκολέοντος ἠναγκάσθησαν οἱ λοιποὶ νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν Βονιφάτιον. Τότε εἰσπεσόντες οἱ σταυροφόροι τοὺς μὲν ἀντιχριστῶς ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ ἀπανθρώπως ἐμαστίγουν, ἄλλους δὲ ἀπηνῶς ἐκάκουν, ὅπως δηλώσωσι τοὺς θησαυροὺς, τὰς δὲ σεμνάς γυναῖκας αἰχμαλωτίζοντες ἀπήγαγον εἰς ὕβριν καὶ ἀτιμίαν. Ἐν τούτῳ αἱ δύο μνημονευθεῖσαι ἡγεμονίδες ἐκδραμοῦσαι ἐκ τοῦ μεγάρου προσέπεσαν εἰς τὰ γόνατα τοῦ λυτῶντος μαρκίωνος τῆς Μοντφρεράτης καὶ ἰκέτευον αὐτὸν νὰ τύχωσιν ἐλέους· «Στρατηγέ, εἶπεν ἡ εὐπρεπὴς καὶ ὠραία Μαργαρίτα μετὰ θάρρους, οἷον προσγίνεται ἐν καιρῷ κινδύνων καὶ ὠρᾷ φοβερᾷ πᾶσι τοῖς εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου πιστεύουσι καὶ θαρρόουσιν, ἐνίκησατε ἡμᾶς κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἀπεμακρύνθημεν καὶ παρεδόθημεν τῇ ἁμαρτίᾳ, νῦν δ' ἔργον ὑμέτερον νὰ γένητε οἰκτίρμονες καὶ φιλόανθρωποι πρὸς τοὺς ἡττηθέντας. Ὁ γενναῖος μαχητής, Μαρκίων, ὀφείλει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ὀπλίζεται καὶ μάχεται κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπιβουλεύεται τὴν πατρίδα, καὶ ζητεῖ νὰ δουλώσῃ αὐτήν, ἀλλ' ὀφείλει νικησᾶς βοηθεῖα τοῦ Θεοῦ νὰ προσφέρηται ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς πρὸς τοὺς ἡττηθέντας, νὰ οἰκτιρῇ καὶ ἐλεῇ τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κειμένους τραυματίας, νὰ εὐσπλαγχνίζηται τοὺς παραδίδοντας ἑαυτούς, νὰ μεταχειρίζηται καθόλου τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἂν ἤθελε νὰ γίνωνται καὶ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν ἡττηθέντα, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· ἀκαθῶς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Τοιαῦτα ἔργα δηλοῦσι, στρατηγέ, γενναίαν ψυχὴν καὶ φιλόχριστον καρδίαν· ὁ τοιαῦτα ἔργα ποιῶν

μαρτυρεῖ ὅτι πολιτεύεται κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι πάσης ἀξίας ἀνὴρ· ἄλλως ὁ πόλεμον πολυδάκρυον ἐκφέρων πρὸς δορυκτησίαν καὶ δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ὀνόματι μάλιστα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐλύτρωσε τὸν κόσμον ἀπὸ πάσης δουλείας, μαρτυρεῖ ὅτι μισεῖ τὸν Κύριον, δουλεῖ δὲ ἐκθύμως τῷ Σατανᾷ, ὅστις πληροῖ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μίσους, ἀπάτης, πλεονεξίας καὶ πάσης κακίας». Ὁ Βονιφάτιος ἐκπλαγείς πρὸς τὴν ἀξιοδάκρυτον θέαν τῶν εὐσχημόνων γυναικῶν καὶ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν παραινέσεων αὐτῶν νοθετηθεὶς προσηγῶς ἠνώρθωσε καὶ γενναίως παρεμυθήσατο τὰς ἰκέτιδας ἡγεμονίδας, πρὸς ἃς ὑπεσχέθη ὅτι οὐδένα κίνδυνον κινδυνεύουσι οὔτε αὐταὶ οὔτε οἱ περὶ αὐτάς, εἶτα εὐμενῶς ἀποχαιρετίσας ἀπῆλθε· καθ' ὃδὸν δ' ἀνελογίζετο τὸ εὐπρεπὲς καὶ εὐσχημον τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἀμύθητον κάλλος τῆς ὥραιας χήρας τοῦ Ἰσαακίου Μαργαρίτας, ἧς οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι θαυμάσιόν τινα ἀπέπνεον χάριν καὶ ἀρετὴν, ἧτις ὁμολογουμένως ἡμερώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον ἀπειργάσατο αὐτόν, ἄφ' οὗ μάλιστα οὗτος ἐγένετο ἀνὴρ αὐτῆς. Ἐν βραχεῖ δ' ἅπαντες οἱ σταυροφόροι εἰσῆλασαν εἰς τὰ ἐνδότατα καὶ ἐγένοντο κύριοι, οὐδενὸς τῶν Βυζαντιῶν ἐναντιωμένου, ἀπάσης τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἧτις ἦν ἡ εὐδαιμονοστάτη καὶ πολυανθρωποτάτη πασῶν τῶν πόλεων. Τίς δὲ θέλει δυνηθῆ νὰ περιγράψῃ οἷα καὶ ἡλίκα κακὰ ἀνόσια καὶ ἀθέμιστα ἀνωσιούργησαν ἐν τῇ πόλει οἱ σταυροφόροι, ὅσα ἐλύττησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ οἱ χριστεπώνυμοι ἐκεῖνοι λαοὶ καὶ ὡς ἀπηνῶς κατεπάτησαν τὸν σταυρὸν οἱ ἐπ' ὤμων αὐτὸν φέροντες σταυροφόροι; Οἱ χριστιανομάχοι ἐκεῖνοι εἰσπεσόντες εἰς τὴν πόλιν ἐγύμνωσαν τὰς οἰκίας τῶν χρημάτων, τῆς ἐσθῆτος καὶ παντὸς ἀξίαν τινὰ ἔχοντος, ἔσφαζον ἀνδρας, κατεπάτουν καὶ ἀπέπνιγον παιδία, ἠτίμαζον παρθένους, ὕβριζον καὶ ἠνδραπόδιζον γυναῖκας, ἐπληρώθη καθόλου ἡ πόλις θρῆνων καὶ κλαυθμῶν καὶ οἰμωγῶν. Ἄν στενωποῖς θρῆνοι, λέγει ὁ Χωνειάτης, καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοί, ἐν τριόδῳ οἰδυρμοί, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοί, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὀλολυγαί, ἔλκυσμοί, ἀνδραποδισμοί, διασπασμοί τε καὶ βιασμοὶ σωματῶν συναφῶν πρότερον. . . . Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων!» Ὅποια βασα-

νιστήρια δὲν ἐπενόησαν τὰ ἄγρια ἐκεῖνα θηρία κατὰ τῶν Βυζαντιῶν εἰς ἀνακάλυψιν τῶν χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων αὐτῶν! καὶ πέδας μετεχειρίσθησαν, καὶ ξύλα, καὶ ἀρθρέμβολα, καὶ ἀστραγάλους ἐπέθετον ἐπὶ τῶν κροτάφων.

§ 50. Μιᾶς τῶν ἀγρίων πράξεων αὐτῶν ἐκρίναμεν καὶ ἡμεῖς καλὸν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα, ὅπως δηλωθῶσι καὶ τ' ἀπάνθρωπα ὄργανα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν οἱ σκυλευταὶ αὐτοὶ εἰς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένου πλούτου. Εἰσχυθέντες τινὲς τούτων εἰς οἰκίαν ἐπισήμου ἀνδρὸς διήρπασαν αὐτήν. Νομίσαντες ὅμως ὅτι καὶ ἄλλα πολύτιμα ἐκρύπτοντό που τῆς οἰκίας, ἠπέιλουν τὸν οἰκοδεσπότην νὰ θανατώσωσιν, ἂν μὴ δείξῃ αὐτοῖς ποῦ κρύπτονται τὰ κειμήλια αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' αὐτὸς ἔλεγεν ὁμνύων ὅτι οὐδὲν ἕτερον κρύπτεται, οἱ σταυροφόροι ἀγριωθέντες ἔδησαν αὐτὸν ὀπισθάγκωνα, καὶ ἐξαγαγόντες εἰς τὴν αὐλὴν ἀπανθρώπως ἐμαστιγίου δι' ἀστραγαλωτῆς μάστιγος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς νέας καὶ εὐσχήμονος γυναικὸς καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, οἵτινες ἔκλαιον τὸν πατέρα οἰκτρῶς μαστιγούμενον. Βλέποντες δ' οἱ ὠμησταὶ ὅτι οὐδὲν ἐκέρδαινον, ἔθεσαν ἀστραγάλους ἐπὶ τῶν κροτάφων αὐτοῦ, ὥστε φοβερὰ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξωγκώθησαν (1). Ἡ κακόμορος γυνὴ προσπεσοῦσα πρὸς τὰ γόνατα αὐτῶν ἐλιτάνευεν ὀδυρομένη μετὰ τοῦ παιδὸς ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλως ἠδυνήθησαν νὰ μαλαξῶσι τοὺς ἀμειλίκτους σταυροφόρους, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινον τὰς βασάνους, ἕως οὗ ὁ ἀνὴρ λειποθυμήσας ἐξέπνευσεν. Ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἐχύθη ἐπὶ τὸν καταπεσόντα ἄπνουν σύζυγον, ὃν ὑπολαβοῦσα λειποθύμον ἐζήτει διὰ τῆς πνοῆς τῆς νὰ θερμάνῃ τὰ κρῦα χεῖλη αὐτοῦ· τέλος γνωρίσασα ἐκ τῆς ἐπιχυθείσης θανάτου ὠχρότητος καὶ τοῦ κρῦους, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ φιλτάτου ἀπέπτα εἰς τοὺς οὐρανούς, πικρὰ ἐστέναξε καὶ ἐθρήνη αὐτόν. Ἄλλ' ὅποια ἡ φρίκη τῆς ταλαίνης γυναικὸς, ὅτε μικρὸν στραφεῖσα εἶδε τοὺς φονεῖς τοῦ φιλτάτου ἀνδρὸς ἐτομαζομένους νὰ σύρωσι καὶ αὐτὴν μετὰ

(1) Κατὰ τὸν Χωνειάτην λέγοντα· «ἀρθρέμβολα καὶ σχινοδέσμοι καὶ ἐπὶ τῶν κροτάφων ἀστραγάλους».

τοῦ παιδὸς εἰς ἀτιμίαν καὶ ὕβριν! Τότε ἡ γυνή, ὡς τις μαινὰς ἀρπάσασα τὸν παῖδα εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ διωθήσασα αὐτούς, ἔτρεχε γοῶσα οἰκτρῶς καὶ φωνάζουσα· Σώσατέ με, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν τεράτων τούτων, οὐς ὁ ἄδης αὐτὸς ἐξέβρασεν εἰς τὴν χώραν τὴν ἡμετέραν πρὸς ὄλεθρον τέλειον. Φρίκη κατέλαβε πάντας τοὺς θεωμένους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν. Βλέπουσα δὲ ἡ τάλαινα τοὺς διώκτας ἐγγύς, καὶ προκρίνασα τὸν ἔντιμον θάνατον πρὸ τῆς ἀτιμώσεως θαρρόαλέως ἐρρίφθη μετὰ τοῦ φιλάτου τέκνου εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη (1).

§ 51. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας καὶ ἀπληστίας ἐλαυνόμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν ναῶν ἐφείσθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσχυθέντες διήρπαζον τὰ ἱερὰ ποτήρια, ἐξέχεον τὸ θεῖον αἶμα καὶ σῶμα κατὰ γῆς, καὶ θραύοντες αὐτὰ ἀφήρουν τὰ τίμια κοσμηματα αὐτῶν. Τὴν ἱερὰν τράπεζαν τῆς ἀγίας Σοφίας, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν σύνθεμα, τὸ κάλλιστον καὶ ἀξιόγαστον ἐκεῖνο χρῆμα, κατετεμάχισαν καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ σκυλευταὶ Λατῖνοι διεμοιράσθησαν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας συνέτριψαν καὶ ἐξέσπασαν ἐξ αὐτῶν τὸν προσκεκολλημένον χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ὅ,τι ἄλλο πολύτιμον. Οὐκ ἠρέσθησαν δὲ αὐτοὶ εἰς τὴν φρικώδη βεβήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ παναγίων σκευῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου ἐνέπαιζαν καὶ ἐκωμώδησαν, διότι εἰς τὸ σύνθρονον αὐτοῦ φέροντες ἐκάθισαν γυναικάριον πόρνον καὶ ἄθλιον, ὄργανον τέλειον τοῦ Σατανᾶ, ὕπερ ἀσχήμως σχηματιζόμενον ἐτραγῶδει καὶ ὠρχεῖτο· ἀπημφιάζετο καὶ τότε ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Χριστὸς καὶ ὑβρίζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροῖ τῶν αὐτοῦ ἱματίων ἐγίνοντο». Τοιαύτη δέ, συντόμως εἰπεῖν, ἐνέπεσε τοῖς σταυροφόροις λύσσα χρημάτων, ὥστε καὶ τοὺς τάφους τῶν ἐπισήμων νεκρῶν καὶ αὐτῶν τῶν αυτοκρατόρων ἀνορύξαντες ἐξεφόρησαν τὴν κόνιν καὶ εἴ τι κειμήλιον ἦν διήρπασαν.

(1) Πολλὰ τε καὶ ἄλλα ἀπανθρωπία καὶ κακώσεις τῶν ταλαιπώρων Βυζαντινῶν ὑπὸ τῶν ὠμοτάτων σταυροφόρων γενόμεναι παρέχουσι πολλὴν ὕλην εἰς ποίησιν καὶ ἄλλων ὀντως δραματικῶν ἱστοριῶν. Ἴδὲ Χωνειάτην.

§ 52. Εἶτα δὲ ἐτράπησαν καὶ πρὸς τὰ ἐν τῇ πόλει ἰδρυμένα περίπυστα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματα, ὧν τὰ μὲν ἐχώνευσαν, τὰ δὲ συνέτριψαν, ἄλλα δ' ἄλλως διέφθειραν, καθόλου δὲ εἶπειν οἱ βάρβαροι σταυροφόροι ἐγένοντο λύμη καὶ φθορὰ ἀνήκεστος τοῖς καλλίστοις ἑλληνικοῖς καλλιτεχνήμασιν, ὧν τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἀπώλειαν πολλὰ θρηνεῖ ὁ Νικήτας ὁ Χωνειάτης, ὅς τις διὰ μακρῶν περιγράφει τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν ἐκείνων, τὴν φοβερὰν πτώσιν αὐτῆς, τὸν ὄλεθρον τῶν κατοίκων καὶ τὴν πολύκλαυστον διαφθορὰν τῶν πολυδαϊδάλων ἔργων τῶν ὀνομαστοτέρων Ἑλλήνων τεχνιτῶν, διότι καὶ αὐτὸς παρῶν ἐκεῖ ἦν καὶ πολὺν ἐκινδύνευσεν κίνδυνον, ἐξ οὗ θεία συνάρσει ἐσώθη μετὰ τῆς ἐγκύου γυναικὸς του. Δὲν ἠθέλομεν δ' ὀκνήσει νὰ καταχωρίσωμεν ὧδε ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἐν ᾧ διαγράφεται τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν καταστραφέντων καὶ χωνευθέντων ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, ἀν' ὃ ἄλλως χρηστὸς Χωνειάτης δὲν μετεχειρίζετο ἐν τῇ ἱστορίᾳ του καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἀσαφεῖς καὶ ποιητικὰς εἰκόνας καὶ μεταφορὰς πυκνὰς καὶ τραχείας καὶ ἀήθη τινὰ καλλιπέπειαν καὶ ἄλλα παραπλήσια, ἅτινα ἀπεργάζονται τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ὑποσκότεινον καὶ κοπώδη· ἐκρίναμεν ὁμῶς καλὸν χάριν τῶν φιλαρχαίων διὰ βραχέων νὰ μνημονεύσωμεν ἐξ αὐτοῦ μεταγραφάμενοι τὰ ἀξιολογώτερα καὶ τῶν διαφθαρέντων ἔργων (1).

§ 53. Διέφθειραν λοιπὸν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι σταυροφόροι πρῶτον τὰ ἐν τῇ Κωνσταντινείῳ ἀγορᾷ δαιδάλματα, οἷον κατέκοψαν τὸ ὀλόχαλκον καὶ παμμέγιστον ἄγαλμα τῆς Ἥρας, ἧς ἡ κεφαλὴ μόνη ἀπεκομίσθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος

(1) Τὸν Χωνειάτην ὁμολογουμένως ὡς πηγὴν ἀρίστην μετεχειρίσθησαν ἅπαντες οἱ ἱστορήσαντες τὰ κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιδρομὴν τῶν σταυροφόρων· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν διατριβὴν αὐτῶν τε τούτῳ ἐχρησάμεθα καὶ τισὶ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ὧν ἐπέσχομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ καταπυκνώμεν τὸ ἔργον πλῆθει ὀνομάτων τε καὶ παραδειγμάτων.

διὰ τεσσάρων ζευγῶν βοῶν· ἀνέτρεψαν δ' ἐκ τῆς βάσεως τὸν χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Παρίδος, ὅστις ἐνεχειρίζε τῆ Ἀφροδίτῃ τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς Ἐριδος· παρέδωκαν δὲ πρὸς τοὺς χωνευτὰς συντρίψαντες τετράπλευρον μηχανήμα, ὅπερ ἡμιλλᾷτο εἰς ὕψος πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑψηλὰς κίονας· ἦν δ' αὐτὸ θαυμαστόν τι χρῆμα διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰκονιζομένων, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν ἐγκεχαραγμένα μουσικὰ πτηνὰ τὰ ἐαρινὰ μελωδοῦντα, καὶ ἔργα γεωπόνων καὶ αὐλοὶ καὶ γαυλοὶ καὶ προβάτων βληχήματα καὶ ἀρνῶν σκιρτήματα· ἐξετείνετο δὲ καὶ θαλάσσιον πέλαγος, ἐν ᾧ ἐφαίνετο πλῆθος ἰχθύων, ὧν οἱ μὲν ἐσαγηνεύοντο, οἱ δὲ ταρασσόντες τὸ δίκτυον ἐξεπέδων πάλιν ἐλεύθεροι εἰς τὸ βάθος· ἀλλαχοῦ δὲ τοῦ μηχανήματος ἦσαν πεπονημένοι σύνδυο καὶ σύντρεις ἔρωτες γλυκὰ γελῶντες καὶ παίζοντες μηλοβολούμενοι. Τὸ εἰρημένον περικαλλὲς ἔργον ἀπέληγεν ὡς πυραμῖς εἰς ὄξυ, ἐπ' οὗ ἦν γυναικὸς εἶδος, ὅπερ ἐστρέφετο ὑπὸ τῶν πρώτων κινήσεων τῶν ἀνέμων, ὅθεν καὶ Ἀνεμοδούλιον αὐτὸ ἐκαλεῖτο. Δεύτερον κατέκοψαν τὸν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ταύρου ἐπὶ τραπεζῶδους βάσεως ἰστάμενον ἀξιοθαύμαστον ἔφιππον ἄνδρα, ὃν ὑπελάμβανον τινὲς μὲν ὅτι ἦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, διότι ἐξέτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἦδη δύνοντα ἥλιον, οἶονεὶ λέγων αὐτῷ ὁ ἥλιος υ, οἱ δὲ πλείονες, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Πηγᾶσου καθήμενος Βελλεροφόντης, διότι ὁ ἵππος ἦν ἀχάλινος, ὡς παραδέδοται ὁ Πήγασος, ἄφοβα κρούων τὴν γῆν, καὶ περιφρονῶν πάντα ἀναβάτην ὡς πτηνὸς φερόμενος καὶ πεζός· τὸν εἰρημένον ἔφιππον ἄνδρα κατακόψαντες μετὰ τοῦ ἵππου ἐνέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Τρίτον ἐχώνευσαν καταστρέψαντες οἱ σταυροφόροι τὰ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἰστάμενα θαυμαστά καὶ περικαλλῆ ἀγάλματα, οἷον τὸν Ἡρακλέα τὸν τριέσπερον, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ βάσεως στρογγύλης, ἧς ἄνωθεν ὑπεστρωμένη ἦν ἡ λεοντῆ, ἧτις φόβον ἐνεποιεῖ εἰς τοὺς προσβλέποντας διαβάτας. Ἐπερε δὲ ὁ ἥρωϊς οὐχὶ φαρέτραν οὔτε τόξον οὔδὲ ρόπαλον, ἀλλ' ἐκάθητο σύννους ἔχων τὸν μὲν δεξιὸν πόδα καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτεταμένην, τὸν δ' ἀριστερὸν πόδα κάμπτων εἰς τὸ γόνυ καὶ στη-

ρίζων ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος τὴν ἀριστεράν χειρα, ὑποκλίνων δὲ ἡσύ-
 χως καὶ περίλυπα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς παλάμης αὐτῆς, ἀπο-
 κλαιόμενος οὕτω τὴν τύχην αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τοῖς
 ἄθλοις, ὅσους ἐπέβαλεν αὐτῷ ὁ Εὐρυσθεὺς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης,
 ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φθόνου· ἦν δὲ τὸ στέρας εὐρύς, τοὺς ὦμους
 πλατύς, τὴν τρίχα οὖλος, τὰς πυγὰς παχύς, τοὺς βραχίονας
 στιβαρός, καὶ τόσον μέγας, ὅσον τὸν ἀρχέτυπον Ἑρακλέα ἐχαλ-
 κούργησεν ὁ Δυσίμαχος ἢ κατὰ τινὰς τῶν νεωτέρων ἀρ-
 χαιολόγων ὁ Λύσιππος. Οὕτω μέγιστος ἦν ὁ χαλκοῦς ἐκεῖνος
 Ἑρακλῆς, ὥστε ἡ περιβάλλουσα τὸν ἀντίχειρα αὐτοῦ κλωστή
 ἀπετέλει ζωστῆρα ἀνδρός, ἡ δὲ κνήμη αὐτοῦ ἦν ἴση πρὸς ἀνά-
 στημα ἀνδρός. Τὸν θεὸν αὐτὸν τῆς ἀνδρείας κατακρημνί-
 σαντες οἱ ἀτίθασσοι σταυροφόροι ἐχώνευσαν, ἀνδρείαν ἐννο-
 οῦντες οὐχὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ ἀχώριστον σύντροφον τῶν ἄλλων
 ἀρετῶν, ἀλλὰ τὴν θρασύτητα καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον.
 Συγκατέβριψαν δὲ καὶ τὸν ὀγκώμενον ὄνον μετὰ τοῦ ὀνη-
 λάτου, οὗς ἔστησεν ἐν Ἀκτίῳ ὁ Αὐγουστος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ
 ὄνου καὶ ὀνηλάτου, οἷς ἐνέτυχεν, ὅτε οὗτος κατεσκόπει τὴν
 νύκτα τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντωνίου, καὶ ἐρωτήσας τίς ἦν ὁ ὀνη-
 λάτης καὶ ποῦ πορεύεται, ἤκουσεν ὅτι καλεῖται Νίκων καὶ ὁ ὄνος
 αὐτοῦ Νίκανδρος, πορεύεται δὲ πρὸς τὴν στρατιάν τοῦ Καίσα-
 ρος. Οὐδὲ μὴν τὴν ὕαιναν καὶ τὴν λυκαίνην ἠδέσθησαν, ἃς ἐθή-
 λασαν ὁ Ῥῶμος καὶ Ῥωμύλος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς κατέβαλον εἰς τὸ
 χωνευτήριον. Προσέτι κατέκοψαν καὶ τὸν ἄνδρα τὸν παλαίοντα
 λέοντα, καὶ τὸν ἵππον τὸν Νειλῶν, οὔτινος τὰ ὀπισθεν τοῦ σώ-
 ματος ἔλγον εἰς οὐρανὸν ἠκανθωμένην λεπίσις, καὶ τὸν σεῖοντα τὴν
 προβοσκίδα ἐλέφαντα, καὶ τὰς Σφίγγας, καὶ τὸν ἀχάλινον ἵππον
 τὸν ὀρθιάζοντα τὸ οὖς καὶ φρυάσσοντα, τὸν γαῦρον καὶ εὐήνιον.
 Ἐχώνευσαν δὲ καὶ τὴν Σκύλλαν τὴν μέχρι ὀσφύος γυναικῆς εἶδος
 ἔχουσαν, τὰ δ' ἄλλα διεσχισμένα εἰς θῆρας ἐμπηδῶντας εἰς τὴν
 τοῦ Ὀδυσσεύος ναῦν καὶ συχνοὺς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καταβρο-
 χθίζοντας. Ὁμοίως δὲ κατέκοψαν καὶ τὸ ἀξιάγαστον ἔργον, τὸν
 ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐπὶ στήλης ἐστῶτα χαλκοῦν ἀετόν, ὅστις
 ἀνέπτυσσε τὰς πτέρυγας εἰς πτῆσιν, ἀλλ' ἐκώλυετο ὑπὸ πε-

ριτιλισσομένου ὄφρως περι τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ζητοῦντος νὰ δῆξῃ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' ὁ ἀετὸς σπαράξας αὐτὸν διὰ τῶν δούχων τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν ἀέρα, γαυριῶν καὶ κρᾶζων τὰ ἐπινίκια. Τὸ ἀέτειον αὐτὸ εἴκασμα ἐδήλου διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχαραγμένων γραμμῶν τὰ δώδεκα ὠριαῖα τῆς ἡμέρας μέρη, ὅτε ὁ ἥλιος δὲν ἐσκοτίζετο ὑπὸ νεφελῶν. Ὅμοίως δὲ συνέτριψαν καὶ εἰς πῦρ παρέδωκαν οἱ ἀφιλόκαλοι σταυροφόροι τὸ πανάριστον ἄγαλμα τῆς λευκωλένου Ἐλένης, ἧς τὸ πολυθρύλητον κάλλος θαυμασίως καὶ ὄντως ἑλληνικῶς ἐν τῷ χαλκῷ ἐνετύπωσεν ὁ τεχνίτης, διότι ἅπαντα τοῦ ἀγάλματος ἦσαν θαυμάσια, ὁ χιτῶν, τὸ κρήδεμνον, ἡ στεφάνη, τὸ χρυσοῦν καὶ ἐκ τιμαλφῶν λίθων κεκοσμημένον διάδημα, τὸ τῆς κόμης κεχυμένον καὶ ἕως κνημῶν ἐκτεινόμενον καὶ περισφιγγόμενον ὄπισθεν διὰ δεσμοῦ· ἰδίᾳ δ' ἔρωτα τῶν θεωμένων προὔκάλουν τὰ ἡρέμα δίκην καλύκων παρανοιγόμενα χεῖλη αὐτῆς, ὥστε νὰ φαίνονται ὅτι ἀφίνουσι φωνήν, τὸ χάριεν μειδιάμα καὶ βλέμμα, τὸ καμαρωτὸν τῶν ὀφρύων καὶ ἡ ἄλλη τοῦ σώματος εὐφυΐα.

§ 54. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἔργα ἐνδόξων Ἑλλήνων ἀνδρῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἅμαχα ὄντα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, διέφθειρε καὶ ἐχώνευσε τὸ χρυσομανὲς τῶν σταυροφόρων, περὶ ὧν ἰδὲ τὸν Παχυμέρη καὶ Νικήταν τὸν Χωνειάτην, ὅστις τελευτῶν λέγει· ἀθην, μεθ' ἐτέρων ἀνδρεικέλων, ἐκ χαλκοῦ πεπονημένων, ἃ τῶν προτέρων κατενήνεκται βάσεων καὶ πυρὶ παρεδόθησαν συνεχωνεύθη καὶ τὰ τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους καὶ Λυσίππου ἀριστουργήματα, ὅσα τὸν Ἰππόδρομον κατεκόμουν» (1). Ὁ-

(1) Ἄπασα ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπληροῦτο ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων, ὡς δηλοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἀποστρεφόμενος τὰ εἰδώλεια χαλκουργήματα Εὐσέβιος λέγων· «Ἐπληροῦτο δὲ διόλου πᾶσα ἡ βασιλείως ἐπώνυμος πόλις τῶν κατὰ πᾶν ἔθνος ἐντέχνους καλοῦ φιλοκαλίαις ἀφιερωμένων». Τὰ περιφημότερα δ' αὐτῶν μετεκομίσθησαν, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκωμεν, ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ἑλληνικῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Ἐφέσου, Δήλου, Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν καὶ Νέαν

λίγα μόνον ἐσώθησαν ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου τοῦ χωνευτηρίου πυρός καὶ τῆς φθορᾶς, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ περιφρημοὶ τέσσαρες ἴπποι, οἵτινες ἐκόσμουσαν τὸν Ἱππόδρομον, οὓς ἀπέστειλεν ὁ Δόγης εἰς τὴν Ἑνετίαν, ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ἐκόσμουσαν τὴν ἀγορὰν τοῦ Μάρκου. Ἐκ τῆς εἰρημένης ἀρπαγῆς τῆς διαπρεπεστάτης καὶ πλουσιωτάτης πόλεως τοῦ Κωνσταντινοῦ καὶ τῆς φθορᾶς τῶν ἐν αὐτῇ τοιούτων καὶ τηλικούτων ἔργων οἱ σταυροφόροι ἐγένοντο κύριοι ἀμυθῆτου πλούτου, ὡς δηλοῖ πλὴν ἄλλων καὶ ἡ παρὰ Μυλλέρῳ ἐπιστολὴ ἱστορικοῦ, ὅστις γράφων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰνοκέντιον τὸν Γ. περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ πλούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει καὶ τάδε· «Παναγιώτατε πάτερ, τοσοῦτον πλῆθος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πολυτίμων λίθων καὶ πραγμάτων καὶ κειμηλίων εὗρομεν ἐν αὐτῇ, ὥστε ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πολύτιμα καὶ τὰ ἐν ἀπάσαις ταῖς παρ' ἡμῖν χριστιανικαῖς πόλεσιν ὁμοῦ συλλεγέντα δὲν ἤθελον συγκριθῆ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ τίμιον τῶν ἀρπαγέντων ἐκ τῶν Βυζαντιῶν (1).

§ 55. Τὸν ἐκ τῆς λεηλασίας φανερόν γενόμενον πλοῦτον διενείμαντο συλλεγέντα πρὸς ἀλλήλους ἅπαντες οἱ σταυροφό-

Ῥώμην. Τὴν γύμνωσιν τῶν εἰρημένων πόλεων κακίζων ὁ ἱερὸς Ἱερώνυμος λέγει· «omnes illum pene urbes nudasse, ut suam Novam Romam exornaret». Ἄλλ' οὐ μόνον ἀγαλμάτων καὶ εἰδώλων ἔγεμεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλὰ καὶ λειψάνων καὶ εἰκόνων ἁγίων καὶ βιβλίων πολυτίμων καὶ ἄλλων κειμηλίων, ὧν τὰ μὲν διέφθειραν οἱ σταυροφόροι, ὡς προεῖρέθη, τῶν δὲ λειψάνων καὶ εἰκόνων τῶν ἁγίων τὰς πλείστας μετακομίσαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀπεμπόλησαν πρὸς τοὺς δυνατοὺς καὶ πλουσίους· εἶτα δὲ καὶ ἄλλοι πρὸς τὸ κέρδος ἀποβλέψαντες ἀπεμιμήθησαν ἄλλα παρόμοια, ἅτινα ἀπεμπόλων ὡς μετακομισθέντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ πολλῶν ἀργυρίων, ἐξ οὗ ἐγεμίσθη ἡ Δύσις λειψάνων καὶ εἰκόνων. Ἰδὲ Σκαρλάτου Βυζαντιῦ Κωνσταντινοῦπολι, τόμ. Α', σελ. 56.

(1) Allerheiligster Vater, was wir an Gold, Silber, Edelsteinen und allen Kostbarkeiten gefunden, übertrifft weit alles, was in der Stadt Rom und in unserer ganzen Christenheit befindlich seyn mag. Johan. von Müller.

ροι. Παρκαλείποντες δὲ νῦν ἐκείνη, ἅπερ ἔλαβον οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἱερεῖς, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται, μνημονεύομεν μόνον ὅσα ἔλαβεν ὁ Δόγης. Οὗτος ἔλαχεν, ὡς λέγουσι, πλεόν τῶν 10000 μαρκῶν χρυσοῦ, 50000 ἀργύρου καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, καὶ λίθων πολυτίμων, καὶ μαργαριτῶν, καὶ κειμηλίων τιμαλφῶν, καὶ ἀγγείων, οἷς ἦσαν προσκεκολλημένοι ἀγάται, ἰασπιδες καὶ ἄλλα κειμήλια, πρὸς δὲ καὶ ἄλλα πολλῆς θεᾶς ἀξία πράγματα, ἅτινα ἐπὶ πολὺ θαυμαστόν τι χρῆμα ἀπειργάζοντο τὸν θησαυρὸν τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ ναοῦ τοῦ ἀγίου Μάρκου.

§ 56. Τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας λαμπρῶς ἐώρτασαν οἱ ἐπίσκοποι τῶν σταυροφόρων. Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας ἐψάλη ἡ εὐχαριστία καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν, ἔνθα προσῆλθε καὶ ὁ Δόγης, ὁ μαρκίων τῆς Μοντφερράτης, καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ Πάπας σφόδρα ἐχάρη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς εὐοδώσεως τῆς δυσχερεστάτης ἐπιχειρήσεως τῶν σταυροφόρων· Ὁ Θεός, ἀνεφώνησε περιχαρῆς, ὁ Θεὸς ἀφείλετο τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων καὶ δεισιδαιμόνων Γραικῶν καὶ παρέδωκεν αὐτὴν πρὸς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ὀρθοδόξους Λατίνους.

§ 57. Ἀφ' οὗ δὲ μικρὸν τι ἐκόπασεν ὁ φόνος καὶ ἡ ἀρπαγή, τότε συνῆλθον οἱ ἄρχοντες τῶν ἀπλήστων σταυροφόρων, ὅπως ἐκλέξωσιν ἐξ αὐτῶν αὐτοκράτορα ἧς διήρπασαν αὐτοκρατορίας τῶν Γραικῶν· ἐξελέχθησαν, καθὰ συνεφώνησαν, δώδεκα ἐκλογεῖς ἄνδρες, ἕξ Γάλλοι καὶ ἐπίσκοποί τινες καὶ ἕξ εὐγενεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν. Οὗτοι συγκεψάμενοι ἐν τῇ Αὐγουστειῷ ἐξέλεξαν τὸ πρῶτον αὐτοκράτορα τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφερράτης, ἀλλ' ἐναντίωμα πρὸς τὴν εἰρημένην ἐκλογὴν ἐγένετο ὁ φθόνος πρὸς τὴν ἐξαρσιν ἀνδρὸς ἐκ πόλεως γείτονος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Ἀκυρωθεῖσης τῆς ἐκλογῆς ἐξελέξαντο δεύτερον αὐτὸν τὸν Δόγην, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς ὡς ἀτόπου ἀκυρωθεῖσης ἐξελέχθη τέλος ψήφῳ ἀπάντων ὁ Βαλδουῖνος ἐκ Φλάνδρας, ὃν ἀνέδειξαν πρῶτον αὐτοκράτορα τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἐχρίσθη αὐτοκράτωρ ἐν τῇ ἀγίᾳ

Σοφία τὸν Μάϊον τοῦ 1204. Ὁ Δόγης ἐγένετο δεσπότης, ὅπερ ἦν ἀξίωμα μέγιστον μετὰ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ γραικικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Θωμᾶν δὲ τὸν Μαροζίνην, ἄνδρα ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Ἐνετίας καὶ διάκονον τοῦ Πάπα, ἀνηγόρευσαν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

§ 58. Μετὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο, ἀλλὰ λίαν δυσχερῶς, ἡ διανομὴ τῶν χωρῶν τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορίας· ὁ μὲν μαρκίων τῆς Μοντφερράτης ὠνομάσθη βασιλεὺς τῶν ἐκείθεν τοῦ Βοσπόρου χωρῶν καὶ τῆς Κρήτης· τὰς εἰρημένους ὅμως χώρας ἔδωκε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἔλαβε τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὰς ὑπ' αὐτῇ χώρας, τὴν δὲ Κρήτην παρέδωκε πρὸς τοὺς γλιχομένους τῶν νήσων Ἐνετούς. Ἡ δὲ Ἐνετία ἐγένετο κυρία τοῦ πλείστου τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Βοιωτίας, τῆς Προποντίδος, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τῶν Κυκλάδων, τῶν Σποράδων καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ νήσων. Τῆς δ' Ἀχαΐας ἡγεμὼν ἐγένετο ὁ Οὐϊέλμος, ὅστις κατέλιπε διάδοχον τὸν Βιλλεαρδουΐνον καὶ τοὺς ἀπὸ τούτου. Ὁ δὲ Ὅθων ὁ Λαρόχης ἐγένετο κόμης Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπιστήμων Φράγκων ἄλλων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνες ἐγένοντο. Ὁ δὲ γενναῖος Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις κρατήσας τῆς Νικαίας ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν· δύο δ' ἄλλοι ἡγεμόνες ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν ἵδρυσαν ἀλλαγῶν ἡγεμονίας, ὁ μὲν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ὄχθαις τοῦ Πόντου, ἧτις ἐκ τῆς πρωτευούσης Τραπεζοῦντος ὠνομάσθη αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος, ὁ δ' Ἀγγελος Κομνηνὸς ἵδρυσεν δεσποτάτον ἐν τῇ Ἠπείρῳ, Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, ὅπερ ἐξετάθη μετ' οὐ πολὺ πρὸς βορρᾶν μέχρι Δυρραχίου, πρὸς μνησημβρίαν δὲ μέχρι Ναυπάκτου.

§ 59. Οὕτως οὖν ἡ λαμπρὰ καὶ περιώνυμος πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἐκυριεύθη, ἠρπάγη, ἐκενώθη τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ καὶ ἱεροῦ πλοῦτου ὑπὸ τῶν χριστεπωνύμων ἔθνῶν τῆς Ἑσπερίας, οἵτινες ἀρπαγῆς ἕνεκα, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον, ἐποίησαν τὴν ληστρικὴν ἐκείνην ἔφοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀρπαγαὶ ὅμως καὶ κέρδη ἄνομα οὐ μόνον ἀδέβαια καὶ

σφαλερά, ἀλλὰ καὶ φθόρος καὶ λύμη φοβερὰ γίνεται ἢ εὐθύς ἢ ὀλίγον ὕστερον αὐτοῖς τε τοῖς ἄρπαξι καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων, οἷα ἔπαθον ἐν βραχεῖ καὶ οἱ καταλυταὶ τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας Λατίνοι. Σκοτισθέντες γὰρ οὗτοι ὑπὸ τῆς εὐτυχίας, καὶ ὑπολαβόντες δούλα καὶ ὑποχα αὐτῶν πάντα τὰ τῶν Γραικῶν, ἐζήτησαν μετ' ἀλαζονείας καὶ ὕβρεως ν' ἀντικαταστήσωσιν ἀντὶ τῆς τῶν Γραικῶν ὀρθοδόξου θρησκείας τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, ἀντὶ τῶν σοφωτέρων νόμων αὐτῶν τὸν παρ' αὐτοῖς ἄχαριν φεουδαλισμόν· ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντες οἱ Γραικοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν κατακτητῶν, συνεπήγειραν δὲ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει ὁμόδοξα ἔθνη· ὧν δεινῶς πολεμούμενοι οἱ Λατίνοι πολλὰ καὶ δεινὰ ἔπαθον, καὶ τελευτῶντες φοβεροῦς ἔθανον θανάτους οἱ ἐπισημότεροι μάλιστα τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν. Οἰκτρότατον θάνατον ἔθανε πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βλάχων Ἰωάννου καὶ τῶν τούτου συμμάχων Γραικῶν· ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον ἐν ἔτει 1205 σφόδρα λυπούμενος ὁ Δάνδολος· δύο δ' ἔτη ὕστερον καὶ ὁ ἀνδρεῖος Μαρκίων τῆς Μοντφερράτης καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱπποτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἠττηθέντες δεινὴν ἀπώλειαν ἀπώλοντο. Ἀποθανόντων δὲ τῶν εἰρημένων ὀνομαστῶν ἡγεμόνων συναπόλετο καὶ ἡ τῶν Λατίνων ἰσχὺς ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθεῖσῃ ὁμωνύμῳ αὐτοκρατορίᾳ, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος περιεφρονήθη τοσοῦτον ὑπὸ τῶν κληρούχων ἡγεμόνων, ὥστε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς λατίνης αὐτοκρατορίας Βαλδουῖνος ὁ Β, μικρὸν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἐκ Νικαίας ἐν ἔτει 1261 Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου γενομένης, οὐδὲν ἕτερον ἐκείνητο εἰ μὴ τὰ δειλοῦντα τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος παράσημα, ἅτινα δηλοῖ ἡ παρὰ Δουγγαντίῳ κειμένη γραφὴ χρυσῆς σφραγίδος Βαλδουῖνου τοῦ Β, ἣν καὶ ἡμεῖς παρατιθέμεθα ὧδε εἰς δῆλωσιν τοῦ πῶς ἐγράφοντο οἱ ἐκ Λατίνων αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ σφραγίδι ἐγκεχάραται τῇ μὲν ἑπιππος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος, ὡς δηλοῦσι τὰ περιγεγραμμένα γράμματα, ΒΑΛΔΟΥΝΟΣ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ. ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ-

ΝΗΤΟΣ Ο. ΦΑΗΝΑΡΑΣ (1)· ἐτέρωθεν δὲ γέγραπται ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ παρὰ Βυζαντινοὺς ἔθος καθήμενος καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένος, περίξ δὲ τὰ λατινικὰ γράμματα B. DI. GRA. IMPATOR. ROMAN. SEP. AVG. (2).



Τοσαῦτα περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν προειλόμεθα ὑπόθεσιν τῆς ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ Παρνασσοῦ ἡμετέρας ὁμιλίας πρὸς διδασκαλίαν καὶ νοθεσίαν ἰδίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν νεότητος, πρὸς ἣν ἀναγκαῖον καθ' ἐκάστην νὰ λέγωνται καὶ νὰ προβάλλωνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκείας μάλιστα ληφθέντα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἵπομεν, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου μισῇ αὐτὴ καὶ φεύγῃ τὴν κακίαν, δι' ἧς τὰ ἔθνη γίνονται

(1) Ἐπωνομάζετο πορφυρογέννητος, διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πέτρος ἦν αὐτοκράτωρ πρὶν γεννηθῆ ὁ Βαλδουῖνος.

(2) Γραικοὺς καὶ Ἀνατολικοὺς ὠνόμαζον ἑαυτοὺς οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ῥωμαίους, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα ἔνθα κεῖται ἡ Κωνσταντινούπολις μέχρι δεῦρο Ῥοῦμ· Ἰλί ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγεται, ἦτοι χώρα τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ σταυροφόρους ἐκάλουν Φράγκους καὶ Λατίνους καὶ Δυτικοὺς.

ἄδοξα, μικρά καὶ δοῦλα, ἀσκεῖ δὲ τὰς ἀρετὰς ἐκεῖνας, δι' ὧν αὐτὰ γίνονται μεγάλα καὶ εὐδαίμονα, τὴν εὐσέβειαν, λέγω, καὶ τὴν χρηστότητα, ἰδίᾳ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ὧν ὁμολογουμένως βλαστάνει τὸ ἀκέραιον τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀληθῆς ἐλευθερία, ἂν ἀληθῶς αὐτὴ ὀρέγεται γενναίων πράξεων καὶ ἐπιθυμῆ νὰ ἴδῃ ὄντως ἐλευθέραν καὶ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα τὴν πατρίδα, ἣτις ἀκαὶ μητρός καὶ πατρός, κατὰ τὸν Σωκράτην, καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστι καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι.»

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. οἰδαλεώτερα—οἱ δ' ἀλεώτερα.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 368 « Ἴσμεν γὰρ τὰ κατάρροπα σχήματα ρευμάτων αἷτια γιγνόμενα τοῖς πέρασι τῶν κώλων καὶ διὰ τοῦθ' ὡς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντός ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτως οὖν καπὶ τῆς ὅλης χειρὸς ὁ Ἴπποκράτης κελεύει φυλάττεσθαι μὲν τὸ κατάρροπον σχῆμα μεταδιώκειν δὲ τὸ ἀνάροπον ».

Παρ' Ἠσυχίῳ φέρεται « Ἀλεός : θερμὸν ἢ χλιαρόν » καὶ « Ἀλεός : διάπυρος » ἴσως δὲ καὶ τὸ « Ἐλεώτερον : ἐλεινότερον » οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελῆς ἀνάγνωσις τοῦ « Ἀλεώτερον : ἀλεινότερον ».

Ἄλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἡμεῖς πειθόμεθα ὅτι ἐποιήσατο ὁ Γαληνὸς χρῆσιν τοῦ ἐπιθέτου ἀλεώτερα, ἵνα μὴδὲν εἴπωμεν περὶ τῆς ἀτοπώτατ' ἐχούσης συντάξεως « ὡς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη κτέ. ».

Πάμπλου ἀπεπλανήθη τοῦ ἀληθοῦς ὁ μεταφράσας ῥωμαϊστί : « Propterea et qui totum diem obambulant et quibus crura calidiora sunt omnino existimant ipsa noctu universo corpore sublimiora componere. Itaque sic imperat Hippocrates etc. ». Ἡ ὀρθή γραφή ἀναντιλέκτως εἶνε : α καὶ διὰ τοῦθ', ὡς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες οἰδαλεώτερα πῶς ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντὸς ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος, οὕτως οὖν καπὶ τῆς ὅλης χειρὸς κτέ. » Πρβ. καὶ Ἀλέξ. Τραλλιαν. σελ. 213.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπόλυτον εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, οἶον Τόμ. Γ', σελ. 996 « τουτὶ γὰρ τὸ ὕδωρ καὶ τοῖς ὑδερῶσι καὶ τοῖς ἄλλοις οἰδαλέοις ἐπιτήδειόν ἐστιν ἰσχυρῶς ξηραῖνον ». Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις ἀπαντᾷ καὶ τὸ σύνθετον ὑποιδαλέος, οἶον Τόμ. Β', σελ. 225 « καὶ ἡ χροὴ μέλαινα καὶ ὑποιδαλέη » καὶ σελ. 329 « καὶ ὁ ἄνθρωπος εὐθύς μέλας γίγνεται καὶ ὑποιδαλέος ». Εὐ ποιῶν δ' ὁ Ἑρμερίσιος ἐξέδωκεν ἐν σελ. 347 « ὁ χρῶς ὑποιδαλέος » ἀντὶ τοῦ ἐποιδαλέος.

§ 2. χοῖαῖα—χοῖδια.

Σουίδ. σελ. 1128 Βεκκ. « Χοῖδια : Σταμνία κατεσκεύασαν χοῖδια τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Ἀδύνατον ἡμῖν φαίνεται κατὰ φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῆ σταμνία χοῖδια τὸ μέγεθος· ὅθεν μεταβάλλοντες τὴν ἀνάρμοστον οὔσαν κατάληξιν ΙΔΙΑ εἰς τὴν προσφυστάτ' ἔχουσαν ΙΑΙΑ ἀναγινώσκομεν « Χοῖαῖα : Σταμνία κατεσκεύασαν χοῖαῖα τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συνεχύθησαν αἱ καταλήξεις ΙΑΙΟΣ-ΙΑΙΟΣ, ΙΑΙΟΝ-ΙΑΙΟΝ, κτλ., ὡς παρεστήσαμεν ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας 1877, σελ. 74 κέξ.

§ 3. πλιχάδα—διχάλαρ.

Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 707 « Ἐντεῦθεν δὲ ἠνωμένον τὸ σῶμα διχοφυῆς γίνεται· διαμερίζεται γὰρ εἰς δύο, α καλεῖται σκέλη, ὧν τὴν διασχίδα διχάλαρ οἱ παλαιοὶ λέγουσιν ».

Ἐπειδὴ ὄνομα *διχάλα* οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, τὴν δὲ περὶ ἧς ὁ λόγος διασχίδα *πλιχάδα* ὠνόμαζον οἱ παλαιοί, οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ γράψωμεν παρὰ τῷ Γαληνῷ « ὦν τὴν διασχίδα *πλιχάδα* οἱ παλαιοὶ λέγουσιν », ὡς κεῖται ἐν Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 741 « *Πλιχάδα* μὲν ὀνομάζειν εἴωθεν ἅπαν τὸ μεταξὺ τῶν βουβῶνων ἑκατέρου σκέλους· ἐνταῦθα δὲ τῆς *πλιχάδος* τὸ μέσον προσαγορεύει *περίνεων*, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐκφύσεως τοῦ αἰδοίου καθήκει πρὸς τὴν ἑδραν, ἐν αὐτῷ δὲ καὶ τῆς κύστεως ὁ τράχηλος τέτακται· μεταξὺ δὲ τούτου τε κατὰ μήκος ἐν τῇ *πλιχάδι* μέση καὶ τῆς τοῦ μηροῦ κεφαλῆς ἀξιοῖ θέντα τὸν πῆχυν κτέ. ». Λέγεται δὲ καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν *πλιχάδες*, οἷον Ῥοῦφ. παρ' Ὁρειθασ. Τόμ. Γ', σελ. 391, 3 « Βουβῶνες δὲ αἱ ἀρχαὶ τῶν μηρῶν, τῶν δὲ μηρῶν τὰ μὲν εἴσω μέρη *παραμήρια*, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων τὰ πρὸς τὸν *περίνεων πλιχάδες* ». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Β', 172.

Παρήχθη δὲ τὸ ὄνομα *πλιχάς* ἐκ τοῦ ῥήματος *πλίσσω* - *πλίσσομαι*, τουτέστι δίστημι ἢ ἀνοίγω τὰ σκέλη (βαδίζω *δυστάς* ἢ ἀνοίγων τὰ σκέλη, κτλ. κοινῶς *ἀδρασκελῶ* ἢ *ἀδρασκελάω*), ὅπερ αἰετοῦτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν ἐξεφέρετο, οἷον *διαπλίσσω*-*διαπέπλιχα* καὶ *διαπλίσσομαι*-*διαπέπλιγμαι*, *ἀποπλίσσομαι*-*ἀπεπλιξάμην*, *ἐκπλίσσομαι*-*ἐκπέπλιγμαι*, *καταπλίσσομαι*-*καταπλιγήσομαι*, *περιπλίσσομαι*-*περιπέπλιγμαι*. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὄνομα *πλίγμα* καὶ ἐπιρρήματα *ἀμφιπλίξ* καὶ *περιπλίξ* καὶ *περιπλιγδην*. Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ πλημμελῆ τῶν βιβλιογράφων ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τοῦ Η γραφῆ, οἷον *πληχάς*, *πληγμα*, *πλήσσοντο*, *διαπεπληχός*, κτλ. καὶ *ἀμφιπλήξ*, *περιπλήξ*. Εὐρέθη δὲ καὶ *πλέγμα* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *πλίγμα* καὶ *περιπλέγδην* ἀντὶ τοῦ *περιπλιγδην*, ὡς καὶ *διαπεπλεγμένα*, κτλ. ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγμένα*, κτλ. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ *διαπεπλήσθαι* καὶ *ἐκπεπλήσθαι* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιχθαι* καὶ *ἐκπεπλιχθαι*· προσέτι δὲ *διαπεπηγμένον* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγμένον* καὶ *ἐκπεπισμμένον* ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπλιγμένον*.

Ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσις Τόμ. Γ', σελ. 120 παρέχουσί τινα

τῶν ἀντιγράφων τὸν ἀδιάφθορον τύπον α ἔσωθεν δὲ ὁ μῆρὸς παρὰ τὴν *πληχάδα* καλεσμένην κυλλότερος καὶ ἀσαρκότερος φαίνεται » (Πρβ. καὶ σελ. 28 καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 519), ἀλλὰ παρ' Ἀρεταίῳ φέρουσι πάντα πλημμελῶς σελ. 56, 12 « καὶ ἔντασις βουδῶνων καὶ *πληχάδος* » καὶ σελ. 234, 1 « τὰ τε αἰδοῖα καὶ τὰς ἰζύας καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τοὺς ὄρχιας » καὶ σελ. 234, 7 « τὰ αἰδοῖα καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τὰ ἰσχία ». Πρβ. καὶ σελ. 229, 11, ἔνθα κατὰ τοὺς κώδικας κεῖται « τὰ μνεῖν τὴν *τριχάδα* καὶ τὸν τῆς κύστιος τράχηλον » ἀντὶ τοῦ *πληχάδα*.

Παρὰ Γαληνῷ ἀναγινώσκεται Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 521 « *Πληχάδα* δὲ τινὲς μὲν διὰ τοῦ Γ γράφουσι *πληγάδα*, τινὲς δὲ διὰ τοῦ Χ *πληχάδα*· δηλοῖ δὲ τοῦνομα τὸ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν χωρίον· ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐκπεπληῆσθαι καὶ διαπεπληῆσθαι παρ' αὐτῷ γέγραπται· καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ τοι δ' ἐπλήσσοντο πόδεςσι » καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 92 « *Διαπεπληγμένα*· τὰ ἐπὶ πολὺ κατὰ τὴν *πληχάδα* διστωτὰ· *πληχὰς* δὲ τὸ μεταξὺ τῆς τῶν σκελῶν ἐκφύσεως ». Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ι καὶ τοῦ Χ προσηνεγμένον *πληχάδα* καὶ *πληχὰς* ἔχει ὀρθῶς. Δὲν εἶπε δ' ὁ Ὀμηρος τοι δ' ἐπλησσοντο πόδεςσι, ἀλλὰ (Ὀδ. Ζ, 318):

αἱ δ' εὖ μὲν τρώων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεςσιν.

Παρεφθαρμένον δ' εἶνε καὶ τὸ *διαπεπληγμένα*, ὅπερ μεταβλητέον εἰς τὸ *διαπεπληγμένα*. Ἀλλὰ πολλῷ χεῖρον διάκεινται τὸ ἐκπεπληῆσθαι καὶ τὸ διαπεπληῆσθαι, ἅτινα ἀποκαθίστανται ὑγιῆ, ἂν μεταγραφῶσιν ἐκπεπληῆσθαι καὶ διαπεπληῆσθαι. Ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 96 τὰ μὲν ἄλλα ἀντίγραφα ἔχουσιν α' *Εκπεπλημένον*· ἐκτετραμμένον », ἐν δὲ *ἐκπεπληγμένον*, ὅπερ καὶ παρ' Ἐρωτιανῷ κεῖται σελ. 70, 4 α' *Εκπεπληγμένον*· ἐξεπτυγμένον ».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου φέρεται

Πλήσων· ῥηγνύων, σχίζων.

Πλήσσοντο· διέβαινον.

καὶ

Πλίνθος : μέρος τι τῆς κεφαλῆς τοῦ κίονος.

Πλήξαντα : διαναβάντα καὶ ἀναστάντα καὶ διαβάντα.

Πλήσσορτο : διέβαινον.

Πρβ. καὶ Ἄπολλων. Σοφ. Ὀμηρ. Λεξ. σελ. 132, 16 « *Πλήσσορτο* : διέβαινον. Εὐ δὲ *πλήσσορτο* πόδεσσιν. Τῶν ἅπαξ εἰρημένων », ἀλλὰ σελ. 75, 4 « *Ἐπιπλορτο* : διέβαινον, ἀπὸ τῆς πλιχάδος. Εὐ δ' *ἐπιπλορτο* πόδεσσιν. Τῶν δ' ἅπαξ εἰρημένων ». Τὴν διὰ τοῦ Ι ἐκφορὰν εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἄριστοφάνη Σχολίοις Ἄχαρν. 217 « *Ἀπεπλιξάτο* : ἀπεσεύσατο, ἀπέφυγεν' *πλιξ* γὰρ τὸ βῆμα καὶ *πλιγματα* τὰ πηδήματα' ἔνθεν καὶ τὸ περιβάδην *ἀμφιπλιξ* παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Τριπτολέμῳ. Καὶ Ὀμηρος.

αἱ δ' εὐ μὲν τρώων, εὐ δ' ἐπιπλορτο πόδεσσιν.

Ἐλεγον δὲ *πλιξιν* καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀντίχειρος εἰς τὸν λιχάνον δάκτυλον διάστημα καὶ τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν ὀστοῦν » (Πρβ. καὶ Γρηγ. Κορ. σελ. 548 καὶ Σουίδ. λ. *πλιξ*). Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἀναγινώσκεται σελ. 395, 11 « *Ἐπλορτο* : τὸ καλῶς ἐβάδιζον καὶ διέβαινον' *πλορσεσθαι* γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ *πλιγμα* τὸ διάστημα τῶν ποδῶν. Σοφοκλῆς Τριπτολέμῳ

δράκοντε θαιρὸν ἀμφιπλιξ εἰληφότε.

περιβάδην. Ἄριστοφάνης *ἀπεπλιξάτο Ἄχαρνέυσιν*». Παρατηρητέον δ' ὅτι τοῦ ἀπλοῦ *πλορσομαι* οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα γινώσκεται πλὴν τοῦ Ὀμηρικοῦ. Τὸν ἐνεργητικὸν αὐτοῦ τύπον ἀποκατέστησαν πολλοὶ τῶν κριτικῶν ἐν τῷ εἰς Ἄρτεμιν Ἔμνω τοῦ Καλλιμάχου στίχ. 243 :

ὕπησαν δὲ λιγειαί

λεπταλέον σύριγγες, ἵνα πλορσωσιν ὀμαρτῆ.

ἀντὶ τοῦ *πλορσωσιν* (ἢ *πλήσωσιν*). Συνεφώνησε δ' αὐτοῖς καὶ ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1861, σελ. 436), ἀλλ' ἀποφηνάμενος ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν *πλορσομαι*, οὐχὶ *πλορσω*, ἐλέχθη, ἐπήνεγκεν ὅτι ὁ Καλλιμάχος ἐν τῷ παρόντι, ὡς πολλάκις ἄλλοτε,

ἀμελῆς ὑπῆρξε. Τῷ Κοβήτῳ ἀντεῖπεν ὁ Ὅθ. Σνειδῆρος (*Καλλιμ. Τόμ. Α'*, σελ. 248), ὅστις φιλοτιμούμενος ἐσφαλμένην τὴν γνώμην αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ ἐπηγάγετο μάρτυρα τὸν Ἑσύχιον λέγοντα οὐ μόνον « *Πλισσογο* : διέβαινον » ἀλλὰ καὶ « *Πλέξαντα* : — διαβάαντα ». Πόθεν δ' ὅμως γίνεται δῆλον ὅτι τὸ παρ' Ἑσυχίῳ κείμενον *πλέξαντα* εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παλαιῶν καὶ ἐνδόξων Ἑλλήνων; Ὁ Ἰακώψιος ἐτόπασεν ὅτι τὸ παρ' Ἀντων. Διβερ. κεφ. 31 « Ταῖς δὲ νύμφαις πᾶν ὅσον ἢ *πλεῖστον* ἐπέδωκεν εἰς κάλλος » εἶνε πλημμελῆς γραφὴ τῆς ποιητικῆς λέξεως ἐπλισσον ἢ ἐπλισσογο, τουτέστι πάντα (τὰ) τῶν νυμφῶν βήματα καὶ κινήματα (Ἴδε Βάστιον Ἐπιστ. Κριτ. σελ. 185). Ἄλλ' ἤκιστ' εὐλογος ἢ εἰκασία αὕτη ἡμῖν φαίνεται. Ἀποδοκιμάζομεν δὲ καὶ τὴν γενομένην ὑπὸ τινων μεταβολὴν τοῦ *πλέξαντες* εἰς τὸ *πλέξαντες* ἐν ἀποσπασματι τοῦ Ἀνακρέοντος μνημονευομένῳ ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου « Γυναῖκες εἰλίποδες : διὰ τὴν δέσιν τῶν σκελῶν καὶ πλοκὴν τὴν κατὰ τὴν συνουσίαν. Καὶ Ἀνακρέων »

πλέξαντες μηροῖσι περὶ μηρούς.

Πβρ. Εὐστάθ. σελ. 1394, 41 « Πausανίας δὲ λέγει καὶ γυναῖκας εἰλίποδας διὰ τὴν ἐνδεσιν τῶν μηρῶν » καὶ Λοβέκκιον Ῥηματ. σελ. 161 καὶ Στοιχ. Τόμ. Α', σελ. 123, 44. Ὁ Βέργκιος (*Ποιητ. Λυρ.* σελ. 1044 ἐκδ. γ') νομίζει ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ :

πλέξαντες μηροῖς περὶ μηρούς**

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη *πλησσογο* ἀντὶ τοῦ *πλισσογο* καὶ *πλησσωσιν* ἀντὶ τοῦ *πλισσωσιν*, οὕτω καὶ ἐκπλησσογο ἀντὶ τοῦ ἐκπλισσογο ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 70 « ἤσσον μὲν γὰρ ἂν διαψύχοιτο, ἤσσον δ' ἂν ἐκπλήσσοιτο » (Πβρ. Ἑσυχ. « *Ἐκπλήσσοιτο* : διάγοιτο »). Ἄλλ' οἱ νέοι ἐκδόται ἀποκατέστησαν τὸ ὑγιῶς ἔχον, καθάπερ ἐν σελ. 384 τὸ « μῆτε ξυμμεμυκέτω μῆτ' ἐκπεπλήχθω » ἀντὶ τοῦ ἐκπεπλήχθω καὶ ἐν σελ. 385 τὸ « ἢ γὰρ ἀνεσπασμένον ἐστὶ ἢ ἐκπεπληγμένον »

ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπληγμένον*. Πρβ. καὶ σελ. 44 ἀόκως ἤκιστα σε-
ρηρὸς καὶ *ἐκπληγμένον* ἔσται παρὰ τὴν ἐπίδεσιν», ἀνθ' οὗ παρὰ
τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 596 φέρεται *ἐκπεπληγμένον*,
ὡς καὶ ἐν τοῖς γεγραμμένοις ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐν τῇ
Ἱπποκρατείῳ ῥήσει μετοχῶν σελ. 597 «Κατὰ μεταφορὰν ἀμ-
φοτέροις κέχρηται τοῖς ὀνόμασι, τὸ μὲν σεσηρὸς ἀπὸ τῶν χειλῶν
τοῦ σώματος (Γρ. *στόματος*) ὅλως προσαγορεύσας, τὸ δ' *ἐκπε-
πληγμένον* ἀπὸ τῶν πολὺ διεστώτων σκελῶν ἢ γὰρ ἐκείνων
διάστασις ὀνομάζεται πλῆκτα, ὡσπερ καὶ σεσηρῆναι λέγομεν
τοὺς δισπάντας ἀπ' ἀλλήλων (τὰ χεῖλη) χωρὶς τοῦ (τὸ) τῆς
γένυος ὅστοῦν κινήσαι». Εἶνε δὲ τὸ *πλῆκτα* ἡμαρτημένη γραφή
τοῦ *πλήγμα*, τουτέστι *πλίγμα*. Πρβ. Φώτ. Δεξ. σελ. 433, 20
«*Πλήγμα*: βῆμα». Ἐπειδὴ δ' ἀδιανόητον ὑπάρχει τὸ «ἀπὸ
τῶν χειλῶν τοῦ στόματος ὅλως προσαγορεύσας» δύναταί τι
νὰ εἰκόσῃ «ἀπὸ ΤΗΣ τῶν χειλῶν τοῦ στόματος (διαστ)ολΗΣ».

Ἐγένετο δὲ καὶ τριττὴ ἀνάγνωσις τῆς μετοχῆς *ἐκπεπληγ-
μένον* ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 32 «ἄχροον μὲν καὶ
ἐκπεπληγμένον» καὶ *ἐκπεπιεσμένον* καὶ *ἐκπεπλιεχμένον*.
Πρβ. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 769 «ἀναγκαίως οὖν ἔχει ἄχρον μὲν
καὶ *ἐκπεπιεσμένον* εἶναι τὸ ἔλκος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 544.

Πλημμελῶς ἐφέρετο ἄλλοτ' ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β',
σελ. 758 «τὸ στόμα εὐρήσεις *διαπεπληχός*» ἀντὶ τοῦ *διαπε-
πληχός*, ὅπερ ἐσώθη ἀβλαβὲς ἐν τινι τῶν κωδίκων. Πρβ. Ἡσύχ.
«*Διαπέπλιχε*: διαβέβηκε *πληγματα* γὰρ βήματα» καὶ «*Δια-
πεπλιχός*: διεστώς, κεχηνώς» (Ἴδε Φοήσιον *Οἶκον*. Ἱπποκρ.
σελ. 95 καὶ Ἀλβερτον Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 958). Τοῦ ἐνε-
στώτος *διαπλίσσω* οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα. Κακῶς ἐγρά-
φετο ὑπὸ τινῶν ἐν Ἰλιάδος Ψ, 120 ατὰς μὲν ἔπειτα *διαπλίσ-
σορτες* Ἀχαιοὶ ἐκδεον ἡμιόνων» ἀντὶ τοῦ *διαπλησσορτες*.
Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 252, 13 «*Διαπλήσσορτες*: Οὕτως
διαπλήσσορτες διὰ τοῦ Η καὶ Ἀριστάρχου ἀντὶ τοῦ *διακόπτον-
τες* ἄλλοι δὲ *διαπλίσσορτες* διὰ τοῦ Ι. Παρασημεῖωσαιτο
δ' ἂν τις τοῦτο πρὸς τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τῷ οἱ ἀποπλήξας κε-
φαλήν ἀντὶ τοῦ ἀποκόψας» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 309, 29 «*Δια*

πλήσσοιτες : διακόπτοντες πρὸς τὴν συμμετρίαν· τὸ δὲ *διαπλίσσοιτες* ἀντὶ τοῦ τοῖς ποσὶ διαβάαντες» καὶ Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Δεξ. σελ. 58, 18 «*Διαπλήσσοιτες* : διασχίζοντες· ἐὰν δὲ σὺν τῷ Ι γράφηται, ἔσται διαβαίνοντες». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 1291, 52 «*Διαπλήτσειν* δὲ τὸ εἰς μικρὰ τέμνειν φησὶν, ὅπερ ὁ Πausανίας κατακορμίσαι λέγει· ἕτεροι δὲ ἀντὶ τοῦ *διαπλήσσοιτες* *διαρρήσσοιτες* γράφουσι». Σημειωτέον δ' ὅτι προηγήθη ὑπὸ τινων γνώμη, καθ' ἣν ἐν τῷ κειμένῳ παρ' Ἑσυχίου «*Διαπλήτσειν* : διέλκειν, διαπλέκειν» ἢ διὰ τοῦ *διαπλέκειν* ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὴν γραφὴν *διαπλίσσειν*.

Τὴν ἀνάγνωσιν *διαπεπηγμένον* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλεγμένον* εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 605 «*Δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ὧν Ἀρχίλοχος εἶπεν· οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπηγμένον ἀλλ' ὅς μοι, φησί, μικρὸς εἴη καὶ περὶ κνήμας ἰδεῖν ροικός*». Παρὰ Δίῳ τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Β', σελ. 8 ἔχουσι οἱ κώδικες *διαπεπλεγμένον*, ἀνθ' οὗ ἀτόπως ὁ Ῥεῖσκιος ἐκέλευσε νὰ γραφῆ *διαπεπλεγμένον*.

Τὴν μετάπτωσιν δὲ τοῦ *διαπεπλεγμένα* εἰς τὸ *διαπλεγμένα* βλέπει τις ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Δ', σελ. 100 καὶ σελ. 131 «*καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι ἰσχυρῶς καὶ διαπεπλεγμένα*». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 894 «*Θανατῶδες τὸ κεχρηνῶτα καθεύδειν καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι καὶ διαπεπλεγμένα, ὅπερ σημαίνει τὰ δισετῶτα μέχρι πλείονος*» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 63 «*Γράφεται γὰρ ἑκατέρως διὰ τοῦ Γ καὶ διὰ τοῦ Χ· σημαίνει δὲ τὰ δισετῶτα μέχρι πλείστου. Καὶ εἴη ἂν ἄτοπος ἢ τοιαύτη κατάκλισις, ὡς παραφροσύνην ἐμφαίνειν, οὐδενός γε οὕτως εἰθισμένου κοιμᾶσθαι, ὥσπερ καὶ εἰ περιπεπλεγμένα γράφοιτο· καὶ γὰρ οὕτως ἀλλόκοτος ἢ κατάκλισις, ἐὰν ὑπτίως τις κείμενος ἔχη τὰ σκέλη συγκεκαμμένα τε καὶ ἀλλήλοις περιπεπλεγμένα*». Παρ' Ἀρεταίῳ σελ. 4 ἐξέδωκε μὲν ὁ Ἑρμερίσιος «*σκέλεα οὐ διαπεπλεγμένα μόνον*», ἀλλ' ἀπεδοκίμασεν ἐν τῷ Προλόγῳ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἣν ἡμεῖς εὐλογωτάτην εὐρίσκομεν. Πρβ. Εὐστάθ. σελ. 1564, 48 «*Τὸ δὲ πλίσσοιτο λέξις μὲν ἐστὶν Ἰω-*

νική, κατὰ δὲ τοὺς πλείονας Δωρικὴ· δηλοῖ δὲ τὸ βηματίζειν καὶ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· ὅθεν καὶ πλίξ τὸ βῆμα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ πλίγμα, καὶ πλίξας ὁ βηματίσας καὶ περιπεπλιγμένον τὸ περιβεβηκὸς καὶ ἀπεπλίξατο τὸ ἀπέβη παρὰ τῷ κωμικῷ ἐν Ἀχαρνεῦσι. Καὶ Ἱπποκράτης δέ, φασί, πλίγμα λέγει τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 319, 12 «Πλίσσειν ἐστὶ τὸ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· οἱ Δωριεῖς δὲ τὰ βήματα πλίξας καλοῦσιν, Ἱπποκράτης δὲ πλίγμα τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι, φασί, τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ σελ. 319, 19 «Πλίσσοντο: διέβαινον· πλίχος γὰρ τὸ ὑπὸ τὰ αἰδοῖα δέρμα, ὃ δεῖται διαβαινόντων· πλίσσεσθαι γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ πλίγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν» καὶ σελ. 319, 24 «Τὸ δὲ πλίσσειν πόδεςσι τὸ βηματίζειν δηλοῖ ἀπὸ τοῦ πλῆσσειν τὴν γῆν· οἱ μέντοι Ἴωνες τὸ ἐκτρέχειν τὰ σκέλη· σκέλος γὰρ παρὰ σκέλος θέντα πλίσσειν λέγουσι. Δωριεῖς δὲ καὶ τὰ βήματα πλίξας καλοῦσιν». Περὶ τοῦ μονοσυλλάβου ὀνόματος πλίξ, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ διττῶς εἶνε ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις προενηνεγημένη, πλίξας καὶ πλίχας, ἴδε Λοβέκκιος Παραλειπ. σελ. 103. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἀδ δεῖται διαβαινόντων» ἔγραψε τείνεται ὁ Ἀλβερτος Ἦσυχ. Τόμ. Β', σελ. 981.

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἦσυχίου ἀναγινώσκειται «Διαπεπλίχθαι: διηλλάχθαι τὰ σκέλη καὶ ἀντιβαίνειν» καὶ «Περιπεπλιγμένα: περιπεπλεγμένα τοῖς μέλεσιν (Γρ. σκέλεσιν)· οἱ γὰρ ἀλείπται τὸ βῆμα πλέγμα λέγουσιν» καὶ «Περιπεπλήχθαι: διηλλαχέναι τὰ σκέλη ἀσχημόνως» καὶ «Πλήγμα: βῆμα ἀπὸ τῶν κυλιομένων καὶ παλαιόντων, ὅταν παραβάντες (Γρ. περιβάντες) τοῖς σκέλεσι κατέχωσιν»· ἀλλὰ τοῦ στοιχείου Η τῆς λέξεως πλήγμα ὑπέρεκειται τὸ Ι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμυλοῦς γραφῆς. Ὡς δὲ τὸ πλίγμα μετεβλήθη παρ' Ἦσυχίῳ εἰς τὸ πλέγμα, οὕτω καὶ τὸ περιπ.λίγθην εἰς τὸ περιπ.λέγθην, οἷον «Περιπλη. .: περιπλέγθην, περιβάδην» καὶ «Περιπλήξ: περιειληφώς». Ὁρθῶς ὁ Δινδόρφιος μετέγραψε «Περιπ.λίγθην: περιβάδην» καὶ

«*Περιπλίξ* : περιειληφώς» (Πρβ. καὶ Κόβητον *Μηημοσ.* 1859, σελ. 55).

Τῆς μετοχῆς *περιπεπλιγμένα* ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ κωμικὸς Στράτις, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκουσ γράφοντος βιβλ. Β', 172 «Τὰ μέντοι μεταξὺ ὑποστήματος καὶ ὀσχείου καὶ μηροῦ *πλιχάδες* καλοῦνται· ὅθεν καὶ τὸ διαβαίνειν οἱ ποιητὰ ἀμφιπλίσειν λέγουσι καὶ τὸ περιβάδην ἀμφιπλίξ, ὡς καὶ Σοφοκλῆς κατεχρήσατο ἐπὶ δρακόντων εἰπὼν θαιρὸν ἀμφιπλίξ εἰληφότε, οἷον περιβεβηκότε. Καὶ Στράτις

τὰ θυγάτρια

περὶ τὴν λεκάνην ἅπαντα περιπεπλιγμένα.

τουτέστι διηχότα τὰ σκέλη. Καὶ Ὅμηρος δ' ἐπὶ τοῦ διέβαινον εὔδῃ πλίσσοντο πόδεσσι». Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν εἶνε κακῶς γεγραμμένον *περιπεπλιγμένα* καὶ *περιπεπλιγμένα*. Εὐρίσκειται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ ὄνομα *πλιχάδες* διὰ τοῦ Η προσηνεγμένον καὶ τὸ ἐπίρρημα *ἀμφιπλίξ* καὶ τὰ ῥήματα *ἀμφιπλίσειν* καὶ *πλίσσοντο* (*πλήσσον*). Τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου *περιπλίσσω* οὐδεὶς χρόνος εὐρέθη. Ἠθέλησε μὲν ὁ πολὺς Κόβητος (*Var. Lect.* σελ. 135) ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀόριστον *περιπλίξας* καὶ *περιπλίξῃτε* ἐν τῷ Ἀναχάρσιδι τοῦ Λουκιανοῦ § 1 ἀτέλος δὲ ἤδη *περιπλέξας* αὐτῷ τὰ σκέλη κατὰ τὴν γαστέρα ἄγχει τὸν ἄθλιον» καὶ § 31 «*δεδιότες—μὴ περιπλέξῃτε* αὐτοῖς τὰ σκέλη περὶ τὴν γαστέρα» ἀλλ' ἡμεῖς λίαν ὀκνοῦμεν νὰ κινήσωμεν τὴν παραδεδομένην γραφήν. Ἀμφίβολον δ' εἶνε τὸ ἐπίθετον *περίπλιτος*· διότι ἀναγινώσκειται μὲν κατὰ τινὰς τῶν κωδικῶν παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ ΙΗ', 8 ποσὶ *περιπλίτοις* ἀντὶ τοῦ *περιπλέτοις*, ἀλλ' ἀνάρμοστος φαίνεται ἢ διὰ τοῦ Ι ἐκφορά, καθὰ παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Μεινεκίου (*Θεοκρ.* σελ. 321 ἐκδ. γ'). Ὁ Ἀρήσιος ἐξέδωκε ποσὶ *περ ειλίκοις*.

Δεινῶς παρεφθαρμένον εἶνε τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου κείμενον «*Καταπληγκμήσει* : τὸ βῆμα καταπλήγμα λέγουσι. Τὸ οὖν καταθῆσαι μετὰγοντες ἀπὸ τῶν κυλιομένων καὶ τοῖς ποσὶ κατατρεχόντων οὕτως φασὶν κατακρατηεῖν». Ὁ Ἡσύχιος ἔγρα-

ψε «Καταπλιγήσει· κατακρατηθήσει· τὸ βῆμα γὰρ πλιγμα λέγουσι. Τὸ οὖν κατακρατῆσαι μετάγοντες ἀπὸ τῶν κυλιόμενων καὶ τοῖς ποσὶ κατεχόντων οὕτως φασίν». Ἐγένετο δὲ χρῆσις τοῦ καταπλιγήσει ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Δαιταλεῦσιν, οἷον :

A. Ἡ μὴν ἴσως σὸ καταπλιγήσει τῷ χρόνῳ.

B. Τὸ καταπλιγήσει τοῦτο παρὰ τῶν ρητόρων.

Ἄλλ' εἶνε κακῶς γεγραμμένον καταπλιγήσει (ἴδε Κόβητον *Orat.* σελ. 152 καὶ *Var. Lect.* σελ. 135 καὶ *Nov. Lect.* σελ. 180 καὶ *Μνημοσ.* 1859, σελ. 55).

Ἰκανῶς, νομίζομεν, ἐκ τῶν διειλημμένων δηλοῦται ὅτι αἰεποτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα πλίσσομαι καὶ ὅτι σπανίως ὁ ἐνεστώς αὐτοῦ καὶ παρατατικός καὶ ὁ ἀόριστος ἀπαντῶσι καὶ ὅτι ὁ ἐνεργητικός τύπος πλίσσω οὔτε ἀπλοῦς οὔτε σύνθετος φέρεται ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν παλαιῶν ἴδιος ὢν τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, ἐξ οὗ δύο μόνα προηνήχθησαν παραδείγματα, τὸ τοῦ Καλλιμάχου πλίσσωσιν καὶ τὸ τοῦ Ψευδιπποκράτους διαπεπλιχός· γίνεται δὲ μνεία καὶ τοῦ διαπέπλιχε καὶ πλιζαντα ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τοῦ πλιζας ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παραεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου καὶ τοῦ ἀμφιπλίσσειν ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου. Πολλὴ εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου διαπέπλιγμαί, ἐκπέπλιγμαί, κτλ. Ὁ παθητικός μέλλων μετὰ τῆς προθέσεως ΚΑΤΑ συντεθειμένος καταπλιγήσει εὐρίσκεται ἐν ἀποσπασματι τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκ τῶν Δαιταλέων, ἀλλ' ἴσως ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης καταπλιχῆσει, ὅπερ οἱ βιβλιογράφοι μέλλοντα τοῦ καταπλήττομαι ἐκλαβόντες ἐξήνεγκον διὰ τοῦ Γ, καταπληγήσει. Λέγεται μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ πτύσσομαι (πτύξ-πτυχός, πτυχή)-ἐπτύγην (ἀνεπτύγην) καὶ ψύχομαι-ἐψύγην, ἀλλ' οἱ δόκιμοι τύποι εἶνε ἐπτύχθην (ἀνεπτύχθην, κτλ.) καὶ ἐψύχθην ἢ ἐψύχην, ὡς ἀκριβῶς θὰ παραστήσωμεν ἀλλαχοῦ. Φρονοῦμεν δ' ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν εἶπε πλιγάς, οἱ δ' ἀναγινώσκοντες οὕτως ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πληγάς, συμπληγάς. Πρὸ. καὶ πλιχος

καὶ *πλίξ-πλιχός*, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ μνημονεύεται ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις καὶ κατ' ὀρθὴν ἐκφορὰν *πλιχας* καὶ καθ' ἡμαρτημένην *πλικας*. Παρ' Ἐρωτιανῶ σελ. 58, 6 κεῖται «Βλιχῶδες : οἱ δὲ γλισχρῶδες. Ἐπικλῆς μὲν φησι τὸ λελιπασμένον μετὰ γλοιώδους ὑγρασίας ἀκαθάρτου, Εὐφορίων δὲ τὸ ἐκπεπιεσμένον καὶ κατὰξηρον. Βακχεῖος δὲ καὶ Λυσιμάχος διὰ τοῦ Π γράφουσι *πλιχῶδες* σημαῖναι θέλοντες τὸ ἐξεπτυγμένον» (Πρβ. Δαρμεβέργην Ὀρειβασ. Τόμ. Δ', σελ. 534). Φέρεται δὲ παρ' αὐτῶ καὶ (σελ. 109, 13) «Πηχέδεον : τὸν ταῦρον, οἱ δὲ τὸ περίνεον, Βακχεῖος δὲ διάβασιν τινα» (Πρβ. Φοῖσιον *Οἰκον. Ἰπποκρ.* σελ. 305). Ἄλλὰ τὸ *πηχέδεον* εἶνε τερατῶδες καὶ ἀλλόκοτον, εἶκασε δ' ἀντ' αὐτοῦ *πλιχάδα* ὁ Ἐρμερίσιος, ὅστις καὶ τὸ *διάβασιν τινα* μετέγραψε *τὴν διάβασιν*.

§ 4. ἀπίων—ἀγρίων.

Διοσκοριδ. Τόμ. Β', σελ. 97 Σπρεγγ. «Ἐπιτηδεύονται δέ, διαμασσωμένων (Γρ. *διαμασσωμένων*) τούτων, δαφνοειδοῦς σπέρματος, κακπάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ».

Ἄλλος μὲν τις ἴσως ἐπιτήδειος ὦν νὰ νοῆ γρίφους δύναται νὰ διδάξῃ τί σημαίνει τὸ *κακπάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ*, ὅπερ ῥωμαϊστὶ εἶνε μεταπεφρασμένον *capparis agrestis fructus*, ἡμεῖς δ' ἀντικρυς ὁμολογοῦντες ὅτι παντάπασιν ἀδυνατοῦμεν, διατεινόμεθα ὅτι τὸ ΑΓΡΙΩΝ εἶνε κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ ΑΠΙΩΝ. Οὐδεὶς, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῆ ὅτι εὐκόλως ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ Π καὶ ΓΡ συγχέονται· ἵνα δὲ πᾶς τις πεισθῆ ὅτι μετὰ λόγου ὁ ἰσχυρισμὸς ἡμῶν γίνεται, παρατιθέμεθα μαρτύρια αὐτοῦ τοῦ Διοσκοριδοῦ λέγοντος Τόμ. Β', σελ. 127 «κακπάρεως ρίζα καὶ ὁ ἐκ τῶν ἀπίων αὐτῆς καρπός». σελ. 213 καὶ 218 «κακπάρεως ἐκ τοῦ τῶν ἀπίων καρποῦ». σελ. 273 καὶ 289 «κακπάρεως ὁ ἐκ τῶν ἀπίων καρπός».

§ 5. δρωμεν, αἰσπερ, εἰ τύχη (τύχοι)—δρωμέραις περιτύχη.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 709 α'Ἐτέρα δὲ γραφὴ τοιάδε ἐστίν· ὄνυχας μῆτε ὑπερέχειν μῆτε ἐλλείπειν· εἶτα ἐφ' ἑτέρας

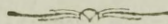
(Γρ. Ἄφ' ἐτέρας) ἀρχῆς δακτύλων κορυφῆσι χρῆσις, κατὰ δοτικὴν γεγραμμένου τοῦ κορυφῆσι ὀνόματος, ὡς εἶναι τὴν ὅλην διανοίαν τοιάνδε· τοὺς ὄνυχας οὔτε ὑπερέχειν οὔτε ἐλλείπειν χρῆ τὸ μῆκος τῶν δακτύλων ἀλλ' ἀκριβῶς ἐξισοῦσθαι· ταῖς γὰρ κορυφαῖς αὐτῶν χρῆσις ἐστὶ. Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν ὡς προσήκει αὐτὰς ἀκούη. Τινὰ μὲν ἔργα ταῖς ὄλαις χερσὶ δρωμέναις περιτύχη περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀντιτείνομέν τε κατατείνομεν· ἐν οἷς ἔργοις ὡς μόρια τῆς χειρὸς ἐνεργοῦσιν οἱ δάκτυλοι παραπλησίως τοῖς θέναρσι καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῆς μέρεσι· παρακεντοῦντες δὲ καὶ ἀναρράπτοντες ἢ καταρράπτοντες ἢ πτερύγιον ἐξ ὀφθαλμοῦ κομιζόμενοι τοῖς δακτύλοις ὡς δακτύλοις, οὐχ ὡς μορίοις τῆς χειρὸς, χρώμεθα».

Κάκιστ' εἶνε ἡ ῥῆσις αὕτη διατεθειμένη ὑπὸ τῶν γραφῶν, νομίζομεν δ' ὅτι ἀποκαθίσταται ὑγιής, ἂν ἀναγνωσθῆ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· «Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν μὴ ὡς προσήκει αὐτὸ τις ἀκούη· τινὰ μὲν γὰρ ἔργα ταῖς ὄλαις χερσὶ δρωμέν, αἰσπερ, εἰ τύχη (εἰ τύχοι), περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀνατείνομέν τε καὶ κατατείνομεν». Καλλίων δ' ἴσως ὁ λόγος γίνεται, ἐκβαλλομένης τῆς ἀντωνυμίας αὐταῖς.

Περὶ τῆς γραφῆς εἰ τύχοι καὶ εἰ τύχη θὰ γράψωμεν ἀκριβέστατ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ἰουλίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Mythologie de la Grèce antique par P. Decharme, professeur de littérature grecque à la faculté des lettres de Nancy, ancien membre de l'école française d'Athènes. Ouvrage orné de quatre chromolithographies et de 178 figures d'après l'antique. Paris 1879 [8°, p. XXXV et 644].

Τὸ ἀναγγελλόμενον τοῦτο σύγγραμμα, ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων φοιτητῶν τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς Σχολῆς, ἥτις παρήγαγε καὶ ὁσημέραι παράγει οὐκ ὀλίγους τῶν νῦν διαπρεπόντων ἐν τοῖς λογίοις Γάλλοις διὰ τὴν ἐλληνομάθειαν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐβραβεύθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν Συλλόγου. Ἡ τε ὑπόθεσις τοῦ συγγράμματος καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ βραβεύσαντος αὐτὸ Συλλόγου προκαλοῦσιν ἡμᾶς νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τοῦ νεοφανοῦς τούτου ἐν τῇ γαλλικῇ γραμματολογίᾳ μυθολογικοῦ πονήματος.

Οἱ Γάλλοι λόγιοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἔσχον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς περὶ τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας ἐρεύνας τῶν Ἀγγλων καὶ Γερμανῶν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ περὶ τῆς ἐλλην. μυθολογίας συγγράμματα αὐτῶν, ἃ εἶδον τὸ φῶς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος· ὧν ἐξέχει καθ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Quigniaut μετάφρασις καὶ ἐν πολλοῖς διαλεύκανσις τῆς τοῦ Creuzer Symbolik καὶ Mythologie der Griechen, γενομένη κατὰ τὰς πρώτας δεκάδας τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἐπιδοκιμασθεῖσα δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως ὡς κάλλιον τοῦ πρωτοτύπου σαφηνίζουσα ἐνιαχοῦ τὰς ἐννοίας αὐτοῦ, ἥτις εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι διὰ παντὸς μνημεῖον τῆς ἀκριβείας τῶν μυθολογικῶν γνώσεων τοῦ Γαλάτου μυθολόγου· τὸ δὲ τρίτομον πόνημα τοῦ A. Maury Histoire des religions de la Grèce antique πρὸ εἰκοσαετίας ἐκδοθὲν παρέχει ἀπόδειξιν τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπιτεινομένης μελέτης τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν προσκινημένης πολυ-

μαθείας καὶ ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων μυθολογίᾳ καὶ θρησκείᾳ. Ἐν τῷ ἄ τόμῳ τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξετάζεται ἡ γένεσις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας παρὰ τοῖς ἑλληνικοῖς λαοῖς καὶ τοῖς γείτοσι καὶ συγγενέσιν αὐτῶν, ἡ διάφορος φύσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον καὶ τοὺς ὕστερον ἀναφανέντας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέχρις Ἀλεξάνδρου, καὶ κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ μυθολογίας ἐν τῷ β' τόμῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς τῶν θεῶν λατρείας, ἐν δὲ τῷ γ' περὶ τῆς ἐπενεργείας τῶν ξένων θρησκευμάτων καὶ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας.

Ἐπειδὴ ἐν ἑκατέροις τοῖς συγγράμμασι τούτοις περιέχονται μᾶλλον θεωρίαι καὶ κρίσεις περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας, οὐχὶ δὲ συστηματικὴ ἔκθεσις τῶν μύθων θεῶν καὶ ἡρώων, οἷοι οὗτοι εἴτε ἐπλάσθησαν εἴτε παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ οἷοι ἐσώζοντο ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ καθ' ἃς εἰδήσεις παρέχουσιν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς, ἀνεδέχθη τὸ ἐλλείπον τοῦτο παρὰ τοῖς Γάλλοις μέρος τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ λόγιος Decharme ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τούτῳ. Ὅθεν ἐξέθηκεν εἰς πλεόν τῶν 600 σελίδων τοὺς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων μύθους διὰ τῆς συνήθους τοῖς Γάλλοις σαφηνείας καὶ λεκτικῆς χάριτος καὶ ἀκριβείας, ὅση ἦτο ἰκανὴ νὰ περιλάβῃ ἐν μικρᾷ ἐκτάσει τὸ σύνολον τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων μύθων τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, οὓς παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι καὶ λοιποὶ συγγραφεῖς. Ἐπιβεβαιῶν δὲ τὰ λεγόμενα πανταχοῦ δι' ἀρχαίων μαρτυριῶν, παρέχων οὕτω τῷ ἀναγνώστῃ μέσον ὅπως καὶ αὐτὸς ὑποβάλλῃ, ἂν θέλῃ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ φερόμενα εἰς βάσανον καὶ ὅπως συμπληρώσῃ αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν.

Παντὸς μύθου ζητεῖται πρῶτον, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατὸν, ὁ ἀρχαιότατος αὐτοῦ τύπος, μεθ' ὃ ἔπονται αἱ νεώτεραι προσθήκαι καὶ μεταβολαί, ἃς ὑφίσταται οὗτος ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἐν τῇ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνειδήσει. Οὕτω κα-

θίσταται δυνατόν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ γνωρίσῃ τὰς διαφόρους ἐκάστου μύθου φάσεις καὶ μορφάς, καὶ χειραγωγούμενος τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν μύθων, ὡς οὗτοι παραδίδονται ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ εἰς ἀπλὴν ἔκθεσιν τῶν μύθων, ὡς ποιεῖ ὁ ἄγγλος Grote ἐν τῷ β' τόμῳ τῆς αὐτοῦ ἐλληνικῆς ἱστορίας, δοξάζων σύμφωνα τῷ Σωκράτει ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ μῦθοι δέον νὰ γινώσκωνται ὡς παραδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πᾶσα δὲ ἔρευνα καὶ ἀναζήτησις τῆς ἐν αὐταῖς ὑποκρυπτομένης ἐννοίας εἶναι ἀδύνατος νῦν, καὶ ὡς τοιαύτη ματαιία, ἐπιχειρεῖ ὁ Decharme πολλὰ χροῦ νὰ δείξῃ τίς καὶ ποία ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ μύθων τινῶν ἔννοια· ὁμολογεῖ ὅμως καὶ αὐτὸς οὐχ ἤττον ὅτι αἱ πολλὰὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τῶν μύθων ἀπόπειραι τῶν νεωτέρων, καὶ ἰδίως τῶν τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας ὀπαδῶν, μὴ καταλήξασαι ἔτι εἰς βέβαιον ἐξαγόμενον, εἰσὶ ἀμφίβολοι καὶ ἀντιφατικά· ὅθεν ἀρκεῖται νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὅτι φαίνεται αὐτῷ μᾶλλον πιθανὸν ἢ βέβαιον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐρεύαις, ὧν ὁμολογῶν τὴν ἐν τισιν ἀβεβαιότητα καὶ ἀοριστίαν, ἐπιδοκιμάζει ἐν ἄλλοις τὴν ὀρθότητα ἢ μᾶλλον πιθανότητα, οὐδαμοῦ ἀποσιωπῶν τὰ ὀνόματα τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν, ὅσοι ἐξήνεγκον τὰς ἀποδεκτὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐρμηνείας.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ μυθολογικὸν τοῦτο σύγγραμμα βάσιν ἔχει, ὡς εἰκὸς, τὰς ἀρχαίας πηγὰς· ὁ εὐσυνείδητος ὅμως συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι πλεῖστον ὠφελήθη ἐκ τῶν μυθολογικῶν ἔργων τῶν Γερμανῶν Gerhard, Welcker καὶ Preller, οἵτινες ἐξεπόνησαν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τὰ σπουδαιότερα καὶ τελειότερα συγγράμματα τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας· ἡ τοῦ Preller ἐλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων, φαίνεται, παρέσχεν αὐτῷ πλείστην ἐπικουρίαν διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν καὶ συστηματικωτέραν ἔκθεσιν τῶν μύθων, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλὰὶ εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτὸ παραπομπαί.

Πλὴν τούτων προσέθηκεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ κειμένῳ καὶ 182 εἰκόνας διαφόρων μυθικῶν ἀντικειμένων, ληφθεῖσας ἐκ μνη-

μείων τῆς ἀρχαίας τέχνης ἢ ἐκ γνωστῶν ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, ὅπως παραστήσῃ σαφέστερον εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὑπὸ τίνα τύπον ἐξέλαβον καὶ ἐδήλωσαν οἱ Ἕλληνες τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων δοξασίας των. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν διὰ τῆς τέχνης ἀκριβῆ παραστάσιν τῆς μυθολογίας, διότι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀπῆτει καὶ ἔκτασιν καὶ δαπάνην πολλήν, δι' ἧς αἰτίας θὰ καθίστατο τὸ πόνημα δυσπρόριστον τοῖς πολλοῖς, ὧν χάριν φαίνεται ὅτι συνετάχθη, παρέσχεν ὅμως δι' αὐτῆς οὐ μικρὸν ἐπικουρήμα τοῖς ἄλλοθεν μὴ ἔχουσι πρόχειρα οὔτε μνημεῖα οὔτε συγγράμματα ἀπεικονίζοντα τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ μυθολογίαν τῶν Ἑλλήνων.

Διαιρεῖται δὲ τὸ ὅλον σύγγραμμα εἰς 4 βιβλία. Ἐν τῷ α' ἐξετάζονται οἱ μῦθοι τῶν τοῦ οὐρανοῦ θεῶν, ἐν τῷ β' οἱ τῶν ὑδάτων, ἐν τῷ γ' οἱ τῶν τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ δ' οἱ τῶν ἡρώων. Πρὸ τούτων ὅμως προτάσσεται εἰσαγωγή ἐκ 35 σελίδων, ἧς ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν ὑπόθεσιν. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν ἐν συνόψει ἐκτεθειμένας τὰς δόξας, ἧς ἐξήνεγκον περὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας καὶ μυθολογίας οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀπὸ τοῦ Ξενοφάνους μέχρις Εὐημέρου· πῶς ἐφεξῆς ἀπεπειράθησαν νὰ συμβιβάσωσι τινες τὴν ἐν τοῖς μύθοις καὶ τῇ θρησκείᾳ διάφορον φύσιν τῶν θεῶν· πῶς διάφοροι σοφοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἠρμήνευσαν τὴν φύσιν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτε πρῶτος ὁ ὀξυνουστάτος Γερμανὸς Κάρολος Ὁ. Μύλλερτος, ὁ ἐν Ἀθήναις τελευτήσας τῷ 1840, οὗ ἐκτιμῶντες τὴν ἔξοχον παιδείαν καὶ τὴν μοναδικὴν ὀξύνοϊαν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῷ βίῳ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀνεγείραμεν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος λόφου ἀξιόζηλον τάφου μνημεῖον, ἀπεφάνθη, ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ εἰς ἐπιστημονικὴν μυθολογίαν, ἐκδοθεῖσι τῷ 1825, ὅτε μόλις ἦγεν 27 ἐτῶν ἡλικίαν, ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ μῦθοι οὔτε δόγματα μυστηριώδη ἱερατικῆς τάξεως, οὔτε ἀλληγορίας καὶ συμβολικὰς ἐννοίας περιέχουσιν, οὔτε ἐπινοήματα ποιητῶν εἰσιν, ὡς πολλοὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐδόξαζον, ἀλλ' ἀπλοῦν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἔτι ὄντος,

ὅτε μὴ δυνάμενος νὰ συλλάβῃ καὶ δηλώσῃ ἀφρημένως ιδέας, ἐδήλωσε διὰ τῶν μύθων συγκεκριμένως ὅσα ἐν τῇ φύσει καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἔβλεπε γινόμενα, νομίζων ὅτι ταῦτα ἦσαν ἔργα ὁμοίων αὐτοῦ ὄντων, ζώντων καὶ ἐνεργούντων ὡς αὐτός. Οἱ μῦθοι οὗτοι μεταβιβαζόμενοι ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐφεξῆς, ηὐξήθησαν καὶ διαφόρως μετεποιήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν οὕτως ἠλλοιώθησαν, ὥστε κατέστη ἄγνωστος ἡ πρώτη αὐτῶν ἐννοία καὶ μορφή. Ἔργον δὲ τῆς κριτικῆς εἶναι νῦν νὰ διακρίνη τὰς προσθήκας, νὰ ὀρίσῃ δι' ὧν μέσων δύναται τὸν χρόνον καὶ τόπον καὶ τὰ πρόσωπα, εἰ δυνατόν, ἀφ' ὧν ἐγένοντο αἱ προσθήκαι αὗται, ν' ἀποχωρίσῃ αὐτάς ἀπὸ τῶν μύθων, καὶ οὕτω νὰ δείξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ. Τοῦτο δὲ ἀπεπειράθη καὶ ἐξετέλεσεν αὐτός ἐν τισι μῦθοις, δείξας τὸ δυνατόν τῆς τῆς τοιαύτης ἐργασίας καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Ἄλλ' ὅ,τι αὐτὸς ἀπέδειξε μὲν δυνατόν γενέσθαι δὲν ἡδυνήθη δὲ νὰ φέρῃ εἰς πέρας εἴτε ἀπὸ ἄλλων πολλῶν ἔργων εἴτε ἀπὸ τοῦ προῦρου θανάτου κωλυθεῖς, ἄλλοι πολλοὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ βαίνοντες ἐξακολουθοῦσι μετ' ἐπιμονῆς, μάλιστα δὲ οἱ εἰς τὴν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀσχολούμενοι.

Ἀποδεχόμενοι καὶ οὗτοι ὅτι ἡ μυθολογία πάντων τῶν Ἀρίων ἐθνῶν εἶναι δῆλωσις διὰ μυθικῆς γλώσσης τῶν ἐντυπώσεων τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο οἱ δύο κορυφαῖοι αὐτῶν, ὁ Max Müller καὶ Adalbert Kuhn, καθ' ὅσον ὁ μὲν Müller δοξάζει ὅτι διὰ τῆς μυθολογίας τῶν συγγενῶν τούτων ἐθνῶν ἐδηλώθησαν ἐν ἀρχῇ αἱ ἐκ τοῦ ἡλίου ιδίως καὶ αἱ τοῦ θείου ἐν γένει φωτὸς ἐντυπώσεις, ὁ δὲ Kuhn οὐχὶ αἱ ἐκ τούτων ἐντυπώσεις, διότι αὗται, κανονικῶς γινόμεναι καὶ ἰσοχρόνως ἐπαναλαμβανόμεναι, δὲν ἡδύναντο νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν πρώτων ἐκείνων ἀνθρώπων, ἀλλ' αἱ εἰς τούτους παρουσιαζόμεναι ἀνωμαλῖαι, ἧτοι τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ ἔκτακτα καὶ βίαια φαινόμενα, ἧτοι αἱ βρονταί, ἀστραπαί, καταιγίδες καὶ λοιπὰ τοιαῦτα, ἅτινα διὰ τῆς σφοδρότητος καὶ βίης αὐτῶν καταλείπουσιν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου διαρκεῖς καὶ μεγάλας ἐντυπώσεις ὥστε

βάσις τῆς τοῦ Müller θεωρίας εἶναι τὸ φῶς, τῆς δὲ τοῦ Kuhn αἱ καταγιγίδες καὶ οἱ χειμῶνες καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα.

Δείξας οὕτως ὁ Decharme τὴν συγγένειαν τῆς τοῦ K. O. Mullérou θεωρίας πρὸς τὰς τοῦ Max Müller καὶ Kuhn, παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι, ἐπειδὴ πάντες οἱ μῦθοι οὔτε διὰ τῆς θεωρίας τοῦ φωτὸς μόνον οὔτε διὰ τῆς τῶν φαινομένων τῆς ἀτμοσφαιράρας ἐξηγοῦνται, ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὡς βάσις αὐτῶν πᾶσα ἡ φύσις, ἥτις εἶναι ἡ ἀληθὴς πηγὴ καὶ μήτηρ τῶν μύθων ἔτι δὲ καὶ ἡ ποιότης τῆς γῆς καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε καὶ ἐν ἣ διεβίωσεν ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν μετὰ τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ.

Οὕτω λοιπὸν ὀρισθείσης τῆς πηγῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἐν πολλοῖς βεβαιωθείσης αὐτῆς δι' ἐρμηνείας μύθων τινῶν, ἔσται δυνατὴ κατὰ τὸν Decharme ἐρμηνεία καὶ ἄλλων πολλῶν μύθων τῶν συγγενῶν λαῶν, λαμβανομένων ὅμως ὑπ' ὄψιν τῶν ἰδιαιτέρων στοιχείων, ἃ ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἐθνῶν προσέθηκεν εἰς τὴν ἰδίαν του μυθολογίαν σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὸν βίον αὐτοῦ.

Ἡ ἐλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων ἔχει πλεῖστα ἴδια στοιχεία διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐλληνικῆς χώρας καὶ τοῦ κλίματος αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἐξοχον φαντασίαν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις τὰ πάντα ἐθεοποίησε καὶ πανταχοῦ ἐγκατέστησε θεοὺς καὶ δαίμονας, ἔμψυχον καὶ ζῶσαν ἐκλαβὼν πᾶσαν τὴν περίξ αὐτοῦ φύσιν, συνάψας μὲ τοὺς θεοὺς τοὺς ἰδίους προγόνους διὰ μακρὰς γενεαλογίας. Ἐντεῦθεν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας διακρίνονται δύο μέρη, ἡ τῶν θεῶν καὶ ἡ τῶν ἡρώων μυθολογία. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν μερῶν τούτων ἔπεται μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἡ ἐξέτασις.

Τοιοῦτο τὸ μυθολογικὸν πῶνημα τοῦ Decharme, ὅπερ, ὡς ἀναπληροῦν ἔλλειψιν ἐπαισθητὴν παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ προάγον τὰς παρ' αὐτοῖς μυθολογικὰς μελέτας, δὲν ἐδίστασεν ὁ ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων τῆς Γαλλίας Σύλλογος νὰ βραβεύσῃ. Δὲν εἶδομεν ἔτι τὸ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τούτου Annaire, ἵνα μάθωμεν τοὺς λόγους ἀφ' ὧν οὗτος ἐπέισθη ν' ἀ-

πονείμη αὐτῶ τὸ ἄθλον, εἰκάζομεν ὅμως ὅτι οὗτοι ἦσαν οἱ ῥηθέντες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι οὗτοι ἰσχύουσιν ἐπὶ πλέον καὶ παρ' ἡμῖν, οὐδόλως διστάζομεν νὰ συστήσωμεν τὸ πόνημα τοῦτο εἰς τὴν μελέτην παντὸς λογίου Ἑλληνοσ, καὶ μάλιστα τοῦ εἰς τὰς μελέτας τῶν ποιητῶν καὶ εἰς τὴν ἔρευαν τῶν μνημείων τῆς τέχνης ἀσχολουμένου. Προτρέπομεν δὲ μάλιστα τοὺς εἰδήμονας τῆς Γαλλικῆς γλώσσης νὰ μεταφράσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἡμετέραν, ὅπως οὕτω κατασταθῇ καὶ παρ' ἡμῖν εὐχερεστέρα ἡ μελέτη αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια.

Παρ' ἡμῖν, οἵτινες νῦν πάντα χάριν πορισμοῦ τοῦ ἄρτου μετερχόμεθα, αἱ μυθολογικαὶ μελέται εἰσὶ χρεῖμα ἄχρηστον, διότι δὲν ἠσθάνθημεν ἔτι οἶαν ἀξίαν αὐταὶ ἔχουσι παρὰ τις· περὶ τὴν φιλολογοῖαν ἀσχολουμένοι καὶ πᾶσιν ἐν γένει τοῖς Ἑλλησιν, οἵτινες καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκομεν καὶ τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀρχαῖα μνημεῖα πρὸ ὀφθαλμῶν βλέπομεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀξία τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας μένει ἡμῖν ἔτι ἄγνωστος, μένουσιν ὡσαύτως καὶ πᾶσαι αἱ περὶ αὐτῆς ἔρευναι τῶν νεωτέρων, αἱ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἀρξάμεναι καὶ σπουδαίως διεξαγόμεναι ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς ἐσπερίας καὶ βορείου Εὐρώπης, ὅλως σχεδὸν ἄγνωστοι· διότι μετὰ τὴν Ὠγυγίαν τοῦ Ἄθαν. Σταγειρίτου, περιέχουσιν ἄνευ συστήματος τοὺς τῶν ἐλλήνων θεῶν καὶ ἡρώων μύθους, καὶ τυπωθεῖσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὅτε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς εὐρωπαϊοῖς αἱ μυθολογικαὶ ἔρευναι μόλις εἶχον ἀρχίσει, ἔπεται, τῆς αὐτῆς φύσεως οὔσα, ἡ ὑπὸ τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντος πολυτίμου συναδέλφου Κ. Κοντογόνου πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐκδοθεῖσα συνοπτικὴ μυθολογία. Ἀξίαν τινὰ ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Π. Ἰασεμίδου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθὲν ἐγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, συνταχθὲν πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων ὑπὸ Η. Stoll κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρέυνας, καὶ περιλαμβάνον ἐν ταῖς πρώταις 246 σελίσιν τὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐφεξῆς δὲ ἐν ταῖς τελευταίαις 66 τὴν τῶν Ῥωμαίων μυθολογίαν καὶ θρησκείαν. Τὸ μικρὸν τοῦτο πόνημα ἐκδοθὲν τὸ 1865 ἐξηνητλήθη ταχέως, ὥστε ἐδέησε νὰ γείνη καὶ ἑ' μετατύπωσις αὐτοῦ παρ' ἡμῖν· δυστυχῶς ὅμως

αὕτη ὑπολείπεται πολὺ τῆς πρώτης διὰ τὴν παράλειψιν τῶν 32 εἰκόνων, ἃς ἔχει ἡ πρώτη, καὶ δι' ἄλλας τοῦ τύπου ἀτελείας. Ὁμοίως φύσεως εἶναι καὶ ἡ καθ' ὃν χρόνον γράφομεν ταῦτα ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ. Πανταζῆ *ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκοτογραφῶν*. Ὁ κ. Πανταζῆς, συγγραφεὺς καὶ πολλῶν ἄλλων διδακτικῶν συγγραμμάτων, συνηρμολόγησε τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ἢν Ἀγγλῆ τις συνέταξεν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, προσθέσας καὶ ἴδια πολλὰ, ὡς ἐν τῷ προλόγῳ λέγει, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν ταῦτα, δι' ὧν δηλοῦται ἡ φύσις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου· «Ἡ μυθολογία αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τοῖς μαθηταῖς καὶ μαθητρίαις εἰς τὰς μελέτας μάλιστα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἰς τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀρχαίων μνημείων καὶ τῶν μουσείων. Εἰς τὴν ἡλικίαν δὲ πρὸς ἣν προωρίσθη τὸ βιβλίον θὰ ἦτο γελοῖον ἂν ἀνεμιγνύοντο ἐν αὐτῷ ἀλληγορίαι τῶν μύθων καὶ συμβολικαὶ ἐξηγήσεις».

Τῶν δύο τούτων ἐγχειριδίων ἡ ἑκδοσις μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἔλλειψις μυθολογικοῦ συγγράμματος ἐγένετο ἤδη ἐπαισθητή. Πρὸς ἀπόκτησιν ὅμως σπουδαίου μυθολογικοῦ πονήματος ἐγένετο πρὸ πολλοῦ ἡ ἐφεξῆς ἀπόπειρα.

Ἡ ἐπὶ τινος φιλολογικοῦ διαγωνίσματος ἐπιτροπεία, ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου συνισταμένη, θέλουσα νὰ ἀναπληρῶσθαι κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ δυνατοῦ παρ' ἡμῖν τρόπου, προεκήρυξε κατ' εἰσήγησιν τοῦ γράφοντος ταῦτα διαγωνίσμα πρὸς σύνταξιν ἐπιστημονικοῦ μυθολογικοῦ συγγράμματος, ὑποσχεθεῖσα γενναίαν ἀμοιβὴν τῷ εὐδοκίμησοντι τῶν διαγωνιζομένων. Δι' ἔλλειψιν ὅμως εἰδικῶν σπουδῶν τῆς μυθολογίας ἐδέησε νὰ ἀνακηρυχθῆ τρίς ἐφεξῆς τὸ αὐτὸ θέμα, ὃ τελευταῖον ἔλυσεν ὁ ἐκ Μακεδονίας Ἑλληὴν λόγιος Γεώργιος Κωνσταντινίδης, ἐκδούς τὸ 1876 τὸ βραβευθὲν αὐτοῦ πόνημα, ἐπιγραφόμενον *Ὀμηρικὴ θεολογία, καὶ περιέχον τὴν καθ' Ὀμηρον μυθολογίαν καὶ θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων* ἐν σελ. 204. Ἡ αὕτη ἐπιτροπεία διανοεῖτο νὰ προκαλέσθαι τὴν συγγραφὴν καὶ ἐτέρου μυθολογικοῦ πονήματος, περιέχοντος τὴν μυθολογίαν καὶ θρη-

σκεῖαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μεθ' Ὀμηρον ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ὅπως οὕτως ἀποκτήσωμεν πλήρη καὶ τελείαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, στηριζομένην εἰς τὰς ἐρεῦνας τῶν συγχρόνων σοφῶν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης. Ὁ ἀγωνοθέτης ὅμως καταλύσας τὸ διαγώνισμα τοῦτο, ὅπερ πολλοὺς τῶν νέων παρώτρυνεν εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, καὶ τινὰ λόγου ἄξια πονήματα προήγαγεν εἰς φῶς, δυνατὸν δὲ εἰς τὸ μέλλον νὰ προήρχετο ἐξ αὐτοῦ πλείων καὶ ὠριμώτερος καρπὸς¹⁾, ἐματαίωσε τὰς προθέσεις καὶ προσδοκίας τῆς ἐπιτροπείας.

Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀνεστάλη ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου παντὸς θέλοντος νὰ συνταχθῇ καὶ ἐν τῇ γλώσῃ ἡμῶν σπουδαῖον καὶ πλήρες σύγγραμμα, περιλαμβάνον τὰ τελευταῖα ἐξαγόμενα τῶν ἐν ταῖς μυθολογικαῖς μελέταις ἀσχολουμένων σοφῶν τῆς Εὐρώπης, ἀνάγκη νὰ ἀρκεσθῶμεν νῦν καὶ εἰς μετὰφρασίαν τινος τῶν παρ' Εὐρωπαίους σπουδαιοτέρων μυθολογικῶν πονημάτων· ὡς τοιαῦτα δὲ νομίζομεν τὸ νῦν ἀγγελλόμενον τοῦ Γάλλου Decharme καὶ τὸ τούτου πληρέστερον καὶ ἐν πολλοῖς τελειότερον τοῦ Γερμανοῦ Preller ἐν δυοῖν τόμοις, ὧν ὁ α' ἐν β' ἐκδόσει ἐκ σελ. 673 περιλαμβάνει τὴν τῶν θεῶν μυθολογίαν, ὁ δὲ β' ἐν σελ. 546 τὴν τῶν ἡρώων. Ἀμφότερα εἰσὶν ἐξ ἴσου σπουδαῖα καὶ στηρίζονται εἰς τὰς νεωτάτας ἐρεῦνας. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Preller εἶναι, ὡς ἐρρέθη, πληρέστερον, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς δυσκολίας ἣν παρέχει ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα ἤττον γνωστὴ παρ' ἡμῖν οὔσα, ἴσως δὲν θὰ ἦτο εὐκολος ἡ μετὰφρασις αὐτοῦ· τὸ τοῦ Decharme ὅμως δὲν παρέχει τὰς δυσχερεῖας ταύτας, καὶ ἄλλως εἶναι προτιμωτέρα ἢ μετὰφρασις αὐτοῦ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ εἰκόνας, ἃς δύναται ὁ Ἕλλην μεταφραστὴς νὰ ἀνατυπώσῃ ἐκ τῶν αὐτῶν πινάκων ἢ πλακῶν τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου, συγχωροῦντος βεβαίως τοῦ συγγραφέως τὴν τοιαύτην χρῆσιν. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης

(1) Τὰ τοῦ διαγωνίσματος τούτου ἐκτίθενται ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4ῳ ἀπὸ σελ. 75 κ. ἔ. καὶ ἐν σελίδι 220 οἱ λόγοι τῆς καταπαύσεως αὐτοῦ.

οὐ μόνον κοσμεῖται ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸς καὶ διδακτικὴ καθίσταται.

Ἐπειδὴ τοιοῦτου συγγράμματος μετάφρασις ἔσται οὐκ ὀλίγον πολυδάπανος καὶ πόνους πολλοὺς θέλει παρέξει τῷ μεταφραστῇ, δίκαιον εἶναι νὰ χορηγηθῇ αὐτῷ δι' ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπικουρία. Πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ τινες τῶν ἡμετέρων φιλομουσῶν πλουσιῶν δὲν θέλουσιν ἀρνηθῆ γενναιοτέραν βοήθειαν εἰς ἔργον ἐθνικόν. Ναὶ ἐθνικὸν καλοῦμεν ἔργον τὴν ἔκδοσιν ἑλληνικῆς μυθολογίας, διότι ἡ μελέτη καὶ γνῶσις ταύτης εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος ἡμῖν ὡς καὶ ἡ τῆς γλώσσης. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἄνευ μυθολογίας ἐλλιπὴς, ἐλλιπεστάτη καθίσταται ἡ τῶν ἐλλήνων ποιητῶν κατανόησις ὡς καὶ ἡ τῶν πλείστων ἔργων τῆς ἑλλην. καλλιτεχνίας; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἐν πάσῃ τῇ ἑλληνικῇ χώρᾳ ὑπάρχουσι μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ὧν ἡ κατανόησις ἀπαιτεῖ ἐξ ἴσου τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας ὡς καὶ τὴν τῆς ἱστορίας; Τίς ἑλληνικὴ χώρα δὲν ἔχει παραδόσεις μυθικὰς συνυφασμένας ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς; Αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τῶν περσικῶν περίπου πολέμων ἢ μυθολογία τὸ πλεῖστον; Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐμμέσου ταύτης ὠφελείας τῆς μυθολογίας ἔχει αὕτη καὶ ἴδιον ἐνδιαφέρον, ὡς αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος γνῶσις. Δι' αὐτῆς ἐξέφρασεν ὁ Ἕλλην ἐν τῇ νεανικῇ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἅς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις ἔλαβεν ἐκ τῆς ἀμέσου κοινωνίας πρὸς τὴν πέριξ αὐτοῦ φύσιν. Διὰ τῆς ζωηρᾶς αὐτοῦ φαντασίας ἐξέλαβεν ὡς ζῶντα καὶ ἐνεργὰ πάντα τὰ περιστοιχοῦντα αὐτὸν ὄντα, ἐπροσωποποίησεν αὐτὰ συμφώνως τῇ ἰδίᾳ φύσει καὶ μετέδωκε αὐτοῖς τὰς ἑαυτοῦ ἀρετὰς καὶ κακίας. Ἐφαντάσθη ὅλον τὸν κόσμον ἔμφυχον καὶ ἐνεργόν. Παρήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς θεοὺς του καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν ὁμοίαν τῇ ἑαυτοῦ, συνῆψε τοὺς οὕτω πλασθέντας θεοὺς καὶ θεὰς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης παρήγαγε πάντα τὰ βασιλεύοντα καὶ ἄρχοντα ἐν Ἑλλάδι γένη καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἥρωας, οἵτινες εἰς κοινωνίαν πάλιν ζῶντες μετὰ τῶν θεῶν ἐργάζονται

μετὰ τούτων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τότε νεαρᾶς κοινωνίας, πρὸς καθαρισμόν αὐτῆς ἀπὸ τῶν κακοποιῶν ὄντων διδάσκουσι τοὺς ἀνθρώπους πάντα δι' ὧν καθίσταται ὁ βίος εὐάρεστος καὶ ἡδύς, βελτιοῦται ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὕτω καθίσταται οὗτος κύριος τῆς γῆς, ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν ταύτης, συνευθυμεῖ, συμπαίζει καὶ συναγάλλεται μετὰ τῶν ἰδίων θεῶν, οὓς ὁμοίους αὐτῷ ἐκλαμβάνει, καὶ διὰ τοῦτο μεταδίδει αὐτοῖς πᾶσιν ἀνθρωπίνην τελειότητα, ὡς καὶ τὰς ἰδίας κακίας καὶ ἀσθενείας, ὅπως δικαιολογήσῃ καὶ καθαγιάσῃ αὐτάς. Καὶ γενικῶς εἰπεῖν πληροῖ τὴν φύσιν δι' ὄντων ὁμοιοπαθῶν αὐτοῦ, μεθ' ὧν ἐπίστευεν ὕστερον ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ εὕρισκοντο εἰς κοινωνίαν καὶ ὅτι ἡ ἐν ὑστέροις χρόνοις μὴ ἀναστροφή αὐτῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων προῆλθεν ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς προόδου τῆς κακίας, ἣν ἐξ ἴσου ἀποστρέφονται οἱ θεοὶ ὡς καὶ τοὺς ἐργάτας αὐτῆς· οὐχ ἤττον ὅμως καὶ μετὰ τοῦτο οἱ θεοὶ χορηγοῦσι προστασίαν καὶ βοήθειαν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φίλοις αὐτῶν. Ὡστε οὐδέποτε ἐκλείπει ἡ ἀγαθοποιὸς σχέσις τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Οὕτως ἡ μυθοτόκος Ἑλλάς ἀνέπλασεν ἰδανικὸν κόσμον ἐν κοινωνίᾳ εὐεργητικῆ ἀείποτε ὄντα πρὸς τὸν ἀνθρώπον καὶ σχέσει διηνεκεῖ, ἐξ ἧς πλεῖστα καλὰ προῆλθον. Τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ καλὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας διδασκόμεθα ἐκ τῆς μυθολογίας.

Ἐπιδοκιμάζομεν τὴν δαπάναις τοῦ γενναίουφρονος Στ. Ζαφειροπούλου ἐκτύπωσιν τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δωρεᾶ διανομὴν αὐτῶν εἰς πάντα τὰ τῆς ἐλευθέρρας καὶ μὴ ἐλευθέρρας Ἑλλάδος σχολεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν οἱ ἐλληνόπαιδες εὐκοπώτερον διδαχθῶσι τὴν ἐλληνικὴν χώραν. Μακαρίζομεν πάντας τοὺς ὅπωςδήποτε συντελοῦντας εἰς σύνταξιν καὶ ἐκδοσιν συγγραμμάτων, δι' ὧν καθίσταται εὐκολος ἡ μελέτη καὶ γνῶσις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καὶ γλώσσης. Ἐξ ἴσου ὅμως θέλομεν μακαρίζει καὶ ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἔχῃ τὴν γενναίουφρονα θέλησιν νὰ συντελέσῃ δι' ἐκδόσεως καὶ εἰ δυνατὸν διὰ δωρεᾶν διαγομῆς μυθολογικοῦ πονήματος εἰς τοὺς σπου-

δάζοντας νέους, ὅπως εἰσαχθῆ εἰς πάντα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια ἢ διδασκαλία καὶ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἥτις δυστυχῶς ἐλλείπει νῦν, καὶ συμπληρωθῆ οὕτως ὁ κύκλος τῶν τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως μέσων. Διὰ τῆς μαθήσεως ταύτης θέλομεν γνωρίσει ἡμᾶς αὐτούς, θέλομεν ἐκτιμήσει κάλλιον πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας μνημεῖα, ἃ ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἃ κοσμοῦσι τὴν χώραν ἡμῶν, θέλομεν κατασταθῆ αὐτῶν ἄγρυπνοι φύλακες καὶ προσελκύσει διὰ τούτου τὴν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν ἐκείνων, οἵτινες ἐκλαμβάνουσιν αὐτὰ ὡς πολυτιμώτατα κειμήλια τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ὡς προϊόντα πνεύματος ἐξόχου καὶ μοναδικοῦ, καὶ ἡμᾶς ἐπιζήλους αὐτῶν κληρονόμους.

—

Über Wesen und Stellung der Klassischen Philologie;
Rede bei der öffentlichen Feier der Übernahme des
Prorektorats der Universität Freiburg, am 13 Juni
1879 gehalten von Bernhard Schmidt. Freiburg in
Breisgau 1879 [4ον p. 29].

Ὁ ἀγγελλόμενος πανηγυρικός οὗτος λόγος, ἐκφωνηθεὶς πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Φρειβούργης ὑπὸ τοῦ ἀντιπρυτάνεως Βερνάρδου Σμιδίου, ἀναδεχομένου τὴν τοῦ ῥηθέντος Πανεπιστημίου ἀντιπρυτανείαν — τὴν πρυτανείαν, ὡς γνωστὸν, ἔχει πάντοτε ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας τοῦ Βάδεν — ὑπόθεσιν ἔχει τὴν φύσιν καὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας, ἧς ἀντικείμενον εἶναι ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Ὁ ἐκφωνήσας τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων φιλόλων Γερμανῶν, οἵτινες καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ τὸν βίον δὲν ἀπαξιοῦσι νὰ ἐνδιατρίβωσιν. Οὗτος μάλιστα εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς δύο σπουδαίων συγγραμμάτων, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται

Das Volksleben der Neugriechen und das hellenisches
Alterthum, 1871, τὸ δὲ ἕτερον καὶ νεώτερον
Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, 1877.

Ἄμφότερα, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται δῆλον, ὑπόθεσιν ἔχουσι τὸν βίον, τὰ παραμύθια, τὰς μυθικὰς παραδόσεις καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς ἀρχαίας, καὶ εἰσὶ συντεταγμένα μετ' ἀκριβείας οὐ τῆς τυχούσης, διότι ὁ συγγραφεὺς καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξ αὐτοψίας καὶ μελέτης καλῶς γινώσκει καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀκριβῶς ἐξέμαθε καὶ ἀπροσκόπτως ὁμιλεῖ. Ἄλλὰ νῦν ὁ λόγος περὶ τοῦ εἰςιτηρίου πρυτανικοῦ λόγου αὐτοῦ.

Ὁ κ. Βερνάρδος Σμίδιος, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι περιοδείας του κατὰ τὸν τελευταῖον χειμῶνα εἰς Φρεισούργην ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων του ἀντιπρύτανις, καὶ κατὰ τὰ παρὰ Γερμανοῖς εἰθισμένα, συντάξας ἐξεφώνησε τὸν ἀνωτέρω λόγον, ὑπόθεσιν λαβὼν τὴν φύσιν, ὡς εἴπομεν, καὶ τὴν νῦν θέσιν τῆς φιλολογίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν τούτοις κρίσις σπουδαίου φιλολόγου δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς ἡμᾶς, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ γνωστοποιήσωμεν τοῖς ἔλλησιν ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου τοῖς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις τὰ κεφάλαια τοῦ λόγου τούτου, περιέχοντος οὐκ ὀλίγα νέα καὶ ἄξια τῆς προσοχῆς, καὶ μάλιστα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν χώραν ἡμῶν, ὧν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις κατὰ τὸν ῥήτορα οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ τῶν ἀρχαίων βίου, ὃ ἄλλοι, ἄπειροι καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς χώρας ἡμῶν, ὅλως ἠρνήθησαν. Τὸν διῆσχυρισμὸν τοῦ ῥήτορος ἐπιβεβαιουῖσι καθ' ἡμᾶς οἱ ἐνταῦθα τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον ἡμῶν ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσαντες πολλοὶ ἀλλόγλωσσοι λόγιοι, οἵτινες, ἐξ αὐτοψίας καλῶς τὰ ἡμέτερα κατανοήσαντες, ἀπέρριψαν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὡς ῥητορικὰς ὑπερβολὰς ὅλως ἀναποδείκτους τὰς περὶ καταγωγῆς ἡμῶν δοξασίας τοῦ πρό τινος τελευτήσαντος ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Μονάχου.

Μετὰ βραχεῖαν προςλαλίαν πρὸς τοὺς συναδέλφους του ἀποφαίνεται ὁ ῥήτωρ, ὅτι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας γίνεται δῆλον ὅτι αὐτὴ τὸ πρῶτον περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν συγγραμμάτων, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ κρίσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων, καὶ ὅτι κατὰ μικρὸν προσέλαβεν εἰς ἐξέτασιν πάντα τὸν βίον τῶν δύο πρωτεύοντων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ὁμως ἐπὶ μακρὸν χρόνον, λέγει, δὲν εἶχεν ἀκριβῆ συνείδησιν οὔτε τῆς φύσεως οὔτε τῆς συνοχῆς τῶν μερῶν τῆς ἢ φιλολογίας, οὐδὲ ὡς αὐθύπαρκτος ἐπιστήμη ἐθεωρεῖτο, ἀλλ' ὡς ἐπικουρικὴ θεράπαινα τῆς θεολογίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν¹⁾. Πρῶτος ὁ Φ. Αὐγουστος Βόλφιους, ἐν ἔαρι τοῦ 1777, ἐτῶν 18 ἡλικίαν ἔχων, ἐπέμεινε νὰ ἐγγραφῆ παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ πρυτάνεως ἐν τοῖς φοιτηταῖς τοῦ Πανεπιστημίου Γοττίγγης, ὡς φοιτητῆς τῆς φιλολογίας, πρωτακούστου τότε ἐπιστήμης. Πρῶτος ὁ Βόλφιους, διδάκτωρ καὶ καθηγητῆς ὕστερον γενόμενος, ἀπῆλλαξε τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀπὸ τῆς δουλείας, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπέδειξεν ἐλευθέραν καὶ αὐθύπαρκτον ἐπιστήμην, δείξας ἐν ἰδίῳ περὶ τούτου μαθήμασι καὶ συγγράμμασι τὴν οὐσίαν, τὴν ἔκτασιν, τὰ συστατικὰ καὶ τὸν ἴδιον σκοπὸν αὐτῆς, ἣν ἐκάλεσεν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιομαθείας (Alterthumswissenschaft), σκοπὸν ἐχούσης τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Μετὰ τὸν Βόλφιον ὤρισε σαφέστερον τὸν σκοπὸν τῆς φιλολογίας καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μερῶν αὐτῆς κατέδειξεν ὁ ὀξυνούστατος μαθητῆς αὐτοῦ Βοίχχιος²⁾. Ὁ ὑπὸ τούτου δο-

(1) Τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τὰς ἐν τῷ μακρῷ διαστήματι τῶν εἰῶνων ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέχρις ἡμῶν διαφορὰς φάσεις αὐτῆς κατὰ τὴν διάφορον ἐκδοχὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν φιλολόγων, καὶ τὰς περὶ αὐτῆς διαφορὰς θεωρίας καὶ δοξασίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐξεθέσαμεν τὸ 1849 ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ἐπιγραφομένη εἰσαγωγικὸν μάθημα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλλην. ἀρχαιολογικῶν (antiquitates), καὶ πάλιν ἐν β' ἐκδόσει μετὰ προσθηκῶν τὸ 1858 ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν.

(2) Αἱ περὶ φιλολογίας ὡς ἐπιστήμης αὐθύπαρκτου θεωρίαι τοῦ δια-

Θεις ὀρισμὸς τῆς φιλολογίας μεθ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιφρονούντων καὶ μάλιστα τοῦ Γ. Ἐρμάννου ἐπικρατήσας, εἶναι σήμερον κοινῶς ἀποδεκτός. Σκοπὸς τῆς κλασικῆς ἰδίως φιλολογίας κατὰ Βοίικιον εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ κατανόησις τοῦ σύμπαντος βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἀλλ' ὁ ὀρισμὸς οὗτος φαίνεται ὅτι συμπίπτει μὲ τὸν τῆς ἱστορίας τῶν δύο ἔθνῶν, διότι κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλολογία τούτων ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ἡ σύμπτωσις ὁμῶς αὕτη εἶναι φαινομένη, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ ῥήτωρ, διότι αὗται διαστελλονται καλῶς κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐρεύνης ἐνὸς ἐκάστου μέρους τοῦ βίου καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης· ἡ μὲν ἱστορία ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ῥηθέντων ἔθνῶν, τὰ λοιπὰ πάντα ἐξετάζει ἀκροθιγῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ καθ' ὅσον συντελοῦσι πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἡ φιλολογία τούναντίον ἐρευνᾷ ἐξ ἴσου ἀκριβῶς πάντα τὰ μέρη τοῦ βίου ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ καὶ σχέσει αὐτῶν· οὕτω δὲ διευκρινίζουσα καὶ σαφηνίζουσα αὐτὰ, συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ σύμπαντος βίου καὶ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἔθνῶν· διότι ἐξέτασις τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου ἐν τῇ σχετικῇ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ γινομένη, συμβάλλει οὐ μόνον εἰς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ ὅλου ἀλλὰ καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ.

Δέον δὲ νὰ ᾖναι ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας ἡ κατανόησις τοῦ βίου ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἔθνῶν, οὐ μόνον διότι ὁ βίος τούτων ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν, ἐφ' ἧς ἐδράζεται σύμπας ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ μὲν Ἕλληνες παρήγαγον ἐν ταῖς τέχναις ὅ,τι τέλειον ἔχει ἡ ἀνθρωπότης, καὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἀνέπτυξαν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ, παραλαβόντες πᾶν ὅ,τι καλὸν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ καὶ τελειοποιήσαντες αὐτὸ εἰς ἀνυπέβλητον βαθμὸν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, εἰ καὶ μόνον μέρη τινὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐκαλλιέργησαν, καὶ ταῦτα οὐχὶ κα-

σῆμου τούτου φιλολόγου ἐξετέθησαν ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐκδοθείσῃ ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τῆς φιλολογίας ὑπὸ Bratuscheck.

θόλου, ἀλλὰ μόνον καθόσον εἶχον σχέσιν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, εἰσὶν ἐξ ἴσου ἀντικειμένον τῆς φιλολογίας ταύτης ὡς ἔχοντες κοινὸν τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, καὶ διότι πᾶς ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν συνδέεται τοσοῦτον στενωῶς μὲ τὸν ἑλληνικόν, ὥστε παρίσταται ὡς ἰδιοφυῆς ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἰταλικοῦ ἐδάφους, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο συμπληρωτικὸν τούτου μέρος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη παριστῶσι διὰ τοῦτο πλήρη καὶ τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου βίου.

Οὕτω λοιπὸν ἀνευρῶν ὁ ῥήτωρ τὸν ὄρισμὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς φιλολογίας, μεταβιβάζει τὸν λόγον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ φιλολογικὴ ἐργασία ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ταῦτα ἦσαν καὶ εἶναι, λέγει, τὰ διασωθέντα μέχρις ἡμῶν μνημεῖα τῆς γραφῆς, ἤτοι συγγράμματα παντὸς εἴδους, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ὁ πνευματικὸς βίος Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ δι' ὧν κατανοοῦμεν καὶ τὰ τῆς τέχνης μνημεῖα αὐτῶν. Ταῦτα ὅμως μόνον καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἠδύναντο νὰ δώσωσιν ἡμῖν ζωηρὰν καὶ ἀκριβῆ τὴν εἰκόνα τοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀνευ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας, ἐξ ἧς προήλθον καὶ ὧν τὴν φύσιν ἀπεικονίζουσιν. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὅμως ἦσαν ὅλως ἄγνωστοι τοῖς Εὐρωπαίοις κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ὡς μαρτυροῦσιν αὐταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου πρὸς ἑλληνας κληρικοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Τουρκαγραικίᾳ αὐτοῦ, ἐκδοθείση τῷ 1573 ἐν Τυβίγγῃ μόνον ἀμυδρὰ τις γνῶσις αὐτῶν διεδόθη διὰ τῶν ὀλίγων ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐπισκεπτομένων αὐτὰς Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν. Ἀκριβεστέρα γνῶσις τῶν χωρῶν τούτων ἦτο δυνατὴ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ὅτου μέγα πλῆθος λογίων ἤρξατο νὰ ἐπισκέπτηται, νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ περιγράφῃ τὴν ἑλληνικὴν χώραν καὶ τοὺς νῦν κατοικοὺς αὐτῆς. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν λογίων Εὐρωπαϊῶν πρὸς τοὺς κατοικοὺς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἡ ἔρευνα τούτων, αἱ ἐπὶ τόπου γενόμεναι ἔρευναι, οὐδέποτε πρότερον ἦσαν μείζονες, γονιμώτεραι καὶ ἀκριβεστέραι ἢ αἱ γενόμεναι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετη-

ρίδας, καθ' ἃς μέγας ἀριθμὸς Ἀγγλῶν, Γάλλων, Γερμανῶν, Ἀμερικανῶν καὶ ἄλλων σοφῶν ἀνδρῶν διατρέχοντες τὰς ἑλληνικὰς χώρας πορίζονται καὶ μεταδίδουσιν ἡμῖν πλῆθος νέων εἰδήσεων ἑλληνικῶν, τέως ἀγνώστων, διαλευκαίνουσι καὶ καταληπτότερον ἡμῖν καθιστῶσι τὸ πνεῦμα τὸ ἐν τοῖς γραπτοῖς καὶ τεχνικοῖς μνημείοις τῶν Ἑλλήνων ἐνυπάρχον. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τῆς ἐρεύνης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν εὐρύνεται καὶ ὁ κύκλος τῶν τῆς ἀρχαιότητος γνώσεων δι' ἀνακαλύψεως νέων μνημείων γραφῆς καὶ τέχνης καὶ ἐπιθεβαιοῦνται πολλαὶ τέως ἀμφίβολοι εἰδήσεις, ἀμιλλῶνται ἀξιεπαίνως ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις Γερμανοὶ καὶ Ἑλληνας καὶ Γάλλοι διὰ συστάσεως ἰδίων ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων, ὧν κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνακάλυψις νέων φιλολογικῶν γνώσεων, νέων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὧν οἱ καθ' ἑκάστην εἰς φῶς προαγόμενοι καρποὶ προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων.

Ἐνταῦθα μνεῖαν ποιεῖται ὁ ῥήτωρ τῶν πολλῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Γερμανῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν τοῦ κ. Schliemann ἐν Τροίᾳ καὶ Μυκῆναις, τοῦ κ. Καραπάνου ἐν Δωδώνῃ, τῶν προςδοκωμένων ἐν προσεχεῖ μέλλοντι γενέσθαι ἐκ μέρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἐλευσίνι καὶ Δελφοῖς, ὅπου αὐτῇ, ἐξαγοράζουσα τὰς ἐπὶ τῶν ἱερῶν τούτων τόπων οἰκίας τῶν ἰδιωτῶν, μελετᾷ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφάς.

Εὐφήμευ ἔτι μνεῖας ποιεῖται καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἐν Πομπηῆα καὶ Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τῶν ἐν ἄλλαις χώραις ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἢ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν, δι' ὧν ὁσημέραι εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τῆς ἀρχαιότητος, διαλευκαίνονται πλεῖστα τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν χωρία, συμπληροῦνται αἱ τοπογραφικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ ἡμῶν γνώσεις.

«Οὕτω τὸ ἔδαφος τῶν κλασικῶν χωρῶν εἶναι, προσθέτει, μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἔτι σωζομένων πολλῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς

ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, μετὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἀνευρισκομένων ἀπειραριθμῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν πολλῶν τοῦ οἰκιακοῦ βίου σκευῶν πλουσιωτάτῃ τῆς φιλολογίας πηγῇ, παρέχουσα ἡμῖν ἄμεσον καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἀρχαϊότητος καὶ σαφῆ ἀντίληψιν τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ὁ Winckelmann, συγγραφέων πρῶτος τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπομιμήσεις τῆς τέχνης ῥωμαϊκῶν χρόνων· ἡμεῖς τούνκντίον δυνάμεθα ἀνέτως καὶ ἀσφαλῶς νὰ γνωρίσωμεν τοὺς κανόνας τοῦ διὰ τῆς τέχνης ἀπεικονιζομένου κάλλους (Formenschönheit) ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης προελθόντων πρωτοτύπων, ἅτινα σαφῶς καὶ ὠρισμένως παριστάνουσι ἡμῖν τὰς τῆς ἀναπτύξεως ἐποχάς. Αἱ ἡμέτεραι γνώσεις τοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, θρησκευτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, οὐχ ἤττον δὲ καὶ αἱ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, ἐξετάθησαν πλεῖστον ὅσον κατὰ τε ἔκτασιν καὶ κατὰ βάθος.

Ἐν ἄλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι τὰ μόνα καλὰ, ἀ ποριζόμεθα ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως αὐτῶν· αὗται παρέχουσιν ἡμῖν καὶ ἄλλας πηγάς. Ἡ τοὺς ἀρχαίους περιστοιχοῦσα φύσις ἐπενήργει πολὺ πλέον ἐπ' αὐτῶν ἢ ὅσον ἐφ' ἡμῶν· ἡ ἐπενέργεια αὐτῆς ἦτο πολὺ ἰσχυροτέρα ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἀντιλήψεων, ἠθῶν καὶ νομοθετημάτων. Εἶναι δὲ λίαν ἐπαγωγὸν καὶ διδακτικὸν συνάμα νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπενέργειαν ταύτην ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον· ὁμολογῶ δὲ φιλαρέσκως ὅτι αἱ περὶ τούτου ἐν ταῖς προτέραις καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ περιοδείαις μου παρατηρήσεις ἦσαν ἀείποτε πηγὴ νέων ἀπολαύσεων. Ἡ ἄκρα λεπτότης καὶ ζωηρότης τοῦ πνεύματος, ἣτις διέκρινε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀποτέλεσμα κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους τῆς ποιότητος τῆς ἀττικῆς ἀτμοσφαιρας. Καὶ ἀληθῶς τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἐξ αὐτοψίας πείραν λαβὼν τοῦ ἀπλέτου φωτός, τῆς διηνεκοῦς καθαρότητος καὶ διαφανείας τοῦ ἀττικοῦ καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Ἀθηνῶν οὐρα-

νοῦ ; Πόσον δὲ σαφὴς καὶ ἀναμφίλεκτος εἶναι ἢ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἐπενέργεια τῆς φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας τῶν κατοίκων ; Δυσκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρηστήριον ἐν χώρᾳ, ἔνθα τὸ ἐξέχον μεγαλεῖον τῆς φύσεως δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὸ κατάλληλον νὰ διαθέσῃ τὸν ἄνθρωπον εὐκόλον πρὸς θείας ἀντιλήψεις καὶ νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτῷ ὑπόνοιαν μυστηριώδους ἐνεργείας θείων δυνάμεων. Ὁ ἰδὼν τὴν περίξ ἀγρίαν φύσιν τοῦ καταρρέοντος ὕδατος τῆς Στυγὸς καὶ τὴν καταπληκτικὴν σιωπὴν τῆς περικλειομένης ἀπὸ ὑψηλῶν μελανοπρασίνων δασῶν καταφύτων ὀρέων λίμνης τοῦ Φενεοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ μετὰ τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις αὐτῆς ὑπογείων χασμάτων ἢ βαράθρων, καταλαμβάνει εὐκόλως πῶς ἐξ ἀνάγκης σχεδὸν συνήπτοντο μετὰ τῶν χωρῶν τούτων ὑποχθόνιοι ἔννοιαι¹⁾.

»Πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ ἐξ αὐτοψίας γνῶσις συμπάσης τῆς φύσεως τῶν κλασικῶν χωρῶν συμβάλλει πλεῖστον εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ βίου καὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων· ἀλλ' ἐν τοῖς τελευταίοις κατὰ πρῶτον χρόνοις πεισθεῖσα ἡ ἐπιστήμη περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἀπεδέχθη τὰς ἐν τούτοις καρποφόρους ἐρεύνας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν περὶ τῶν κλιματικῶν σχέσεων διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Μικρασίας, περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνταῦθα ἐμφανίσεως καὶ

1) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καθ' ἡμᾶς περὶ τῆς φύσεως τῆς τῶν Δελφῶν χώρας ὅπου τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τῆς ἐν Λεβαδείᾳ ὅπου τὸ τοῦ Τροφωνίου μαντεῖον. Ἐν ἑκατέροις τούτοις τὰ δι' ὑπογείων ἐνεργειῶν διαρρήχθέντα ὄρη, ἀποτόμως ὑψούμενα ἐπὶ βαθείας ἐν μέσῳ αὐτῶν φάραγος ἀφ' ἧς μόνον ὁ ἄνω οὐρανὸς φαίνεται, καὶ πᾶσα ἡ περίξ φύσις ἐκπλήττουσι τὴν διάνοιαν τοῦ θεατοῦ καὶ διεγείρουσιν ἐν αὐτῇ ἔννοιαν ὑπάρξεως ἐν ταῖς χώραις ταύταις δαιμόνων καὶ θεῶν, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπων. Γνῶσις δὲ ἀκριβὴς τῆς φύσεως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ὠδήγει τοὺς ἐνταῦθα ἱερεῖς εἰς ἐπωφελεῖ ἐπενέργειαν τῆς μυστηριώδους ταύτης φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τοῦ βίου τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία αὐτῶν, ἐπὶ πολλοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας.

ἀναχωρήσεως τῶν πτηνῶν καὶ τῆς ἐποάσεως αὐτῶν αὐτόθι.
 Περὶ τῆς χλωρίδος τῆς Ἀττικῆς ἔχομεν πολυετεῖς καὶ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἐκ προτροπῆς φιλολόγου, ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἐντεῦθεν πηγάζουσι γόνιμα συμπέρασματα περὶ θρησκείας, λατρείας τοῦ θείου καὶ χρονολογίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ αὐτὸς φιλόλογος συνήγαγε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὰς τῶν σημερινῶν γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος παρατηρήσεις, ἐκ πεποιθήσεως ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει καὶ νῦν τὰς αὐτὰς ἐν γένει ἐννοίας περὶ τῶν ὥρων τοῦ ἔτους ἃς εἶχον καὶ οἱ πρὸ χιλιοετηρίδων Ἕλληνες. Διὰ τῆς γνωστοποιήσεως τοιούτων παρατηρήσεων, ὅτι δηλαδή ἐν Ἀθήναις ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ἐπέρχεται ἐντελής ἔλλειψις δρόσου, ἐξηγεῖται θαυμασίως ὁ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Ἐρσης, Πανδρότου καὶ Ἀγραύλου μῦθος, καθ'ὃν ὁ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν θάνατος δὲν φαίνεται παράδοξος εἰς τὸν γινώσκοντα ὅτι οἱ ἐπὶ φυσικῶν φαινομένων στηριζόμενοι μῦθοι, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν ἐννοία, μεταβάλλονται συνήθως εἰς θρησκευτικὰ δόγματα. Πανομοιολογούμενον εἶναι πρὸς τούτοις, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ἐπέρχονται τοσαῦται βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ μετὰ καταιγίδων καὶ θυελλῶν, ὅσαι ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων χώρᾳ, ἐξ οὗ φαινομένου ἐξηγεῖται ἡ λατρεία τοῦ ἐν Δωδώνῃ ἐριγδούπου, τερψικεραύνου, βρονταίου καὶ ὑψιβρεμέτου Διός.

Ἐποῦς ἡ φύσις τῶν κλασικῶν χωρῶν, οὕτω καὶ οἱ νῦν κάτοικοι αὐτῶν συντελοῦσιν ἐν πολλοῖς εἰς γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος. Μέγα πλῆθος φαινομένων ἐν τῷ χαρακτῆρι, ταῖς συνηθείαις καὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν παριστῶσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀρχαῖα ὅμοια φαινόμενα, διότι ὑπὸ ὁμοίαν φυσικὴν κατάστασιν καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανὸν διατηροῦνται ἀείποτε καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων πολλὰ ὅμοια. Ἐντεῦθεν διατηροῦνται συνήθως πανταχοῦ ἐν ταῖς κατωτέρω τάξεσι τοῦ λαοῦ πολλαὶ ἐννοιαί καὶ συνήθειαι τῆς ἀρχαιότητος ἀνεξάλειπτοι. . . . Ἐν τούτοις ὅμως ὑπερέχουσι πολὺ αἱ ἑλληνικαὶ τῶν ἰταλικῶν χωρῶν. Ἐν τῷ βίῳ τῶν Νεαπολιτῶν

καὶ Σικελῶν ἰδίως σώζονται ἀληθῶς διάφορα ἀξιοσημείωτα λείψανα ἀρχαίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων· τὸ ἐλληνικὸν ὅμως ἔθνος, ἐπειδὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἰταλικὸν δὲν ἀνέπτυξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρις ἡμῶν νέον ἴδιον πολιτισμὸν (cultur), διατηρεῖ πιστότερον καὶ ἐν μείζονι ἀναλογία ἀρχαίας ἐννοίας καὶ συνηθείας. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ ἡ φύσις τῆς χώρας, ἡ τῶν διαφόρων μερῶν αὐτῆς ἀπομόνωσις καὶ ἀποκλειστικότης καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν νήσων, ὡς καὶ ὁ μείζων περιορισμὸς τοῦ γυναικείου φύλου, ὅπερ πλέον τοῦ ἄρρένου ἐμμένει πιστὸν εἰς τὰ ἀρχαῖα. Τὸ ὑπὸ Φαλλμεραυῆρου ἄλλοτε ῥηθὲν καὶ διὰ θαυμασίας ῥητορικῆς εὐγλωττίας ὑποστηριχθὲν παράδοξον, ὅτι οἱ νῦν κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι Ἕλληνας, ἀλλὰ Σλαῦοι, οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἄξιον δύναται νὰ ᾔῃαι, διότι τοῦτο, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ ἐκφράσας περιώρισεν ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλάδος, δὲν ἐξέτεινε δὲ ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Μικρασίας, εἰ καὶ ἐνίοτε μετὰ διαβολικῆς αὐταρσεκείας ἐκφέρει γενικῶς, διατηρεῖται μὲν ἔτι ἐν ταῖς κεφαλαῖς ἰδιωτῶν τινῶν, θεωρεῖται ὅμως νῦν ὡς ἐντελῶς ἀκυρωθὲν δι' ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν. Ἀληθῶς ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι σλαυικαὶ μεταναστεύσεις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνας δὲν ἐξεσλαβίσθησαν, οἱ Σλαῦοι τούναντίον ἐξελληνίσθησαν. Λέγοντες λοιπὸν ὅτι περισκεμμένοι ἔρευναι τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συντελοῦσιν εἰς ὄφελος τῆς ἀρχαιομαθείας, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι διὰ τούτου ποριζόμεθα ὑπὲρ αὐτῆς ὄλως νέον ὑλικόν, ἀλλ' ὅπου ἀποδεδειγμένως ὑπάρχει παρὰ τοῖς νῦν Ἕλλησιν ἀρχαῖόν τι ἐλληνικὸν κληροδότημα, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀγραμμάτοις, δέον ἢ ζῶσα αὕτη δημοτικῆ παράδοσις νὰ συμπληρώνη τὴν πολλὰκις ἀτελεῖ παράδοσιν τῶν συγγραφέων, νὰ ἐξηγῇ καὶ νὰ διαλευκαίνῃ σπουδαίως.

»Καὶ αὐταὶ τέλος αἱ τοῦ λαοῦ διάλεκτοι δύνανται νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν οὐ μικρὸν κέρδος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ὑπερέχει πλέον ἢ Ἑλλάς τῆς Ἰταλίας. Ἀληθῶς καὶ ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ ἐκ πασῶν ἐν γένει τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν δυνατὸν νὰ προέλθῃ οὐχὶ μικρὸν κέρδος διὰ τὴν γυνῶ-

σιν τῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ γλώσσης, διότι αὐταὶ ὡς θυγατέρες τῆς λατινικῆς ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὀρθὴν κρίσιν περί τινων τύπων τῆς τοῦ Πλαύτου γλώσσης. Ἡ νεωτέρα ὁμοῦς ἑλληνικὴ γλῶσσα κεῖται πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ αἱ ῥωμαϊκῆς γλῶσαι πρὸς τὴν λατινικὴν, οὔσα οὐχὶ νέα ἐν γένει γλῶσσα, ἀλλ' ἡ νεωτάτη φάσις τῆς ἑλληνικῆς, καὶ ἐν τοῖς πλουσίοις διαλεκτικοῖς αὐτῆς ἰδιώμασι διατηροῦσα πλεῖστα ἔχνη τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ μέγαν πλοῦτον γνησίων ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ἐντεῦθεν δύναται ἡ νεοελληνικὴ νὰ παρέχῃ ἐν γένει μέγα κέρδος εἰς ἀκριβῆ σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἰδίως δὲ καὶ οὐ μικρὰν ἐπικουρίαν εἰς κατανόησιν χωρίων τινῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὐ μικρὸν εἶναι πρὸς τούτοις τὸ κέρδος, ὃ πορίζεται ἐκ τῆς νεοελληνικῆς καὶ ἡ λεξικογραφία, διότι ἐξ αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ὀρισθῶσι πλεῖστα ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἅτινα σώζει ἔτι ἡ τοῦ λαοῦ γλῶσσα»¹⁾.

Οὕτως ἀπέδειξεν ὁ ῥήτωρ ὅποιαν ὠφέλειαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ φιλολογία ἐκ τῆς δι' αὐτοψίας γνώσεως καὶ ἐρεῦνης τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, τοῦ βίου τῶν κατοίκων αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ τόπους γλωσσικῶν ἰδιωμάτων τῶν νῦν Ἑλλήνων. Τοὺς λόγους αὐτοῦ τούτους μετεφράσαμεν ἐλευθέρως χάριν τῶν μὴ γινωσκόντων τὴν γερμανικὴν ἢ μὴ ἐχόντων αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος, ὅπως γίνωσι γνωστότεροι τοιαῦται κρίσεις εἰς τοὺς ἡμετέρους καὶ ἰδίως τοὺς διδάσκοντας τὰ ἑλληνικά· διότι πιστεύομεν ὅτι πολὺ ἔσται τὸ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ὀρθοτάτων τούτων παρατηρήσεων τοῦ εἰδήμονος τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ τοῦ βίου σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου κέρδος αὐτῶν, οἵτινες οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὰς ἀληθείας αὐτὰς εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν διδασκομένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, ἔχοντες αὐτὰς ὀδηγὸν εἰς τὰς ἰδίας τῶν μελέτας, νὰ πο-

(1) Ἐνταῦθα ἔδει νὰ προσθήσῃ ὁ ῥήτωρ, ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων εἰσὶν ἑλληνικά, ὡς καὶ πλεῖστα τῶν τῆς γεωργίας ἀντικειμένων.

ρισθῶσι πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὰς φιλολογικὰς τῶν ἐρεῦνας.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, συμπληρῶν τὸν λόγον τοῦ ὁ ρήτωρ, ἐπάγει, ὅτι οὐδεὶς τῶν εἰδημόνων θέλει θέσει ἐν ἴση σημασίᾳ τὰς διαφοροὺς ταύτας καὶ ἐμμέτους πηγὰς, ἃς παρέχουσι νῦν αἱ κλασικαὶ χῶραι, καὶ τὰς ἀμέτους, ἧτοι τὰς τῶν συγγραφῶν καὶ τῶν σωζομένων μνημείων, καὶ ὅτι οἱ ὀλιγοροῦντες αὐτῶν κατ' ἀρχὴν εἰσι σχολαστικοὶ καὶ ἐπιζήμιοι πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην. Ὁ ἀληθῶς ἐρευνῶν φιλόλογος σύνοιδε πάντοτε ὧν δεῖται, καὶ οὐδέποτε ἀποκρούει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαφωτίσῃ αὐτὸν εἰς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἐντεῦθεν ποριζομένων γνώσεων ἔρχεται εἰς κοινωνίαν ἢ φιλολογία πρὸς πολλὰς ἄλλας παλαιὰς καὶ νέας ἐπιστήμας, τηροῦσα οὕτω νεανικὴν ζωὴν. Διὸ ὁ νομίζων αὐτὴν νεκρὰν ἐπιστήμην δὲν ἔχει ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς οὐσίας αὐτῆς.

Ἐφ' ὅσον δὲ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου εὐρύνεται διὰ τοῦτο ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τοῦ φιλολόγου, ἐπὶ τοσοῦτον ὀφείλει οὗτος νὰ τηρῆ ἀκέραια ὅσα ὡς ἴδια τῆς ἐπιστήμης του ἐθεώρησεν ἐξ ἀρχῆς, μὴ ἀνεχόμενος νὰ περιστέλληται αὕτη εἰς τὴν θεωρίαν μόνην τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς, εἰς ἣν ἤθελε νὰ περιορίσῃ αὐτὴν ὁ Γ. Ἑρμαννος. Ἀληθῶς ἡ γραμματικὴ καὶ κριτικὴ εἶναι ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως, ἡ δὲ γλῶσσα τὸ μέσον δι' οὗ κατανοοῦμεν τὸ περιεχόμενον τῶν τῆς γραφῆς καὶ τέχνης μνημείων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀκριβὴς γνῶσις αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντα φιλόλογον, ἡ δ' ἀτελής ἐπιζήμιος ἐν πάσαις ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ. Πλὴν τούτου δὲ ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα, οὐχὶ διὰ τὸν πρακτικὸν τοῦτον σκοπὸν αὐτῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὴν, διότι αὕτη ἐκ τῶν κυριωτέρων μνημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων οὐσα καὶ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀρχαιότητος, δέον νὰ ἐξετάζηται ἐπιμελέστατα μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς μερῶν.

Ἐπὶ τῶν ἡμετέρων μάλιστα χρόνων ἡ τῆς γλώσσης μελέτη

προήχθη πολὺ δι' ὅλως νέων ἐρευνῶν, ἀφ' ὅτου ὁ Βόππ, ἀνακαλύψας τὸν κύκλον τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐθεμελίωσε τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἥτις ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ταχέαν καὶ μεγάλην ἐπίδοσιν λαβοῦσα, διεφώτισε πολυειδῶς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, αἰτινές εἰσι μέλη τῆς γλωσσολογίας ταύτης. Ἄλλ' εἰ καὶ ἡ σχέσις τῆς κλασικῆς φιλολογίας πρὸς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν καὶ πρὸς τὴν ἐφ' ἡμῶν κατὰ πρῶτον ἀναφανείσαν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀπεδείχθη ἤδη ἱκανῶς, καὶ ὁμως παραγνωρίζεται αὕτη ὑπὸ τινῶν ἔτι, δοξάζοντων ὅτι ἡ κλασικὴ φιλολογία, ὑπόθεσις ἔχουσα μόνον τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, οὐδὲν ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν ἐξαγομένων τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἥτις οὐδὲν μέρος τῆς κλασικῆς φιλολογίας εἶναι. Καὶ ὁμως ἀναγκαῖον ἐξ ἴσου εἶναι νὰ γνωρίσῃ ὁ φιλόλογος τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὰ ἐν ταῖς γλωσσικαῖς αὐτοῦ μελέταις, ὅπως καὶ ὁ ταύτης ὀπαδὸς τὰ τῆς κλασικῆς φιλολογίας. Ἡ ἀλληλουχία δὲ καὶ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστήμαις, ἀφ' ὧν ἡ φιλολογία οὐκ ὀλίγον ὠφελεῖται. Ὁ ἐνδιατρίβων π. χ. εἰς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν, οφείλει νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις πολιτικὰς καὶ τοῦ δικαίου, ὧν ἄνευ ἀδύνατος εἶναι ἀληθῆς κατανόησις ἐκεῖνων. Οὕτω καὶ ὁ θέλων νὰ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὰς ἰδίας μελέτας καὶ ἐρευνας φιλόλογος τὰ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας ἐξαγόμενα, οφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, δι' ἀκροάσεως ἐν πανεπιστημίῳ μαθημάτων τινῶν τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς ἢ ἀπατῶν ἢ τινῶν μόνον ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης. Μακρὰ ὁμως καὶ ἀκριβῆς γνῶσις τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι ἐπιζήμιος εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν, ὡς ἀποτρέπουσα ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως ταύτης ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ἀνθρώπου, μὴ δυναμένου εἰς πολλὰ συγχρόνως μετ' ἐπιστάσις ἀσχολεῖσθαι.

Ἡ κριτικὴ μετὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς συνημμένη σκοπὸν ἔχει

τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, οὐ ἄνευ ἀδύνατος ἢ ἀκριβοῆς καὶ ἀληθῆς τῆς ἀρχαιότητος ἀναγνώρισις· διότι οὔτε ἡ παράδοσις τοῦ πραγματικοῦ ταύτης, οὔτε ἡ τῶν ἡμετέρων πηγῶν εἶναι σαφῆς καὶ καθαρὰ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διακριθῇ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς, τὸ γνήσιον τοῦ νόθου, τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τοῦ τυχαίως ἢ σκοπίμως μεταποιηθέντος. Πάντα δὲ τὰ τῆς φιλολογίας μέρη ἔχουσιν ἐξ ἴσου ἀνάγκην τῆς κριτικῆς, ἡ δὲ ταύτης μέθοδος εἶναι ἐν γένει ἡ αὐτὴ πανταχοῦ· ἐν τῇ ἐρεύνῃ ὅμως τῶν ἀρχαίων κειμένων διεμορφώθη αὕτη κατὰ μικρὸν εἰς αὐστηρῶς κανονισθεῖσαν ἐμπειρίαν ἢ τέχνην. Ἐν ᾧ πρότερον παρηκολούθουν τὰ ἄριστα χειρόγραφα κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ ὀρισμένων κανόνων, ἐν ἀρχαιοτέροις δὲ χρόνοις ἠρίθμουν ἀντὶ νὰ σταθμίσωσι τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἐμμ. Βεκκῆρου καὶ Λαχμάννου διδασχθέντες, ἤρξαντο οἱ κριτικοὶ διὰ περιεσκεμμένης συγκρίσεως τῶν χειρογράφων νὰ ἀναζητῶσι τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, νὰ διακρίνωσι τὰς ἐμμέσους ἀπὸ τὰς ἀμέσους μαρτυρίας, τὰς ἀξιοπίστους ἀπὸ τῶν ὑπόπτων, καὶ οὕτω νὰ ὀρίζωσι τὴν σχετικῶς γνησίαν παράδοσιν. Δι' ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἱστορίας τῶν κειμένων, καὶ οὕτω νὰ προσδιορισθῇ μετὰ τινος ἀκριβείας προσεγγιζούσης εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ ποιότητος πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθέντος ἀρχικοῦ κώδικος, ἐξ οὗ ἐπήγασαν κατὰ διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας οἱ σωζόμενοι. Οὕτως ἡ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος διπλωματικὴ κριτικὴ ἔσχεν ἀνάπτυξιν ἐπιστημονικὴν, συγχρόνως δὲ καὶ τῆς ἐξ εἰκασίας κριτικῆς τὸ στάδιον ἰσοπεδώθη διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ ἀληθοῦς παραδόσεως καὶ δι' ἀκριβοῦς ἐρέυνης τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ἐνὸς ἐκάστου τῶν συγγραφέων καὶ τῶν προσφωδιακῶν καὶ μετρικῶν νόμων τῶν ποιητῶν.

Ἄν δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἡ φιλολογία δὲν ἴσταται ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν εἰς ἰκανὸν ὕψος, αἰτία τούτου εἶναι οὐχὶ ἔλλειψις σπουδαίων, ἀλλὰ τὸ ὅσημέραι αὐξάνον πλῆθος

ἀσθενῶν καὶ ἡμαρτημένων κριτικῶν ἐργασιῶν· διότι μέγας ἀριθμὸς ἀνικάνων, λυπηρὸν εἰπεῖν, προσερχόμενοι εἰς τὸν φιλολογικὸν τοῦτον κλάδον, τολμῶσιν οὐχὶ σπανίως νὰ ἐπιλύωσι δυσχερέστατα ζητήματα· ἀλλὰ καὶ τινες ἔτι ἱκανοὶ καὶ γεγυμνασμένοι καὶ ἄλλως σπουδαῖοι φιλόλογοι, μὴ προσέχοντες εἰς τὰ τῶν συγγραφέων ιδιώματα, ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ δὲ ἰδέᾳ ὅτι καθαρίζουσι τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἀπὸ ἀλλοτριῶν προσθηκῶν, πολυειδῶς ἐπιβουλεύονται τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα τῶν συγγραφέων· ὅπερ μετὰ λύπης βλέπομεν γινόμενον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων φιλολόγων, μὴ ἐχόντων ὅμως τὴν πρὸς τὴν κριτικὴν ἀπαιτουμένην φυσικὴν ἰκανότητα μὴδὲ τῶν ιδιωμάτων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀκριβεῖς γνώσεις.

Κατὰ τὰ εἰρημένα τὸ ἔδαφος τῆς φιλολογίας εἶναι νῦν εὐρύτατον, καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ τὸ διατρέξῃ εἷς, καὶ ἂν οὗτος τύχη νὰ ἔχη σιδηρὰν ὑγείαν καὶ σχολὴν ὑπὸ οὐδενὸς ἄλλου ἔργου ταρασσομένην. Ἀνάγκη διανομῆς τῆς ἐργασίας. Ἐκαστος δέον νὰ ἀσχολῆται περὶ τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης, ὃν κλίσις καὶ ἰκανότης ὑποδεικνύει αὐτῷ, οἷοςδήποτε καὶ ἂν ᾦναι οὗτος; διότι πάντες οἱ τῆς φιλολογίας κλάδοι εἰσὶ σπουδαῖοι καὶ οὐδεὶς τοῦ ἄλλου ὑποδεέστερος κατὰ τὴν ἀξίαν. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ἔχη πᾶς τις γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς φιλολογίας, διότι ἄνευ γνώσεως τοῦ ὅλου, ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ τὸ μέρος, οὐδὲ τὸ ὅλον ἄνευ γνώσεως τῶν μερῶν· ἀμφοτέρωθεν εὐρίσκονται ἐν ἀμοιβαίᾳ σχέσει καὶ ἀλληλεπιδράσει. Ὁ ἀσχολούμενος εἰς ἓνα τινὰ κλάδον μόνον, ὅσον καὶ ἂν ἀκριβολογήσῃ ἐν αὐτῷ, ἄνευ γνώσεως τῆς ὅλης ἐπιστήμης, οὗτος μένει πάντοτε ἐν τοῖς προπυλαίοις τοῦ ναοῦ, οὐδέποτε δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ καὶ θεάσῃται καὶ θαυμάσῃ τὰ ἐν τῷ ναῷ ἱερά. Ὁ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἐνδιατρίβων, ἀποβλέπων ὅμως πάντοτε εἰς τὸ ὅλον, ὃ εἶναι τῆς ἐπιστήμης σκοπὸς, εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς αὐθαιρέσιαις καὶ σμικρολογίας, καὶ δύναται νὰ ἀντικρούσῃ ἀποτελεσματικῶς ἀπάσας τὰς κατὰ τῆς φιλολογίας πολεμικὰς ἐπιθέσεις, ἅς οὐχὶ σπανίως τολμᾷ κατ' αὐτῆς

ἄξιστος ὕλισμὸς, καὶ νὰ κατορθώσῃ ἵνα παρίσταται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πνεύματος ἡ γενικὴ εἰκὼν τοῦ ἀρχαίου βίου ἀείποτε ἐν καθαρᾷ ὄψει καὶ ἐν φωτεινῇ μορφῇ, καὶ νὰ μένῃ πάντοτε τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα ἐς αἰεὶ κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Θεουκιδίδου.

Τοιοῦτος ἐν περιλήψει ὁ τοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου περὶ φύσεως τῆς φιλολογίας λόγος, οὗ τὴν ἀνάγνωσιν συσταίνομεν τοῖς παρ' ἡμῶν νέοις φιλολόγοις.

«*Μιχαήλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντία, Ὁξωρίῳ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων ὑπὸ Σπυριδῶνος Π. Λάμπρου, δ. φ. καὶ ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Τόμος α', περιέχων τὰς ὀμιλίαις, τοὺς λόγους καὶ τὰ προσφωνήματα.* Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 368].

Διατρίψας ὁ ἐκδότης τοῦ ἀναγγελλομένου συγγράμματος ἐν τῇ βορείῳ καὶ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἀκρόασιν μαθημάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων, τελευταῖον ἠσχολήθη εἰς περιυναγωγὴν ὕλης ἀναφερομένης εἰς τὴν καθόλου ἑλληνικὴν γραμματολογίαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῶν μέσων αἰώνων, συλλέξας αὐτὴν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας παρέσχεν εὐθύς δείγματα τῆς φιλοπονίας καὶ ἀκριβείας καὶ χρησιμότητος τῶν αὐτοῦ πολυετῶν σπουδῶν, ἐκδοὺς πρὸς ἄλλοις τισὶ περὶ Ἀθηναίων διεξοδικὴν ἐπὶ ὑψηλείᾳ διατριβῇ, ἐν ἣ ἐξετάζει κατὰ πηγὰς ἀνεκδότους ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν 16' μ. Χ. αἰῶνα, ἐρανισάμενος πολλὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις ἐξ ἀνεκδότων ἐν μέρει συγγραμμάτων τοῦ τότε Ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Μ. Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἦτο πρόδρομος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑφ' ἡμῶν νῦν ἀγγελλομένου συγγράμματος, ὅπερ περιέχει μό-

νον μέρος τῶν συγγραφῶν τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου τῶν Ἀθηνῶν, ἐκδοθὲν πρὸ μικροῦ καὶ περιέχον νέαν ἀπόδειξιν τῶν φιλολογικῶν γνώσεων τοῦ εὐπαιδευτοῦ ὑφηγητοῦ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου.

Ἐν τῷ βραχεῖ προλόγῳ τῷ προτασσομένῳ εἰς τὸν ἤδη ἐκδοθέντα α' τόμον τῶν σωζομένων τοῦ Ἀκομινάτου παρέχει ἡμῖν ὁ ἐκδότης τὰς ἐξῆς εἰδήσεις περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἱεράρχου τούτου, ὅτι ἀμόλις ἦτο ἐκδεδομένον τὸ ὄγδοον μέρος αὐτοῦ ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν λατινικῇ μεταφράσει, τὰ δὲ λοιπὰ κατέκειντο ἀνέκδοτα καὶ δὴ καὶ ὄλως ἄγνωστα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Ὁξωνίου, τοῦ Ἐσκουριάλου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης, τῆς Ῥώμης* καὶ ὅτι αὐτὸς ἀδιατρίψας ἐπὶ διετίαν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχείοις περὶ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τῶν κωδίκων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, μετ' ἰδιάζοντος δὲ διαφόρου περισυνάγων τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν, δὲν ἠδυνάμην νὰ παρέλθω ἀμελέτητα τὰ ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου* καὶ δὴ ἀντέγραψα ἐν ταῖς ἄνω εἰρημέναις βιβλιοθήκαις, πλὴν τῆς τοῦ ἰσπανικοῦ Ἐσκουριάλου ὅπου δὲν κτύχησα νὰ μεταβῶ, ἐξ ἐννέα κωδίκων καὶ ἀντέβαλον κριτικῶς πάντα τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαήλ, ἐτοιμάσας αὐτὰ πρὸς ἐκδοσιν.

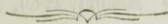
Οὕτω λοιπὸν διὰ πολλῶν πόνων καὶ δαπανῶν ἠτοιμάσθη πρὸς ἐκδοσιν ἡ ὕλη, ἣτις βεβαίως θὰ ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἀνέκδοτος, εἰ μὴ παρεῖχεν ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων τὴν πρὸς ἐκδοσιν ἀπαιτουμένην δαπάνην, διότι οἱ παρ' ἡμῖν λόγιοι ὀφείλουσι δυστυχῶς νὰ εὕρωσιν αὐτοὶ καὶ τὴν τοῦ τύπου δαπάνην· ἄλλως οἱ πόνοι τῶν μένουσι γνωστοὶ μόνον αὐτοῖς καὶ ἐν χαρτοφυλακίαις καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὄφελος τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ. Ὁ κ. Λάμπρος ὅμως κτύχησε νὰ εὕρῃ ἀρωγὸν πρὸς γνωστοποίησιν τῶν πόνων τοῦ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἐκ τῆς περὶ Ἀθηνῶν διατριβῆς αὐτοῦ πεισθεὶς περὶ τῆς ἀξίας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀκομινάτου, παρέσχε πάνυ ἐλευθερίως τὴν πρὸς ἐκδοσιν αὐτῶν δαπάνην. Οὕτως ἔχομεν νῦν

ἐξηκριβωμένον καὶ ἐν κομψῇ ἐκδόσει ἐκτετυπωμένον τὸ κείμενον συγγραφῶν τινων τούτου, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐλπίζομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ἐν ἑ' τόμῳ· ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκδότου, ἐν ἧ' γίνεται λόγος, καθὰ οὗτος λέγει, περὶ τῆς καθόλου βυζαντικῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ιδίως, περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως, περὶ τῆς κριτικῆς τῆς ἐφαρμοστέας εἰς τὴν ἔκδοσιν βυζαντινῶν συγγραφέων, περὶ τῶν κωδίκων ἐν οἷς σώζονται τὰ ἔργα τοῦ Μιχαήλ κτλ. ὡς ἀναφερομένην εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως τὰ δημοσιευόμενα ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόμοις.

Ἀναμένοντες τὴν ἔκδοσιν ταῦ ὅλου ἔργου ἐκ τῆς φιλοπονίας τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐκφράζομεν ἀπὸ τοῦδε τὴν χαρὰν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, ἣτις μετέχει οὐ μόνον φιλοκαλίας καὶ χάριτος τυπογραφικῆς σπανίας παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ φιλολογικῆς ἀκριβείας, ἣν δυστυχῶς δὲν εὐρίσκομεν εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, διότι αὐταὶ ἐκδίδονται ἐνίοτε ὑπὸ λογίων οὐχὶ ἀκριβῶς γνωσκόντων τὴν τῶν συγγραφέων τούτων γλῶσσαν. Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν ἐκφράζομεν ὑπερβολὴν φίλαυτον, δισχυρίζομενοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα καταλλήλοτεροι νὰ ἐκδώσωμεν ἀκριβέστερον τοὺς βυζαντινοὺς, ὅταν ὅμως πρὸς τοῦτο καλῶς παρασκευασθῶμεν, ὡς δυνάμενοι νὰ εἰσδώσωμεν βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης αὐτῶν, συγγενοῦς τῆς ἡμετέρας καὶ μὴδὲ πολὺ ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς νῦν λαλουμένης. Ἀνάγκη ὅμως νὰ πληθυνθῇ παρ' ἡμῖν πρότερον ἡ γνῶσις καὶ νὰ ὑπάρχωσι τὰ πρὸς ἔκδοσιν μέσσα καὶ ἀναγνώσται πολλοί· διότι ὅμως νῦν οὔτοι εἰσὶ λίαν εὐάριθμοι καὶ τὰ χρηματικὰ μέσσα μικρὰ, ἐντεῦθεν καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἐκδιδόμενα φιλολογικὰ ἔργα σπάνια καὶ ἰσχνὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

Ἐγγραφοῦν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.



ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

4.

Ἐπί.....ἄρχον)τος, μηνὸς Ποσιδε-
 ῶνος)ει ἰσταμένου ΟΥΞ
ἔδοξεν Σαλαμινί-
 οισ' ἐπειδὴ.....)ιδης Εὐδούλου Σαλ-
 5 αμίνιος ἐπιμελη ;)τῆς γενόμε(ν)ος..
τὰς τε θυσί(α)ς (πά-
 σας ἔθυσεν ὅσας προσῆκεν αὐτῷ ὑπέ-
 ρ.....)Ι τῆι Ἀφροδίτῃ κ-
 ... ὄμενον εἰς (τ)ὴν τ-
 10 Ι εἰς τὰ Ἀδῶ(ν)ια Ε;
 ...ΓΕ;
 ...

Τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ στήλης λίθου Ὑμητιῦ, σωζούσης ἀνω μέρος τοῦ ἀετωματίου της, ἄλλως δὲ ἠκρωτηριασμένης τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὄρῳντι καὶ κάτω, ὕψους 0,23, πλάτους 0,17, πάχους 0,11. Εὐρέθη ὁ λίθος ἐν Πειραιεῖ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἀθην. Ἐταιρίας.

Τὰ γράμματα εἶναι στοιχηδὸν κεχαραγμένα, πλὴν ὅτι ἐν στίχῳ δ'. ἐν γράμμα, τὸ δεύτερον Υ, εἶναι στριμμωμένον μεταξὺ τοῦ Ο καὶ τοῦ Λ. Ὑποθέτω ὡς ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου ἀνω μέρους τοῦ ἀετωματίου, ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ τοῦ πλάτους τοῦ λίθου θὰ ἐξέλιπε, καὶ λοιπὸν ὅτι 28 περίπου γράμματα θὰ εἶχεν ποτε ἕκαστος στίχος, πλὴν τοῦ τετάρτου, περιλαβόντος πιθανῶς 29. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τοῦ δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, μεσοῦντος ἢ μᾶλλον τελευτῶντος. Τὸ ἐκλιπὸν ὄνομα τοῦ ἀρχοντος ἐν τῷ α'. στίχῳ θὰ εἶχεν ἕξ ἢ τὸ πολὺ ἐπτὰ γράμματα.

Τὸ ψήφισμα, ὡς ἐκ τοῦ γ' στίχου φαίνεται, εἶναι τῶν Σαλαμινίων, τυχὸν τῶν ἐν Πειραιεῖ κατοικούντων καὶ συγκεκροτημένων ἴσως ὡς θιασωτῶν ἢ ὀργεῶνων πρὸς τέλεις λατρείας τινὸς εἰδικῆς τῆς Ἀφροδίτης (Ἴδε στίχ. η'). Τὰ δὲ Ἀδῶνια, τὰ ἐν στίχ. ε'. μνημονευόμενα, γνωστὰ ὡς τελούμενα πενήμιως ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Νικίου, ιγ'), πιθανώτατα δὲ τὰ αὐτὰ ἐτελοῦντο καὶ ἐν Πειραιεῖ, ἔνθα ἱερὸν ἦτο τῆς Ἀφροδίτης ὑπὸ Κό-

ωνος κτισθῆν (Παυσαν. Α, 1, 5) καὶ ἄλλο ὑπὸ τῶν ἐκ Κύπρου Κιτιέων, ὡς ἐξ ἐνὸς ψήφισματος ἤξεύρομεν τοῦ ἐν Corp. Inscr. Attic. II, ὑπ' ἀριθ. 168.

Τὸ δυσκολώτατον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μέρος μοὶ φαίνονται τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τοῦ β' στίχου, τὰ ὅποια δὲν ἤξεύρω πῶς νὰ οἰκονομήσω. Ἄν τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἐκκληφθῆ ὡς θῆτα, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι λανθάνει ἐκεῖ ἡ ἀρχὴ φράσεώς τινος κατὰ γενικὴν ἀπόλυτον τεθειμένης οἶον· θυσ(ίας τελεσθείσης), ἢ κανὲν ὄνομα κύριον, ὄνομα δηλ. ἀνδρὸς τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ. ἀλλ' οὔτε βλέπω ἐγὼ ἐντὸς τοῦ καλῶς διατετηρημένου Ο σημεῖόν τι ἢ κεραίαν ὑποδηλοῦσαν τὸ θῆτα, οὔτε ἤξεύρω ὑπάρχον ὄνομα εὐχρηστον Ἑλληνικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ, ἢ Ουσ. Ἄν δέ τις συνεπλήρου· οὔσ(ης ἐκκλησίας), θὰ ἦτο πολὺ ἀβεβαία ἢ φράσις καὶ δὲν θὰ ἀνεπλήρου καὶ ὄλον τὸν χῶρον, ὅσος ὑποθέτομεν εὐλόγως ὅτι ἐξέλιπεν. Εἰς μεζζοντας δυσχερείας καὶ ἀτοπίας πιθανῶς θὰ ἐνέπιπτε καὶ ὅστις ἀπὸ τῶν τριῶν τούτων γραμμάτων ΟΥΣ ἤθελε τυχὸν ἐξαρτήσῃ δύο συλλαβὰς τερος, ἵνα ἀποτελέσῃ ἑναρθρον ἐπίθετον ὁ ὕστερος· διότι δὲν θὰ εἶχεν ὕστερον καὶ κατάλληλον οὐσιαστικὸν νὰ προσθέσῃ μετὰ τοῦ ῥήματος εἶπεν. Ὡστε πανταχόθεν ἀπορία.

2.

-
 . ων καὶ μ...
 θυσίαν του ...
 τῆς πανο(πλίας)...
 πράττει...
 5 Θεσπιεῖς...
 δὲ περὶ του...
 των Ἐλευσι(νι)...
 ν.ς τιμ...κ...
 ...αρ...
 10 τιμαῖς· (ἀγ)αθῆι τύχηι, δεδόχθαι τῆι βουλῆι τοὺς λαχόντας προέδρους εἰς τὴν ἐπιο(ῦσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνώμην δὲ ξυμβάλλεσθαι τ(ῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δοκεῖ...
 του Ἡρ(α)κλε...

δων ε...η...

- 15 τ. ας τις ἐν τ Ο...
 ἀπάντων καὶ Γ...
 ὑπὲρ τῆ(ς τ;) ὦν π...
 τας ἀποδημῆσ...
 ονης τ.. ὑπὲρ του...
 20 ν...ντων (α)τ.....
 αν α(υ)τῶι Ἑρακλ(ε...
 σ)τρατιωτικῶν...
 πα)νοπλίαν καὶ ει...
σ./...

Στήλης Ὑμηττίας τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῆ 12 Δεκεμβρίου 1878 ἔχει τὰς ἀνωτέρω ἀρχὰς στίχων 24. Πᾶσα ἡ λοιπὴ τῆς στήλης ἐπιφάνεια ἐξέλιπεν. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τοῦ γ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἶδος γραφῆς ὄχι τὸ στοιχηδόν. Ἐκ τῆς βεβαίαις συμπληρώσεως τοῦ ια'. στίχου γίνεται φανερόν ὅτι περὶ τὰ 54 γράμματα θά εἶχεν ἕκαστος στίχος τοῦ ψηφίσματος τούτου. Περὶ τῆς υποθέσεώς του οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ δυσφοροῦμεν ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν κάλλιον τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πολὺ ἐφθαρμένων εἰς τινὰ μέρη γραμμάτων.

3.

-
 ΛΟΒ;
 ... συνη.
 ...νων τ.
 ...οις πρ.
 5 νως δι-
 τοὺς λαχόντας) προέ-
 δρους εἰς τὴν ἐπιούσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περ)ι τούτω-
 ν, γνώμην δὲ ξυμβάλλεσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δο-
 40 κεί τῆ βουλῆ..... ηγγ)ελμέν-
 τ)ῆς βου-
 λῆς.. ...)ἐπα)ινέσα-
 ι... ..)ένεκ(α

καὶ... .. τῆς πρ-
 15 ὅς..... (ΩΙ δε Λ
 ἀνα)γράφα-
 ι δὲ τὸ δε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέα τῆς βουλῆς εἰς) στήλη-
 ν λιθίνην... ..)| αναν.
 τὸ γ(εν-
 20 (όμενον ἀνάλωμα).

Τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττίου ἔχει τὰ ἀνωτέρω, εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ στάδιον καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας οὐ πρὸ πολλοῦ. Ὑψος 0, 30, πλάτος 0, 07, πάχος 0, 07. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται πως τὸ τῶν πρὸ Χριστοῦ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἶδος δὲ γραφῆς ὄχι τὸ στοιχειδόν. Ὅμως δὲ, ὡς ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν γενομένης συμπληρώσεως τυπικῶν φράσεων τῶν εἰθισμένων ἐν τοῖς ψηφίσμασι φαίνεται, 49 περίπου γράμματα θὰ εἶχεν ἕκαστος στίχος, ἐξ ὧν μόλις ἀνά 5—6 τὰ πρὸς δεξιὰν τῶ ὀρθῶντι ἐσώθησαν, τῆς ἄλλης τοῦ λίθου ἐπιφανείας ἐκλιπούσης ὀλοτελῶς.

4.

Ἡ δὲ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἣτις εἶναι, ἂν δὲν ἀπατώμαι, τιμητικῆ, εὑρεθεῖσα πρὸ ἐτῶν ἐν ταῖς παρὰ τὴν ἀγίαν Τριάδα ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, καὶ κειμένη αὐτόθι ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ τὸ φυλακεῖον, φαίνεται ὅτι εἰσέτι δὲν ἐξεδόθη, παροραθεῖσα ἴσως διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν γραμμάτων τῆς· διότι δὲν τὴν εὐρίσκω ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι γ'. τόμῳ τοῦ C. I. A., ἔνθα αἱ τιμητικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων πᾶσαι περιελήφθησαν. Διὰ τοῦτο τὴν ἐκδίδω ἐδῶ, καθ' ὅσον μάλιστα φαίνεται περιέχουσα καὶ φράσιν τινὰ τυπικὴν, ὅχι συνήθη.

.....ον Διονυσο(.....οί;.....
 αἰτησάμενοι; τὴν βουλ)ὴν τὴν ἐξ' Ἀρ(είου πάγου, ἀρειτῆς ἕνεκα
 καὶ τῆς εἰς ἑαυτοὺς εὐνοίας καὶ κ)ηδεμονί)ας...
ἀνέθηκα;)ν.

Λίθος Ὑμηττίος ἐνὸς ποδὸς μήκους εἶναι ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω, ὅλως ἀκόσμητος τὰ ἄνω, ἔνθα σώζεται ἀβλαβῆς. Δεξιόθεν καὶ

ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν εἶναι ἠκρωτηριασμένος, ἐξ οὗ ἀμφίβολον μένει τὸ πόσα ἐκατέρωθεν γράμματα ἐξέλιπαν· μόνον δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ δ' στίχος δὲν εἶχε γράμμα ἄλλο μετὰ τὸ Ν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος οἷον συνήθως τὰ ἐπὶ βάθρων ἢ ἐπιστυλίων, ἐκλαμβάνω αὐτὰ ὡς λείψανα τιμητικῆς ἐπιγραφῆς καὶ οὕτω συμπληρῶ μετοχὴν αἰτησάμενοι μετ' αἰτιατικῆς, ἃν καὶ τὸ σύνθηρος τῆς φράσεως εἶναι· αἰτησάμενοι παρὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς. (ἴδε C I A, III, 1, ἀριθ. 710. 735, 774 a.) ἢ κατὰ τὰ δόξαντα τῆ ἐξ Ἀρ. πάγ. βουλῆ, ἢ κατὰ τὸ ἐπερώτημα τῆς ἐξ Ἀρ. π. βουλῆς, ἢ ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρ. π. β. ὧν πάντων ὑπάρχουσι πολυπληθῆ παραδείγματα. Ἡ δὲ λέξις κηδεμονία, ἣτις βεβαίως ὑπάρχει ἐν τῷ γ' στίχῳ, ἐνῶ ἀρμόζει εἰς ἄνδρας Ῥωμαίους καὶ ἄρχοντας ἀρχᾶς μεγάλας (οἷον ἐν C I A. III, 1, ἀριθ. 611), ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶναι τεθειμένη εἰς τιμὴν ὄχι Ῥωμαίου, καθ' ὅσον ὁ α'. στίχος δὲν παρουσιάζει ἀριδῆλως Ῥωμαϊκὸν ὄνομα. Περὶ τούτων πάντων ἄς ἀποφανθῶσιν οἱ εἰδικῶς μελετήσαντες τὰς τῶν χρόνων τούτων ἐπιγραφάς.

5.

Καὶ ἡ ἐξῆς δὲ ἐπιγραφὴ δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Corp. Inscr. Attic. ὥστε ἴσως εἶναι ἀνέκδοτος·

Θάλεια Πολυστράτου Φιλαΐδου θυγάτηρ
τὸν ἑαυτῆς ὄν Πολύστρατον Δαμίχου Φιλαΐδην
νικήσαντα Παναθήναια τὸν μακρὸν δρόμον
ἀνέθηκεν.



5 Διω

Ἀντέγραψεν αὐτὴν ὁ υἱός μου Ἰωάννης τῆ 21 Μαΐου 1877 ἀπὸ βάρθρου κειμένου τότε ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἰλισσίας οἰκίας τῆς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῶν Ἀθηνῶν, νῦν δὲ ἀπὸ ἐνὸς ἔτους περὶπου μετακομισθέντος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τετράγωνον καὶ ὅλως ἀκόσμητον εἶναι τὸ βάρθρον καὶ λίθου Ὑμηττίου, ὕψους 0,44, πλάτους 0,69, βάρους 0,52. Ἀγώνισμα ἐν

τοῖς Παναθηναίοις ἰδιωνυμούμενον μακρὸν δρόμον, ὡς ἐνταῦθα, ἀνγνωρίζεται καὶ ἀλλαχόθεν ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν, ἢ ἂν ὁ μακρὸς δρόμος ταυτιστέος μὲ τὸν «δὸλιχον» ἢ μὲ τὸν ἀπρὸς «Ἄγρας δρόμον», δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Κατωτέρω τῶν 4 στίχων ἐν ἀποστάσει τινὶ εἶναι τρία ὀλίγον μικρότερα γράμματα, ἀ ὡς πέμπτον στίχον ἀπεδώκαμεν. Πιθανώτατον, ὅτι ὁ λιθοξόος ἀρξάμενος ἐκεῖ νὰ ἐγκολάψῃ τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου τοῦ ποιήσαντος τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πολυστράτου, ἀπέστη πάλιν δι' ὀντιναδήποτε λόγον. Ἔχει δὲ τὸ βᾶθρον τοῦτο καὶ τόδε ἔτι τὸ παράξενον· καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ὀριζοντείου ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου αὐτῆς ὑποκάτω εἶναι λελαξευμένα ὅμοια κοιλώματα, ἐν οἷς ἔβαινον πόδες ἀνδριάντος. Ἴσως ἐγένετό ποτε διπλῆ χρῆσις τοῦ βᾶθρου.

Καὶ τοι δὲ ἀπέχοντες τῆς ἐκδόσεως κοινῶν ἐπιτυμβίων τῆς Ἀττικῆς ἐπιγραφῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, δὲν κρίνομεν ὅμως νῦν ἀνάρμοστον νὰ ἐκτυπώσωμεν ἕδε τὴν ἐξῆς ἐπιτύμβιον, ἅτε σχετιζομένην κάπως πρὸς τὴν ἀνωτέρω.

Φυτόν

Πολυστράτου

Φι)λαίδου γυν(ή).

Εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ κιονίσκου λίθου Ὑμηττίου, ὅστις εὑρέθη παρὰ τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικοδήμου καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῷ 1876, Μαρτίου 8. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται παλαιότερόν πως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων· καὶ λοιπὸν ῥητέον ἴσως, ὅτι ὁ Πολύστρατος οὗτος ὁ ἀνὴρ τῆς Φυτοῦ ἦτον εἷς τῶν προγόνων τοῦ ἀνωτέρω νικητοῦ ἐν τοῖς Παναθηναίοις. Περιέργον δὲ καὶ τὸ γυναικεῖον ὄνομα Φυτόν, ὅπερ νῦν πρῶτον γνωρίζεται. Ῥόδον δὲ καὶ Ῥόδιον ὡς γυναικῶν ὀνόματα ἤδη πρότερον ἐγνώσθησαν καὶ εἶναι ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ τοῦ Pape-Benseler λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἐνθα καὶ τὸ Μύρτιον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ Μύρτον, ὃ ἐγὼ τρὶς τοῦλάχιστον ἀπήνησα μέχρι τοῦδε ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ βιβλίοις.

6.

Πλακός, μικρᾶς ἀνέκαθεν, ὡς ὑποθέτομεν, λίθου δὲ Πεντελη-
σίου γωνιαῖον τεμάχιον, τὸ ἄνω δεξιὰ τῶ ὀρῶντι, ἔχει τὰ γράμ-
ματα ταῦτα, σχήματος τῶν Ῥωμ. χρόνων.



.....τα Διὶ ὑψί-
στη εὐχ)ήν
.....;

Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐται-
ρίας. Εἶναι γνωστόν, ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις τοιαῦται βρα-
χεῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὸν Δία τὸν ὑψιστον εὐρέθησαν
καὶ ἰδίως πρὸς τῶ βήματι τῆς Πνυκός. Τοῦ δὲ παρόντος λίθου
ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως ἀγνοεῖται. Δὲν θὰ ἔλειψαν ἐν ἀρχῇ
πολλὰ γράμματα, ἀλλ' ὅσα περιεῖχεν ὄνομα ἐν γυναικὸς εἰς α, τῆς
ἀναθείσης τὸ οἰονδήποτε ἀνάθημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο εἰργασμένον
ἐκ χωριστοῦ λίθου ἢ ἄλλης ὕλης· διότι ὅπως ἀπίθανον εἶναι, ὅτι
μόνον ἐπιγραφαὶ ἔχουσαι τὸ εὐχ)ήν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνατι-
θέντος καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἀνετίθεντο. Ταῦτα χάριν τῶν ἀπειροτέ-
ρως ἐχόντων περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Αὐγούστου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΑΡΑ ΤΟ ΔΙΠΥΛΟΝ.

Ἀνακοινοῦμεν ὀλίγα τινὰ εἰς τοὺς φιλαρχαίους περὶ τῆς παρὰ
τὸ Δίπυλον ἀνασκαφῆς, ἣν ἀπὸ μηνῶν ἐπανέλαβεν ἡ Ἀρχαιολο-
γικὴ ἡμῶν Ἐταιρία καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, εἰ καὶ δὲν ἐξέλιπον
τὰ ἐμπόδια τὰ μεγάλα, ἔνεκα τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι δὲν ἐκτε-

λοῦνται ὅπως εἶναι ἐφετόν, ἀλλ' ὅπως ἡ ἀμείλικτος θεὰ Ἀνάγκη ἐπιβάλλει. Τῶν ἐμποδίων τὸ μέγιστον εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ὑπαρξίς τῶν μεγάλων τοῦ φωταερίου σωλίνων, τῶν ὁποίων ἀκόμη δὲν ἀπεφασίσθη ἡ ἄρσις ἐντεῦθεν, ὡς ὄφειλεν. Ὅταν οὗτοι ἀρθῶσι, θὰ φανῇ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡ καλὴ συνέχεια τῶν βλεπόντων πρὸς δυσμὰς ἀρχαίων τειχῶν τῆς πόλεως, τὸ δὲ νῦν μόνον σχεδὸν τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀρχαιολόγων θεωρούμενον Δίπυλον θέλει ἀναγνωρίσει καὶ ὁ ἀγύμναστος τοῦ ιδιώτου ὀφθαλμὸς καὶ θέλουσι τότε ἐκτιμηθῆ κατ' ἀξίαν τὰ πολυδάπανα ἀπὸ ἐτῶν ἔργα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

Ὅμως δὲ καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἀνέδειξαν αἱ ἐργασίαι, μετὰ τὴν ἀποκόμισιν παχυτάτων γῆς στρωμάτων, μέρος σημαντικώτατον τοῦ ἀρχαίου τείχους τοῦ ἄστεος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἢ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, νοτιοανατολικῶς τῶν δύο δημοσίων μνημάτων (τῶν πρέσβων τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ προξένου τῆς Σηλυβρίας) ἐν ἀποστάσει 90 περίπου βημάτων καὶ πλησίον τῆς παλαιᾶς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Πειραιᾶ. Ἐκεῖ, εἰς τὸ βαθύτατον μέρος (ὀπόθεν ἀποτόμως τὸ ἔδαφος ὑψοῦται πρὸς νότον), ἐφάνη σωζόμενον τὸ τεῖχος εἰς ὕψος 16 λιθίνων δόμων καὶ διατηρούμενον οὕτω καλῶς, ὅπως εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος βορειότερον. Ἰσως δὲ ἔχομεν ἐδῶ καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὕψος μέχρι τῶν ἐπάλξεων, ὡς τοῦτο εἰκάζομεν ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἀνωτάτου λίθου. Σχηματίζει δὲ τὸ τεῖχος γωνίαν σχεδὸν ὀρθήν, ἧς τὸ ἐν σκέλος τείνει πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ πρὸς δύσιν, ἐκάτερον ἐπὶ μέτρα ἰκανά. Σῶζεται δὲ καὶ ὁ ἐξώτερος τοῖχος τῆς ποτὲ τάφρου, ὡς ἡμεῖς ὑποθέτομεν, ἀλλ' οὗτος ὅχι τόσο καλῶς ἐκτισμένος. Ἀπὸ τοῦ χείλους δὲ τῆς τάφρου τὸ παλαιὸν ἔδαφος γυμνωθὲν ἀνεφάνη ὄν ἐστρωμένον εἰς τινὰ μέρη μὲ ψηφίδας κοινὰς, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον ὅτι ἦσάν ποτε πλησιέστατα τῇ τάφρῳ οἰκίαι ἰδιωτικαὶ ἢ μία μόνη μὲ μεγάλην αὐλήν. Εἰς δὲ τετράγωνος χῶρος δωματίου ἔχει ψηφιδωτὸν ἔδαφος κατὰ τι τεχνικώτερον παριστάνονται ἐν αὐτῷ διὰ ψήφων πολυχρῶμων ἰχθῦς διάφοροι καὶ μαλάκια ὡς 13 τὸν ἀριθμόν. Ἐν δὲ τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ φρέατα ἐφάνησαν ἔχοντα

ὑδωρ καλὸν καὶ κρήνη τις ἐρειπιωμένη καὶ πρὸς αὐτῇ δεξαμενὴ ἐπιμήκης. Οἱ δὲ τοῖχοι οἱ ἐνταῦθα, καὶ περ ὄντες ἐκτισμένοι ἐν μέρει διὰ ὑλικοῦ εἰλημμένου ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομῶν, ὑποδεικνύουσιν ὅμως διὰ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας των χρόνους παλαιότερους τῶν Βυζαντινῶν, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, καὶ θὰ εἶναι σύγχρονοι τῶν ἰδιωτικῶν ἐκείνων οἰκιῶν, ἃς εὔρομεν πρὸ ἐτῶν τινῶν ἐνδοτέρω τοῦ τείχους, ὀλίγω βореιότερον τοῦ Διπύλου (*).

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτατα ὧν εἶχομεν ν' ἀνακοινώσωμεν πρὸς τὸ παρόν. Ἐπειδὴ δὲ κατ'αὐτὰς ἀγορασθέντος ἐνὸς ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἐξακολουθεῖ ἀνετώτερον ἢ ἀνασκαφή, θέλει φανῆ λίαν προσεχῶς ἡ συνέχεια τοῦ ἀρτιφανοῦς τείχους καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν κληθείσης τάφρου πρὸς τὰ πρὸ ἐτῶν φανέντα καθὼς καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ἄλλου παραλλήλου τείχους τοῦ ἐσωτέρω πρὸς τὰ ἐπίσης πρότερον φανέντα μέρη. — Ἐξήχθησαν δὲ ἐκ τῶν χωμάτων καὶ διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα λίθινα καὶ ὀπτῆς γῆς καὶ ἄλλων ὑλῶν, ἀλλὰ ταῦτα δευτερεύοντος λόγου. Διὸ καὶ δὲν ἐκτεινόμεθα πλείοτερον τό γε νῦν. Ἐπιλέγομεν δὲ ἔτι τόσον μόνον, ὅτι ὅταν τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἑταιρίας ἐνταῦθα περανθῇ (αἰρομένων, ἐννοεῖται, πρῶτον τῶν σωλῆνων τοῦ φωταερίου ἐκ τῆς νῦν θέσεώς των), ὁ προσερχόμενος εἰς Ἀθήνας δυσμῶθεν θέλει ἔχει κάλλιστον θέαμα ἐνώπιόν του, πρῶτον τὴν μοναδικὴν ὄντως νεκρόπολιν τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἔπειτα τὰ γεραρὰ τείχη τοῦ ἄσσεος μὲ τὸ περιώνυμον Δίπυλον, οὗ τὰ ἀνοίγματα δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ παρέχωσιν ἀκώλυτον δίοδον εἰς τὰ ἔσω τῆς πόλεως, ἐὰν δι' ἀποκομίσεως μέρους τῆς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τῶν τειχῶν γῆς γίνῃ τὸ ἔδαφος ἡρέμα κατακλινὲς πρὸς τὴν τάφρον.

Τῇ 10 Αὐγούστου 1879.

Σ. Α. Κ.

(*) Ὅρα τὰ σχέδια αὐτῶν ἐν τῷ πίνακι τῷ προσηρητημένῳ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἀρχαιολογ. Ἀθ. Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1875.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὐρεθέντα.

Τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ἀγγελλέντος ὅτι ἐν τινι θέσει πέραν τοῦ Δαφνίου Ἀθηνῶν παρὰ τὴν εἰς Ἐλευσίνα ἀγούσαν ὁδὸν ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα, μετέβην ἐκεῖ μετὰ τῶν συναδέλφων Φιντικλέους καὶ Κοκκίδου, μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας· καὶ ἀληθῶς εὐρομέν τι, οὐχὶ ὅμως ὅ,τι ἐλέγετο, ἀφήσαντες εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνησωμεν ἀκριβέστερον. Εἶτα μετέβημεν εἰς τὸ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἀπέχον χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμενον, ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου, ὅπου ἐρευνησαντες ἐμάθομεν ὅτι οἱ γεωργοὶ καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγρούς των ἀνεύρον ἀρχαῖά τινα, ἅτινα εἶδομεν καὶ ἀμέσως ἠγοράσαμεν, ὅπως δόντες δικαίαν τιμὴν ἐνθαβρύνωμεν τοὺς χωρικοὺς νὰ προτιμῶσι νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν ἐπὶ ἀμοιβῇ ὅ,τι ἂν εὐρίσκωσι καὶ νὰ μὴ πωλῶσιν εἰς ἀρχαιοκαπήλους, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὁσημέραι δυστυχῶς αὐξάνει. Τὰ ἀγορασθέντα ἀρχαῖα μετακομισθέντα εἰς Ἀθήνας κατετέθησαν ἥδη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Πατησίοις ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, εἰσὶ δὲ τὰ ἐξῆς·

1) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον παριστάνον ἐπὶ λευκοῦ λίθου καὶ ἐν φυσικῷ μεγέθει γέροντα καθήμενον ἐπὶ ἔδρας, οὗ τὸ ἱμάτιον καλύπτει τὸ ἐπὶ τῆς ἔδρας κάτω σῶμα, καὶ παρ' αὐτῷ ἰστάμενον νεανίαν γυμνὸν τὸ σῶμα, φέροντα δὲ ἐπ' ὤμου χλαμύδα. Ὅπισθεν τοῦ γέροντος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ νεανίου παρίστατο γυνή, ἧς ἡ μὲν χεὶρ φαίνεται ὀπισθεν τοῦ γέροντος καὶ ἡ πολύπτυχος μέχρι ποδῶν καθήκουσα ἐσθῆς ὀπισθεν τῆς ἔδρας αὐτοῦ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐλλείπει, ἧς μικρὸν μέρος φαίνεται καὶ ἐτέρα γυνὴ παρέκει, ὑψοῦτο δὲ ὑπερθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ γέροντος. Καὶ τοῦ μὲν γέροντος εἶναι ἀποκεκομμένον μόνον τὸ ἄκρον τῆς ῥινός, τοῦ δὲ νέου ἐλλείπει μόνη ἡ κεφαλὴ, ἧτις ἦτο πρόςθετος. Τὸ ἔργον φαίνεται τῶν καλῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ τέχνης δοκίμου, τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος. Παρὰ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὐρέθη καὶ γείσωμα ναΐσκου, ὃς πιθανῶς περιεκάλυπτε τὸ αὐτὸ ἀνάγλυφον, διότι καὶ ὁ λίθος καὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ μέγεθος συμφω-

νοῦσι πρὸς τὰ τούτου. Φέρει δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιμή-
κους πλευρᾶς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην·

Ἐπιχάρης	Δημοστράτη Θεοτίμου	Πλάτων
Πλάτωνος	Περγασειῶς	Ἐπιχάρου
Οἰναῖος·	θυγάτηρ, μήτηρ δὲ	Οἰναῖος.
	Πλάτωνος·	

ὦν ὁ μὲν Ἐπιχάρης εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου γέρων πατήρ, Δη-
μοστράτη ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τοῦ χλαμυδοφόρου νεανί-
σκου, ἡ ὀπισθεν τοῦ γέροντος ἐν τῷ βάθει μόλις φαινόμενη, Πλά-
των δὲ ὁ υἱὸς τούτου· ἡ δὲ ἄλλη κατὰ τὸ ἄκρον γυνὴ ἔμεινεν
ἀνώνυμος.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐφωτογραφήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ
τῆς ἀρχαιολογίας κ. Μυλωνᾶ, ἵνα τυπωθῆ ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς
ἐνταῦθα γαλλικῆς Σχολῆς.

2) Ἐπιτύμβιος κίων δύο περιήπου μέτρων ὑψηλὸς καὶ ὄλως
πρωτοφανὴς τὸ εἶδος, διότι δὲν εἶναι ἰσοπαχὺς· ἔχει τὸ μὲν ἄνω
μέρος εὐρύτερον, τὸ μέσον στενώτερον, καὶ τὸ κάτω ὅμοιον τοῦ
ἄνω, ἀλλ' ἦττον εὐρὺ, τὰ δὲ μεταξὺ χωρίζουσι δύο ζῶναι ἐξέ-
χουσαι ὡς ταινίαι, καὶ ὁ μεταξὺ τούτων χώρος διατέμενεται ὑπὸ
ἄλλων πλαγίως ἀγομένων καὶ ἐξεχουσῶν ταινιῶν, αἵτινες διατε-
μνόμεναι σχηματίζουνσι ῥομβοειδῆ κοιλώματα. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω
εὐρυτέρου μέρους ὑπάρχει ἀνάγλυπτος στέφανος καὶ ἐν δεξιῷ
ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή·

Πῶλλα Δικιννία
Ἐρμιόνη Στράτωνος
Κυδαθηνεῶς γυνή.

ἥτις φαίνεται σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπι-
τυμβίων ἀττικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ κ. Κουμανούδη ὑπ' ἀριθ. 714
ἐπιγραφὴν, ἀναγινωσκομένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μνημείου, κειμένου
ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, οὐ μακρὰν τῶν ῥηθέν-
των Καλυθίων, περὶ ἧς ἐκτενέστερον πραγματεύεται ὁ κ. Ῥαγ-
καβῆς ἐν τοῖς Ant. Hell. 2, 695.

3) Χρησμολογικὴ ἐπιγραφὴ, περιέχουσα χρῆσμον δοθέντα δῆ-
θεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα.

Ἐπὶ Σόλωνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἤδη, ἐφέροντο οὐκ ὀλίγοι χρῆ-

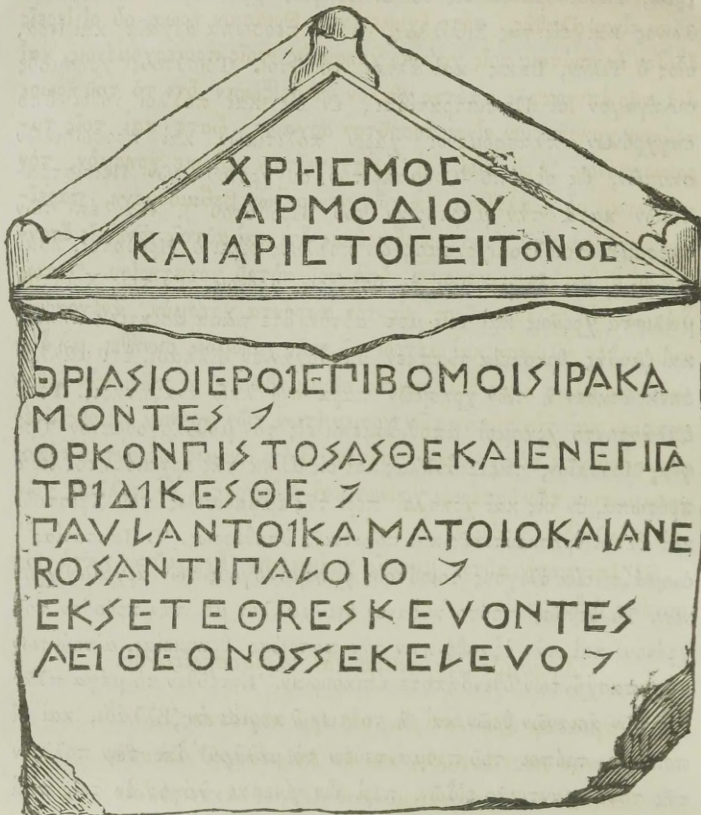
σμοί, ἀποδιδόμενοι εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς χρηστήριον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ εἰς τὰς Σιβύλλας, ἢ εἰς πρόσωπα ἀρχαῖα καὶ ἱερά, οἷος ὁ Ὠλῆν, Βάκις καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Τοιούτους χρησμούς συνήγαγον οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ νόθοι ὑπὸ συγχρόνων πλασσόμενοι χάριν πολιτικῶν καὶ προσωπικῶν σκοπῶν, ὡς οἱ ὑπὸ Ὀνομακρίτου συγχρόνου τῶν Πεισιστρατιδῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου¹⁾. Καὶ ἐπὶ τῶν περσικῶν τοιοῦτοι χρησμοί, ὧν πολλοὺς φέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἦσαν συνήθεις, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἐν τοῖς Χριστοῦ μάλιστα χρόνοις καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, ὅτε πᾶσα ἀσιατικὴ ἀληθῆς καὶ ψευδῆς θρησκεία εὔρισκεν ὑποδοχὴν ἐν Ἑλλάδι, ἔτι μᾶλλον ἐπεκράτησεν ἡ τῶν χρησμῶν παρά τῳ λαῷ ἀναζήτησις. Τότε ἐπλάσσαντο χρησμοὶ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν μυθολογούμενον Ὀρφέα, Μουσαῖον, τὰς Σιβύλλας καὶ εἰς ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἱερά πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ χρησμοὶ περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλοι θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ὑποθέσεως. Ὁ Πausanias²⁾ ὀνομάζει οὐκ ὀλίγους τοιούτους χρησμολόγους τῶν ἀρχαίων χρόνων. Τὸ ψεῦδος τοῦτο ἠὔξανεν ἔτι μᾶλλον μὲ τὴν πρῶτον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐξασθένεισιν τῆς πατρῴας θρησκείας, αἰτούντων τῶν πασχόντων ὀθενδῆποτε ἐπικουρίαν. Ἐντεῦθεν τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀσιανῶν θεῶν καὶ ἡ τούτων λατρεία ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ ποικίλοι τρόποι τοῦ προμαντεύειν τὸ μέλλον διὰ τῶν πολλῶν τῆς τότε μαντικῆς εἰδῶν, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς περὶ τῶν θρησκευτικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων τῶν χρόνων τούτων συγγράμμασι³⁾.

Τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς καταχρήσεως ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις χρόνοις ἀπόδειξιν παρέχει καὶ ἡ κατωτέρω πανομοιότηπως ἀντιγεγραμμένη ἐπιγραφή αὕτη, εὑρεθεῖσα πρὸ μικροῦ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμε-

1) Ἡροδ. 5, 90 καὶ 93. 7, 6.

2) 10, 12.

3) K. F. Hermann gr. Antiquit. 2 Theil § 37 x. é. Becker-Marquard rom. Antiqu. 4, 81 x. é. A. Maury religions de la Grèce antique, tom. 3, 66 x. é.



νον, ἐν ἀμπέλῳ οὐ μακρὰν κειμένη τῆς εἰς Ἐλευσίνα ἀγούσης ὁδοῦ, μεταξύ Ἐλευσίνος καὶ τῆς τῶν Ῥειτῶν λίμνης, ὡς εἶπέ μοι ὁ ἐκ τῶν καλυβίων τούτων χωρικός, παρ' οὗ ἔλαβον ταύτην. Ὁ λίθος εἶναι ὑπομέλας, ἔχων ὕψος 0,45, μῆκος 0,35, καὶ πᾶχος 0,4, κατετέθη δὲ ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀρχαίων. Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, γραφείσης ὡς δύναται τις ἐκ τοῦ εἶδους τῆς γραφῆς νὰ εἰκάσῃ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ, καθίσταται πιθανὸν ὅτι αὕτη συνετάχθη ἐν ᾧ χώρῳ καὶ εὐρέθη, καὶ ὅτι ἴστατο ἴσως ἐν ἱερῷ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀναφερομένου Θριασίου ἥρωος, οὗ τὸ ὄνομα οὔτε ἡ ἐπι-

γραφὴ φέρει οὔτε ἄλλοθεν εἶναι ἡμῖν γνωστόν. Ἐὰν δὲ ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἀληθής, τότε ἔχομεν νέον Θριάσιον ἥρωα, οὗ οἱ ἱερεῖς ἔδιδον ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις χρησμούς τοῖς προσερχομένοις, καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἤθελον νὰ δείξωσιν ὅτι τὸ τοῦ ἥρωος τούτου χρηστήριον εἶναι τοσοῦτον ἀρχαῖον, ὥστε καὶ τοῖς τυραννοκτόνοις Ἀρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι ἔδωκε χρησμόν, τὸν παρόντα, οὗ ἡ ἀλήθεια, ἐκ τῶν γενομένων βεβαιουμένη, παρεῖχεν ἐγγύησιν τοῖς χρηστηριαζομένοις ὅτι καὶ αὐτοῖς ἀληθεῖς ἔσονται οἱ δοθησόμενοι χρησμοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χρηστηρίου. Ὅπως δώσωσι δὲ πλεῖον κῦρος εἰς τὸν παρόντα χρησμόν, ἀνέγραψαν τοῦτον ἐν γλώσση καὶ μέτρῳ τῷ τοῖς χρησμοῖς συνήθει, μὴ δυνηθέντες ὅμως ἢ μὴ θελήσαντες νὰ μιμηθῶσιν ἐν πᾶσι τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸν τύπον τῶν γραμμάτων τῶν χρόνων εἰς οὓς ἀνέφερον δοθέντα τὸν χρησμόν τοῦτον· διότι ἀναμιᾶ φέρονται τύποι γραμμάτων τῶν ὑστέρων χρόνων καὶ ὀρθογραφία ἐν πολλοῖς τῶν πρὸ Εὐκλείδου χρόνων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μικροῖς γράμμασιν ἔχει οὕτω κατὰ τὴν συνήθει ὀρθογραφίαν.

Χρησμός Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτορος.

*Θριασίῳ ἥρῳ ἐπὶ βωμοῖς ἰρὰ καμόντες,
ὄρκον πιστώσασθε, καὶ ἦν ἐπὶ πατρίδ' ἴκεσθε,
παῦλαν τοι καμάτοιο καὶ ἀνέρος ἀντιπάλοιο
ἔκσετε, θρησκεύοντες αἰεὶ θεόν, ὡς σε κελεύω.*

Ἡ δὲ τοῦ χρησμοῦ ἔννοια εἶναι αὕτη·

Προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ θύσωσι τῷ ἥρῳ καὶ δι' ὄρκου νὰ πιστώσωσι τὰς ἐπαγγελίας, μεθ' ἃ ἐλθόντες εἰς τὴν πατρίδα (τὰς Ἀθήνας), βεβαίῳ ὁ χρησμός ὅτι θέλουσιν ἀπαλλαγῆ τῶν πόνων, ἧτοι τῶν καταδιώξεων, καὶ τοῦ ἀντιπάλου ἀνδρός (Ἰππάρχου), ὃν θέλουσι φονεύσει, μεθ' ὃ ὀφείλουσι νὰ λατρεύωσιν εἰς αἰεὶ τὸν θεόν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ χρηστηρίου.

Ὁ παρά τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.

Πρὸ μηνῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία ἀπεφάσισε νὰ ἀνασκάψῃ τὸν παρά τὸ χωρίον Μενίδιον (Ἀχαρνὰς) πρὸ ἐξ ἑτῶν γνωσθέντα πανάρχαιον θολοειδῆ τάφον, οὗ τὴν θέσιν οἱ κάτοικοι Δυκότρουπαν καλοῦσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τῆς ἀνασκαφῆς ἔναρξις ἀνεβλήθη ἕνεκα τῶν τοῦ παρελθόντος Πάσχα ἑορτῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἀσθενείας τοῦ ἐφόρου κ. Π. Σταματάκη, ἡ ἐνταῦθα γερμανικὴ Σχολὴ ἐξῆτήσατο ἐν τῷ μεταξὺ παρά τοῦ Ἰπουργείου νὰ συγχωρηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ αὐτὴ ἰδίαις δαπάναις τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἔρουναν τοῦ τάφου, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα δι' ἑαυτὴν τηροῦσα ἢ τὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν εὑρεθησομένων ἀρχαίων, ἃ πάντα ἔσονται κτῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ μουσείου. Ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ ἐξετελέσθη μετὰ πλείστης προσοχῆς ἐντὸς τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου, Μαΐου καὶ Ἰουνίου, τῆς μὲν γερμανικῆς Σχολῆς καταβαλούσης τὴν τῶν ἐργατῶν δαπάνην, τῆς δὲ Ἑλλήν. Κυβερνήσεως τὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν παρακειμένων ἀγρῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ τάφου διὰ τάφρων, τοίχου καὶ φυλακείου πρὸς κατοικίαν φύλακος. Τὰ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἀνευρεθέντα κτερίσματα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, ἐλέφαντος, λίθου, ὑέλου, ὀπτῆς γῆς κλπ. μετακομισθέντα κατετέθησαν ἐν οἰκίῳ χώρῳ ἐντὸς τοῦ Μυκηναίου μουσείου, τοῦ ἐν τῷ νέῳ πολυτεχνεῖῳ, πρὸς θεάν καὶ μελέτην τοῦ κοινοῦ. Πάντα δὲ ταῦτα, ἢ τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα, προσομοιάζουσι τοῖς ἐν Μυκῆναις καὶ Σπάτα εὑρεθεῖσι καὶ φαίνονται συγχρόνου ἐποχῆς καὶ τέχνης, ἥτιον ὅμως πολύτιμα τῶν ἐκ Μυκηναίων. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς οὔτε σίδηρος, οὔτε νόμισμα, οὔτε ἐπιγραφή τις ἀνευρέθη, οὐδὲ εἰδώλιον πήλινον, οἷα ἐν Σπάτα, Μυκῆναις καὶ Ναυπλίᾳ εὑρέθησαν. Τινὲς τῶν παρασταθέντων εἰς τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἰδόντων τὰ ἐξ αὐτῆς προελθόντα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς εἰσόδου καὶ τῶν ἔνδον τοῦ τάφου νομίζουσιν ὅτι καὶ οὗτος ὁ τάφος ἐσυλήθη εἰς πολὺ ἀρχαίους χρόνους ὡς καὶ οἱ ἐν Σπάτα. Ἀπὸ τῆς πρὸ ἐξαετίας ὅμως ἀνευρέσεως τοῦ τάφου μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ

οὐδεμία ἀνακίνησις τῶν ἐν αὐτῷ χωμάτων ἐγένετο, καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἔρευνα καὶ σύλησις αὐτοῦ.

Οὕτως εἰς τοὺς ἤδη γνωστοὺς παναρχαίους θολοειδεῖς τάφους προστίθεται καὶ ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς οὗτος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πολλὰ εὐρήματα προϊστορικῆς τέχνης εἰς τὰ τῶν Μυκηναῶν, Σπάτα καὶ Ναυπλίου, ἅτινα διαφωτίζουν τὴν κατάστασιν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι ἐν παναρχαίοις χρόνοις καὶ τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν τῶν γειτόνων Ἀσιανῶν ἔθνων δεικνύουσιν. Ἡ τοῦ τάφου περιγραφή καὶ ἀπεικόνισις, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων, καὶ τῆς θέσεως ἐν ἧ ἕκαστον τούτων εὐρέθη, καὶ ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῶν θέλει ἐκτελεσθῆ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς γερμανικῆς Σχολῆς, ἅτινα ἐπεμελήθησαν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἐφόρου Σταματάκη.

Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ Λέων.

Ὁ κοινὸς πόθος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ξένων περιηγητῶν, φίλων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πλησιάζει νὰ ἐκπληρωθῆ. Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, τὸ σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης, οὐτινος ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου διελύθησαν τὰ μέλη καὶ ἔκειντο μέχρι τοῦδε κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, συνάπτεται ἐκ νέου καὶ ἀνορθοῦται πάλιν ἐπὶ τῆς βάσεώς του.

Πρὸ τινων μηνῶν ἐνέκρινε τὸ συμβούλιον τῆς ἐταιρίας τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς σύνθεσιν τοῦ λέοντος τούτου καὶ ἀνέγερσιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ βάσεως. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀπῆλθον ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ὁ τῆς ἐταιρίας ἀντιπρόεδρος κ. Φιντικλῆς καὶ ὁ ἔφορος Π. Σταματάκης, οἵτινες ἤρχισαν ἠδὴ τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας, καθαρίσαντες ἀπὸ τῶν πολλῶν χωμάτων τὴν βᾶσιν καὶ τὸ κρηπίδωμα αὐτῆς. Ἐν τέλει δὲ τοῦ Ἰουλίου ἀπῆλθεν ἐκεῖ ὁ καθηγητῆς Καστόρχης μετὰ τῶν γλυπτῶν Siegel καὶ Φυτάλη, οἵτινες ποιήσαντες τὰς ἀναγκαίας καταμετρήσεις καὶ μελέτας μέλλουσιν νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς

εταιρίας ἔκθεσιν περὶ τούτου, μεθ' ἧ ἐλπίζεται ὅπως γείνη ἔναρξις τοῦ πολυδαπάνου τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνεβλήθη μέχρι τοῦδε ἕνεκα τῶν μικρῶν τῆς εταιρίας πόρων καὶ ἄλλων τινῶν λόγων¹, οἵτινες ἤδη ἐν μέρει ἐξέλιπον.

Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον.

Πρὸ ἐτῶν χρήμασι τοῦ αἰοδίδιμου ὁμογενοῦς Δημητρίου Μπερναρδάκη τοῦ Κρητὸς ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἡμῶν μουσείου, *Μπερναρδακείου* καλουμένου ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου· ἀπεπερατώθη δὲ ἤδη ἐν μέρει ἢ τῆς προσόψεως πλευρᾶ, ἔνθα κατετέθησαν τὰ σπουδαιότερα ἐκ μαρμάρου ἀρχαῖα, ἃ ἔκειντο τέως ἐν τῷ Θησείῳ, τῇ Ἀδριανείῳ στοᾶ, τῷ ὥρολογίῳ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν εταιρίας. Ἄλλ' ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ μόλις ἐτέθησαν τὰ ἐκλεκτότερα, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπάρχουσιν ὅπου καὶ πρότερον σεσωρευμένα ἐν στενωῷ χώρῳ.

Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου καθίστατο ὀσημέραι μᾶλλον ἐπαισθητῆ, καθόσον ἠύξανε καὶ τὸ πλῆθος τῶν δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἀγορῶν ἢ δωρημάτων προσκτωμένων ἔργων τῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ ἀποβίωσαντος τοῦ γενναίουφρονος ἐκείνου τέκνου τῆς Ἑλλάδος, ἐξέλιπεν ἢ ἐλπίς τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου τούτου χρήμασιν αὐτοῦ ἢ τῶν τέκνων του, ἢ ἀρχαιολογικῆς εταιρίας ἐνέκρινεν ἐν τῇ τελευταίᾳ γενικῇ τῶν μελῶν αὐτῆς συνελεύσει νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ χορηγήσῃ ταύτῃ λόγῳ δανείου 100,000 δραχμᾶς, ὅπως ἐγερθῇ καὶ ἑτέρα τοῦ μουσείου τούτου πτέρυξ. Ἡ συνεννόησις ἐγένετο, ὑποσχεθείσης τῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποδώσῃ τὸ δαπανηθησόμενον χρηματικὸν ποσὸν μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς· οὕτω δὲ ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τινῶν ἐβδομάδων ἡ οἰκοδομὴ τῆς βορείου πλευρᾶς κατὰ τὸ ἐγκρι-

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4, σελ. 304 ἐκτίθενται οἱ λόγοι τῆς ἀναβολῆς ταύτης. Ἐν ἄλλῃ μελέτῃ ἡμῶν θέλομεν ἐκθέσει πλείοτερα περὶ τοῦ λέοντος τούτου.

μένον τοῦ μουσείου σχέδιον· θέλει δὲ ἀποπερατωθῆ αὕτη ἐντὸς ἔτους, μεθ' ὃ ἐλπίζομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου νὰ οἰκοδομηθῆ καὶ ἡ τρίτη πλευρὰ καὶ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἐτῶν νὰ ἔχωμεν τέλειον κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μουσεῖον. Τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταθέσωμεν ἐν αὐτῷ ἀξιοπρεπῶς τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, οὓς περικλείουσι νῦν αἱ πολλαχοῦ τῆς πόλεως ἐνυπάρχουσαι ἀρχαιολογικαὶ ἡμῶν συλλογαί, ἐν πενιχροῖς καὶ στενοῖς χώροις σεσωρευμένους.

* Ἐγγραφον ἐν ἀρχῇ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

* Γενικὸν εὑρετήριον τῆς ἑλλην. νομοθεσίας, ἦτοι τῶν ψηφισμάτων, θεσπισμάτων, διαταγμάτων, συνθηκῶν, συμβάσεων κλπ. ἀπὸ τῆς ἐν Καλτετσαῖς Συνελεύσεως τοῦ ἔτους 1824 μέχρι τοῦ 1878 συμπεριλαμβανομένου, καταρτισθὲν καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ Σ. Γεωργαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγων 1878. [8ον, σελ. 4 καὶ 232].

Περὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας πραγματεία ἐπὶ ὑφηγείᾳ τοῦ μαθήματος τῆς παιδαγωγικῆς, ὑπὸ Ἀριστ. Σπαθάκη, Δ. Φ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας 1879 [8ον, σ. 52].

* Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τῆς Πατριακῆς βιβλιοθήκης (λέξεις μεθ' ἱστοριῶν ἐκ τῶν Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου λόγων), ὑπὸ Ἰωάννου Σακελίωνος. Extrait du Bulletin de Correspondance Hellénique. Athènes, typographie de Pierre Perris, 1879. [8 p. 35].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν κς' νοεμβρίου 1878 ὑπὸ Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη, παραδιδόντος τὴν πρυτανείαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ Νικολάῳ Δαμαλᾷ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. [8ον, σελ. 155 καὶ 136].

Synopsis numorum veterum, qui in Museo numismatico Athenarum adservantur; disposuit et impensis publicis edidit Achilles Postolaka, ejusdem musei custos. Athenis typis Ephemerdidis τῶν Συζητήσεων MDCCCLXXVIII [4ον p. 204].

- Οἱ δύο πρῶτοι τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διευθύνται Ἱερόθεος Δενδρινός καὶ Χρῦσανθος Καραβίας, σύντομα βιογραφήματα ὑπὸ Σ. Σολομωνίδου. Ἐν Σμύρνῃ τύποις Ν. Α. Δαμιανοῦ 1879, [8ον σ. 31]
- Sur la nomenclature moderne de la Faune Grecque par M. D. Bikélas (Extrait de l'annuaire de l'association ect. 12e année 1878) Paris 1879. [8ον p. 32].
- Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου Πετρῶνιος Μάξιμος, Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Ἄτυς ὁ Λυδὸς βασιλόπαις, τραγωδίαί, ἔτι δὲ ὁ Ἄσωτος σωφρονιζόμενος, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 4,50 [8ον, σελ. 344].
- Λουκῆς Λάρας ὑπὸ Δ. Βικέλα. Ἐν Ἀθήναις, γραφεῖον τῆς Ἑστίας, 1879. [16ον, σελ. 192].
- Πλάτωνος Κρίτων, κείμενον, σχόλια, μετάφρασις, ὑπὸ Παναγ. Δ. Κουπιτώρη καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1879. Τιμᾶται δρ. 1,50 [8ον σελ. 80].
- Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας, ἀναγνωσθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ὕψηγεσίας αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1879 [8ον, σελ. 14].
- Φωκαϊκά· ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μελέτη μετὰ 7 εἰκόνων καὶ ἑνὸς τοπογραφικοῦ χάρτου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Σμύρνῃ, τυπογραφεῖον Β. Τατικιάν, 1879 [8ον, σελ. 96].
- Ἡ Ἑλλάς, ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς ὑπὸ Α. Κορδέλλα, ὀρυκτολόγου, κατ' αἴτησιν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σελ. ια' καὶ 189].
- Περὶ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Ὀμήρου, λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρ. 1879 κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῶν Σχολείων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Τοσιτσαίας Σχολῆς Δημητρίου Βενετοκλέους. [4ον, σελ. 7].
- Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 11 Δεκεμβρίου 1878 ἐν τῷ ἑλλ. Συλλόγῳ Σερραπείῳ, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλέους [4ον σελ. 8].
- Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλ. Φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος ιβ' 1877—1878. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας. Τιμᾶται 10 φρ. [4ον σελ. κδ' καὶ 176]
- Γεωγραφικά. Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν νέων τῆς Ἑλλάδος ὀρίων. Φυλλάδιον εἰς 4ον σελ. 29, ἐκδοθὲν Ἀθηνησὶ τῇ 7 Φεβρ. 1879 μὲ τὴν ὑπογραφὴν· Εἰς Ἠπειρώτης.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Μάρτιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,12	χμ.
Μεγίστη »	759,90	(τὴν 16 ^η)
Ἐλαχίστη »	743,52	(τὴν 1 ^η)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	12,44	
Μεγίστη »	21,3	(τὴν 26 ^η)
Ἐλαχίστη »	1,1	(τὴν 1 ^η)

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 28,18 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,67	χμ.
Μεγίστη »	759,03	(τὴν 1 ^η)
Ἐλαχίστη »	739,00	(τὴν 25 ^η)

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	17,01	
Μεγίστη »	26,4	(τὴν 22 ^η)
Ἐλαχίστη »	8,1	(τὴν 2 ^η)

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 24,12 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 22 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 2 ΝΑ, 5 Ν.

Μάϊος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,09	χμ.
Μεγίστη »	756,47	(τὴν 17 ^η)
Ἐλαχίστη »	744,01	(τὴν 10 ^η)

Θερμόμετρον.

Μέση	θερμοκρασία	20,14
Μεγίστη	»	32, 0 (τὴν 30 ^h)
Ἐλαχίστη	»	9, 6 (τὴν 7 ^h)

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 3,61 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 26 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἰοῦνιος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	750,66 χμ.
Μεγίστη	»	754,99 (τὴν 1 ^h)
Ἐλαχίστη	»	746,90 (τὴν 19 ^h)

Θερμόμετρον.

Μέση	θερμοκρασία	27,88
Μεγίστη	»	36, 8 (τὴν 11 ^h)
Ἐλαχίστη	»	19, 5 (τὴν 24 ^h)

Ἡμέραι βροχῆς 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 0), ἀστραπῶν 6. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 17 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 10 ΒΑ, 2 Ν.

Ἰούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	748,97 χμ.
Μεγίστη	»	754,40 (τὴν 8 ^h)
Ἐλαχίστη	»	743,11 (τὴν 6 ^h)

Θερμόμετρον.

Μέση	θερμοκρασία	28,84
Μεγίστη	»	37, 1 (τὴν 3 ^h)
Ἐλαχίστη	»	19, 6 (τὴν 10 ^h)

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 17 ΒΑ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 82, στίχ. 19 ἀντὶ «βλέπων» γράφε βλάπτων — Σελ. 83, στ. 9 γράφε «βῦσαι» — Σελ. 94 γράφε «Δουκαγγίω»

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ.

Ἐν τῶν μεγίστων βεβαίως κατορθωμάτων τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ ἀπόδειξις, ἂν τούτου ἦτο ἀνάγκη, καταφανῆς τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου βαρύτητος, εἶναι ἢ ἀνακάλυψις οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὅποια πρότερον ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶχε παρατηρήσει, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάρσει τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀγνώστων σωμάτων ἐπὶ τῆς κινήσεως ἄλλων γνωστῶν.

Τοιαύτας ἀνακαλύψεις ἔχομεν τρεῖς, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν καὶ τετάρτην μὴ βεβαιωθείσαν ἔτι ὑπὸ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς τοῦτο ἀδυναμίας τῶν ἡμετέρων ὀπτικῶν ὀργάνων. Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἀνακάλυψεως αὐτῶν αἱ ἀνακαλύψεις αὗται εἶναι ἢ τοῦ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ Σειρίου, ἢ τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος καὶ ἢ τῶν πλανητῶν τῶν εὕρισκομένων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ Ἡλίου. Ἡ τετάρτη, ἢ μὴ ἐπιστεφθεῖσα ἔτι ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, εἶναι ἢ ἀνακάλυψις ἐνὸς ἢ καὶ πλείονων δευτερευόντων ἀστέρων, συναποτελούντων ἐν σύστημα μετὰ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος Προκυνός. Πρῶτον ὅμως ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἀνεκαλύφθη καὶ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου μετὰ τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν, ἦτο ὁ Ποσειδῶν.

Ἰδῶμεν νῦν τίς ἢ ἀφετηρία τῆς ἀνακάλυψεως σωμάτων μὴ παρατηρηθέντων ἔτι καὶ τίνα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἢ λύσις τοιοῦτου προβλήματος φαίνεται κάπως παράδοξος, εἷς τινὰς δ' ἴσως καὶ ὑπερφυσική. Καὶ ὅμως ἢ φυσικὴ βάσις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἢ ἀστρονομία πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, εἶναι ἀπλῆ, ὅπως καὶ ἢ τῆς λύσεως ἄλλων ζητημάτων δυναμένων νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν κοινὸν βίον. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται τὸ μὲν ὅτι εἰς τὴν ἀστρονομίαν πρόκειται περὶ τῶν πόρρω ἡμῶν εὕρισκομένων οὐρανίων σωμάτων, τὸ δὲ εἰς τὴν λεπτότητα, ἢ τις ἀπαιτεῖται εἰς τοὺς ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς

πρὸς λύσιν τῶν τοιούτων ζητημάτων. Ὅπως δὲ γίνῃ καταφανῆς ἢ ταυτότης τῆς φυσικῆς βάσεως τῆς τοιαύτης λύσεως τῶν τοιούτων ἀστρονομικῶν ζητημάτων μετὰ τῆς ἄλλων ζητημάτων πολὺ ἀπλουστείων, ἀπαντωμένων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν βίον, ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι εὐρισκόμενοι ἐπὶ πλοίου παρατηροῦμεν παρέκκλισίν τινα ἀπροσδόκητον τῆς μαγνητικῆς βελόνης· ἀμέσως βεβαίως θὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον που εὐρίσκεται σίδηρος προξενῶν τὴν παρέκκλισιν, ἐκ τῆς διευθύνσεως δὲ τῆς παρεκκλίσεως ταύτης θὰ συμπεράνωμεν τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὁ ταύτην προξενῶν σίδηρος. Ἐτερον παράδειγμα κοινότερον εἶναι τὸ ἐξῆς. Ἐστω ὅτι ἠκούσαμεν κρότον πυροβόλου. Ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἤχου θὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ τόπου ἐξ οὗ αὐτὸς ἦλθεν· ἐκ τῆς ἐντάσεως δ' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὄπλον ἐκρότησε, χωρὶς ἡμεῖς νὰ ἴδωμεν αὐτό. Ἡ ἀκρίβεια δὲ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως, εἰς ἣν τὸ πυροβόλον ἐκρότησεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν αὗται ἦσαν ἰκανῶς ἀκριβεῖς, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ὁ πυροβολισμὸς ἐγένετο. Αὐτὸ λοιπὸν τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ· ἡ δὲ μεγάλη ἀσφάλεια καὶ ὑπεροχὴ τῆς ἀστρονομίας ἐγκείται εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν νόμων, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ τὴν λύσιν τῶν τοιούτων προβλημάτων, καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων. Ἡ ἀπλότης δὲ τῆς φυσικῆς βάσεως ἐπιτρέπει τὴν καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ ἰδίων σκέψεων χρῆσιν τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς τῶν μαθηματικῶν, ἧτις ἄγει εἰς συμπεράσματα ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τὴν βάσιν. Ἐὰν αὕτη ἐξήχθη ὀρθῶς ἐκ τῆς πείρας τῶν φαινομένων, τότε καὶ τὰ κατόπιν ἐξ αὐτῆς ἐξαγόμενα εἶναι ὀρθά. Τοῦτο λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πληρέστερον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀσφάλεια.

Ἰδωμεν νῦν τίς ἡ ἀπλῆ βᾶσις τῆς ἀστρονομίας, ἧτις παρέχει τὸ ἐνδόσιμον καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν σωμάτων οὐρανίων μήπω παρατηρηθέντων.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀστρονομίᾳ βάσις τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἦτο ἡ ἐγκύκλιος αὐτῶν φορὰ συμφώνως πρὸς τὴν περὶ ταύτης φιλοσοφικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις κυρίως ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς θεωρητικῆς τῶν ἀρχαίων ἀστρονομίας. Ἐνεκα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, τῆς ἐγκυκλίου φορᾶς, εἰσῆχθησαν αἱ πολύπλοκοι ἐπικύκλιοι κινήσεις τῶν πλανητῶν περὶ τὴν γῆν, ἣτις ὑπετίθετο ἀκίνητος. Ἀφοῦ ὅμως μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ Κοπερνικείου συστήματος ἀνεκαλύφθησαν οἱ νόμοι τοῦ Κεπλέρου, καθ' οὓς οἱ πλανῆται, ὧν εἷς καὶ ἡ γῆ, κινούνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιῶν ἑλλειπτικῶν, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη λόγου τινὸς τῆς τοιαύτης κινήσεως. Ἡ κυκλικὴ κίνησις εἶχεν ὡς λόγον τὴν ἀπλότητα αὐτῆς· ἡ ἑλλειπτικὴ ὅμως κίνησις δὲν εἶχε τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐτέρωθεν ἡ ὑπαγωγή τῆς γῆς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλανητῶν ἤγε λογικῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτοι εἶναι σώματα ὅμοια πρὸς αὐτὴν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ ἑλλειπτικὴ κίνησις τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν εὐκόλως ἤγεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ δυνατόν ἢ σελήνη νὰ ἦναι ὁμοίως φύσεως πρὸς τὴν γῆν, ἐπομένως, ὡς τὰ γῆινα σώματα, νὰ ὑπέικη καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς νόμους εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγονται ταῦτα.

Εὐτυχῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Κέπλερος ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἕτερος ἐξοχος νοῦς, ὁ Ἰταλὸς Γαλιλαῖος, ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς πρὸς τὴν γῆν φορᾶς τῶν γῆινων σωμάτων καὶ ἔθετε τὰ θεμέλια τῆς μηχανικῆς, ἣτοι τοῦ κλάδου τῆς καθόλου φυσικῆς, τοῦ ἐξετάζοντος τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων. Καθ' ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν δύο ἐξόχων ἀνδρῶν, τοῦ Κεπλέρου καὶ τοῦ Γαλιλαίου, μέχρι τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, ἔβαινον παραλλήλως αἱ πρόοδοι τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς μηχανικῆς, ἐτέρωθεν δὲ καὶ τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς, ἣτις εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ Νεύτωνος ἡ ἀστρονομία ἐν τῷ θεωρητικῷ αὐτῆς μέρει εἶναι κλάδος τῆς ἐτέρας, τῆς μηχανικῆς, ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία οὐράνιος μηχανικὴ.

Ἐν τῇ ἐκ παραλλήλου προόδῳ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν Ἰῶν αἰῶνα ἡ μὲν ἀστρονομία ἐτελειοποίει τὰς παρατηρήσεις, συνέλεγεν ὑλικὸν καὶ προσεπάθει νὰ ἀνεύρῃ φυσικὴν τινα αἰτίαν τῶν νόμων τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ ἀνεκάλυπτε γενικὰς ιδιότητας τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, τὰς ὁποίας προσεπάθει νὰ διατυπώσῃ δι' ὀλίγων ἀπλῶν ἀρχῶν· τέλος δὲ ἡ μαθηματικὴ ἔβαινε πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ λογισμοῦ τῶν ἀπειροστῶν, τοῦ ἀπαραιτήτου αὐτοῦ ὄργανου ἐν τῇ ἐρεύρῃ τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῶν παραγομένων ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐνεργείας τῶν παραγόντων αὐτὰ αἰτίων, δηλαδὴ τῶν δυνάμεων.

Ὅπως δὲ διὰ πάσας τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, οὕτω καὶ διὰ τὰς τοῦ Νεύτωνος εἰργάσθησαν πρότερον διάφοροι, ἄλλοι μὲν καρποφόροι, ἄλλοι δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκάρπως, πράγματι ἤμως ἐπίσης καρποφόροι, καθόσον διὰ τῆς ἀκάρπου αὐτῶν ἐργασίας ἀπεκλείοντο ὑποθέσεις μὴ ἄγουσαι εἰς εὐχάριστον λύσιν. Αἱ τοιαῦτα προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι οὐδόλως μειοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, διότι ἐν μὲν τῇ μηχανικῇ ἐξ ὑλικοῦ ἐσκορπισμένου διὰ τῆς συνοψίσεως αὐτοῦ ἐξήγαγε τοὺς κυρίως θεμελιώδεις νόμους τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ ἀστρονομίᾳ μεταφέρων εἰς ταύτην τὰς ἀρχὰς τῆς μηχανικῆς καὶ ἀποδίδων εἰς τὰ οὐράνια σώματα ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν τὰς ιδιότητας τῶν γήινων, ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς γενικῆς βαρύτητος, τὸν ῥυθμίζοντα τὴν πρὸς ἄλληλα φυσικὴν σχέσιν τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν.

Τὰ ἀξιώματα, οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, ὅπως διετύπωσεν αὐτοὺς ὁ Νεύτων, εἶναι τρεῖς, ὧν ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ὁ τῆς ἀδρανείας, ὁ δὲ δεύτερος ὁ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, ὁ δὲ τρίτος ὁ τῆς ἰσότητος τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν νόμων, οὐς μετὰ τῶν ὀρισμῶν προτάσσει ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι *Philosophiae naturalis principia mathematica*, ἐξάγει

ὁ Νεύτων πορίσματα γενικὰ περὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων.

Δίδει δὲ ἐν τῷ γ' βιβλίῳ καὶ κανόνας γενικοὺς περὶ τοῦ πῶς δεῖ φιλοσοφεῖν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων.

Ὁ ἄ γενικὸς νόμος τῆς ἀδρανείας διδάσκει ὅτι τὰ σώματα ἐμμένουσιν εἰς ἣν κατάστασιν εὐρίσκονται, ἐνόσω ἐξωτερικὴ τις αἰτία, δύναμις, δὲν ἐπιδρᾷ, ἐπ' αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἂν μὲν εὐρίσκεται σῶμά τι ἐν ἡρεμίᾳ, θὰ μένη ἡρεμον, ἐνόσω δύναμις τις δὲν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ· ἂν δ' εὐρίσκεται εἰς κίνησιν, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κινῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως ἣν ἔχει καὶ ἰσοταχῶς μὲ τὴν ταχύτητα ἣν ἔχει, ἐνόσω ἢ ἐπίδρασις δυνάμεώς τινος δὲν μεταβάλλῃ ἢ τὴν διεύθυνσιν ἢ τὴν ταχύτητα ἢ συναμφότερα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως.

Ὁ δεῦτερος γενικὸς νόμος παρέχει τὸ μέσον τῆς συνθέσεως πλειόνων δυνάμεων συνεπιδρωσῶν ἐπὶ τινος σώματος διὰ τοῦ παραλληλογράμμου τῶν δυνάμεων.

Ὁ τρίτος νόμος διδάσκει τέλος, ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τινος σώματος ἐπίδρασιν δυνάμεώς τινος ἀντιτάσσεται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας τούτου ἀντίδρασις ἴση καὶ ἀντίθετος τῆς δράσεως τῆς δυνάμεως. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρουσιάζεται ὡς φυγόκεντρος δύναμις, ἐὰν τὸ σῶμα καταναγκάζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως εἰς ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῆς κινήσεως, ἣν ἔχει.

Οἱ κανόνες τοῦ φιλοσοφεῖν (Regulae Philosophandi) εἶναι τοσοῦτον ὀρθοὶ καὶ σαφεῖς, ὥστε πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν φυσικὴν ἔρευναν δεόν νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανόνες ἐρεύνης, ἀφ' ὧν δὲν πρέπει ὁ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐρευνῶν ν' ἀπομακρύνεται.

Κατὰ τοὺς κανόνας αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα αἰτίας τῶν φυσικῶν φαινομένων πλείονας τῶν ἐπαρκῶν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν καὶ εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ αὐτοῦ γένους νὰ ἀποδίδωμεν, ἐνόσω τοῦτο ἐπιτρέπεται, τὰς αὐτὰς αἰτίας. Τὰς ἀναποσπάστους ιδιότητας δὲ τῶν σωμάτων, τὰς διὰ πειραμάτων βεβαιωθείσας, δεόν νὰ θεωρῶμεν ὡς ιδιότητας πάντων γενικῶς τῶν σωμάτων· καὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐξαχθέντα δι' ἐπαγωγῆς ἐκ πειραμάτων, δεόν νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθῆ, ἢ πλησιέστατα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐνόσω δὲν ἐπέρχονται ἄλλα φαινόμενα ἀντιστρατευόμενα πρὸς

αὐτά. Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ἔννοια τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κατὰ νόμων.

Τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων αὐτοῦ δὲν ἀφῆκεν ὁ Νεύτων, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ ἀρχαίᾳ μᾶλλον μαθηματικῇ μεθόδῳ, ἐκθέτει ἀξιωματικῶς διὰ σειρᾶς θεωρημάτων τὰ πορίσματα τῶν βαθειῶν αὐτοῦ μελετῶν. Δυνάμεθα ὅμως διὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων κανόνων καὶ νόμων νὰ κατασκευάσωμεν σειρὰν σκέψεων χρησίμων πρὸς κατάληψιν τῶν θεμελίων τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς ἐκ τούτων ἀνακαλύψεως ἀγνώστων σωμάτων ὡς λογικῆς αὐτῶν συνεπειάς.

Ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι εἷς τῶν πλανητῶν, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ οὗτοι ὑπόκεινται εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς παρατηρηθέντας διὰ τὰ γῆϊνα σώματα, ἄρα καὶ εἰς τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι, ἵνα οἱ πλανῆται καταναγκάζονται νὰ κινῶνται καμπυλογράμμως περὶ τὸν ἥλιον, δεόν ὅπως δύναιμι τις ἔχουσα κέντρον τὸν ἥλιον τὰ καταναγκάζη εἰς ἀλλαγὴν τῆς ἐκάστοτε διευθύνσεως, τῆς ἄλλως ἐκ μόνης τῆς ἀδρανείας εὐθυγράμμου κινήσεως αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὅμοια φαινόμενα ἔχουσιν ὁμοίαν φυσικὴν αἰτίαν, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ σελήνη, κινουμένη καμπυλογράμμως περὶ τὴν γῆν, ὅπως οἱ πλανῆται περὶ τὸν ἥλιον, καταναγκάζεται, ὅπως μεταβάλη τὴν ἐκάστοτε διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτῆς καταπίπτουσα πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ δυνάμει ἐχοῦσης κέντρον τὴν γῆν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ πάλιν κανόνα, δυνατὸν ἢ δύναμις αὕτη νὰ ἦναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν δύναμιν, ἧς ἕνεκα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα ἀναρρίπτόμενα πρὸς τὰ ἄνω δὲν δύνανται νὰ ἀπομακρυνθῶσι ταύτης, ὅπως θὰ ἔπραττον διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἀλλὰ καταναγκάζονται ὑπὸ τῆς βαρύτητος νὰ καταπίπτωσι πρὸς τὴν γῆν. Ὅπως μὴ γίνῃ δὲ σύγχυσις τις ἐννοιῶν, ὑπενθυμίζομεν ὅτι ἡ σελήνη δὲν καταπίπτει κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀποκλίνουσα ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου διευθύνσεως ἣν θὰ εἶχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας, πλησιάζει πρὸς τὴν γῆν ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὴν καταπτώσεως, ἀφ' ἧς θὰ ἀπεμακρύνετο, ἐὰν ἐκινεῖτο εὐθυγράμμως.

Ἡ ἔντασις ὅμως τῆς βαρύτητος δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ αὐτὴ

καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα καὶ διὰ τὴν πολὺ πλεῖον τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπέχουσιν σελήνην. Βεβαίως ἡ ἔντασις πρέπει νὰ ᾖ ἐλάσσων διὰ τὴν ἀπωτέρω εὐρισκομένην σελήνην. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτος; Ἐὰν ὑπάρχῃ πράγματι τοιοῦτος, θὰ ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἐλκομένου σώματος. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐξαρτήσεως τῆς ἐντάσεως ἐκ τῆς ἀποστάσεως; Πρὸς εὐρεσιν αὐτοῦ δεόν νὰ γίνωσι διάφοροι ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἐκείνη εἶναι ἡ ἀληθής, ἥτις τυχὸν ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα. Τοιαύτην λοιπὸν ἔκαμνεν ὁ Νεύτων, δεχθεὶς ὅτι ἡ ἔντασις τῆς πρὸς τὴν γῆν βαρύτητος εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τοῦ πρὸς αὐτὴν καταπίπτοντος σώματος. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις τῆς σελήνης ᾖ ἐξηκονταπλασία τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εὐρισκομένων σωμάτων, ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἶνε 3600 ἐλάσσων διὰ τὴν σελήνην παρὰ διὰ ταῦτα.

Ἰδόμεν νῦν τίνα φαινόμενα παράγει ἡ βαρύτης, ὅπως, ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης, κρίνωμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὑποθέσεως. Ἡ βαρύτης, ὡς καὶ πᾶσα δύναμις ἐπιδρῶσα ἐπὶ σώματος, τείνει νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος ἐφ' οὗ ἐπιδρᾷ κατὰ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ, ἢ, καθὼς λέγομεν, τῷ προξενεῖ ἐπιτάχυνσιν, ἥτις θεωρεῖται ὡς θετικὴ μὲν, ἐὰν αὐξάνῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος, ἀρνητικὴ δὲ, ἐὰν ἐλαττόνῃ αὐτήν. Ὑποθέτοντες τὴν δρῶσαν δύναμιν σταθερὰν, καλοῦμεν ὠρισμένως ἐπιτάχυνσιν τὴν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου ἀλλοίωσιν τῆς ταχύτητος. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιταχύνσεως ἐξαρτᾶται τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἕνεκα ταύτης θὰ διανύσῃ τὸ σῶμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον διάστημα συντίθεται μετὰ τοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον τὸ κινητὸν θὰ διήνυσεν εὐθυγράμμως ἕνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κατορθώσωμεν νὰ χωρίσωμεν ἐκ τοῦ πράγματι διανομένου διαστήματος, τὸ διάστημα τὸ διανυθὲν εἰς ὠρισμένον τινὰ χρόνον (λ. χ. εἰς ἓν δευτερόλεπτον) ἐκ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς προξενθείσης ἐκ τῆς δυνάμεως, ἢν ἔχο-

μεν ὑπ' ὄψιν, θέλομεν ἔχει τὸ ἀποτελέσμα τῆς ἐπιταχύνσεως αὐτῆς· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀποτελέσματος τὴν ἐπιτάχυνσιν, δηλαδὴ τὸ ἄμεσον ἀποτελέσμα τῆς δρασάσης δυνάμεως, τὸ χρησιμεῦον καὶ πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομεθα διὰ μόνων τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος γνωστὴ ἡ ἐπιτάχυνσις τῶν πρὸς τὴν γῆν καθέτως πιπτόντων σωμάτων διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ πατρὸς τῆς νεωτέρας μηχανικῆς, τοῦ Γαλιλαίου. Πρὸς εὑρεσιν τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς πρὸς τὴν γῆν καταπτώσεως τῆς σελήνης ἔπρεπε νὰ ἦναι γνωστὴ μὲ ἱκανὴν ἀκρίβειαν ἡ τροχιά τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν, ὅπως εὑρεθῇ ἡ ἀπομακρυνσις τῆς κινήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς, ἣν θὰ διέτρεχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῆς ἡ σελήνη, ὅπως ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἐξαχθῇ τὸ ἄμεσον ἀποτελέσμα τῆς βαρύτητος τῆς ἐπιδρώσεως ἐπὶ τῆς σελήνης, δηλ. ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, δρώσεως ἐπὶ τῆς σελήνης εἰς ἣν ἀποστασιν εὐρίσκεται. Ὅπως δὲ ἡ αὐτόθι ἐπιτάχυνσις συγκριθῇ πρὸς τὴν τῆς καταπτώσεως τῶν πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἵνα οὕτω βεβαιωθῇ ὁ ὑποθετικὸς νόμος ὅτι ἡ βαρύτης εἰς δύο διαφόρους ἀποστάσεις ἐπιδρᾷ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων, ἔπρεπε νὰ ἦναι γνωστὴ ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἥτοι καὶ ἡ ἀκτίς τῆς σφαιρικῆς ὑποτιθεμένης γῆς. Τούτων γνωστῶν ὄντων πάντων τῷ Νεύτῳ, ἐβεβαιώθη ὑπ' αὐτοῦ ταυτότης τῆς δυνάμεως, ἣτις καταναγκάζει καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα νὰ καταπίπτωσι πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν σελήνην νὰ καταπίπτῃ ἐπίσης πρὸς αὐτὴν ἀπομακρυνομένη τῆς εὐθείας, ἣν θὰ διέτρεχεν ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος· ἐβεβαιώθη δ' ἐν ταύτῳ καὶ περὶ τοῦ νόμου, καθ' ὃν ἡ ἐντάσις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως. Ὅπως δὲ ἡ γῆ ἔλκει τὴν σελήνην, βεβαίως καὶ αὕτη ἔλκει τὴν γῆν.

Ἐφ' οὗ ὁ Νεύτων ἐβεβαιώθη περὶ τῆς μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης φυσικῆς σχέσεως, ἐξήτασεν ἐὰν ἡ αὐτὴ σχέσις ἀμοιβαίως ἔλ-

ξεως ὑπάρχη καὶ μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν, ἐὰν δηλαδὴ οὗτοι ἔλκωνται ὑπὸ τοῦ ἡλίου κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάσεώς των· τούτου οὕτως ἔχοντος, ἐὰν ἡ περὶ τὸν ἡλιον τροχιά αὐτῶν ἔπεται ὑποία πράγματι εἶναι, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῆς κινήσεως ὑπὸ τοῦ Κεπλέρου ἐξαχθέντας. Μάλιστα δὲ ὁ Νεύτων, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν δοκιμὴν ταύτην διὰ τῆς ὑποθετικῆς τὸ κατ' ἀρχὰς παραδοχῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς ἔλξεως, ἔκαμε καὶ διαφόρους ἄλλας ὑποθέσεις περὶ τοῦ νόμου τῆς ἔλξεως τοῦ ἡλίου, ὑπέθεσε δηλαδὴ ὅτι ἡ ἔλξις εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως ἢ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ κύβου τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐξήγαγε τὰς τροχιάς ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Ἔυρε λοιπὸν ὅτι μόνον ἐὰν ὑποτεθῇ ἡ ἔλξις ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως, τότε οἱ πλανῆται καταγράφουσι τὰς περὶ τὸν ἡλιον τροχιάς αὐτῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐξαχθέντας νόμους τοῦ Κεπλέρου. Ὅπως ὅμως ὁ ἥλιος ἔλκει ἕκαστον τῶν πλανητῶν, καὶ ἕκαστος τούτων δέον νὰ ἔλκη τὸν ἡλιον κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον τοῦ ἀντιστρόφου τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ὁ ἥλιος ὡς πολὺ μείζων καὶ βεβαίως πολὺ πλείον ποσὸν ὕλης περιέχων, δέον νὰ ἔλκη πολὺ ἐντονώτερον, ὅπως οὕτω καταναγκάζῃ τοὺς πλανήτας ἵνα κινῶνται περὶ αὐτόν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀμέσως ἔπεται ὅτι ἡ ἔλξις δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μόνης τῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ὕλης τῶν ἀμοιβαίως ἔλκομένων σωμάτων. Ὅπως δὲ ὁ ἥλιος ἔλκει ἕκαστον πλανήτην, ἔλκεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτου. Ὁ νόμος λοιπὸν ὁ κανονίζων τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι ὅτι ταῦτα πάντα ἔλκονται ἀμοιβαίως κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀποστάσεως.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐν τῇ ἐρεύνη τῆς ταυτότητος τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς σωμάτων καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις μιᾶς καὶ μόνης δυνάμεως πρὸς παραγωγὴν, τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τοῦ οὐ-

ρανίου αὐτοῦ σώματος, ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον ἢ ἐπίδρασις μόνης τῆς ἔλξεως τούτου ὑπ' ἐκάστου ἐκείνων, ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ κινήσει καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπίδράσεως οὐχὶ μιᾶς μόνης, ἀλλὰ τόσων δυνάμεων, ὅσα εἶναι τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ συστήματος αὐτοῦ. Ἴσως ἐνταῦθα φαίνεται ἂν οὐχὶ ἀντίφασίς τις, βεβαίως ὅμως ἀτέλεια τῆς ἐρεύνης περὶ τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴ δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατ' αὐτὴν πᾶσαι αἱ δρῶσαι δυνάμεις. Τὴν ἀτέλειαν ταύτην δεόν νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν.

Ἐφ' ἐκάστου τῶν πλανητῶν πλὴν τῆς ἔλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μερικαὶ ἔλξεις τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἄπασαι ὅμως αὗται συγκρινόμεναι πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου εἶναι τοσοῦτον μικραὶ, ὥστε δυνάμεθα νὰ παραμελήσωμεν αὐτάς, ἐνόσω δὲν ἀπαιτεῖται πολὺ μεγάλη ἀκρίβεια ἐν τῇ ἐρεύνη τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀληθεῖς νόμοι τοῦ Κεπλέρου, προσέγγισιν ὅμως ἐπέχουσιν τόπον ἀληθείας διὰ τὰς τότε μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς παρατηρήσεις.

Ἄμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ὁ Νεύτων ἠρέυνησε καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀμοιβαίων ἔλξεων τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα πείρα τῶν πραγμάτων, στηριζομένη ἐπὶ παρατηρήσεων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκριβῶν, ἐβεβαίωσε τὴν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως ἀλληλεπίδρασιν πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος συμφῶνως πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα νόμον.

Ὁ νόμος λοιπὸν οὗτος (ἐπαναλαμβάνομεν αὐτὸν), ὁ συνδέων πάντα ταῦτα τὰ σώματα ὅπως συναποτελῶσι σύστημα, εἶναι ὅτι ἔλκονται ἀμοιβαίως καθ' εὐθὺν λόγον τῆς μᾶζης (ποσοῦ τῆς ὕλης) αὐτῶν, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως. Δι' αὐτοῦ μόνου τοῦ συνδέσμου τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως τὰ σώματα πάντα θὰ κατέπιπτον κυριολεκτικῶς

ἐπ' ἄλληλα ἀπὸ τούτου ὅμως ἐμποδίζονται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἧς ἔνεκα τείνουσι νὰ κινῶνται εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς μὲ τὴν φορᾶν, ἣν ἔχουσι ἐκάστοτε. Πράγματι λοιπὸν ἔχουσι κίνησιν σύνθετον ἐκ τῆς φορᾶς τῆς ἐκ τῆς ἀδρανείας καὶ ἐκ τῆς φορᾶς, ἣν προσκτῶσιν ἔνεκα τῆς ἑλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων. Σημειοῦμεν ὅμως ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀδρανείας, ὡς γενικώτατος καὶ ὡς θεμελιώδης ιδιότης πάντων τῶν σωμάτων, θὰ ἦτο ὁ αὐτός καὶ ἐὰν ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεπιδράσεως ἦτο ἄλλος παρὰ τὸν νόμον τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως, δρώσης κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα τρόπον.

Ὁ νόμος τῆς ἑλξεως ἀνεκαλύφθη καὶ ἐβεβαιώθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ὡς ἰσχύων μόνον διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἐνόσω ἡ πείρα δὲν ἐβεβαίωσεν τὸ κῦρος αὐτοῦ καὶ διὰ τοὺς ἀπλανεῖς καλουμένους, μόνον ἐξ ἀναλογίας ἠδύνατό τις νὰ τὸν δεχθῆ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν σωμάτων τυχὸν συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου αὐτῶν σύστημα, ὅμοιον πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἡλίου μετὰ τῶν πλανητῶν, ἢ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν μεταξὺ πλειόνων ἀπλανῶν ἀστέρων συναποτελούντων οὕτω σύστημα οὐρανίων σωμάτων τάξεως ἀνωτέρας παρ' ἕκαστον τῶν μερικῶν συστημάτων, τῶν ἀποτελουμένων ἐξ ἐνὸς κυρίου σώματος, καθὼς ὁ ἥλιος, καὶ ἐκ πλανητῶν. Ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀναλογίας μεθόδου δέον ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις νὰ μὴ γίνεται χρῆσις ἄνευ ἀνάγκης, ἥτις ὅμως συνεπάγεται καὶ τὴν ἐκ τῆς πείρας βεβαίωσιν τῶν πορισμάτων τῶν ἐκ τῆς ἐξ ἀναλογίας ἐπεκτάσεως. Δικαίως λοιπὸν μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῶν διπλῶν ἀστέρων ὁ νόμος τοῦ Νεύτωνος ἐθεωρεῖτο ὡς νόμος διέπων τὰς σχέσεις τῶν σωμάτων μόνον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀφοῦ ὅμως ἀνεκαλύφθησαν οἱ διπλοὶ ἀστέρες, τῶν ὁποίων τὰ συστατικὰ σώματα εὕρισκονται τοσοῦτο πλησίον ἀλλήλων, ὥστε ὑπάρχει μεταξὺ των ἀλληλεπιδράσις δι' ἀμοιβαίας ἑλξεως, ἐβεβαιώθη τὸ γενικὸν κῦρος τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος διὰ πάντα τὰ οὐράνια σώματα.

Ἰδόμεν νῦν τὰς συνεπίαις τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ἕκαστος τῶν πλανητῶν εἴλκετο ὑπὸ μόνου τοῦ ἡλίου, τότε ἡ τροχιά, ἣν ἐκεῖνος θὰ διέτρεχε περὶ τοῦτον, θὰ ἦτο ἑλλειπτική (*) συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου (**).

Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἡλίον, ἐνόσῃ λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τούτου τὴν ἑλξιν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐὰν ἔχωμεν ἰκανὸν ἀριθμὸν παρατηρήσεων τοῦ πλανήτου, δι' ὃν πρόκειται νὰ γίνῃ ὁ προσδιορισμός. Τὸν προσδιορισμὸν τῶν στοιχείων αὐτῶν θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, ὡς τοιοῦτον δὲ θεωροῦμεν τὸν γινόμενον κατόπιν λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐκ τῆς ἑλξέως τῶν ἄλλων πλανητῶν. Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου πλανήτου εἶναι τὰ ἐξῆς ἐξ' 1) ὁ μέγας ἡμιάξων α τῆς ἑλλείψεως, ἣν διατρέχει περὶ τὸν ἡλίον· 2) ἡ ἐκκεντρότης ταύτης ε· 3) ἡ ἐν τῷ καθόλου χώρῳ θέσις τοῦ περιη-

(*) Γενικώτερον ἔπεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἑλξέως ἀντιστροφῶς πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀλληλελκομένων σωμάτων, ὅτι ἡ τροχιά τῶν περὶ τὸν ἡλίον κινουμένων σωμάτων δύναται νὰ ἦναι μία τῶν τριῶν κωνικῶν τομῶν, ἑλλειψις δηλαδὴ, παραβολὴ ἢ ὑπερβολὴ. Πράγματι δὲ παρετηρήθησαν κομηῆται καταγράφαντες περὶ τὸν ἡλίον μίαν τῶν δύο τελευταίων κωνικῶν τομῶν, αἵτινες εἶναι καμπύλαι ἀνοικταὶ καὶ οὐχὶ κεκλεισμέναι ὅπως ἡ ἑλλειψις. Τὰ σώματα λοιπὸν, τὰ διατρέχοντα περὶ τὸν ἡλίον παραβολὴν ἢ ὑπερβολὴν, μόνον ἀπαξ ἐν τῇ περὶ αὐτὸν τροχίᾳ των διέρχονται διὰ τοῦ περιηλίου, εἶτα δὲ ἀπομακρύνονται αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ οὕτω παύουσιν ἐπὶ τέλους ν' ἀποτελῶσι μέρος τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Οἱ πλανῆται ὅμως διατρέχουσι περὶ τὸν ἡλίον τροχιάς ἑλλειπτικὰς, αἵτινες μάλιστα διὰ τοὺς μείζοντας καὶ τοὺς μεσαίους μεγέθους ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου.

(**) Ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου, καθ' ὃν τὰ τετράγωνα τοῦ χρόνου τῆς περὶ τὸν ἡλίον περιφορᾶς εἶναι ἀνάλογα πρὸς τοὺς κύβους τῶν μεγάλων ἡμιαξόνων τῶν ἑλλειπτικῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, εἶναι αὐστηρῶς ἀληθῆς μόνον ἐὰν ὑποθέσωμεν τὴν μάζαν αὐτῶν ὡς μηδενιζομένην ἀπέναντι τῆς μάζης τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθῆς, καὶ ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθῆς.

λίου τοῦ πλανήτου, ὀριζομένη διὰ τοῦ καλουμένου μήκους αὐτοῦ Γ' 4) ἢ θέσις τῆς γραμμῆς καθ' ἣν τέμνεται τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιᾶς μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐκλειπτικῆς, ὀριζομένη διὰ τοῦ μήκους τοῦ ἀνιόντως δεσμοῦ Ω' 5) ἢ κλίσις ι τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων· καὶ 6) ἢ θέσις εἰς ἣν καθ' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν εὕρισκετο ὁ πλανήτης, ὀριζομένη συνήθως διὰ τοῦ καλουμένου μήκους ἐν τῇ τροχιᾷ Λ.

Ἐὰν ἡ μάζα τοῦ περὶ τὸν ἥλιον κινουμένου σώματος δὲν ἦναι ὅλως ἀσήμαντος συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου, τότε δεόν νὰ προσδιορισθῇ καὶ αὐτὴ, ὡς ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τροχιᾶς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ λόγος δ' εἶναι εὐνόητος, διότι ἡ τροχιὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πλανήτου· ἂν λοιπὸν ἡ μάζα τούτου ἔχη μέγεθος ἐπαισθητὸν, τότε καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλξεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἡλίου θὰ ἦναι ἐπαισθητή. Εἰς τὸν ὑπολογισμὸν μάλιστα τῶν διαταράξεων τὰς ὁποίας προξενεῖ πλανήτης τις ἐπὶ τῆς τροχιᾶς ἑτέρου, ἡ μάζα αὐτοῦ εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς ἐξαρτᾶται τὸ μέγεθος τῶν διαταράξεων. Προσδιορίζεται δ' ἡ μάζα τῶν πλανητῶν εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ ἄλλων πλανητῶν, εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν οἰκείων δορυφόρων, ἐὰν ἔχωσι τοιοῦτους. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ὁ προσδιορισμὸς εἶναι πολὺ ἀκριβέστερος, διότι τὸ ἐκ τῆς ἑλξεως ἐνὸς πλανήτου ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλησιοχώρων αὐτῷ δορυφόρων εἶναι πολὺ μείζον παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλέον μακρυσμένων ἄλλων σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ὑπῆρχε μόνη ἡ μεταξὺ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἀμοιβαία ἑλξις, ἐὰν δηλαδὴ τὰ ἀλληλεπιδρῶντα σώματα ἦσαν ἐν τῇ κινήσει ἐκάστου τῶν πλανητῶν μόνον δύο, τότε, ἅπαξ προσδιορισθέντων τῶν ἄνω ἀπαριθμηθέντων στοιχείων τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιᾶς τῶν πλανητῶν, θὰ ἦτο λελυμένον ἀκριβῶς δι' ἕκαστον τούτων τὸ πρόβλημα τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας, τοῦ νὰ δυνώμεθα δηλαδὴ νὰ ὑπολογίζωμεν τὴν θέσιν τῶν πλανητῶν δι' οἰανδήποτε δεδομένην ἐποχὴν, ἐὰν τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν αὐτῶν ἦναι γνωστὰ, ἢ τάνάπαλιν νὰ ὑπολογίζωμεν

ταῦτα (δηλ. τὰ στοιχεῖα) ἐξ ἰκανοῦ ἀριθμοῦ παρατηρήσεων (*).

Πράγματι ὅμως ἐφ' ἐκάστου πλανήτου πλὴν τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ πάντα τὰ ἄλλα σώματα τοῦ συστήματος. Πρὸς ἀκριβῆ λοιπὸν καὶ πλήρη λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς εὐρέσεως τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν πλανητῶν δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἔλξεως οὐ μόνον τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος. Ὁ νόμος τῆς ἔλξεως εἶναι γνωστὸς καὶ ἡ μηχανικὴ ἐκφράζει δι' ἐξισώσεων τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπιδράσεις ἔλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ συστήματος· ἡ ἐπίλυσις ὅμως τῶν ἐξισώσεων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὴ, τοῦλάχιστον διὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς μαθηματικῆς. Μόνον γενικὰς τινὰς ιδιότητας ἐξάγομεν τῆς κινήσεως, δὲν ἐπιλύομεν ὅμως ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ γενικότητι τὸ κύριον καὶ τελικὸν ζήτημα. Ἀλλ' ἡ σύνθεσις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἶναι κατορθωτὴ ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις τοῦ προβλήματος, τοῦ νὰ δυνώμεθα νὰ εὐρίσκωμεν τὴν κίνησιν ἐκάστου τῶν σωμάτων αὐτῶν· ἡ τοιαύτη δὲ λύσις ἀποτελεῖ τὸ κύριον πρόβλημα τῆς οὐρανοῦ μηχανικῆς.

Ἡ σύνθεσις τοῦ συστήματος, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν διὰ προσεγγίσεων λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἐν τῷ συστήματι ὑπάρχει ἐν σῶμα ὑπερβάλλον κατὰ πολὺ πάντα τὰ ἄλλα ὁμοῦ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, διότι ὁ ἥλιος ἔχει ἐπτακοσιοπλασίονα μάζαν πάντων αὐτῶν ὁμοῦ, ἐνῶ συγχρόνως αἱ μεταξὺ τῶν πλανητῶν ἀμοιβαῖαι ἀποστάσεις εἶναι διὰ πάντας ἀρκούντως μεγάλαι, ὥστε ἡ ἔλξις, ἣν πλανήτης τις δύναται νὰ ὑπο-

(*) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν δορυφόρων καὶ τῶν οἰκείων πλανητῶν σχέσιν· ἐάν δηλαδὴ ἕκαστος δορυφόρος εἴληκετο ἀμοιβαίως μετὰ μόνου τοῦ πλανήτου εἰς ὃν ἀνήκει, τότε ἡ τροχιά ἐκείνου περὶ τοῦτον θὰ ἦτο ἑλλειπτικὴ, ἣτις ἄπαξ προσδιορισθεῖσα θὰ ἔλυε τὸ σχετικὸν πρὸς τὸν δορυφόρον αὐτὸν πρόβλημα. Ἐπίσης ὅσα θὰ εἴπομεν παρακατιόντες περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν, πλὴν τῆς τοῦ ἡλίου, συνεπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἰσχύουσιν ἐν γένει καὶ περὶ τῆς κινήσεως τῶν δορυφόρων.

στῆ ἐξ ἄλλου πλανήτου, εἶναι πάντοτε μικρὰ συγκρινομένη πρὸς τὴν ἑλξιν τοῦ ἡλίου (*). Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἄλλων πλανητῶν ἑλξίς δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μὲ τὴν τοῦ ἡλίου. Ἐνεκα τούτου θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ πλανήτου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν μόνως τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου δι' ὠρισμένην τιὰ ἐποχὴν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐγένοντο αἱ πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιάς χρήσιμοι παρατηρήσεις. Αὕτη δ' εἶναι ἑλλειπτικὴ ὀριζομένη διὰ τῶν ἐξ στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἴπομεν ἐν τοῖς πρότερον.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἰσχύοντα διὰ τὴν ἐποχὴν, δι' ἣν ἐγένετο ὁ προσδιορισμὸς, θὰ ἦσαν ἀμετάβλητα, ἐὰν δὲν συνεπέδρων πλὴν τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ πλανήτου ὃν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Δευτέρα λοιπὸν προσέγγισις εἶναι ἡ πρόσληψις ἐν τῇ περὶ ταύτης ἐρεύνη καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἡ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, οἵτινες προξενοῦσιν ἀποτέλεσμα ἐπαισθητόν. Βάσις δὲ τῆς πρὸς τοῦτο μεθόδου εἶναι ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ περὶ τὸν ἡλιον τροχιά τοῦ πλανήτου εἶναι ἑλλειπτικὴ, τὴν ὁποίαν τροποποιεῖ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἄλλων πλανητῶν. Οὕτω τὸ πρόβλημα ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν τροποποιήσεων, ἃς οὗτοι προξενοῦσι εἰς τὴν περὶ τὸν ἡλιον ἑλλειπτικὴν κίνησιν τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου. Ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια καὶ ὁ ὅρος τῶν διαταράξεων (perturbations), καθότι ὡς κανονικὴ τροχιά θεωρεῖται ἡ περὶ τὸν ἡλιον ἑλλειπτικὴ, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων σωμάτων θεωρεῖται ὡς διατάραξις ταύτης. Δεχόμενοι δὲ τὸν ὅρον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ ὑπονοῶμεν τὴν λέξιν διατάραξις κυριολεκτικῶς, διότι ἡ ἐπίδρασις τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους εἶναι κανονικὴ, ὅπως καὶ ἡ ἑλξίς τοῦ ἡλίου. Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως, καθ' ὃν διὰ προσεγγίσεων βαίνομεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προ-

(*) Εἰς τοὺς δορυφόρους συμβαίνει ὥστε ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ οἰκείου πλανήτου νὰ ἦναι τόσον μικρὰ, ὥστε αὐτοῦ ἡ ἑλξίς κυρίως κανονίζει τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἡ δ' ἑλξίς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων τροποποιεῖ μόνον τὴν κίνησιν αὐτοῦ.

βλήματος, αναγκαζόμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς διατάραξιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἔλξεως τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καὶ τοῦτον μὲν καλοῦμεν διαταρασσόμενον πλανήτην (ἢ σῶμα, διότι δυνατὸν νὰ ἦναι καὶ δορυφόρος ἢ κομήτης), τοὺς ἄλλους δὲ διαταράσσοντας.

Ἴδωμεν νῦν πῶς κατορθοῦται ὁ προσδιορισμὸς τῶν διαταράξεων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀναλλοιώτου ποσοῦ τῆς μάζης αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεώς του ἀπὸ τοῦ διαταρασσομένου σώματος. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δεόν νὰ ἦναι ἐκάστοτε γνωστὴ, πρὸς τοῦτο δ' ἀπαιτεῖται νὰ ἦναι γνωστὴ ἢ ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσις ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων. Ἡμεῖς διὰ τῆς πρώτης προσεγγίσεως δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θέσιν τούτων, ὑποθέτοντες ὅτι τὰ σώματα αὐτὰ κινοῦνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἑλλειπτικῶν τροχιῶν. Ἡ ἐκ τῆς οὕτως ὑπολογιζομένης θέσεως ἐκτόπισις καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ τῶν διαταρασσόντων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ὑφίστανται διαταράξεις, εἶναι πάντοτε, ἕνεκα τῆς εἰδικῆς συνθέσεως τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἀρκούντως μικρὰ δι' ἰκανὸν χρονικὸν διάστημα, ὥστε ἄνευ λάθους ἐπαισθητοῦ εἰς τὸν ὑπολογισμὸν νὰ ἀντικαθιστῶμεν τὰς ἀκριβεῖς ἀποστάσεις μεταξὺ διαταρασσομένου σώματος καὶ διαταρασσόντων διὰ τῶν ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ εἶχον, ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀντικατάστασις αὕτη ἐπιτρέπεται, ἔπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπίδρασιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων σωμάτων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου χωριστὰ καὶ οὐχὶ πάντων ὁμοῦ συγχρόνως. Οὕτω τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου, ἐφ' οὗ πλὴν τῆς ὑπερβαλλούσης ἔλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μικραὶ ἔλξεις πολλῶν ἄλλων σωμάτων, ἀνάγεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καλουμένου τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ ἡ κίνησις ἐνὸς σώματος, (τοῦ διαταρασσομένου πλανήτου) ἀλληλεκκομένου μετ' ἄλλων δύο (τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου), τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀλ-

ληλέκονται κατὰ τὸν γνωστὸν νόμον, τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα. (*)

Ἄλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται ὁ προσδιορισμὸς τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκ τῶν τριῶν σωμάτων, ἀλληλεγκομένων κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμειβαίας ἀποστάσεως, δὲν εἶναι λελυμένον, διότι δὲν παρέχει τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ἢ μαθηματικῆ. Ἐάν ὅμως ὑποθεθῇ ὅτι ἡ ἑλξίς ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὴν τῶν ἄλλων δύο, τότε κατορθοῦται ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις αὐτοῦ.

Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μέθοδοι εἶναι διάφοροι ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καθὼς ὅμως καὶ ἐκ τῶν πρότερον ρηθέντων γίνεται δῆλον, εἰς πάσας τὰς μεθόδους δεχόμεθα ὡς βᾶσιν δι' ὠρισμένην ἐποχὴν τροχίαν ἐλλειπτικὴν περὶ τὸν ἥλιον δι' ἕκαστον πλανήτην, ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν σωμάτων αὐτῶν κατὰ προσέγγισιν ἰκανήν, καὶ οὕτω κατορθώσωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαταράξεων ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος.

Ἐκ πασῶν τῶν μεθόδων πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν διαταράξεων διὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἡ ἀρχαιότερα μέθοδος, τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μεσαίου μεγέθους πλανητῶν, ὧν αἱ περὶ τὸν ἥλιον τροχιαί καὶ ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου ἕνεκα τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἐκκεντρότητος καὶ κινοῦνται ἐπὶ ἐπιπέδων ἐχόντων πρὸς ἄλληλα μικρὰν κλίσιν.

Ἐν τῇ λύσει τοῦ προβλήματος τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν δια-

(*) Τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων ἔλαβε κατὰ πρῶτον τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ ταύτην ἐκ τῆς θεωρίας τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τῆς σελήνης, ἑλκομένων ἀμφοτέρων ὑπὸ τρίτου σώματος τοῦ ἡλίου. Εἶναι δὲ τὸ πρῶτον τὸ μετ' ἀκριβείας ἐρευνηθὲν καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τῆς σελήνης εἰς πολλὰ προβλήματα, καὶ μάλιστα ναυτικά, καὶ διὰ τὸ μέγεθος ἔτι τῶν διαταράξεων.

ταράξεων διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἀποσυντίθενται αὐται εἰς περιοδικὰς διαταράξεις, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκάστοτε σχετικῆς θέσεως τοῦ διαταράσσοντος καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ εἰς τὰς δι' αἰώνων βαινούσας (perturbations seculaires), αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν τροχιῶν τῶν σωμάτων αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ θεωροῦμεν ὅτι μεταβάλλουσιν ἀπλῶς τὴν ἐν τῇ οἰκείᾳ τροχιᾷ θέσιν τοῦ διαταρασσομένου σώματος, μεταβάλλουσι δηλαδή τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος αὐτοῦ· αἱ δὲ δι' αἰώνων βαινούσαι μεταβάλλουσιν αὐτὴν τὴν τροχίαν του. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ ἔχουσιν ἀποκατάστασιν ἐν χρονικοῖς διαστήμασιν οὐχὶ λίαν μεγάλοις, ὅπως τοῦτο γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σχετικῆς τοποθεσίας τῶν δύο σωμάτων, ἧτις μετὰ χρόνον τινὰ ἀποκαθίσταται περίπου ἢ αὐτῇ· αἱ δὲ δι' αἰώνων βαινούσαι μεταβάλλουσιν ἀδιαλείπτως σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὰς τὰς τροχιάς. Πράγματι καὶ αἱ δι' αἰώνων βαινούσαι ἐξαρτῶνται ἐκ περιόδων, τοσοῦτον ὅμως μακρῶν (δεκάδων χιλιάδων ἐτῶν ἢ καὶ ἑκατοντάδων) καὶ πολλακίς πολυπλόκων, ὥστε διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, συγκεείμενα ἐκ χιλιάδων ἐτῶν, τὰς θεωροῦμεν ὡς ἐξαρτωμένας ἐκ μόνῃς τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ οὐχὶ ἐκ περιόδου τινός.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν δι' αἰώνων βαινουσῶν διαταράξεων, ἅς προζενοῦσιν οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τούτου.

Πλὴν ἐάν, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπαισθητὰς διαταράξεις, τὰς προκυπούσας ἐκ τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος, ἐάν, λέγομεν, καὶ μετὰ τοῦτο ἢ ἐκ τῶν παρατηρήσεων πείρα δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς θεωρίας, ἐάν δηλαδή ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν τὸν πλανήτην αὐτὸν, δὲν ἦναι ἢ αὐτῇ μετὰ τῆς προὑπολογισθείσης, τότε κατ' ἀνάγκην δεόν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδρᾷ δυνάμις τις, ἣν δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρεύρῃ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἡ λοιπὸν θὰ δεχθῶμεν πλὴν τῆς ἕλξεως καὶ ἄλλας δυνάμεις δρώσας ἐν τῷ ἡμετέρῳ πλανητικῷ συστήματι, ἢ, ἐάν ταύτην μόνην,

ὡς ἐπαισθητῶς δρῶσαν, τότε κατ' ἀνάγκην θὰ δεχθῶμεν ἢ τὴν ὑπαρξίν ἐνός ἢ πλειόνων σωμάτων ἀγνώστων ἔτι ἡμῖν, ἢ τροποποίησιν τινὰ τοῦ νόμου τῆς ἔλξεως, ἢ ὅτι τὰ στοιχεῖα δι' ὧν διεξήχθη ὁ ὑπολογισμὸς τῶν διαταράξεων ἦσαν ἐσφαλμένα.

Τὸ τελευταῖον δέον νὰ ἐξετάζηται πρὸ παντὸς ἄλλου, διότι ἐὰν ὑπάρχῃ λάθος ἐπαισθητὸν εἴτε εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς μάζης πλανήτου προξενούντος διαταράξεις ἐπαισθητάς, εἴτε ἐν τῷ προσδιορισμῷ κατὰ προσέγγισιν ἐπαρκῆ τῆς ἀποστάσεως τῶν σωμάτων τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τότε πᾶσα περαιτέρω ἔρευνα εἶναι ἄσκοπος, διότι ἡ βᾶσις ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῶμεν εἶναι ἐσφαλμένη.

Τροποποιήσις τοῦ νόμου τῆς γενικῆς βαρύτητος δὲν συγχωρεῖται, διότι τοιαύτη τροποποιήσις ὑπονοεῖ ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως εἶναι ἄλλος διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τινῶν τῶν σωμάτων καὶ ἄλλος διὰ τὴν μεταξὺ ἄλλων, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν καὶ καθ' ἃ εἵπομεν, ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς ἐξήχθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου. Αὐτὸς δ' οὗτος ὁ νόμος βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐρεύνης περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς, καθ' ἃ περὶ τοῦ αὐτοῦ εἵπομεν ἐν ἄλλῃ ἡμῶν διατριβῇ. (*)

Ἄλλ' ἡ μόνη δύναμις, πλὴν τῆς ἔλξεως, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἶναι ἡ τριβῆ, ἣν προξενεῖ βεβαίως ἐπ' αὐτῶν ὁ αἰθῆρ, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ ὑπαρξίν τοιούτου. Ὅτι αἰθῆρ ὑπάρχει ἐν τῷ χώρῳ πειθόμεθα, ἂν οὐχὶ καὶ ἐξ ἄλλων φυσικῶν λόγων, οἷον τοῦ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ φωτὸς διὰ τῶν κυμάνσεων αὐτοῦ, πειθόμεθα καὶ ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ κομήτου τοῦ Ἐνκίου, ἐφόσον δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς περὶ αὐτοῦ ἐργασίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀστρονόμου (**). Ὁ κομήτης δηλαδὴ αὐτὸς, ἔχων

(*) Ἴδε Ἀθην. τόμ. 6', σελ. 300 καὶ 439.

(**) Τελευταῖον ὁ δυστυχῶς πρόωρος ἀποθανὼν Ἀστενος, ἠθέλησε νὰ ἐρευνήσῃ μήπως ἡ ἐπιτάχυνσις ἐν τῇ κινήσει τοῦ κομήτου τοῦ Ἐνκίου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ μόνων τῶν ἐκ τῶν πλανητῶν διαταράξεων, πλὴν ἡ ἐργασία αὕτη ἔμεινεν ἀτελής. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐξηγεῖται δι' αὐτῶν.

περίοδον κινήσεως περί τὸν ἥλιον $3 \frac{1}{2}$ σχεδὸν ἐτῶν, ἐπανάρχεται εἰς τὸ περιήλιον αὐτοῦ καθ' ἐκάστην περίοδον ταχύτερον, χωρὶς ἢ ἐπιτάχυνσις αὕτη νὰ δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἔλξεως τῶν σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Ἐξηγεῖται δ' εὐχερῶς, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν αἰθέρος προξενουῦντος τριβῆν, διότι αὕτη τείνει νὰ ἐλαττόνη τὴν φορὰν, ἣν ὁ κομήτης ἔχει ἕνεκα τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας, τὴν ἔλξιν ὅμως τοῦ ἡλίου δὲν τὴν ἐπηρεάζει· ὅθεν αὕτη καταναγκάζει τὸν κομήτην νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ κινῆται βαθμηδὸν ταχύτερον περὶ αὐτόν. Ἐπὶ τῶν πλανητῶν ὅμως ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ ὄγκου αὐτῶν ἢ τριβῆ τοῦ αἰθέρος εἶναι ὅλος ἀνεπαίσθητος καὶ διὰ τὰς ἀκριβεστεράς παρατηρήσεις. Ἴσως ἕνεκα τοῦ συνεχοῦς τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἢ ἐκ τοῦ αἰθέρος τριβῆ γίνῃ ἐπαισθητὴ μετὰ παρέλευσιν μακροτάτου χρόνου (τοιούτου δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν διάστημα ἴσως ἐκ μυριάδων ἐτῶν συγκεῖμενον)· νῦν ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν τριβὴν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρεύνη τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, πλὴν ἴσως τῶν κομητῶν εἰς εἰδικὰς περιστάσεις.

Ἄλλας δυνάμεις τυχὸν ἐπιδρώσας ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ὡς π. χ. ἠλεκτρικὰς ἐπιδράσεις, δὲν δυνάμεθα μὲν ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀρνηθῶμεν ὡς ὑπαρχούσας, δὲν δυνάμεθα ὅμως ὑποθετικῶς νὰ τὰς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐνόσω δὲν καταναγκαζόμεθα εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐπὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πείρας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ κίνησις σώματός τινος τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος δὲν ἐξηγητῆται, ἀφοῦ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριθείας αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις τῶν γνωστῶν σωμάτων, τότε ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων σωμάτων, ἐνὸς ἢ πλείονων, ἀγνώστων μὲν ἔτι ἡμῖν, τῶν ὁποίων ὅμως ἢ ὑπαρξίς γίνεται δῆλη διὰ τῆς ἐπαισθητῆς αὐτῶν ἔλξεως ἐπὶ ἐνὸς ἢ πλείονων τῶν γνωστῶν σωμάτων.

Αὐταὶ εἶναι αἱ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενοι θὰ ἐξετάσωμεν τὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου πλανητῶν, περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος.

Τῷ 1781 τὴν 13 Μαρτίου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Ἐρσχέλου τοῦ πρεσβυτέρου διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ τηλεσκοπίου ἀστὴρ φαινόμενος ὡς δίσκος καὶ οὐχὶ ὡς λαμπρὸν σημεῖον ὅπως οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἀπλανὴς ἀστὴρ, ἐβεβαιώθη ὁ Ἐρσχελος ἐκ τῆς πρὸς ἄλλους ἀστέρας σχετικῆς κινήσεως τοῦ ἀνακαλυφθέντος σώματος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς κομήτην· ταχέως ὅμως ἡ δοξασία αὕτη ἐγκατελείφθη, καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι εἶναι πλανήτης ἔχων περίοδον κινήσεως περὶ τὸν ἥλιον $8\frac{1}{2}$ ἐτῶν. Εἰς τὸν νέον αὐτὸν πλανήτην ὁ Ἐρσχελος ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν *sidus Georgii* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ γ', ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία Οὐρανός, ὡς σύμφωνος πρὸς τὴν ὠραίαν μυθολογικὴν ὀνοματολογίαν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῆς προαγωγούσης εἰς ἐπιστήμην τὴν ἀπλὴν καὶ ὡς εἰπεῖν μηχανικὴν ἀστρογωσίαν τῶν ἀρχαιότερων λαῶν.

Ἐποὺ ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεών τινων γενομένων μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχιά τοῦ νέου πλανήτου, ἀνεζητήθη μὴ τυχὸν αὐτὸς παρετηρήθη προηγουμένως ἐκληφθεὶς ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Ὁ πλανήτης αὐτὸς δηλαδὴ, ἐάν δὲν γίνῃ χρήσις ἰκανῆς μεγεθύνσεως, φαίνεται ὡς ἀσθενὴς ἀπλανὴς ἀστὴρ ἕκτης τάξεως· ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ εἶχε παρατηρηθῆ ὡς τοιοῦτος. Ὑπολογισθεῖσιν λοιπὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εὐρεθείσης τροχιάς αὐτοῦ τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας εἰς προτέρους χρόνους ἐφαίνετο κατέχων ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἀνεζητήθη ἐάν εἶχε τυχὸν παρετηρηθῆ ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Πράγματι λοιπὸν ἀνεκαλύφθη ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐγένοντο δεκαεννέακις παρατηρήσεις αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαιότερα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Φλαμστήδου τῷ 1690 γενομένη, τελευταία δὲ ἡ τῷ 1771 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Μεσσονιέρου. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν παρατηρήσεων δ' αὐτῶν ἐχρησίμευσεν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν σώματος ἀγνώστου ἐπιδρωόντος ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ.

Πρὸς προσδιορισμὸν δηλαδὴ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου ἀπαιτεῖται ἐλάχιστός τις ἀριθμὸς παρατηρήσεων (ἐξ, ἦ, ὑπερ ταῦτο,

τριῶν διπλῶν), αἵτινες δὲν πρέπει νὰ γίνωσιν ἐντὸς χρονικῶν διαστήματων μὴ ἀρκούντως μεγάλων· τοῦτο δὲ ὅπως ἢ ἐν τῷ μεταξὺ κινήσει τοῦ πλανήτου ἦναι ἀρκούντως ἐπαισθητὴ καὶ μὴ ἔχωσιν ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων πολὺ ἐπαισθητὴν ἐπιπρόσθη τὰ ἀναπόφευκτα λάθη πάσης παρατηρήσεως. Ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ὅταν π. χ. πρόκηται νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ταχύτητα πεζοδρόμου τινός, δὲν ἀρκεῖ νὰ μάθωμεν πόσον διήνυσεν εἰς ὀλίγα λεπτά, ἀλλὰ πόσον διήνυσεν εἰς χρόνον μακρὸν, ἀπαρλλάκτως τὸ αὐτὸ δέον νὰ πράττωμεν καὶ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, διότι καὶ ἐν ταύτῃ αἱ παρατηρήσεις μὲ ὄλην τὴν ἀκριβείαν καὶ τελειότητα, ἣν ἔχουσι σχετικῶς πρὸς ἄλλας, ὑπόκεινται εἰς σφάλματα ἀναπόφευκτα.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν παρατηρήσεων ἀρκούντως ἀφεστωσῶν ἀλλήλων δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιάς ἐνός πλανήτου τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαταράξεων, αἵτινες ἐπροξενήθησαν ἐξ ἄλλων πλανητῶν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ἦναι μείζων τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου, τότε διὰ τοῦ καταλλήλου αὐτῶν συνδυασμοῦ προσδιορίζομεν ἀκριβέστερον τὴν ζητουμένην τροχίαν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀκριβείας μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσδιωρίσθη αὕτη ἀπαρλλάκτως, ὅπως ὅταν πρόκηται περὶ τῆς μετρήσεως μήκους τινός, ἐὰν ἐπαναλάβωμεν τὴν μέτρησιν πλέον ἢ ἅπαξ (τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου ἀριθμοῦ), τότε καὶ ἀκριβέστερον προσδιορίζομεν τὸ ζητούμενον μῆκος λαμβάνοντες τὸν μέσον ὄρον καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀναμετρήσεων διαφορᾶς κρίνομεν περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκριβείας μετ' ἧς ἡ μέτρησις ἐγένετο. Καὶ εἰς τὴν κίνησιν λοιπὸν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀφοῦ ἡ τροχία αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων κατὰ πρῶτον παρατηρήσεων, καὶ ἀφοῦ ὁ μέγας Λαπλάσιος ἀνέπτυξε τὸ θεωρητικὸν μέρος τῶν διαταράξεων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Διδὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Βουβάρδος ἀνέλαβε τῷ 1820 τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ νέου πλανήτου. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ὁ Βουβάρδος ἠθέλησε νὰ χρησιμο-

ποιήση πάσας τὰς γνωστὰς παρατηρήσεις· ἀνεκάλυψεν ὅμως ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ συναρμολογήσῃ τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις μετὰ τῶν νεωτέρων πρὸς προσδιορισμὸν τροχιάς δυναμένης νὰ συμβιβασθῇ πάσας ταύτας, ἢ, καθὼς λέγομεν, νὰ παραστήσῃ πάσας αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις. Πρὸς ἄρσιν λοιπὸν τῆς δυσχερείας ταύτης παρέλιπε τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις ὡς μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς, ἀπέδωκε δηλαδὴ εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τὰς προκυπτούσας μεγάλας διαφορὰς ἐν τῇ παραστάσει αὐτῶν. Καὶ ὅμως καὶ αἱ μετὰ τὸ 1820 γενόμεναι παρατηρήσεις δὲν παριστάνοντο ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βουβάρδου εὐρεθείσης τροχιάς, αἱ δὲ διαφοραὶ ἐγένοντο τοσοῦτον μείζονες, ὅσον ὁ χρόνος προὔχῳρει. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως πως ἢ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἐπιδράσεως ἀγνώστου τινὸς δυνάμεως, ἐχούσης ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγένοντο λοιπὸν διάφοραὶ ὑποθέσεις, πᾶσαι ὅμως ἀβάσιμοι, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης, τῆς ἀπλουστερίας, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει πλανήτης ἀγνώστος ἀπώτερος τοῦ Οὐρανοῦ σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον, ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγενήθη λοιπὸν τὸ πρόβλημα νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ πλανήτης αὐτὸς διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ. Καὶ εἰς μὲ τὸ κατ' εὐθειᾶν πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ὑπολογίζομεν μικρὰς ποσότητας, τὰς διαταράξεις, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐκαστοτε μεγάλων ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεων τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, καὶ τῶν μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας γνωστῶν μαζῶν αὐτῶν· εἰς τὸ ἀντίθετον ὅμως πρόβλημα, τὸ γεννηθὲν ἐκ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ σώματος ἀγνώστου, ἐπρόκειτο ἐκ τῶν μικρῶν ἀποτελεσμάτων τούτου ἐπὶ ἐκεῖνον νὰ προσδιορισθῶσιν ἢ τε τροχιά καὶ ἢ μάζα τοῦ ἀγνώστου σώματος. Εἰς τὸ ἀντίθετον αὐτὸ πρόβλημα τὰ μικρὰ σφάλματα τῶν παρατηρήσεων εἶχον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ζητουμένων αὐτῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς ἦτο ἐπισηφαλής. Καὶ ὅμως τὸ πρόβλημα ἐλύθη μετὰ μεγάλης σχετικῶς πρὸς τὰς δυσχερείας αὐτοῦ ἐπιτυχίας ὑπὸ δύο συγχρόνως, τοῦ δεινοῦ ὑπολογιστοῦ καὶ γνώστου τῆς οὐρανίου

μηχανικῆς, τοῦ Γάλλου Λεβερριέρου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Ἄγγλου γεωμέτρου Ἀδαμίου (Adams).

Ὅπως προηγουμένως εἶπομεν, χωρίζομεν τὰς διαταράξεις τῶν πλανητῶν εἰς περιοδικὰς, μεταβαλλούσας τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς κατ' αἰῶνας βαινούσας, μεταβαλλούσας βραδέως τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν των. Ἀλλὰ καὶ αἱ τελευταῖαι μεταβάλλουσι τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν πλανητῶν. Ὅπως λοιπὸν εὐρωμεν τὴν ἐκ τῶν διαταράξεων καθόλου μεταβολὴν τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν, δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροὴν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἀναμνησθῶμεν νῦν πῶς ὀρίζομεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Διὰ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας μεταχειρίζομεθα, ὅπως ἐν ἄλλῃ διατριβῇ ἡμῶν ὑπεμνήσαμεν (*), τὴν ὀρθὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν ἀπόκλισιν αὐτῶν, σχετίζομεν δηλαδὴ τὴν θέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν. Τὴν θέσιν ὅμως τῶν πλανητῶν ὀρίζομεν διὰ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς τῆς γῆς (ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς), καὶ τοῦτο, διότι τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν ἔχουσι μικρὰν πρὸς ἀλλήλα κλίσιν. Ὅρίζεται δὲ ἡ πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν θέσις διὰ τοῦ πλάτους καὶ τοῦ μήκους τοῦ ἀστέρος. Καὶ πλάτος μὲν καλεῖται ἡ εἰς τόξον μεγίστου κύκλου ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τῆς ἐκλειπτικῆς, μῆκος δὲ ἡ ἐπὶ ταύτης εἰς μοίρας ἀπόστασις τοῦ καθέτου κύκλου τοῦ πλάτους ἀπὸ τοῦ ἑαρινοῦ σημείου. Καὶ ἐὰν μὲν λάβωμεν ὡς βᾶσιν τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς, τὸ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, ἔχομεν τὸ γεωκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος· ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸ ἐπίπεδον τὸ παράλληλον τῇ ἐκλειπτικῇ, τὸ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου, τότε ἔχομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου. Γινώσκοντες τὴν πρὸς ἀλλήλα θέσιν τῶν τριῶν σωμάτων ἡλίου, γῆς καὶ πλανήτου, εὐχερῶς ἐκ τῶν γεωκεντρικῶν εὐρίσκομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου καὶ τὰνάπαλιν.

(*) Ἰδὲ Ἀθην. τόμ. ζ' σελ. 126.

Τὴν ὑπόμνησιν ταύτην ἐκάμαμεν, διότι τοὺς ὅρους αὐτοὺς θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἡ ἐπίδρασις λοιπὸν τοῦ συνόλου τῶν διαταράξεων, περιοδικῶν τε καὶ κατ' αἰῶνας βαινουσῶν, μεταβάλλει καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος τῶν πλανητῶν. Καὶ τὸ μὲν πλάτος, ἕνεκα τῆς μικρᾶς πρὸς ἄλληλα κλίσεως τῶν ἐπιπέδων τῶν τροχιῶν, δὲν μεταβάλλεται πολὺ ἐκ τῶν διαταράξεων· τὸ μῆκος ὅμως πολὺ ἐπαισθητότερον, ἐπομένως ἐπὶ τῶν ἀρκούντως ἐπαισθητῶν μεταβολῶν τούτου ἐβασίσθησαν ἀμφότεροι οἱ ἐρευνηταὶ πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνώστου σώματος, τοῦ γενομένου ἐπαισθητοῦ διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ.

Ὁ Δεβερρίερος, πρὶν προβῆ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς τοποθεσίας τοῦ ἀγνώστου σώματος, εἰς ἣν παρώτρυνεν αὐτὸν ὁ Ἀραγὼ, ἐξήτασεν ἀκριβῶς μήπως ἡ διαφορὰ μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεως προέρχεται τυχὸν ἐξ ἀτελείας τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Ἀφοῦ δ' ὑπελόγησε ταύτας μεθ' ὕλης τῆς ἐπιθυμητῆς ἀκριβείας, ἐσύγκρινε τὰ ἐξαγόμενα τῆς θεωρίας πρὸς τὰ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐπίσης ἐξηκρίβωσε. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρίσεως ἦτο ὅτι δὲν συνηρμολογοῦντο αἱ παρατηρήσεις μετὰ τῆς θεωρίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν πρὶν προβῆ εἰς περαιτέρω ἐρεῦνας καὶ ἀναζήτησιν ἄλλην αἰτίαν (ἕτερον σῶμα) ἐπιδράσαν ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ προξενῆσαν τὰς ἀνωμαλίας αὐτὰς, ἀνεζήτησεν ὁ Δεβερρίερος μήπως αἱ μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων διαφοραὶ ἐξαλείφονται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν δυνατῶν λαθῶν διὰ διορθώσεώς τινος τῶν στοιχείων τῆς τροχιάς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι, ἀφοῦ ἔκαμε καὶ τὴν διόρθωσιν ταύτην, ὑπελείποντο μετὰ τῆς θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1780 — 1845 ἔβαινον μεταβαλλόμεναι κανονικῶς. Ἡ κανονικότης αὕτη ὑπεδείκνυεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ αἰτία τις προξενούσα τὰς διαφορὰς αὐτὰς οὐχὶ τυχαίως, ἀλλὰ κανονικῶς, τοιαύτη δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι τὰ τυχαῖα λάθη· ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις σώματος ἀγνώστου διαταράσσοντος τὸν δρόμον τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν προκύπτοντα ἐκ μόνῃς τῆς ἑλλείψεως τοῦ

ἡλίου καὶ τῶν διαταράξεων τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀναζητήσεως τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ σώματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφορῶν τῆς θέσεως, ἣν κατὰ διαφοροὺς ἐποχὰς θὰ εἶχεν ὁ Οὐρανὸς ὑπέικων εἰς τὴν ἔλξιν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δύο μνημονευθέντων μεγάλων πλανητῶν, καὶ τῆς θέσεως ἣν πράγματι εἶχε κατὰ τὰς αὐτὰς ἐποχὰς συνεπιδρωῶτος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγνώστου πλανήτου. Καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει δὲ ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις (δηλαδὴ τῇ διορθώσει τῶν στοιχείων καὶ τῇ διορθώσει τῆς θεωρίας μὲ μόνας τὰς διαταράξεις Διὸς καὶ Κρόνου) ἐλήφθη πρὸς ευκολίαν ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἐπὶ μόνου τοῦ μήκους, ἄνευ βλάβης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας ἐν τῇ τελικῇ λύσει τοῦ προβλήματος.

Πρῶτον ζήτημα ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἦτο, ἂν αὐτὸς εὐρίσκεται πλησιέστερον τοῦ ἡλίου παρὰ ὁ Οὐρανὸς, ἢ τοῦναντίον ἀπώτερος. Δι' ἀπλουστάτων σκέψεων τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι εἶναι ἀπώτερος, διότι, ὅπως ἐπιδρᾷ ἐπαισθητῶς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ, βεβαίως ἔχει μάζαν ἰκανὴν, ἐπομένως δὲν εἶναι μικρὸς· ἔχων λοιπὸν ἰκανὸν μέγεθος καὶ ἐπομένως καὶ λαμπρότητα, θὰ ἦτο ἀστὴρ ὁρατὸς εἰς ὀφθαλμοὺς ἀόπλους τηλεσκοπίου, διότι αὐτὸς ὁ Οὐρανὸς εἶναι ἀστὴρ ἀσθενῆς ἕκτης τάξεως, τῆς τάξεως δηλαδὴ ἐκείνης, ἣτις εἶναι ὁρατὴ εἰς λίαν ὀξυδερκεῖς ὀφθαλμοὺς. Πρὸς τούτοις, ἐὰν τὸ ἀγνωστον σῶμα ἦτο μεταξὺ Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ, δὲν θὰ ἐπηρέαζε λίαν ἐπαισθητῶς μόνον τούτου τὴν τροχιάν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου. Ἡ ὑπαρξίς ὁμοῦ αὐτοῦ δὲν ἐγένετο ἐπαισθητὴ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Κρόνου διαταράξεων αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν τοῦ Οὐρανοῦ, ὥστε τὸ συμπέρασμα ἦτο ὅτι ὁ ἀγνωστος πλανήτης εἶναι σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον ἀνώτερος τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἀγνώστου σώματος ὡς ἐκ τοῦ πολυπλόκου τῶν αποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔπρεπε γὰρ γίνῃ δι' ὑποθέσεων περὶ τῶν στοιχείων τῆς τροχιάς αὐτοῦ περὶ τὸν ἥλιον, χρησιμευσῶν ὡς προσεγγίσεων πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ. Πρώτη ὑπόθεσις ἔπρεπε γὰρ γίνῃ περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως τοῦ ἀγνώστου

στου πλανήτου από τοῦ ἡλίου· ὡς μέση δὲ ἀπόστασις λαμβά-
 νεται ὁ μέγας ἡμιάζων τῆς περὶ τὸν ἥλιον ἑλλειπτικῆς τροχιᾶς
 τῶν πλανητῶν. Ἡ πρώτη λοιπὸν ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ
 Δεβερρίερος περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως, ἦτο ὅτι αὕτη εἶναι δι-
 πλασία τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐστηρίχθη δὲ εἰς τὴν παραδοχὴν ταύ-
 την εἰς τὸν νόμον τοῦ Τιτίου, τὸν γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα
 τοῦ νόμου τοῦ Βόδου (Bode). Ὁ περίεργος αὐτὸς νόμος, ὅστις
 εἶναι μᾶλλον κανὼν μνημονευτικός, συνίσταται εἰς νὰ γράψωμεν
 τὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν 0, 3, 6, 12, 24, 48, 96, 192 καὶ εἰς
 ἕκαστον ὄρον αὐτῆς νὰ προσθέσωμεν 4, ὅθεν προκύπτει ἡ σειρὰ
 τῶν ἀριθμῶν 4, 7, 10, 16, 28, 25, 100, 196. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι
 ὑποτιθεμένης τῆς ἀποστάσεως τῆς γῆς ἴσης πρὸς 10, παριστάνουσι
 τὰς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεις τῶν πλανητῶν Ἑρμοῦ, Ἀφροδίτης,
 Γῆς καὶ Ἄρεως. Ὁ ἀριθμὸς 28 παρουσιάζει ἢ κενὸν, ἢ παριστά-
 νει τὴν ἀπόστασιν κατὰ μέσον ὄρον τῶν ἀστεροειδῶν καλουμέ-
 νων, τῶν μικρῶν δηλαδὴ πλανητῶν, τῶν μεταξὺ Ἄρεως καὶ
 Διός· εἶτα οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τοῦ 52 καὶ καθεξῆς παριστάνουσι τὴν
 ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασιν τοῦ Διός, Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ
 ὁ νόμος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀκριβής, οὔτε ἔχει γνωστὴν τινα φυσικὴν
 αἰτίαν, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ Οὐρανοῦ δι-
 πλασίαν τῆς τοῦ Κρόνου 100· ἐπεκτείνων λοιπὸν τὴν σχέσιν
 ταύτην ὁ Δεβερρίερος καὶ εἰς τὸν ἄγνωστον πλανήτην, ἐδέχθη ἐν
 τῇ πρώτῃ προσεγγίσει τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ διπλασίαν τῆς τοῦ
 Οὐρανοῦ, καὶ οὕτως εἶχεν ἐξ ὑποθέσεως γνωστὸν ἐν σπουδαῖον
 στοιχεῖον τῆς τροχιᾶς τοῦ ἀγνώστου πλανήτου, τὸν μέγαν αὐτοῦ
 ἡμιάζονα. Πρὸς διευκόλυνσιν ὅμως τῆς λύσεως τοῦ ὅλου προβλή-
 ματος δὲν ἤρκει μόνη ἡ παραδοχὴ αὕτη. Ἡναγκάσθη λοιπὸν ὡς
 ἐκ τῆς περιπλοκῆς τῶν μαθηματικῶν τύπων τοῦ προβλήματος
 αὐτοῦ νὰ δεχθῇ ὁ Δεβερρίερος καὶ ὑποθετικὴν τινα θέσιν τοῦ
 πλανήτου δι' ὠρισμένην τινα ἐποχὴν, καὶ οὕτω βοηθούμενος διὰ
 ταύτης καὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἡμιάζονος νὰ εὑρῇ τὰ λοιπὰ στοι-
 χεῖα, ἐξ ὧν καὶ ἡ μάζα τοῦ πλανήτου, εἶτα δὲ νὰ δοκιμάσῃ ἂν
 δι' ὅλων αὐτῶν ἐξηγοῦντο αἱ ἀνωμαλῖαι ἐν τῇ κινήσει τοῦ Οὐρα-
 νοῦ. Διὰ δοκιμῶν λοιπὸν εὑρεν ἐν τῷ τίγῳ ὀρίῳ ἔπρεπε νὰ δεχθῇ

τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος τοῦ πλανήτου, παριστάνον τὴν ἐν τῇ χόρῳ θέσιν αὐτοῦ, οὕτω δ' ἔσχε πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὴν τελικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Διὰ τῆς προσεγγίσεως ταύτης προέβη εἰς διόρθωσιν τῶν εὐρεθέντων στοιχείων, ὧν σπουδαιότερον ὁ μέγας ἡμιάζων καὶ ἡ τοποθεσία τοῦ πλανήτου εἰς ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, ἐκάστη δ' ἐπομένη διόρθωσις τῶν στοιχείων ἦτο ὡς εἰκὸς καὶ νέα προσέγγισις, τῆς ὁποίας τὸ κριτήριον ἦτο νὰ ἀφίη ὅσον οἶόν τε μικρότερας διαφορὰς μεταξὺ θεωρίας καὶ τῶν παρατηρήσεων, ὧν οὐδεμίαν παρέλιπεν ὁ Λεβερριέρος εἰς τὰς ἐπομένας προσεγγίσεις, ἐνῶ εἰς τὴν πρώτην εἶχε παραλίπει προσωρινῶς τὰς παλαιότερας.

Διὰ τῶν μακρῶν καὶ ἐπιπόνων αὐτοῦ ὑπολογισμῶν κατέληξεν ὁ Λεβερριέρος εἰς τὸν προσδιορισμὸν στοιχείων ἱκανῶς μὲν διαφερόντων τῶν ἀληθῶν στοιχείων τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς τοῦ πλανήτου, ὅπως ταῦτα κατόπιν προσδιωρίσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων γενομένων ἐπ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ ἐξαγόμενον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσδοκᾶται ἀλλοῖον ἕνεκα τῆς μικρότητος τῶν ποσοτήτων, δι' ὧν ἐγένετο ἡ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψις. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ πλανήτου ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἐγένετο μετ' ἀκριβείας ἱκανῆς, ὅπως ἀνακαλυφθῆ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τὸ κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀναζητηθὲν οὐράνιον αὐτὸ σῶμα. Ἀφοῦ δηλαδή ὁ Λεβερριέρος ἀπεπεράτωσε τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἔγραψε τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1846 πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ ἀστρονόμον Γάλλον (Galle) καὶ τὸν παρεκάλεσεν ὅπως ἀναζητήσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακαλυφθέντα πλανήτην. Πράγματι δὲ ὁ Γάλλος τὴν νύκτα τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἀνεῦρε τὸ οὐράνιον αὐτὸ σῶμα εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας μόνον περίπου μοίρας μακρὰν τῆς διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ εὐρεθείσης θέσεως, καὶ οὕτως ἐπεστέφθησαν οἱ κόποι τοῦ Λεβερριέρου διὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Εἰς τὸν νέον δὲ πλανήτην ἐδόθη τὸ ὄνομα Ποσειδῶν.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Λεβερριέρος εἰργάζετο πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ πλανήτου τοῦ διαταράσσοντος τὴν τροχίαν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀνεζητεῖ συγχρόνως τὸ ἄγνωστον σῶμα ἐπίσης διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ

ὁ Ἀδάμιος. Καὶ οὗτος δ' ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κυρίως ἐπὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μήκους τοῦ Οὐρανοῦ μεταξὺ ὑπολογισμοῦ καὶ παρατηρήσεων.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἀδαμίου ἦτο συντομωτέρα τῆς τοῦ Λεβερριέρου, ὅστις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ δὲν παρέλιπε τίποτε τὸ δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος. Ἠκολούθησε δὲ καὶ ὁ Ἀδάμιος τὴν αὐτὴν διὰ προσεγγίσεων μέθοδον δεχθεὶς καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀγνώστου σώματος διπλασίαν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἐξαγόμενον δὲ εἰς τὸ ὅποιον κατέληξε, δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τοῦ Λεβερριέρου. Μετὰ τὴν γνωστοποίησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀδαμίου μέγας ἠγέρθη θόρυβος ὑπὸ τρίτων περὶ τῆς προτεραιότητος, καθ' ὃν ἔσχον ἐπιρροήν τινα καὶ ἔθνικα συμπάθειαι καὶ ἀντιπάθειαι· βάσις δὲ τῆς ἀμφισβητήσεως ἦτο ὅτι ὁ Ἀδάμιος εἶχε κάμει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ Λεβερριέρου, δὲν ἐγνωστοποίησεν ὅμως αὐτὴν τοσοῦτον ἐγκαίρως. Ἀλλ' ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Ἀδάμιος ἀναγνωρίζει τὴν ἐπὶ τῆς ἀνακαλύψεως Ποσειδῶνος προτεραιότητα τοῦ Λεβερριέρου, περιττὸν ἡμεῖς νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν, εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ τιμὴ τοῦ μεγάλου γεωμέτρου Ἀδαμίου ὡς ἐπιτυχῶς ἐργασθέντος μένει ἀκεραία.

Ἀφοῦ παρατηρήθη ὁ Ποσειδῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου καὶ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχία του, ἀνεκαλύφθη ὅτι εἶχε παρατηρηθῆ ὁ Ποσειδῶν τρίς ὡς ἀπλανῆς ἀστὴρ, ὅπως τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Οὐρανόν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, ὧν ἀρχαιότερα εἶναι ἡ τοῦ 1795, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ τελειότερα ἐργασία εἶναι ἡ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Νεοκόμβου.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, γενομένους ἐπὶ τῇ βάσει πολλαπλῶν καὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων, ἡ μέση ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἰσοῦται μὲ 30,07 τῆς ἀπὸ τούτου ἀποστάσεως τῆς γῆς, ἐνῶ ὁ μὲν Λεβερριέρος εὔρεν εἰς τὸ τέλος τῶν διὰ προσεγγίσεων γενομένων ἐργασιῶν αὐτοῦ 36,15, ὁ δὲ Ἀδάμιος 37,24. Κατὰ τὸν Νεοκόμβον ἡ μάζα τοῦ Ποσειδῶνος ἰσοῦται μὲ $\frac{1}{21000}$ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, ἐνῶ ὁ Λεβερριέρος εὔρεν

αὐτὴν ἴσην μὲ $\frac{1}{9322}$, ὁ δὲ Ἀδάμιος $\frac{1}{6667}$. Ἐπίσης ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ εἶναι καὶ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα μεταξύ τῶν ἐξαγομέων τοῦ Νεοκόμβου καὶ τῶν τοῦ Λεβερριέρου καὶ τοῦ Ἀδαμίου. Ὅπως ὁμως εἶπομεν, δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι τοιαῦται διαφοραὶ, αἵτινες ἀναλόγως τῶν περιστάσεων δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγάλαι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς τῆς ἀκριβείας, ἣτις ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἕκαστον στοιχεῖον εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν τοῦ ζητουμένου πλανήτου.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τοῦ λογισμοῦ ἐλύθη μέγα πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ἡ δὲ ἀστρονομία ἀπέκτησε νέον μέσον πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων σωμάτων, τὰ ὁποῖα τὸ τηλεσκόπιον παρῆλθεν ἀπαρατήρητα, ἢ τὰ ὁποῖα ἴσως οὔτε δύναται νὰ διακρίνη. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ τοῦ Ποσειδῶνος αἱ διαστάσεις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος κυρύνθησαν λίαν, διότι, ἐνῶ ὁ Οὐρανὸς ἀπέχει τοῦ ἡλίου 640 ἐκ. λευγῶν, ὁ Ποσειδῶν ἀπέχει κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ἐρεύνας τοῦ Νεοκόμβου (Newcomb) 1000 ἐκ. λευγῶν, ἐνῶ ἡ γῆ ἀπέχει περὶ τὰ 33 ἐκ.

Ἄλλ' ὑπάρχει ἄρα γε καὶ ἕτερος πλανήτης πέραν τοῦ Ποσειδῶνος; Τοῦτο ἐν χρόνῳ ἱκανῶς μεμακρυσμένῳ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος θὰ δείξῃ ἡ ἔρευνα τῆς κινήσεως τοῦ ἀπωτάτου αὐτοῦ γνωστοῦ πλανήτου. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀσυμφωνία μεταξύ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Ποσειδῶνος, οὕτω ὁμοία τυχὸν ἀσυμφωνία τοῦ πλανήτου τούτου θὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλου ἀπωτέρου πλανήτου ἢ καὶ πλειόνων, μάλιστα δὲ εἰς τοιαύτην ἔρευναν ἀσχολεῖται ὁ Νεοκόμβος.

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ ζήτημα τῆς ἀνακαλύψεως πλανήτου εὐρισκομένου τυχὸν πέραν τοῦ Ποσειδῶνος ἀνήκει εἰς χρόνον ἴσως ἱκανῶς μεμακρυσμένον, ὁ Λεβερριέρος ἐρευνῶν τὴν κίνησιν τοῦ πλησιέστατου εἰς τὸν ἥλιον ἐκ τῶν γνωστῶν πλανητῶν, τοῦ Ἑρμοῦ, κατέληξε τῷ 1859 εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει καὶ τούτου πλησιέστερον πρὸς τὸν ἥλιον εἴτε εἷς, εἴτε σύστημα πλειόνων πλανητῶν.

Ἡ ὕπαρξις τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἐκ τῆς μεταβολῆς, τῆς προξενουμένης ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ περιηλίου τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ. Πράγματι δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὑπάρχει σύστημα σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἡ ὕπαρξις τοῦ συστήματος αὐτοῦ θὰ γίνῃ ἐπαισθητὴ ἰδίως διὰ τῶν δι' αἰώνων βαινουσῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ αὐτὸ εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ, οὐχὶ δὲ διὰ τῶν περιοδικῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενοῦσιν εἰς τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτοῦ, διότι ἕνεκα τῆς ταχείας αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως γίνεται ταχέως ἡ ἀποκατάστασις τῶν τελευταίων αὐτῶν διαταράξεων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν διὰ τοῦ λογισμοῦ εἶναι ἀδύνατος, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἐκ τῶν πολλῶν σωμάτων περιπλοκῆς, τὸ δ' ἕνεκα τῆς ταχύτητος τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν μικρῶν διαταράξεων τῆς θέσεως τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς κινεῖται ταχέως περὶ τὸν ἥλιον. Ἐὰν λοιπὸν αἱ σημαντικαὶ διαταράξεις τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, αἱ ἐπὶ μακρὸν ἐνεργούσαι κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, παρέσχον ὅπωςδὴποτε λελανθασμένην τὴν θέσιν τοῦ ἀγνώστου ἔτι Ποσειδῶνος, πολὺ μείζονα ἐπιρροὴν ἔχουσι βεβαίως τὰ λάθη εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου μικρῶν σωμάτων, τῶν μεταβαλλόντων ταχέως τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν αὐτῶν. Ἡ διὰ τοῦ λογισμοῦ ἔρευνα τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν τοῦ Ἑρμοῦ ἐχρησίμευσε μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν ἀπλῶς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, εἰς τὴν παρατήρησιν δ' ὑπελείφθη ἡ ἀνεύρεσις αὐτῶν.

Αἱ παρατηρήσεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Λεβερριέρον πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου τοῦ Ἑρμοῦ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως ἀγνώστων ἔτι σωμάτων, ἦσαν παρατηρήσεις διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, καὶ ἂν δὲν ἦναι ὑπερβαλλόντως ἀκριβεῖς, παρέχουσι μεγάλην ἀκρίβειαν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου ἕνεκα δὲ τούτου ἡδυνήθη ὁ Λεβερριέρος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ παρατηρήσεις πολὺ ἀρχαίας, οἷαι αἱ τοῦ Κασσίνη. Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν ἐξήγαγεν ὅτι τὸ

περιήλιον έκτοπίζεται κατά 38" ανά έκαστον αἰῶνα πλείοτερον παρ' ὅσον ὁ ὑπολογισμὸς παρέχει, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς διαταράξεις πάντων τῶν γνωστῶν πλανητῶν. Ἡ τοιαύτη λοιπὸν αὐξήσις τῆς έκτοπίσεως τοῦ περιηλίου πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς ἓν ἢ πλείονα σώματα ἄγνωστα, εὐρισκόμενα βεβαίως μεταξύ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν γειτνιασεως πρὸς τὸν φωτοβόλον ἥλιον δὲν φαίνονται. Οἱ κατώτεροι δηλαδὴ πλανῆται (οἱ πλησιέστεροι πρὸς τὸν ἥλιον παρὰ τὴν γῆν), δὲν δύνανται νὰ φανῶσιν ἀπέχοντες τοῦ ἡλίου πλέον ὀρίου τινός, τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν τῆς γῆς. Ὅσον ὁ λόγος αὐτῆς εἶναι ἐλάσσων, τοσοῦτον ἡ μεγίστη δυνατὴ ἀποχὴ εἶναι μικρότερα. Οὕτως αὕτη εἶναι τὸ πολὺ 48° διὰ τὴν Ἀφροδίτην, καὶ 28 $\frac{1}{2}$ διὰ τὸν Ἑρμῆν. Ἐὰν λοιπὸν πλανήτης τις εὐρίσκηται καὶ τούτου πλησιέστερος πρὸς τὸν ἥλιον, ἡ μεγίστη αὐτοῦ ἀποχὴ θὰ ᾖναι ἔτι μικρότερα· ἀλλὰ τότε ὁ πλανήτης αὐτὸς θὰ εὐρίσκηται δι' ἡμᾶς πάντοτε πολὺ πλησίον τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπομένως θὰ ᾖναι ἡμαυρωμένος ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τούτου· ἡ μόνη λοιπὸν εὐκαιρία ὅπως ἴδωμεν τοιοῦτον σῶμα, εἶναι ἢ κατὰ τὰς διαβάσεις αὐτοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, ὅποτε θὰ φαίνεται ὡς μελανὴ κηλὶς ἐπ' αὐτοῦ, ἢ αἱ ὀλικαὶ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου, ὅποτε ἴσως εἶναι δυνατόν νὰ φανῆ, ἐὰν εὐρίσκηται εἰς ἱκανὴν τινα ἀποχὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν διαβάσεως ἡ κηλὶς θὰ φανῆ κανονικὴ καὶ στρογγύλη, διότι τοιοῦτον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν πλανητῶν πρὸς τούτους δὲ δὲν θὰ παρουσιάσῃ οὔτε παρασκιάν τινα, ὁποῖαν παρουσιάζουσι αἱ συνήθεις κηλίδες, αἱ εὐρισκόμεναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καὶ τὰ φαινόμενα τῶν ὁποίων διεξήλθομεν συντόμως ἐν τῇ περὶ τοῦ ἡλίου ἡμετέρα διατριβῇ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ κηλὶς εἶναι πλανήτης, εἰς τὴν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διάβασιν αὐτοῦ θὰ ἔχη καὶ ἰδίαν κίνησιν μεγάλην ἔνεκα τῆς ταχείας κινήσεως τῶν λίαν προσηλίων πλανητῶν αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα δὲν παρέχουσι πλήρη ἀσφάλειαν ὅτι ἡ κηλὶς εἶναι πλανήτης, διότι ἀναφαίνονται καὶ κηλίδες ἔχουσαι

σχῆμα στρογγύλον καὶ ἄνευ παρασκιάς, ἔτι δὲ καὶ μεγάλην ἰδίαν κίνησιν, διότι, ὅπως εἶπομεν, αἱ κηλίδες ἔχουσιν ἰδίαν κίνησιν.

Μετὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860 γνωστοποίησιν τοῦ συμπεράσματος τῆς θεωρητικῆς ἐργασίας τοῦ Λεβερριέρου, ὁ ἐν Ὁργέραις (Orgéres) τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας διαμένων ἰατρός Λεσκαρβῶλτος (Lescarbault), ἐραστὴς τῆς ἀστρονομίας, ἐγνωστοποίησεν ὅτι μῆνός τινος πρότερον, τὸν Μάρτιον τοῦ 1859, παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου κηλίδα παρουσιάζουσαν τὰ χαρακτηριστικὰ πλανῆτου. Ἐμα μαθὼν τοῦτο ὁ Λεβερριέρος ἐξέλαβε τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ Λεσκαρβῶλτου ὡς πλαστὴν καὶ μετὰ τοιαύτης προκαταλήψεως μετέβη εἰς τὰς Ὁργέρας, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα· ἐκ τῶν ἐρωτήσεων ὅμως, ἃς ἀπέτεινε πρὸς τὸν Λεσκαρβῶλτον καὶ τῆς ὕλης ἐρεύνης ἐπέισθη, τοῦλάχιστον αὐτὸς, ὅτι δὲν ἐφεναικίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοσχεδίου ἀστρονόμου. Εἰς πάσας λοιπὸν τὰς ἐφεξῆς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ πλανῆτου μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου ὁ Λεβερριέρος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἐν μέτρῳ τινὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Λεσκαρβῶλτου· εἰς τὸν ὑποθετικὸν δ' αὐτὸν πλανήτην, ὅστις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾔηται καὶ ὁ μόνος, ἐδόθη τὸ ὄνομα Ἑφαιστος.

Ἰδωμεν τὰ ἐξαγόμενα τῶν πραγματικῶν ἢ ἐξ ἰδίας ἀπάτης προκυψασῶν παρατηρήσεων τοῦ Λεσκαρβῶλτου. Τὸ νὰ ἐπιρρίψῃ τις μομφὴν φενάκης ἐναντίον προσώπου ἀνεπιλήπτου ἄνευ δεδωμένων καὶ βάσεώς τινος δὲν ἐπιτρέπεται. Δυνατὸν νὰ ἠπατήθη αὐτὸς, δυνατὸν ν' ἀντελήφθη κακῶς τῶν πραγμάτων, δυνατὸν ὅμως καὶ πρᾶγματι, πλὴν λαθῶν τινῶν, νὰ παρετήρησεν τὴν διάβασιν πλανῆτου προσηλωτέρου τοῦ Ἑρμοῦ.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Λεσκαρβῶλτου διὰ τηλεσκοπίου, δι' οὗ εἶχε παρατηρήσει καὶ τῷ 1845 διάβασιν τοῦ Ἑρμοῦ, ἐγένετο τῇ 26 Μαρτίου 1859 περὶ τὰς 4 μετὰ Μ. Εἶδε λοιπὸν κηλίδα μελανήν, τῆς ὁποίας ἡ διάβασις διήρκεσε μίαν ὥραν καὶ 17' διήνυσε δ' αὕτη χορδὴν ἴσην μὲ τὸ τέταρτον καὶ τι πλέον τῆς φαινομένης διαμέτρου τοῦ ἡλίου. Ἐὰν ἡ παρατήρησις αὕτη ᾔηται ἀληθής, τότε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Λεβερριέρου ὁ Ἑφαιστος (ἃς ὀνομάζωμεν οὕτω τὸν ἀμφίβολον πλανήτην) ἀπέχει τοῦ

ἡλίου 0,147 τῆς μέσης ἀποστάσεως τῆς γῆς καὶ περιφέρεται περὶ τὸν ἥλιον εἰς 19 ἡμέρας καὶ 17 ὥρας ἐπὶ ἐπιπέδου ἔχοντος κλίσιν 12° περίπου πρὸς τὸ τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ γραμμὴ δὲ τῶν δεσμῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων ἔχει τοιαύτην ἐν τῷ χώρῳ θέσιν, ὥστε αἱ κεντρικαὶ διαβάσεις γίνονται τὴν 3 Ἀπριλίου καὶ 6 Ὀκτωβρίου, ὅπως αἱ τοῦ Ἑρμοῦ γίνονται (ὅταν συμβαίνωσι) τὸν Μάϊον καὶ Νοέμβριον, αἱ δὲ τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἰούνιον καὶ Δεκέμβριον. Αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι ὅμως τῆς παρατηρήσεως τοῦ Λεσκαρβῶλτου ἄγουσιν εἰς συμπεράσματα μὴ συμβιβαζόμενα μετὰ τῶν πραγμάτων· οὕτω τὸ φαινόμενον μέγεθος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς παρετήρησεν, εἶναι τοσοῦτον, ὥστε ὁ Ἥφαιστος θὰ εἶχε τοσαύτην λαμπρότητα, δι' ἧς θὰ ἐγένετο μετ' εὐχερείας ὄρατὸς εἰς διαφόρους ὀλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου. Εἰς τὴν ἐκτίμησιν ὅμως τοῦ φαινομένου μεγέθους, γενομένην διὰ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ ἄνευ μικρομετρικοῦ τινος ὀργάνου, εὐκόλως ἠδύνατο ν' ἀπατηθῇ ὁ Λεσκαρβῶλτος.

Μετὰ τὴν θεωρητικὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Λεβερριέρου ἐνὲς ἧ πλειόνων σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἤρχισεν ἡ ἀναζήτησις τοιούτων μεταξὺ τῶν κηλίδων, ἰδίως διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ταχύτητος τῆς ἐκτοπίσεως ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἀναδίφησις ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τῶν κηλίδων, παρεχουσῶν τὸ ἐνδόσιμον ὅτι αὗται δὲν ἦσαν συνήθεις κηλίδες, ἀλλ' ἴσως πλανῆται ἐν τῇ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διαβάσει αὐτῶν. Πάσας τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, καὶ τὰς πρὶν καὶ τὰς μετὰ τὸ 1860, ἐξήτασε λεπτομερῶς ὁ Λεβερριέρος, ἐκ δὲ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐξεκαθάρισεν ἐκείνας, αἵτινες συναρμολογοῦνται ὅπως δώσωσι τροχιὰν τοιαύτην, ὥστε αἱ διαβάσεις τοῦ ὑποθετικοῦ πλανήτου νὰ γίνωνται περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου. Συνδυάσας λοιπὸν αὐτὰς μεταξὺ τῶν διὰ τύπου ἐμπειρικοῦ, ἐξήγαγε πέντε διαφόρους πιθανὰς τροχιάς, ἐξ ὧν διετήρησεν ὡς πιθανωτέραν τὴν ἀφίνουσαν ὡς σφάλματα τὰς μικροτέρας διαφορὰς μεταξὺ παρατηρήσεων καὶ λογισμοῦ. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν τροχιὰν αἱ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου διαβάσεις ἔχουσι περίοδον 17 ἐτῶν, ὅπως καὶ αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς

Ἰαννουαρίου. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν τροχίαν ἔμελλε νὰ γίνῃ διάβασις τοῦ Ἡφαίστου πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου τὸν Μάρτιον τοῦ 1877, τελευταία δ' ὁρατὴ ἐν τῇ δεκαεπτεαετῇ περιόδῳ τὸν Μάρτιον τοῦ 1879. Καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ τοῦ Βιενναίου ἀστρονόμου Ὁπολτσέρου τῷ 1879, δεχομένου ὡς λίαν πιθανὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἡφαίστου, τοῦ παρατηρηθέντος ὑπὸ τοῦ Λεσκαρβώλου, κατέληξεν εἰς τροχίαν μὴ πολὺ διαφέρουσαν τῆς τοῦ Λεβερριέρου, ὅπερ οὐχὶ λίαν ἔκτακτον, ἀφοῦ ἡ βάσις τοῦ προσδιορισμοῦ ἦναι περίπου ἡ αὐτή. Καὶ ὅμως, μεθ' ὅλας τὰς πολλαπλᾶς ἐρεύνας, ὁ Ἡφαιστος δὲν ἀνευρέθη· ὅθεν βεβαίως δὲν κατεστράφησαν αἱ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀμφιβολίαι, αἵτινες ὅμως δὲν ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου ὑπαρξίν σώματος, ἢ μᾶλλον σωμάτων μικρῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου εὐρισκομένων.

Εἶπομεν ὅτι οἱ πλανῆται, οἱ πλησιέστεροι τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὸν ἥλιον, δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ἐκτὸς τῶν διαβάσεων αὐτῶν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τὰς ὀλικὰς ἐκλείψεις τούτου, ὅταν κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς διαρκείας τῆς ὀλικότητος δι' ὠρισμένον τινὰ τόπον ἐπέλθῃ σκότος, διότι τότε ἀναφαίνονται ἀστέρες. Κατὰ τὴν ὀλικὴν λοιπὸν ἐκλείψιν τῆς 23 Αὐγούστου 1878, ἣτις ἦτο ὁρατὴ εἰς τὰς Ἠνωμένας πολιτείας, προσήλωσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρατηρήσεως τοιούτων πλανητῶν οἱ Ἀμερικανοὶ ἀστρονόμοι Οὐάτσων καὶ Σουίφτος, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶχε τὸν σταθμὸν αὐτοῦ ἐν Ῥαουλίνσῳ (Rawlins) τῆς πολιτείας Οὐϊμίγγης (Wojomig), ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Πίκης (Pike's Peak) τοῦ Κολοράδου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εὐρίσκετο ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καρκίνου μεταξὺ τῶν ἀστέρων δ, θ καὶ ζ τοῦ ἀστερισμοῦ αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ μὲν δ εὐρίσκετο πρὸς Α, ὁ δὲ θ πρὸς τὰ Δ καὶ ὁ ζ ἀπωτέρω πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν λοιπὸν τῆς ὀλικότητος ὁ Οὐάτσων παρετήρησε ὀλίγον ΝΑ τοῦ θ ἀστέρα 4 τᾶξεως, λαμπρότερον τοῦ θ. Ὁ Σουίφτος παρετήρησε πρὸς Α τοῦ θ ἀστέρα πέμπτης τάξεως καὶ ἕτερον πρὸς Α τῆς θέσεως τοῦ ζ τρίτης τάξεως, ἐνῶ ὁ ζ εἶναι πέμπτης τάξεως. Οἱ δύο λοιπὸν ἀστρονόμοι νομίζουσιν ὅτι παρετήρησαν ὁ μὲν ἕνα, ὁ δὲ

δύο αγνώστους τέως αστέρας, ξένους τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Καρκίνου, ἐπομένως πλανήτας.

Ἐάν αἱ παρατηρήσεις τῶν δύο Ἀμερικανῶν ἀστρονόμων ἦναι ὀρθαί, τότε παρετήρησαν ἀμφότεροι τρεῖς πλανήτας, εὐρισκομένους μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, μάλιστα δὲ ὁ Σουίφτος νομίζει ὅτι δὲν εἶδε ποσῶς τὸν θ τοῦ Καρκίνου, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ ἀστὴρ τὸν ὅποιον ἐξέλαβεν ὡς τὸν ἀστέρα αὐτὸν, ἦτο πλανήτης· εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν οἱ ἀνακαλυφθέντες πλανῆται εἶναι τέσσαρες.

Ἐάν πράγματι αἱ παρατηρήσεις τῶν δύο αὐτῶν ἀστρονόμων εἶναι ὀρθαί, οὐδὲν τῶν ἀνακαλυφθέντων σωμάτων δύναται νὰ ἦναι ὁ ὑποθετικὸς Ἡφαιστος τοῦ Λεβερριέρου, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις ἀπὸ τῆς ἀποτυχίας τοῦ νὰ παρατηρηθῆ κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον ἐν τῇ πρὸ τοῦ δίσκου διαβάσει αὐτοῦ, ἐγένετο πολὺ πλέον ἀμφίβολος παρὰ πρότερον. Καὶ περὶ τῆς ἀκριβείας ὅμως τῶν παρατηρήσεων (οὐχὶ τῆς ἀληθείας) τῶν Ἀμερικανῶν ἀστρονόμων ὑπάρχουσιν ἀμφιβολία· ἡ σύγχυσις καὶ ὁ ψυχικὸς ἐρεθισμὸς κατὰ τὴν σύντομον διάρκειαν τοῦ καταπληκτικοῦ φαινομένου ὀλικῆς ἐκλείψεως καὶ ἡ ἀτέλεια τῆς προπαρασκευῆς πρὸς παρατηρήσεις, δυνατόν νὰ ἐξηπάτησαν τοὺς ἄλλως πεπειραμένους αὐτοὺς ἀστρονόμους. Τὸ ζήτημα λοιπὸν μένει ἀνοικτὸν καὶ θὰ λυθῆ ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου διὰ τῆς ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως πολλῶν ὀλικῶν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου. Ἡ ὕπαρξις συστήματος σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἴσως καὶ πολὺ μικρῶν διαφευγόντων πᾶσαν παρατήρησιν, εἶναι βεβαία κατὰ τὰ θεωρητικὰς ἐργασίας τοῦ Λεβερριέρου, ἀδιάφορον δ' ἐάν τὰ σώματα ταῦτα δὲν ἦναι ὁ ὑποθετικὸς Ἡφαιστος, ἢ οἱ ὑπὸ τοῦ Οὐάτσωνος καὶ Σουίφτου παρατηρηθέντες ἀστέρες.

Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως ἔτι τοῦ Ποσειδῶνος ὁ Ἰππαρχος τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὁ ἀστρονόμος τῆς Καινισβέργης Βέσσελος, ἀνεκάλυψε τῷ 1844 διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὅτι ὁ λαμπρότερος τῶν ἀπλανῶν καλουμένων ἀστέρων, ὁ Σείριος, καὶ ὁ λαμπρὸς ἀστὴρ Προκύων εἶναι διπλῶν ἀστέρες.

Ὡς γνωστὸν, πολλοὶ ἀστέρες παρατηρούμενοι διὰ τοῦ τηλε-

σκοπίου ἀναλύονται εἰς δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείονας ἀστέρας. Ἡ γειτνίασις αὕτη δύο ἢ καὶ πλείων ἀστέρων δὲν εἶναι ὀπτική, διὰ τὸ πλεῖστον τούλάχιστον αὐτῶν, ἀλλὰ φυσική· τὰ σώματα δηλαδὴ αὐτὰ δὲν φαίνονται ἀπλῶς ὀπτικῶς πρὸς τὴν αὐτὴν δι' ἡμᾶς διεύθυνσιν, ἀλλὰ πράγματι εὐρίσκονται πλησίον ἀλλήλων καὶ συνέχονται διὰ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἑλξεως. Συνέπεια ταύτης εἶναι ὅτι ἀμφότερα τὰ συστατικά σώματα ἐνὸς διπλοῦ ἀστέρος κινουῦνται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους, καταγράφοντα ἑλλειψιν· ὅθεν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν κινεῖται ἐν τῷ χώρῳ. Τὴν κίνησιν ὅμως ταύτην δὲν πρέπει νὰ συγχύσωμεν μετὰ τῆς καλουμένης ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων. Διὰ ταύτης μὲν ἐκτοπίζεται ἕκαστος ἀστὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐπὶ τόξου μεγίστου κύκλου (*), τούλάχιστον διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, ὅπως ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ ἐννοοῦμεν τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου· διὰ τῆς ἐν τῷ συστήματι ὅμως κινήσεως περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους ἑκάστου τῶν συστατικῶν σωμάτων ἐνὸς διπλοῦ ἀστέρος, ἕκαστον αὐτῶν κινεῖται περιοδικῶς ἐπὶ καμπύλης κεκλεισμένης, τῆς ἐλλείψεως, ἣν ἕκαστον αὐτῶν διατρέχει.

Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι, ἐὰν παρατηρήσωμεν ἀστέρα ἔχοντα κίνησιν ἄλλην παρὰ τὴν ἰδίαν καλουμένην κίνησιν, ὀφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον αὐτοῦ εὐρίσκονται σώματα ἐν ἡ πλείονα εἴτε ὅλως σκοτεινὰ, εἴτε ἀόρατα μὲ τὰ ὑπάρχοντα ὀπτικὰ μέσα, συναποτελοῦντα μετ' αὐτοῦ σύστημα διπλοῦ, ἢ πολλαπλοῦ ἀστέρος, τοῦ ὁποίου τὰ συστατικά σώματα συνδέονται διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως καὶ κινουῦνται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ πρότερον ρηθέντα ἡ τροχιά εἶναι ἑλλειπτική, ἐὰν τὸ σύστημα συνίσταται ἐκ δύο ἀστέρων. Ἐὰν αἱ παρατηρήσεις τῆς κινήσεως τοῦ ὄρατοῦ ἀστέρος γίνωσι μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας, δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ τροχιά αὐτοῦ.

Τοιαύτην κίνησιν ἀνεκάλυψεν ὁ Βέσσελος, ἀνευρῶν ἀνωμαλίας

(*) Περὶ τῆς ἰδίας καλουμένης κινήσεως τῶν ἀστέρων ἐπραγματεύθημεν ἐν τῇ περὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου διατριβῇ. Ἰδε Ἀθηναίου τόμ. ζ'.

ἐπαισθητάς ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει τοῦ Προκυνός καὶ τοῦ Σειρίου· τὰς ἀνωμαλίας αὐτάς, ἀφοῦ κατέδειξε τὸ ἀπίθανον ἄλλων δυνατῶν τρόπων ἐξηγήσεως, ἀπέδωκεν ὁ Βέσσελος εἰς τὴν ὑπαρξίν σωματῶν συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου τῶν δύο ἀστέρων σύστημα διπλῶν ἀστέρων, συνδεομένων μετ' αὐτῶν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξέως. Ὁ νόμος δὲ τῆς συνενοχῆς μεταξὺ τῶν σωματῶν ἐκάστου συστήματος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθεὶς διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ὅπως τοῦτο ἦτο ἤδη βεβαιωμένον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Βεσσέλου.

Τὴν ἐργασίαν τοῦ Βεσσέλου ἐξακολουθήσας ὁ ἐπίσημος ἀστρονόμος Πέτερσος ὑπελόγησε τῷ 1851 τὰ στοιχεῖα τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς τοῦ Σειρίου, καὶ εὔρεν ὅτι ἡ περίοδος αὐτοῦ εἶναι 50 ἐτῶν καὶ 35 ἡμερῶν, ὅπως περίπου ἐσυμπέρανε καὶ ὁ Βέσσελος, ὁ δὲ χρόνος τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ περιηλίου ὅτι ἦτον ἡ 6 Ἰουνίου τοῦ 1791. Τὰ λοιπὰ προσδιορισθέντα στοιχεῖα παραλείπομεν συντομίᾳ χάριν.

Τέλος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1862 ἐβεβαίωσεν ἡ ἄμεσος παρατήρησις τὴν ὑπαρξίν τοῦ δευτερεύοντος σώματος τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Κλάρκιος διὰ τοῦ μεγάλου διαθλάστου τῆς ἐν Ἀμερικῇ Κανταβριγίας (Cambridge). Ὁ ἀστὴρ αὐτὸς εἶναι ἀσθενέστατος ἀστὴρ 13^{ης} τάξεως, ὁρατὸς μόνον διὰ τῶν ἰσχυροτέρων τηλεσκοπίων καὶ διὰ τὸ ἀσθενές τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν γειτνίασιν πρὸς τὸν λαμπρότατον Σείριον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εὐκόλως ἀμαυροῦται, μάλιστα ὅταν δι' ἡμᾶς πλησιάσῃ πολὺ πρὸς αὐτὸν ὀπτικῶς.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βράσει παρατηρήσεων ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἐπισήμου ἀστρονόμου Ἀουβέρσου (Awers) ὑπολογισθεῖσαν τροχίαν τοῦ Σειρίου, ἡ διάβασις διὰ τοῦ περιηλίου ἐγένετο τῇ 6 Νοεμβρίου τοῦ 1793, (*) ὁ μέγας ἡμιάζων ἰσοῦται μὲ 2",33, ὁ

(*) Λέγοντες περιήλιον, δὲν ἐννοοῦμεν τὸ σημεῖον τῆς μεγίστης δυνατῆς πλησιάσεως πρὸς τὸν ἥλιον, ἀλλὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ μεγάλου ἄξονος τῆς ἑλλείψεως, τὸ εὐρισκόμενον πλησίον τῆς ἐστίας, περὶ τὴν ὁποίαν καταγράφεται ἡ τροχιά τοῦ ἐτέρου σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν.

δὲ χρόνος μιᾶς περιόδου ἰσοῦται μὲ 49 ἔτη καὶ 46 ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόστασις τοῦ Σειρίου ἀφ' ἡμῶν εἶναι γνωστὴ καὶ ἴση μὲ 1,120,000 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἔπεται ὅτι ἡ μέση ἀπόστασις τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου εἶναι ἴση πρὸς 37 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ, ὅταν ἦναι γνωστὰ ὁ μέγας ἡμιάξων καὶ ὁ χρόνος τῆς περιόδου, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἡ μάζα τῶν ἀλληλεγκομένων σωμάτων, ὅπως περὶ τούτου εἶπομεν ἄλλοτε ἐν τῷ Ἐθναίῳ (*), εὔρην ὁ Ἀούβερσος, ὅτι ἡ μάζα τοῦ Σειρίου εἶναι δεκατετραπλασία τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, τοῦ δὲ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ συστήματος σχεδὸν ἑπταπλασία.

Ὁ Ἀούβερσος ἠρέυνησε καὶ τὰ τῆς κινήσεως τοῦ Προκυνός^α τοῦ συστήματος ὅμως τούτου δὲν ἀνεκαλύφθη εἰσέτι μετὰ βεβαιότητος ἕτερον συστατικὸν σῶμα. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1874 παρετήρησεν ὁ τῆς Πουλκόβης γνωστὸς ἀστρονόμος Ὁθων Στρούβης διὰ τῶν αὐτόθι ἐξαισίων ὀπτικῶν ὀργάνων πλησίον τοῦ Προκυνός μικροῦς ἀσθενεστάτους ἀστέρας, οἵτινες δυνατὸν νὰ ἦναι συστατικὰ τοῦ συστήματος σώματος^α τοῦτο ὅμως δὲν ἐβεβαιώθη εἰσέτι.

Ὅπως ἡ παρατήρησις τῶν κινήσεων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἤγαγεν εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν σωμάτων, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας, τοὺς πόρρω ἡμῶν ἀπέχοντας. Ἡ ἐνδελεχὴς δ' ἔρευνα βεβαίως θέλει ἀγάγει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἄλλων σωμάτων ἢ τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ἢ τῶν συστημάτων τῶν καλουμένων ἀπλανῶν ἀστέρων.

Δ. Κ. ΚΟΚΚΙΑΗΣ.

(*) Ἰδε Ἐθναίου τόμ. ζ'.

ΜΕΡΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. δύναμις ἴσως—δύναμις ὡς.

Λιβάν. Ἐπιστ. 1107 «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ὡς μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν».

Εὐκόλον μὲν εἶνε, νομίζομεν, νὰ κατανοήσῃ τις τὴν πλημμέλειαν τῆς προκειμένης ῥήσεως, οὐχὶ δὲ δύσκολον νὰ εὔρῃ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς γραφὴν οὖσαν: «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ἴσως μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλέον δὲ καὶ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν». Πρβ. Ἐπιστ. 1110 «Ἡμᾶς δὲ ὁμοίους ἴσως μὲν τι καὶ ἄλλο ποιεῖ, μέγιστον δὲ τὸ φίλοις εἰδέναί βροθεῖν».

Φανερώτατον ὑπάρχει ὅτι μεταγράφων ὁ βιβλιογράφος τὸ δύναμις ἴσως παρέλιπεν ὑπ' ἀπροσεξίας τὸ δεύτερον ἸΣ.

§ 2. συνειλοχότα—συνειληχότα.

Ἰω. Χρυσόστ. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 324, β' «Τρίτον τὸ πολὺν ἤδη συνειληχότα πλοῦτον τοῦτο παθεῖν».

Ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστος ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ὁ παρακείμενος τοῦ συλλαγχάτω, ἀναγκαίως ἔχει νὰ τραπῇ εἰς τὸν ἐκ τοῦ συλλέγω ἐσχηματισμένον συνειλοχότα.

Καὶ ἀλλαχοῦ φέρεται παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ κατὰ πλημμελεῖ γραφὴν «ἐνὸς ἀνθρώπου πάντα συνειληχότος ἑαυτῷ τὰ καλά», ὅπερ ἐπηνόρθωσεν ὁ Βαλκηνάριος (Opusc. Τόμ. Β', σελ. 208) μεταγράψας συνειλοχότος.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ γεγραμμένον Τόμ. Β', σελ. 338 «ἐν δυοῖ τόμοις συνειληχότες» ἀντὶ τοῦ συνειλοχότες καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Γ', σελ. 472, 21 «ταῦτα συνειληχότι καὶ συνεψίσαντι» ἀντὶ τοῦ συνειλοχότι καὶ συνΟψίσαντι. Τῆς μετοχῆς συνοψίσας γίνεται χρῆσις καὶ ἐν Τόμ. Σ', σελ. 29, 13 (Πρβ. καὶ Κοραῖν Ἀτάκτ. Τόμ. Δ'.

σελ. 573 καὶ Βοισσονάδην Παχυμ. καὶ Ἰεροκλ. σελ. 270).

Παρὰ Δημοσθένει σελ. 328, 308 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντί-
γραφα «πεφωνασκηκῶς καὶ συνειλοχῶς ῥήματα καὶ λόγους
συνεῖρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστί» καὶ συνειληχῶς καὶ
συνειλεχῶς. Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ο προενηνεγμένον ἔχει ὑγιῶς.
Πρβ. καὶ σελ. 522, 23 «συνειλοχα ὕβρεις αὐτοῦ καὶ ἀτιμίας
τσαύτας» καὶ συνειλεχα (ἴδε Βοιμέλιον Δημοσθ. κατ' Αι-
σχίν. σελ. 352).

Ὁρθῶς νῦν εἶνε ἐκδεδομένον παρ' Ἀριστείδη κατὰ τινὰ τῶν
κωδίκων «πολλὰ καὶ παντοῖα συνειλοχῶς τῷ σώματι» (Τόμ.
Α', σελ. 466) ἀντὶ τοῦ συνειληχῶς. Καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ
(σελ. 307) ἀποκατέστησεν ὁ Τούπιος τὸν γνήσιον τύπον αἰῶι
τῶν συκοφαντικῶν οἱ συνειλοχότες ὀκτὼ ῥήματα ἢ δέκα» ἀντὶ
τοῦ συνειληχότες.

Πολλάκις ποιεῖται χρῆσιν τοῦ συνειλοχέσθαι ὁ Πλούταρχος,
οἷον Ῥωμύλ. 5 «συνειλοχῶς οὐσίαν ἰκανήν» καὶ Πελοπ. 12
«συνειλοχότες οὐκ ὀλίγους τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς
βελτίστους» καὶ Σύλλ. 5 «ὡς πολλὰ χρήματα συνειλοχῶσι
παρὰ τὸν νόμον» καὶ Κράσσ. 6 «συνειλοχότα στρατιὰν οὐκ εὐ-
καταφρόνητον» καὶ Πομπ. 38 «ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρα-
τοῦντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν» καὶ Καίσι. 56
«νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν συνει-
λοχότας» καὶ Φωκ. 4 «μυρία συνειλοχῶς καὶ εἰρηκῶς κατ'
αὐτοῦ κακά» καὶ Βρούτ. 30 «ἂ πολλὰ συνειλόχει Κάσσιος».
Ἄλλ' ἐνιαχοῦ παρέχουσι τάντίγραφα τὴν διὰ τοῦ Η ἐκφοράν.
Κοραῆς Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Γ', σελ. 377 «Συνειλοχῶσι. Ἐξ
ΗΔ, ΑΤ, Συνειληχῶσι. Τοῦτο μὲν γὰρ παρὰ τὸ Συλλαγχάνω
ἐκείνο δὲ παρὰ τὸ Συλλέγω». Πρβ. καὶ Μέρ. Δ', σελ. 377 καὶ
Κόβητον Μνημοσ. 1878, σελ. 161.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 553, 9 ἀναγινώσκεται «Συ-
νειλόχασιν : συνήθροισαν». Πρβ. καὶ Σουῖδ. «Συνειλόχασιν :
συνήθροισαν καὶ συνειλοχότες» καὶ «Ἀγάπιος : — ἐνδοξός τε
ἐπὶ τῇ τέχνῃ γέγονε καὶ χρήματα μεγάλα συνειλόχευ». Ἄλλ'
ὑπάρχει καὶ γραφὴ συνειλήχασιν.

Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἡσυχίου Λεξικῷ φέρεται «*Συνειλοχας* : συ²νήγαγες, ἤθροισας»· ἀλλὰ κεῖται ἐν αὐτῷ καὶ ὁ παρακεκομμένος τύπος «*Συνειλεχώς* : συναγαγών». Πρβ. καὶ Ἰώσηπ. Ἀρχ. Η', ιγ', 2 «πορεύεσθαι δὲ *συνειλεχυνῖαν* τὰ ξύλα».

Παρὰ Δίῳνι τῷ Κασσίῳ ΜΓ', κς', 26 τριττὴν φέρουσιν οἱ κώδικες γραφὴν, «δύναμιν ἐπ' αὐτὸν *συνειλοχότος*» καὶ *συνειλεχότος* καὶ *συνειλεχότος*, ὡς παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 328, 308 (Ἴδε Σπούρζιον Δι. Κασσ. Τόμ. Β', σελ. 414).

Ὡς δ' ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *συνειλοχέται* ἐκ τοῦ *συλλέγειν*, οὕτω καὶ *κατειλοχέται* ἐκ τοῦ *καταλέγειν* καὶ *ἐξειλοχέται* ἐκ τοῦ *ἐκλέγειν*, οἷον Πausan. Φωκ. ΚΔ', 1 «ἀντὶ Περιάνδρου τοῦ Κυφέλου Μύσωνα *κατείλοχε* τὸν Χηνέα» καὶ ΔΓ', 8 «Ἡρόδοτος *καταλέγων* τὰς πόλεις—καὶ Παραποταμίους *κατείλοχεν* ἐν αὐταῖς πόλιν». Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. 394, 25 Βεκκ. ἀκαλῶς δὲ ὁ μὲν ποιητὴς *κατείλοχε* τὴν δύναμιν τοῦ κεστοῦ» καὶ σελ. 573, 15 «ὄν οὐ *κατείλοχε* διὰ τοῦ καταλόγου» καὶ σελ. 578, 1 «*δαιμονίως κατείλοχε* πάντα». Δι. Κάσσ. ΕΖ', ιβ' 4 «*ἐξειλόχει* τε καὶ ἀνεγίνωσκε».

Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 113, 1 «*Ἐξείλοχεν*, οὐκ *ἐκλέλοχε*» καὶ Λουκιαν. Ψευδοσοφ. ἢ Σολοικιστ. 5 «ἐτέρου δὲ (εἰπόντος) *ἐκλελοχότας*, διπλασιάζεις ἔφη τοὺς *ἐξειλοχότας*».

Ἄλλ' εὐρίσκεται καὶ ἐκφορὰ ἀδόκιμος ἢ ἐσφαλμένη *ἐξειλεχέται* (Πρβ. *συνειλεχέται*), οἷον Ἀρποκρατ. σελ. 23, 11 «οἱ μήπω *ἐξειλεχότες* τὸ ἐπιβάλλον ἑαυτοῖς» (Πρβ. Ζωναρ. σελ. 121 Τιτμ. καὶ Σουίδ. σελ. 70 Βεκκ.). Κόβητος *Collect. Crit.* σελ. 169 «In sqq. repone *ἐξειλοχότες* τὸ ἐπιβάλλον pro *barbara forma ἐξειλεχότες*». Θαυμαστὸν ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Γ. Δινδόρφιος προῦκρινε παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Β', σελ. 514 τῆς κοινῆς γραφῆς *ἐξειλοχώς* τὴν ἐν δυσὶν ἀντιγράφοις φερομένην *ἐξειλεχώς*.

§ 3. ἀλλά—ἄμα.

Ἄλεξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 193 ἐκδ. Puschm. «Τῶν δὲ σύκων ἀπεχέσθωσαν καὶ τραγημάτων, πιστακίων μάλιστα καὶ ἀμυγδάλων καὶ ροιᾶς· σπανίως δὲ προσφερέσθωσαν στροβιλίων

καὶ σταφίδων, ἅμα καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Ἀποπώτατα κεῖται ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα ἅμα, ἀνευδοιάστως δ' ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφή εἶνε : αἰ.λλὰ καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Πολλάκις ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων συνεχύθησαν αἱ λέξεις ΑΔΔΑ ἢ ΑΔΔ' καὶ ΑΜΑ ἢ ΑΜ' διὰ τὴν πολλὴν ὁμοιότητα τοῦ Μ καὶ τοῦ διττοῦ ΔΔ. Παραδείγματα τῆς συγχύσεως ταύτης κατελέξαμεν ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει § 5 (Τόμ. Ζ', σελ. 118 κέξ. Πρβ. καὶ Δελτ. Ἑλληγ. Ἀλληλ. 1879, σελ. 284).

§ 4. ἐπεισκυκλῆσαι—ἐπικυκλῆσαι.

Σουίδ. σελ. 402 Βεκκ. α' Ἐπικυκλῆσαι : ἐπεισαγαγεῖν». Πρβ' καὶ Ζωναρ. σελ. 839 Τιτμ.

Οὐδαμῶς ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ ἐπικυκλῆσαι εἶνε πλημ. μελὴς ἀνάγνωσις τοῦ ἐπΕΙΣκυκλῆσαι. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Σουίδᾳ σελ. 390 α' Ἐπεισκυκλεῖ : εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει καὶ ἐπεισκυκλεῖσθω : ἐπιφερέσθω, ἐπισυναπτέσθω» καὶ α' Ἐπεισκύκκλησις : ἡ ἀνακύκλησις». Πρβ. καὶ σελ. 337 α' Εἰσκυκλεῖ : εἰσφέρει καὶ ἐπισυνάπτει καὶ ἐπεισκυκλεῖ καὶ εἰσκυκλεῖσθαι : κυκλοειδῶς τρίβεσθαι».

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη ἐπικυκλῆσαι ἀντὶ τοῦ ἐπΕΙΣκυκλῆσαι, οὕτω καὶ ἐπικυκλεῖσθαι ἀντὶ τοῦ ἐπΕΙΣκυκλεῖσθαι ἐν τῇ Ῥητορικῇ Τέχνῃ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς Γ', 17 ἀκαὶ οὐ δεῖ ἔξωθεν λόγους φαντασίας ἐπικυκλεῖσθαι» (Ἰδε Τοῦπιον Λογ. γίν. σελ. 351 Οὐεῖσκ.).

Ἰκανὰ δ' ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν παραδείγματα τοῦ ῥήματος ἐπεισκυκλῶ καὶ ἐπεισκυκλοῦμαι ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 106, 7 ἀσάφειαν ἡμῖν ἐπεισκυκλοῦντες τσαούτην». Γαλην. Τόμ. Η', σελ. 575 «πληθος ἐπεισκυκλήσαντες σημαυνομένων». Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Β', 24 «ἐπεισόδιον δὴ τοῦτο, οὐδέν φασι πρὸς τὸν Διόνυσον, ἐπεισκυκλήσας». Μέγ. Βασίλ. Τόμ. Γ', σελ. 187 «οὐδέν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυκλεῖταις ὑποθέσειν». Λογγῖν. περὶ ὈΨ :

ΚΒ', 4 «ἄλλ' ἐπ' ἄλλοις διὰ μέσου καὶ ἔξωθέν ποθεν ἐπεισκυκλῶν» καὶ ΙΑ', 1 «ὅταν—ἕτερα ἑτέροις ἐπεισκυκλούμενα μεγέθη συνεχῶς ἐπεισάγηται κατ' ἐπίβασιν». Λουκιαν. πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 13 «ὣν ἀμελήσαντες οἱ πολλοὶ τὰ μηδὲν προσήκοντα ἐπεισκυκλοῦσιν» καὶ Θεῶν ἐκκλ. 9 ἀλλ' ὁ Ἄττις γε, ὦ Ζεῦ, καὶ ὁ Κορύβας καὶ ὁ Σαβάζιος πόθεν ἡμῖν ἐπεισεκυκλήθησαν οὔτοι ἢ ὁ Μίθρης ἐκεῖνος κτέ.;». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ ἐπεισεκλήθησαν, καθάπερ καὶ ἐν τῷ Φιλοψευδεῖ § 29 «θεὸν ἀπὸ μηχανῆς ἐπεισεκλήθηναί μοι τοῦτον ὄμηρον» ἀντὶ τοῦ ἐπεισεκυκλήθηναί (Ἴδε Οὐείσκιον Λογγίν. σελ. 301 καὶ Φρίσχιον Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 97). Εἶπε δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος (Στήλιτευτ. Α') «ταῦτα ἐπεισκυκλείσθω τοῖς θαυμαστοῖς τῆς θεολογίας ἀκροαταῖς». Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκουσ ©', 158 ἀναγινώσκεται «εἰσήρρηκεν ἐπεισήρρηκεν, εἰσπεπήδηκεν ἐπεισπεπήδηκεν, εἰσεκυκλήθη ἐπεισεκυκλήθη».

Ὡς δὲ λέγεται ἐπεισκυκλῶ καὶ ἐπεισεκυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ ἐπεισάγω καὶ ἐπεισάγομαι, οὕτω καὶ παρεισεκυκλῶ καὶ παρεισεκυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ παρεισάγω καὶ παρεισάγομαι, οἷον Ἀθηνίων παρ' Ἀθην. σελ. 661, 6' «ἰχθὺν παρεισεκύκλησεν οὐδ' ὀρώμενον». Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 17, 17 «καὶ τὰς ἀργυροφαλάρους ἡμιόνους παρεισεκυκλεῖτε» καὶ σελ. 161, 7 «κἄν παρεισεκυκλῆ τις τῷ λόγῳ τοὺς περὶ Μίνωα καὶ Ῥαδάμανθυν» (Πρβ. καὶ σελ. 275, 13). Πρόκλ. Διάδ. σελ. 268, 15 Τεῦβν. αμήποτε οὖν, φασί, περιττῶς ἐκεῖνο παρεισεκεκύκληται τῷ στοιχειωτῆι». Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 683, 61 «Ὁμήρω μέντοι εὐηρέσθηται κυκλήσομεν εἰπεῖν, ἐξ οὗ παρὰ τοῖς ὕστερον παρεισεκυκλεῖν λόγους τὸ ὡς ἐκ περιόδου τινὸς κυκλικῶς παρεισάγειν καὶ στρογγύλλειν τὸ φραζόμενον· ἔτι δὲ καὶ ἄλλως τὸ πολλάκις περὶ τὸ αὐτὸ στρέφεται καὶ οἷον τροχοειδῶς εἰλεῖσθαι».

Τῇ ἡμαρτημένη ἀναγνώσει ἐπεισεκλήθησαν ἀντὶ τοῦ ἐπεισεκλύκληθησαν καὶ ἐπεισεκλήθηναί ἀντὶ τοῦ ἐπεισεκλύκληθηναί ὁμοία εἶνε ἢ κοινῶς ἄλλοτε φερομένη ἐν τοῖς Σφηξί τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1475:

νή τὸν Διδύσου, ἀπορά γ' ἡμῖν πράγματα
δαίμων τις εἰσκέκληκεν εἰς τὴν οἰκίαν.

ἀντὶ τοῦ *εἰσΚεκύκληκεν* (ἢ κάλλιον *εἰσκεκύκληκεν*), ὅπερ οὐ μόνον ἐν ἀντιγράφοις ἐσώθη ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν Ἀριστοφάνη σχολίοις «*Εἰσκεκύκληκεν* : εἰσήνεγκεν, εἰσήγαγεν». Πρβ. καὶ Σουΐδ. λ. *εἰσκεκύκληκεν* (ἴδε Τούπιον *Λογγίν.* σελ. 351 Οὔεισκ.). Εἶπε δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ (Θεσμοφ. 265) :

εἴσω τις ὡς τάχιστα μ' εἰσκυκλησάτω.

περὶ οὗ ἴδε Φρίσχιον Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 93 κέξ. Ἐν τῷ Λεξιφάνει τοῦ Λουκιανοῦ § 8 κεῖται «εἶτ' ἐχρησίομεθα βακχάριδι καὶ *εἰσεκύκλησέ* τις ἡμῖν τὴν ποδοκτύπην καὶ τριγωνίστριαν». Τοῦ παθητικοῦ τύπου εὐρίσκεται χρῆσις παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ σελ. 270, ε' «καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ὄψων παρασκευὴν *εἰσκυκλουμένην*» καὶ παρὰ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 681, 28 «ἀλλ' ἢ γε ῥητορικὴ κατὰ τὸν νόμον *εἰσκεκύκληται*». Ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Μακκαβαίων § 25 ἀπαντᾷ «Συνορῶντες γὰρ τὸ χῦμα τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴν οὔσαν δυσχέριαν τοῖς θέλουσιν *εἰσκυκλεῖσθαι* τοῖς τῆς ἱστορίας διηγήμασι διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης ἐφροντίσαμεν κτέ.». Δίαν δ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἀδιάφθορα εἶνε τὰ κείμενα ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἠσυχίου «*Εἰσκυκλεῖσθαι* : περιφέρεισθαι» καὶ «*Εἰσκυκλήσας* : περιελθών», ἀνθ' ὧν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ Ἐγκυκλεῖσθαι καὶ Ἐγκυκλήσας. Πρβ. «Ἐγκυκλα : τὰ ἐγκυκλούμενα τῷ βίῳ καὶ συνήθη» καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 311, 49 «Κύκλος γὰρ ὁ ἐνιαυτός ἀπὸ τοῦ ἐγκυκλεῖσθαι τῇ τῶν ἡμερῶν περιόδῳ». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 15 «ἐν οἷσι αἱ ξυμβολαὶ τῶν κινεομένων ὁστέων ἐγκυκλεύονται».

§ 5. ἐπαρακυκλεῖν—ἐπαρακυκλοῦν.

Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 42, 13 «Πᾶσι δὲ σημαίνειν : Ἴδιον τῶν θυμουμένων ἐπαρακυκλοῦν τὰ αὐτά· οὐδέποτε γὰρ οἶοντα, ἱκανῶς εἰρηκέναι οἱ θυμούμενοι. Καλεῖται δὲ τὸ σχῆμα ἐπιβολὴ ἐν μιᾷ περιόδῳ ἀρχὰς πλείους ἐπιφερόμενον. Οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἐν δ' ἔρις, ἐν δὲ κυδοιμός». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 50, 25.

Ἐπειδὴ παντελῶς ἡμῖν ἀδύνατον φαίνεται κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῆ ἑπιανακυκλοῦν ἀντὶ τοῦ ἐπιαναλαμβάνειν, διορθοῦντες τὴν ἡμαρτημένην κατάληξιν ἀναγινώσκομεν «Ἴδιον τῶν θυμουμένων ἐπιανακυκλΕΙΝ τὰ αὐτά», ὅπερ κάλλιστα, νομίζομεν, καὶ προσφεύστατ' ἔχει.

Ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 105, 23 κειμένου «οὐδέποτε γὰρ οἶονται οἱ θυμούμενοι ἰκανῶς εἰρηκέναι, ὡς φασιν οἱ σοφοί, ἀλλὰ πολλάκις ἐπιανακυκλοῦσι τὰ αὐτά» οὐδεὶς δύναται ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνη ἂν τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἐπιανακυκλΕΙΝ εὗρην ὁ Εὐστάθιος ἢ τὴν ἐσφαλμένην ἐπιανακυκλΟΥΝ. Ἄλλ' ὅμως πιθανώτερον ἡμῖν προσπίπτει ὅτι ἐκ τοῦ ἐπιανακυκλΕουσι συνηλείφθη τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου εἰρημένον. Πρβ. σελ. 1638, 60 «καὶ κάλλος δὲ ἔχει κατὰ ἐπιαναφορὰν διὰ τὴν τοῦ πρῶτος ἐπιανακύκλησιν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Φιλόπονος «ἢ τῶν αὐτῶν πολλάκις ἐπιανακύκλησις».

Τὸ ῥῆμα κυκλοῦν σημαίνει ὅτε μὲν ποιεῖν κύκλον ἢ καθιστάγει κυκλοτερές, ὅτε δὲ (ποιοῦντα κύκλον) περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ· ὅθεν ἄλλοτε μὲν λέγεται κυκλοῦν τόξον, κυκλοῦν χέρα, κυκλοῦν πτερά, κτλ. καὶ παρ' Εὐριπίδῃ κυκλοῦτο δ' ὥστε τόξον ἢ κυρτὸς τροχός καὶ παρὰ Πλάτωνι περὶ τὸ πεδίον κυκλωθεῖσα τάφρος, τουτέστι δίκην κύκλου ἢ ἐν σχήματι κύκλου ὀρυχθεῖσα, ἄλλοτε δὲ κυκλοῦν χθόνα, κυκλοῦν τοὺς πολεμίους ἢ τοὺς ἐναντίους, κτλ. Πρβ. καὶ Σουῖδ. «Περίπτυξαν: ἐκύκλωσαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ τὸ πλάσιον λύσαντες εἰς λόχους περιέβαλον τοὺς περιέχοντας. Οὕτω θᾶπτον ἀναπνοῆς αὐτοῦς περίπτυξαν καὶ συγκλείσαντες ἅπαντας κατηκόντισαν, δεῖξαντες ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὅπως χρὴ διαφεύγειν κύκλωσιν καὶ ὅπως κυκλώσασθαι δι' ὑπερβολὴν ἀνδρείας» καὶ «Περιστεφανωσάντων: κυκλωσάντων. Περιστεφανωσάντων τοῖς ὅπλοις τὸ τεῖχος» καὶ Τζέτζ. Λυκόφρον. σελ. 681 «ῥαιβώσας καὶ κλίνας καὶ κυκλώσας ἦτοι κυκλοτερές ποιήσας» καὶ σελ. 488 «τῇ περιορῦτῳ ἦτοι τῇ κυκλουμένῃ ὑπὸ θαλάσσης», κτλ.

Θωμάς ὁ Μάγιστρος γράφει σελ. 212, 1 «Κυκλώω κυκλώ

τὸ στρέφω, *κυκλώω* δὲ *κυκλώ* τὸ περιλαμβάνω· *κυκλοῦμαι* δὲ τὸ περιλαμβάνω καὶ τὸ περιλαμβάνομαι. Θουκυδίδης ἐν τῇ τετάρτῃ· περιέσχον τῷ κέρα οἱ Πελοποννήσιοι καὶ ἐκυκλοῦντο τὸ δεξιὸν τῶν ἐναντίων· καὶ αὖθις ἐν τῇ πέμπτῃ· τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν ἐκυκλοῦτο τοὺς Ἀθηναίους». Τὸ μέσον *κυκλοῦσθαι* δηλοῖ κυρίως μεταβάλλεσθαι εἰς κύκλον, *λαμβάνειν σχῆμα κύκλου* ἢ *ἀποτελεῖν κύκλον*, οἷον Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', β', 12 «ἐκυκλοῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων» καὶ Ἀναβ. Γ', δ', 20 «καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρατιά διὰ τὸ μέλειν ἄπασιν ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ἱερά» καὶ Ἑλλην. Ζ', β', 8 «ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκυκλοῦντο», κτλ. Πρβ. καὶ Καλλιμ. Ὑμν. εἰς Ἄρτ. 207 «οὐδὲ γὰρ Ἴππῳ ἀκλαυτὶ περὶ βωμὸν ἀπέπειπατο *κυκλώσασθαι*». Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *κυκλοῦσθαι* παρομαρτεῖ συνήθως ἡ τοῦ *περιλαμβάνειν*, διὰ τοῦτο πολλάκις τὸ προκείμενον ῥῆμα ἰσοδύναμον ἀποβαίνειν τῷ *κυκλούμενον περιλαμβάνειν* ἢ *περικλείειν* συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς πτώσεως ἐμφανούσης τὸ περιλαμβανόμενον ἢ περικλειόμενον (Πρβ. *περίστασθαι*, *περικαθίζεσθαι*, κτλ.), οἷον Δίσχύλ. Ἐπτ. 120 «Ἀργεῖοι γὰρ πόλισμα Κάδμου *κυκλοῦνται*». Ἀριστοφ. Βατρ. 1358 «τὰ κῶλά τ' ἀμπάλλετε *κυκλούμενοι* τὴν οἰκίαν». Ἡρόδ. Γ', 157 «*κυκλωσάμενοι* τοὺς χιλίους—τούτους κατεφόνευσε» καὶ «*κυκλωσάμενοι* κατεφόνευσε τοὺς τετρακισχιλίους» καὶ Η', 10 «καταφρονήσαντες ταῦτα ἐκυκλοῦντο αὐτούς ἐς μέσον». Πρβ. καὶ Η', 16 «οἱ δὲ βάρβαροι μνησοειδὲς ποιήσαντες τῶν νεῶν ἐκυκλοῦντο, ὡς *περιλάβοιεν αὐτούς*» καὶ Η', 76 («Ἴδε Βρεδόβιον π. *Διαλ. Ἡροδ.* σελ. 391). Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ Ὑμν. εἰς Ἄρτ. 170 «ἠνίκα δ' αἰ νόμφαι σε χορῷ ἐν *κυκλώσονται*» (Πρβ. Ὁθ. Σνειδῆρον *Καλλιμ.* Τόμ. Α', σελ. 233). Τό τε μέσον καὶ τὸ παθητικὸν εἶνε ὁμοῦ παρειλημμένα ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος Κύρ. Παιδ. Γ', γ', 20 «ἀλλ' οὔτοι ἂν εἰδέιεν εἰ οἱ *κυκλούμενοι* *κυκλωθεῖεν*». Ὁ Πλούταρχος ἀντὶ τοῦ παρακειμένου *κεκυκλωσθαι* ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ *περιέχεσθαι κύκλω* ἐν Πομπήῳ

κεφ. 18 «*κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ*». Πρβ. καὶ Ἄντων. 3 «*ἐμφανέστατα δὲ τῷ κυκλώσασθαι καὶ περιβαλεῖν κατόπιν τοὺς πολεμίους*» καὶ Πελοπ. 23 «*τὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον καὶ περιῆγον ὡς κυκλωσόμενοι καὶ περιβαλοῦντες ὑπὸ πλήθους τὸν Ἐπαμεινώνδαν*».

Φυσικώτατον δ' εἶνε νὰ ἐκφέρηται καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΠΕΡΙ τὸ ῥῆμα *κυκλοῦν* καὶ *κυκλοῦσθαι*, οἷον *περικυκλοῦν* καὶ *περικυκλοῦσθαι*. Σχολ. Θουκυδ. Γ', 54 «*Περίεστη: περιεκύκλωσεν*». Φώτ. Λεξ. σελ. 422, 19 «*Περιστίζαι: περικυκλώσαι, περιελθεῖν, περιελάσαι· ἀπὸ τοῦ στίχου*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περιστίζαι*) καὶ σελ. 417, 2 «*Περίεστηξαν: περιεκύκλωσαν*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περίεστηξαν*). Ἄλλ' ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1859, σελ. 52) μετέγραψε *περίεστΙξαν*, ὅπερ καὶ ὁ Ναβῆρος ἐνέκρινε (*Φωτ. Λεξ.* Τόμ. Β', σελ. 80). Ὁ Σμιδίτιος ἀκολουθήσας τῷ Δινδορφίῳ ἐξέδωκε παρ' Ἡσυχίῳ (Τόμ. Γ', σελ. 320) «*Περιστ.ῖξαι (τουτέστι περιστεῖξαι): περικυκλώσαι, κτέ.*». Τοῦ *περικυκλοῦν* ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης π. Ζφ. Ἰστ. Δ', η', 6 «*ὅταν γὰρ ἀθρόως περικυκλώσωσι τοῖς μονοξύλοις*» καὶ ὁ Ψευδαριστοτέλης π. Φυτ. Α', 8 «*καὶ φλοῖον τὸν περικυκλοῦντα τὸν καρπὸν*». Ἄλλὰ παρὰ τοῖς παλαιότεροις εὐρίσκεται τὸ μέσον *περικυκλοῦσθαι*, οἷον Ἡρόδ. Η', 78 «*ὅτι σφέας περιεκυκλοῦντο τῆσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι*». Ξενοφ. Ἄναβ. Σ', γ', 11 «*οἱ δὲ Θρᾶκες πάντες περικεκυκλωμένοι εἶεν αὐτούς*». Ὡς δ' ἐλέγχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Ὀρν. 346 «*περίβαλε περί τε κύκλωσαι*», οὕτως ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου Πέρσ. 458 «*ἀμφὶ δὲ κυκλοῦντο πᾶσαν νῆσον*». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ἠθικαῖς τοῦ Πλουτάρχου κεῖται σελ. 160, ς' «*δελφῖνες ὤφθησαν, οἱ μὲν ἀθρόοι πέριξ κυκλοῦντες, οἱ δὲ κτέ.*».

Γίνεται δὲ καὶ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως σύνθεσις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος, οἷον *ἐγκυκλοῦμαι*. Εὐριπίδ. Βάκχ. 292 «*ῥήξας μέρος τι τοῦ χθόν' ἐγκυκλουμένου αἰθέρος*». Ἀριστοφ. Σφ. 395 «*ὥσπερ φωνὴ μέ τις ἐγκεκύκλωται*». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 50, δ' «*οὐδὲ τοὺς ἀμφὶ πλουσίαν τράπεζαν ἐγκυκλουμένους*».

καὶ Μαρκέλλ. 6 «ὡς μὴ φθαῖεν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι καὶ περιχυθέντες ὀλιγοστὸν ὄντα» καὶ Τιβερ. Γράχχ. 5 «τὸ δὲ πᾶν ἐγκυκλουμένων στρατεύμα καὶ συνωθούτων εἰς τόπους χαλεπούς». Δί. Κάσσ. Μ', λθ', 1 «ἀπέλαθεν ἐν Σηκουανοῖς γενόμενον καὶ ἐνεκυκλώσατο» καὶ ΜΑ', ξ', 2 «καὶ διὰ τοῦτο πόρρωθέν τε ἐγκυκλούμενοί τινες προσβολαῖς αἰφνιδίους ἐχρῶντο καὶ συνταράξαντες αὐτοὺς ἐξανέχουρον» καὶ ΜΘ', λζ', 3 «καὶ νῦν πᾶσαν τὴν πόλιν ἐγκεκύκλωται» καὶ ΝΣ', ιβ', 4 «φάραγξι βαθείαις ποταμοὺς χειμάρρους ἐχούσαις ἐγκεκυκλωμένον» ('Ἄλλ' ὁ Δινδόρριος ἐξέδωκεν *ἐγκεκλειμένον*). Ἄσμενίζει δὲ μάλιστα τῷ ῥήματι *ἐγκυκλοῦσθαι* ὁ Στράβων λέγων σελ. 88 «ἐν αἷς τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην *ἐγκυκλοῦσθαι* τὴν τε Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Βαβυλωνίαν» καὶ σελ. 91 «ὁ δὲ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης *ἐγκυκλωσάμενοι* τὴν Μεσοποταμίαν» καὶ σελ. 193 «*ἐγκυκλοῦνται* μὲν δὴ τινα χώραν ταῖς σκολιότησι καὶ οὗτος καὶ ὁ Σηκοάνας» καὶ σελ. 216 «ὄσσην *ἐγκυκλοῦται* τὰ Ἄπεννινα ὄρη πρὸς τὰ Ἄλπεια» καὶ σελ. 217 «*ἐγκυκλούμενος* τὰ ἔλλα» καὶ σελ. 521 «οἱ τὴν Μεσοποταμίαν *ἐγκυκλούμενοι* ποταμοί» καὶ σελ. 527 «ὁ Καύκασος *ἐγκυκλούμενος* τὰ ἔθνη ταῦτα» καὶ σελ. 724 «*ἐγκυκλούμενοι* μικρά πως» καὶ σελ. 744 «τὴν μὲν οὖν Καρμανίαν *ἐγκυκλοῦται*—ἡ Περσίς πολλὴ οὖσα». Ἴσως δὲ καὶ ἐν σελ. 125 ἀναγνωστέον ἀέντεῦθεν δὲ Συρία τε καὶ Φοινίκη καὶ Αἴγυπτος *ἐγκυκλοῦται* πρὸς νότον τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς δύσιν ἕως Ἀλεξανδρείας» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φερομένου *ἐγκυκλοῖ* ἢ *ἐγκυκλεῖ*. Παρ' Ἀριστοτέλει π. Ζῷ. Ἰστ. Δ', η', 7 ἔχουσιν οἱ κώδικες «παραγγέλλουσί τε πᾶσι τοῖς ναύταις ὅτι μάλιστα σιγῇ πλεῖν μέχρι περ ἂν *συγκυκλώσωνται*» (καὶ *κυκλώσωσιν*), ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελὴς γραφὴ τοῦ *ΕΓκυκλώσωνται*. Πολλάκις ὑπὸ τῶν γραφέων συνεχύθησαν αἱ προθέσεις EN καὶ SYN, ΕΓ- καὶ ΣΥΓ-, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ. Παθητικὸς ἀόριστος μετὰ μέσης σημασίας ἀπαντᾷ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, οἷον βιβλ. Δ', κγ', 1 «μετὰ δὲ ταῦτα βουλόμενος *ἐγκυκλωθῆναι* πᾶσαν Σικελίαν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἀπὸ Πελοριάδος ἐπὶ τὸν Ἐρυκα» καὶ βιβλ.

Ἄ', κε', 1 «αὐτὸς δ' ἐγκυκλωθεὶς τὸν Ἀδρίαν καὶ πεζῆ περιελθὼν τὸν προειρημένον κόλπον κατήντησεν εἰς τὴν Ἑπειρον». Λέγει δὲ καὶ κατ' ἐνεστῶτα ὁ Διόδωρος βιβλ. Δ', κγ', 4 «τότε δ' ὁ Ἡρακλῆς ἐγκυκλούμενος τὴν Σικελίαν, κτέ.». Σφάλλεται Σκαρλάτος ὁ Βυζάντιος γράφων ἐν τῷ Λεξικῷ σελ. 357 «Βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι πᾶσαν Σικελίαν (ὁ Ἡρακλῆς). Διόδ., γὰ περιπλεύσῃ, γὰ κάμη τὸν γυρὸν τῆς» ἀντὶ τοῦ γὰ περιέλθῃ πεζῆ, τουτέστι γὰ περιπορευθῆ κύκλῳ πεζῆ βαδίζων, ἐν τῇ παραλίᾳ ποιούμενος τὴν ὁδοπορίαν. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Διοδώρῳ καὶ (βιβλ. Γ', λς', 1) «ὄταν τὰ μέγιστα τῶν θηρίων περισπειραθῆ, ποιεῖ ταῖς ἐγκυκλωθείσαις ἐπ' ἀλλήλαις σπειραῖς ἀναστήματα πόρρωθεν φαινόμενα λόφῳ παραπλήσια».

Ἐπάρχει καὶ σύνθετον μετὰ τῆς ΚΑΤΑ προθέσεως κατακυκλοῦν καὶ κατακυκλοῦσθαι, οὗ σπανιώτατα γίνεται χρῆσις, οἷον Κριτ. ΙΓ', 2 «καὶ κατεκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν ἐπ' αὐτὸν ὄλην τὴν νύκτα». Πλούταρχ. Σερτωρ. 9 «καὶ κατακυκλωσάμενος τὸν Ἀσκαλιν ἐπολιόρκει». Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Γ', η', 6 «ὥσπερ τὰ κατακυκλωθέντα τῶν θηρίων αἰεὶ πρὸς τὸν καταπτόμενον ἀντιστρέφόμενος». Ἄλλ' ἐν τῇ Διδωδείῳ ἐκδόσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγινώσκεται «καὶ ἐκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν», παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ φέρεται καὶ γραφὴ καταμαχεσάμενος, ἧτις προεκρίθη ὑπὸ τινῶν ἀνεγνώσθη δὲ καὶ καταμαχεσάμενος καὶ κυκλωσάμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ῥήματος κυκλοῦν καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ.

Τὸ δὲ κυκλεῖν ἐρμηνεύον τὴν ἔννοιαν τοῦ κυκλικῶς κινεῖν καθόλου εἶνε συνώνυμον τῷ στρέφειν ἢ περιστρέφειν, δινεῖν ἢ περιδινεῖν, εἰλεῖν ἢ κυλλινδεῖν, κτλ. Ἡ διαφορὰ τοῦ κυκλεῖν καὶ κυκλοῦν παρετηρήθη καὶ ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν, οἷον Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 212, 1 «Κυκλέω κυκλῶ τὸ στρέφω, κυκλώω δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω». Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 207, 27 «Ἴδεσθε: σκοπήσατε ὁποῖον κύμα περιδρομον ὑπὸ μανίας φονικῆς κυκλεῖται ἢ γουν ποντίζει ἐμὲ ἄρτι. Κυκλέω κυκλῶ τὸ στρέφω, κυκλώω δὲ κυκλῶ τὸ περιλαμβάνω» καὶ σελ. 273,

30 «Κυκλοῦσι: κατὰ κύκλον στρέφονται. *Κυκλέω* *κυκλώ* τὸ στρέφω, *κυκλώ* δὲ *κυκῶ* τὸ περιλαμβάνω. Ἐνταῦθα δὲ κυκλοῦσιν ἀμεταβάτως ἀντὶ τοῦ κατὰ κύκλον στρέφονται ἀπὸ τοῦ κυκλώω *κυκῶ*» (Πρβ. καὶ Κραμ. Ἐν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9. Ἴδε δὲ καὶ Σπαννέμιον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 365 Ἐρν.).

Εὐλογώτατα λοιπὸν λέγεται *κυκλεῖν* *ἑαυτόν*, *κυκλεῖν* *πόδα*, *κυκλεῖν* *βάσις*, *κυκλεῖν* *πρόσωπον*, *κυκλεῖν* *ὄμμα*, κτλ. καὶ *κυκλεῖσθαι* *τὸν ἄτρακτον*, *κυκλεῖσθαι* *τὸν χρόνον*, κτλ. Παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ φέρεται βιβλ. Α', α', 3 «ἐκείνη τε γὰρ τὴν τῶν ὀρωμένων ἀστρων διακόσμησιν καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων φύσεις εἰς κοινὴν ἀναλογίαν συνθεῖσα *κυκλεῖ* συνεχῶς ἅπαντα τὸν αἰῶνα» καὶ βιβλ. ΙΗ', νθ', 6 αὐτὸ γὰρ κοινὸς βίος ὡσπερ ὑπὸ θεῶν τινος οἰακίζόμενος ἐναλλάξ ἀγαθοῖς τε καὶ κακοῖς *κυκλεῖται* πάντα τὸν αἰῶνα».

Παντὶ δὲ φανερόν ὑπάρχει ὅτι εὐκόλως ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ *κιεῖν* *κυκλικῶς* ἢ *περιφέρειν* γίνεται μετὰπτωσις εἰς τὴν τοῦ *συχνάκις* *χρησθαι*, οἷον Διονύσ. Ἄλικαρν. π. Λεκτ. Δημοσθ. Δειν. 56 «οὐ γὰρ δὴ γε εἰ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος πολλὰ καὶ ἄλλα εἰκῆ τιθεῖς ἐπὶ τοῖς πράγμασις ὀνόματα καὶ ταύτην ἀδιαφόρως *κυκλεῖ* τὴν λέξιν ἐπὶ τῆς πολυπραγμοσύνης, οὕτω καὶ τοὺς ἀρχαίους εἰκὸς αὐτῇ *κεχρησθαι*». Ὡς δ' ὁ Φρόνιχος εἶπε σελ. 328 «Ἐνάρετος: πολὺ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς *κυκλεῖται* τοῦνομα οὐκ ἂν ἀρχαῖον», οὕτω καὶ ὁ Πλούταρχος Ἠθικ. σελ. 118, γ' αὐτὸ *κυκλούμενον* τοῦτο παρὰ πᾶσιν ἔπος», τουτέστι τὸ *περιφερόμενον* ἢ *θρυλούμενον* ἢ *σύνηθες* ὄν. Πρβ. Ἀριστοφ. Σφ. 492 «ὥστε δὴ καὶ τοῦνομ' αὐτῆς ἐν ἀγορᾷ *κυκλινδεταί*», κτλ. (Ἴδε Βυττεμβάχιον *Πλουτ.* Τόμ. Γ', σελ. 782 καὶ Δοβέκκιον *Φρυγ.* σελ. 330).

Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ *κυκλεῖν* *βούλευμα*, οἷον Πλούτ. Βρούτ. 13 «μεστός ἐστι *ταραχῆς* ἀήθους καὶ *κυκλεῖ* τι παρ' ἑαυτῷ δύσφορον βούλευμα καὶ *δυσεξέλικτον*». Πρβ. Αἰλιαν. π. Ζφ. Ι', 48 «*στρέφονται* δ' ἐν ἑκυτῷ *βουλήν* καὶ *διαποροῦντι*» καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κα', 23 *ακαθήμενος* αὐτὰ (τὰ θεωρήματα) *στρέφε* αὐτὸς ἐπὶ σεχυτοῦ» καὶ Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὅμιλ.

σελ. 450, β' «κατ' εἶδος αὐτὰ στρέφει συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι» καὶ σελ. 456, δ' «ὁμοῦ τε γὰρ κατεκλίθημεν καὶ τὰ βιωτικά στρέφομεν ἅπαντα» καὶ σελ. 445, β'. Παρὰ Δίωιν τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Α', σελ. 124 ἀναγινώσκειται κατὰ τάντι-γραφα «ἡ ψυχὴ δὲ ὑπὲρ ἐκείνου πάσας μὲν φροντίδας, πάσας δὲ ἐπινοίας σκύλλει» ἀλλ' ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστον εἶνε τὸ σκύλλει, ἔγραψεν ὁ Ἐμπέριος κυκλοῖ, ὀρθότερον δ' ὁ Γήλιος κυκλεῖ (*Δι. Χρυσ. Ὀλυμπ.* σελ. 154. Πρβ. καὶ Κόβητον *Μηημοσ.* 1877, σελ. 59). Ὁμοίως τῷ κυκλεῖν παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ *volvete* (Πρβ. Φορβιγῆρον *Βεργιλ.* Τόμ. Β', σελ. 80 ἐκδ. δ').

Τοῦ ῥήματος *κυκλεῖν* ἐποιήσατο καὶ ὁ Ὅμηρος χοῦσιν ἅπαξ ἐν Ἰλιάδος Η, 332 :

αὐτοὶ δ' ἀγρόμενοι κυκλήσομεν ἐνθάδε νεκρούς
βροσὶ καὶ ἡμιόνοισι.

Σχολ. «Τὸ δὲ *κυκλήσομεν* ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὰς ἀμάξας θήσομεν κύκλα γὰρ οἱ τροχοί». Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Δεξ. σελ. 105, 2 «*Κυκλήσομεν* : ἐφ' ἀμαξῶν ἄζομεν». Ἡσύχ. «*Κυκλήσομεν* : ἀνάζομεν, ἐφ' ἀμαξῶν κομιοῦμεν». Φώτ. σελ. 184, 22 «*Κυκλήσομεν* : ἀναζεύζομεν». Ληρεῖ ὁ Εὐστάθιος λέγων σελ. 683, 57 «Τὸ δὲ *κυκλήσομεν* νεκρούς ἀντὶ τοῦ τροχοῖς ἀγάγωμεν ἢ μάλιστα ἐφ' ἀμαξῶν κομίσομεν, ὡς ἀπὸ μέρους· τὰ γὰρ κύκλα, ἦγον οἱ τροχοί, μέρος ἀμάξης. Προῦν οὖν ἐρεῖ ἀμαξῶν ἐπάειραν. Ἰστέον δὲ ὡς οὐκ ἦν ἂν ἀπαῖδον καὶ *ΚΥΚΛΩΣΟΜΕΝ* εἰπεῖν κοινότερον, εἴ γε παρ' Εὐριπίδῃ κύκλωμα Ἰξίονος φέρεται ῥηθὲν ἐπὶ τροχοῦ κινήσεως κατὰ τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίονι τοῦ μύθου λῆρον. Ὅμηρῳ μέντοι εὐηρέστηται *κυκλήσομεν* εἰπεῖν». Πρβ. καὶ σελ. 412, 30 «*κυκλῶ κυκλώσω* κοινῶς, *κυκλῶ* δὲ *κυκλήσω* παρ' Ὅμηρῳ τὸ ἐφ' ἀμάξης ἄζω» καὶ σελ. 70, 32.

Μετὰ τῆς Εἰς προθέσεως συντιθέμενον τὸ *κυκλεῖν* γίνεται *εἰσκυκλεῖν*· εὐρίσκειται δὲ καὶ *ἐπεισκυκλεῖν* καὶ *παρεισκυκλεῖν*. Περὶ τῶν ῥημάτων τούτων ἐποιησάμεθα λόγον ἐν § 4 (σελ. 201).

Τὸ ἐναντίον τοῦ *εἰσκυκλεῖν* καὶ *εἰσκυκλεῖσθαι* λέγεται ἐκ :

κυκλεῖν καὶ ἐκκυκλεῖσθαι, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ὄνομα ἐκκύκλημα.
Ἄριστοφ. Ἄχαρν. 408 :

A. Ἄλλ' ἐκκυκλήθητ'. B. Ἄλλ' ἀδύνατον. A. Ἄλλ' ὅμως.
B. Ἄλλ' ἐκκυκλήσομαι· καταβαίνειν δ' οὐ σχολή.

Σχολ. α Ἄλλ' ἐκκυκλήθητι: Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἀλλ' ἐκκυκλήθητι, τουτέστι συστράφηθι. Ἐκκύκλημα δὲ λέγεται μηχανήμα ξύλινον τροχοὺς ἔχον, ὕπερ περιστρεφόμενον τὰ δοκοῦντα ἔνδον ὡς ἐν οἰκίᾳ πράττεσθαι καὶ τοῖς ἐξῶ ἐδείκνυε, λέγω δὴ τοῖς θεαταῖς. Βούλεται οὖν εἰπεῖν ὅτι κἄν φανερός γενοῦ». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Δ', 128 «Καὶ τὸ μὲν ἐκκύκλημα ἐπὶ ξύλων ὑψηλὸν βᾶθρον, ᾧ ἐπίκειται θρόνος· δείκνυσι δὲ τὰ ὑπὸ σκηνῆν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπόρρητα πραχθέντα. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἔργου καλεῖται ἐκκυκλεῖν. Ἐφ' οὗ δὲ εἰσάγεται τὸ ἐκκύκλημα, εἰσκύκλημα ὀνομάζεται· καὶ χρῆ τοῦτο νοεῖσθαι καθ' ἐκάστην θύραν, οἶονεῖ καθ' ἐκάστην οἰκίαν» (Ἴδε Ἑρμαννὸν *Opusc. Tόμ. Γ', Β'*, σελ. 165 καὶ Φρίσχιον Ἄριστοφ. *Θεσμοφ.* σελ. 93. Ἔτι δὲ Ποττῆρον *Κλήμ. Ἀλεξ.* Τόμ. Δ', σελ. 7 Δινδ.). Τὸ ἐκκυκλεῖσθαι εἶνε λέξις σκηνικὴ σημαίνουσα ἐκ τῶν ὀπισθεν τῆς σκηνῆς ἔμπροσθεν ἐπὶ ξυλίνου μηχανήματος διὰ τροχῶν κινουμένου φέρεσθαι καὶ φανερὸν οὕτω τοῖς θεαταῖς καθίστασθαι. Κακῶς ἐν τοῖς εἰς Ἄριστοφάνη Σχολίοις σελ. 77, 30 Διδ. ἀναγινώσκεται «ἐκλυθείσης δὲ τῆς διατριβῆς, οἱ τε μαθηταὶ πιναροὶ συνορῶνται καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἐπὶ τῆς κρεμάθρας αἰωρούμενος» ἀντὶ τοῦ ἐκΚΥΚΛΗθείσης (Πρβ. σελ. 418 καὶ Φρίσχιον *Θεσμοφ.* σελ. 97). Κομφῶς καὶ χαριέντως εἶπεν ὁ Φιλόστρατος ἐν σελ. 245 «οὐ δὴ ἀπεικός τι παθεῖν μοι δοκῶ φιλοσοφίας ἡττηθεὶς εὐ κεκοσμημένης, ἣν ἐς τὸ πρόσφορον Ἰνδοὶ στείλαντες ἐφ' ὑψηλῆς τε καὶ θείας μηχανῆς ἐκκυκλοῦσιν», ψυχρῶς δὲ καὶ κακοζήλως ἐν σελ. 328 «καὶ τὸ μὲν ἵπποτροφεῖν αὐτοὺς κἀπὶ ζευγῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκκυκλεῖσθαι λευκῶν καὶ ἡ ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ ὀφοφαγία κτέ.» (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1859, σελ. 177). Καλὸν τῆς μεταφορικῆς χρήσεως παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ Πλούταρχος λέγων ἐν Ἠθικ. σελ. 80, α' «ὡς τοὺς γε μανθάνοντας ἔτι καὶ πραγματευομένους καὶ σκοποῦντας ὁ λα-

βόντες ἐκ φιλοσοφίας εὐθύς εἰς ἀγοράν ἢ νέων διατριβὴν ἢ βασιλικὸν συμπόσιον ἐκκυκλήσουσιν οὐ μᾶλλον οἶεσθαι χρὴ φιλοσοφεῖν ἢ κτέ.» Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρῆι σελ. 886 «οὐ γὰρ ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἀντίγραφα τοῦ Κλήμεντος ἐν σελ. 11 ἔχουσιν αἰὼν ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλήσω θεαταῖς», ὅπερ εὖ ποιῶν μετετύπωσεν ὁ Ποττῆρος εἰς τὸ ἘΚκυκλήσω. Πρβ. ἔ σελ. 523 «ἢ τῆς ζήλοτυπουμένης ἐκκύκλησις γυναικός», ὅπερ παρ' Εὐσεβίῳ Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ', κθ', 3 εἶνε γεγραμμένον ἘΓκύκλησις. Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Κλήμεντι γραφὴ διὰ τοῦ Γ, ἀλλ' ὑπέγκριται τὸ Κ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμυλοῦς ἐκφορᾶς. Καὶ παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκειται «Ἐγκυκλήσω: ἐγκάλυψω» ἀντὶ τοῦ «ἘΚκυκλήσω: ἘΚκαλύψω». Πρβ. «Ἐκκυκλεῖ: ἐκκαλύπτει». Ἐν τῷ Δεξικῷ τοῦ Σουίδα ὀρθῶς μὲν κεῖται «Ἐκκυκλεῖ: ἐκκαλύπτει καὶ ἐκκυκλούμενος: ἐκκύκλημα ἔχων», ὡς καὶ «Ἐξεκύκλησαν: ἐξήνεγκαν. Διλιανός· ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ θέατρον ἐξεκύκλησαν αὐτόν, ἐπληυγασάμενος τὴν κεφαλὴν ἦστο ἄφρωνος», πλημμυλῶς δὲ «Ἐγκυκλήθητι: Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελεθεῖν, ἐγκυκλήθητι, τουτέστι συστράφητι. Ἐγκύκλημα δὲ λέγεται κτέ.» ἀντὶ τοῦ ἘΚκυκλήθητι καὶ ἘΚκύκλημα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὐρίσκειται γεγραμμένον ἘΚκυλισθέντας ἀντὶ τοῦ ἘΚκυλισθέντας (ἴδε Ῥουγκήκιον Ξενοφ. Ἀπομν. σελ. 217 Δινδ. καὶ Κόβητον Παράτηρ. εἰς Διορ. Ἀλικ. σελ. 210. Πρβ. καὶ σελ. 127), ἘΓγραφόμενος, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἘΚγραφόμενος, κτλ. ἘΓκειμενον, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἘΚκειμενον, κτλ. (ἴδε Δελτ. Ἑλλ. Ἀλληλογρ. 1879, σελ. 275). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τοῦ ἐκκυκλίνδεσθαι γίνεται μεταφορικὴ χρῆσις ἀντὶ τοῦ ἐκφέρεσθαι καὶ γνωστὸν ἢ ἐκπυστον γίνεσθαι, οἷον Πλούτ. Ἡθικ. σελ. 507, ε' αὐτῷ δ' εἰς ἀγοράν τοῦ διηγήματος ἐκκυλισθέντος». Μετ' ὀλίγα λέγει ὁ Πλούταρχος «τὸ γὰρ ἀπόρρητον ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας πεφώραται δεδημοσιωμένον».

Περὶ τοῦ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως συνθέτου ἐγκυκλεῖν καὶ ἐγκυκλεῖσθαι ἐγένετο λόγος ἐν § 4 (σελ. 203). Ἐν τοῖς Σφηξί

τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 699 ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν ἀεὶ δημιζόντων οὐκ οἶδ' ὅπῃ ἐγκεκύκλησαι». Σχολ. «Ἐγκεκύκλησαι δὲ μεταβέβλησαι» καὶ Σουίδ. «Ἐγκεκύκλησαι : ἀνέστραψαι». Παρὰ δὲ τῷ Ἀριστείδῃ φέρεται Τόμ. Β', σελ. 796 ἀό λόγος ἐκ τῶν ἐπεγκυκλουμένων ἀσφαλῆς γίνεται». Νομίζομεν δ' ὅτι τὸ παρ' Εὐριπίδῃ Ἰφ. Τ. 76 «ἀλλ' ἐγκυκλοῦντ' ὀφθαλμὸν εὖ σκοπεῖν χρεῶν» ἀναγκαίως ἔχει νὰ ἐκληφθῆ μετοχὴ τοῦ ἐγκυκλεῖν, οὐχὶ τοῦ ἐγκυκλοῦν. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Βαλκενάριος ἀνέγνω ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Φερεκράτους «εἰκῆ μ' ἐπῆρας ὄντα τηλικουτονὶ πολλοῖς ἐμαυτὸν ἐγκυκλῆσαι πράγμασιν» ἀντὶ τοῦ ἐγκυκλῆσαι, ἀλλ' ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἔχει ὑγιέστατα (Ἴδε Κ. Φ. Ἐρμαννὸν Λουκ. πῶς δεῖ ἰστ. συγγρ. σελ. 97 καὶ Φρίσχιον Θεσμοφ. σελ. 282).

Εὐρίσκειται δὲ καὶ μετ' ἄλλων προθέσεων συντεθειμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα, οἷον μετακυκλεῖν καὶ προκυκλεῖν καὶ περικυκλεῖν καὶ ἐπικυκλεῖν. Ψευδοπλάτ. Ἐπινομ. σελ. 982, δ' «ἀλλ' οὐ μεταβουλευόμενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα ἄλλοτε δ' ἄλλα πρᾶττον πλανᾶσθαι τε καὶ μετακυκλεῖσθαι». Χελιδ. Ῥοδ. παρ' Ἀθην. σελ. 360, γ' «παλάθαν σὺ προκύκλει ἐκ πίονος οἴκου». Αἰλιαν. π. Ζῷ. ΙΓ', 9 «περικυκλεῖν καὶ περικυκλεῖσθαι» καὶ «περικυκλεῖν καὶ περιάγειν». Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 441 «διὰ τὸ ὡς ἐν ἀσκῷ τινι περικυκλεῖσθαι τὸ περιεχόμενον». Σοφοκλ. Τραχ. 130 «ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι». Σχολ. «Ἐπὶ πῆμα καὶ χαρᾶ : ἐπὶ χαρᾶ δὲ καὶ πῆματι πᾶσι κυκλοῦσιν οἱ θεοί. Πῆμα δὲ ἀντὶ τοῦ πῆματι κατ' ἀποκοπήν» καὶ «Πᾶσι κυκλοῦσιν : ἀντὶ τοῦ κυκλοῦνται τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα ἢ τὸ κυκλοῦσιν ἐπὶ τῶν θεῶν». Δῆροι καὶ φλήναφοι. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰν πᾶσι κυκλοῦσιν οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι», ἦτοι : ἀλλ' οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι ἐπικυκλοῦσι πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰν (Ἴδε Δινδόρφιον Λεξ. Σοφοκλ. σελ. 269). Ὁ Ναύκιος μετέβαλε τὸ οἷον εἰς τὸ αἰέν. Ὁ Κυνηῆρος ποιούμενος λόγον ἐν τῇ Διεξοδικῇ Γραμματικῇ περὶ τῶν ἀμεταβάτως λαμβανομένων ῥημάτων μνη-

μονεύει καὶ τὸ παρὰ Σοφοκλεῖ *κυκλοῦσιν* (Τόμ. Β', σελ. 84 ἐκδ. 6') «S. Tr. 138 Ch. ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι, ἐπὶ, *adversus*, gehört zu πᾶσι (*Herm. e conj. χαράν*)». Πρβ. Σχολ. Σοφ. Τόμ. Β', σελ. 193, 1 «Ἄλλ' ἐπὶ πῆμα : τὸ ἐξῆς· ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰ κυκλοῦσιν» (Ἴδε καὶ Ἄπίτζιον *Σοφοκλ. Τραχ.* σελ. 106). Ἄλλὰ πλεῖστα ἀβασανίστως καὶ ἀνεπισκέπτως προφέρεται ὁ Κυκνήριος, ὅστις καὶ καταγελαστοτάτοις ἐνίοτε περιπίπτει σφάλμασι. Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 7 κατὰ μὲν τάντίγραφα ἀναγινώσκεται «ὄλην ἐνέκαψε περικυκλίσας τοῖν ποδοῖν», κατὰ δὲ τὰ σχόλια «Περικυκλίσας : περιεκλύσας καὶ περισύρας· ἔθος δὲ τοῖς κληθάρους τὰς ὀνίδας *περικυκλίσαι*». Οἱ νέοι ἐκδύονται ἐνέκριναν τὴν γραφὴν *περικυκλίσας* πλὴν τοῦ Ἰουλ. Ῥιχτήρου, ὅστις ἐκδούς *περικυκλήσας* ἐσημειώσατο (*Ἀριστοφ. Εἰρ.* σελ. 92) «*Verumtamen, quum scarabaei, quod devorent, pedibus comprehendere et circumcingere dicantur, aut περικυκλήσας vel codicum auctoritate aut περικυκλώσας, quae melioris notae vox est, legendum videtur*». Οὐδὲν λέγει ὁ Ῥιχτήριος ταῦτα λέγων.

Τὸ παρὰ Γαληνῷ φερόμενον Τόμ. III', α', σελ. 787 «μετωπιαία δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ μετώπου *κατακυκλουμένην*» ἐκλαμβάνεται μετοχὴ τοῦ *κατακυκλοῦσθαι*, ἀλλ' ἡμεῖς εὐρίσκομεν πιθανώτερον ὅτι συνηλείφθη ἐκ τοῦ *κατακυκλωμένην*.

Εἰπόντες τὰ δέοντα περὶ τε τοῦ ἀπλοῦ ῥήματος *κυκλεῖν* καὶ τῶν πλείστων συνθέτων αὐτοῦ μέλλομεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἀνακυκλεῖν καὶ τὸ ἐπανακυκλεῖν, ὅπερ ἐνομίσαμεν ἐπάναγκες ν' ἀναγνωσθῆ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις ἀντὶ τοῦ ἐπανακυκλῶν.

Ἄν ὑπῆρχε ῥῆμα ἀνακυκλοῦν καὶ ἐπανακυκλοῦν, οὐδὲν ἄλλο θὰ ἐσήμαινεν ἢ πάλιν *κυκλοῦν* καὶ πάλιν αὐθις *κυκλοῦν* ἤτοι περικυκλοῦν, περιλαμβάνειν, ὅλως δ' ἄλλοτρία αὐτοῦ θὰ ἦτο ἡ ἔννοια τοῦ ἐπαλαμβάνειν, ἥτις φυσικώτατα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ἀνακυκλεῖν, τουτέστι πάλιν κυκλεῖν, καὶ τοῦ ἐπανακυκλεῖν, ἥγουν πάλιν αὐθις κυκλεῖν.

Τὸ ἀνακυκλεῖν εὐρίσκεται ἐν τῷ Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 231 «αὐθίς μ' ἐς ὄρθον στῆσον, ἀνακύκλει δέμας». Σχολ. «Αὐθίς : πάλιν στῆσόν με εἰς ὄρθον καὶ στρέφε τὸ δέμας» καὶ «Ἀνακύκλει : ἀνακίνει, ἀνόρθου, ἐξέγειρε· συμβαίνει γὰρ τὸν κείμενον κυκλοτερῆ τὴν ἀνάστασιν ποιῆσθαι». Πλημμελῶς ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα εἶνε γεγραμμένον «Ἀνακυκλήιον : τὸν ὄρθόν», ἀνθ' οὗ ὄρθως παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται «Ἀνακύκλει : ἀνόρθου». Τὸ δὲ ἀνακυκλεῖσθαι ἀπαντᾷ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 37, α' «αὐτὴ τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὐτήν». Περβ. καὶ Πολιτικ. σελ. 271, β' «πάλιν ἐκεῖ ξυνησταμένους καὶ ἀναβιωσκομένους ἔπεσθαι τῇ τροπῇ συνανακυκλουμένους εἰς τάναντία τῆς γενέσεως» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' «τρίτον δὲ φορᾶ ἰέναι, ὡς σφίσι φαίνεσθαι, ἐπανακυκλούμενον τὸν τέταρτον».

Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς διαθέσεως παραλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης τὸ τε ἀνακυκλεῖσθαι καὶ τὸ ἀνακυκλεῖν, οἷον Ἡθικ. Νικομ. Α', ι', 7 «τὰς δὲ τύχας πολλακίς ἀνακυκλεῖσθαι περὶ τοὺς αὐτούς» καὶ π. Γενέσ. καὶ Φθορ. Β', ια', 6 «εἰ ἄρα τινὸς ἐξ ἀνάγκης ἀπλῶς ἢ γένεσις, ἀνάγκη ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακάμπτειν» καὶ Μετεωρολ. Α', γ', 4 «οὐ γὰρ δὴ φήσομεν ἅπαξ οὐδὲ δις οὐδ' ὀλιγάκις τὰς αὐτὰς δόξας ἀνακυκλεῖν γινομένας ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀλλ' ἀπειράκις». Φιλόπον. «Ὡς τὰς αὐτὰς ἀνακυκλεῖσθαι δόξας ἀνάγκη· οὐ γὰρ μέχρις Ἀριστοτέλους ἀπειράκις· αἱ αὐταὶ δόξαι ἀνεκυκλήθησαν, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ λίαν χρόνον πολὺν ἀπειράκις ἦσαν ἀνακυκληθεῖσαι». Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ τοῦ ἀνακυκληθῆναι καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ποιεῖται χρῆσιν ὁ Φιλόπονος. Ἀμεταβάτως κεῖται τὸ ἀνακυκλεῖν καὶ παρὰ τῷ Λογίῳ π. Ὑψ. ΚΒ', 1 «εἴτ' αὐθίς ἐπὶ τὰ πρῶτα ἀνακυκλούντες» καὶ ἐν τοῖς Ἰπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 340 «ἐν πόλισι ἀνακυκλέοντες οἱ αὐτοί». Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπλοῦν ἀμεταβάτως προσηνεγεμένον, οἷον Πλούτ. Κάτ. Νεωτ. 67 «ἄλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων κυκλούντων» καὶ Ἡθικ. σελ. 159, δ' «ἀεὶ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρείαν κυκλούσαν» καὶ σελ. 473, ε' «ἀλλ' ἐκεῖ στρεφομένους καὶ κυκλούντας ἐναποθνήσκειν» (Περβ. καὶ σελ. 433, ς'). Ὁριγέν.

Τόμ. Δ', σελ. 114 «καὶ ἀναστᾶσα καὶ κυκλοῦσα ἐν πόλει». Παρ' Αἰλιανῶ π. Ζφ. ΙΓ', 9 ἀναγινώσκειται «ἀναγκάζουσι δὲ αὐτοὺς ὅμως οἶδε οἱ τὴν ἰππεΐαν σοφισταὶ περικυκλεῖν καὶ περιδιγεῖσθαι εἰς ταῦτόν στρεφομένους», ἀλλὰ μετ' ὀλίγα «πειρῶνται δὲ οἱ προήκοντες εἰς ἄκρον τῆσδε τῆς σοφίας καὶ ἄρμα οὕτω περικυκλεῖν καὶ περιάγειν».

Καὶ ἄλλα δὲ παραδείγματα τοῦ ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν, οἷον Πλούτ. Ἡθικ. σελ. 106, ε' «οὕτω καὶ ἡ φύσις ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πάλα μὲν τοὺς προγόνους ἡμῶν ἀνέσχευε, εἴτα συνεχεῖς αὐτοῖς ἐγέννησε τοὺς πατέρας, εἴτα ἡμᾶς, εἴτ' ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἀνακυκλήσει» καὶ σελ. 968, γ' «κινήσεις δυσεξελίκτους ἀνακυκλεῖν» καὶ Ἀντων. 24 ἀγῶν σχολὴν καὶ εἰρήνην ἀνεκυκλεῖτο τοῖς πάθεσιν εἰς τὸν συνήθη βίον». Ἰουλιαν. σελ. 394, γ' «τῆς πρώτης δεκάδος τὴν εἰς αὐτὸ περιφέρειαν ἀνακυκλόσεως». Δί. Κάσσ. ΔΖ', ιη', 4 «καὶ τοὺς ἐφόρους σφῶν θεοὺς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι ταῖς ἡμέραις» καὶ ΞΗ', κζ', 2 ἀνὺν δὲ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ ἀνακυκλούμενον κατὰ χώραν μένει». Θεμιστ. σελ. 284, δ' «τοῦτο αὔθις καὶ νῦν ὥσπερ νόσημα περιτρεπόμενον ἀνακυκλεῖται». Ἀθῆν. σελ. 44, ς' «ὁ δὲ πορνοβοσκῶν καὶ μεθυσκόμενος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκάστην προγάστωρ ἡμῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀνακυκλεῖται». Ὀριγέν. Τόμ. Α', σελ. 365 «εἰ μακρᾶς χρόνων περιόδους ἀνακυκλουμέναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατὸν γενέσθαι».

Ὡς δὲ λέγεται κυκλεῖν βούλευμα, οὕτω καὶ ἀνακυκλεῖν τὰς ἐννοίας, οἷον Φιλόστρατ. Νεώτ. σελ. 882 «αὕτη τε πρὸς ἑαυτὴν ἀνακυκλεῖν δοκεῖ μοι τὰς ἐννοίας διορώσα τῇ ψυχῇ ἕκαστα». Πρβ. καὶ Λουκιαν. Πλοῖ. ἢ Εὐχ. 11 «ἀλλὰ καὶ φροντίζοντι ἔοικας ἐπὶ συννοίας τινός, οὐ μικρὸν οὐδὲ εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, ὡς δοκεῖς, ἀνακυκλῶν» καὶ Νιγρ. 6 «δις ἢ τρίς τῆς ἡμέρας ἀνακυκλῶ πρὸς ἑμαυτὸν τὰ εἰρημένα» καὶ Ψευδολουκιαν. Φιλοπάτρ. 2 καὶ 17. Πρβ. καὶ Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9 «Κυκλῶσαί τινα ἀντὶ τοῦ κύκλω αὐτοῦ στῆναι» κυκλήσαι δὲ τὸ κατὰ κύκλον στρέψαι καὶ ἀναπολῆσαι ἐπὶ λογισμοῦ, ὡς τὸ ἀνακυκλεῖ τις τὰ εἰρημένα». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ

ἀναγινώσκειται Τόμ. Δ', σελ. 331 «ἐπειδὴ τῶν ἡμερινῶν φρονι-
τίδων ἀναχωρήσας ὁ ροῦς—ἀνακυκλεῖν αὐτὸν ἄρξῃται καὶ τὰ
νοήματα καθαρῶς ἐφ' ἑαυτοῦ σκοπεῖν». Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ
ἀναστρέφειν ὁμοίως τῷ ἀνακυκλεῖν παρελημμένον, οἷον Ἰω.
Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὅμιλ. σελ. 545, δ' «ταῦτα δὴ πάντα ἀνα-
πλάττοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἀναστρέφοντες».

Πᾶς δὲ τις νοεῖ εὐκόλως ὅτι προσφύεσται ἔχει τὸ περὶ οὗ ὁ
λόγος ῥῆμα εἰς δῆλωσιν τῆς ἐπαναλήψεως, οἷον Ἰωάνν. Γραλλιαν
Τόμ. Α', σελ. 617 «ἀνακυκλεῖν τὰ βοηθήματα». Ἰωάνν. Χρυ-
σόστ. εἰς Ματθ. Ὅμιλ. σελ. 363, γ' «οὐχὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἐκά-
στην ἡμέραν ὀρωμεν ἀνακυκλούμενα ;», κτλ. Τὴν αὐτὴν δὲ
σχεδὸν ἔννοιαν, ἣν ὁ Ἀριστείδης ἐμφανίζει λέγων Τόμ. Β', σελ.
164 «οὐ ταῦτα κυκλεῖς ἄνω καὶ κάτω», παριστῶσιν ἄλλοι·
διὰ τοῦ ῥήματος ἀνακυκλῶ, οἷον Πλούτ. Δημοσθ. 29 «καὶ τοὺς
αὐτοὺς ἀνακυκλῶν λόγους αὔθις ἐπηγγέλλετο διαλλαγὰς πρὸς
Ἀντίπατρον». Πρόκλ. Διάδ. σελ. 409, 24 Τεῦθ. «καὶ οὐδὲν
δεῖ τὰ αὐτὰ ἀνακυκλεῖν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος
«πάλιν καὶ πολλάκις ἀνακυκλεῖς ἡμῖν τὸ ἄγραφον» καὶ ὁ Θε-
μίστιος «ἀλλ' εὖ μάλα ἀνακυκλήσας τὸ δῆπουθεν καὶ τὸ κά-
πειτα καὶ τὸ Διοσκῶρον κτέ.». Ὡς δὲ λέγεται ἀνακυκλεῖν, οὗ-
τω καὶ ἐπανακυκλεῖν, οἷον Διονύσ. Ἀρεοπαγ. σελ. 218, γ'
«ταῦτα μὲν οὖν ἤδη πολλάκις εἰρημένα περιττόν ἐστι τοῖς αὐ-
τοῖς ἐπανακυκλεῖν λόγοις» καὶ ἀλλαχοῦ «τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς
ἐπανακυκλοῦντας». Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς λέγεται κυκλεῖν
ἄνω καὶ κάτω, οὕτω καὶ στρέφειν ἄνω καὶ κάτω, οἷον Ἰω.
Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὅμιλ. σελ. 783, δ' «διὸ καὶ ὁ Παῦλος
τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει» καὶ σελ. 804, δ' «ταῦτα ἄνω καὶ
κάτω Παῦλος στρέφει» καὶ σελ. 810, δ' «ὃ μάλιστα ἄνω καὶ
κάτω συνεχῶς ἔστρεφον». Πρβ. καὶ σελ. 345, δ' «καὶ συνεχῶς
αὐτὰ ἔστρεφον» καὶ σελ. 757, ε' «ἣν συνεχῶς στρέφοντες οὐ
διαλιμπάνομεν».

Ἐκ τῶν διειλημμένων ἀρκούντως, νομίζομεν, ἀπεδείχθη ὅτι
ἐπ' ἄλλης μὲν ἐννοίας παρελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆ-
μα κυκλοῦν καὶ κυκλοῦσθαι, ἐπ' ἄλλης δὲ τὸ κυκλεῖν καὶ

κυκλεῖσθαι. Καὶ τὰ σύνθετα δ' αὐτῶν αἰείποτε διεστέλλοντο παρὰ τοῖς ἐπισταμένοις ὡπωσδήποτε νὰ ἑλληνίζωσιν, ὡς καὶ τὰ παράγωγα κύκλωσις καὶ κύκλῃσις. Πρβ. καὶ περικύκλωσις, ἐγκύκλωσις, κύκλωμα, κυκλωτός, εὐκύκλωτος καὶ ἀνακύκλῃσις, ἀνακύκλῃμα, ἐπανακύκλῃσις, περικύκλῃσις, ἐκκύκλῃσις, ἐκκύκλῃμα (ἐγκύκλῃμα, ἐγκύκλῃθρον). Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἂν εἶνε ἐνίοτ' ἐν τοῖς κώδιξι γεγραμμένον κυκλοῖς ἀντὶ τοῦ κυκλεῖς, περικυκλοῖς ἀντὶ τοῦ περικυκλεῖς, κυκλοῦται ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, κτλ. καὶ κύκλωσις ἀντὶ τοῦ κύκλῃσις, ἀνακύκλωσις ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλῃσις.

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Β', 4 «πολλοὺς λογισμοὺς ἢ πονηρία κυκλεῖ» ὑπάρχει καὶ γραφὴ κυκλοῖ, ἣν ἀλογίστεως προῦκριναν ὁ τε Γαισφόρδος καὶ ὁ Μεινέκιος. Ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1874, σελ. 446) ἀνέγνω «πολλοὺς Ἐλιγμοὺς ἢ πονηρία κυκλοῖ». Ἐν τῷ Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδου ἐκδοῦς ὁ Πόρσων «ποῖ σὸν πόδ' ἐπὶ συννοῖα κυκλεῖς» (στίχ. 624) ἔγραψεν ἐν ταῖς σημειώσεσι «κυκλοῖς L. M. P. et a pr. m. A. Utraque forma proba. Eadem Mss. dissensio infra 1373». Ἀμφότεροι οἱ τύποι εἶνε δόκιμοι, ἀλλὰ μόνον τὸ πόδα κυκλεῖς ἀρμόζει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, εἰς ὃ φέρεται σχόλιον «ποῖ κυκλεῖς, ἤγουν στρέφεις τὸν σὸν πόδα κτέ.». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Ὅρν. 1379 «τί δεῦρο πόδα σὺ κυλλὸν ἀνά κύκλον κυκλεῖς;» (Ἴδε Βρούγκιον Ἀριστοφ. Τόμ. Δ', σελ. 228 Βεκκ.). Παρεφθαρμένον πάντως εἶνε τὸ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης κείμενον Τόμ. Β', σελ. 305, β' «ἐπανακυκλοῖ πάλιν καὶ ἐκ τρίτου τὰ αὐτά» (Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. VII), ὅπερ μεταγραφτέον ἐπανακυκλεῖ. Παρὰ τῷ Τζέτζη Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Α', σελ. 64, 7 ἀναγινώσκειται «ἀνακυκλοῖ καὶ γράφει τε πάλιν ταῦτα τοῖς μέτροις» καὶ μετ' ὀλίγα «οὐκ ἀνακύκλῃσιν τινα οὐ μενοῦν κεκτῆμένα». Ὁρθῶς νῦν γράφεται ἐν τῷ Ὁκύποδι τοῦ Ψευδοδουλικινοῦ στίχ. 63 «περικυκλεῖς ψευδῆ λέγων» ἀντὶ τοῦ περικυκλοῖς. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ ἐν Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 135, 6 «Ἐπεισκυκλοῖ: εἰσφέρει, ἐπισυναπτει» εἰς τὸ ἐπεισκυκλεῖ.

Ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ Θ', 342 τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε οὐχὶ «πόλλ' ἀνακυκλοῦται δολιχὸς δρόμος», ἀλλ' ἀνακυκλεῖται. Ἀναγνωστέον δὲ καὶ παρὰ τῷ Δαμασκηνῷ «διὸ καὶ μέχρις ἐπτὰ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς προβαίνων πάλιν ἀνακυκλεῖται καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἄρχεται» ἀντὶ τοῦ ἀνακυκλοῦται. Τοῦναντίον δὲ ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 352 γίνεται ὁ λόγος ἀπλούστερος καὶ φυσικώτερος, ἂν γραφῆ «ἴδεσθέ μ' οἷον ἄρτι κύμα φοινίας ὑπὸ ζάλης ἀμφίδρομον κυκλοῦται» (τουτέστι περιλαμβάνει, περικαλύπτει) ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, οὗ ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις Τόμ. Β', σελ. 207, 28 γίνεται ἐξήγησις διὰ τοῦ ποτιρίζει. Καὶ ἐν τοῖς εἰς Λυκόφωνα Σχολίοις τοῦ Τζέτζου σελ. 736 ἀνεγινώσκετο πρὸ τοῦ Ποττήρου «ὅτι ἀπὸ (Γρ. ὑπὸ) τοῦ ὠκεανοῦ κυκλεῖται καὶ περιρρεῖται» ἀντὶ τοῦ κυκλοῦται. Περὶ τῆς παρ' Ἡροδότῳ φερομένης ἀτόπου γραφῆς ἐκυκλέοντο ἀντὶ τοῦ ἐκυκλοῦντο (ἢ ἐκυκλεῖντο) ἴδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Δ', σελ. 16 ἐκδ. β'. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος ἄκριτος καὶ ἀνεπίστατος ὦν οὐδαμῶς ὑπόπτεισε τὴν ἐκφράσιν ἐκυκλέοντο ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 301, § 39 ἐκδ. β'.

Ἀνοίκειον καθ' ἡμᾶς εἶνε τὸ κυκλώσω ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 462 «οὔτω κυκλώσω δαλὸν ἐν φασσφόρῳ Κύκλωπος ὄψει καὶ συναυανῶ κόρας», μετατυποῦμεν δ' αὐτὸ ἀνευδοιάστως εἰς τὸ κυκλήσω, τουτέστι στρέψω ἢ δινήσω. Πρβ. Ὀδυσσ. I, 387 «ὡς τοῦ ἐν ὀφθαλμῷ περιήκεα μοχλὸν ἔχοντες δινέομεν», κτλ. Ἐν τῷ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν δράματι Εὐσταθίου τοῦ φιλοσόφου ἀναγινώσκεται βιβλ. ΙΑ', 11 «σὺ δέ μοι τὴν μνηοειδῆ ἀνακύκλωσον», ὅπερ σημαίνει κυκλοτερῆ κατὰστησον καὶ ἀναπλήρωσον. Φέρεται δὲ καὶ γραφῆ «σὺ δέ μοι τὴν μνηοειδῆ σελήνην ὀλοκύκλωσον», τουτέστιν ὀλόκυκλον ποίησον.

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου βιβλ. Δ', 156 κεῖται «στρεφόμενα, περιστρεφόμενα, κυκλούμενα (=κυκλόμενα)—στροφή, περιστροφή, κύκλος, κύκλωσις, εἴλησις, περιείλησις, περιαγωγή». Ἄλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, ὁ Πολυδεύκης ἔγραψε κύκλῃσις. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ παρὰ Πολυδίῳ Σ', θ', 10 «αὕτη

πολιτειῶν ἀνακύκλωσις, αὕτη φύσεως οἰκονομία, καθ' ἣν μετα³βάλλει καὶ μεθίσταται καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ καταντᾷ τὰ κατὰ τὰς πολιτείας» εἰς τὸ ἀνακύκλωσις. Πρὸς Πλούτ. Σόλ. 4 «ἡ τοῦ τρίποδος περίοδος καὶ διὰ πάντων ἀνακύκλωσις». Ἡφαιστ. Ἐγχειρ. σελ. 115, 18 «τάξιν δὲ καὶ ἀνακύκλωσιν οὐκ ἔχει» καὶ σελ. 122, 2 καὶ 6. Σουίδ. «Ἀνάλυσις:—ἀνάλυσις ἡ ἀπὸ σχήματος ἐπὶ σχῆμα τῶν τρόπων ἀνακύκλωσις», κτλ. Ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Πολιτικῷ σελ. 269, ε' εἶπε «διὸ τὴν ἀνακύκλωσιν εἴληχεν», ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ σελ. 40, γ' «περὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλώσεις». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ Τόμ. Γ', σελ. 170 ἀπαντᾷ «ἰσοταχέσι ταῖς ἀνακυκλώσεσι», ἀλλ' ἐν Τόμ. Ε', σελ. 25 ὑπάρχει καὶ πλημμελὴς ἀνάγνωσις «σελήνης αὐξομένης τε καὶ μειουμένης ἀνακυκλώσεις». Πρὸς καὶ Ὀριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 100 καὶ 102 καὶ 104. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Πολυβίῳ μετέπεσε τὸ ἀνακύκλωσις εἰς τὸ ἀνακύκλωσις, οὕτω παρὰ τῷ Ἡρωδιανῷ τὸ ἀνακυκλώσεως εἰς τὸ ἀνακυκλώσεως Ἱστορ. Δ', β', 9 «μετὰ τινος εὐταξίας καὶ ἀνακυκλώσεως πυρριχίῳ δρόμῳ καὶ ῥυθμῷ». Ἡμαρτημένον εἶνε καὶ τὸ ἀνακύκλωμα ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλωμα. Διαφέρει δὲ τὸ περικύκλωσις, οἷον περικύκλωσις τοῦ χρόνου, τοῦ περικύκλωσις.

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 997 «δίναις κυκλούμενον κέαρ», ἐὰν μὲν εἶνε ἐκ τοῦ κυκλοῦσθαι, ὡς κοινῶς νομίζεται, δὲν δύναται ἄλλο τι νὰ σημαίνει ἢ τὸ περικυκλούμενον, ἐὰν δ' ἐκ τοῦ κυκλεῖσθαι, ὡς ἡμεῖς φροροῦμεν, ἔχει προφανῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ στρεφόμενον ἢ στροβοῦμενον. Δὲν φαίνεται δ' ὅμως ἀπίθανον ὅτι ἐγρᾶφη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου «δίναις κυκώμενον κέαρ». Πρὸς Ἀρχίλοχ. 66 «θυμέ, θυμ' ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε» ἔτι δὲ Ἐπίκτ. Διατρ. Δ', η', 27 «μὴ ἀγνοεῖτε, ὦ ἄνθρωποι, ὅτι ὑμῶν κυκώμενων καὶ θορυβουμένων περὶ τὰ μηδενὸς ἄξια, μόνος ἐγὼ ἀπήλλαγμαί πάσης ταραχῆς». Καὶ παρὰ τῷ Πολυβίῳ ΙΑ', κθ', 10 ἀντὶ τοῦ «καθὰ περ γὰρ κἀκείνης (τῆς θαλάττης) ἢ μὲν ἰδία φύσις ἐστὶν ἀβλαβῆς τοῖς χρωμένοις καὶ στάσιμος, ὅταν δ' εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ τὰ πνεύματα βία, τοιαύτη φαίνεται τοῖς χρωμένοις, οἷοί τινες ἂν ὧσιν

οἱ κυκλοῦντες αὐτὴν ἄνεμοι» εἶκασεν ὁ Ῥεῖσκιος κυκῶντες, ὅπερ, καίτοι ἀποδοκιμασθὲν ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ, σφόδρ' ἐνέκρινε καὶ ἀπεδέξατο ὁ Ναβῆρος (*Μνημοσ.* 1857, σελ. 244). Παρ' Ἰωάννη τῷ Χρυσοσόμῳ Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 811, α' ἀντὶ τοῦ «πάντα δὲ ἐκύκων καὶ ἔστρεφον» ἐν τῶν ἀντιγράφων ἔχει ἐκύκλων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ «ΟΥ ΜΗΝ ΑΛΛΑ» «ΟΥ ΜΕΝΤΟΙ ΑΛΛΑ»
«ΟΥ ΓΑΡ ΑΛΛΑ».

Τὰ παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν γραμματικῶν περὶ τοῦ συστήματος τούτων τῶν μορίων λεγόμενα οὐτ' ὀρθῶς οὐτ' ἀκριβῶς ἔχειν ἔδοξέ μοι· ὁρῶν δὲ καὶ πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν λογίων φιλοτιμουμένους ἐλληνίζειν, οὐ πάνυ προσήκουσαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν ποιουμένους, ἀμυδρᾶ τινι, ὡς εἶοικε, φαντασίᾳ ὑπαγομένους, ἐπεθέμην ἀκριβεῖ πραγματεία διεξελθεῖν, ὅπως τὸ σαφές αὐτῶν καὶ ἀκριβές ἐπὶ πλείστων σκοποῦντί μοι παραδειγμάτων ἔχειν φαίνεται. Οὐ λέληθε δέ με, ὅτι πολλοῖς ἀπλᾶ καὶ εὐτελεῖ τὰδ' εἶναι δόξει· ἀλλὰ γὰρ πολλὰ πρὸ τοῦ μὲν εὐρῆσθαι πράγματα παρεῖχε καὶ χαλεπὰ ἦν διαγῶναι, εὐρεθέντα δὲ καὶ σαφῆ καταστάνα, οὕτως ἀπλᾶ καὶ εὐκόλα ἐφάνη, ὥστε πᾶς ἂν τις, καὶ εἰ μηδέπω ταῦτα σκεψάμενος ἔτυχε, ἔδοξεν ἂν οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐτέρως γῶναι περὶ τούτων. Τοὺς βουλομένους τοίνυν ἐπιεικῶς ταῦτα κρίνειν, ἐκεῖνο χρῆ σκοπεῖν καὶ εὐθυμεῖσθαι, ὅτι γραμματικῶν τε καὶ σχολιαστῶν οὐχ οἱ ἀδυνατώτατοι περὶ τὴν ἐρμηνείαν τὴν τούτων, ὥσπερ αὐτίκα δειχθήσεται, διημαρτηκότες φαίνονται.

Κρυγῆρος μὲν γὰρ (ἐν γραμ. 67, 14, 2) φησὶν, ὡς δεῖ ἀναπληροῦν εἰς τὸ πρῶτον τῆς συμπλοκῆς μέρος σπανίως μὲν τὸ ῥῆμα τὸ προηγούμενον, συνήθως δὲ φράσιν τινὰ τῶν καθόλου, οἷον «οὐχ οὕτως, ἐστὶ, οὐ πρέπει»· ἐπὶ μέντοι τῶν παραδειγμάτων, ἅπερ ἐπάγεται, οὐδὲν φαίνονται αἱ φράσεις ἐκεῖναι οὔσαι προὔργου, ὥσπερ δὴ ἐπὶ τοῦδε τοῦ Δημοσθένους (4, 38)· «Τούτων ἀληθῆ μὲν

ἔστι τὰ πολλὰ, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν»· τίς γὰρ φήσει καλῶς ἂν ἔχειν ἐνταῦθ' ἀναπληροῦν αὐτὸ μὴν ἔστι ταῦτα ἢ οὐ πρέπει ταῦτα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν.»; Καὶ μὴν καὶ Κυνῆρος (Διεξοδ. γραμ. σ. 826) οὐδέν τι μᾶλλον σαφέστερον εἰσηγεῖται, κελεύων ἐκπιμπλάναι ἦτοι τὸ πρότερον ῥῆμα, ἢ τι τῶν καθόλου, οἷον αὐτοῦτ' ἐγένετο, τοῦτ' ἐστί, τοῦτ' ἐγὼ ἡγοῦμαι, λέγω καὶ εἴ τι τοιοῦτον»· ἐπάγεται δὲ τὸ Ξεν. ἐν Κύρ. παιδ. 1, 4, 8 αὐτὸ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα καὶ μικροῦ κάκεινον ἐξετραχίλισεν· οὐ μὴν (δηλονότι ἐξετραχίλισε, φησὶν ὁ γραμματικὸς), ἀλλ' ἐπέμεινεν ὁ Κύρος μόλις πως καὶ ὁ ἵππος ἐξάνεσεν»· μόλις ἂν πως νῆ Δί' ἐνταυθα γέ καὶ οὐ πάνυ αὖ, οἶμαι, εὐαρμοστόως ἐγχωροίη ἂν ἢ συμπλήρωσις ἐκείνη, ἐπὶ δὲ ἄλλων ἦκιστα· ὃ δὴ συνιδῶν Βαυμλεῖνος (*), ἀνὴρ πλείστη μελέτη καὶ σπουδῇ περὶ τὰ μόρια κεχρημένος καὶ ἰδίαν περὶ τούτων βίβλον συντεταγμένος, τὰ μὲν ἄλλα οὐχ ἑτέρως οὐδ' αὐτὸς ἡγεῖται συμπληρωτέον εἶναι τὸ τῆς φράσεως ἔλλειπον, ἐπιφέρων δ' ἐν ἐκ τοῦ Ἰσοκράτους πανηγυρικοῦ (ἐν 85) παράδειγμα α' Δεῖ μὲν οὖν οἷθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφιλονέκησαν» (γραπτέον ἐφιλονέκησαν διὰ τοῦ ἰ αεί, ὡς δὴ κάλλιστα ὁ Κόντος ἀπέδειξε), ἐπεσκοτῆσθαι ἀποφαίνεται τὴν τοῦ οὐ μὴν ἄρ-

(*) Μηδεὶς μεμφθῆ μοι τὴν τοιάνδε τοῦ γερμανικοῦ ὀνόματος Baumleip μεταφορὰν, ὡς μηδὲ τῶν ἑτέρων ὀνομάτων· οὐ γὰρ ἂν οὕτως μετήνεγκον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν· νῦν δὲ προσῆκέ μοι τῇ ἀρχαίᾳ χρωμένῳ φωνῇ μιμῆσθαι τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες τοῖς ἑαυτῶν φθόγγοις τὰ τῶν Ῥωμαίων ὀνόματα μετέγραφον· ἑτέρας γὰρ οὔσης, ὡς οὐδεὶς ἂν ἔμφρων ἀμφισθητήσσει, τῆς τῶν γραμμάτων ἐκφωνήσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὰ νῦν δοκοῦνθ' ἡμῖν ἄτοπα καὶ δύσφωνα, καλῶς ἂν πάνυ ἐκείνοις εἶχον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἀρχαίας ἐκφωνήσεως ἐν ἑτέρῳ καιρῷ πραγματευσόμεθα· εἰ δ' οὖν τις δυσχεραίνει τὸ δύσφωνον τῆς αὐτοῦ διφθόγγου πρὸ τοῦ μλ, λανθάνει τὴν ἑαυτοῦ ἐκφώνησιν εἰς τὴν τῶν παλαιῶν μεταφέρων· δύσφωνότερον γὰρ δήπουθεν οὐκ ἔστι τὸ Βαυμλεῖνος τῶν Κλεῦμβροτος, Κλευκράτους, Θευγένους καὶ ἑτέρων τοιούτων ἐν ἐπιγραφαῖς εὐρισκομένων· ἐπηχεῖ δὲ ταῦτα κάλλιστα, εἰ τὴν εὐ δίφθογγον καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκφωνήσεως ὁμοίως ταῖς λατινικαῖς eu καὶ au

νησιν τοῦ προηγουμένου, τῆς ὅλης φράσεως ἀποβάσεως ἴσης τοῖς ἀλλ' ὅμως, ἀλλὰ μέντοι, ἀλλὰ μὴν (dennoch, demungeachtet, indessen)· παραπλήσιον δέ φησιν εἶναι καὶ ἐν § 172 καὶ παρὰ Δημ. Ὀλ. I, 4. II, 22.

Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐθ' ἢ συμπλήρωσις ἐκείνη προσήκουσα φαίνεται, οὐδαμοῦ ἐμμελῶς ὡς εἰπεῖν ἀρμόττουσα, οὐτ' αὖ τὴν τοῦ οὐ μὴν ἐπισκότησιν προσίεμαι καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄλλα μόρια σύγχυσις καὶ ἐπαλλαγὴν ἐπιστήμης γὰρ ἐστὶ τὸ ἕκαστον ἀκριβῶς διορίσαι καὶ διακρίναι, ἀλλὰ μὴ συγχεῖν καὶ συμφύρειν. Πῶς οὖν κάλλιστ' ἂν μοι δοκεῖ συμπληροῦσθαι καὶ ἐρμηνεύεσθαι; ἀπλοῦν δὴ καὶ σαφῆ ὑπογράψω τρόπον, ὥστ' ἔγωγε καὶ μάλα θαυμάζω, πῶς οὐδενὶ τοῦτο ἐπῆλθεν οὕτως ἐπιφανῶν γραμματικῶν καὶ σχολιαστῶν φημί τοίνυν χρῆναι τὸ μὲν ἐκ τοῦ προηγουμένου ἀναπληροῦν χαίρειν ἔαν, ἐκ δὲ δὴ τοῦ ἐπομένου τὸ ἀντίθετον παραλαμβάνειν τοῦ διὰ τοῦ ἀλλὰ σημαινομένου· αὐτίκα ἐπὶ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος τοῦ Δημοσθένους χωρίου· «Τούτων ἀληθῆ μὲν ἐστὶ τὰ πολλά, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν» συμπληρωτέον εἶναι φημί τὸ ἀντίθετον τοῦ οὐχ ἡδέα, ὅπερ ἐστὶ κεχαρισμένα (οὐ βούλομαι γὰρ λεγεῖν ἡδέα, ὅπως μὴ ἢ τῆς ιδέας ταυτότης προσισταμένη τῇ ἀκοῇ λυπήσῃ τὸ διανόημα)· «οὐ μὴν κεχαρισμένα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἡδέα ἀκούειν» τὸ Ἰσοκράτους· «ἀεὶ μὲν οἴθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον· οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐφιλονίκησαν» ἀρμόττει συμπληροῦσθαι οὕτως· «οὐ μὴν περὶ φαύλων, ἀλλὰ— Ὡσαύτως τὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν § 171 κέ· «νῦν δ' οἱ ἐν ταῖς μεγίσταις δόξαις ὄντες ἐπὶ μικροῖς σπουδάζουσιν, ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν πολιτικῶν ἐξεστῶσι περὶ τηλικούτων πραγμάτων συμβουλεύειν παραλελοίπασιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅσα μικροψυχότεροι τυγχάνουσιν ὄντες οἱ προεστῶτες, τοσούτω τοὺς ἄλλους ἐρρωμενεστέρας δεῖ σκοπεῖν» κτ'· τὸ οὖν πλήρες· οὐ μὴν ἀθυμητέον, ἀλλ'— ἐρρωμενεστέρας δεῖ σκοπεῖν. Ἐν Νικοκ. 27 «περὶ μὲν οὖν τῶν πολιτικῶν—ἅπαντα μὲν οὐθ' εὐρεῖν, οὐτ' εἰπεῖν δυνατόν ἐστίν· οὐ μὴν ἀλλὰ πρὸς γε τὸ παρὸν ἀποχρώντως καὶ νῦν εἴρηται» οὐ μὴν ἐνδεῶς δηλονότι, ἀλλ' ἀποχρώντως αὐτ. 17 «διὰ πλείωνων

μὲν ἂν τις ἀποδείξειεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων συνιδεῖν ῥαδιόν ἐστιν· τὸδὲ πλήρες ταύτη· «οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τούτων χαλεπόν ἐστι καταμαθεῖν, ἀλλὰ κτέ.»

Μάλιστα δὲ Δημοσθένης τῷ σχήματι φιληδεῖ τούτῳ· καὶ γὰρ ῥητορικὸν τυγχάνει ὄν, ὡσπερ ἐξῆς ἐροῦμεν, καὶ εἰς δεινότητα ἐπιτῆδειον ἄξιον τοίνυν προενέγκασθαι τινὰ ἐκ τοῦ ῥήτορος παραδείγματα 1, 3 κέ. «ὡς ἔστι μάλιστα τοῦτο δέος μὴ—τρέψηται (Κρόβητος δὲ διορθοῦται κλέψη τε) καὶ παρασπάσσηται τι τῶν ὅλων πραγμάτων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεικῶς—ὃ δυσμαχώτατόν ἐστι τῶν Φιλίππου πραγμάτων καὶ βέλτιστον ὑμῖν»· εἶχε δ' ἂν τὸ ἐντελές ἐκείνη· οὐ μὴν οὕτω δεινὸν καὶ φοβερόν ἐστι, ἀλλ'— 2, 22, εἰ δέ τις ὑμῶν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν Φίλιππον εὐτυχοῦνθ' ὄρων ταύτη φοβερόν προσπολεμῆσαι νομίζει, σῶφρονος μὲν ἀνθρώπου λογισμῶ χρῆται—οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε—τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἐλοίμην»· οὐ μὴν τὴν Φιλίππου τύχην, φησί, προτιμῆσαιμι ἂν, ἀλλ'—8, 8: ὅτι μὲν δήπουθεν, οὐθ' ὅσια οὕτ' ἀνεκτὰ λέγουσιν, οὐθ' ὑμῖν ἀσφαλῆ, δῆλόν ἐστιν ἅπασιν, οὐ μὴν ἀλλ' ἐναντία συμβαίνει ταῖς κατηγορίαις, ἅς Διοπίθους κατηγοροῦσι καὶ αὐτὰ ταῦτα λέγειν αὐτούς»· ὁ. ἔ. καίπερ δὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐ μὴν σύμφωνά γε καὶ ὁμολογούμενα ἑαυτοῖς λέγουσιν, ἀλλ'—· Ἐνταῦθα τὸ οὐ μὴν ἀλλὰ Οὐεστερμαῖνός τε (ἐν τοῖς σχολίοις) καὶ Φουγαίνελος (ἐν Z. f. GW. 11. σ. 364) ἐξηγοῦνται ὡς ἐπιδοτικὸν καὶ δὴ ἴσον τῷ αὐτὸ μόνον ἀλλὰ καί»· οὐκ, ἔμοιγε δοκεῖν, εὐστόχως· ἐπεὶ τὸ οὐ μὴν οὐ δύναται δήπουθεν οὐ μόνον σημαίνειν· καίτοι πάρεστι καὶ αὐτὸ τὸ μόνον συμπληροῦντα προστιθέναι τῷ οὐ μὴν, ἥνικ' ἂν ἢ ἐν τῷ τοῦ ἀλλὰ κώλω ἀντίθεσις ἀπαιτῆ τοῦτο, ὡσπερ ἐν τῷ 8, 38 «οἷς ἐγὼ μὲν τὸ δικαιοτάτον καὶ ἀληθέστατον τοῦτ' ἀποκρinoῦμαι, ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀ νυνὶ ποιεῖτε, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ἐρῶ»· ὁ. ἔ. οὐ μὴν τοῦτο γέ (μόνον) μοι τὸ καθόλου ἀπόχη, ἀλλὰ—· ἔστι γὰρ τῷ ἐπιδοτικῷ καὶ ἐναντίον τὸ γέ συστατικὸν ὄν ἢ τὸ μόνον· παραπλήσιον δὴ καὶ τὸ Θεουκυδίδειον ἐν 5, 43, 2: «ᾧ ἐδόκει μὲν καὶ ἄμεινον εἶναι πρὸς τοὺς Ἀργείους χωρεῖν, οὐ μέντοι ἀλλὰ καὶ φρονήματι φιλονικῶν ἠναντιοῦτο»· τὸ

δ' έντελές· οὐ μέντοι ταύτη γε *μόνον* τῇ δόξῃ ἐπήρето ἢ προήγετο, ἀλλὰ κτέ. Ἄλλ' ἱκανά μοι ἐπιεικῶς δοκεῖ ταῦτα εἶναι τὰ παραδείγματα· εἰ δέ τις βούλεται παραβαλλέτω χωρὶς τῶν εἰρημένων παρὰ Δημοσθένει μὲν τάδε, 5, 3, 8, 49, 15, 28 καὶ 32, 19, 135 καὶ 203, 57, 3 καὶ ἄλλα· παρ' Ἰσοκράτει δὲ 1, 9, 5, 101 καὶ 138, 6, 24 καὶ 33, 7, 6 καὶ 37, 8, 1, 10, 14 κτλ. Τὸ σύμπαν δὲ οὐδ' ἂν ἐν οὐδαμοῦ εὔροι τις παρὰ γε τοῖς δοκίμοις παράδειγμα, πρὸς ὃ μὴ ἡ τοιαύτη συμπλήρωσις ἐπιτηδεῖα εἶη, ὥστε τό τε πρῶτον κῶλον οὐ μὴν μὴ ἀργόν, ὡς ἐνομίζετο, καθιστάναι, καὶ τὴν ὅλην διάνοιαν σύμμετρον καὶ ἐναργῆ ἐμφανίζειν.

Ἔτι δ' ἐκεῖθεν κατίδοι τις ἂν τὴν ἐρμηνείαν ἡμῶν ὀρθῶς ἔχουσαν, εἰ τοιαῦτα ἀντιπαραθεῖτο χωρία, ἐν οἷς έντελές τὸ οὐ μὴν ἐκφέρεται· οἷον Ἰσοκράτης ἐν τῷ πανηγυρικῷ ἐν ἀρχῇ μεμψάμενος ὡς τοὺς ἀθλητάς μᾶλλον τιμᾶεν τῶν τῇ φρονήσει τῇ σφετέρᾳ ὠφελεῖν δυναμένων, ἐπιλέγει αὐὸ μὴν ἐπὶ τούτοις ἀθυμῆσας, φησὶν, εἰλόμην ῥαθυμεῖν, ἀλλ'—ἦκω συμβουλευέσων κτέ.» τὸ γοῦν «ἀθυμῆσας» δῆλον ὡς ἐναντίον ἐστὶ τῇ προθυμίᾳ τοῦ ἦκειν συμβουλευέσοντα· ἔτι 69 «οὐ μὴν κατώρθωσαν—ἀλλὰ διεφθάρησαν» 5, 85 «οὐ μὴν ἀποστατέον ἐστὶν ἀλλὰ λεκτέον» ἀνθ' οὗ Δημοσθένης ἐν 57, 3· «οὐ μὴν, φησὶν, ἐλλείπων τὸ ἀποσιγήσομαι, ἀλλὰ καίπερ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃ νομίζω . . . δίκαια, ἐρῶ».

Νῦν δὲ καλὸν ἀνασκοπεῖν τίς ποθ' ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἔμφασις ταύτης οὔσα τυγχάνει τῆς συμπλοκῆς· φαίνεται μοι τοίνυν ἀναγομένη εἰς τὸ παρὰ τοῖς ῥήτορσι καὶ σοφισταῖς κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν καλούμενον σχῆμα, ὅπερ γίγνεται ἐξ ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως τῶν ἐναντίων τὰς ἰδέας πεφυκόντων· συχὰ δ' ἂν τις εὔροι τούτου ὑποδείγματα· οἷον Θουκ. 6, 87, 2 «οὐκ ἀκλητοὶ παρακληθέντες δέ». Ἰσ. 7, 58 «οὐκ ἀποκεκρυμμένης ἀλλὰ φανεράς» 7, 30 «οὐκ ἐμπλήκτως ἀλλ' εὐκαίρως» 4, 52 αὐὸ γὰρ μικροῦς οὐδ' ὀλίγους οὐδ' ἀφανεῖς ἀγῶνας ὑπέμειναν ἀλλὰ πολλοὺς καὶ δεινοὺς καὶ μεγάλους» καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ δι' ὅλων δὴ κῶλων ἐντέχνως καὶ χαριέντως ἀντιτιθεμένων· καὶ γάρτοι συμβάλλεται εἰς δεινότητα καὶ αὔξησιν τὸ σχῆμα· ἐπιλαμπρυνομένη

γὰρ τῇ ἀντιθέσει ἡ ἔννοια μείζονα καὶ ἐναργεστέραν τὴν φαντασίαν παρέχεται. Καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ ἐχρῆν μὲν ἀκριβολογουμένους προσθεῖναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀλλά· οὔσης δὲ τῆς τῶν ἀντιθέτων φύσεως τοιαύτης, ὥστε τοῦ ἐτέρου λεγομένου τὸ ἕτερον, εὐθύς ὑποσημαινόμενον προσπέτεσθαι καὶ ἐπηχεῖν τῇ ψυχῇ, εἰκὸς ἦν τῆς βραχυλογίας στοχαζομένοις παραλιπεῖν τὸ ἐν τῇ ἄρσει ἀντίθετον ῥάδιον ὃν ἀπεικάσαι, ὑποσημαίνοντος αὐτὸ τὸ οὐ μὴν. Εἰ δὲ δεῖ ἐτέρῳ ὁμοίῳ παραδείγματι χρῆσθαι, τὸ ἀλλὰ νῦν γε» ἔχει τις ἂν προχειρίσασθαι, ἐν ᾧ παραπλησίως ἢ τοῦ ἀντιθέτου ὑπόκειται ἔλλειψις. Δημ. Ὀλ. Γ'. 33 ἀεὶ οὐν ἀλλὰ νῦν γ' ἔτ' ἀπαλλαγέντες τούτων τῶν ἐθῶν ἐθελήσητε στρατεύεσθαι» κτῆ· λείπει γὰρ δὴ τὸ «εἰ μὴ πρότερον». Κεφάλαιον δὲ τὴν τοῦ οὐ μὴν (οὐ μέντοι) ἀλλὰ δύναμιν τε καὶ χρῆσιν ὧδ' ἂν ἔχοιμι δηλώσαι· χρῶνται γὰρ τούτῳ, ὅπταν παρεπόμενόν τι μὲν τοῖς προηγουμένοις καὶ ἐπεικαζόμενον, οὐ μέντοι ἡ ἰδέα ἐκ τῆς ἐπιφερομένης σημαίνεται ἀντιθέσεως, ἀποτρέπηται, ἕτερον δὲ τούτῳ ἀντιφέρηται· τοιγάρ τοι ὡς τὰ πολλὰ προηγεῖται τὸ μέν· λέγεται δ' αἰετοτε μετὰ πάθους τινὸς καὶ ἐμφάσεως.

Βουλοίμην δ' ἂν πρὶν τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ περὶ ἐτέρας ἐπιπολαζούσης δόξης ἐχομένης τῷ πεπραγματευμένῳ φράσαι ἃ ἐγὼ νομίζω. Κρυγῆρός τε γὰρ καὶ Κλασσήνιος ἐν Θουκ. 1, 3, 3 «οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» τὸ οὐμὴν οὐδὲ ὑπολαμβάνουσιν ὁμοίως ἔλλειπτικὸν εἶναι καὶ δὴ ἀσφατικὸν πρὸς τὸ καταφατικὸν οὐ μὴν ἀλλά· τοῦτο δ' οὐ σοφῶς εἰρησθαι δοκεῖ μοι τοῖς ἄλλως πάνυ σοφοῖς καὶ δακίμοις ἐκείνοις φιλολόγοις· ἀσφατικὸν μὲν γὰρ τοῦ οὐ μὴν ἀλλά εἶη ἂν τὸ οὐμὴν ἀλλ' οὐ (οὐδέ), ὥσπερ τὸ Δημοσθένειον ἐκεῖνο «οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα»· τάχα δ' ἂν εἶπε καὶ «οὐδ' ἠδέα» εἰ οὕτως ἔτυχε· τὸ δ' αὖ οὐ μὴν οὐδὲ ἀπόφασις μὲν φαίνεται οὔσα τοῦ καὶ μὴν καί, δέον δὲ φάναι «καὶ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» ἢ «οὐ μὴν εἶρηκε καὶ βαρβάρους» κατ' ἀφομοίωσιν καὶ συμφωνίαν συνήθη καὶ ἡ ἐτέρα κατάφασις εἰς ἄρνησιν μεθέστηκε· ἔλλειψις μέντοι ἐνταῦθ' οὐδέν τι ἂν μᾶλλον εἶη, ἢ εἰ πεφρακῶς ἐτύγγανεν «οὐ μὴν εἶρηκεν οὐδὲ βαρβάρους».

Σχεδόν δ' εὐδηλον ἐστὶν ἤδη καὶ τὸ οὐ γὰρ ἀλλὰ τίνα τρόπον ἀρμόττει συμπληρωσαί τε καὶ διασαφῆσαι· Ἀριστ. Βατ. 58. «Μὴ σκῶπτέ μ' ὦδελφ'· οὐ γὰρ ἀλλ' ἔχω κακῶς»· ὁ. ἔ. οὐ γὰρ καλῶς ἔχω, ἀλλὰ κακῶς. Πλάτ. ἐν Πολιτ. 49, 2· «οἶμαι μὲν οὐδένα (δηλ. κρατήσῃν), ἧ δ' ὅς· οὐ γὰρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια»· τ. ἔ. οὐ μόνον τὸ ἐπιτελέσαι ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια· ἀντίκεινται γὰρ τὸ ἐπιτελέσαι καὶ ἐπιχειρεῖν, ὥσπερ τέρμα καὶ ἀρχή.

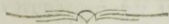
Ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἠγοῦμαι δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων πάντων μορίων διηκριβῶσθαι πω τὴν φύσιν καὶ δύναμιν καὶ τὴν εὐλογον χρῆσιν· ἦν δὲ θεὸς ἐθέλη καί μοι ὕστερον σχολὴ ἐγγένηται, πειράσομαι καθ' ὅσον ἐστὶν ἐπ' ἐμοὶ συντελέσαι πρὸς τ' ἐναργεστέραν αἴσθησιν καὶ ἀκριβεστέραν κατανόησιν κόσμου τῆς ἐλληνικῆς διαλέκτου ἐξαιρέτου καὶ ἀνυπερβλήτου· ὥσπερ γὰρ ἡ μουσικὴ διὰ τῶν φθόγγων ἀόριστους τινὰς καὶ μυστηριώδεις πέφυκεν ἐμβάλλειν τῇ ψυχῇ διαθέσεις καὶ πάθη καὶ ὀρμάς, οὕτως, οἶμαι, καὶ τὰ μόρια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἀόριστόν τινα καὶ καθολικὴν τὴν φύσιν ἔχοντα, ὁμοίας τινὰς ἐνεργάζεται μυχίας ἐμφάσεις, οἷας δὴ πολλαί τε καὶ παντοδαπαὶ λέξεις οὐκ ἂν ἐξαρκέσαιεν. Χρὴ δὲ τοὺς περὶ τὴν ἀρχαίαν μοῦσαν διατρέβοντας καὶ σπουδάζοντας τῆς συμπάσης ἰδέας καὶ καλλονῆς τῶν ἐλληνικῶν λόγων γεύεσθαι, μηδὲ τὰ ἐλάχιστα ἀπαξιοῦν θεωρεῖν τε καὶ διασκοπεῖν· καί μοι δοκεῖ πάνυ ἐμμελῶς τοῦτο παραινεῖν ὁ περικλεέστατος τῶν Γερμανῶν ποιητῶν Γοίθιος, ὃς οὐκ ἀναξίως δόξαν ἔσχηκεν ἀρχαίας ἐλληνικῆς εἰληχένας φύσεως καὶ μουσῆς· ἔχουσι δ' οἱ στίχοι ὧδε, εἰ καλῶς ἀπομνημονεύω τὰς λέξεις, ἐν τῇ γερμανικῇ διαλέκτῳ·

Wenn du willst dich des Ganzen erquicken,
so musst du auch das Kleinste erblicken.

εἶησαν δ' ἂν ταῦτα ἐλληνιστὶ τοιαύδε·

Θέλεις λαθεῖν τοῦ παντὸς ἡδονὴν καλοῦ;
ἐπισκόπει καὶ τοῦλάχιστον εὐ μέρος.

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΛΑΣΣΙΑΔΗΣ;



ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ
ΠΑΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΠΟΥΔΑΝ ΠΑΣΑΝ.

Τὸ νῦν κατὰ πρῶτον δημοσιεύμενον τοῦτο ἔγγραφον ἐδόθη μοι ἐν Πάρῳ ἐφέτος, ὅπου εἶχον μεταβῆ κατὰ τὰς παύσεις, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελαγραμμάτου· εἶναι δὲ ἄξιον δημοσιεύσεως διὰ τὸ ὕψος, εἰς ὃ εἶναι συντεταγμένον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐν τοῖς προθύροις αὐτοῖς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· διότι εἶναι συντεταγμένον τῇ 15^ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1820.

Ιη. Πρωτοδικος.

Ἵψηλότατε, ὑπέρτατε εὐεργετικώτατε καὶ θεοφρούρητε ἀπτου-
λάχ πασσᾶ βεζύρη καὶ καπουδᾶν πασσᾶ ἐφένδη μας, τὴν
ὑψηλότητά της ὡς πιστοὶ ραγιαῖδες καὶ σκλάβοι προσκυνούν-
τες, τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν της κατασπαζόμεθα :

καὶ ἀναφέρομεν γονυκλιτῶς εἰς τὸ θεοφρούρητον ὕψος της ἡμεῖς
οἱ σκλάβοι καὶ πιστοὶ ραγιαῖδές της, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου
Πάρου, ὅτι ἐρχόμενος εἰς τὸ πτωχικὸν μας νησίον ὁ ἐνδοξότατος
καὶ φρονιμώτατος σερασκὲρ πεῖς Ἐμὶν ἀγᾶς μᾶς ἐφανέρωσεν ὑψη-
λὸν προσκυνητὸν της πουγιορουλδί, ἐν ᾧ μᾶς εἰδοποιεῖ τὸ θεο-
τίμητον ὕψος της, ὅτι ὁ κραταιότατος καὶ γαληνότατος ὕψιστος
βασιλεὺς σολτάν Μαχμουτ ἐφένδης μας (οὗ τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα
νὰ ἦναι αἰώνια), ἐλεῶν βασιλικῶς καὶ εὐσπλαγχνισθεὶς θεοπνεύ-
στως τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἡμῶν τῶν νησιωτῶν, ἐλεεινῶν σκλά-
βων τοῦ κράτους του, θέλει νὰ διάγωμεν μὲ ἡσυχίαν καὶ χωρὶς
κάμμιαν ἐνόχλησιν ὑπὸ τὸν μέγαν καὶ χαρμόσυνον ἴσκιον τῆς
κραταιᾶς καὶ ἀνικητοῦ βασιλείας του, τὸ ὅποῖον ἀκούσαντες ὅλοι
μὲ χαρᾶς δάκρυα ὑψώσαμεν τὰς χεῖρας πρὸς κύριον τὸν θεὸν τοῦ
οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ἐκάμαμεν μυρίους δοθᾶδες καὶ δεήσεις
διὰ τὴν πολυχρόνιον καὶ πανευφρόσυτον ζωὴν καὶ στερέωσιν τῆς

ὑπερτάτης του μεγαλειότητος ἐπὶ τὸν ἱερόν καὶ ὑπέρλαμπρον θρόνον της.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ βασιλικὴ θεόπνευστος νεῦσις καὶ βουλή, καὶ ἐπειδὴ οὕτω μᾶς προστάζει σφοδρῶς τὸ ἡγεμονικὸν πουγιουρουλδὶ, ὅτι νὰ ὁμολογήσωμεν τὸ χάλι μας, ἀναφέροντες γοερῶς εἰς τὸν εὐσπλαγχνικώτατον βεζύρην ἐφένδην μας, ὅτι μετὰ τὸ πασαλῆκι τοῦ ἀοιδίου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ ἐφένδην μας, ἐξ αἰτίας τῶν νέων δόσεων καὶ ἀσυνήθιστων ἐπιφορτισμῶν, ὅπου ἐπληρώναμεν καὶ πληρώνομεν, καὶ ἐξ αἰτίας τῶν πουμπασίρηδων, οἱ ὅποιοι στελλόμενοι εἴτε διὰ κοινὰς, εἴτε διὰ μερικὰς ὑποθέσεις, καὶ ὄντος ἀπροσδιορίστου τοῦ χιςμετίου των, μεταχειρίζονται κάθε βίαν καὶ δυναστείαν, καὶ πέρνουν ποσότητας χρημάτων ὑπερόγκους, κατήντησε τὸ ἀθλιέστατον νησί μας κοινῶς τε καὶ μερικῶς εἰς χρέη βαρύτατα καὶ εἰς μίαν ἐλεεινὴν καὶ ἐσχάτην πτωχίαν, ὥστε ἀμηχανοῦμεν πλέον, ὑστερούμενοι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ὅθεν, ὑψηλότατε καὶ εὐσπλαγχνικώτατε βεζύρη μας, προστρέχομεν μετὰ θερμῶν δακρῶν εἰς τὸ ἔλεός της, γονυκλιτῶς δεόμενοι νὰ εὐσπλαγχνισθῆ καὶ νὰ ἐλέησῃ ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς ῥαγιαδὰς της, καὶ νὰ συνεργήσῃ δι' ὑψηλῆς προστασίας της ὅπου νὰ ἐκδοθῆ ὑψηλὸν προσκυνητὸν βασιλικὸν χάτι, διὰ νὰ σηκωθῶν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ ἡμᾶς ὅλαι αἱ ἀσυνήθισται δόσεις καὶ ἐπιφορτισμοὶ, αἱ ὅποια εἶναι αἱ ἀκόλουθοι. Πενδὲ προβάτων νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἐπειδὴ μήτε διὰ τὴν πτωχικὴν ζωτροφίαν μας δὲν εὐρίσκονται πρόβατα εἰς τὸ νησί μας, καὶ ἐπειδὴ ἄλλοτε δὲν ὑποχρεώθημεν νὰ τὸ πληρώσωμεν, εἰμὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὑψηλοτάτου Σαῖδ Χασάν πασσᾶ σουγεμ. παρομοίως νὰ μὴ πληρώνωμεν, ὡς νέον δόσιμον καὶ αὐτό· πεσινάτι καὶ πακιγιέ νὰ πληρώνωμεν μόνον τόσον, ὅσα ἐπληρώναμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀοιδίου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ. Προσφορὰν καὶ συνεισφορὰν νὰ γίνῃ ἴλεως εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ πληρώνωμεν· βοήθειαν νέας δραγουμανίας νὰ μὴ πληρώνωμεν Ζαπίτης ἢ ταχσηλδάρης νὰ μὴν ἔρχεται εἰς τὸ νησί μας, μήτε πιτερμέ Ζαπιτληκίου ἢ ταχσηλδαρληκίου νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔρχεται καθῆς, κατὰ τὸ παλαιόν, νὰ κρίνῃ τὰς μερικὰς ὑποθέσεις

μὲ τὸ μαραφέτι τῶν προεστῶτων καὶ κατὰ τὰς τοπικὰς μας συν-
νηθείας, ὁ ὅποιος ἀπὸ μὲν τὰς ὑποθέσεις ὅπου κάμει ταχσῆλι νὰ
πέρνη ρέσιμον ἀνὰ δέκα εἰς τὰ ἑκατὸ, ἀπὸ δὲ τοὺς σερετ δαβα-
δες νὰ μὴν ζητῆ οὔτε νὰ πέρνη λόγῳ ρεσίματος οὔτε ὀβολόν.
Νὰ μὴν ἔρχωνται εἰς τὸ ἐξῆς βεκίληδες τῶν δραγουμανέων εἰς
τὰ νησία μας, διὰ νὰ συνάζουν τοὺς πακιγιέδες, μήτε βηκιαλέτι
νὰ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ στέλνωμεν ἡμεῖς τοὺς πακιγιέδες μας
εἰς τὴν Πόλιν, ἣ ὅπου εὐρίσκεται ὁ δραγουμάνος. Ὅταν ἔρχων-
ται μαμουρηδες πουμπασίρηδες εἰς τὸ πτωχὸν νησίον μας διὰ
κοινὰς ὑποθέσεις, νὰ διορίζεται ἐγγράφως εἰς τὸ πουγιουρουλδὶ
τὸ χισμέτι των κατὰ τὸ χάλι μας, καὶ ὅταν δὲν ἦναι διωρισμέ-
νον τὸ χισμέτι των ἐγγράφως, οἱ πουμπασίρηδες νὰ μὴ ζητοῦν
ἐδῶ τίποτε. Ὅσοι πουμπασίρηδες σταλοῦν διὰ ὑποθέσεις μερι-
κάς, νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ ζητοῦν οὔτε νὰ πέρουν ἀπὸ τὴν κοι-
νότητα οὔτε χισμέτι οὔτε ταϊνάτι, ἀναθεωρουμένου τοῦ δαβα
κατὰ τὴν τοπικὴν μας συνήθειαν, καὶ νὰ πληρῶνῃ τὸ χισμέτι
ὅποιος ἔχει τὸ ἄδικον.

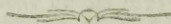
Οὕτω δεόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ θερμῶν δακρῶν τὸ
ἔλεός της νὰ εὐσπλαγχισθῆ καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὰς πανεκλάμ-
πρους ἡμέρας της τοὺς πτωχοὺς βαγιαδες καὶ σκλάβους της, καὶ
νὰ συνεργήσῃ νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ νεωτερισμοὶ
δι' ὑψηλοῦ χατίου, ὄντες ὑπὲρ τὴν δύναμίν μας, ὅπου τακάτι
πλέον δὲν ἔχομεν οἱ πτωχοὶ, διὰ νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς ἡμέραν
καὶ νύκτα θερμούς δοβαδες πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀκλο-
νήτου διαμονῆς καὶ στερεώσεως τοῦ θεοφρουρήτου ὕψους της.

Καὶ ταῦτα μὲν σκλαδικῶς, μένομεν δὲ

1820, Φεβρουαρίου 15, Πάρος

(Τ. Σ.)

δοῦλοι καὶ πιστοὶ βαγιαδες
οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου.



χηδόν, καὶ ὅσον προβαίνουν οἱ στίχοι, καὶ περ ἰσομήκεις, περιλαμβάνουσι πλείωτερα γράμματα.

Ἄν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ψηφίσματος ἄρχων Ἀντίπατρος εἶνα, ὃ ἐν τοῖς καταλόγοις τιθέμενος εἰς τὸ ἔτος 389 πρὸ Χριστοῦ, ἔχω ἀμφιβολίαν, διὰ λόγους τινάς, κλίνω δὲ νὰ ὑποθέσω ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ὁμώνυμός τις, ὅστις νὰ ἤρξε μετὰ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα, ἦτοι μετὰ τὸ 292 π. Χρ. ἔτος, ὅτε ἐκλείπει ἡ σειρά τῶν ἀρχόντων, ἐν νεωτέροις δὲ χρόνοις παρὰ τῶν φιλολόγων ἐτέθησαν τινὰ ἀρχόντων ὀνόματα ἐκεῖ μετὰ πλείονος ἢ ἐλάσσονος πιθανότητος. Πάντως ὅμως ἐντὸς τοῦ γ'. αἰῶνος πρ. Χρ. ἤρξεν ὁ Ἀντίπατρος, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων φαίνεται ἀπαιτοῦν. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑποθέσῃ ἄλλον τινὰ Ἀντίπατρον πολὺ μεταγενέστερον, ὅστις εἰς τὸ 45 μετὰ Χριστὸν ἔτος ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰκαστικῶς. Εἰς τοῦτο ἀντίκειται μεγάλως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων.

Περὶ τοῦ Διθυκοῦ θεοῦ Ἀμμωνος ὅτι ἤδη πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ἐλατρεύετο, ἰδίως ἐν Σπάρτῃ καὶ Θήβαις, εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων· ἂν δὲ εἶχε καὶ ἱερὸν ἴδιον ὁ θεὸς οὗτος ἐν Ἀθήναις, ὡς ὑποφαίνεται ἐκ τούτου τοῦ σημερινοῦ ψηφίσματος, δὲν ἤξεύρω ἐγὼ λεγόμενον ἀλλαχοῦ ἐν συγγράμμασιν ἢ ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, θυσίαν ὅμως δημοσίαν τελεσθεῖσαν τῷ Ἀμμωνι ἐν Ἀθήναις παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐν ἔτει 333 πρ. Χρ. ἀναφέρει ἡ ἐν τῷ C. I. Gr. ὑπ' ἀρ. 157 ἐπιγραφή. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ εἰς τινὰ σχέσιν μὲ τὸν Ἀμφιάραον ἦτο ὁ Ἀμμων, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Ἀμφιαράου ν' ἀναγορευθῶσι κελεύει τὸ ψηφισμα οἱ στέφανοι τῶν τιμηθέντων ἀνδρῶν. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσιν ἐξετασθῆ καὶ διασαφηθῆ ὑπὸ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐκδοτῶν τοῦ ἀξιοπεριέργου τούτου ἐγγράφου.

2.

.....

...ΟΑΙΕ..

...ΙΤΟΞΛΕΙ καὶ..

...τος δὲ ἐπηγγείλα(το..

..ιων εἰς ἅπαντα τὰ..

- 5 .οντα τῶι κοινῶι Με(σογειῶν; ἀπο-
 δεδώκασιν δὲ καὶ λόγον καὶ
 εὐθύνα(ς ἀπά)ντων τ(ῶν ὠικο-
 νομημένων αὐτοῖς ἐν τῶι
 ἐν)αυτῶι· ἔν' οὖν καὶ (τὸ κοινὸν
 40 τῶν θιασωτῶν φανε(ρὸν ποιῆι
 πᾶσιν τοῖς βουλομέ(νοις φι-
 λοτιμείσθαι εἰς τε τ.....
 καὶ εἰς ἑαυτοὺς, ἀγαθ(ῆι τύχηι,
 δεδόχθαι τοῖς θιασώτ(αις
 45 ἐπ)αινέσαι ΤΙ....

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, κολοβοῦ ἄνω, κάτω καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὄρῳντι, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὁ τόπος τῆς εὐρέσεώς του ἀγνωστος, ἀλλὰ πάντως ἐν Ἀττικῇ. Ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας τῇ 11 Ἰανουαρίου 1877. Εἶδος γραφῆς ὄχι τὸ στοιχηδόν. Γραμμάτων σχῆμα τὸ τῶν Μακεδονικῶν ἐν γένει χρόνων. Τοῦτο τὸ θιαστικὸν ψήφισμα, ὡς καὶ τὸ ἐφεξῆς, ἄς παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐν τῷ C. I. A., καὶ ἰδίως τὰ ὑπ' ἀριθ. 602 καὶ 603, ὄντα τῶν Μεσογειῶν.

Μετὰ τὸν δέκατον στίχον τοῦ ψηφίσματος, θέλει πᾶς τις παρατηρήσει, ἡ ἔννοια τοῦ λόγου δὲν εἶναι ἀρτία, διότι λείπει τὸ ὅτι τὴν εὐχαριστίαν του ἤθελε νὰ ποιῆ τὸ κοινὸν φανεράν εἰς τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτό, καὶ λοιπὸν ῥητέον, ὅτι ἡ συντομίας χάριν παρέλειψε μίαν τῶν συνήθων φράσεων ὁ ψηφισματογράφος, ἡ ὁ χαρακτῆς τῶν γραμμάτων τὴν παρέδραμε.

3.

.....

...εἰων ΛΙ...

..... λ α ἐν στ.....

... | ας ἐν τῶι ἱε(ρῶι)...

. ἀΓ; ὁ τῆς Ο; υς(ίας);...

- 5 . το γραμματ(.....Μεσο-
 ο)γειῶν τὰ ἐψ(ηφισμένα τῶι κοινῶι τ-
 ῶι Μεσογει(ων.....δο-
 ὦνα[ι] τὸν ταμ(λαν τῆς διοικήσεως; εἰκ-

οσι δραχμ(ας ἐκ τῶν εἰς τὰ ψήφισμα-
 10 α ἀναλισκο(μένων τῷ δήμῳ);

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου πάντοθεν σχεδὸν κολο-
 βὸν καὶ μόνον κάτω ἔχον μέρος τι ἄγραφον, ἔχει τὰ ἀνωτέρω
 στοιχηδὸν γεγραμμένα. Ἐρέθη ἡμῖν, ὅτι εὑρέθη ὀπίσω τοῦ χω-
 ρίου Καματεροῦ, μεταξὺ Χασιάς καὶ Λιοσίων. Ἦγοράσθη ὑπὸ
 τῆς Ἑταιρίας τῆ 4 Ἀπριλίου 1877. Ὑψος αὐτοῦ 0,13, πλάτος
 0,17, πάχος 0,07. Εἶχον πιθανῶς οἱ στίχοι ἀνά 28 γράμματα,
 ὡς ἐκ τῶν οὐχὶ τόσον ἀβεβαίων συμπληρώσεων τῶν στίχων ζ'.
 ή. καὶ θ'. ὑποδεικνύεται.

4.

"Ἐδοξεν τοῖς δημόταις· Πυθό-
 δωρος Φιλοκλέους Ἐπικηφί-
 σιος εἶπεν· ἐπειδὴ οἱ αἰρεθ-
 έντες ὑπὸ τῶν δημοτῶν κατή-

5 γοροι Νεοκλέους καλῶς καὶ
 δικαίως ἐπεμελήθησαν τοῦ
 ἀγῶνος καὶ εἶλον αὐτὸν ἐν τ-
 ῶ) δικαστηρίῳ, δεδόχθαι τ-
 οῖς δημό)ταις, ἐπαινεῖσαι αὐ-
 10 τοὺς ἀρετῆς) ἕνεκα καὶ δικα-
 ισσύνης).....

.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Δι-
 πύλου ἀνασκαφαῖς τῆς Ἑταιρίας ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηδὸν
 γεγραμμένα. Ὑψος τοῦ λίθου 0,25, πλάτος 0,28, πάχος 0,07.

"Ἄλλο τοιαύτης ὑποθέσεως ψήφισμα εἴτε δήμου ἐνὸς τῶν
 πολλῶν εἴτε τοῦ μεγάλου δήμου τῶν Ἀθηναίων δὲν γνωρίζω
 νὰ ἐφάνη ἕως τώρα, καὶ κρίμα ὅτι οὕτω ἄνευ ἀρχοντος καὶ
 ἄλλως κολοβὸν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ περιεργότατον τοῦτο ἔγ-
 γραφον, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἀνή-
 κει. Οὐδὲν δὲ ἠδυνήθη νὰ εὔρω ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ οὕτω γυμνῶς
 ἀναφερομένου ὡς ἀλόγτος Νεοκλέους οὔτε περὶ τοῦ εἰπόντος τὸ
 ψήφισμα Πυθοδώρου, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις, μάλιστα ἐν

τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων, τῇ ὑπὸ Sauppe καὶ Baiter, ἔνθα πλουσιώτατοι πίνακες τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος ἐκριστολογοῦντο ἡμέραν καὶ νύκτα.

5.

....?.....	...?...
. εν Ι.
Δ)ωρίων	Καλλ(ιστι)ν
Ν)ουμήνιος	Δόρκιον
Φ)ειδίας	Κόμφη
5 Κλ;)ειγένης	Σιμάλη
...ης	Μηλίσ.

- Ἄγαθῆι τύχη, ἐπὶ Διομέδοντος ἄρχοντος, Σ-
κιοφοριῶνος ἀγορᾷ κυραὶ, Διονύσιος Τ-
ενέδ;)ιος εἶπεν· δεδόχθαι τῷ κοινῷ· τῶν θι-
40 ασωτ)ῶ(ν)· εἶπει τὰ τε ἄλλα πράττουσιν καλῶς
καὶ εὐ)σεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεοὺς, ἀναθεῖναι
αὐ)τοὺς καὶ στήλην ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἄρτε-
μιδο)ς καὶ τὰ ὀνόματα ἀναγράψαι τῶν θιασωτῶ-
ν ἀπ)άντων, ἀναγράψαι δὲ καὶ τῶν ἱερει)αν τῶ-
45 ἐπιγ)νομένων κατ' (ἐ)νιαυτὸν ἀπὸ Διομέδο-
ντος ἄρχοντος, ἐὰν δόξει τῷ κοινῷ ὀρθῶς ἐ-
πι)μεμελεῖσθαι τῶν κατὰ τὴν θεόν· ἀναγράψ-
ειν δὲ καὶ τῶν ἐπεισιόντων συνθιασωτῶν
τ)ὰ ὀνόματα, ἐπὰν καταβάλωσιν τὸ ἐπιβάλλο-
20 ν) αὐτοῖς τοῦ ὑπάρχοντος ἀργυρίου κατὰ τὸ-
ν ν)ό(μ)ον ἐν τῷ ἐράνω· ἐνγραφέτω δὲ ἕκαστ-
ος αὐτὸν τῷ αὐτοῦ ἀναλώματι μετὰ τοῦ ταμ-
ί)ου καὶ τοῦ γραμματέως.
τὸν ταμί- τὸν γραμ-
25 αν ματέα
Διονύσιον. Θεόπροπον.

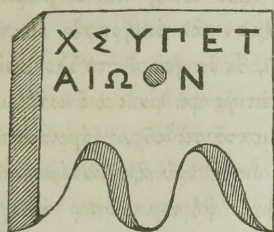
Στήλη λίθου Ὑμηττίου, ὅλως ἀκόσμητος, ὕψους 0,58, πλά-
τους 0,38, πάχους 0,07, εὑρεθεῖσα τῇ 18 Αὐγούστου 1879
ἐντετοιχισμένη ἐν τοίχῳ τινὶ κακοκτίστῳ μεταξύ τῆς πρώτης
καὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως περιβόλου,

τοῦ ἀρτίως φανέντος νοτίως τοῦ Διπύλου, ἔχει τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα θιασωτῶν, γεγραμμένον ὄχι ἀκριβῶς κατὰ τὸ σύστημα τῆς στοιχηδὸν γραφῆς, ἀλλὰ πλησιάζον εἰς αὐτό. Εἶναι δὲ ἀδηλον ὁπωσοῦν, ἂν δὲν ἐκολοβώθη ἄνω ἢ στηλῆ. Εἶναι μὲν ἡ τομὴ ἐκεῖ εὐθεῖα, ἀλλὰ φαίνεται ὡς ἐκ θραύσεως καὶ δὲν ἔχει οὐδὲν γαῖσον ἢ κανόνα, καὶ τὰ ὀνόματα τὰ κύρια ἄρχονται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χειλούς τοῦ ἀνωτάτου· ὥστε ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπεκόπη ἐκεῖ ποτε ὁ λίθος ὑπὸ τῶν αὐτὸν ἐντοιχισάντων, καὶ ἔλειψάν τινες ὄχι ἴσως ὀλίγοι στίχοι. Τοῦτο ἄγεται τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ δ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος λείπει τὸ ὑποκείμενον τῆς τοῦ λόγου προτάσεως, καὶ οὕτω δὲν φαίνεται τίνες εἶναι οἱ πράττουσι καλῶς καὶ εὐσεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεούς. Ἐὰν πῶς θὰ ἦσαν ἱερεῖς, ὧν δὴ βλέπομεν ἄνω τινὰ ὀνόματα, ἀντικρῦ των δὲ καὶ τὰ ἱερειῶν, ὡς ὀρίζεται ἐν τῷ ιδ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος. Ἐχει δὲ τὸ θιασιτικὸν τοῦτο ψήφισμα καὶ ἄλλως ἀμέλειάν τινα περὶ τὴν σύνταξιν τῶν φράσεων καὶ δυσκολίας τινάς, εἰς ἃς δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ διατρέψωμεν.

Τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Διομέδοντος τίθεται εἰς τὸ 262 πρὸ Χρ. ἢ καὶ εἰς τὸ 265 ὑπὸ τοῦ A. Dumont. Ἴδε τὰς δύο αὐτοῦ πραγματείας *Essai sur la chronologie des archontes Athéniens postérieurs à la cxx^e Olympiade*. Paris, 1870, καὶ *Fastes éponymiques d'Athènes*, 1874, ἐνθα συζητεῖ τὰς διαφορὰς περὶ τούτου τῶν λογίων γνώμας.

Ἐν τῷ γ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος συνεπληρώσαμεν τὸ ἐπὶ τοῦ λίθου κενὸν διὰ τῶν ἐνέδ' μόνον χάριν παραδείγματος, ὄχι μετ' ἀξιώσεως ὅτι ἐτύχομεν τοῦ ἀληθοῦς. Ἄν ἐκεῖ δὲν ἦσαν γράμματα δηλοῦντα τὸν πατέρα τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ τὴν πατρίδα ἢ τὸν δῆμον, τότε ἴσως ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ ἀληθές, διότι ξένον θιασώτην καὶ δὴ Τενέδιον ἡδυνάμεθα πολὺ καλὰ νὰ ἐμβάλωμεν, ὄχι δὲ καὶ δημότην Ἀττικόν, Τειθράσιόν τινα ἢ Τρικορύσιον, ὡς μὴ χωροῦντος τοῦ τόπου πλείονα τῶν τεσσάρων γράμματα ἢ τὸ πολὺ πέντε.

6.



Σκευάριον αὐτοτελές ἐξ ὀπτῆς γῆς, ὁποῖον καὶ ὁπόσον τὸ δεικνύει τὸ ξυλογράφημα, εὔρεθὲν ἐν ταῖς τοῦ Διπύλου ἀνασκαφαῖς, ἔχον οὐδὲν ἄλλο ἐπιγεγραμμένον εἰμὴ τὸ δημοτικὸν ὄνομα *Ἐυπεταιῶν* καὶ μίαν τρυῖπαν διαμπερές, ὅπως ἀτριβῆ, ἔπρεπε νὰ φανῆ εἰς πάντας ὅσοι τὸ εἶδαν πρᾶγμα ἀκατάληπτον καὶ οἷον νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἀγγλίνουσαν τῶν ἀρχαιολόγων πρὸς μάντευσιν τῆς ποτὲ χρήσεώς του. Ἡμεῖς οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκφροντίσωμεν. Λέγομεν δὲ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ τὸ μελετήσωσιν, ὅτι τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγκεκαυμένα καθ' ὃν καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ἀρίστης ἐποχῆς, ἡ δὲ ἄλλη ἐπιφάνεια, λειοτάτη οὔσα, ἔχει ἐρυθρόξανθον χροιάν κεράμου· ἡ δὲ ὅλη ἀπεργασία λίαν ἐπιμελής. Μηδεὶς δὲ ὑποθέσῃ, ὅτι ἤτό ποτε καθηλωμένον που τὸ σκευάριον τοῦτο διὰ τῆς τρύπας, διότι ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια ὁμοίως οὔσα λειοτάτη ἐναντιοῦται εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν.

7.

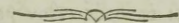
Νεοκλῆς Θεορίκιος ἀνέθηκεν,
Δωρίδος ἱερωμένης.

Ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὸ νότιον τέρμα τῆς ὁδοῦ Ἰψηλάντου καὶ ἀνατολικῶς τῆς δημοτικῆς δεξαμενῆς ὑδάτων ἐκτίζετο πρὸ δύο περίπου μηνῶν οἰκία τοῦ Νικολάου Ἰωαννίδου. Ἐν τῇ σκαφῇ τῶν αὐτῆς θεμελιῶν εὑρέθησαν γραμμαῖ τινες πωρίνων λίθων, ὧν ἡ φορὰ καὶ τὸ σχῆμα δὲν ἐξητάσθησαν, κεῖνται δὲ τανῦν ἐν μέρει μὲν ἐπικεκαλυμμένα ὑπὸ τῆς νεοκτίστου οἰκίας, ἐν μέρει δὲ

ὑπὸ τὴν ὁδὸν αὐτὴν. Εὐρέθησαν δὲ αὐτοῦ ἀρχαῖά τινα ἃ ὑποδη-
λοῦσι τὴν ὑπαρξιν ναοῦ ἴσως, οἷον ἐν πώρινον γεισοειδὲς μέγα
τεμάχιον μὲ ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην
ἐπὶ ἱερέως Κίκωνος, ἧς ἐπιγραφῆς τὸ ὄλον κείμενον δὲν ἀντεγρά-
ψαμεν, δευτέρα δὲ ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ ἀνωτέρω παρατεθειμένη, ἐπὶ
Ἰμηττίου λίθου ἐπιστυλιοειδοῦς, γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρό-
νων, ἐνῶ ἡ τοῦ Κίκωνος πολὺ ἀρχαιοτέροις. Τρίτον εὐρέθη αὐτοῦ
ἀρχαῖον, τὸ ὄργανικὸν ψήφισμα, ὅπερ ἀντιγράψας ἐτύπωσεν ἐν
τῇ Παλιγγενεσίᾳ (φύλλῳ τῆς 18 Σεπτεμβρίου) ὁ ἐν Πειραιεῖ
τὰ ἀρχαῖα φιλῶν Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος. Καλὸν εἶναι ἡ δη-
μαρχία τοῦ Πειραιῶς νὰ φροντίσῃ ὑπὲρ ἀποκτήσεως πάντων τού-
των τῶν εὐρημάτων, ἵνα τὰ ἀποθέσῃ εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ δήμου,
νὰ ἐξετάσῃ δὲ καὶ περαιτέρω δι' ἀνασκαφῆς τὸν τόπον ὅπου
εὐρέθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν μεταβεβλη-
μένος καὶ πολλαχοῦ διὰ σημειώσεων διευκρινημένος ὑπὸ Δη-
τρίου Γούναρη Τριπολίτου. Ἐκδόσις δευτέρα. Ἐν Πειραιεῖ, ἐκ
τοῦ τυπογραφείου Ποσειδῶνος, 1879, [8^ο, σελ. ε'. καὶ 38].

Τὸ ὅτι δευτέραν φοράν ἐκδίδεται τὸ μετάφρασμα τοῦτο δύ-
ναται νὰ σημαίνει ὅτι ἔτυχεν ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ, καὶ
πιστεύομεν, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Πιστεύομεν δὲ εὐκόλως
ἔτι ἐπιθυμοῦμεν καὶ εὐχόμεθα. Ἡ δὲ ἐπιθυμία ἡμῶν καὶ ἡ εὐχὴ
ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἦτο καὶ εἶναι, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ ἄνδρες, καὶ

αἱ γυναῖκες δὲ τοῦ ἡμετέρου γένους, ὅσοι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐγκρατεῖς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, νὰ ἀναγινώσκωσιν ἀντὶ τῶν ξένων, πολλάκις ἀνωφελῶν ἢ καὶ ἐπιβλαβῶν βιβλίων, μεταφράσεις τοῦλάχιστον τῶν ἐγκρίτων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συγγραφέων πρὸς μόρφωσιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας των. Πάντες οἱ λαοί, μετὰ τοὺς εὐδαίμονας ἡμῶν προπάτορας, ἀπὸ μεταφράσεων ἤρξαντο ἐν τῇ τῆς φιλολογίας των ἀναπτύξει καὶ δὲν μετενόησαν διὰ τοῦτο· οὕτω οἱ Ῥωμαῖοι, οὕτω σχεδὸν οἱ Σύριοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἀραβες, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι βορειοδυτικοὶ Εὐρωπαῖοι. Καὶ ἡμεῖς καθόλου εἰπεῖν ἀνεγνωρίσαμεν τὸ ὠφέλιμον τῶν μεταφράσεων ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ ἐπεδόθημεν ἰκανῶς εἰς αὐτὰς μέχρι τοῦδε. Εἰς τοῦτο μάλιστα συνεφώνησαν καὶ οἱ ἄλλως διαφωνήσαντες περὶ τοῦ ὁποῖαν ὁδὸν πρέπει νὰ λάβῃ ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξίν της. Ὄθεν καὶ οἱ ὑπέρμαχοι τῆς κοινῆς ὁ Ἀθ. Χριστόπουλος καὶ ὁ Ἰω. Βηλαρᾶς καὶ ἄλλοι ἐξέδωκαν δείγματα μεταφράσεων, ὅπως καὶ οἱ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καθαρῶντες οὐκ ὀλίγοι.

Ἀλλὰ τὸ δύσκολον εἶναι νὰ εὐχαριστήσωσιν οἱ μεταφρασταὶ τὸ μέγα κοινόν· ἅς μὴ ἀπελπίζωνται ὅμως. Οὕτω καὶ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Εὐρῶπῃ πολλαὶ ἐγένοντο δοκιμαί, πρὶν ἢ ἐπιφανῆ ἢ ἐπιτυχία. Εὐκταῖον μόνον εἶναι οἱ προσερχόμενοι εἰς τὸ μεταφραστικὸν ἔργον, εἴτε τὴν κοινωτέραν ὑφὴν γλώσσης ἀσπάζονται, εἴτε τὴν καθαρῆουσαν, νὰ εἶναι πρότερον καλῶς συγκεκροτημένοι εἰς τὴν μάθησιν ἐν γένει καὶ γινῶσται πρὸ πάντων τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἀκριβεῖς.

Ὁ τὸν Κρίτωνα μεταφράσας φαίνεται ἡμῖν ὅτι εὐσυνειδήτως ἐπεβάλετο εἰς τὸ ἔργον. Παρηκολούθησεν ὅσον ἡδύνατο πιστῶς τὸ ἀρχαῖον κείμενον καὶ προσεπάθησε ν' ἀποδώσῃ οὐ μόνον τὰ νοήματα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν καὶ τὴν μορφήν εἴτε χροιάν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲ εἶναι ἡ μεγίστη τῶν δυσκολιῶν, διότι ἡ καθαρῆουσα ἡμῶν γλῶσσα ἢ διόλου ἢ σπανιώτατα μᾶς βοηθεῖ· δὲν ἔχει ἢ εὐλογημένη ἀκόμη βραχυλογίαν καὶ εὐκαμψίαν, δὲν ἔχει χάριν, δὲν ἔχει ἀφέλειαν καὶ πολλὰ ἄλλα δὲν ἔχει ἐκ τῶν ἀναγκαιῶν, τῶν ἀπαραιτήτων εἰς ἀπόδοσιν καλλιτεχνημάτων,

οἷα τὰ τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος καὶ ἄλλων ὁμοταγῶν του συγ² γραφῶν. Ἄλλὰ τί νὰ κάμωμεν; Αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ αἰῶνος μας. Ἄς στέρξωμεν αὐτὴν καὶ ἄς κοπιᾶζωμεν ἐργαζόμενοι. **La-boremus.**

Ἦδυνάμεθα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων νὰ φέρωμεν ἐκ τῆς προκειμένης μεταφράσεως μαρτύρια τινῶν φράσεων, δι' ὧν ἤθελε γίνεαι καταφανές, πόσον ἡ καθαρεύουσα ἐπιπροσθεῖ εἰς τὴν ζωντανὴν καὶ αἰσθηματικὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἀλλ' ἠθέλωμεν κινήσει ἐσμὸν λόγων, ὅστις ἤθελε μᾶς φέρει ἀναγκαίως πολὺ μακρὰν δι' ἧ καὶ ἐν μόνον ἀναφέρομεν μικρὸν λεξίδιον, τὸ ταύτη τῆς ἀρχαίας, καὶ τὸ ἀντιτάσσομεν εἰς τὸ δωδεκάπηχου τοιουτοτρόπως τῆς καθαρευούσης, μὲ τὸ ὁποῖον, ὡς ἡμεῖς δὲν ἠθέλωμεν, δις ἐπανειλημμένον, κλείει ἡ προκειμένη τοῦ διαλόγου μετάφρασις. Τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐκεῖνα· «Ἐατοῖνυ, ὦ Κρίτων, καὶ πράττωμεν ταύτη, ἐπειδὴ ταύτη ὁ θεὸς ὑφηγεῖται.» ἀπεδόθησαν οὕτω· Ἄφες λοιπὸν, ὦ Κρίτων, καὶ ἄς πράττωμεν ταῦτα τοιουτοτρόπως, ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως ὁ θεὸς προστάζει. Ὁ Βηλαρᾶς, πρὸ ἐξηκονταετίας μεταφράσας καὶ αὐτὸς τὸν Κρίτωνα, ἀπέδωκε τὴν φράσιν διὰ τῶν ἐξῆς· Ἀφησε αἰδα, Κρητονα, να καμομε ετζη, γιατι κιο θεος αφτον το δρομο μας δηχνη. (*)

Ἐγὼ δὲν τολμῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ τοῦ τίς τῶν δύο μᾶλλον ἐπέτυχε. Τόσον μόνον ἠξέυρω, ὅτι τὸ τοιουτοτρόπως εἶναι ἄνοστον δι' ἐμέ, ἀλλ' εἰς ἄλλους ἴσως ὄχι. Καὶ ἂν ἄλλοι δὲν προσκρούωσιν εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα τῆς καθαρευούσης, ὁ νῦν μεταφραστὴς τοῦ Κρίτωνος θὰ ἔχη λόγον νὰ μὲνη εὐχαριστημένος.

Ἐπὶ τέλους ἄς ῥηθῆ, ὅτι τὸ βιβλίον ἐξῆλθε τῶν πιεστηρίων ἐλεύθερον τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων, ὅπερ δὲν εἶναι μικρὸν κατόρθωμα εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Σ. Α. Κ.

(*) Ὅρα Ἄπαντα Ἴω. Βηλαρᾶ, ἐν Ζακύνθῳ, 1871, ἐν σελ. 49.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

*Κλείς πατρολογίας και βυζαντινῶν συγγραφέων, ἤτοι εὐρετήριον πάντων τῶν συγγραμμάτων τῶν θείων ἡμῶν πατέρων, διδασκάλων καὶ συγγραφέων, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἐκδοθείσῃ πατρολογίᾳ εἰς τόμους 469 (ἀπὸ 1857—1866) ὑπὸ Μιγνίου (Migne), ἐν ἣ προσετέθησαν καὶ τὰ συγγράμματα ἑπτὰ βυζαντινῶν συγγραφέων ἐκ τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως, αὐτῶν μόνον μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῇ τοῦ Μιγνίου ἐκδόσει, ὑπὸ Δωροθέου τοῦ Σχολαρίου, πρώην Μητροπολίτου Λαρίσης, τοῦ Θετταλοῦ. Ἦδη πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἀξιῶσει πολλῶν σοφῶν καὶ ἔλλογιμων ἀνδρῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλῃ 1879 [4ον σελ. μζ' καὶ 611]. Τιμᾶται φράγκα 20.

Περὶ τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως τῆς κλασικῆς παιδείσεως, πραγματεία φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ, μεθερμηνευθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης. 1879. [8ον σελ. 34.]. Τιμᾶται φράγκου.

Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων τῆς Μακεδονίας, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμῆδης, 1879 [8ον σελ. γ' καὶ 43] τιμᾶται φράγκου.

Πολιτικὴ γεωγραφία, πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Μέρος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἀθήνησι 1878 [8ον σελ. ι' καὶ 235] Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρος β' τεῦχος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Εὐρώπης πλὴν τῆς ἑλλ. Χερσονήσου. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. ς' καὶ 276]. Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρος γ', τεῦχος β', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Ὠκεανίας. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης, 1879 [8ον, σελ. θ' καὶ 277—306]. Τιμᾶται δραχ. 3.

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολ. ἐταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1878 μέχρις Ἰανουαρίου 1879. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου 1879. [8ον, σελ. 48 μετὰ δύο πινάκων].

Κωνσταντινάδος βαψφῶδαι δεκατέσσαρες μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων, φιλοπονηθέντα ὑπὸ Μιχ. Γριμάνη, τεῦχος α', περιέχον τὴν α' βαψφῶδαν καὶ ἐν ποιημάτων. Ἐν Μιτυλήνῃ, τύποις Ἐμμ. Α. Βουλαδᾶ καὶ Σ. 1878. [8ον μικρὸν, σελ. ιγ' καὶ 36].

Τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασσιμίδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς γ' καὶ δ' τάξεως τοῦ γυμνασίου. Ἐν Ἀθή-

ναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασεμίδου, 1879. [8ον, σελ. η' καὶ 293]. Τιμᾶται δραχ. 6.

Τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητευομένων ἐν τοῖς ἐλλήν. σχολείοις καὶ τοῖς γυμνασίοις, ἔκδοσις 6^α. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασεμίδου, 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 168.]. Τιμᾶται δραχ. 2,50.

Βιβλιοθήκη τοῦ μαθητοῦ. Ὁ δεσμοφύλαξ τῆς Χαλκίδος, ἡ ἡ ἐβδόμη ἐντολή, μὴ κλέψης, διήγημα διὰ τοὺς νέους, μεταφρασθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου. Ἐν Ἀθήναις τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγων 1878 [12ον, σελ. 142]. Τιμᾶται δραχ. 2.

Ἄλκηστις, τραγωδία Εὐριπίδου εἰς πέντε σκηνάς, μεταφρασεῖσα εἰς τὴν σημερινὴν ἑλλ. γλῶσσαν ὑπὸ Α. Οἰκονομίδου Θεσσαλομάγνητος. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμού [8ον, σελ. ς' καὶ 74.]. Τιμᾶται ν. δραχμῆς.

Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτέρας ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου. Ἐν Σμύρῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀμαλθείας, 1866. [8ον, σελ. 96].

Περὶ τοπικῆς διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Γ. Ἰω. Ἀγγελοπούλου, διδάκτορος τὰ νομικὰ καὶ διπλωματούχου τῆς ἐν Παρίσιος Σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγησίᾳ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας 1879. [8ον, σελ. 77].

Συνέδριον τῶν ἐλληνικῶν συλλόγων. Πρακτικὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ συνόδου, συγκροτηθείσης ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1879. Δαπάναις τοῦ φιλογενοῦς Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περγῆ, 1879. [8ον μέγα, σελ. κδ' καὶ 324]. Πωλεῖται φρ. 5.

Essai politique et morale sur Thucydide par M. N. J. Saripolos. Lu à l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, dans la séance de 4 Aout 1879. Bruxelles 1879. [8ον, p. 86].

Βιογραφία τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου ὑπὸ Ἰω. Ν. Σταματέλου, σχολάρχου. Ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφεῖον ὁ Παρνασσός 1879. [8ον, σελ. 19].

Ἰπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1874—1877. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου 1879. [4ον, σελ. ιγ' καὶ 63+63+63+63=252].

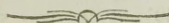
Die Thorfrage in der Topographie Athens von Bernhard Schmidt, prorector der Universität. Freiburg. I. B. 1879. [4ον, σελ. 44].

* Π. Γ. Πολίτου ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς τελευταίας ἐν Θεσσαλίᾳ

- ἐπαναστάσεως. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται ἀντὶ δραχμῆς νέας. [8ον, σελ.
- * Ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, ἤτοι ἀπάντησις τῷ Γάλλῳ Edmond About, μετὰ φρασίαις ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀγγλίδος F. E. M. ὑπὸ Ἐμμ. Σ. Σκούφου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5. [16ον, σελ. 7^η καὶ 116].
- * Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, ἡ ἀνατροπὴ τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ, ὑπὸ Ἰωάννου Μαρτίνου πρεσβυτέρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Νικολάου Ῥουσοπούλου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. 80].
- * Ἐμπορικῆς βιβλιοθήκης τόμος δ' καὶ ε'.—Ἐμπορικὴ λογιστικὴ περιέχουσα στοιχειώδεις γνώσεις περὶ ἐμπορίου, ἐμπορικῆν ἀριθμητικὴν καὶ καταστιχογραφίαν, συνταχθεῖσα κατὰ πρωτότυπον μέθοδον εὐχερῆ πρὸς ἐφαρμογὴν καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐμπορίου, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν μαθητευομένων, ὑπὸ Ξενοφῶντος Ζύγουρα, εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οικονομικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται φράγκ. 6. [8ον, σελ. 7^η καὶ 88, καὶ 144 καὶ 15^η καὶ 120].
- * Περὶ τῆς παμπρώτης ἀρχῆς ἢ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς διαδόσεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως ἡμῶν, πραγματεία θεολογικὴ ἐκ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν συγγραφῶν ἑρμηνευθεῖσα ὑπὸ Παφνουτίου Βασιλειάδου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. δ' καὶ 60].
- * Ὁ κόμης Μανσφέλδος, ἱστορικὴ μυθιστορία τοῦ Γάλλου Ἀλεξάνδρου Δελαβέρνη, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Α. Ε. Σ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρέγγων, 1879. Τιμᾶται δραχ. 4,50. [16ον, σελ. 166].
- * Μέλισσα, ἤτοι σύντομοι φράσεις καὶ διηγήματα μετὰ εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκ τῆς γερμανικῆς, ὑπὸ Χαρίση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ. Τόμος πρῶτος. Δαπάνη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γ. Σεϊτανίδου, ἀδεία τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκδόσις ἕκτη βελτιωμένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 4. [16ον, σελ. 124].
- * Συνακτικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων κατ' ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Δ. Χριστοδούλου, τειλοφοίτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θεσσῶν. Ἐκδόσις τρίτη βελτιωμένη καὶ ἐπινηξημένη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν 2,50. [8ον, σελ. 7^η καὶ 272].
- * Συνακτικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν scho-

- λείων ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Α. Χριστοδοῦλου, τελειοφοίτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θεβῶν. Ἐκδόσις δευτέρα βεβελιωμένη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1,50. [8ον, σελ. 144].
- * Τὰ ἀπόκρυφα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ λύσις τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ζητήματος ὑπὸ Ι. Δ. Παπαϊωάννου, δαπάνη Εὐθυμίου Πιελοπούλου. Ἀφιερῶνται εἰς τὸ πανελλήμιον καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ διέλθωσιν ἐν θριάμβῳ διὰ τῆς χρυσοῦς πύλης ἐν Ἑπταλόφῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2. [8ον, σελ. 177].
- * Συκοφαντία πονηρὰ καὶ ἀπολογία ἄστοχος. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη. [8ον, σελ. 69].
- * Κανονισμὸς τοῦ ἐφημεριακοῦ ταμείου τῆς ἐπισκοπῆς Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 15].
- * Ἡ νῆσος Κάλυμνος, ὑπὸ Θέμελη Ι. Κινδύνη. φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [16ον σελ. 32].
- * Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν—ἔκδοσις β'—ὑπὸ Ν. Ζαννουβίου, Κρητός. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [32ον, σελ. 96].
- * Ἀριθμητικὴ κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκαλίαν, συνταχθεῖσα ὑπὸ Β. Δάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ. Ἐκδόσις ἕκτη, διεσκευασμένη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 5. [8ον, σελ. δ' καὶ 256].
- Γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις διδασκομένων παίδων ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου, καθηγοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Βαρβακείου Λυκείου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς. [8ον, σ. δ' καὶ 106.]
- Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Ἀθ. Α. Σακελλαρίου, κατ' ἐγκρίσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἔκδοσις β' μετὰ πολλῶν βελτιώσεων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 νέων. [8ον, σελ. ς' καὶ 208].
- * Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου συντακτικὸν τῆς ἑλλ. γλώσσης μετὰ πρακτικῶν γυμνασμάτων καὶ ἐπιμέτρου περὶ τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου. Ἐν Ἀθήναις, 1879.
- * Μεγάλῃ γραμματικὴ τῆς ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Ῥαφαὴλ Κυνέρου, ἔκδ. β', ἐντελῶς διασκευασθεῖσα ὑπὸ Εὐστ. Γ. Σταθάκη καθηγητοῦ τοῦ β' γυμνασίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου,

1879. α' τεύχος. Τιμᾶται δρ. 3 [τὸ ὅλον θὰ ἀπαρτιοθῆ ἕξ 11 τευχῶν].
- * Ἑλληνικῆς γραμματικῆς τὸ 6' μέρος, ἧτοι τὸ συντακτικὸν κατὰ Κύν-
νερρον ὑπὸ Ἄ. Ἰ. Ἀντωνιάδου, 1879. [8ον].
- Κρίσις ἐπὶ τοῦ Οἰκονομείου διαγωνίσματος τοῦ κατὰ τὸ 1879, ὑπὸ τοῦ
εἰσηγητοῦ Θ. Ἀφεντούλη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Πα-
λιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 72].
- Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1879, ἐκδο-
θεῖσα παρὰ τῆς γεν. διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων κατ' ἀπρίλιον
τοῦ 1879. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου. [8ον, σ. 108].
- * Ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως βωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκο-
γραφιῶν ὑπὸ Δ. Πανταζῆ. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Σ. Κ. Βλα-
στῶ, 1879. Τιμᾶται 4 δραχ. [8ον, σ. 15' καὶ 359].
- Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδό-
μενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὁξωνίῳ, Παρισίοις
καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνη τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὑπὸ Σ. Π. Λάμ-
πρου Δ. Φ. καὶ ὑφηγητοῦ τῆς ἑλλην. ἱστορίας καὶ γραφογνωσίας ἐν
τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ, τόμος 4, περιέχων τὰς ὁμιλίας, τοὺς λόγους
καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασ-
σοῦ, 1879. Τιμᾶται ὁ παρῶν τόμος δρ. ν. 42. [8ον, σ. 7 καὶ 368].
- Ἵπουργεῖον Ἑσωτερικῶν. Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1879.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου 1879 [4ον, σ. 16].
- Ἡ κόμισσα Ποτόσκη, ἱστορικὸν διήγημα ὑπὸ Κ. Ῥάμφου, ἐκδιδόμενον
ὑπὸ Ν. Κ. Ῥάμφου. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφ. Δ. Παπαλεξανδρῆ
1879. [8ον σελ. 94].
- Ὁ Παιώνιος καὶ τὰ ἐν ταῖς ὀλυμπιακαῖς ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθέντα
ἔργα αὐτοῦ, ὑπὸ Π. Καββαδία, Δ. Φ. Διατριβὴ ἐπὶ ὑψησίῳ. Ἀθή-
νησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 52].
- De diebus contionum ordinariorum apud Athenienses. Scripsit
Adam Reusch. Argentorati, 1879. (8ον, σελ. 42).



*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.*

1879 Αὐγούστος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	750,37, χμ.
Μεγίστη »	754,84 (τὴν 29 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	745,81 (τὴν 11 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	28,38
Μεγίστη »	37, 4 (τὴν 9 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	20, 8 (τὴν 25 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ,
19 ΒΑ.

Σεπτέμβριος.

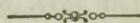
Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,28 χμ.
Μεγίστη »	756,92 (τὴν 28 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	747,06 (τὴν 23 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	25,33
Μεγίστη »	34, 2 (τὴν 2 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	14, 9 (τὴν 27 ^{ην})

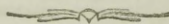
Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 15,68
χμ.), ἀστραπῶν 14, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 14 ἡμέ-
ρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 12 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.



ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐκ τῶν παρεισφρησάντων ἐν τῷ προηγουμένῳ α' καὶ β' τεύ-
χει ἀμαρτημάτων διόρθου·

Ἐν σελ. 75, στίχ. 2 δασειῶν—Αὐτόθ. στίχ. 24—25 ἐξῆρον—Σελ.
84, στίχ. 30 δῆλη—Σελ. 84, στίχ. 19 ἐναντιουμένου,—Αὐτόθ. στίχ.
22 ἀνοσιούργησαν—Σελ. 89, στίχ. 5 στέρνον—Σελ. 89—90, στίχ.
34 καὶ 4 περιελισσομένου



ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ.

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστάσις Κ. Ν. Σάθα, τόμ. Δ', καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρὶς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. CXCIX καὶ 299. Ἐν τέλει: τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κηρουλάριον, Κωνσταντῖνον Δειχούδη καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον (1043—1076) σελ. 303—462.)*

B'.

Σελ. 156, ς. 21.

τοὺς ἵππους παραγαγόντες ἐπὶ τὸν χάρακα ἤεσαν, μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν ἄλλοις πολιορκήσαντες ἄντικρυς.

Οὕτως, ἀηδῶς πάνυ, ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ κ. Σάθας ἀντὶ τῆς πολλῆς ἀηδεστερίας τοῦ χειρογράφου ἀναγνώσεως: μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πόλιν πολιορκήσαντες. Ἄλλ' ὅπως διορθώθῃ τὸ χωρίον παρέχει πάντῃ ἄτοπον ἔννοιαν, ὅτι δηλ. οἱ ἀποστάται προσελθόντες εἰς τὰ τείχη τῆς Πόλεως, καὶ τὸ μὲν θωπεύσαντες τοὺς πολίτας, τὸ δὲ ὑβρίσαντες καὶ τοξεύσαντες τὸν αὐτοκράτορα, ἀπῆλθον εἰς τὸ κεχαρακωμένον αὐτῶν στρατόπεδον (ἐπὶ τὸν χάρακα ἤεσαν), ἀφ' οὗ παρεσκευάσαν μηχανάς, καὶ τὴν πόλιν παρεσκευάσαν καὶ τὴν πόλιν ἄλλοις πολιορκήσαντες ἄντικρυς, ὅπερ ἀνοητότατον. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὴν διττογραφίαν, εἰς ἣν νυστάζων περιέπεσεν ὁ βιβλιογράφος, δις γράψας τὸ παρασκευάσαντες καὶ τὸ τὴν πόλιν, μετατρέψωμεν δὲ καὶ τὸν ἀόριστον τῆς μετοχῆς εἰς μέλλοντα (διότι μυριάκις εὐρίσκονται συγκεχυμένοι παρά τε τῷ βιβλιογράφῳ καὶ παρά τῷ ἐκδότῃ οἱ χρόνοι οὗτοι ἐν τῇ μετοχῇ), ἀποδίδομεν εἰς τὸ χωρίον τὴν γνησίαν ἔννοιαν καὶ χάριν γράφοντες: μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πολιορ-

(*) Ἴδὲ Ἀθηναίου τόμ. ζ', σελ. 322.

κήσοντες ἀντικρυς. Ἀφαιροῦμεν δὲ οὐ μόνον τὸ παρασκευάσαντες καὶ τὴν πάλιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο πάλιν θεωροῦντες ὡς ἀτυχῆ καὶ τοῦτο διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ πόλιν, ὅπερ προῆλθεν ὡσαύτως ἐκ νέας διττογραφίας· διότι ἡ ἤδη γενομένη προσέλασις τῶν ἀποστατῶν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Πόλεως δὲν ἦτο κυρίως πολιορκία, ἀλλ' ἀπλῆ ἀπόπειρα ἀλώσεως. Ταύτης δὲ ἀποτυχούσης, ἀπέρχονται ἐπὶ τὸν χάρακα, ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς ἀντικρυς πολιορκίαν· αὕτη λοιπὸν ἡ παρασκευαζομένη δὲν ἦτο νέα τις καὶ δευτέρα, ἀλλ' ἡ μόνη καὶ κυρία πολιορκία.

Σελ. 157, 8.

καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς περὶ τῆς πόλεως τόπον περιταφρεύσας, χάρακα ἐκεῖσε ἰδρύεται.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον εἶνε ἀκατάληπτον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ τί σημαίνει τὸ ἀπερὶ τῆς πόλεως τόπον περιταφρεύσας. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σημαίη τὸ πέριξ τῆς πόλεως· διότι πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ περιταφρευθῆ εἰς τόπος πέριξ τῆς πόλεως; Προφανῶς ἐξ ἀβλεψίας προῆλθεν ἡ περὶ ἀντὶ τῆς πρὸ, ἣν βεβαίως ἔγραψεν ὁ Ψελλός.

Σελ. 158, 26.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Θ' κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τορνικίου μόνος καταλειφθεὶς «ὡς αὐτίκα τεθνηζόμενος» καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς φωνὰς τῆς ἀποδυρομένης αὐτοῦ ἀδελφῆς

ταυρηδὸν πρὸς αὐτὴν ἀποβλέψας «ἀπαγέτω τις αὐτήν, ἔφησεν, ἥτις ἡμῖν καταλέλειπται, ἵνα καθ' ἑαυτὴν τὸν θρῆνον ποιοῖτο.

Οὕτως διώρθωσε δῆθεν ὁ κ. Σάθας τὸ χωρίον, γράψας ἥτις ἀντὶ τοῦ ὀρθότατα ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φερομένου εἶ τις. Ἄλλ' εἶνε φανερὸν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης παραδιορθώσεως ἀτόπως ἀλλοιοῦται τῶν αὐτοκρατορικῶν λόγων ἡ ἔννοια. Ὁ αὐτοκράτωρ προσέταξεν «ἀπαγέτω τις αὐτήν»· ἀναλογισθεὶς δὲ ὅτι ὁ τις οὗτος δὲν ὑπῆρχε, διότι «μόνος κατελέλειπτο» προσέθηκεν, οἷον ἐπανορθῶν ἑαυτόν, τὸ πικρὸν ἐκεῖνο «εἶ τις ἡμῖν καταλέλειπται» (λέγω «ἀπαγέτω τις» ἐὰν ὑπάρχῃ τις ἔτι μεθ' ἡμῶν). Τοῦ δὲ κ. Σάθα

ἡ ἀνάγνωσις ἦτις ἀναφερομένη εἰς τὸ προηγούμενον αὐτὴν (τὴν ἀδελφὴν), προϋποθέτει τὸν αὐτοκράτορα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀπαγάγῃ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ὡς αὐτῷ καταλειφθεῖσαν, καὶ ἀγανακτοῦντα διότι κατελείφθη, ἐν ᾧ ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν προστάσσεται ἡ ἀπαγωγή αὐτῆς, εἶνε ὁ θρῆνος καὶ ὀδυρμός.

Σελ. 159, 24.

πρὸς τούτοις καὶ τὰ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν βασιλέως ἐπετραγώδου δεινὰ, καὶ ὡς κατ' ἀρχὰς ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως ἐπάρας, εἰς τοῦσχατον ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν. Οὕτως γραφόμενον καὶ στιζόμενον τὸ χωρίον, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐξεδόθη, οὐδεμίαν σαφῆ οὐδ' ὑγιᾶ παρέχει ἔννοιαν· διότι ἄπορον εἶνε, τίνα ἐπῆρε ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως, τίνες δὲ αὐταὶ τῆς πόλεως αἱ ἐλπίδες, τί δὲ σημαίνει τὸ ἀφῆκεν ἐκ τῶν νεφῶν εἰς τοῦσχατον ἐπὶ κρημνόν; Καὶ ἐνταῦθα, καθ' ἃ πολλάκις παρετηρήσαμεν, εἰς εὔρεσιν τοῦ ἀληθοῦς μικρόν τι ὑποβοηθεῖ τὸ ἀντίγραφον, ἐν ᾧ φέρεται τὰς ἐλπίσι. Τὸ ὅλον δηλ. νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ καὶ στιχθῇ ὡς ἐξῆς: κατ' ἀρχὰς τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως ἐπάρας εἰς τοῦσχατον, ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν, ὅ. ἔ. κατ' ἀρχὰς ἀνυψώσας τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως εἰς τὸ ἔσχατον (οἰοεὶ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ), ἔπειτα ἀφῆκεν αὐτὰς ἐκ τῶν νεφῶν ἐπὶ κρημνόν καταπεσεῖν.

Σελ. 163, 11.

Περιγράφων ὁ Ψελλὸς τὴν σωματικὴν καλλονὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, πλὴν τῶν ἄλλων λέγει ὅτι ἡ φύσις ἐδωκεν αὐτῷ καὶ ἰσχύν. Ταύτην δὲ οὐκ ἐν μήκεσι χειρῶν οὐδ' ἐν μεγέθεσι τῶν ἄλλων μερῶν φέρουσα ἔκλεισεν, ἀλλ' ἐν καρδίας βάθεσι κρύψασα»,

ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέπουσα, ἢ ἄλλοκότοις μεγέθεσι.

Ἐκ τοιαύτης γραφῆς καὶ στιζέως τοῦ χωρίου τούτου οὐδὲν ὑγιὲς προκίπτει νόημα· διότι πρῶτον μὲν δὲν λέγεται ὀποῖά τινα ἡ φύσις ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, ἀφ' οὗ τὴν ἰσχύν ἔκρυψεν ἐν τοῖς βάθεσι τῆς καρδίας· ἔπειτα τὸ διαπρέπω οὐδέποτε λαμβάνεται ὡς ἐνεργητικὸν μεταβατικόν (ἡ φύσις διαπρέπει τὰ

φαινόμενα τοῦ σώματος), ἀλλὰ πάντοτε τίθεται ὡς οὐδέτερον ἐν τῷ λόγῳ. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἄτοπα ἐκλείπουσιν, ἐὰν διορθωθῇ τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς «ἀφῆκε τὰ τοῦ σώματος φαινόμενα κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέποντα ἢ ἀλλοκοτοῖς μεγέθεσι».

Σελ. 164, 17.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὴν ἀρρώστιαν τοῦ Κωνσταντίνου λέγει ὅτι «ἡ φύσις πρὸς τοσοῦτον θαῦμα καὶ ἡδονὴν (τὰ κάλλη καὶ τὴν εὐρωστίαν τοῦ βασιλέως) οἷον μὴ ἐξαρκέσασα, ἀλλ' ἐνδοῦσα καὶ ἀτονήσασα»,

τὴν τε ἰσχὺν ἐκείνη καθεῖλε καὶ τὴν ὥραν διεσώσατο.

Ἀτοπώτατον εἶνε τὸ τελευταῖον ῥῆμα. Διότι ἂν ἡ φύσις ἐνέδωκε καὶ ἠτόνησε καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἰσχὺν τοῦ βασιλέως καθεῖλε, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ διασώσῃ τὴν ὥραν τοῦ σώματος; Πῶς δὲ δύναται τοῦτο νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰ ἐξῆς λεγόμενα περὶ δυσμορφίας τῶν μελῶν τοῦ σώματος, οἷον σελ. 165, 8 «τὰ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμίαι καὶ ἀτονίαι συνείποντο κτεῖ.»; Ἡμεῖς μὲν διὰ ταῦτα οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ διεσώσατο εἶνε ἡμαρτημένον, ἀλλὰ διόρθωσιν ἀναμφισβήτητον δὲν ἔχομεν πρόχειρον· ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ τὸ *διέφθειρεν* ἢ *διελύμηνετο*, ἡ δ' εὐχερесеστάτη τῶν διορθώσεων *διεσεύσατο* ἐπῆλθεν εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἐπέχομεν.

Σελ. 165, 3.

Προβαίνων ὁ Ψελλὸς εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ νοσήματος τῶν ρευματισμῶν ἢ τῆς ἀρθρίτιδος τοῦ βασιλέως, λέγει ὅτι «ἤρξατο τὸ κακὸν οὐκ ἀθρόον εὐθύς, ἀλλ' οἱ πόδες πρότερον τὴν τῶν ρευμάτων ῥώμην ὑπήνεγκαν»· ἔπειτα ὅτι ἐπήρχετο ἡ νόσος κατὰ περιόδους, αἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου ἐγίνοντο βραχύτεραι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπονται τὰ ἐξῆς·

καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ῥεῦμα ἠλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους ὡσπερ ἀνάρρουν ποιοῦμενον.

Γελοία εἶνε ἡ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ σχεδὸν καὶ ἔτι γελοιοτέρα ἡ ἔννοια ὅτι ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ῥεῦμα ἠλαύνετο. Ἐκ τῶν εἰρημένων εἶνε πρόδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐκ τῶν

ποδῶν, τὸ ὅλον δὲ στικτέον ὡς ἐξῆς : καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων, ἐκ τῶν ποδῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεύμα ἠλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους, ὥσπερ ἀνάρρουν ποιούμενον.

Αὐτόθι, ς. 7.

ἔνθεν τοι ἅπαν αὐτῷ μέλος τῷ δεινῷ ἐκείνῳ κατακλυζόμενον ρεύματι ἀφήρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τεινῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, τὰ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμίαι καὶ ἀτονίαι συνείποντο.

Οὕτω μὲν ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ κ. Σάθας, ἀλλ' ἐννοήσας τὸ τετρατῶδες τῆς γραφῆς τῶν τεινῶν, προτείνει τὴν διόρθωσιν τῶν τεινόντων, ἐπειδὴ ὀλίγον ἀνωτέρω (σ. 164, 20) μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς νόσου προσβεβλημένων μερῶν τοῦ σώματος συγκατέλεξεν ὁ συγγραφεὺς καὶ τοὺς τεινόντας. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε εὐστοχος· διότι ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν εὐδοούμενον τὸ οὕτω διορθωθὲν χωρίον—πλὴν ἴσως ὅτι τένοντες καὶ σύνδεσμοι δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀλλήλων—ἡ γραφὴ τῶν τεινόντων ἄνευ ἀνάγκης πολὺ ἀπομακρύνεται τῆς τοῦ ἀντιγράφου ἀναγνώσεως· τὸ δὲ κυριώτερον, παραμένει ἐν τῇ περιόδῳ ἀηδές τι καὶ συγχυτικὸν τῆς ἐννοίας ἀσύνδετον. Ἡμεῖς βλέπομεν πολὺ ἀπλουστέραν τὴν διόρθωσιν, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς : ἀένθεν τοι — — — ἀφήρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τε ἰνῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, κτλ.». Διὰ ταύτης τῆς ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως καὶ στίξεως τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς τὰ πάντα θεραπεύονται· διότι αἱ μὲν ἴνες αἱ τοὺς μῦς ἀποτελοῦσαι εἶνε διάφοροι τῶν συνδέσμων· ὁ δὲ σύνδεσμος τε συνδέει οὐχὶ τὰς ἴνας καὶ τοὺς συνδέσμους, ἀλλὰ τὸ δεύτερον κῶλον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ οὕτως ἀφαιρεῖ τὸ ἄτοπον ἀσύνδετον.

Σελ. 166, 26.

Οὕτως ἐκεῖνος ἐφιλοσόφει περὶ τὸ πάθος· καὶ εἴ τις ἐκείνων τῶν ἀλλῶν ἀφείς ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει τοῦ μέρους, θεῖον ὡς ἀληθῶς ἄνδρα κατανομάσειε.

Ταῦτα λέγονται περὶ τοῦ σωματικῶς κακοπαθοῦντος αὐτοκράτορος, ὅστις ἀπεφαίνετο καταδίκην ἑαυτῷ ἐπιβεβλήσθαι τὴν

συμφορὰν, μᾶλλον δὲ χαλινὸν ταύτην τῆς ἰδίας κατωνόμαζε φύσεως», καὶ διὰ ταῦτα οὐ μόνον ἐπαινεῖται, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ.

Ἄλλὰ πῶς ἐρμηνεύεται τὸ προκείμενον χωρίον; καὶ πότεν ἐξαρτᾶται ἡ γενικὴ ἐκείνων τῶν ἄλλων; Οὐδεμία σύνταξις εὐοδοῦται οὐδὲ νοῦς ὑγιῆς οὐδεὶς προκύπτει ἐκ τῆς τοιαύτης γραφῆς. Τὸ ἀφείς, ὅπερ πολλάκις ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται ἀντὶ τοῦ παραλιπῶν καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀφήσας, βεβαίως συντάσσεται οὐχὶ ἄλλως ἢ μετ' αἰτιατικῆς· τὸ δὲ καταθεωρῶ ἐπίσης ἀπαιτεῖ κατ' αἰτιατικὴν τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἀδιστακτικῶς διορθωτέον ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: καὶ εἴ τις ἐκείνον (τὸν αὐτοκράτορα δηλ.), τὰ ἄλλα ἀφείς (ἀφήσας τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἐλαττώματα), ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει τοῦ μέρους (τὸν θεωρήσῃ ὑπὸ ταύτην μόνον τὴν ἔποψιν, τὴν τῆς εὐσεβοῦς καρτερίας), κλ.

Σελ. 172, 3.

Διηγεῖται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὁ Ψελλὸς πῶς ὁ βασιλεὺς, ἔχων ἀδυναμίαν πρὸς τοὺς τραυλίζοντας καὶ τερπόμενος εἰς τοὺς ὄψωδῆποτε σφαλλομένους κατὰ τὴν λαλιάν, περιέπεσεν εἰς ἀγύρτην τινὰ «ἡμίφωδόν τι κάθαρμα», ὑφ' οὗ τοσοῦτον ἐκυριεύθη, ὥστε οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς «οὐδὲ τὸ ἀκαριαῖον τῆς ἐκείνου συνουσίας ἀπολελειφθαι ἐβούλετο». Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε, φαίνεται, νὰ δυσχεραίνῃ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀχώριστον τοῦτον βίον, «ἀγαπῶν τὰς ἐλευθέρας διατριβάς». Ἰνα τύχη λοιπὸν τῆς ἐλευθερίας, ἐπινοεῖ τοιοῦτόν τι. Ἰππον τινὰ τῶν πρὸς τὴν σφαῖραν ἐπιτηδείων ἀπολέσας, ὑποκρίνεται ὅτι κατ' ὄναρ εὔρεν αὐτόν, καὶ ἀνασκιρτήσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἐγείρει τὸν αὐτοκράτορα, πλησίον τοῦ ὁποίου συνεκάθευδε, καὶ πολλὰ καταφιλήσας τὸ πρόσωπον

«εὗρηταί μοι, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, ὁ ἀπολωλὼς ἵππος, ἐκτομίας δὲ τις αὐτὸν ἐποχεῖται, ἔξωρος ἤδη καὶ ρυτιδίων ἀνάπλεως, καὶ εἴ γε βούλει, νῦν ἐντεύθεν ἀφιππευσάμενος αὐτόν σοι μετὰ τοῦ σχήματος κομιοῦμαι.»

Τί εἶνε τοῦτο τὸ σχῆμα, μεθ' οὗ ὁ ἄνθρωπος θέλει κομίση εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἵππον, οὐδαμῶθεν δῆλον· διότι οὐδὲ ἔχει σχῆμα τι ὁ ἵππος. Ἐὰν δὲ ἀναφέρῃ τις τὸ αὐτὸν εἰς τὸν ἐκτομίαν, οὐδὲν ἤττον ἀνεξήγητον εἶνε τὸ σχῆμα· διότι οὐδὲν προεῖπε περὶ σχήματός τινος τοῦ ἐκτομίου, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ρυτίδων αὐτοῦ. Εἶνε λοιπὸν πρόδηλον ὅτι ἡ λέξις εἶνε ἡμαρτημένη· ἡ δὲ διόρθωσις αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ μεταγραφῆς ἐνὸς μόνου γράμματος. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψε συμφῶνως πρὸς τὸν ἀστεῖον χαρακτῆρα τοῦ γελωτοποιοῦ ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, αὐτόν σοι μετὰ τοῦ ὀχήματος κομιοῦμαι· ὄχημα δὲ ὠνόμασεν οὐχὶ ὅ,τι συνήθως οὕτω λέγομεν, τὴν ἄμαξαν, ἀλλὰ τὸ ἐπί τινος ὀχοούμενον, ἐνταῦθα τὸν ἐκτομίαν, περὶ οὗ εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἐποχεῖται αὐτόν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἔννοια εἶνε : θέλω σοὶ κομίση τὸν ἵππον μετὰ τοῦ ἱππέως.

Ἐν παρόδῳ σημειοῦμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ τοσαύτην δύναμιν ἀποκτήσας παρὰ τῷ βασιλεῖ ὠνομάζετο Ῥωμανὸς Βοτλάς κατὰ τὸν Κεδρηνὸν (τόμ. II, σελ. 605, ἐκδ. Βόνν.), ὅστις καὶ τὰδε διηγῆται περὶ αὐτοῦ αὐτὴν γλῶτταν ὑγρὸς ὦν καὶ δοκῶν κατὰ τοῦτο ἀστεῖος καὶ εὐτράπελος, ἐπεὶ ποτε εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ βασιλεῖ καὶ ὁμιλήσας χαριέστατος ἔδοξε, τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀχώριστος ἦν αὐτοῦ διὰ παντὸς καὶ τούτῳ ἐχρῆτο καὶ συμβούλῳ καὶ διακόνῳ καὶ ὑπουργῷ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν, ὃν κατὰ μικρὸν ταῖς τιμαῖς προδιβάζων ἐς μέγα ἐξῆρε καὶ ὑψώσεν ὡς τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείοις» κτλ.

Εὐθύς δὲ μετὰ τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ψελλοῦ ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ ὡσαύτως ἔχει χρεῖαν διορθώσεως,

Ἄῖ ἐπὶ τούτοις ἠδέως πάνυ γελάσας ὁ βασιλεύς, ἀλλ' ἀφίημί σε, φησί, σὺ δὲ ὡς τάχιστα μοι ἐπάνελθε ἐπαγγελλόμενος τῷ εὐρήματι.»

Οὐδὲν σημαίνει τὸ ἐπαγγελλόμενος τῷ εὐρήματι. Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπαγαλλόμενος.

Αὐτόθι ὀλίγον κατωτέρω

Ἄῖ Ἦκεν ἐσπέρας ἀσθμαίνων καὶ πνευστιῶν, καὶ τινα ἐκτομίαν ἐπισυρόμενος. Οὗτος γοῦν, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ τὸν ἐμὸν

ἐπελαύνων ἵππον· ὁ δὲ ἔχων οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ *μηδὲν* τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι ἐπόμνυται.»

Ἐκτομίας δι' ὄρκων ἠρνεῖτο μὴ μόνον μὴ ἔχειν τὸν ἵππον, ἀλλὰ *μηδὲ* τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι. Οὕτως λοιπὸν γραπτέον τὸ πλημμελὲς *μηδὲν*.

Αὐτόθι στίχ. 20.

Τὸ δὲ γε δεινότερον, ὅτι πάντες μὲν ἤδειμεν τὴν ὑπόκρισιν, ἐλέγχειν δὲ τὴν ὑπόκρισιν πολλοῦ δὲ καὶ δεῖ.

Τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης φαίνονται μοι σαφῶς ἡμαρτημένα· διότι πρῶτον μὲν οὐδεὶς συγγραφεὺς, καὶ παιδαριωδέστατα γράφων, ἤθελεν ὑπομείνῃ νὰ ἐπαναλάβῃ ἐν οὕτω βραχεῖ διαστήματι τὸ αὐτὸ οὐσιαστικὸν ἀντὶ τῆς συνηθεστάτης ἐν τοιαύταις πλοκαῖς ἀντωνυμίας. Ἐπειτα ἡ χρῆσις τοῦ ἐνεστώτος δεῖ ἐπὶ χρόνου παρωχημένου καὶ ἡ παραμόρφωσις σταθερᾶς φράσεως εἶνε ὡσαύτως ἄτοπος. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν «ἐλέγχειν δὲ τὸν ὑποκριτὴν πολλοῦ γε καὶ δεῖ».

Σελ. 174, 6.

Ἐο δεῖνός ἐκεῖνος ὑποκριτῆς Ῥωμανός, περὶ οὗ τοσοῦτον λόγον κατέτεινε ὁ Ψελλός, ὑπὸ ἔρωτος ἀκαταμαχίτου ἐλαυνόμενος, ἐβουλεύθη νὰ φονεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἄλλως τε καὶ φανταζόμενος ὅτι «πολλοῖς τοῦτο βουλομένοις ἐστί»·

κολάκων γὰρ οὐκ ὀλίγη μερὶς αὐτῷ παρετρέφετο καὶ τῶν παρ' αὐτῷ κορυφαίων (κατὰ τὴν ἀνεπίληπτον διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθθα) ὅλον ἐκεῖνον εἰσοικισάμενος, τὰ πρῶτα τῶν μισθοφόρων ἐτύγχανεν ὢν.

Τί σημαίνει ἐν τούτοις τὸ εἰσοικισάμενος εἶνε λίαν ἄπορον· εἰσοικίζω σημαίνει τὸ εἰσάγω εἰς τινὰ χώραν ἢ πόλιν καὶ οἰκίζω τινά· καθιστῶ τινὰ κάτοικον χώρας ἢ πόλεως· τὸ δὲ μέσον εἶνε φανερόν τί δύναται νὰ σημαίνῃ· ἀλλὰ πῶς ἐνταῦθα ὁ εἰς ἐκεῖνος τῶν παρ' αὐτῷ κορυφαίων εἰσοικίζεται ὅλον ἐκεῖνον τὸν ὑποκριτὴν καὶ πρὸς τινὰ σκοπόν; Τοῦτο φαίνεται μοι ἀκατανόητον, καὶ νομίζω ὅτι ἡ λέξις εἶνε παρεφθαρμένη ἀπὸ τῆς γνησίας εἰσποιησάμενος. Τὸ ῥῆμα εἰσποιοῦμαι ἀπὸ τῆς συνηθεστέρας αὐτοῦ σημασίας τοῦ νιοθετῶ, μετέπεσεν εὐκόλως εἰς τὴν τοῦ οἰ-

κλειοῦμαι, καθιστῶ τινα οικεῖον, ἴδιον ἐμαντῶ, καθ' ἃ πρὸ μικροῦ (σελ. 143, 25) ὁ Ψελλὸς εἶπε «ὅπως ἂν ἐγκρατὴς τοῦ ἔρωτος γένοιτο καὶ ὅλην τὴν ἐρωμένην εἰσποιήσαιο». Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα «ὅλον ἐκεῖνον εἰσποιησάμενος».

Εὐθύς μετὰ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ εἶνε πολλαχῶς ἡμαρτημένον·

Τοῦτο τοιγαροῦν τὸ βούλευμα πρῶτον μὲν ἀπορρήτως εἶχε καὶ οὐδενὶ τῶν πάντων καταφανὴς ἦν περὶ τοῦ τοιοῦτου σκοπτόμενος· ἐπεὶ δὲ ὁ ἔρωσ αὐτὸν ἐξεκύμαινε καὶ ὑπέραντα ἐγεγόνει, τολμᾷ δὴ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀνακαλύπτει πολλοῖς τὴν γνώμην, ὅφ' οὗ δὴ καὶ τάχος ἀλίσκεται.

Καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἀπορρήτως εἶχε, ὅπερ προῆλθεν ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθας ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ πολὺ πλημμελεστέρου ἀπορρήτων εἶχε, ἀδύνατον νὰ εἶνε ὀρθόν· διότι θὰ ἐδεχόμεθα ὡς ὑποκειμένον αὐτοῦ τὸ βούλευμα (ἀπορρήτως εἶχε=ἦν ἀπόρρητον), ἐν ᾧ ἐκ τοῦ εὐθύς ἐπομένου αὐδενὶ τῶν πάντων καταφανὴς ἦν» γίνεται πρόδηλον ὅτι ὑποκειμένον τοῦ ὅλου λόγου εἶνε ὁ ὑποκριτὴς ἐκεῖνος Ῥωμανός. Ἴνα λοιπὸν ἐπέλθῃ ἡ ἀναγκαία ἐν τῷ λόγῳ ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου, ὀφείλομεν νὰ μεταγράψωμεν τὸ τοῦ ἀντιγράφου ἀπορρήτων εἰς αἰτιατικὴν ἀπόρρητον. Τὸ δὲ κατωτέρω ὑπέραντα κατενόησε μὲν καὶ ὁ κ. Σάθας ὅτι εἶνε τερατῶδες, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως πάνυ εὐστοχος ἐν τῇ προτεινομένῃ διορθώσει ὑπὲρ ἄνδρα· διότι τί σημαίνει ὅτι «ὁ ἔρωσ ἐγεγόνει ὑπὲρ ἄνδρα»; νομίζω μὲν ὅτι ἐν γένει ἡ τοιαύτη ἔννοια δὲν εἶνε ὑγιής· διότι ὁ ἔρωσ πάθος ὦν καὶ οὐχὶ κατόρθωμα δὲν δύναται ὀρθῶς νὰ παραβάλληται πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις· ὁ ἀνθρωπος δύναται νὰ λέγηται, καθ' ὑπερβολὴν ἐνίοτε, ὅτι πράττει τι ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λέγηται ὅτι πάσχει ὑπὲρ δυνάμιν, ἐν ᾧ ἄλλως τολμᾷ πράγματα πολλὴν δυνάμιν ἀπαιτοῦντα καὶ δραστηριότητα. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὀφείλειεν ὁ συγγραφεὺς τοῦλάχιστον ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ οὐχὶ ὑπὲρ ἄνδρα νὰ εἶπῃ. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν οὐδέν, νομίζω, ἐφαντάσθη ὁ Ψελλός· πρὸς δὲ τὴν ὅλην ἔννοιαν συμφωνότατα ἔγραψεν ὑπὲρ πάντα, τουτέστιν ὁ ἔρωσ, ὅστις αὐτὸν ἐξεκύμαι-

νεν, εἶχε καταλάβῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἐνέργειαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο. Τὸ δὲ ὑφ' οὗ, ὅπερ ὀρθότατα ἔχει ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὅλην προηγουμένην πρότασιν (τὸ ἀνακαλύψαι πολλοῖς τὴν γνώμην), ἀτόπως θέλει νὰ διορθώσῃ ὁ κ. Σάθας εἰς τὸ ὑφ' ὧν, νομίζων ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ πολλοῖς· διότι ὁ ἄνθρωπος ἐνταῦθα ἀλίσκεται οὐχὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνακοινώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Τέλος τὸ καὶ τάχος εἶνε προδήλως ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ μόνου ὀρθοῦ κατὰ τάχος.

Σελ. 173, 1.

Ἐ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Θ' τοσοῦτον ἀνόητον ἀδυναμίαν εἶχε πρὸς τὸν Ῥωμανόν, ὥστε καὶ ἀνακαλυφθεῖσης τῆς ἐπιβουλῆς, δὲν εὐχαρίστει τὸν Θεὸν διότι ἐσώθη, ἀλλ' ὅτι ἐαλώκει ὁ φίλτατος ἐβαρμηγία τῷ προσαγγείλαντι καὶ προυλάμβανε τῇ ἀπολογία τὴν κατηγορίαν».

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν κρύψαι τὴν ἐπιβουλήν εἰς τοῦμφανές ἀναρρῦγεῖσαν,

Ἐντὶ τοῦ ἀνυπάρκτου ἀναρρῦγεῖσαν, ὅπερ φέρεται ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὁ κ. Σάθας προτείνει τὴν διόρθωσιν ἀναρρῦεῖσαν, ὡς ἐκ τοῦ ἀναρρῦεω. Ἄλλ' ἄρα γε ἀρμόζει εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν τὸ ἀναρρῦεω; Τὸ ἀναρρῦεω σημαίνει, ὅπου εὐρίσκειται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ ὀπίσω ρῦεω, παλιδρομῶ, οἷον ἐν ταῖς παλιρροίαις· μόνον δὲ ἅπαξ παρὰ Λουκιανῷ Ἀληθοῦς Ἱστορίας Δ', 7 ἐγράφετο ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀναρρῦεω «παρὰ δὲ τὴν ρίζαν ἐκάστης (ἀμπέλου) ἀνέρρει σταγῶν οἴνου διαυγοῦς»· ἀλλ' ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι διωρθώθη ἀπερρῦεω ὡς μία μόνη ὑπολείπεται ἀληθῆς σημασία τοῦ ἀναρρῦεω, ἡ πρώτη, ἣτις ἐνταῦθα οὐδαμῶς ἀρμόζει. Τί λοιπὸν ποιητέον; Νομίζω ὅτι ἀληθέστερον καὶ πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ ἀντιγράφου ἐγγύτερον διορθοῦμεν τὸ χωρίον μεταγράφοντες τὸ ἀναρρῦγεῖσαν εἰς τὸ ἀναρρῦγαγεῖσαν. Ἡ ἐπιβουλή τῷ ὄντι, ὅπως ἀνεκαλύφθη, ἀνερρῦαγη ἐς τοῦμφανές, ὃ ἐ. αἴφνης ἐξεδηλώθη, »ἐξέσπασε καὶ ἐβγήκεν εἰς τὸ φανερόν«. Ὅτι δὲ τὸ ῥῆμα ἀναρρῦγγνυμαι ἔχει ταύτην τὴν σημασίαν παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀρκοῦσι δύο χωρία πρὸς ἀπόδειξιν

Ξιν τούτου, σελ. 84, 17 «ὁ δὲ τῇ βασιλικῇ ἀποχρώμενος ἐξουσία, καθαρῶς ἤδη πρὸς ἀπέχθειαν ἀναβρόγγυται» καὶ σελ. 177, 13 «ἀλλ' εἰ (γρ. ἕως) μὲν ἡ βασιλὶς βιώσιμος ἦν, οὐ πάνυ τι ἀνεβρόγγυτο, ἀλλ' ἠγάπα λανθάνειν καὶ συγκαλύπτεσθαι».

Σελ. 176, 13.

Ἐφ' οὗ ἀπέβη γελοῖος ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγωνισθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου, οὗ τινος προήδρευεν, ὡς ὁ θερμότατος αὐτοῦ συνήγορος, νὰ κηρυχθῆ ἄθῳος ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ Ῥωμανός,

ἡ βασιλὶς Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ Εὐπρεπία κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς δεινῶς ἐπεμιζαντο, οὐδὲν ἐπιδεικνύμεναι χάριεν, ἀλλὰ μεμφόμεναι τὰ πλείονα τὴν τοῦ βασιλέως ἀπλόττητα.

Τί ἐνόησεν ὁ κ. Σάθας ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, ἀδιόρθωτον ἐκδούς ἐκεῖνο τὸ ἐπεμιζαντο, εἶνε τῇ ἀληθείᾳ θαυμασμοῦ ἄξιον, καὶ εὐχαρίστως ἠθέλομεν ὑπολάβῃ αὐτὸ ὡς τυπογραφικὸν ἀμάρτημα, ἂν δὲν εἶχομεν καὶ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα πλημμελείας ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τοῦ Ψελλοῦ. Τὸ ἐπεμιζαντο εἶνε πρῶτον μὲν κατὰ τύπον βάρβαρον· διότι τὸ μίγνυμαι, ἔχει μὲν τὸν μέλλοντα μίξομαι, ἀλλὰ τὸν ἀόρ. οὐδέποτε ἐμιζάμην, ἀλλ' ἐμίχθην ἢ ἐμίγην· κατὰ δὲ τὴν σημασίαν ἐξεταζόμενον εἶνε παντελῶς ἀκατανόητον· διότι οὐδεὶς ἐνοεῖ τί σημαίνει τὸ ὅτι αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεμιζαντο ἢ μᾶλλον ἐπεμίγησαν τοῖς τελομένοισι, καὶ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς. Ταῦτα εἶνε ἀντικρυσ ἀνοησία. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπεμύζαντο διὰ τοῦ υ, μετεχειρίσθη δηλ. τὸν μέσον ἀόρ. τοῦ ὀμηρικοῦ ῥήματος ἐπιμύζω, ὅπερ παρὰ τῷ ποιητῇ κεῖται περὶ τῶν δύο χαλεπαινοουσῶν θεῶν, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἑρας, ὡσάκις ὁ Ζεὺς λέγει τι ἀπαρέσκον αὐταῖς, οἶον Ἰλ. Δ. 20 ἐρεθίσαντος τοῦ Διὸς «κερτομίους ἐπέεσσι» τὴν Ἑραν καὶ Ἀθηνᾶν, λέγει ὁ Ὅμηρος «αἰ δ' ἐπέμυζαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἑρην» ὡσαύτως καὶ © 457, μετὰ δεινὴν ἀπειλὴν τοῦ Διός. Ἡ δὲ ἔννοια τοῦ ἡμετέρου χωρίου εἶνε πλέον φανερά. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος δυσηρεστήθησαν, ἐγόγγυσαν ἐπὶ τοῖς τελομένοισι, ὅπως αἰ παρὰ τῷ ποιητῇ θεαί.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ.

Ἐπειδὴ πάντες σχεδὸν οἱ γεωγράφοι καὶ πινακογράφοι, γεωγραφοῦντές τε καὶ πινακογραφοῦντες ἐν ἀρχαίαις καὶ νέαις γεωγραφίαις, τῇ Θέρμῃ ταυτίζουσι τὴν Θεσσαλονίκην, ἢ ἄμεινον εἰπεῖν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἡ δευτέρα ἰδρῦθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς πρώτης, σκόπιμον θεωρῶ καὶ χρήσιμον ἐν ταυτῶ τῇ τε γεωγραφικῇ καὶ ἱστορικῇ ἐπιστήμῃ, διατυπώσας τὴν περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν γνώμην μου ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς, ἐν τοῖς ἐπομένοις διὰ βραχέων νὰ ἀναπτύξω, διασαφηνίσω καὶ τόγ' ἐπ' ἐμοὶ ὀριστικῶς λύσω τὸ ζήτημα τῶν δύο πόλεων, ὧν ἡ μὲν Θέρμη ἐξηφανίσθη ἐν τῇ πολυχρονιότητι τοῦ παρελθόντος, ἡ δὲ Θεσσαλονίκη εὐτυχῶς ὑφίσταται ζῶσα καὶ ἀκμαία τῆς Μακεδονίας πρωτεύουσα καὶ δευτέρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πόλις κατὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, εὐχαρίστως ἀποδεχόμενος πᾶσαν περὶ τοῦ ἐναντίου κρίσιν ἵνα πεισθῶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἐγὼ μὲν ἐν ἀμαρτία καὶ πλάνῃ διατελῶ, οἱ δὲ ἀντιφρονοῦντές μοι ὀρθοδοξοῦσι καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτονοῦσι.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ νεώτεροι ἐρείδονται ἐπὶ τῆς διαβεβαιώσεως τῶν ἀρχαίων, ἀνάγκη τὰς περισωθείσας μαρτυρίας τούτων νὰ υποβάλω εἰς τὴν βάσανον ἵνα καταφανῆ κατὰ πόσον ἔχουσι δίκαιον ἀβασανίστως καὶ ἀνενδοιάστως ἀποδεχόμενοι τὴν ταυτότητα τῶν δύο πόλεων.

Τῆς Θέρμης πρῶτος τῶν ἀρχαίων μνημῖον ποιούμενός ἐστιν Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος λογογράφος, ὀνομάζων αὐτὴν πόλιν Ἑλλήνων Θρακῶν (1) καὶ δεύτερος Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς λογογράφος, ἀκμάσας ἐν ἀρχῇ τοῦ 5' αἰῶνος, μνημονεύει τῆς Θέρμης ὡς πόλεως παραλίας καὶ οὐδὲν πλέον (2), ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι ἡ Θέρμη

(1) Ἐκατ. ἀποσπ. 416. παρὰ Στεφαν. Β. ἐν λ. Χαλάστρα, πόλις Θράκης περὶ τὸν Θερμαῖον κόλπον. Ἐκαταῖος Εὐρώπη. «Ἐν δ' αὐτῶ Θέρμη πόλις Ἑλλήνων (Θρητικῶν), ἐν δὲ Χαλάστρῃ πόλις Θρητικῶν».

(2) Σκυλακ. Περ. «Ἄξιός ποταμὸς, Ἐχέδωρος ποταμὸς, Θέρμη πόλις, Ἀἴνεια Ἑλληνίς».

ἔστί προγενεστέρα τοῦ 5' αἰῶνος π. Χ., ἐντελῶς ἡμῶς ἀγνοεῖται πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη. Μετὰ δὲ τούτους πολλάκις ἀναφέρει αὐτὴν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ἱστορῶν ὅτι ἡ Θέρμη ἦν ἐπισημοτέρα τῶν ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ κειμένων πόλεων, ἐξ ἧς καὶ ὁ κόλπος αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν (1) καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης ἐξ Ἀκάνθου διέταξε τοὺς στρατηγούς μετὰ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ νὰ περιμένωσιν αὐτὸν ἐν Θέρμῃ, εἰς τὴν ὁποίαν, περιπλέων τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἐκ τῶν πόλεων ναῦς καὶ στρατὸν συναθροίζων, ἀφίκετο ὁ Περσικὸς στόλος καὶ ἐστρατοπέδευσε μέχρι τοῦ Ἀξιῦ (2). Μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας καὶ ὁ Ξέρξης αὐτὸς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀκάνθου καὶ διὰ τῆς Παιονίας καὶ Κρηστωνίας πορευόμενος κατὰ ξηρὰν, ἔφθασεν εἰς τὴν Θέρμην καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐν αὐτῇ, ἐξετάθη δὲ ὁ στρατὸς μέχρι τοῦ Λουδίου καὶ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ, ὅτε λέγεται ὅτι ὁ Ἐχέδωρος ποταμὸς δὲν ἐξήρκεσεν εἰς πόσιν τοῦ στρατοῦ (3). Ὁ δὲ Ξέρξης ἐδρεύων ἐν Θέρμῃ ἐθεῶτο τὰ οὐρανομήκη ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἀπῆλθε κατευθυνόμενος διὰ τῆς Θεσσα-

(1) Ἡρόδοτ. 7, 121. «Ξέρξης δὲ ἐκ τῆς Ἀκάνθου ἐντειλάμενος τοῖσι στρατηγοῖσι τὸν ναυτικὸν στρατὸν ὑπομένειν ἐν Θέρμῃ, ἀπῆκε ἀπ' ἐωυτοῦ τὰς νέας πορεύεσθαι, Θέρμῃ δὲ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ οἰκημένη, ἀπ' ἧς καὶ ὁ κόλπος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει».

(2) Ὁ αὐτὸς 123. «Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς... ἔπλωε ἐς τὸ προειρημένον, παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχέων πόλεων τῇ Παλλήνῃ, ὁμυροουσεῶν δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ... πλώων δὲ ἀπίκετο ἐς τὴν προειρημένην Θέρμην». 124. «Ὁ μὲν δὴ ναυτικὸς στρατὸς αὐτοῦ περὶ Ἀξιὸν ποταμὸν καὶ πόλιν Θέρμην... περιμένων βασιλεῖα ἐστρατοπεδεύετο».

(3) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐπορεύετο βουλόμενος ἐς τὴν Θέρμην ἀπικέσθαι. Ἐπορεύετο δὲ διὰ τῆς Παιονικῆς καὶ Κρηστωνικῆς ἐπὶ ποταμὸν Ἐχέδωρον». 127. «Ὡς δὲ ἐς τὴν Θέρμην ἀπίκετο ὁ Ξέρξης ἴδρυσεν αὐτοῦ τὴν στρατιήν. Ἐπέσχε δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ στρατοπεδευόμενος τὴν παρὰ θάλασσαν χώρην τοσὴνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος... τῶν δὲ... ποταμῶν ἐκ Κρηστωνίας βέων Ἐχέδωρος μόνος οὐκ ἀντέχρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ' ἀπέλιπε».

λίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ Περσικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς Θέρμης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν (1).

Τοσοῦτον δὲ σπουδαίαν παριστῶντος τοῦ Ἡροδότου τὴν Θέρμην, ἥτις κατὰ προτίμησιν τῶν λοιπῶν ἐξελέχθη ὡς κέντρον καὶ ὀρηκτῆριον τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Θουκυδίδης δις μόνον λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσῃ αὐτῆς, ἱστορῶν πρῶτον μὲν ὅτι ἡ Θέρμη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μακεδονικὴ γενομένη ἀπὸ τοῦ 453 π. Χ., κατελήφθη τῷ 431 π. Χ. ὑπὸ χιλίων Ἀθηναίων ὀπλιτῶν (2), δεύτερον δὲ ὅτι ἀκολούθως διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἀβδηρίτου Νυμφοδώρου ἀπεδόθη ἡ Θέρμη τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας Περδίκκᾳ τῷ 429 π. Χ. διὰ τὴν μετ' αὐτῶν συμμαχίαν (3). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 360 οὐδεμία γίνεται μνεῖα αὐτῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὅτε ἐν ἔτος πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἀναβάσεως τοῦ Φιλίππου ἐν ταῖς τότε ταραχαῖς τοῦ κράτους κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Παισάνης κατὰ τὴν μεμονωμένην μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Αἰσχίνου (4). Λίαν δ' ἄπορον φαίνεται μοι ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Θεσσαλονίκης (360—315 π. Χ.) οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς Θέρμης, καὶ ἐκ τῆς παντελοῦς ταύτης σιωπῆς τῶν ἀρχαίων ἐπὶ 45 ἔτη εὐλόγως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι κατεστράφη ἐντελῶς, ἢ ὅτι ἐκπεσοῦσα τῆς προτέρας ἀκμῆς, ἄση-

(1) Ὁ αὐτὸς 128. «Ξέρξης δὲ ὀρέων ἐκ τῆς Θέρμης οὔρεα τὰ Θεσσαλικὰ τὸν τε Οὐλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν. . . ὁ δὲ ναυτικὸς Ξέρξῃ στρατὸς ὀρμεόμενος ἐκ Θέρμης πόλιος παρέβαλε. . . 183. Ἄ' Ἐνταῦθα οἱ βάρβαροι. . . ὀρμηθέντες αὐτοὶ ἐκ Θέρμης ἐπέπλων πάσης τῆς νησιᾶν ἑνδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν βασιλείως ἐξέλασιν ἐκ Θέρμης».

(2) Θουκυδ. 1, 61 «Οἱ ἀφικόμενοι εἰς Μακεδονίαν πρῶτον καταλαμβάνουσι τοὺς προτέρους χιλίους Θέρμην ἄρτι ἡρμηκότας καὶ Πύδναν πολιορκοῦντας».

(3) Ὁ αὐτὸς 2, 29. «ξυνεβίβασε δὲ καὶ τὸν Περδίκκᾳ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Θέρμην αὐτῷ ἔπεισεν ἀποδοῦναι».

(4) Αἰσχίν. περὶ Παραπρ. 31, 36. «Εἰληφότος δὲ Ἀνθεμοῦντα καὶ Θέρμαν καὶ Στρέψαν καὶ ἄλλ' ἄττα χωρία».

μος ἐγένετο καὶ ἐπομένως ἀκατανόμαστος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῆς Θέρμης μέχρι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανίσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Νῦν δὲ ἰδρυθεῖσης ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου τῆς νέας πόλεως, πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ τῶν δύο πόλεων ἡ σχέσις, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὑποίας δύο μόνον ἀρχαίων συγγραφέων αἱ μαρτυρίαι δύνανται νὰ ἔχωσι βαρύτητα καὶ ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ τεθέντος ζητήματος, ὡς πλησιεστέρων εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν καὶ ὡς ἀξιοπιστοτέρων. Συγχρόνων δὲ μαρτυρίαν οὐδεμίαν ἔχομεν. Οἱ δὲ προμνημονευθέντες εἰσὶν Στράβων ὁ τῆς γεωγραφίας πατὴρ (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (23—79 μ. Χ.).

Ἄλλὰ τοῦ μὲν πρώτου, ἐπειδὴ μέγα μέρος τοῦ ἐβδόμου βιβλίου, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη, δυστυχῶς ἀπώλεσθη, καὶ μόνον ἀποσπάσματα τοῦ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσαντος ἐπιτομέως αὐτοῦ περιεσώθησαν ἡμῖν, ἡ ἔμμεσος μαρτυρία αὐτοῦ μικρὰν παρέχει ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῦ. Οὐχ ἤττον ὅμως δεόν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν βάσανον 4 μόνον ἀποσπάσματα (20. 21. 23. 24.), ἐν οἷς καὶ μόνοις γίνεται λόγος περὶ Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης. Τούτων δὲ τὰ μὲν δύο (20. 23.) σχεδὸν ταυτίζονται (1), ἰστοροῦντα ὅτι ὁ Ἄξιός ἐκβάλλει μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης καὶ ὡς τοιαῦτα μηδεμίαν σημασίαν ἔχουσι ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι.

Τῶν δὲ λοιπῶν δύο τὸ μὲν 24 διαρρήδην λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη πρότερον ἐκαλεῖτο Θέρμη (2) καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἀρχαία μαρτυρία τοῦ ἐπιτομέως περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο πόλεων, ἐφ' ἧς στηρίζονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ ἐπιτομέως Βυζαντινῶν καὶ οἱ νεώτεροι γεωγράφοι, πινακογράφοι καὶ ἱστορικοί. Ὅτι μὲν ἐν γένει τὰ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι

(1) Στραβ. 330. ἀποσπ. 20. «Ὁ Ἄξιός ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης». 23. «Ὁ Ἄξιός . . . ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης».

(2) Ὁ αὐτὸς ἀποσπ. 24. «Ὅτι μετὰ τὸν Ἄξιον ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δὲ Κασσάνδρου . . . μετόπισε δὲ τὰ περίξ πολίχνια εἰς αὐτὴν, οἷον Χαλάστραν, Αἴνιαν, Κισσὸν καὶ τινα ἄλλα».

λεγόμενα νοσοῦσι καὶ θεραπείας χρῆζουσιν, εὐκόλως δύναται τις νὰ διΐδῃ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἀφορήτου ταυτολογίας καὶ παλιλογίας τῶν δύο προηγουμένων ἀποσπασμάτων ἤτοι τοῦ 20 καὶ τοῦ 23, ὧν τὸ μὲν λέγει «Ὁ Ἀξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης»· τὸ δὲ 24 «Ὁ Ἀξιὸς. . . ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης», ἣν ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἀποδώσῃ τῶ πατρὶ τῆς γεωγραφίας, ἀδικεῖ τὰ μέγιστα αὐτόν. Δεύτερον δὲ ἐκ τῆς μεγάλης συγχύσεως καὶ διαφωνίας περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, ἣτις ἐμφαίνεται ἐν τοῖς λοιποῖς τρισὶν ἀποσπάσμασιν οἷον ἐν τῷ 23· «Ὁ Ἀξιὸς διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν ἐξίησι», ὕπερ φύσει ἀδύνατόν ἐστι γενέσθαι καὶ ἐπομένως διορθωτέον εἰς τὸ «Ὁ Ἀξιὸς παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν καὶ διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν ἐξίησι». Διότι ὁ Ἀξιὸς πρὸς βορρᾶν τῶν δύο ἐπαρχιῶν Βοττιαίας καὶ Ἀμφαξίτιδος παραλαμβάνει τὸν Ἐριγῶνα, καὶ οὕτω συνηνωμένος ῥέων πρὸς νότον, διαιρεῖ αὐτάς καὶ οὐχὶ τανάπαλιν, ὡς ἱστορεῖ ὁ ἀδέξιος ἐπιτομεὺς, ἀντιστρέφων καὶ ἀνατρέπων τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Ἡ δὲ διαφωνία συνοδευομένη καὶ αὐθις μετὰ τῆς ταυτολογίας καὶ παλιλογίας παρατηρεῖται ἐν τοῖς ὑπολοίποις ἀποσπάσμασιν ἤτοι ἐν τῷ 21· «Εἶτα Θεσσαλονίκηια Κασσάνδρου κτίσμα. . . Ἐπωνόμασε δὲ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Θεσσαλονίκης Φιλίππου δὲ τοῦ Ἀμύντου θυγατρὸς καθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἕξ καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς ἓν. Ἡ δὲ μητρόπολις τῆς νῦν Μακεδονίας ἐστὶ. Τῶν δὲ συνοικισθεισῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός». Καὶ ἐν τῷ μεθεπομένῳ 24· «Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δ' ἐστὶ Κασσάνδρου, ὃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, παιδὸς δὲ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ὠνόμασε· μετέκτισε δὲ τὰ πέριξ πολίχνια εἰς αὐτὴν, οἷον Χαλάστραν, Αἴνειαν, Κισσὸν καὶ τινα ἄλλα».

Ὅτι δὲ ταῦτα, οὕτως ἔχοντα, ἀδύνατον νὰ ἀποδοθῶσι τῷ Στράβωνι καὶ ὅτι εἰσὶν ἄστοχα κατασκευάσματα τοῦ ἐπιτομέως,

ἀρυσθέντα ἐκ τῶν Στραβωνείων χειρογράφων, ἀπλῆ ἔρευνα καὶ παράθεσις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν δύναται νὰ πείσῃ τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην περὶ τούτου, εὐκόλως παρατηροῦντα ὅτι τὸ μὲν 24 ἀπόσπασμα πλεονεκτεῖ τοῦ 21 μόνον κατὰ τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν «ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο», τὸ δὲ 21 ὑπερέχει τοῦ 24 1) κατὰ τὸ «καθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἕξ καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς ἔνθ' ἔνθα καλῶς ὀρίζεται καὶ ἡ θέσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτισμάτων καὶ ὁ συνοικισμὸς αὐτῶν, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 ἀορίστως ἀναφέρεται ὅτι μετέωρισε τὰ πέριξ πολίχνια εἰς αὐτὴν καὶ οὐδὲν πλεόν· 2) κατὰ τὸ «Τῶν δὲ συνοικισθειῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσὸς», ἐν ᾧ ὀνομαστὶ μνημονεύονται ἕξ τὰ κυριώτερα πολίσματα, καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ἐστὶν ὅτι καὶ ἡ Θέρμη ἀναφέρεται ὡς μία τῶν συνοικισθειῶν ἐν τῇ νεοκτίστῳ πόλει, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 τρία μόνον πολίσματα μνημονεύονται ἢ Χαλάστρα, ἢ Αἴνεια καὶ ἢ Κισσὸς καὶ τὰ λοιπὰ ἐντελῶς ἀγνοοῦνται. Τῶν δὲ ἀποσπασμάτων τούτων τὸ μὲν 21 περιέχεται ἐν τῷ Βατικανῷ χειρογράφῳ, ὅπερ πληρέστερον, ἀκριβέστερον καὶ περιεκτικώτερον ἐστὶν (1), τὸ δὲ 24 ἐν τῷ Παλατίνῳ χειρογράφῳ, ὅπερ ἀπεδείχθη ἤδη ἐλλιπέστατον.

Ταύτην τοίνυν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ 21 ἀποσπάσματος πρὸ ὀφθαλμῶν τιθεμένων, φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἀναφορικὴ πρότασις «ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος καὶ παρεμβεβλημένη ἐστὶ, πρῶτον μὲν ὡς μὴ περιεχομένη ἐν τῷ περιεκτικώτερῳ καὶ ἀκριβεστέρῳ ἀποσπάσματι, δεύτερον δὲ ὅτι ἐν τούτῳ ἡ Θέρμη ῥητῶς ἀναφέρεται ὡς μία τῶν πόλεων, ἃς καθελὼν ὁ Κάσσανδρος καὶ τοὺς

(1) Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ Ταφέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Στραβῶνος σελ. 17. σημ. 41. «In enumerandis urbibus, quarum incolae in urbem s. novam s. instauratam transpositi sunt, Vaticanus uberior Palatino est tum quoad summam oppidorum, tum quoad eorum nomina. Sunt urbes XXVI, quarum potiores significantur, et quidem praeter eas, quas Palat. habet: Apollonia, Therma, Garescus».

κατοίκους αὐτῶν μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν Θεσσαλονίκην συνώκισε, καὶ οὐχὶ τὴν Θέρμην μετοικίσας εἰς τὴν Θέρμην συνώκισεν, ὅπερ ἀτοπώτατον καὶ φύσει ἀδύνατόν ἐστιν. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ οὐχὶ ἄλλως, μαρτυρεῖ ἕτερον παράδειγμα, ἀναφερόμενον εἰς τὸν αὐτὸν Κάσσανδρον, ὅστις αὐτὸ τοῦτο ἔπραξε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 316 π. Χ. καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ὅπου ὡσαύτως νέαν ἵδρυσεν πόλιν καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσεν αὐτὴν Κασσάνδρειαν, καίπερ τῆς παρακειμένης Ποτιδαίας ἐξανδραποδισθείσης μὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 357, ὑφισταμένης ὅμως καὶ οἰκουμένης ἔτι ὑπ' Ὀλυνθίων κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου «Κάσσανδρος δὲ ἔκτισε πόλιν ἐπὶ τῆς Παλλήνης ὁμώνυμον αὐτοῦ Κασσάνδρειαν, εἰς ἣν τὰς τε ἐκ τῆς χερσονήσου πόλεις συνώκισε καὶ τὴν Ποτίδαιαν, ἔτι δὲ τῶν σύνεγγυς χωρία οὐκ ὀλίγα· κατώκισε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τῶν Ὀλυνθίων τοὺς διασωζομένους, ὄντας οὐκ ὀλίγους» (1). Ἐνταῦθα προφανέστατα βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Κάσσανδρος ἔκτισε νέαν πόλιν, ὅτι εἰς αὐτὴν μετοικίσας τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων τῆς Παλλήνης, τῆς Ποτιδαίας αὐτῆς, τῶν παρακειμένων χωρίων καὶ πολλοὺς Ὀλυνθίους, συνώκισεν εἰς τὴν Κασσάνδρειαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ποτίδαιαν, ἣν ἐσφαλμένως πάντες οἱ νεώτεροι ταυτίζουσι τῇ Κασσανδρείᾳ.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἂν μὴ νόθον θελήσῃ τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης μαρτυρίαν τοῦ ἐπιτομέως, ἐξ ἄπαντος ὅμως ὑποπτον πρέπει νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν, καὶ ὡς τοιαύτη ἀδύνατός ἐστι νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις καὶ θεμέλιον ἱστορικῆς ἀληθείας. Καὶ εἰ μὲν οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν εἶχομεν περὶ τοῦ ἐναντίου, οὐδόλως ἐδικαιούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν ταύτην ὡς ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ μόνον ὡς εἰκασίαν ὠφείλομεν νὰ προβάλωμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει εὐτυχῶς πολλῶ σπουδαιότερα καὶ βαρύτερα τῆς τοῦ

(1) Διοδωρ. 49, 52, ὅρα καὶ 46, 8. «Οὐ μὴν, ἀλλ' ὁ Φίλιππος Ποτίδαιαν ἐκπολιορκήσας. . . Τὴν δὲ πόλιν ἐξανδραποδισάμενος παρέδωκε τοῖς Ὀλυνθίοις δωρησάμενος ἅμα καὶ τὰς κατὰ τὴν χώραν κτήσεις».

κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐπιτομέως περὶ τῆς ἐμφα-
 τικῆς διακρίσεως τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης ὡς δύο διαφόρων
 πόλεων, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὐλόγως καὶ δικαίως δυνάμεθα
 νὰ ἀποκηρύξωμεν τὴν τοῦ ἐπιτομέως ὡς νόθον καὶ παρεμβεβλη-
 μένην καὶ ἀνευδοιαστικῶς νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς ἰσχυροτέρας καὶ
 βεβαιότερας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, συγ-
 γραφῆς, ὡς γνωστὸν, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν α' μ. Χ. αἰῶνα (23
 —79) ἢ γεννηθέντος τὸ ἐπόμενον ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Στρά-
 βωνος (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ ἐπομένως κατὰ 9 αἰῶνας ἀρ-
 χαιοτέρου τοῦ ἐπιτομέως καὶ πλησιεστάτου εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ
 περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμῶν γεγονότος, ὃς διαρρήδην διαστέλλει τὴν
 Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης· «In ora sinus Macedonici
 Chalastra, et intus Phileros, Lete, medioque flexu lito-
 ris Thessalonica liberae conditionis. Ad hanc a Dyrrho-
 chio CXIV millia passuum. Therme» (1).

Ὁ Πλίνιος συγγραφεὺς σπουδαιότατος (scriptor gravissi-
 mus κατὰ Ταφέλιον) ἀναντιρρήτως ἐγίνωσκε κρεῖττον παντὸς
 ἄλλου τὰ περὶ Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης καθ' ὅσον ἡ Μακεδονία
 ἦν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ Θεσσαλο-
 νίκη διετέλει πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ ἔδρα τῶν Ῥωμαίων ἀνθυ-
 πάτων καὶ ἀρχόντων, ἐν ᾗ ὁ περιώνυμος ῥήτωρ Κικέρων ἐξορισθεὶς
 τῷ 58 π. Χ. εὔρεν ἄσυλον καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διέτριψεν ἐν
 αὐτῇ. Ἐνεκα δὲ τῶν περιστατικῶν τούτων φαίνεται μοι ἡ τοῦ
 Πλινίου μαρτυρία ἀξιοπιστοτέρα οὐ μόνον τῆς τοῦ ἐπιτομέως,
 ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Στράβωνος αὐτοῦ, εἰ περιεσώζετο ἡμῖν τοιαύ-
 τη, ἅτε μηδὲ ὅλως ἐπισκεφθέντος τὰ μέρη ταῦτα.

Τῷ δ' ἐπιτομῆ τοῦ Στράβωνος φαίνονται μοι ἐπόμενοι καὶ ὅσοι
 τῶν Βυζαντινῶν μνειάν ποιοῦνται αὐτῆς, οἵτινες ἀρχαίζουσιν σπου-
 δάζοντες καὶ ἐλάχιστα περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκριβείας φροντί-
 ζοντες, οὐ μόνον Θέρμην καλοῦσι τὴν Θεσσαλονικίην, ἀλλὰ καὶ
 ἄλλα ἀρχαῖα ἐπινοοῦσιν ὀνόματα ἵνα φαίνωνται μάλα ἀρχαίζον-
 τες καὶ κλασικίζοντες, οὕτω π. χ. ὁ μὲν Ζωναρᾶς καὶ Τσέτσης

(1) Plin. II. N. 4, 40, (17).

(1) ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ἡμαθίαν, ὃ δὲ Στέφανος Βυζάντιος καὶ ὁ Μ. Ἐτυμολόγος (2) Ἀλίαν, καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, καίπερ γράφων ἱστορίαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλειστάκις ὅμως καὶ σχεδὸν πανταχοῦ τὴν Θεσσαλονίκην καλεῖ Θέρμην καὶ οὐχὶ τῷ ἐν κοινῇ χρήσει ὀνόματι (3), καὶ ὁ Μαλαλᾶς πληθυντικῶς Θέρμας (4). Μόνος δὲ ὁ Προκόπιος διακρίνει τὴν Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἴσως κατὰ τύχην συμφωνῶν τῷ Πλινίῳ (5).

Οὗτω δὲ συγγέοντες τὰ πράγματα, πρὸς ἀλλήλους διαφωνοῦντες καὶ ἀντὶ ἐνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ τέσσαρα ἀπονέμοντες ὀνόματα τῇ νεοδητῷ πόλει τοῦ Κασσάνδρου, ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς πάσης περαιτέρω συζητήσεως περὶ τῆς ἀξιολογίας αὐτῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι, ὅπερ ἐλύθη ἤδη ὀριστικῶς διὰ τῆς μόνης ἡμῖν περιωθεισῆς ἀρχαίας μαρτυρίας τοῦ Πλινίου, ἧς ἡ δύναμις μένει ἐδραία καὶ ἀκλόνητος, ἕως ἂν ποτε εὐρεθῇ ἄλλη τις μαρτυρία σπουδαιότερα καὶ πολυτιμότερα ταύτης.

Ἄλλ' οὕτω τεθέντος ὡς ἀληθοῦς καὶ ἀναμφισβητήτου ἤδη ὅτι ἡ Θέρμη διάφορός ἐστι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅτι αὕτη ἰδρῦθη οὐχὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Θέρμης, ἀλλ' ἐπ' ἄλλης κατὰ τὸ μᾶλ-

(1) Τσέτσ. ἱστορ. 12, 26. «Θεσσαλονίκην ἐπολιόρουν, ἢ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Ἐν δὲ ταῖς Χιλ. 43, 306, ἀντιφάσκων ἑαυτῷ καλεῖ Θέρμην. Ζωναρ. ἱστορ. 12, 26. «Θεσσαλονίκην... ἢ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Tafel Thessal. p. iv. «Idem repetitur in Schedis mis. Angeli Aprotii apud Wassium ad Thucyd. 1, 61. «Θέρμη ἢ Θεσσαλονίκη καὶ Ἡμαθία. Quod ultimum quis sibi persuadebit».

(2) Στεφαν. Β. ἐν λ. Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ἧτις ἄρα ἐκαλεῖτο Ἀλία Κασσάνδρου κτίσμα». Μ. Ἐτυμολ. σ. 447, 33.

(3) Λ. Χαλκοκονδ. ἱστορ. 23, 24 καὶ ἀλλαχοῦ, περὶ οὗ Tafel Thessal. p. xi. «Idem Laonicus Epidamni, Byzantii, Hellenum nomine utitur, numquam Dyrrachii, Constantinopoleos, Romanorum (i. e. Graecorum). Sunt archaismi hominis docti capta perditaque patria ad nomenclaturam incunabula recutentis, antiquiorem regni Byzantini scriptorem aliquem ita locutum nondum ego inveni praeter epitomatores Strabonis lib. vii».

λον καὶ ἤττον ἀπεχούσης, ἀναφύεται τὸ ζήτημα πρὸς ποῖον μέ-
ρος τῆς Θεσσαλονίκης ἔκειτο· ἡ Θέρμη καὶ πόθεν ἔσχε τὸ ὄνομα
τοῦτο. Τὸ μὲν πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων λύεται ἐκ τῆς
ἀναγραφῆς τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ἃς ὁ Περσικὸς στό-
λος ἐξ Ἀκάνθου ὀρμώμενος περιέπλεε καὶ ἐξ αὐτῶν παρελάμβανε
ναῦς καὶ στρατὸν, ὧν τελευταία ἐστὶν ἡ Αἴνεια (1) καὶ μετ' αὐ-
τὴν ἡ Θέρμη, πρώτη πόλις τῆς Μυγδονίας πρὸς τὴν Παλλήνην.
Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔκειτο πλησίον τοῦ ὀμωνύμου Αἰναίου ἀκρωτη-
ρίου, ἡ δὲ Θέρμη πρὸς βορρᾶν ταύτης παρὰ τῷ λιμένι τῷ σχη-
ματιζομένῳ ἐκ τοῦ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς ἐκτεινομένου εἰς
τὸν Θερμαῖον κόλπον Αἰναίου ἀκρωτηρίου (2). Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς
ἐλήφθη ἐκ τοῦ πράγματος ἦτοι ἐκ τῶν θερμῶν ἀλατούχων καὶ
θειούχων ὑδάτων, ἅπερ καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ θέσει ἐκεί-
νη (3) παρὰ τὸ χωρίον Σέδες, ἐνθα προσέτι παρατηροῦνται καὶ
ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, καὶ ταῦτα οὐδεμιᾶ ἄλλῃ πόλει ἀνή-
κουσιν ἢ τῇ Θέρμη. Διότι μεταξὺ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Αἰ-
νείας οὐδεμία ἄλλη ἀναφέρεται ὑπάρξασά ποτε· ἔτι δὲ πρὸς νό-
τον τῆς Θεσσαλονίκης καταλέγει αὐτὴν καὶ Πλίνιος. Κατὰ ταῦ-
τα δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Βατικανοῦ ἀπόσπασ-
ματος, καθ' ἣν μία τῶν 26 πόλεων, ὧν τοὺς κατοίκους ὁ Κάσ-
σανδρος μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν, συνώκισεν, ἦν καὶ

(1) Ἡροδότ. 7, 123. «Παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσε-
χέων τῇ Παλλήνῃ πολίων, ὀμουρουσέων δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ. Τῆσι
οὐνόματα ἔστι τάδε, Λίπαζος, Κώμβρεια, Λίσαι, Γίγωνος, Κάμψα, Σμί-
λα, Αἴνεια . . Ἀπὸ δὲ Αἰνεῖης . . ἐς αὐτόν τε τὸν Θερμαῖον κόλπον
ἐγένετο τῷ ναυτικῷ στρατῷ ὁ πλόος καὶ γῆν τὴν Μυγδονίην, πλώων
δὲ ἀπίκετο ἕς τε τὴν προειρημένην Θέρμην καὶ Σίνδον τε πόλιν καὶ
Χαλάστρην ἐπὶ τὸν Ἀξιδὸν ποταμόν».

(2) Felix Beaujour *Tabl. de Commerce de la Grèce* vol. 1, p.
20. «Le grand Bournou est à trois lieues du port et fait en mer
une Saillie de plus d'une lieue». *Tafel Thessal.* p. 218. «Horum
majus horarum trium vel amplius spatium a Thessalonica dissun-
ctum est, atque in mare procurrit per unam horam».

(3) Pocock *Beschr. des Morgenlands* vol. 3, p. 213. «Vier
Meilen von Salonica giebt es auf eben der Strasse Bäder, deren».

ἡ Θέρμη « τῶν δὲ συνοικισθειῶν ἦν Ἐπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός ».

Ἐκ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων ἐξάγεται

1) Ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Παλατίνου χειρογράφου ἀναφορικὴ πρότασις « ἡ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο » νόθος ἐστὶ καὶ οὐ τοῦ Στράβωνος, ὡς οὕτω μεμονωμένη καὶ μὴ περιεχομένη ἐν τῷ πληρεστέρω καὶ ἀκριβεστέρω ἀποσπάσματι τοῦ Βατικανοῦ χειρογράφου.

2) Ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο διαρρήδην ἀναφέρει τὴν Θέρμην ὡς μίαν τῶν 26 συνοικισθειῶν πόλεων, οὐχὶ εἰς τὴν Θέρμην πάλιν, ἀλλ' εἰς τὴν νεόδμητον πόλιν τοῦ Κασσάνδρου.

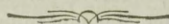
3) Ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Πλινίου, ἐγκρίτου συγγραφέως, ἀνήκοντος εἰς τὸν 1 αἰῶνα μ. Χ., προγενεστέρου τοῦ ἐπιτομῆως κατὰ 9 αἰῶνας καὶ διαρρήδην διακρίνοντος τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τῆς Θέρμης, ἀξιοπιστοτάτη ἐστὶ μὴ δυναμένη νὰ προσβληθῇ ὑπ' ἄλλης τινός.

4) Ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν, καλούντων τὴν Θεσσαλονίκην Ἡμαθίαν, Ἀλίαν καὶ Θέρμην οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν.

5) Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι λίαν ἔμπειροι ὄντες εἰς τὴν ἐκλογὴν θέσεων καταλλήλων πρὸς ἴδρυσιν πόλεων, κάλλιστα ἐξελέξαντο τὴν θέσιν τῆς Θέρμης, ἐξησφαλισμένην ὑπὸ τοῦ Αἰναίου ἀκρωτηρίου κατὰ τῆς προσβολῆς τῶν νοτίων ἀνέμων, ἐν ᾧ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης λιμὴν μένει ἀνοικτὸς αὐτοῖς ἐκ τοῦ ΝΔ μέρους.

6) Ὅτι ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ θέσει τῆς Θέρμης ὑπάρχουσι καὶ νῦν ἔτι θερμὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἐν ᾧ ἐν τοῖς καλλιτεχνικοῖς καὶ γραπτοῖς μνημείοις τῆς Θεσσαλονίκης οὐδὲν μέχρι τοῦδε εὐρέθη ἀνήκον εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.



ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ.

1. Ἡ θέσις τοῦ ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος, πολιοῦχου Μαντινείας, δὲν εἶναι ὠρισμένη μέχρι τοῦδε ἀκριβῶς διὰ τὴν διαφωνίαν χωρίου τινὸς τοῦ νῦν κειμένου τοῦ Πausανίου (8, 10, 2), καθ' ὃ ἀπεῖχεν αὐτὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας», πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου (9, 8, 11, 11 καὶ 14), καθ' ἣν ἀπεῖχεν αὐτῆς «ἐπτὰ σταδίους».

Καὶ ὁ μὲν Λήκιος (Μωρ. 1, 111. 3, 49 καὶ 85), ἀκολουθῶν τῷ Πολυβίῳ, ἀποφαίνεται ὅτι τὸ διάστημα μεταξὺ Μαντινείας καὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἦν ἐπτὰ στάδια, ὁ δ' Ε. Κούρτιος (Πελ. 1, 240 καὶ 268, 9) ἀποδέχεται τὴν ὑπὸ Σχαιφῆρου διόρθωσιν τοῦ παρὰ Πausανίᾳ χωρίου αὐτὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας» εἰς αὐτὸ πρόσω ζ' σταδίων Μαντινείας», καθάπερ καὶ ὁ Βουρσιανὸς (Γεωγρ. 2, 215, 4), ἀποδεχόμενος ὡς δυνατὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ αὐτοῦ χωρίου εἰς αὐτὸ πρόσω ἐπτασταδίου».

Ἐξερευνήσας τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου, εἶρον ὅτι ἀληθεύει μὲν ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυβίου, διεφθάρη δὲ τὸ προκείμενον χωρίον τοῦ Πausανίου ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ Μαντινείας, ἐπειδὴ α') τὰ ἔσχατα τοῦ ὄρους Ἄλυσίου, παρ' ἃ κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Πausανίου ἔκειτο τὸ Ποσειδῶνιον, ἀπέχουσι τῆς Μαντινείας ὑπὲρ τὰ ἐπτὰ στάδια· β') πεντεκαίδεκα σχεδὸν λεπτά ἐκ Μαντινείας, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἡμισυ σχεδὸν Ἀγγλικὸν μίλιον ἢ ἐπτὰ στάδια, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ πέρατος ἢ κατὰ Πausανίαν ἐσχάτων τοῦ Ἄλυσίου, ἀνεσκάφη μετ' ἄλλων ἀρχαίων ἐπιγραφῆ, μνημονεύουσα ὡς ἐπωνύμου αἰερέως τοῦ Ποσειδῶνος Κορνηλίου Ἐπιτυχανίου» (α)· γ') ἡ θέσις, ἐν ἣ ἡ ἐπιγραφή ἀνεσκάφη, ἀπέ-

(α) Ἡ ὅλη ἐπιγραφή ἐστίν ἡ ἐφεξῆς·

α' Ἐπὶ ἰερέως τοῦ Ποσειδῶνος
Κορνηλίου Ἐπιτυχανί-
ωνος Εὐδία Συμμάχου
Μαντικῆ Ἐλπίδριν

χει οὐ μόνον περὶ τὰ ἑπτὰ στάδια ἐκ Μαντινείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πέντε ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν Πελιάδων, ὅσα καὶ διεῖχον ἀπ' ἀλλήλων τὰ σημεῖα ταῦτα κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Πausανίου (8, 11, 1)· ἐν δὲ τῇ θέσει τῶν τάφων τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου ἔτι καὶ νῦν διακρίνεται τύμβος, ἥτοι σωρὸς γῆς κολωνοῦ δίκην, ἐπὶ τῷ ἐρημοκλησίῳ τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

2. Ὁ Πausανίας (8, 10, 4) ἀναφέρει ὅτι ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος «θαλάσσης κύμα», τὰ δ' αἷτια τῆς πλάσεως τοῦ μύθου τούτου δὲν ἐξητάσθησαν εἰσέτι (Alden. itin. σ. 280. Ross reis. im Pel. σ. 122).

Ἡ περιοχή τοῦ Ποσειδίου, ἐπίπεδος καὶ εὐφυῆς πρὸς ἱππικὴν χρείαν (Πολύβ. 11, 12), ἐστὶ τὸ πεδῖον τῶν τριῶν τῶν πέντε ἐν Μαντινείᾳ μαχῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, περιγράφοντος τὴν πρώτην (5, 64—74), γενομένην τῷ 418 π. X., Πausανίου, περιγράφοντος τὴν τετάρτην (8, 20, 5—8), γενομένην τῷ 243 π. X., καὶ Πολυβίου, περιγράφοντος τὴν πέμπτην (11, 11—18), γενομένην τῷ 206 π. X. καθ' ὃν (9, 8) καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας μάχης ἢ πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἑπαμι-

- 5 ἰδίαν θυγατέρα καὶ δοῦ-
λην ἠλευθέρωσεν. ἐλευθέ-
ραν τε εἶναι καὶ αὐτεξούσι-
ον ἐπέτρεψεν, μηδενὶ μηδὲν
προσῆκουσαν κατὰ μηδέ-
να τρόπον».
- 10

Ἐν στήλῃ μαρμάρου λευκοῦ ὕψους 0,65, πλάτους 0,33 καὶ πάχους 0,25, ἐκδομημένη νῦν ἐν τῇ θύρᾳ τῆς οἰκίας Π. Κουρέτου ἐν χωρίῳ Χατζαλῆ.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδούστου μέχρι τοῦ τετάρτου μετ. X. αἰῶνος. Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ Μαντινείας μνημονεύεται ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος ὡς ἐπώνυμος (Ross reis. im Pelop. σ. 122). Ἦσαν δ' ἐπώνυμοι καὶ ἄλλαχού τῆς Ἑλλάδος οἱ ἱερεῖς (Δαμ. Πιετιφ. §§ 90, 153, 154 καὶ Dissen αὐτόθ. Ἐπιγρ. Φραντ. σ. 323—4). Ἄγνωστος ἂν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἢ προσκεδδομένη ὑπ' ἄλλου· ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἐστὶν ἀξία μνείας ἐπὶ τῷ προσδιορισμῷ τῆς τοποθεσίας ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος.

νώνδου προέβη μέχρι Ποσειδίου (Λήκ. Μωρ. 3, 77 καὶ 84)· ἡ δὲ τρίτη ἐν Μαντινείᾳ μάχῃ βραχέως μνημονεύεται ὑπὸ Πλουτάρχου (Δημήτρ. 35), γενομένη τῷ 296 π. Χ. (Λήκ. Μωρ. 3, 86).

Ἔστι δ' ἡ περιοχὴ τοῦ Ποσειδίου μέχρι Μαντινείας καὶ ἡ ταπεινότερα τοῦ ὄροπέδιου Μαντινείας, κατακλυζομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ὀφρεως, διόπερ ἡ μὲν φύσις ἐπεδαφιλεύσατο αὐτῇ τρία βάραθρα κατὰ τὸ προκείμενον μέρος τοῦ Ἀλησίου, τυφλά νῦν, ἡ δὲ τέχνη τῶν παλαιῶν, ἐπίκουρος τῆς φύσεως, κατεσκεύασε τὴν τάφρον, ἐφ' ἧς ὁ Φιλοποίμην ἐφόνευσε τὸν Μαχανίδα (Πολύβ. 11, 18), πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐπιπολαζόντων ὑδάτων οὐ μόνον εἰς τὰ παρακείμενα βάραθρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀντικειμένων προπόδων τοῦ ὄρους Μαινάλου.

Καὶ νῦν μὲν τὰ ὕδατα τῶν καλουμένων Συμβόλων (Παυσ. 8, 54, 1—2), ἦτοι τοῦ νῦν Σαρανταποτάμου, μετοχτευθέντα κατὰ τὴν θέσιν Περπόρι, πέρας οὔσαν τοῦ ὄρους Κρησίου καὶ τῆς βαθείας αὐτοῦ χαράδρας, δι' ἧς φέρονται, πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ Περιαλῆ, ἐπωνύμου τοῦ παρακειμένου χωρίου Πιαλίου, κατέχοντος τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς (Λήκ. Μωρ. 1, 90 καὶ 97. Ross reis. im Pelop. 67), διατελοῦσι ρέοντα εἰς τὸν Ὀφιν καὶ Γαράτην ἢ Γαρεάτην (Ε. Κούρτ. Πελ. 1, σ. 249. Ross reis. im Pelop., σ. 71. Puill. Bobl. σ. 65), ἐνῶ πάλαι εἰργάζοντο πρῶτα τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Ἀλφειοῦ κατὰ Πausανίαν (8, 54, 2), φερόμενα κατὰ παράδοσιν διὰ τῶν χωρίων Πιαλίου, σώζοντος μέχρι νῦν ἵχνη τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ τοῦ Ἀλφειοῦ, Κερασίτσης, Δεμοιρίου καὶ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀγίου Σώστου καὶ Τσίβα παρὰ τὸ χωρίον Θάνα (ὑδωρ Πελασγ. = Ἀθάνα. Ἡ Θάνα δ' ἔτι καὶ νῦν πηγὴ ἐν Καφυάτιδι), εἰς τὰ βάραθρα τοῦ ὄρους Βορείου, ἔχοντα ἔκρυσιν εἰς Ἀσέαν (Παυσ. αὐτ.).

Τὰ ὕδατα τοῦ Σαρανταποτάμου καὶ τὸ πάλαι ἠδύναντο ἐκ τέχνης νὰ λάβωσι τὸν νῦν ῥοῦν ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μερῶν τῆς Τεγεάτιδος εἰς τὰ ἀνατολικά αὐτῆς ἢ εἰς Μαντινικὴν κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Ποσειδίου καὶ οὐχὶ βέβαια καὶ ἀνάπαλιν κατὰ τινὰ σημεῖωσιν παρὰ Πόππῳ ἐν Θουκυδίδῃ (5, 65, 4), λέγοντι περὶ

τῆς ὑπ' Ἁγίδος ἐκτροπῆς τοῦ ὕδατος τῆς Τεγεάτιδος «ὀποτέ-
ρωσε ἂν ἐσπίπτῃ» καὶ ἐννοοῦντι τὴν ἑκτακτον μὲν τότε, τεχνι-
κὴν καὶ ἐχθρικὴν, διαρκῆ δὲ νῦν φορὰν αὐτοῦ κατὰ τὰ βάραθρα
τοῦ ὄρους Παρθενίου ἢ Μαντινικῆς, ὁπόθεν ἐστὶν ἀδύνατος ὕδα-
τος ἀναδρομὴ, διότι τὸ ἔδαφος ἀνέχει ἡρέμα πρὸς Τεγεάτιδα.

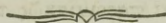
Ὁ Λήκιος (Μωρ. σ. 62—63) φρονεῖ ὅτι ὁ Ἁγίς ἐξέτρεψε τὰ
ὑδάτα τῆς Τεγεάτιδος εἰς Ἀργὸν πεδῖον, ἐνῶ ἐξέτρεψεν αὐτὰ
πρὸς τὴν περιοχὴν Ποσειδίου καὶ Μαντινείας, μεταξὺ δὲ ταύτης
καὶ Ἀργοῦ πεδίου ἐπιπροσθεῖ χῶρος ὑπέρτερος, ὃ τὸ πάλαι κα-
λούμενος Χορὸς Μαιρᾶς, δι' οὗ ὑπέλαβεν ὁ Λήκιος ὅτι ἔρρει καὶ
ὁ Ὀφίς εἰς Ἀργὸν πεδῖον, ὅν συνεργάζονται τὰ ὑδάτα Τεγεάτι-
δος καὶ τῆς ἄλλης Μαντινικῆς καὶ οὗ τὰ ὑδάτα οὐδεμίαν κοινω-
νίαν ἔχουσι πρὸς τὰ τοῦ Ἀργοῦ πεδίου, ἀλλὰ βάραθρα ἴδια πρὸς
ἑκρουσιν αὐτῶν εἰς Δίνην Ἀργολίδος κατὰ τὴν δόξαν τῶν πα-
λαιῶν (Παυσ. 8, 7, 2). Καὶ ὁ Ἀγησίπολις κατέφυγεν εἰς τὸ
στρατήγημα τοῦ Ἁγίδος τῷ 385 π. Χ. ἐκτρέψας τὰ ὑδάτα,
ὧν νῦν μέρος λιμνάζει ἐξ ἀβελτηρίας περὶ τὰς καταβόθρας τῶν
χωρίων Σιμιάδων καὶ Κάψα ἐν τοῖς πρόποσι τοῦ Μαινάλου, ἐπὶ
τὰ πλίνθινα τῆς Μαντινείας τείχῃ, διαρράγέντα καὶ διαλυθέντα
(Ξενοφ. Ἑλλ. 5, 2, 1—7. Παυσ. 8, 8, 6—9. Λήκ. Μωρ. σ.
68—77). Ὡστε ἢ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ποσειδίου συνάθροισις καὶ
ἐπιπόλασις τῶν ὑδάτων τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ὀφείως, τὰ ὑφάλ-
μυρα φρεατιᾶ ὑδάτα τῆς τοποθεσίας ταύτης, καὶ τὰ τυφλά
νῦν χάσματα αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ περὶ τὸ ἱερὸν στροφή καὶ δινώδης
καταφορὰ τῶν ὑετίων ὑδάτων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους
Τεγεάτιδος τε καὶ Μαντινικῆς, ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῦτο μὲν εἰς
τὴν ἀνέκαθεν (Παυσ. 8, 10, 2) ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως ταύτης τῷ
Ποσειδῶνι, δοτῆρι τῶν ὑδάτων, τοῦτο δ' εἰς τε τὴν ὀνομασίαν
τοῦ Ὀφείως καὶ τοῦ παρακειμένου τῷ Ποσειδίῳ Χοροῦ Μαιρᾶς,
καθ' ὃν καὶ ὑπάρχει ἡ γραμμὴ τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων
(Μαιρᾶς, maris λατ. μερῖὰ ἐβρ. Μερὸν καὶ Μάρεια αἰγ.) εἰς Ἀρ-
γὸν πεδῖον καὶ περιοχὴν Ποσειδίου, καὶ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ μύθου
περὶ ἀναφαινομένου θαλασσίου κύματος, καθὼς ὅπαί τινες φυσικαὶ
ἐπὶ βράχου καὶ φρέαρ ἄλμυροῦ ὕδατος εἰς τὴν ὑπαρξίν δῆθεν τῆς

Ἐρεχθίδος καλουμένης θαλάσσης ἐν Ἐρεχθείῳ, ἔνθα συναελατρεύετο καὶ ὁ Ποσειδῶν Ἐρεχθεὺς ἐπονομαζόμενος (Παυσ. 1, 26, 5, 8, 10, 4. Ἡρόδ. 8, 55 ἔκδ. Stein. Παγκ. Ἀρχ. 1, σ. 257. Πανταζῆ περιήγ. Ἀθηνῶν σ. 100—1).

Καὶ ἐν αἰγιαλῷ Αἰγίου, εἰς ὃ συναπώκησαν ἐξ Ἀθηνῶν Ἰωνες, τὸ ἱερόν Ποσειδῶνος (Παυσ. 7, 24, 2) ἔκειτο παρ' ὑφαλμύρους πηγὰς καὶ ἀπὸ σεισμῶν σχηματισθέντας ὄχθους μεταξὺ ἄνω καὶ κάτω πόλεως.

Ἐν Αἰγίῳ, τῇ 22 Αὐγούστου 1879.

Π. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ,
γυμνασιάρχης αὐτόθι.



ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (*).

Ἄνεμόχολον* οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν φαινόμενόν τι φυσικόν εἰς μῆκος ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα ἐπιφαινόμενον. Ἐχει δὲ ὄψιν πρασινοειδῆ λαμπράν. ὅταν οἱ ναυτικοὶ ἴδωσι τὸ φαινόμενον τοῦτο, προλέγουσιν ὅτι μετ' ὀλίγας ὥρας ἢ τὸ πολὺ μετὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρας θά πνεύση σφοδρὸς ἄνεμος ἢ ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ μέρους τοῦ ὀρίζοντος, ὅθεν τὸ φαινόμενον φανεροῦται ἢ ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου. Τὸ ἀνεμόχολον εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἄνεμος καὶ χολή· τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος ὑποσημαίνει προφανῶς τὸ χρῶμα τοῦ φαινομένου. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἤκουσα καὶ παρὰ ναυτικῶν Σιφνίων· ὥστε ἡ λέξις θά ἦναι ἴσως κοινὴ πᾶσι τοῖς ναυτικοῖς τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἀντικρούστης* οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ ἄνεμος, ὅστις πνέει εὐθύς ὡς παύση τοῦ νὰ πνέῃ ὁ ἀντίθετος αὐτοῦ· οἷον ἐὰν πνεύση

(*) Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Πρωτοδίκου.

νότος εὐθύς ὡς ὁ βορρᾶς παύση, ὁ νότος καλεῖται ἀντικρούστης, καθὼς καὶ ὁ βορρᾶς μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ νότου. Τὸ ὄνομα ἀντικρούστης παραγόμενον ἐκ τοῦ ἀντικρούω ἂν καὶ ἐκ τῶν ἀκραιφνεστάτων Ἑλληνικῶν λέξεων κατὰ τε τύπον καὶ σημασίαν, ὅμως δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

Ἄστοιβή' οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ φυτὸν τι ἀκανθῶδες, φρύγανον, ὅπερ φυόμενον πλησίον τῶν τοίχων τῶν χωραφίων, ὧν οἱ γῦροι συνήθως μέουσιν ἀκαλλιέργητοι, ἐνίοτε μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄλλοτε δὲ ἐφέρει ἐπὶ τῶν τοίχων. ἐντεῦθεν ἐγένετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, διότι προφανῶς παράγεται ἐκ τοῦ στείβω (στοιβή, ἀ-στοιβή). τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι μικρὰ καὶ σαρκώδη καὶ φύονται ἀκτινοειδῶς εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἀκάνθης, ἣτις εἶναι μακρὰ καὶ λεπτὴ ὡς βελόνη. ἐκ τῆς ἀκαρπίας τῆς ἀστοιβῆς λέγεται παροιμιακῶς τὸ ἐξῆς, δίστιχον

σὰν κάμη ἢ ἀστοιβῆ καρπὸν καὶ ἀντίδωρον ἢ ἤρα
τότε θὰ πανδρευθῆς καὶ σὺ νὰ τὴν ἰδῆς τὴν μοῖρα.

Ὁ μὲν Βυζάντιος δὲν σημειώνει τὴν λέξιν ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης, ὁ δὲ Κοραῆς ἀναγράφει μὲν αὐτὴν ἐν Ἄτακτ. τόμ. 4, σελ. 711, ἀλλὰ μὲ διάφορον τονισμὸν ἀστοίβη καὶ συσχετίζει μὲ τὸ ἐν σελ. 545 τοῦ αὐτοῦ τόμου *στεβίδα* ἢ *στοιβίδα* λέγων ἀστοίβη ἑλλην. κατὰ τινὰς τὸ *poterium spinosum* τῶν σημερινῶν φυτολόγων, ἄλλοι ὅμως διστάζουσιν. τὰ δύο τελευταῖα ὀνόματα ἐγὼ παντάπασιν ἀγνοῶ. Ἡ ἀστοιβή εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας ἢ τοῦ Θεοφράστου στοιβή, ἣτις καὶ φέως ἐκαλεῖτο. Φυτ. ἱστορ. 6, 1, 3 «τὰ δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀκανθὰν ἕτερον ἔχει φύλλον ὡς περὶ τῆς ὄνωνις καὶ ὁ τρίβολος καὶ ὁ φέως, ὃν δὴ τινες καλοῦσι στοιβήν» πρβλ. 1, 10, 4 καὶ 6, 4, 1. Καὶ ὁ παλαιὸς τοῦ Θεοφράστου ἐκδότης Schneider καὶ ὁ νεώτερος τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως Wimmer γράφουσιν ἐν τῷ πίνακι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ποτὲ μὲν στοιβή ἄλλοτε δὲ στοιβή' καὶ τοῦτο ποιοῦσι συχνάκις. νομίζω ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἣτις σχεδὸν πανταχοῦ ὀρθοῦς διετήρησε τοὺς τόνους, δύναται καὶ ἐνταῦθα νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν τοῦ τόνου ἀσφάλειαν (ἀ-στοιβή, στοιβή).

Ἀύλη' οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ὁ ἀγωγός, δι' οὗ εἰσάγεται

τὸ θαλάσσιον ὕδωρ εἰς τὰ διάφορα τῆς ἀλικῆς χωρίσματα, ἅτινα καλοῦνται πρασαί, πρασαί, ἵνα πηχθῇ ἐν αὐταῖς εἰς ἄλας· εἶναι λοιπὸν ἐν τῇ ἀλικῇ ἡ αὐλὴ ὅ,τι ἐν τοῖς κήποις ὁ καλούμενος ναός (πρὸς Ἰδιωτικῶν σελ. 49). Ἀλλὰ πόθεν τὸ ὄνομα αὐλὴ ἐκ τῆς κοινῆς καὶ γνωστῆς αὐτοῦ σημασίας ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νεωτέρᾳ γλώσσῃ μετέπεσεν εἰς τοιαύτην τὴν τοῦ ἀγωγοῦ σημασίαν; τὸ ὄνομα αὐλὴ εἶναι θηλυκὸς τύπος τοῦ αὐλός· αὐλὸς δὲ ἐκτὸς τοῦ ὀργάνου δι' οὗ αὐλοῦσι, σημαίνει προσέτι καὶ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα ἔχον σχῆμα αὐλοειδές· ἔπειτα πᾶν στενόν, βαθύ καὶ ἐπίμηκες, ἐφ' οὗ μάλιστα τάσσεται πλέον ὁ ἕτερος τύπος αὐλών. ἀλλὰ μῆπως καὶ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης παραγόμενον ὄνομα αὐλαξ δὲν σημαίνει παρόμοιον πρᾶγμα, δηλαδὴ τὸ σχῆμα τοῦ ἀρότρου;

Γαγγάβα· θηλυκῶς, ἡ γαγγάβα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ ἐν ἄλλαις τοῦ Αἰγαίου νήσοις εἶδος τι δικτύου χρησίμου πρὸς ἄγραν σφόγγων, ὀστρέων, ἐχίνων καὶ τῶν τοιούτων, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης. ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς· περὶ τόξον σιδηρᾶς στεφάνης προσράπτουσι δίκτυον ἔχον σχῆμα κώνου· ἡ τοῦ τόξου χορδὴ εἶναι ἐπίσης σιδηρᾶ καὶ πλατεία· ἐκ δὲ τοῦ τόξου καὶ τῆς χορδῆς ἐξάπτουσι σχοινία ἀκτινοειδῶς ἐπὶ ἐν σημείον συνενούμενα· ἐκ τούτου τοῦ σημείου ἐξάπτουσιν ἄλλο μέγα καὶ χονδρὸν σχοινίον ἐξ οὗ σύρεται ἡ γαγγάβα, ὅταν ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. τὸ ἄκρον τοῦ μεγάλου σχοινίου προσδένεται εἰς τὴν πρύμναν πλοιαρίου κινουμένου διὰ κωπηλασίας. ἡ γαγγάβα συρομένη ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης εἰσδέχεται πᾶν ὅ,τι πρὸ αὐτῆς εὐρίσκει. ἡ γαγγάβα εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸν γρίπον ἢ γρίφον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δίκτυον αὐτῆς εἶναι πεπλεγμένον μὲ ἀπαιτιονίαν, ἐν ᾧ τοῦ γρίπου εἶναι μὲ λεπτότερον λίνον. Τὸ ὄνομα γαγγάβα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον γαγγάμη μικρὸν μόνον παραλλαχθέν. Ἴσως δὲ καὶ ἡ τοῦ *μ* προφορὰ ὡς *β* εἶναι ἀρχαία διαλεκτικὴ μέχρι σήμερον περιωθεῖσα. ἡ γαγγάμη ἔχει καὶ ἄλλον τύπον γάγγαμον, ὃν ἔχει ὁ ποιητὴς Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμν. 361, ὅστις πρῶτος ἀναφέρει τὸ τοιοῦτον δίκτυον. «γαγγάμη· σαγήνη ἢ δίκτυον ἀλιευ-

τικόν»· καὶ «γαγγαμον, δίκτυον», Ἡσύχιος. Ἐν δὲ ταῖς παραλίαις πόλεσι τοῦ Πόντου *Κερασσοῦντικαὶ Οἰνὴ* λέγεται γαγγάμιον.

Δαυλός. Ἐκτὸς τῆς σημασίας, καθ' ἣν λέγεται ἐπὶ τέμαχιου ξύλου καίοντος ἢ ἡμιφλέκτου σημαίνει καὶ εἰδὸς τι ζιζανίου, ὕπερ φύεται ἐντὸς τοῦ σίτου. ὁ κόκκος αὐτοῦ ὁμοιάζει μὲν πρὸς τὸν τοῦ σίτου, ὅμως εἶναι λεπτότερος, ἐπιμηκέστερος καὶ μέλας, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὁ δαυλός δὲν εἶναι βλαπτικὸς ὡς ἡ αἶρα. ἂν δὲν ἀποβληθῆ εἰς τὸ κοσκίνισμα, κάμνει τὸν ἄρτον μέλανα, εὐκόλως δὲ καταπίπτει ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ κοσκίνου. ὁ δαυλός γεννᾶται ἐν τῷ σίτῳ ὅταν τὸ ἔτος ἦναι πολυόμβρον, ἐν ᾧ ἢ αἶρα ὅταν ἦναι ἄνομβρον. ὑπὸ Θεοφρ. ἐν Φυτ. Ἰστ. 8, 4, 6 καλεῖται μελάμπυρον: «καθαρός δὲ ἐπεικῶς καὶ ὁ σικελός (σίτος) καὶ μάλιστα ὁ ἀκραγαντίνος οὐκ αἰρώδης· ὁ δὲ σικελός ἴδιον ἔχει τὸ μελάμπυρον καλούμενον, ὃ ἐστὶν ἀβλαβὲς καὶ οὐχ ὡς περ ἡ αἶρα βαρὺ καὶ κεφαλαλγές.»

Διαπόρι. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ διάπορος, διαπόριον, σημαῖνον στενὸν μέρος θαλάσσης, πόρον· λέγεται δὲ οὕτω τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Πάρου καὶ Ὠλιάρου κείμενον. Καὶ ὁ Ross ἐν τῷ *Reisen auf den Griechischen Inseln* τόμ. 2, σελ. 116 λέγει ὅτι τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Καλύμνου καὶ Λέρου καλεῖται ἐπίσης σήμερον διαπόρι. τὸ ὄνομα διάπορος ἐξ οὗ τὸ διαπόριον, δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης· ὅμως ἔχομεν ἄλλα ἀνάλογα σύνθετα ὀνόματα οἷον τὰ διάπλους, δίοδος ἐπὶ τόπου καὶ αὐτὰ ἐνίστε τιθέμενα.

Δράκαινα· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ νόσος τις τῶν βρεφῶν. ἐπὶ τοῦ στομίου δῆλον ὅτι τοῦ φάρυγγος φύεται μικρὰ φλύκταινα ἢ οἰδημάτιον, ὕπερ ἐμποδίζει τὸν θηλασμόν. ἐντεῦθεν δὲ ἀρρώστουσι τὰ βρέφη καὶ πάσχουσι· θεραπεύουσι δὲ τοῦτο αἰ γραῖαι καὶ ἔμπειροι γυναῖκες ὡς ἐξῆς· λαβοῦσαι κάρφος ἐλαίας, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον ἄκρον ἐμβάπτουσιν ἐντὸς ἐλαίου, ἔπειτα θερμαίνουσιν εἰς τὴν φλόγα τοῦ λύχνου καὶ ἐπιθέτουσιν εἰς τὸ πάσχον μέρος καίουσαι· κάμνουσι δὲ τοῦτο πολλάκις κατὰ διαλείμματα, ἕως οὗ ἰαθῆ ἐντελῶς τὸ παιδίον. Δράκαινα λέγεται

προσέτι ἐν Πάρῳ μικρὸς τις ἰχθύς, ὅστις φέρει ἀκάνθας ὀξείας εἰς τὴν ῥάχιν καὶ εἰς τὰ δύο ὑπὸ τὴν κοιλίαν πτερύγια. τὸ χρῶμα τῶν λεπίων εἶναι πρασινωπὸν ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὰ λεγόμενα πετρόψαρα, εἶναι δὲ αἱ ἀκανθαὶ αὐτοῦ φαρμακεραὶ καὶ ὁ πληγεῖς ὑποφέρει πόνους δριμυτάτους. ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ σημειώνει τὴν λέξιν *δρακόνι*, ἣν ἐρμηνεύει διὰ τοῦ ἀρχαίου *τρυγῶν*· ἀλλ' ἡ τρυγῶν εἶναι σελαχοειδὲς (ἴδε τὴν λέξιν τρυγόνα), ὥστε τὸ δρακόνι τοῦτο καὶ ἡ τῆς Πάρου δράκαινα, ἂν δὲν ἀποδίδονται σφαλερῶς, ὡς ἐγὼ νομίζω, εἶναι ὅλως δι' ὅλου δύο διάφορα πράγματα.

Θρηνοβολῶ· τὸ ὠραῖον τοῦτο ῥῆμα ἤκουσά ποτε ἐν Σμύρῃ παρά τινος Κυπρίου ἐπαίτου, Χατζῆ Νικολάου Παύλου καλουμένου, ὅστις κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἔψαλλε συνεχεῖς δεκαπεντασυλλάβους στίχους ἐν εἴδει ὑποθηκῶν περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ παρόντος βίου. μίαν τοιαύτην ὀλόκληρον ὑποθήκην συνισταμένην ἐκ στίχων 44 ἔχω ἀντιγεγραμμένην καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ αὐτοῦ ἐπαίτου· ὅμως ἀγνοῶ ἂν ἴσως καὶ ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἀντεγράφη καὶ ἐδημοσιεύθη. ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἡ ἐξῆς·

Ἄρχοντες καὶ μεγιστᾶνοι καὶ λοιπὴ φτωχολογία
θάνατος μᾶς παντῆσθαινε, γέρονς καὶ παιδιὰ·
βλέπετε μὴν πλανηθῆτε εἰς τὴν πρόσκαιρον ζωὴν
ἵστον καλλωπισμὸν τοῦ κόσμου καὶ ματαίαν ἡδονήν.

οἱ δὲ στίχοι, ἐν οἷς ὑπάρχει τὸ *θρηνοβολῶ*, εἶναι οἱ ἐξῆς 15-16

θανατώνεται τὸ σῶμα, μένει ἡ ψυχὴ γυμνή,
κλαίει, χύνει μαῦρα δάκρυα καὶ πικρὰ θρηνοβολεῖ.

Τὸ θρηνοβολεῖ εἶναι περαιτέρω περιγραφὴ καὶ αὔξησις τοῦ *κλαίει, χύνει δάκρυα*· ἡ φράσις χύνει δάκρυ εἶναι ἀρχαία, πολὺ συνήθης παρ' Ὀμήρῳ *δάκρυ χέειν*· λέγεται ὅμως καὶ *δάκρυ βάλλειν* (Ὀδ. Δ. 114, 198, 223 κτλ.). κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς δευτέρας ταύτης φράσεως (*δάκρυ βάλλειν, θρῆνον βάλλειν*) προῆλθεν ἡ ἐκ παραθέσεως σύνθεσις τοῦ νεωτερικοῦ ῥήματος. πολλὰς τοιαύτας συνθέσεις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων εὐρίσκει τις ἐν τῇ μεθ' Ὀμηρον γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ. τὸ θρηνοβολῶ λέγεται συνηθέστερον θρηνολογῶ. ἄλλα ἐκ τοῦ βάλλω σύνθετα τῆς νεω-

τέρας γλώσσης γινώσκω τὰ ἐξῆς, *δροσοβολῶ*, *φεγγοβολῶ*, *ἀχτινοβολῶ*, *πετροβολῶ* καὶ τὸ νεωστὶ ὁμοίως σχηματισθὲν *πυροβολῶ*.

Κάπαλον. Τὸ κάπαλον οὕτω λέγεται ἐν Σμύρνη ἢ γινομένη σκληρὰ ἐσχάρα ἐπὶ τοῦ ἔλκουσ τῆς εὐλογίας. φράσις συνήθης εἶναι ὅταν πίπτωσιν αἱ τοιαῦται ἐσχάραι ἢ ἐξῆς, « ἄρχισαν νὰ τοῦ πέφτουν τὰ κάπαλα ». Τὸ ὄνομα κάπαλον δὲν εἶναι ὀθνεῖον ἢ ρίζα αὐτοῦ εἶναι κάπ-αλο-ν, ἥτις εἶναι ἢ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ ὀνόματος κεφ-αλή· ἢ δὲ ρίζα *κεφ* προῆλθεν ἐκ τῆς *καπ*, *cap*, ὅθεν τὸ ἀρχαῖον Ἰνδικὸν ὄνομα *Kap-ala-s* κεφαλή καὶ τὸ λατινικὸν *cap-ut* ὠνομάσθη δὲ ἡ ἐσχάρα κεφαλή ἐκ τινος ὁμοιότητος, καὶ ἰδία ἐκ τῆς σκληρότητος.

Κέραμος· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἀκεραία ἐν τῇ συνηθείᾳ ἢ λέξις κέραμος, ἐν ᾧ κοινῶς λέγεται *κεραμίδι*:

ὁ πηλὸς ἂν δὲν δαρθῆ κέραμος δὲν γίνεται.

καὶ τὸν πηλὸν ἀντικατέστησεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἡ λάσπη. ὄχι μόνον τὸ πρωτότυπον ἀλλὰ καὶ παράγωγον ἐπίθετον καὶ σύνθετον ἐκ τοῦ πηλὸς περιεσώθησαν, οἷον τὸ *πηλένιος* κατὰ τὰ νεωτερικὰ *καλαμένιος*, *ξυλένιος*, *ἀσημένιος*· « δὲν θέλω μῆτε *καλή*(ν μῆτε *κακή*(ν μῆτε *πηλένια*(ν *πενθερά*(ν)· παροιμιωδῶς λέγεται τοῦτο περὶ τῆς νύμφης, ἥτις συνήθως δὲν ἀνέχεται τὴν *πενθεράν* τῆς. σύνθετον δὲ ἐκ τοῦ πηλὸς ἐπίθετον εἶναι τὸ *πηλόχτιστος*, δηλ. τοῖχος κατ' ἀντίθεσιν λεγόμενον πρὸς τὸ *ξεροτρόχαλος* ἢ *ξερολίθι*. ἐν ταῖς παροιμίαις περιεσώθησαν πολλὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἀκεραία μὴ ἀπαντῶντα ἄλλως ἐν τῇ κοινῇ καὶ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἡ λέξις *νομῆ*

οὐ παλὸ κάστρο καινούργια νομῆ μὴ κάμητος·

εἶναι δὲ τὸ νομῆ θυληκὸς τύπος τοῦ νόμος. καὶ τοιαῦτα διγενῆ οὐσιαστικὰ ἔχει ἱκανὰ καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα γλῶσσα, ἐνίοτε μὲ διαφορὰν σημασίας· καὶ ἡ μὲν ἀρχαία ἔχει τὰ φθόγγος καὶ φθογγή, ἦχος καὶ ἠχή, πόθος καὶ ποθὴ κλ. ἢ δὲ νεωτέρα τὰ λόγος καὶ λογή, βόλος καὶ βολή, βρόχος καὶ βροχὴ, βρόντος καὶ βροντή κλ. ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ὄπλη,

τὸν λόγον βλέπομεν καὶ τὴν ὀπλὴν γυρεύομεν.

ὀπλὴ εἶναι ὁ ἄσχιστος ὄνυξ τῶν ζώων· ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἴχνος τῆς ὀπλῆς. ἐν δὲ τῇ ἐξῆς τὸ μέσον *διανεύομαι* διὰ νεύματος ἀνταποκρίνομαι· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἶναι εὐχρηστον τὸ ἐνεργητικὸν διανεύω

ἄλλα λέγω τοῦ καλοῦ μου κι' ἄλλα μοῦ διανεύεται.

ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ἐπίθετον ἄκαιρος, ὅπερ οὔτε ὑπὸ Βυζαντίου ἐν τῷ λεξικῷ οὔτε ὑπὸ Κοραῆ ἐν Ἀτάκτοις σημειοῦται

κοῦκκος ἄκαιρος ποτές του μὴ λαλήση.

ἡ συνήθεια ἔχει καὶ τὸ παράκαιρος. ἄκαιρος μὲν εἶναι ὁ μὴ ἐν καιρῷ γινόμενος, παράκαιρος δὲ ὁ παρὰ τὸν καιρόν. Ὡστε ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παροιμιῶν κερδαίνομεν τὰ ἐξῆς ὀνόματα, κέραμος, πηλός, νομή, ὀπλή, ἄκαιρος, καὶ τὸ ῥῆμα διανεύομαι. πόσα δὲ ἄλλα ἔτι εἶναι ἐλπίς νὰ κερδίσωμεν, ἂν συναχθῶσιν εἰς ἓν καὶ ἐκδοθῶσιν ὅλαι αἱ παροιμίαι καὶ αἱ ἐκδεδομένοι καὶ αἱ ἀνέκδοτοι ἔτι;

Μαυραγαρίτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ εἰδός τι σίτου, τοῦ ὁποίου ὁ στάχυς ἔχει μέλαν ἄγανον, ἀθήρα. ἡ μελανία τῶν ἀγάνων τοῦ σίτου τούτου δὲν προέρχεται ἐκ τινος ἀσθενείας, ἀλλ' εἶναι τοιοῦτος τὴν φύσιν. εἶναι δὲ σφόδρα καρποφόρος, διότι σχηματίζει μέγαν καὶ ἄδρὸν στάχυν. ἡ δὲ καλάμη αὐτοῦ διαφέρει κατὰ τὴν στερεότητα καὶ παχύτητα τῆς καλάμης ἄλλου εἶδους σίτου. ἄλλο εἶδος σίτου καλεῖται ἐν Εὐβοίᾳ *ἀλευρίτης*· εἶναι μαλακὸς καὶ παρέχει ὀλίγον πίτυρον, πολὺ δὲ ἄλευρον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα ἀλευρίτης εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλὰ λέγεται ἐπὶ εἰδός τι ἄρτου, ὡς λέγει Δίφιλος ὁ Σίφνιος παρ' Ἀθηναίῳ 3, σελ. 115. 6: «Δίφιλος μὲν ὁ Σίφνιος ἐν τῷ περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἄρτοι, φησὶν, οἱ ἐκ πυρῶν κριθίνων εἰσὶ πολυτροφώτεροι καὶ εὐοικονομητότεροι καὶ τὸ ὅλον κρείττονες· εἰθ' οἱ σεμιδαλίται, μεθ' οὗς οἱ ἀλευρίται· εἰθ' οἱ συγκομιστοὶ ἐξ ἀσῆστων ἀλεύρων γινόμενοι». τοιοῦτου σχηματισμοῦ εἰς -ιτης ὀνόματα παράγωγα κατέχει καὶ ἡ νεωτέρα

γλῶσσα μέγα πλήθος· ἐκ τούτων καταλέγω ἐνταῦθα ὅσα προ-
χειρώς ἐνθυμοῦμαι

Ἐμφρίτης (εἶδος λεπτοῦ ἄλατος).

Βοσκίτης (βόσκω· εἶδος λαύρακος, βόσκοντος κατὰ τὴν πα-
ραλίαν).

Δροσίτης (εἶδος σκυλλοψάρου).

Θαλασσίτης (ἄγιος, οὗ ὁ ναὸς πρὸς τῇ θαλάσῃ).

Κοπρίτης (εἶδος κυνός).

Κριθαρίτης (εἶδος πέπονος ἔχοντος ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ σημεῖα
ὡς εἶναι ἡ κριθή).

Μαγγαρίτης (εἶδος οἴνου, ὁ τῶν ἀρχαίων τρυγηφάνιος).

Κλαδίτης (κλαδευτής).

Νωμίτης (ῶμος, νῶμος, νωμίτης· τεμάχιον ὑφάσματος, ὅπερ
ράπτεται κατὰ τοὺς ῶμους τῶν φορεμάτων).

Πετρίτης (πτηνόν).

Ῥοδίτης (Ῥόδος, Ῥοδίτης· ἡ γνωστὴ σταφυλή).

Σιδερίτης (εἶδος σταφυλῆς).

Σιταρίτης (εἶδος μικροῦ πτηνοῦ, ὅπερ καὶ σιταρήθρα λέγεται).

Σπορίτης (σίκυος φυλασσόμενος διὰ τὰ σπέρματα αὐτοῦ).

Σταφυλίτης (ἡ ἐπιγλωττίς).

Τριμηνίτης (εἶδος σίτου) ἑφταμηνίτης (παῖς).

Τραπεζίτης (ὄδους).

Τυφλίτης (ὄφιο).

Σουραυλίτης (πτηνόν).

Φίτης (ὄφιο, ὀφίτης, φίτης· νόσος τοῦ δέρματος τῶν παιδῶν·
εἶδος ἔρπητος).

Φωλίτης (ὠόν).

Φρονιμίτης (ὄδους).

Φουσκίτης (εἶδος κοχλίου).

Ψωρίτης (ψωραλέος).

Μύκητες

Ἐμαρίτης (μύκης, τὸ γένος· οἱ ἐξῆς εἶναι εἶδη.)

Ἐγκαθίτης

Ἐρακίτης.

Γλιστρίτης.

Πενκίτης.

Φαρμακίτης.

Χωσίτης.

Παραστάτης. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι εὐχρηστον ἐν Πάρῳ καὶ λέγεται ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ «*παραστάται-ς*». σημαίνει δὲ τὰ δύο ὄρθια ξύλα καὶ παραλλήλως ἰστάμενα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων στηριζόμενος ὁ τροχὸς τῆς σβίγας ἢ ῥοδανιοῦ, κλωστικοῦ τῶν γυναικῶν ἐργαλείου, περιστρέφεται. ἡ σημασία αὕτη τοῦ ὀνόματος εἶναι ἀρχαϊκὴ καὶ κυριολεκτικὴ.

Πάσπαρος. Ἀρσενικῶς, ὁ πάσπαρος· οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ εἶδος τι λίθου λευκοῦ καὶ σκληροῦ ἔχοντος σύστασιν μανοτέραν μὲν τοῦ μαρμάρου, πυκνότεραν δὲ τοῦ πῶρου· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καλούμενον Sandstein. ὁ Κοραῆς λαβὼν τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Σομαυέρα ἀναγράφει αὐτὴν ἐν Ἀτάκτ. τόμ. 4, σελ. 396· ἀνέγραψα δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὴν ἐνταῦθα τὸ μὲν διὰ νὰ δηλώσω δύο τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τόπων, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι σήμερον σώζεται, τὸ δὲ καὶ διὰ νὰ στηρίξω τὴν ἐτέραν τῶν ἐτυμολογιῶν ὡς ὀρθότεραν, ἃς ἀμφοτέρας ἔχει μὲν ὁ Κοραῆς, ὅμως οὐδεμίαν αὐτῶν κάμνει διάκρισιν λέγων ἀπὸ πάσπαρος (ὡς γράφεται μὲ διπλοῦν α) ἢ ἐσυντέθη ἀπὸ τὸ πᾶς πόρος, δηλαδὴ ὀλόπορος, πέτρα (roche) ὀλότελα γυμνὴ ἀπὸ χῶμα ἢ εἶναι συλλαβικὴ ἐπαναδίπλωσις κατὰ τὸ πάσπαλη». Ἡ δευτέρα ἐτυμολογία εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, διότι ρίζα εἶναι ἡ συλλαβὴ παρ, ἥτις δι' ἀναδιπλώσεως γίνεται πάρ-παρ-ος, ἐπανεληθόντος τοῦ πρώτου ρ εἰς τὸν ἀρχικὸν φθόγγον σ (πάσ-παρ-ος) ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὸ ἀνάλογον πάσ-παλ-η, οὗ ρίζα εἶναι ἡ πάλ (πάλ-παλ-η, πάσπαλ-η· ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ ὀνόματι παι-πάλ-η ἐκπεσοῦντος τοῦ λ τῆς ρίζης ἐγένετο ἐπέκτασις). Τὸ ὄνομα πάσπαρος ἐτυμολογικῶς εἶνε συγγενὲς μὲ τὸ πόρος ἢ πῶρος (παρ, περ, πορ, πῶρος). Ἐκ τοῦ ὀνόματος πάσπαρος, μόνον τὸ παράγωγον ἐπίθετον πασπάριος εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· «*πασπάριος* ὁ Ἀπόλλων παρὰ Παρίοις καὶ Περγαμηνοῖς» λέγει ὁ Ἡσύχιος. φαίνεται ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐκλήθη οὕτω ὑπὸ Παρίων καὶ Περγα-

μηνῶν, διότι ἐκ πασπάρου κατεσκευάζετο. ἐντεῦθεν μαρτυρεῖται ὁ πάσπαρος, ὅτι εἶναι ἀρχαῖον ὄνομα μέχρι σήμερον περισωθὲν ἐν Πάρῳ καὶ Νάξῳ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ ἀπορία τοῦ Κοραῆ λέγοντος ἐν Ἀτάκτοις τόμ. 4, σελ. 397 « ἄρα ὠνόμασαν οἱ Πάριοι τὸν ἴδιον Ἀπόλλωνα πασπάριον ὡς ὄλον Πάριον, γλυμμένον δηλαδὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πάρον καὶ ἀπὸ λίθον Πάριον; ἂν οἱ Περγαμηνοὶ ἐφύλαξαν τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον, τοῦτο ἐσυνεβη καταχρηστικῶς ἢ καὶ διότι τῆς Περγάμου ὁ Ἀπόλλων ἦτον ὄχι μόνον ἀπὸ λίθον Πάριον, ἀλλὰ καὶ γλυμμένος κατὰ μίμησιν τοῦ Παρίου Ἀπόλλωνος.»

Πικραγγουριά. Πάντες γινώσκουσι τὸ φαρμακερὸν τοῦτο φυτόν, ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ὑποίου πολλὰκις μικροὶ παῖδες ἐξ ἀγνοίας φαγόντες ἐκινδύνευσαν νὰ δηλητηριασθῶσι, διότι φύεται καὶ εἰς τὰ πέριξ τῶν πόλεων καὶ χωρίων, ὅπου οἱ παῖδες καθ' ἐκάστην περιφέρονται παίζοντες. ἀναγράφω δὲ ἐνταῦθα τὴν λέξιν ἂν καὶ συνηθεστάτην, ἵνα δηλώσω τὸ ἀντίστοιχον αὐτῇ ἀρχαῖον ὄνομα καὶ σαφηνίσω, τὸ ἐξ αὐτῆς τὸ πάλαι κατασκευαζόμενον φάρμακον, τὸ καλούμενον ἐλατήριον, διότι ἐν τοῖς ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν λεξικοῖς ἐπικρατεῖ πολλὴ ἀμάθεια. ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ ἐν τῷ λεξικῷ τῆς ἀρχαίας σελ. 402, λέγει, «ἐλατήριον, καθαρτικὸν κατασκευαζόμενον ἀπὸ πικραγγουρον», ὅμως ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ πάλιν διὰ τοῦ ἐλατηρίου σελ. 289 «πικραγγουριά, ἐλατήριον». ὁ δὲ Σακελλάριος ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι λεξικῷ τόμ. α' (α-κ) σελ. 950 αὐτὸ, ἐλατήριον=μέσον ἀπομακρύνσεως, Θεοφρ. Ἰατρ.». Ἰδοῦ δὲ ἐγὼ τί σαφῶς περὶ τούτου ἔμαθον ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοφράστου· τὸ μὲν φυτόν ἢ πικραγγουριά καλεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ *σίκκος ἄγριος* (κατὰ λέξιν ἀγριαγγουριά), τὸ δὲ καθαρτικόν, ὅπερ τὸ πάλαι κατεσκευάζετο ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν ἀγγουρίων τῆς πικραγγουριάς λέγεται ἐλατήριον, Φυτ. Ἱστορ. 9, 15, 6 «φύεται δὲ καὶ ὁ σίκκος ὁ ἄγριος, ἐξ οὗ τὸ ἐλατήριον συντίθεται» ἐν δὲ 9, 9, 4 λέγει τάδε «καὶ τοῦ σικίου δὲ τοῦ ἀγρίου τὴν μὲν ρίζαν πρὸς ἀλφουὺς καὶ ψώρας βοσκημάτων· τὸ δὲ σπέρμα χυλισθὲν ποιεῖ τὸ ἐλατήριον· συλλέγεται δὲ τοῦ φθινοπώρου· τότε

γάρ βέλτιστον». περί δὲ τῆς ιδιότητος τοῦ ἐλατηρίου λέγει ἐν ἐκτάσει ἐν 9, 14, 1.

Ῥιγῶ. Τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο ῥῆμα σώζεται μέχρι σήμερον ἐν Τσεσμέ ἀντὶ τοῦ πανταχοῦ κοινοτάτου κρουῶνω λεγόμενον. Κατὰ πρῶτον τὸ ἤκουσα παρὰ Τούρκου τινὸς ἐν τῇ φράσει «κλείσε τὸ παράθυρο καὶ ῤιγῶ» ἔπειτα ἐρωτήσας ἔμαθον ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περὶ τὸν Τσεσμέν χωρίοις εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ κοινῇ ὀμιλίᾳ. Μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρατήρησα ὅτι πάντες οἱ Τούρκοι, οἵτινες εἶναι δισσπαρμένοι εἰς τὰ ἐλληνικώτατα χωρία τῆς μικρᾶς χερσονήσου τοῦ Τσεσμέ ὀμιλοῦσι καθαρῶτατα τὴν νέαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. οἱ πλείστοι αὐτῶν κατὰγονται ἐκ Καρύστου τῆς Εὐβοίας.

Σαρδούνια. οὕτω κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν λέγεται ἐν Πάρῳ ὑπὸ τῶν ἀλιέων εἶδός τι δικτύου πεπλεγμένου ἐκ τριχίνου λεπτοῦ σχοινίου. τὸ δίκτυον δὲ τοῦτο, τὰ σαρδούνια, προσράπτεται ὡς περ ὧν εἰς τὰ δίκτυα τῆς τράτας ἐκατέρωθεν κατὰ τὰ πλάγια ὡς τε κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος ἔρχεται πρῶτον τὸ σχοινίον, ὅπερ ἔχει τοὺς φελλοὺς, τὸ φελλόσχοινον, ἔπειτα εἶναι τὰ σαρδούνια, μετὰ ταῦτα τὸ καθ' αὐτὸ δίκτυον, τὸ ἐκ λίνου ἢ μεταξίης. κατὰ δὲ τὸ ἀντίθετον μέρος, τὸ κάτω ὑπάρχει πάλιν σχοινίον ἄλλο, ὅπερ ἔχει κρίκους ἐκ σιδήρου ἢ μολύβδου, τὸ μολυβδόσχοινον. Ἡ λέξις σαρδούνια εἶναι ἀρχαία καὶ ἀπαντᾷ εἰς διπλοῦν τύπον, σαρδῶν, γεν. σαρδόνος καὶ σαρδόνιον γεν. σαρδονίου. ἀμφότεροι δὲ οἱ τύποι εἶναι εὐχρηστοὶ μόνον ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ, σαρδόνες, σαρδόνια καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρήσεως, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λέγονται διὰ τὰ δίκτυα τοῦ κυνηγεσίου καὶ οὐχὶ τῆς ἀλιείας. Ἡσύχιος «σαρδόνες ἐν κυνηγετικῷ μέρη τινὰ δικτύων καλοῦνται». Πολυδεύκης ὀνομ. 5, 31 α τούτοις δὲ (τοῖς δικτύοις) καὶ σαρδόνες προσπλέκονται, ὅπερ ἐστὶν ὧν τοῦ δικτύου, μετὰ τὸν τελευταῖον βρόχον ἀνέχουσα τὸ δίκτυον, ὑπὲρ ἣν ὁ περιδρομος ἢ ἐπίδρομος ταῖς σχαλίσι κατὰ τὸ δίκτυον ἔπεστιν». Ξενοφῶν ἐν κυνηγετικῷ 6, 9 «τὰ δὲ δίκτυα τεινέτω ἐν ἀπέδοις, ἐμβαλλέτω δὲ τὰ ἐνόδια εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα, καθάπτων τοὺς περι-

δρόμους ἐπὶ τὴν γῆν, τὰ ἀκρωλένια συνάγων, πτηγνῶν τὰς σχαλίδας μεταξύ τῶν *σαρδορίων*, ἐπὶ ἄκρας ἐπιβάλλον τοὺς ἐπιδρόμους καὶ παράδρομα συμφράττων.

Σουραυλήτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ πτηνόν τι νυκτόβιον. κατὰ μὲν τὸ μέγεθος εἶναι ἴσον μὲ ἀλεκτορίδα, τὸ δὲ πτέρωμα αὐτοῦ εἶναι στικτὸν καὶ τὸ χρῶμα τεφροειδὲς ἀνοικτόν· τὸ ράμφος αὐτοῦ εἶναι χονδρὸν καὶ ἴσον τὸ μήκος μὲ ἓνα δάκτυλον· οἱ πόδες εἶναι πρασινοκίτρινοι· τὸ κρέας αὐτοῦ εἶναι νόστιμον ὡς τὸ τοῦ σκολόπακος. καλεῖται δὲ τὸ πτηνὸν τοῦτο σουραυλίτης διότι ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ αὐλοῦ, ὅστις κοινῶς λέγεται σουραύλιον. συνήθως ἐνδιατρίβει τὸ πτηνὸν τοῦτο εἰς μέρη πεδινὰ καὶ παράλια.

Σχοινόποδος. οὕτω λέγεται ἐν τινι χωρίῳ τῆς Πάρου, ὅπερ καλεῖται Λεῦκαι, τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις ἰδίᾳ καλούμενον *φρύγαρον*, φυτὸν ἀκανθῶδες. τὸ σχοινόποδον εἶναι βραχυστέλεχος καὶ πολὺκλαδον καὶ σκολιόν· εἶναι ῥηξίφλοιον ὥσπερ ἡ ἄμπελος· ἀπὸ τῶν κλάδων αὐτοῦ φύονται πυκναὶ, βραχεῖαι καὶ λεπταὶ ἄκανθαι, ὁμοιάζουσαι κατὰ τε τὸ χρῶμα, τὸ σχῆμα καὶ τὸ πάχος ταῖς ἀκάνθαις τοῦ σχοίνου, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο. αἱ περόναι ἢ ἄκανθαι φύονται ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀκτινοειδῶς· τὸ δὲ ἄνθος αὐτοῦ εἶναι κίτρινον φύομενον εἰς τὰ πλάγια τῶν ἀκανθῶν. εἶναι φαρμακερὸν καὶ διὰ τοῦτο αἱ μέλισσαι λαμβάνουσαι ἀπ' αὐτοῦ ποιοῦσι τὸ μέλι πικρόν. φύεται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων. τὸ σχοινόποδον καιόμενον ἀναδίδει πυκνήν καὶ παχεῖαν φλόγα καὶ διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται αὐτὸ ἰδίᾳ εἰς πύρωσιν τῶν κλιβάνων. ἐντεῦθεν προσέλαβε καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα *φρύγαρον*. ὁ ἀναφερόμενος ἐξ αὐτοῦ καπνὸς εἶναι δυσώδης καὶ πνιγώδης ὁμοιάζων κατὰ τὴν ὄσμήν μὲ τὸν τοῦ σβεννυμένου μύκητος τοῦ λύχνου. τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ σχοίνος καὶ πούς· καὶ ὁ μὲν πούς σημαίνει ἐνταῦθα στέλεχος, τὸ δὲ πρῶτον συνθετικὸν ὄνομα σχοίνος μόνον ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ ἐσώθη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ, καθόσον ἐγὼ τοῦλάχιστον γινώσκω· διότι ἡ λέξις βροῦλον πανταχοῦ εἶναι εὐχρηστος ἀντὶ τοῦ σχοίνου.

Τρόχαλος. οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ λίθος, ὅστις καταφερό-

μενος καὶ κατακυλιόμενος ὑπὸ τῶν ποταμίων ὑδάτων τρίβεται καὶ ἀποστρογγυλοῦται. ὁ ἐκ τοιούτων λίθων κτισθεὶς ἄνευ πηλοῦ τοῖχος καλεῖται ξεροτρόχαλος, ὅστις ἀλλαχοῦ καλεῖται ξερολίθι. ὁ τρόχαλος εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τρόχμαλος κατ' ἀποβολὴν τοῦ *μ* γενόμενος: Θεοφρ. περὶ Φυτ. αἰτίων 3, 6, 4 ἀὼλος δὲ ἐν ὁποιαοῦν ἐὰν ὀρύττων τις λίθους εὔρη ἢ τρόχμαλον ἢ ἄμμον ἢ γῆν μοχθηράν, οὐκ ἄκος τὸ μὴ συμμιγνύναι μηδὲ σκεδαννύναι ταύτην, ἀλλὰ τοσοῦτω βαθύτερον τὸν γῦρον ἢ τὴν τάφρον ὀρύξαντα τὸν τε τρόχμαλον ὑποστρωννύναι καὶ τὴν ἄμμον.»

Τρυγόνα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ Σμύρῃ εἰδὸς τι σελαχίου. ἡ τρυγόνα ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὸ σχῆμα μὲ βιολίον, ὃ ἐστὶ κατὰ μὲν τὸ ἐμπρόσθιον μέρος εἶναι τοξοειδῆς, κατὰ δὲ τὸ μέσον στενοῦται καὶ πάλιν κατ' ὀλίγον πλατυνομένη ἀποστενοῦται καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν οὐράν ἢ τὴν κέρκον. οἱ ἄλιεῖς λέγουσιν ὅτι γίνεται ἴση τὸ βάρος μὲ μίαν ὀκάν. ἡ τρυγόνα λέγεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλῶσση τρυγών ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων ἰχθυολόγων *trygon pastinaca*, γαλλ. *pastenaque*. ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίᾳ 1, 27 λέγει περὶ αὐτῆς τάδε: « τῶν δὲ σελαχῶν, ἕνια μὲν οὐκ ἔχει πτερυγία οἷον τὰ πλατέα καὶ κερκοφόρα ὡς περ βάτος καὶ τρυγών, ἀλλ' αὐτοῖς νεῖ τοῖς πλατέσιν » πρβ. 8, 87 καὶ 9 134. ὁ δὲ Ἡσύχιος λέγων « τρυγών, ἰχθὺς θαλάσσιος, ἧς τὸ κέντρον δηλητήριον » συγχέει προφανῶς τὴν τρυγόνα μὲ τὴν νάρκην (γαλλ. *torpille*, γερμ. *Krampf-fisch*), ἧτις ναρκᾷ τοὺς ἀπτομένους αὐτῆς.

Φλογοκοπῶ. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευομένῃ ὑποθήκῃ (ἴδε θρηνοβολῶ) τοῦ Κυπρίου Νικολάου Παύλου στιχ. 19—20 εἰς παθητικὸν σχηματισμὸν καὶ σημασίαν. φλογοκοποῦμαι=ὑπὸ τῶν φλογῶν κόπτομαι, ἢ ὡς ἀπλούστερον ἀλλ' ἐκφραστικώτερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἰς κοινῇ φράσιν, μὲ δέρονον αἰ φλόγες

κάλλια διορθώσου τώρα ποῦχεις λίγον τὸν καιρὸν
παρὰ νὰ φλογοκοπᾶσαι εἰς καμίνιν φλοερὸν.

φλοερὸν=φλογερὸν). Ἡ κοινὴ συνήθεια ἔχει καὶ ἄλλα τοιαύτης συνθέσεως ῥήματος, οἷον τὸ οὐδετ. μεθοκοπῶ, τὰ ἐνεργ. ποδο-

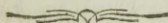
κοπῶ (ἐξ οὗ καὶ τὸ ποδοκόπι) ξυλοκοπῶ (ξυλοκόπος) βωλοκοπῶ (βωλοκόπι), καὶ τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι. Ἡ δὲ ἀρχαία πλὴν τὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐν Αἴαντ. 236 πλευροκοπῶ καὶ τὰ ἐξῆς Ἀριστοφάνεια θυροκοπῶ σφ. 1254· μετεωροκοπῶ Βίρ. 92· θαλαττοκοπῶ Ἴππ. 830· κυνοκοπῶ Βίρ. 290. ἀνάλογον τοῦ μεθοκοπῶ εἶναι τὸ τῆς Π. Διαθήκης συμβολοκοπῶ, περὶ οὗ ἴδε Κοραῆν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 1, σελ. 96—7. Ὁμοιάζει πρὸς τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι τὸ παλαιὸν μὲν, ἀλλὰ μὴ δόκιμον στερνοκοποῦμαι Σχολ. Ἀρατ. 195. Ἐκ τῆς ἀρχαίας συνηθείας ἐλήφθη καὶ τὸ τοῦ Θεοφράστου Ἱστορ. Φυτ. 4, 14, 1, χαλαζοκοποῦμαι.

Φόνος. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ εἶδός τι φρυγάνου ὁμοίου πρὸς τὴν ἀστοιβήν, πλὴν ὅτι δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ριζοῦμενος ἰσχυρῶς ἀνυψοῦται καὶ λαμβάνει σχῆμα σφαιρικόν· ἐντεῦθεν ὅταν ξηρανθῇ ὁμοιάζει πρὸς ἐχίνον προβάλλοντα τὰς ἀκάνθας πανταχῶθεν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ἐκριζώσῃ τις διὰ τῆς χειρὸς φόνον, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀξίνης. αἱ μὲν ἄκανθαι αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότεραι τῶν τῆς ἀστοιβῆς καὶ βραχύτεραι, τὰ δὲ φύλλα φύονται ὁμοίως. φύεται εἰς τὰ πλάγια τῶν ὀρέων, ὅπου ὑπάρχει χῶμα καὶ εἰς χωρία ἀκαλλιέργητα. τὸ φρύγανον τοῦτο ὑπάρχει ἄφθονον ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καίουσι τὰς καμίνους τῆς ἀσβέστου. Τὸ ὄνομα φόνος ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Θεοφράστῳ ἐν Φυτ. Ἱστορ. 6, 4, 6, ὅστις καὶ ἀτρακτυλὶς ὑπ' αὐτοῦ λέγεται. Ὁ τοῦ Θεοφράστου ὅμως φόνος εἶναι ἄκανθα καὶ οὐχὶ φρύγανον. φαίνεται δὲ ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅτι ἡ ἀτρακτυλὶς ἢ ὁ φόνος εἶναι τὸ σήμερον ἐν Πάρῳ καλούμενον Χριστάγκαθον, διότι πιστεύουσιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐπλέχθη ποτὲ ὁ τεθεὶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ ἀκάνθινος στέφανος. συμπεραίνουσι δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει αἱματώδη χυλὸν καὶ ὀσμὴν. Ἰδὸν ἢ τοῦ Θεοφράστου περιγραφή: «ἀτρακτυλὶς δὲ τις καλεῖται καὶ λευκοτέρα τούτων. Ἰδιὸν δ' ἔχει τὸ περὶ τὸ φύλλον ὅτι ἀφαιρούμενον καὶ τῇ σαρκὶ προσφερόμενον αἱματώδη ποιεῖ τὸν χυλόν, δι' ὃ καὶ φόνον ἔνιοι καλοῦσι τὴν ἄκανθαν ταύτην. ἔχει δὲ καὶ τὴν ὀσμὴν δεινὴν καὶ φονώδη. ὀψὲ δὲ καὶ τελειοῖ τὸν καρπὸν πρὸς τὸ μετώπορον».

Φυρρός. οὕτω προφέρεται ἐν Πάρῳ τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον πυρρός λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἐχόντων πυρρὰν γῆν, οἷον φυρρό(ν χωράφι(ον). Ἡ τροπὴ αὕτη τοῦ ψιλοῦ π εἰς τὸ δασὺ φ εἶναι συχνοτάτη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ. πρὸ τινων μάλιστα συμφώνων εἶναι σχεδὸν κανονικὴ οἷον πρὸ τοῦ τ π. χ. πταῖω, φταῖω, πτύον, φτυάριον, πτύω, φτύνω κλ. Ἔτι σπόγγος, σφογγάριον, σπόνδυλος, σφονδύλιον· πνεύμων, φλεμόνιον· κόλπος, κόρφος, πλόμος, πλομιζῶ (παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα Ἱστορίᾳ, 8, 132). φλόμος, φλομιζῶ. Ἡ τοιαύτη τροπὴ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τινα τῆς ἀρχαίας ὀνόματα, οἷον, πατνώματα, φατνώματα, Ἑσυχ.—πάτνη (ἐκ τῆς ρίζης πατ ὅθεν τὸ λατ. pasci καὶ τὸ τῆς συνηθείας παχνί(ον) φάτνη, πιστάκια, φιττάκια (ὅθεν τὸ ἡμέτερον φιστίκια). Πιττακὸς, Φίττακος, ἐν νομίσματι Μιτυλήνης· Περσεφόνη, Περσέφαττα, Φερσεφόνη, Φερσέφαττα.

Χοιροσφάγια. οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς τὰ χοιροσφάγια οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν σφάζουσι τοὺς χοίρους. ἐκάστη οἰκογένεια τρέφει ἐν χοιρίδιον, ὕπερ συνήθως σφάζεται πρὸς χρῆσιν αὐτῆς μετὰ τὰ Χριστούγεννα. τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν χοιροσφαγίων ἅπανα ἡ οἰκογένεια ἀσχολεῖται περὶ τὴν σφαγὴν, τὸν καθαρισμόν καὶ τὴν ἄλλην οἰκονομίαν τοῦ σφακτοῦ. μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς τοιαύτης πραγματείας παρατίθεται τράπεζα καθ' ἣν ἐσθίουσι τὰ τοῦ χοίρου ἐντόσθια ὡς τὰ προχειρότερα τῶν ὄψων εἰς παρασκευὴν. μετὰ τοῦτο τρέπονται εἰς εὐθυμίαν καὶ ἄγουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰδός τι ἑορτῆς. Καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα φέρουσι τύπον ἀρχαῖκόν λαβόντα ἴσως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων θυσιῶν καὶ μέχρι σήμερον διατηρηθέντα. Ὁ Ἑσύχιος ἔχει μόνον τὸ ὄνομα χοιροσφάγος, ὕπερ ἐρμηνεύει διὰ τοῦ θύτης. Καὶ παρὰ τοῖς σημερινῶς Γερμανοῖς ὑπάρχει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὕπερ καλεῖται Schlachtfest.

Ἰω. Πρωτοδικός.



Ἐραν[ι]σταί Δι:

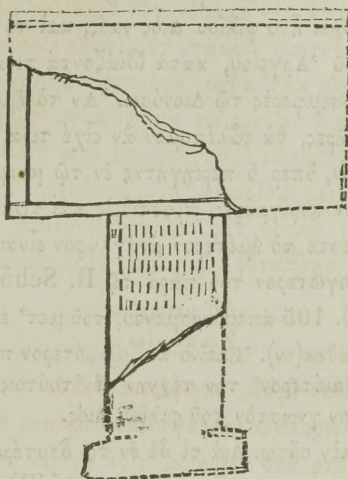
φιλίωι ἀνέ-

θεσαν ἐφ' Ἡ-

γησίου ἄρχον-

5 τος.

Τὸ ὄλον σχῆμα τοῦ λίθου ἦτο πιθανῶς τοιοῦτο :



Ἄνω πλάτος τὸ νῦν σωζόμενον 0,25, κάτω πλάτος τὸ ἐπιγεγραμμένον 0,16, ὕψος 0,32, πάχος 0,06.

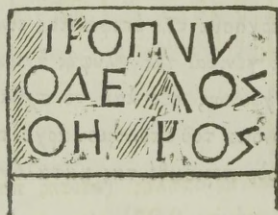
Ἡ παράστασις εἶναι· Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ἀκέφαλος τὰ νῦν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὴν ὀριζοντεῖως τεταμένην ἠκρωτηριασμένος (ἢ δ' ἀριστερὰ ὄλως λείπει), ἐστραμμένος πρὸς δεξιὰ τῶ ὄρωντι, ὅπῃθεν προσάγεται αὐτῷ χοῖρος εἰς θυσίαν παρὰ τῶν λατρευτῶν του, ἐνός ἢ δύο ἴσως, οἵτινες τώρα ὄλως ἐξέλιπον, τοῦ δὲ βωμοῦ μέρος σώζεται. Οἱ πόδες τοῦ θεοῦ μετ' εὐμαρθείας βαίνουσιν ἐπὶ θρήνου, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ὄραται τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ὄρνεον ὁ ἀετός. Ἡ ἐξεργασία τῆς ἐπιφανείας εἶναι μὲν ἀμελεστέρα, ἀλλ' αἱ γραμμαὶ αἱ γενικαὶ τῆς γλυφῆς ὄχι κακαὶ οὔτε ἀνάξια τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, οὐς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος φανερώνει, διότι ὁ Ἡγησίας κατὰ τοὺς περισωθέντας καταλόγους ἦρχε τῷ 324 πρὸ Χριστοῦ.

Τοῦ *μειλιχίου* Διὸς μνείαν ποιεῖται ὁ Πausανίας ἐν τοῖς ἙΑττικοῖς (κεφ. 4) οὕτω· Διαβᾶσι δὲ τὸν Κηρισὸν [ἐν τῇ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα ὁδῷ] βωμὸς ἐστὶν ἀρχαῖος *μειλιχίου* Διὸς. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς λατρευόμενον τὸν θεὸν τῷ ὀνόματι τούτῳ. *Φίλιον* δὲ Δία ἐν τοῖς ἙΑττικοῖς δὲν ἀναφέρει, ἀλλ' ἐν τοῖς ἙΑρκαδικοῖς, ἔθνα (κεφ. 31) γράφει, ὅτι ἐν Μεγαλοπόλει ἦτο φιλίου Διὸς ναὸς, καὶ τὸ ἄγαλμα ἔργον Πολυκλείτου τοῦ ἙΑργείου, κατὰ ἰδιάζοντά τινα τύπον κατασκευασμένον προσεμπερὲς τῷ Διονύσῳ. Ἐν τῷ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐσώζετο πλῆρες, θὰ ἐβλέπομεν ἂν εἶχε τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸ Πολυκλείτειον, ὅπερ ὁ περιηγητὴς ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ διὰ πλειόνων περιγράφει, προστιθεὶς καὶ τινα ἰδίαν παρατήρησιν. Ὅπως δὴποτε τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον εἶναι, καὶ περ κολοβόν, πολὺ ἀξιολογώτερον τοῦ παρὰ τῷ R. Schöne ἐν Griech. Reliefs ὑπ' ἀριθ. 105 ἀπεικονισμένου, τοῦ μετ' ἐπιγραφῆς· Μύνιον Διὸς φιλίῳ ἀνέθηκ(εν). Ἐκεῖνο καὶ μικρότερον πολὺ καὶ ἀπλούστερον καὶ χυδαιότερον τὴν τέχνην· ἐν τούτοις ἦτο μέχρι τοῦ 1871 τὸ πρῶτον γνωστὸν τοῦ φιλίου Διὸς.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Διὰ τί δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν νῦν ἐκδιδομένων λίθων τὸ ὄνομα τοῦ μικροτέρου θεοῦ Ἠλίου προτάσσεται τοῦ μεγάλου Διὸς, καὶ ἂν ὅμοια ἄλλα παραδείγματα ἐπὶ συμβῶμων ἢ συννάων θεῶν εὐρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς, δὲν ἠκαίρησα ἱκανῶς ἵνα ἐρευνήσω. Εὐρέθη δὲ ποτε βωμὸς μικρὸς ἐν Ἀθήναις μ' ἐπιγραφὴν Ἠλίῳ (ἴδε C. I. Gr. ἀρ. 494) εἰ καὶ ὁ Pausanias οὐδὲν τοῦ θεοῦ τούτου μνημεῖον ἀναφέρει ἐν τοῖς ἙΑττικοῖς.

Ἐν Πειραιεῖ δέ, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Τζάννε ἄγουσαν, σκαφῆς τινος γενομένης οὐ πρὸ πολλοῦ εὐρέθησαν οἱ ἐξῆς δύο ἀξιόλογοι ὄροι καὶ ἠγοράσθησαν παρὰ τῆς ἙΑρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

1.

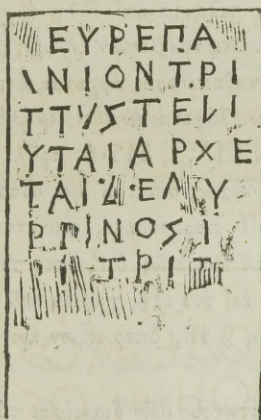


Ἡ ἔχουσα τὰ γράμματα στήλη εἶναι σχήματος τετραγωνικοῦ, λίθου πωρίνου, ὡς συνήθως οἱ ἐν Πειραιεῖ κατὰ καιροὺς εὐρεθέντες ὅμοιοι. Ὑψους 1,74, πλάτους 0,38, πάχους 0,22. Ἀναγινώσκω τοὺς τρεῖς στίχους οὕτω

Προπύλ-
ο δεμοσ-
ί(ο) Η(ό)ρος.

ἦτοι προπύλου δημοσίου ὄρος· πρόπυλον δὲ οὐδετέρως ἐννοῶ τὸν πρὸ πύλης τινὸς ἢ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς τόπον δημοσίον, ὅστις ἔδει νὰ μὲνη κενὸς ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν. Λυπηρόν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μαθάνωσιν οἱ ἀρχαιολογοῦντες ἀκριβῶς τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως τῶν τόσοσιν σπουδαίων τούτων μνημείων καὶ πῶς εὐρίσκονται, ἀν ὀρθὰ ἰδρυμένα, ἢ κείμενα, ἵνα οὕτω προβιβάζηται ἡ γνῶσις τῆς τοπογραφίας. Ἰδιῶται ἄνθρωποι σκάπτοντες διὰ θεμελίωσιν οἰκιῶν καὶ εὐρίσκοντες αὐτὰ οὐδὲ ὅπως προσέχουσιν εἰς τοῦτο, καὶ πολὺ τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι καὶ δὲν τὰ φθείρουσιν ἐκ καταφρονήσεως πρὸς τὸ ὄχι λαμπρὸν αὐτῶν ἐξωτερικόν, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ διαθεβρωμένην βλέπουσι τὴν ἐπιφάνειάν των.

2.



Τῆς δευτέρας ταύτης στήλης (ἐπίσης πωρίνης, καὶ ὕψους 0,92, πλάτους 0,38, πάχους 0,23) τὰ γράμματα εἶναι ὡς ὀρῶν-

ται ἀνωτέρω κατὰ τι μικρότερα τῶν τῆς πρώτης καὶ πολὺ κομψότερα κατὰ πάντα, μόνον δὲ τὸ σίγμα ἔτι ἀκαλλῆς μένει, ἔχον δηλ. ὄχι παραλλήλους τὰς δύο του ἄκρας κεραίας. Ἐναγινώσκω δέ·

(Δ)ευρὲ Πα(ι-
 ανιδν τρι-
 τυς τελε-
 υτᾱι, ἄρχε-
 5 ται δὲ Μυ-
 ρῖνοσί-
 ον τριτ-
 (τύς).

ἦτοι· (Δ)ευρεὶ Πα(ι)ανιδν τριττύς τελευτᾱ, ἄρχεται δὲ Μυρῖ-
 νουσίων τριτ(τύς). Μόνον ἀμφιβάλλω, ἂν ὀρθῶς τὸ πρωτοφανὲς
 δευρε μετέγραψα δευρεὶ (=δευρί) ἢ μήπως ἔπρεπε νὰ τὸ μετα-
 γράψω δευρε, κατὰ τὸ γνωστὸν δευτε. Ἐπροτίμησα τὸ δευρεὶ,
 ἐπειδὴ καὶ τὸ κοινὸν ἦτοι Ἀττικὸν δευρί ἔχει μακρὰν τὴν λήγου-
 σαν, οἷον ἐν Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζούσαις στίχ. 1074:

Μὴ σκῶπτέ μ', ἀλλὰ δεῦρ' ἔπου.—Δευρί μὲν οὔν.

Ἄλλὰ περὶ τούτου οἱ γραμματικώτεροι ἐμοῦ ἄς ἀποφανθῶσι.
 Ἐγὼ δὲ ὑπομιμνήσκων ὅτι ὄροι ἄλλοι, ὡς ὁ παρών, δηλοῦντες
 τὸ ποῦ τριττύς τις τελευτᾱ καὶ ἄλλη ἄρχεται, εὐρέθησαν ἕως
 τώρα δύο, εἷς μὲν ἐν Πειραιεὶ λέγων· (δευρὲ; Ἐλε)υσινίων (τρ)ιττύς
 τελ(ε)υτᾱ, Πειραιῶν δὲ τριττύς ἄρχεται, ἕτερος δὲ (κολοβὸς ἐκεῖ-
 νος) λίαν παραδόξως λέγεται εὐρεθεὶς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Ἀκρο-
 πόλεως, οὗς ὄρα ἐν CIA, I, 517-8. πρβλ. Supplem. σελ. 52.
 Εἶπα δὲ λίαν παραδόξως, διότι οἱ ὄροι οὔτοι, καθὼς ὁ ἐκδότης
 τοῦ CIA Kirchhoff παρατήρησε, φαίνεται ὅτι ἦσαν ἰδρυμένοι
 παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς, ὀρίζοντες τοὺς τόπους τῶν τριή-
 ρων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθέ-
 νους περὶ συμμοριῶν, § 13, ὅπερ ἄξιον κρίνω ὀλόκληρον νὰ πα-
 θέσω.

«Φημὶ τοὺς στρατηγούς δεῖν διανεῖμαι τόπους δέκα τῶν νεω-
 ρίων, σκεψαμένους ὅπως ἐγγύτατ' ἀλλήλων κατὰ τριάκοντ' ὧσι
 γεώσοικοι, ἐπειδὴν δὲ τοῦτο ποιήσωσι, δύο συμμορίαὶ καὶ τριά-

κοντα τριήρεις τούτων ἐκάστῳ προσνεῖμαι τῶν τόπων, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς φυλάς, τὸν δὲ ταξίαρχον ἕκαστον ὃν ἂν ἡ φυλὴ τόπον λάχῃ διελεῖν τρίχα καὶ τὰς ναῦς ὡσαύτως, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς τριττύς, ὅπως ἂν τῶν μὲν ὄλων νεωρίων ἐν ἐκάστῃ μέρος ἢ τῶν φυλῶν, τοῦ δὲ μέρους ἐκάστου τὸ τρίτον μέρος ἢ τριττύς ἔχῃ, εἰδῆτε δ', ἂν τι δέῃ, πρῶτον μὲν τὴν φυλὴν, ὅπου τέτακται, μετὰ ταῦτα δὲ τὴν τριττύν, εἶτα τριήραρχοι τίνες καὶ τριήρεις πόσαι, καὶ τριάκοντα μὲν ἢ φυλὴ, δέκα δὲ τριττύς ἐκάστη τριήρεις ἔχῃ.»

Εἰ καὶ οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Δημοσθένους εἶναι κατὰ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα νεώτεροι τῶν νῦν ἐμφανιζομένων ὄρων, ἀνάλογά τινα ὅμως καὶ ὅμοια τοῖς παλαιοῖς πράγματα δηλοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο συντείνουσιν εἰς κατάληψιν τοῦ περιεχομένου τῶν ὄρων. Ῥητέον δὲ περὶ τοῦ ἐνὸς τῶν παρὰ τῷ Kirchhoff ὄρων, τοῦ κολοβοῦ, ὅτι θὰ μετεκομίσθη ποτὲ ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰσέχθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καθὼς νῦν οἱ σήμερον ἐκδιδόμενοι ἐκομίσθησαν αὐτόθεν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων.

3.

- Τ) ἁ δ' ἐπράθη ἐδ(ἀφη. . . .
 ἀτίμητα ὄντα. . . .
 Ξενοκλέους Ἀντι(γ)ένους Σημ(αχίδου
 Πολυκλέους Τεῖσιππου Εὐων(υμέως
 5 Λυσιστράτου Ἀλαιέως
 Θεοδώρου Λυσανίου Λουσι(ῶς
 Κλεοχάρους Κλεοστράτου /
 Ἡροστράτου Ξανθιππί(δου)
 Τι;μαρχίδου Φ /
 10 Ὀ;φέλου
 Κλε;

Στήλη ἀπλῆ λίθου Πεντελησίου, κολοβὴ τὰ πρὸς δεξιὰν τῆς ὀρῶντι καὶ τὰ κάτω, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εὑρεθεῖσα ἐν Πειραιεῖ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὅψος 0,19, πλάτος 0,16, πάχος 0,07. Εἶναι καὶ τὸ ἐπάνω ποτὲ γεῖσόν της ἀποκεκρουσμένον ὕλως καὶ

νῦν ἐκεῖ ὁ τόπος ὑπόκοιλος, ἐνῶ πάλαι ποτὲ θὰ ἐξεῖχε. Τῶν πρώτων δύο στίχων τὰ γράμματα εἶναι κατὰ τὸ διπλοῦν μείζονα τῶν κατωτέρω. Σχῆμα γραφῆς τὸ τῶν πρώτων Μακεδονικῶν χρόνων. Τὴν τελευταίαν τοῦ α' στίχου λέξιν συνεπλήρωσα ὀδηγηθεὶς ἔκ τινος μετὰ τὸ Δ ὀρωμένου ὑπολοίπου κεραίας κεκλιμένης ἐπὶ δεξιά, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπεμφαίνη ἄλλο γράμμα εἰμὴ τὸ Δ, ἀφοῦ Λ μετὰ Δ δὲν ἐγγχωρεῖ εἰς Ἑλληνικὰς λέξεις.

Οὐδὲν περὶ τῶν πραθέντων τούτων ἐδαφῶν καὶ τοῦ ἀτιμήτου αὐτῶν ἔχω νὰ εἴπω ἐξηγητικόν.

4.

Ἔσαύτως δ' ἐν Πειραιεῖ, ἀλλ' ἐν ἀγνώστῳ θέσει, εὐρέθη πλίνθος λίθου Πεντελησίου τετραγωνική, μήκους πλευρ. 0,65 × 0,73, ὕψους 0,15 μὲ κοιλότητα ἄνω ἐλλειψοειδῆ καὶ ἐπιγραφὴν τήνδε:

Διονύσιος καὶ Βαβυλία τῶ Μηνί τὸ ἱερόν ἀνέθεσαν.

Σχῆμα ἔχουσι τὰ γράμματα τὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Ὁ θεὸς Μῆν (Lunus) δὲν εἶναι ἴσως ἄλλος παρὰ τὸν ἐκ τριῶν τοῦ Δαυρίου ἐπιγραφῶν γνωσθέντα Μῆνα τύραννον.

Ἐκρίνα δὲ εὐλογον νὰ ἀνατυπώσω ὧδε καὶ τὸ κείμενον δύο λίθων ἄλλων ἐν Πειραιεῖ εὐρεθέντων, ὅπερ ὁ φιλόμαχος Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος ἐξέδωκε πρό τινος χρόνου ἐν δυοῖ πολιτικαῖς ἐφημερίσιν, ἵνα καὶ οἱ ἀναγνώσται τοῦ Ἀθηναίου ἔχωσιν αὐτό.

Ἐκ τῆς Παλιγγενεσίας Ἀθηνῶν, φύλλου τῆς

18 Σεπτεμβρίου 1879.

α Ἐπὶ στήλης μαρμάρου εὐρεθείσης ἐν Πειραιεῖ ἐν ἀγνώστῳ μὲχρι τοῦδε θέσει, ὕψους 0,83, πλάτους 0,39, πάχους 0,08, καὶ εὐρισκομένης νῦν παρὰ τῷ ἐμπόρῳ κ. Νικολάῳ Χατζημητρίου, ἀναγινώσκονται τάδε:

Ἄγαθει τύχει, ἐπὶ Σωνίου ἄρχοντος, Μονι-
χιῶνος ἀγορᾶ κυρία, Ὀνησίκριτος Διοκλέ-
ους Πειραιεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ Χαιρέας εὐνοὺς ὦν
διατελεῖ ἐν παντὶ καιρῷ τοῖς ὀργεῶσιν, κατα-
σταθεὶς δὲ καὶ γραμματεὺς ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ
Θεοξένου ἄρχοντος οὐδὲν ἐλλέλοιπεν φιλο-

β

- τιμίαις, συναύξων τε διατετέλεκεν τοῖς ὀργεῶσιν τὴν σύνοδον πεφρόντικεν δὲ καὶ θεραπείας τοῦ ἱεροῦ πλεονάκις, οὐκ ἀπολέλιπται δὲ
- 10 οὐδ' ἐν ἐπιδόσει οὐδεμιᾶ, εἰσήνεγκεν δὲ καὶ ψηφίσματα ἐπὶ τῷ συμφέροντι, ἵνα σινσταλῶσιν αἱ λαν ἄκαιροι δαπάναι, ἐφρόντισεν δὲ τοῦ καὶ τοὺς δημοτικούς μετέχειν τῶν δεδομένων ὑπὸ τῶν ὀργεῶνων φιλανθρωπῶν, διατετέλεκεν δὲ καὶ
- 15 συνλειτουργῶν ἐν τοῖς ἀγερμοῖς καὶ ταῖς στρώσεσιν ταῖς ἱεραίς, προεσυχρήσθηκεν δὲ καὶ διάφορον πλεονάκις ἄτοκον, ἀποδημοῦντος τοῦ ταμίου, ἐπαγγέλλεται δὲ καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον συμφροντεῖν εἰς ὃ ἂν αὐτὸν παρακαλῶσιν οἱ ὀργεῶνες· ἵνα ο(ῦν
- 20 ἐφάμιλλον ἢ τοῖς αἰεὶ φιλοτιμουμένοις, εἰδότες, ὅτι χάριτας ἀξίας κομιοῦνται ὧν ἂν εὐεργετήσωσιν, ἀγαθὴ τύχει, δεδόχθαι τοῖς ὀργεῶσιν, ἐπαινεῖσαι Χαιρέαν Διονυσίου Ἀθμονέα καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνῳ ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ
- 25 εὐσεβείας εἰς τε τὰς θεὰς καὶ τοὺς ὀργεῶνας, καὶ ἀναγορεύειν τὸν στέφανον τῆ(θ)υσίᾳ τοῦ Μουνιχιῶνος, ὅταν καὶ τὰς ἱερείας, δοῦναι δὲ αὐτῶν καὶ ἰκόνοσιν ἀνάθεσιν ἐν τῷ ναῷ, ἀναγράψαι δὲ τότε τὸ ψηφίσμα εἰς στήλην λιθίνην καὶ στήσαι ἐν τῇ αὐλεῖ
- τοῦ ἱεροῦ.
- 30 Οἱ ὀργεῶνες
Χαιρέαν
Διονυσίου
'Αθμονέα.»

Ἐγὼ σημειῶ τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ Σώνικος ἄρχων τίθεται εἰκαστικῶς περὶ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα (292 ἢ 291 πρὸ Χρ.) ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Hermann griech. Antiquitäten, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο πιθανόν, ἀφοῦ ἐν τῷ ψηφίσματι ἐδῶ Θεόξενος ἄρχων μνημονεύεται πρὸ αὐτοῦ, ὃ δὲ κατάλογος ἀρχόντων ἐν τῷ ῥηθέντι ἐγχειριδίῳ δὲν ἔχει κενὸν ἀρχοντος ἔτος πρὸ τῆς ρκβ'. Ὀλυμπιάδος. Θὰ εἶναι ἴσως ὁ Σώνικος ἄρχων νεώτερος τοῖς χρόνοις, ἦδη δὲ αὐτὸς ἀνεγνωσθῆ καὶ ἐν ἄλλοις ψηφίσμασι, ὅχι δὲ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Θεόξενος, ὅσον ἠξέερω.

2.

Ἐκ τῆς ἐν Πειραιεῖ ἐκδιδομένης ἡμερηίδος «Κόσμου»
φύλλου τῆς 10 Νοεμβρίου 1879.

Ἄν τοῖς θεμελίους τῆς οἰκίας τοῦ κ. Σταματίου Κωστούλια,
κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ παρὰ τὰ εἰρήπια τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, εὔρεθη στήλη μαρμάρου ὕψους 1,25, πλά-
τους 0,33, πάχους 0,24, ἐφ' ἧς τὰ ἐξῆς:

- Ἐπὶ Νικοκλέους ἄρχοντος,
ἔδοξεν τοῖς θιασώταις· ἐπει(δὴ
Στέφανος ὁ θωρακοποιὸς ἐπι(με-
λητῆς γενόμενος τῶν κοινῶ(ν εἰσοφο;
5 ρ;)ῶν ἐπιμελήθηται τὴν ἐπι(μέλ-
ειαν ἦν ἔδει αὐτὸν ἐπιμεληθ(ῆν-
αι καὶ τᾶλλα φιλοτιμούμενος(ς δ-
ιετέλεσεν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κ(αι
τ)ὴν πομπὴν τῶν Ἀδωνίων ἔπεμ(ψε
40 κ)ατὰ τὰ πάτρια—τύχει ἀγαθῆ(δ-
εδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπαι(ν-
έ)σαι Στέφανον τὸν ἐπιμελητῆ(ν
φ)ιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
α)θίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-
15 σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στ-
εφάνω, δοῦναι δ' αὐτῷ Δ(Δ) δραχ(·.)
Στεφανω θεις ὑπὸ τ-
οῦ κοιν οῦ ἀνέθ-
ηκε τὴν Δήμητρ(α
20 ὁμόνοι αν τοῦ
κοινο(ῦ).
Ἀφροδίτης
οἱ θιασῶται Στέ-
φανον Μυλώθρου.
25 Ἐπὶ Κλεάρχου ἄρχοντος—ἔδοξε-
ν) τοῖς θιασώταις, ἐπειδὴ Στέ(φα-
νος πρότερον τε ἐπιμελητῆς (γε-
νόμενος καὶ νῦν ἱεροποιὸς α(ὕτ-
ῶν μετὰ τῶν ἄλλων συνιεροποι(ῶ-
30 ν) ἀνὴρ ἀγαθὸς γέγονεν καὶ τὰς (θ-
ουσίας ἔθυσεν τοῖς θεοῖς, ἅς πάτρ-

ιον ἦν αὐτοῖς καὶ τᾶλλα ἐπιμε(μ-
 ἐληται, ὅσα προσῆκεν αὐτῷ περ-

- 35 δεδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπα(ι-
 νέσαι Στέφανον τὸν ἱεροποιὸν
 φιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
 αθίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-
 σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ σ-
 40 τεφάνῳ [δοῦναι δ' αὐτῷ. . δραχ.

.....

.....

.....

.....

- 45

.....

.....

... Μυλώθρου.

- Ἐφ' Ἡγεμάχου ἄρχοντος, ἀγαθῆ τύχει,
 50 Σωκλῆς εἶπεν· ἐπειδὴ Στέφανος ἱερο-
 ποιὸς γενόμενος εὖ ἐπεμελήθη τῆς θυ-
 σίας τῆς Ἀφροδίτης, δεδόχθαι τοῖς θια-
 σώταις, ἐπαινέσαι Στέφανον Μυλώθρου
 καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνῳ καὶ

- 55 δοῦναι αὐτῷ ἀπὸ τοῦ (κ)οινοῦ ΔΔ: δραχ: (τὸν
 δὲ λαβόντα ἀναθεῖναι ἀνάθημα ἐν τῷ
 ἱερῷ ἐπιγράψαντα τὸδε τὸ ψήφισμα
 κ)α(!) ὅπως ἂν ὡσι πολλοὶ οἱ φιλοτιμούμε-
 νοι, εἰδότες, ὅτι ἐπίστανται χάριτας ἀ-

- 60 ποδιδόναι οἱ θιασῶται. »

Σημειῶ ἐγὼ μόνον, ὅτι ὁ ἐν στίχῳ κέ. ἄρχων Κλέαρχος, ὦν
 τοῦ ἔτους 301 πρὸ Χρ. (ἦτοι τοῦ γ'. ἔτους τῆς ριθ'. Ὀλυμπιά-
 δος), κακῶς φέρεται γεγραμμένος ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Her-
 mann Καλλίαρχος, ἐνῶ καὶ ἐξ ἄλλων λιθίνων μνημείων ἐγνώσθη
 τὸ ἀληθές ὄνομα Κλέαρχος· ὁ δὲ ἐν στίχῳ μθ'. Ἡγέμαχος εἶναι
 ἄρχων τοῦ 300 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ:

ΕΠΙΘΕΤΑ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΠΑΡ' ΟΜΗΡΩ (*).

Πρό τινος (1) ἐπειράθη ἵνα δείξω, διὰ πλείστων ὄσων περὶ χρωμάτων φράσεων τοῦ Ὀμήρου, ὅτι ἡ διάκρισις τῶν διαφορῶν μορφῶν τοῦ ἀναλελυμένου φωτός ἦν ἐν αὐτῷ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένη, ἐνῶ αἱ ἐντυπώσεις αὐτοῦ, ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρώματος, ἦσαν ἐξόχως ζωηραὶ καὶ ἐνεργεῖς. Διαφέρει δὲ νὰ ἐξετάσῃ τις ὡς συγγενῆ θέματα, τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἔκρινεν ἄλλα ὄρατὰ φαινόμενα, οἷα τὰ τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως. Ἐγὼ προτίθεμαι νῦν νὰ ἐξετάσω τὴν παρ' αὐτῷ χρῆσιν τῶν ἐπιθέτων ὡς πρὸς τὴν κίνησιν. Τὰ ἐπίθετα ταῦτά εἰσιν οὐ μόνον ἄφθονα καὶ ποικίλα, ἀλλὰ κατὰ τινὰς σπουδαίας ἐπόψεις δύνανται νὰ κληθῶσι καὶ ἐπιστημονικᾶ, τουτέστιν ὅπου ἀναφέρονται εἰς ταχυτῆτα, κατὰ τοὺς διαφοροὺς αὐτῆς βαθμοὺς καὶ καθ' ὃν τρόπον αὕτη παράγεται.

Ἡ σωματικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῆ πρῶτον πάντων ὡς βραδεῖα ἢ ταχεῖα. Οἱ ὅροι οὗτοί εἰσιν ἀπλῶς σχετικοὶ καὶ δὲν διακρίνονται ἀλλήλων ὡς ἐκ τινος ὀριστῆς οὐσίας. Ἀλλὰ καθὼς τὸ σκότος προσφέρει μικρὰν ὕλην καὶ μικρὰν ἔλξιν τῷ ποιητῇ, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ φῶς, οὕτως ἡ βραδυτῆς ἐστὶν ἀνάξιον ὡς πρὸς αὐτὸν καὶ ἄγονον ἀντικείμενον, παραβαλλομένη τῇ ταχυτῆτι. Ὅθεν ἀμέσως ἐν τῷ οὐδῷ βλέπομεν τὸ γεγονός τοῦτο, ὅτι βραδεῖα κίνησις ὀλίγον περιγράφεται παρ' Ὀμήρω. Ἐγὼ δὲν ἐνθυμοῦμαι παρ' αὐτῷ διάκρισιν σεμνῆς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἀπὸ βραδεῖας μόνον κινήσεως. Φαίνεται ὡσεὶ ὁ νοῦς του ἤδη ἐδείκνυεν ἐν σπέρματι ἀντίδρασίον τινα κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης, καὶ τῆς κυρίας αὐτῆς ἀρχῆς, τῆς ἀκινήσεως, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ἥτις μᾶλλον ἐχαρακτήριζε τὴν τῶν Ἀσσυρίων σχολῆν. Βεβαίότατα δὲ ἡ διάκρισις δὲν ὑπῆρχεν ὅπου ἠδύνατό τις θετι-

(*) Ἄρθρον τῆς 49. th Century, N° 25 March, 1879, μεταφρασθὲν ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

(1) 49. th Century, October 1877, καὶ Studies on Homer (1858) Vol. III.

κῶς νὰ τὴν περιμένῃ, ὡς ὅτε ὁ Ζεὺς συνεντευχθεὶς τῇ Θέτιδι, κινεῖται πρὸς τὸν ὄμιλον τῶν θεῶν. Καὶ ὁπωσδήποτε, ἀνεξαρτήτως πάσης αἰτίας, ἡ λέξις βραδύς, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῆται ὡς ἡ κυρία φράσις τῆς βραδυτῆτος, τίθεται μόνον ἐξάκις ἐν τοῖς ποιήμασι. Τὸ οὐσιαστικὸν αὐτῆς βραδυτῆς ἀπαντᾷ ὡσαύτως, ἀλλ' ἀπλῶς ἅπαξ. Ἐκ τῶν ἑπτὰ χωρίων, τὰ τέσσαρα ἀναφέρονται τῷ βήματι τῶν ἵππων. Ὁ Ὅμηρος δὲν χρῆται ἄλλη λέξις πρὸς περιγραφὴν τοῦ βραδέος βήματος τοῦ ζώου τούτου. Περὶ τοῦ ταχέος αὐτοῦ βήματος ἔχει, μεταξὺ ἐπιθέτων καὶ φράσεων, ὀκτὼ ἢ ἑννέα.

Ἡ ρίζα τοῦ βραδύς ἐστὶ βραδ, βαρδ, καὶ ἡ ἔννοια τῆς ρίζης ταύτης *träg, stumpfsinnig*, καὶ τὰ τοιαῦτα. (*Benfey, I. 509*). Σημαίνουσα *νωθρός* καὶ *νωχελής*, οὐκ ἔστι συγγενὴς τῇ ρίζῃ τοῦ *ὄβριμος, βρι*, καὶ περ οὔσης μεταξὺ αὐτῶν ὄρου μέσου τῆς ιδέας τοῦ βάρους, καθότι τὸ βᾶρος δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐξ ἑνὸς μὲν ὡς ἐνσωματοῦν δύναμιν, ἐξ ἄλλου δὲ ὡς ἀνθιστάμενον διὰ τῆς ἀδρανείας τῇ κινήσει.

Παρ' Ὁμήρῳ βραδύς ἐφαρμόζεται τῷ νῶ, ἀλλὰ μόνον συγκριτικῶς (*Ἰλ. κ, 226, βράσσων τε ῥός*), καὶ μεταφορικῶς. Ὡς ἐπιθετον κινήσεως, ἀποτελεῖ τὸν πυθμένα τῆς ποσοτικῆς κλίμακος, καθὼς ὡκὺς τὴν κορυφὴν αὐτῆς. Ἐν ἐκείνῳ μὲν ὁ ὄγκος ἐστὶ μέγιστος, τὸ δὲ στοιχεῖον τῆς ταχυτῆτος ἐξίτηλον, ἐν τούτῳ δὲ ἡ ταχυτῆς ἐστὶν ὑπερτάτη, ὁ δὲ ὄγκος σχεδὸν μηδέν.

Ἐνταῦθα δύναται τις καταλλήλως νὰ σημειώσῃ δύο τινὰ, πρὶν τοῦ γενικοῦ περὶ τοῦ πράγματος λόγου.

Πρῶτον. Πᾶσα χρῆσις ἐπιθέτων περὶ τοῦ νοῦ ἐστὶν, ἐξ ἀνάγκης, μεταφορικὴ καὶ δευτερεύουσα. Ἐν τινι λίαν περιέργῳ χωρίῳ, (*Ἰλιάδ. ο, 80*) ἡ τροπικὴ αὕτη κίνησις γίνεται πράγματι ἡ βᾶσις παραβολῆς τινος, πρὸς ἐξεικόνισιν τῆς πτώσεως τῆς Ἥρας ἐξ Ἰδῆς εἰς Ὀλυμπον. Τοῦτο θέλει σημειωθῆ ὑπὸ τὸν ὄρον *κραιπνός* ἀλλ' ἡ γενικὴ ἔρευνα θὰ στραφῆ κυρίως περὶ τὴν ὕλικὴν κίνησιν.

Δεύτερον. Ἡ ὕλικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῆ κατὰ τὸ ποσὸν αὐτῆς ἢ τὸ ποιόν. Ποιὸν κινήσεως ἐγνοῶ μόνον τὸ ἀναφερό-

μενον τῷ βαθμῷ ἢ τῇ ταχυτῆτι· ποσὸν δὲ τὸ περιλαμβανόν ἀλλας ιδέας, οἷον διευθύνσεως ἢ διαλείμματος, ἢ ιδιότητος τοῦ νοῦ, δεικνυμένας ἐν τῇ κινήσει, ἢ παρ' αὐτῆς ὑπαγορευομένας.

Nῦν δὲ προχωρῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου.

Ἡ ἀπλῆ αὕτη ὡς πρὸς τὸ ποσὸν κινήσεως τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων ἐκφράζεται διὰ τοῦ μαθηματικοῦ τύπου $M=QV$, σημαίνοντος ὅτι ἡ ὄρμη (Momentum) τρέπεται κατὰ τὸ ποσὸν (Quantity), ἢ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ποσὸν, τῆς ὕλης, ἢ τοῦ ὄγκου, πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ τὴν ταχυτῆτα (Velocity), ἢ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ δοθέν τι διάστημα διανύεται. Ἡ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὕτη κινήσις ἐστὶ γινόμενον τῶν δύο τούτων παραγόντων, ἡ δὲ ὄρμη ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ἐν κινήσει ὕλης, ἀναλισκομένη εἴτε κατὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς πίεσεως, ἢ τὴν διάνυσιν ἀερίου διαστήματος. Ἐπειδὴ δὲ δοθεῖσά τις ὄρμη ἐστὶν οὕτω τὸ ἐξαγόμενον δύο παραγόντων, αὕτη ἐνδέχεται ν' ἀποτελεῖται, ἀμεταβλήτου μένοντος τοῦ M , ἐκ διαφόρων τῶν αὐτῶν παραγόντων συνδυασμῶν, ἐκάστου τῶν συνδυασμῶν τούτων ἔχοντος μείζονα τὸν ἓνα τῶν παραγόντων ὅσον τὸν ἄλλον ἐλάσσονα. Βραδύς καὶ ὠχρὸς δεικνύουσι τὰ ἄκρα τοῦ συνδυασμοῦ. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσι ἄλλα λέξεις, οἷον *θοδός*, *θοῦρος* καὶ *ὄβριμος*· τὰ δὲ πέντε ἐπιθετα ταῦτα δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς ἔπεται ἐν τινι ποσοτικῇ κλίμακι.

1. Ὠκύς. Ἐνταῦθα τὸ Q ἐστὶν ἐλάχιστον, μόλις ὑπὸ τοῦ νοῦ συλλαμβανόμενον, δυνάμενον δὲ νὰ μὴ ληφθῆ πράγματι ὑπ' ὄψιν, μέγιστον δὲ ἐστὶ τὸ V .

2. Θοδός. Ἐνταῦθα τό τε Q καὶ τὸ V παρίστανται ἀμφοτέρα προδήλως ὡς οἱ παράγοντες ἀφ' ὧν ἡ ὄρμη, ἢ ἡ ὠστικὴ δύναμις, ἀποβαίνει. Ἄλλ' ἡ ταχυτῆς βεβαίως ὑπερισχύει τοῦ ὄγκου, ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ.

3. Θοῦρός ἐστὶν ὁ μέσος τῆς σειρᾶς ὅρος. Ἐνταῦθα πάλιν ἀμφοτέροι οἱ παράγοντες Q καὶ V παρίστανται διακεκριμένοι· ἐκάτερος δ' αὐτῶν ὑψοῦται πληρούτως, ἐκάτερος ἀναλόγως ἀντισταθμίζεται τῷ ἐτέρῳ. Παραβαλλομένων τῶν ὄρων *θοῦρος* καὶ *θοδός*, δὲν ὑπάρχει ἐλάττωσις ταχυτῆτος ἐν τῷ *θοῦρος*. Ἐξ ἄλ-

λου δὲ ὑπάρχει προφανῶς μείζων τις ὄρμη, ἢ ὠστική δύναμις. Αὕτη παρέχεται, μὴ μεταβαλλομένου τοῦ V, διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ Q. Ἡ θέσις τοῦ θοῦρος ἔτι μᾶλλον διαφωτίζεται παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἐξῆς μέλος τῆς κλίμακος.

4. Ὀβριμος. Θέλει δειχθῆ ὅτι τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐνσημαίνει πάντοτε κίνησιν, παροῦσαν ἢ ἐγγυτάτην, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῆται ὡς τὸ ἀκριβὲς ἀντίθετον τοῦ θοός. Καθότι, συνδυαζομένων τῶν δύο στοιχείων τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἑκατέρου δὲ τούτων ἔχοντος οὐσιώδη τινα, καὶ οὐχὶ ἐξίτηλον δύναμιν, ἐν ἑκατέρῳ τῶν δύο λέξεων ἰδίως, ὁ ὄγκος ὑπερισχύει προφανῶς ἐν τῷ ὄβριμος ὅσον ἢ ταχυτῆς ἐν τῷ θοός.

5. Βραδύς ἐστὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ ὠκύς. Ἡ ταχυτῆς καταντᾷ ἐξίτηλος ἢ μένουσα κίνησις φαίνεται μόλις παράγουσα ὡστικὴν δύναμιν, ἣν πρὶν τῆς ἀτμομηχανῆς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶχε μάθει νὰ συνενοῖ πάντοτε μετὰ μείζονός τινος ἢ ἐλάσσονος ὄρμης ἢ βολῆς. Ἡ βραδυτῆς τῆς κινήσεως συλλαμβάνεται σχεδὸν ὡς ἔλλειψις κινήσεως, ἢ δὲ δύναμις τῆς ἀδρανείας ἐστὶ τὸ ὑπόλοιπον, ἢ δύναμις τῆς ὄρμης μὴ αἰσθητῶς συνεισφέρουσα τῇ ιδέᾳ, καθότι, καίπερ ὑπάρχουσα, δὲν δείκνυται τῷ νῷ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἐπανεῖλωμεν νῦν εἰς τὸν τύπον $M=QV$. Ἐστω δὲ M, ποσὸν τι κινούσης δυνάμεως 12. Ζητεῖται νὰ παραχθῆ, διὰ τῶν διαφόρων συνδυασμῶν τοῦ Q καὶ τοῦ V, τὸ αὐτὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως 12, καθ' οὓς τρόπους δεικνύονται ὑπὸ τῶν πέντε ἄνωθεν ἐπιθέτων.

Ὡς πρὸς τὰ ὠκύς καὶ βραδύς, ὁ παρ' ἐμοῦ κληθεὶς ἐξίτηλος παράγων δείκνυται ἀρμοδίως διὰ τῆς μονάδος.

$$M=12=QV=1 \times 12=12.$$

Ἐν τῷ βραδύς τὸ Q ἀναβαίνει ἀπὸ τῆς μονάδος εἰς 12, τὸ δὲ V καταβαίνει ἀπὸ τοῦ 12 εἰς τὴν μονάδα.

$$M=12=QV=12 \times 1=12.$$

Ἐν τῷ θοῦρος, ὄρω μέσῳ τῆς σειρᾶς, τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος ἰσορροποῦσι πρὸς παραγωγὴν τοῦ ποιοῦ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὄρμης, ἅπερ ἀπαιτοῦνται πρὸς ὑπαρξιν τοῦ τοιοῦτου ὄρου ὅθεν

$$Q=\sqrt{12}=V=\sqrt{12}.$$

καὶ ἔχομεν

$$M=12=QV=\sqrt{12}\times\sqrt{12}=12.$$

Ἐὰν ἐν τῷ *θοός* καὶ ἐν τῷ *ὄβριμος*, ἐνῶ ἐκάτερον τῶν στοιχείων ἐστὶν οὐσιῶδες καὶ μετρητὸν, ἐν τούτων ὑπερισχύει κατὰ τινα τᾶξιν βαθμοῦ. Ἐὰν ὑπερισχύῃ *λίαν*, δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ τοῦ *θοός*

$$Q=2 \text{ καὶ } V=6.$$

Οὕτως ἔχομεν

$$M=12=QV=2\times 6=12.$$

Ἐὰν ἦττον, οἶον, φερεῖται, περὶ πλοίου, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=3 \text{ καὶ } V=4,$$

καὶ

$$M=12=QV=3\times 4=12.$$

Περὶ δὲ τοῦ *ὄβριμος*, οἱ συνδυασμοὶ οὗτοι ἀπλῶς ἀνατρέπονται.

Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον ἦ ὡς ἡ θύρα τοῦ σπηλαιου ἐν Ὀδυσ. ι, 241, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=6 \text{ καὶ } V=2.$$

Ἐὰν δ' ἦ τὸ ἔγχος ῥιπτόμενον κατὰ τὴν μάχην, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q=4 \text{ καὶ } V=3,$$

τοῦ γινομένου κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὄντος 12.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν περιγράφουσι βεβαίως μετ' ἀκριβείας τὰ ποσὰ τῆς ὀρμῆς, τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἀλλὰ δεικνύουσιν ὡς ἔγγιστα καὶ ἀναφορικῶς τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἐπιθέτου τοιούτοτρόπως, ὥστε νὰ μαρτυρῶσιν ἡμῖν λέγουσιν ὅτι ὁ Ὀμηρὸς συνέλαβε καὶ ἐφῆρμωσε τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐν τινι ποσοτικῇ κλίμακι, καὶ κατὰ τρόπον τοῦλάχιστον παρεμφερῆ ἐπιστημονικῆ τιμῆ κατατάξει.

Ὅπως δὴποτε αἱ λέξεις αὗται ἀναφέρονται πᾶσαι (α') εἰς κίνησιν ἤδη γεγενημένην (β') εἰς κίνησιν, οὕτως εἰπεῖν, ὁμοειδῆ καὶ κατ' εὐθείαν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν (γ') εἰς κίνησιν αὐτὴν κατ' ἑαυτὴν, ὡς φυσικὸν φαινόμενον, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἣν δύναται νὰ δεικνύῃ, ἢ ἥτις ἐνδέχεται νὰ παρήγαγεν

αὐτήν· ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὡς πρὸς τὴν λέξιν *θοῦρος*, ἐν χρήσει μόνον περὶ τοῦ Ἄρεως, ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, καὶ τοι ἀμφιδόλως, ὅτι ἐνσημαίνεται δι' αὐτῆς ψυχικόν τι ποιὸν ὄρμη· ἀλλ' ὁ Ὅμηρος ἔχει ἄλλας λέξεις δυναμένας νὰ ἐπαρκέσωσι πρὸς τὴν σήμανσιν τῶν διαφορῶν ἰδεῶν τούτων. Ἐκ τῶν τριῶν κεφαλαίων τὸ πρῶτον, ὃ ἐστὶν ἡ κίνησις ἢ ἡδὴ γεγενημένη ἀπαιτεῖ ἰδιαίτεράν τινά προσοχὴν.

Ἐκτὸς τῆς ἡδὴ γεγενημένης κινήσεως, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὸν τρόπον καὶ τοὺς ὄρους τῆς γεννήσεως αὐτῆς. Ἐκ τῶν δύο τῆς ὄρμης παραγόντων, ὁ *Q*, εἴτε ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, λίαν ἀπέχει τοῦ συνεισφέρειν, οὕτως εἰπεῖν, ἀρχικῶς τῇ κινήσει, καθὸ ἀντέχων διὰ τῆς ἀδρανείας πάσῃ ἀποπείρα πρὸς ἔγερσιν αὐτοῦ, μόνον δὲ λαμβάνων κίνησιν ἐξωθεν συνερανίζει καὶ αὐτὸς τῇ ὄρμῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη, τοῦ κινεῖν τὸν ὄγκον νικωμένης τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ, τελεῖται διὰ τινος πρὸς τοῦτο καταναλώσεως τοῦ χρόνου· κατὰ τὸ μείζον δὲ ἢ ἔλασσον τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὴν πρώτην γέννησιν τῆς κινήσεως, τὰ κινήτὰ δείκνυνται καὶ ἔτοιμα πρὸς ταύτην ἢ μή. Τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ἡ κίνησις γεννᾶται εὐκόλως καὶ ταχέως, καλεῖται ζωηρὸν, ἐλαφρὸν ἢ εὐκίνητον. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, εἴτε εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐνεργείας δι' ὧν ἡ συνεχὴς αὐτῆς γέννησις ὁρατῶς τελεῖται, πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς κινήσεως, οἷον ὅταν τρέχῃ τις. Ἄλλ' ἢ οὐσιώδης διάκρισις ἐστὶν ὅτι ἡ ἀναφορὰ ἐστὶ πάντοτε ὡς πρὸς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, οὐχὶ τὴν κίνησιν αὐτὴν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὴν αὐτὴν δὲ θέσιν, ἣν τὸ ἐπίθετον ὡκὺς ἔχει ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τὴν τέλειον γεγενημένην, ἔχει τὸ ταχὺς ὡς πρὸς τὴν γέννησιν ταύτης. Τὸ ὡκὺς οὐδόλως ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ἢ εἰς τὴν μᾶλλον ἢ ἥττον ἔτοιμον εἰς ταύτην μετάβασιν, ἢ τὸ ζωηρὸν τῶν διατηρουσῶν ταύτην ἀποπειρῶν, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς παρατεταμένην ταχυτῆτα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὸ ταχὺς, ἐξ ἄλλου, ἐστὶ τὸ ὀρμώμενον εὐκόλως εἰς κίνησιν, ἢ ἐκτελοῦν ζωηρῶς καὶ τελεσφόρως, ἄνευ κοπιώδους καὶ ἐπισχετικῆς ἀποπείρας, τὴν ἀναγκαίαν πρὸς διατήρησιν ταύτης ἐνέρ-

γειαν. Οὕτως ὁ σκολόπαξ ἐστὶ ταχὺς ἕνεκα τῆς ἀμέσου ταχυτάτης αὐτοῦ κινήσεως. Ὡσαύτως ὁ κύνικλος ἀλλ' ὁ κύνικλος οὐκ ἔστιν ὠκὺς ἕνεκα τοῦ βραχέος αὐτοῦ δρόμου, ἐνῶ ὁ λαγὺς ἐστὶν ὠκὺς, καὶ ὁ φασιανὸς κατὰ τὴν πλήρη αὐτοῦ πτήσιν· ἀλλ' ὁ φασιανὸς οὐκ ἔστι ταχὺς ἕνεκα τοῦ συγκριτικῶς ἐμπεποδισμένου τρόπου καθ' ὃν ἐγείρεται.

Ἄχρι τοῦδε ἡσχολήθην ἀπλῶς εἰς περιγραφὰς καὶ ἀποφάνσεις, μὴ ἀποτελούσας ἀπόδειξιν· ἤδη δὲ ὀφείλω νὰ στραφῶ εἰς τὰ Ποιήματα, καὶ νὰ δείξω εἰ καὶ πῶς, κατὰ πάντα, αἱ δοθεῖσαι περιγραφαὶ δύνανται νὰ ἐπικυρωθῶσι διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν πολλῶν χωρίων τῶν περιεχόντων τὰς λέξεις.

Ὁ ἀρμοδιώτερος τρόπος ν' ἀνακαθάρωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς φαινομένης ἐν αὐτῷ συγχύσεως, ἔσται νὰ λάβωμεν κατὰ πρῶτον τὰς ἐξοχωτάτας δύο μεταξὺ τῶν μνημονευθεισῶν λέξεων. Αἱ λέξεις αὗται, ὠκὺς καὶ ταχὺς, κοινῶς ἐθεωρήθησαν ὡς συνώνυμοι. Ἐν τῷ θησαυρῷ τοῦ *Malby* αὗται θεωροῦνται ὡς τοιαῦται. Τὰ κοινὰ λεξικά δύνανται νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς περιέχοντα πᾶν τὸ ἄχρι τοῦδε βεβαιωθὲν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Τὸ δὲ ταχὺς ἐξηγεῖται ὡς ἔπεται· «celer», καὶ τάχος «celeritas», ἐν *Ebeling*, τῷ νεωτάτῳ, ἔτι δὲ ἀτελειώτῳ, ὀμηρικῷ λεξικῷ. «Quick, (=ταχὺς), swift (=ὠκὺς), fleet (=ἐλαφρὸς καὶ ὠκὺς)», *Autenrieth, Eng. Tr.*—«Schnell», *Lünemann*. «Like (=ὡς) ὠκὺς, opp. to (=ἀντίθετον τῷ) βραδὺς», *Liddell καὶ Scott*. «Idem quod ὠκὺς fere», *Damm*. Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο λέξεων ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οὐδεμία τούτων αἰσθάνεται βάρους ὕλης, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς. Ἡ διαφορὰ τούτων ἐστὶν ὅτι ταχὺς ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ὠκὺς εἰς τὴν κίνησιν ἤδη γεγεννημένην καὶ ἐν πλήρει προόδῳ.

Χωρίον τι ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀρματοδρομίας (ἐν Ἰλιάδ. ψ, 364—5) βοηθεῖ ἀμέσως πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου·

οἱ δ' ὦκα διέπρησσαν πεδίοιο

νόσφι νεῶν ταχέως.

Αἱ δύο λέξεις ὦκα καὶ ταχέως, τιθέμεναι ἐπιρρηματικῶς ὁμοῦ, παρέχουσιν, ἰσοδυναμοῦσαι, παράδειγμά τι ἀνυποφόρου

ταυτότητος. Ἐγὼ πέποιθα ὅτι τοιαύτη τις ταυτολογία οὐδαμῶς παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντᾷ. Ὅπωςδὴποτε πιθανολογεῖ καθαρὰν τινὰ διάκρισιν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων ὁ δὲ σκοπὸς ἐν γένει τοῦ χωρίου δέχεται ἀμέσως τὴν τοιαύτην διάκρισιν. Ἡ γενομένη πρόοδος ἐπὶ τοῦ πεδίου, τὸ πράγματι διανυθὲν διάστημα, ὥπερ τὸ ὄκα ἀμέσως ἐφαρμόζεται, ἔστιν ἐν, ἡ δὲ ἐλαφρὰ κίνησις τῶν μελῶν τῶν ἵππων κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν ἔστιν ἕτερον.

Ἐνδέχεται δὲ ἵνα σκοπῇ ὁ Ποιητὴς τὴν συναψιν τοῦ ταχέως πρὸς τὸ νόσφι γεῶν, καθὼς συνάπτει τὸ ὄκα πρὸς τὸ διέπρῃσον πεδίοιο. Οὕτως ὁ Voss φαίνεται ἐκλαμβάνων τὴν ἔννοιαν, Schnell von den Schiffen hinweg, ἣτις ἤθελεν εἶναι τότε αὐτοὶ διέβαινον ταχέως, ἢ ἐξέλιπον ὀπισθεν αὐτῶν, τὸ πεδίοιο, (δρμήσαντες) ἐλαφρῶς (νόσφι) ἐκ τῶν πλοίων», συναπτομένου τοῦ ταχὺς πρὸς τὴν ἐξόρμησιν, τοῦ ὠκὺς πρὸς τὴν ἄκραν ὠκύτητα.

Ἄλλοτερον προσφυὲς παράδειγμα ὑπάρχει ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐκατέρου τῶν ἐπιθέτων τῇ θεᾷ Ἴριδι. Ὅτε αὕτη διαλέγεται τῷ Ποσειδῶνι, προσαγορεύεται διὰ τῆς κλητικῆς, οὐδὲν δὲ τίθεται ἐπίθετον ταχυτῆτος, ἀκίνητουσῆς αὐτῆς· ἡ φράσις ἐστὶν ἀπλῶς Ἴρι θεά (ἐν Ἰλιάδ. ο, 206). Τῆς αὐτῆς φράσεως γίνεται χρῆσις ὅτε αὕτη ἐστὶν ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ Ἀχιλλέως (ἐν Ἰλ. σ, 182). Τετράκις ὅμως τὸ ἐπίθετον ταχὺς ἐφαρμόζεται αὐτῇ (ἐν Ἰλιάδ. θ, 399· λ, 186· ο, 188· ω, 144). Ἐν ἐκάστη δὲ τούτων ὅτε ὁ Ζεὺς ἐντέλλεται αὐτῇ ν' ἀπέλθῃ ὡς ἀγγελιαφόρος αὐτοῦ· βᾶσκ' ἔθι, Ἴρι ταχεῖα. Ἡ εὐκίνησις αὐτῆς, ἡ ἀμεσος εὐκολία μεθ' ἧς τὸ ἐναέριον ὄν ἐξορμᾷ, ἐστὶν ἰδέα καταλληλοτάτη οὐ μόνον τῷ ἀτόμῳ, ἀλλὰ τῇ θέσει. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη ἰδέα οὐδόλως ἐφαρμόζεται αὐτῇ εἰ μὴ ὡς πρὸς τὸ ἀπέρχεσθαι, αὕτη οὐδέποτε ὑπ' ἄλλην ἔποψιν καλεῖται ταχεῖα, καθότι πράγματι κινουμένη, ἢ διὰ κυρίου τινὸς χαρακτηριστικοῦ περιγραφομένη, αὕτη πάντοτε ἐστὶν ὠκέα, ἢ πόδας ὠκέα, ἢ ποδήγεμος ὠκέα. Τὸ ἐπίθετον ὠκὺς ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις διαφόροις τύποις, τίθεται περὶ τῆς Ἰριδος κατὰ πᾶσαν, πλὴν μιᾶς, θέσιν· ὅ ἐστι ταύτης διῦπταμένης (ἐν Ἰλ. ο, 172), διαλεγομένης (ἐν Ἰλ. β, 790· σ,

186, 193), ἀφικνουμένης (β, 786, ψ, 198), ἀπερχομένης μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀγγελίας αὐτῆς· τετράκις (θ, 425· λ, 210· σ, 202· ω, 188) ἐπαναλαμβάνεται ὁ στίχος

ἦ μὲν ἄρ' ὧς εἰποῦσ' ἀπέβη πόδας ὠκέα Ἴρις.

Οὕτως ὠκὺς τίθεται ἐν τῇ γενικῇ αὐτῆς περιγραφῇ, πληρωθείσης ἐκάστοτε τῆς ἑαυτῆς ἐντολῆς, καὶ ἐν ἐκάστη εἰδικῇ θέσει, ὡς εἴρηται, πλὴν μιᾶς. Οὐδέποτε ἐφαρμόζεται αὐτῇ πράγματι ὀρμώση. Ἐτι δὲ μᾶλλον παρατηρητέον τοῦτο, καθότι δις δίδεται αὐτῇ πρὶν ἢ λάβῃ τὴν διαταγὴν ν' ἀποβῇ λ, 195· ο, 168),

ὧς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησε ποδῆνεμος ὠκέα Ἴρις·

ἀλλ' ἡ πρᾶξις τοῦ ὀρμᾶν κεχώρισται πάντοτε ἀπὸ τοῦ ὠκὺς, ἀμέσως ἐκφραζομένη ἐν τῷ ἐξῆς στίχῳ

βῆ δὲ κατ' Ἰδαίων ὀρέων εἰς Ἴλιον ἱρήν.

Δυσκόλως ἠδύνατο ὁ Ποιητὴς νὰ διακρίνῃ σαφέστερον τὰς δύο λέξεις, ταχὺς διὰ τὴν ἀρχικὴν, καὶ ὠκὺς διὰ τὴν συνεχῆ ἢ τὴν πορευτικὴν κίνησιν. Ἡ δὲ ρίζα τῆς διακρίσεως ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ περαιτέρω διακρίσει, ὅτι ἡ ἀρχικὴ ταχυτῆς σημαίνει παραγωγὴν ταχυτῆτος, τὸ δὲ ἐπίθετον ταχὺς ἐστίν, ὡς ὁ *Döderlein* (Lat. Synonym. I, 168) παρατηρεῖ, ὑποκειμενικὸν ἐπίθετον· περιγράφει δηλαδὴ τὸ ποῖον τοῦ σώματος τὸ παράγον τὴν ταχυτῆτα, τὴν εὐκίνησιάν ἢ τὴν ζωηρότητα.

Ἡ δόξα ὅτι ταχὺς ἐκφράζει ὑποκειμενικόν τι ποῖον, ἐνισχύεται δι' οὗ τρόπου ὁ Ὅμηρος τὸ ἐφαρμόζει εἰς κύνας καὶ εἰς ἵππους. Ἐφαρμόζεται ἐπτάκις εἰς κύνας. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐρωτᾷ περὶ τοῦ ἀπογυιωθέντος κυνὸς Ἄργου ἐὰν εἶχε δειχθῆ ταχὺς ἀναλόγως τοῦ σχήματός του, ὁ δὲ Εὐμειὸς ἀποκρινόμενος ἐπαινεῖ τὴν προτέραν αὐτοῦ ταχυτῆτα, ἢ τὸ ἐνεργητικόν. Ἐν Ὀδυσ. φ, 363 (ταχέες κύνες) ἐστὶν ἀσύνδετόν τι ἐπίθετον γενικῆς περιγραφῆς. Ἐν Ἰλιάδι τὰ χωρία εἰσὶ πέντε. Ἐν δυοῖν τούτων οἱ κύνες ὑποτίθενται καταβιβρώσκοντες (ρ, 558) τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, καὶ (φ, 89) τὸ τοῦ Ἑκτορος. Ἐν γ, 26 προσ-

βάλλουσι λέοντα καταβιβρώσκοντα κρέας. Ἐν λ, 817 βόσκονται ἀνθρώπινον πτῶμα. Ἐν σ, 584 βοσκοί, μάτην πειρώμενοι νὰ ἐκδιώξωσι δύο λέοντας ἐκ τοῦ σώματος ταύρου τινός, ἐξεγείρουσι τοὺς ταχέας κύνας, ἵνα προσβάλωσιν αὐτούς. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι πρόκειται περὶ τοῦ ποιῶν τῆς εὐκινήσιας, οὐδόλως δὲ ἀπλῆς ὠκύτητος. Ὅθεν ἔχομεν ταχὺς οὐχὶ ὠκὺς. Πράγματι δὲ ὠκὺς οὐδέποτε παρ' Ὀμήρῳ ἐφαρμόζεται τῷ κυνί.

Ὡς πρὸς τὸν ἵππον, ὠκὺς μετὰ τῶν συγγενῶν ἐπιθέτων ποδώκης, ὠκύπους καὶ ὠκυπέτης τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Προφανῶς ὁ ἵππος ἐστὶ ζῶον ὠκὺ μᾶλλον ἢ ἐλαφρὸν, ἐνῶ ὁ κύων πολλῶν εἰδῶν ἐστὶν ἐλαφρὸν μᾶλλον ἢ ὠκὺ. Ἐν τοῖς τριάκοντα τῆς Ἰλιάδος χωρίοις, ἐκτός τινων τῆς Ὀδυσσεΐας, ὅπου ὠκὺς ἐφαρμόζεται τοιοῦτοτρόπως, ἔστι πάντοτε περὶ ἵππου τρέχοντος, ἢ τοῦλάχιστον ὠπλισμένου καὶ ἐν τῷ ἄρματι. Ἀλλὰ ταχὺς ἐφαρμόζεται ἀπλῶς τετράκις· ἅπαξ μὲν τοῖς ἵπποις τοῦ Ἄρεως ἀκινήτοῦσιν (Ἰλιάδ. ε, 356)· τοῖς τοῦ Εὐμήλου, ὡσαύτως ἀκινήτοῦσιν (ψ, 545)· τῷ ἵππῳ Ἀρεΐον ἐν ἀφηρημένῃ τινὶ περιγραφῇ (ψ, 347)· ἅπαξ ἀπλῶς τοῖς ἵπποις κινουμένοις, δηλαδὴ τοῖς τοῦ Ἀχιλλέως σύρουσι τὸ πτῶμα τοῦ Ἑκτορος τῷ ἄρματι δεδεμένον· ἴσως δ' ἐνταῦθα γίνεται τοιαύτη τις αὐτοῦ χρήσις, καθότι ἡ λέξις ὠκὺς ἤθελεν ἤττον ἀρμόζει εἰς ἵππους οὕτως ἐμποδιζομένους ὑπὸ τοῦ βάρους, ὅπερ ὄφειλον νὰ σύρωσι δυσχερῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ μέτρον ἐλευθέρως ἐδέχετο τὴν ἐτέραν χρήσιν, τοῦ ταχέας δὲ μιν ἵπποι δυναμένου νὰ ἦ τόνος ὠκέες ἵπποι.

Ἐπάρχουσιν ἔτι χρήσεις τινὲς τοῦ ταχὺς ὡς πρὸς ζῶντα πλάσματα, αἵτινές εἰσιν ἄξια σημειώσεως, ἐπικυροῦσι δὲ τὰ ἤδη ῥηθέντα περὶ αὐτοῦ. Ἐν Ἰλιάδ. θ, 248 καὶ λ, 113 ἐφαρμόζεται τῇ ἐλάφῳ, ἐλαφος ταχεῖα, ἀπλῶς ἀναφερομένη ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ὡς μητρὶ τοῦ ἐλαφίνου, δι' ἧς εἰκόνας ὑπαγορεύεται βίος ἥσυχος. Ἀλλ' ὅτε πρόκειται περὶ ἐλάφου ἐν κινήσει, οἷα ἠδύνει τὴν Ἀρτεμιν, τότε ὁ Ποιητὴς τρέπεται πρὸς τὸ ὠκὺς (Ὀδ. ζ, 104).

τερπομένη κάπροισι και ὠκείης ἐλάφοισιν.

Ταχέες ἐφαρμόζεται ἐν Ὀδυσ. ξ, 133 εἰς οἰωνούς· ἀλλ' οἰωνούς ἐκδύοντας ὅστ'α και ἐπομένως στασίμους. Δις, ἐν Ἰλ. ω, 292, 310, ἰδίως τις ἀετός ἐστίν ὁ ταχὺς ἄγγελος τοῦ Διός. Τοῦτο δὲ ἀνακαλεῖ πως τὸ περὶ Ἰριδος. Ὑπάρχει πράγματι ἐν γενικῇ τινι περιγραφῇ τῆς κινήτικῆς τοῦ ἀετοῦ δυνάμεως· ἀλλ' ὅπου ἔχομεν, ἐν Ὀδ. π, 468, ἄγγελος ὠκύς, ἀναφέρεται πρὸς ἀγγελίαν μόλις ἐνηνεγμένην, οὕτω δὲ παρέχουσαν συγκεκριμένην τινὰ ἀντὶ ἀφηρημένης εἰκόνα. Ὠκύς ἐφαρμόζεται τοῖς οἰωνοῖς ἐν Ἰλιάδ. ο, 238· π, 583· φ, 253· ἀλλ' ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων ὡς πρὸς κίνησιν πράγματι τελουμένην.

Μεταξὺ ἀψύχων ἀντικειμένων ἡ σημαντικώτερα χρῆσις τῶν λέξεων τούτων ἐστὶ περὶ οἴστοῦ. Ἐν Ἰλ. λ, 478 λέγεται περὶ τούτου ὅτι ὑποτάσσει ἢ κυλλοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐν Ἰλ. ε, 395 ἐκτίθεται τί ὁ Ἄρης ἔπαθεν ἐξ αὐτοῦ. Ἐν ἀμφοτέροις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ἐπίθετον ἐστὶν ὠκύς. Ἐν Ὀδυσ. φ, 416 τίθεται πάλιν, ὅτε ὁ Ὀδυσσεύς, λαμβάνων τὸν παρ' αὐτῶ ἔτοιμον οἴστον διὰ τὴν μεγάλην βολήν, βάλλει αὐτόν. Οἱ λοιποὶ τῶν οἴστων αὐτοῦ, λέγει ὁ Ποιητής, ἦσαν ἐντὸς τῆς φαρέτρας· ἡ δὲ διὰ τῆς χειρὸς ὕψωσις παρέχεται ἐνταῦθα ὡς μέρος τῆς συγκεκριμένης πράξεως. Τὸ δὲ ἐπίθετον ταχὺς ἰδίως ἀρμόζει τῷ οἴστῳ αὐτῷ, καθὼ εὐκόλως φεύγοντι, ὀρμῶντι δὲ, κατὰ τὸ φαινόμενον, ὅσον τάχιστα· ἐφαρμόζεται δὲ πληθυντικῶς πλέον ἢ ἅπαξ τοῖς οἴστοις. Ἰλιάδ. φ, 492· Ὀδυσ. χ, 3· ω, 178. Ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων τίθεται περὶ πτήσεως οἴστων· πάντοτε δὲ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς φαρέτρας πρὸς παρασκευὴν τῆς τοιαύτης πτήσεως. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ μέρος τῆς πράγματι βολῆς· ὥστε περιγράφεται μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν ποῖον τοῦ οἴστοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ Ἀθηναῖα προτείνει ἵνα πέμψῃ ὁ Πάνδαρος οἴστον τινα. Ἡ πρότασις αὕτη κεχωρίσται τέλεον τῆς πράξεως· και ἐπομένως ἡ φράσις ἐστὶ ταχὺν ἰόν (Ἰλ. δ, 94).

Συμφωνότατα τῇ ἐπόψει ταύτῃ τοῦ πράγματος, ὁ Ὅμηρος ἐνίοτε ἐφαρμόζει τὸ ὠκύς τῷ πλοίῳ, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ ταχὺς·

καθότι τὸ πλοῖον δύναται μὲν νὰ ᾗ ὠκὺ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ᾗ εὐκίνητον ἢ ζωηρόν.

Περὶ ἀνθρώπων παρατηρητέον ὅτι ὁ Ὅμηρος τίθησι ταχυτῆς ὡς πρὸς τὴν ἀρματοδρομίαν ἐν τῇ ψ ραψωδίᾳ τῆς Ἰλιάδος (ταχυτῆτος ἀεθλα, στ. 740). Δὲν θὰ δοκιμασθῆ δὲ διὰ τοῦ βραδείου ἢ ὠκύτης, ἀλλ' ἡ δύναμις ἢ ἡ ἰκανότης τῆς ὠκύτητος, δηλαδή ἡ ταχυτῆς. Ὁμοίως λέγει ἐν τῇ ἀρματοδρομίᾳ, ὅτι ὁ Ἄντίλοχος προσέβη τοῦ Μενελάου κέρδεσιν, οὔτι τάχει γε (ε, 515). Ἐνταῦθα, καθὼς τὸ κέρδος δὲν σημαίνει πρᾶξιν, ἀλλὰ ποιὸν ἢ ἰκανότητα, ὁμοίως καὶ τὸ τάχος. Ὁ δὲ Ἄντίλοχος ἐνίκησε διὰ τῆς τέχνης, οὐχὶ δι' ἀνωτέρας κινητικῆς τοῦ ἰδίου ζεύγους δυνάμεως. Ὁμοίως δὲ (στ. 406) ἡ Ἀθηναῖα ἔδωκε τάχος τοῖς ἵπποις τοῦ Διομήδους· οὐχὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὴν ἰκανότητα τῆς ὠκύτητος ἢ τὸ εὐκίνητον.

Ὁ Ὅμηρος συνήθως δὲν συνάπτει τὴν ἰδέαν τῆς ὠκύτητος πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ζῶον, μὴ καλῶς πρὸς ταύτην μεμορφωμένον, λίαν δὲ κατώτερον ὄν ὡς πρὸς ταύτην ὑποδεεστέρων αὐτοῦ πλασμάτων. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὠκὺς, ποδώκης καὶ πόδας ὠκὺς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ποδάρχης, δίδονται ὡς ἐπίθετα μόνον τῷ Ἀχιλλεῖ (καὶ τοι Ποδάρχης ἐστὶ τὸ ὄνομα πολεμιστοῦ τινος· ὁ Ὅρσίλοχος ἐν Ὀδυσ. ν, 260, ἐστὶ πόδας ὠκὺς καὶ ποδώκης, τίθεται πρὸς περιγραφὴν τοῦ Δόλωνος ἐν Ἰλ. κ, 316). Ὡς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ταῦτά εἰσι βέβαια λίαν προσφιλεῖ ἐπίθετα. Τίθενται συνεχῶς, καὶ ἐν πάσαις ταῖς θέσεσιν· οἶον, φερειπεῖν, ὅτε οὗτος προσαγορεύει τὸν Ὀδυσσεά ἐν τῷ σκηνώματι αὐτοῦ, κατὰ τὴν περίστασιν τῆς πρεσβείας τοῦ ἐννάτου βιβλίου (ι, 307). Ὁ λόγος φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος προτίθεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἵνα στολίσῃ τὸν Ἀχιλλέα διὰ πάσης σπανίας ιδιότητος, οἶον, φερειπεῖν, τὸ φέρειν χρυσᾶ κοσμήματα (ε, 875) καὶ τὸ παίζειν τὴν λύραν (ι, 186), οὐχὶ δ' ἀπλῶς δι' ὑπερβαλλούσης ἐξοχότητος ὡς πρὸς τὰς κοινοτέρας ιδιότητας τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἰσχύος. Ὁ Ἄρης ἦν ὁ ὠκύτατος τῶν θεῶν (Ὀδυσ. θ, 331), ὠκὺς δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βραδὺν καὶ χωλαίνοντα Ἡφαίστον (Ὀδ. θ, 329).

Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεύς ἔχει πάντοτε τὸ ἄριστον παντὸς εἶδους πράγματος. Ὅθεν, ἐνῶ τὰ ἐπίθετα τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος, ἧτις ἐστὶν ἡ ὑψίστη ιδέα περὶ κινήσεως, ἀφθόνως δίδονται αὐτῷ, τὰ τῆς ἐλαφρότητος σπανίως μὲν φαίνονται, συνήθως δὲ μόνον περὶ ἐλαφρότητος τῶν ποδῶν, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου (ἐν Ἰλιάδ. θ, 13, 249, 348· ρ, 709· σ, 2, 354, 358· φ, 564· υ, 189, ἐν Ὀδυσ. ν, 261). Μόνον ἅπαξ καλεῖται ταχὺς, καὶ τότε δὲ προφανῶς ὡς πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν ποιὸν τῆς εὐκινήσιας, καθότι τότε ἀκίνητεῖ καὶ πενθεῖ, ἔχων τοὺς Μυρμιδόνας περὶ αὐτὸν (ἐν Ἰλιάδ. σ, 69). Ἐξ ἄλλου δὲ ἐστὶ τὸ λίαν προσφιλὲς ἐπίθετον περὶ Αἴαντος τοῦ ἐλάσσονος. Ἐκ μικροῦ τινος συνόλου ἀναφορῶν, ἢ φράσις Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας ἀπαντᾷ ἐνεάκις ἐν Ἰλιάδι, δις δὲ (κ, 110, 175) καλεῖται ἀπλῶς ταχὺς, τῆς ἐλαφρότητος, οὐχὶ τῆς ὠκύτητος, οὐσης τῆς κυρίας ποιότητος μαχητοῦ τινος τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ταχὺς ἀνήκει τοιοῦτοτρόπως τῷ σωματικῷ ὀργανισμῷ, οὐδόλως ὁ Ὅμηρος ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν αἰὸν κόσμον, ἀλλὰ τοῦ ὠκὺς ἀντ' αὐτοῦ ψυχῆς ὠκιστος ὀλεθρος (Ἰλ. χ, 325), καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἀπεροχομένου πνεύματος, ὠκὺς δ' ἐκ μελέων θυμὸς πτάτο (ψ, 880).

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάζωμεν βλέποντες τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα ἐφαρμοζόμενα τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ, καθότι ἐνδέχεται νὰ ᾖ ἀμφότερα, καὶ ὠκὺ καὶ ἐλαφρόν. Ἄλλ' ὡς εἶδομεν, ἐκάτερον τούτων ἐφαρμόζεται ἐνίοτε ἀποκλειστικῶς, οὐδέποτε δὲ τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύσῃ τὸ κύριον ποιὸν, οἷον περὶ Ἀχιλλέως καὶ Ὀϊλῆος Αἴαντος, ἢ στεγῶς ἀναφερόμενα τῇ τῆς στιγμῆς θέσει, εἴτε ἐκτιθεμένης τῆς ἐνεργείας εἴτε μὴ, οἷον περὶ ἐλάφου καὶ οἴστοῦ.

Χωρίσας οὕτω, ἐλπίζω δὲ πράγματι, τὰ δύο ἐπίθετα ταῦτα, ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ ποιοῦ αὐτῶν, προβαίνω νῦν ὡς πρὸς τὴν ποσοτικὴν κλίμακα, ἀπὸ τοῦ ὠκὺς μέχρι τοῦ ἀντιθέτου βραδὺς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον.

Τό τε ὠκὺς τό τε ταχὺς εἰσὶν ἀπηλλαγμένα πάσης ἐννοίας βάρους ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ὕλικου ἀντικειμένου. Ἄλλ' ὅταν

ἔλθωμεν εἰς τὴν λέξιν *θοδος*, ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἀμέσως προστίθεται. Διαφέρει δὲ ἡ λέξις αὕτη καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δευτερευουσῶν ἢ παραγωγῶν σημασιῶν.

Παρατηρητέον ὅτι ἐνταῦθα, ὡς καὶ πρότερον, τὰ Λεξικά μόλις φαίνονται ἄχρι νῦν καταγράψαντα τὰς ἀληθεῖς διακρίσεις, οὔτε, νομίζω, δεικνύουσι καθαρῶς τὴν εἰδικὴν τῆς λέξεως ἰδέαν ὡς πρὸς τὴν ὁμηρικὴν αὐτῆς χρῆσιν (*). *Alacer, velox, strenuus, celer* κατὰ τὸν *Ebeling*—Τρεῖς ἔννοιαι τοῦλάχιστον περιέχονται ἐν ταῖς τέτταρσι ταύταις λέξεσι, καὶ οὐδεμία κλείς πρὸς ῥιζικὴν τινα ἔννοϊαν ἢ πρὸς τὴν σχέσιν τὴν συνάπτουσαν τὰς τρεῖς ταύτας. *Quick* (=ταχύς)—*nimble* (=ζωηρός)—*active* (=ενεργῆς)—*Liddell* καὶ *Scott*. Ὁ *Buttmann*, ἱκανοποιητικὸς μᾶλλον, κατὰ τὸ σύνθηες, ἐξηγεῖ διὰ μακρῶν τὰς παρ' Ὁμήρῳ χρήσεις τῆς λέξεως, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ν' ἀρκεσθῶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν αὐταὶ κατατάσσονται παρ' αὐτοῦ καὶ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας.

Θέλω δὲ ἐκθέσει πρῶτον τὰ ἰδιά μου συμπεράσματα περὶ τούτων, καὶ ἔπειτα τοὺς λόγους αὐτῶν.

Πρῶτον μὲν οὖν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ στοιχεῖον ἢ τὸν παράγοντα τοῦ βάρους, προστεθειμένον τῇ ἀπλῇ ὠκύτητι· σύνθετός τις ἰδέα ἀντικαθίσταται ἀπλῇ τινι. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἐκπληρωθῆμεθα ὅτι ἡ σύνθετος, καὶ οὐκέτι ἑτερομερῆς, αὕτη ἰδέα ἄγει ἡμᾶς εἰς μείζονα σημασιῶν ποικιλίαν, ὥστε τὸ *θοδος* ποικίλλεται, ἐνῶ τὸ ὠκὺς μένει ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, ὡς ἀπλῇ περιγραφῇ ὠκύτητος.

Ἐξιστατότερον ἔπειτα τὴν παραδεδεγμένην παραγωγὴν, ἥτις

(*) Ἐλπίζω ὅτι αἱ λέξεις αὗται δὲν θέλουσιν ἐκληφθῆ ὡς ἐνημαινοῦσαι ψόγον ἢ ὑποτίμησιν. Πᾶν ὅ,τι δύναται τις νὰ περιμένη παρὰ τῶν Λεξικῶν ἐστὶ νὰ δεικνύωσι, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῶν, πᾶν ἐξαγόμενον τῆς σταθερᾶς χρήσεως ἢ τῆς ἀκριβοῦς καὶ εἰδικῆς ἐρεύνης τοῦ πράγματος. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τελεῖται ὑπ' αὐτῶν χάριν ἡμῶν. Ἀδύνατον, φερεῖται, νὰ ὑπάρξῃ ἐν Ἀγγλίᾳ μαθητῆς τῆς Ἑλληνικῆς, μὴ αἰσθανόμενος τί ὀφείλει τοῖς *Deans Liddell* καὶ *Scott* διὰ τὸ ἀνεκτίμητον αὐτῶν ἔργον.

ἐστὶν ἐκ τοῦ θέω (ὄρα *Buttmann, Ebeling* καὶ ἄλλους). Ὁ *Buttmann* ἀληθῶς ἀμφιβάλλει μὴ ὑπάρχει χρεία ἄλλης τινὸς ρίζης πρὸς ἐξήγησίν τινων τῶν σημασιῶν, ἀλλ' ἴδωμεν. Ἡ λέξις θέω (ἐν χρήσει ὡσαύτως ὡς πρὸς τὴν κίνησιν θείων ὄντων,) φαίνεται ἰδίως σημαίνουσα τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου. *Curro vehementer* ἐστὶν ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ *Damm* σημασία.

Τούτου τεθέντος, τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου παρίστησι βάρος μετὰ κινήσεως, ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα, τὸ βάρος δὲ τὸ δευτερεύον στοιχεῖον. Τὸ χαρακτηριστικὸν τούτου, πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐκφραζομένης διὰ τοῦ ὠκῆς, ἔστιν ὅτι προχωρεῖ καλῶς, ὡς λέγεται περὶ πλοίου ἢ περὶ λέμβου. Οὕτως ἡ ἀτμάμαξα δύναται νὰ κληθῆ *βοή*, καθὼς ἐν βραχεῖ χρόνῳ διανύουσα μακρὸν διάστημα· ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα ἣν αὕτη παρέχει τῷ νῶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κατ' ἐμὲ ἀρίστη ἀγγλικὴ λέξις πρὸς περιγραφὴν τῆς εἰδικῆς ταύτης κινήσεως ἐστὶν *a vehement or rushing movement* (=σφοδρά τις ἢ εἰσπίπτουσα κίνησις). Αὕτη δὲ, νομίζω, ἐστὶν ἡ ριζικὴ τοῦ *θοός* ἰδέα—ὠκύτης μετὰ σφοδρότητος.

Νῦν δὲ πρῶτον (1), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ θραύῃ τὰ ἀντικείμενα ἐφ' ὧν προσκρούει, καὶ νὰ χωρίζῃ τὰ μέρη των. Ἐνεργεῖ ὡς ὀξύ τι ἐργαλεῖον, λαμβάνον οὕτω τὴν συγγενῆ τοῦ ὀξέος ἔννοιαν, καὶ δυνάμενον νὰ περιγράφῃ τὸ ὀξύ κατ' ὀξέως γωνιώδη ὑλικὸν τύπον.

Δεύτερον (2), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ παρῆλθε πέραν τῆς μεμετρημένης κινήσεως εἰς τινα μὴ τοιαύτην. Ἐχει δὲ τότε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σπουδῆς ὡς ἀντικειμένης τῇ τάξει, τὸ δὲ *θοός* οὕτω τυγχάνει τῆς συγγενοῦς ἰδέας τοῦ σπευστικοῦ.

Τρίτον (3), τὸ εἰσπίπτειν κατὰ τὴν μάχην ἐστὶν ἴδιον τοῦ ἀνδρείου μαχητοῦ, καὶ ἐφαρμόζεται αὐτῷ στενωῶς, οἷον ἐν τῇ σταθερᾷ ὁμηρικῇ φράσει *ἐπόρουσε*. Ὁ ὁμηρικὸς μαχητὴς *πηδᾷ*, εἰσθρῶσκει ἢ σκιρτᾷ. Οὕτω δὲ *θοός* λαμβάνει τὴν συγγενῆ ἔννοιαν τοῦ *τολμηροῦ* ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τέταρτον (4), τὸ εἰσπίπτον καὶ θραῦον ἐμπνέει φόβον· οὕτω δὲ *θοός* λαμβάνει τὴν συγγενῆ ἔννοιαν τοῦ *δεινοῦ* ἢ *φοβεροῦ*.

Αἱ πέντε αὐται ἔννοιαι, ἡ ἀρχικὴ καὶ αἱ τέσσαρες παράγωγοι, περιλαμβάνουσι, νομίζω, ἅπαντα τὰ χωρία ἐν οἷς ὁ Ὅμηρος χρῆται τῇ λέξει ταύτῃ.

Ἡ χρῆσις ἦν ἐγὼ ἀπεκάλεσα πρωτεύουσαν τοῦ θοός, τὸ εἰσπίπτειν, ἢ τὸ προβαίνειν μετὰ τε βάρους καὶ μετ' ὠκύτητος, εὐκόλως δεικνύται διὰ παραδειγμάτων. Ὁ ὄρος οὗτος, φερρεῖται, ἐστὶ κυρίως τὸ ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως, ἐφαρμοζόμενον αὐτῷ ὀκτάκις (Ἰλ. ε, 430 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἐν τῷ ἀναφερομένῳ χωρίῳ δὲν ἀμφισβάλω ὅτι σωματικόν τι, καὶ οὐχὶ ψυχικόν, ποιὸν κυρίως σημαίνεται· καθότι ὁ Ἄρης τοῦ Ὀμήρου οὐδέποτε περιγράφεται δι' ἄλλων ψυχικῶν ποιῶν ἢ κακῶν—τὸ δὲ θοός οὐκ ἐστὶ τοιοῦτον· καθότι ἐνδέχεται μὲν νὰ τείνη πρὸς ὑπερβολὴν, ἀλλὰ δὲν τὴν περιλαμβάνει. Ὁ *Buttmann* ἐκφράζει ἄλλην τινὰ γνώμην περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐννοήσας τὴν λίαν ὠρισμένην ὀμηρικὴν ἔποψιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἄρεως.

Μεταξὺ ὅμως ἐβδομήκοντα περιπίου χωρίων, ὅπου ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν Ἰλιάδι, πεντήκοντα ἔχουσι αὐτὴν ὡς ἐπίθετον πλοίων. Ἐν Ὀδυσσεΐα ἀναφαίνεται ἔτι μᾶλλον ὠρισμένως ὡς κύριον ἐπίθετον· μεταξὺ δὲ τριῶν καὶ πεντήκοντα χωρίων, οὐχ ἧττον ἢ ἐν ἐνὶ καὶ πεντήκοντα τίθεται ἐπὶ πλοίων. Ὅθεν τὸ πλοῖον πιθανῶς παρέχει τὴν κυρίαν ιδέαν. Ὁ *Buttmann* παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἔννοια ἐνταῦθα ἐνδέχεται νὰ ᾖ «ὄξυ τὸ σχῆμα» ἕνεκα τῆς μορφῆς τοῦ ῥάμφους (in voc. § 2). Ἄλλ' ἂν ἡ παλαιὰ κατασκευὴ τοῦ σκάφους ἦν ἄγροικος, φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ ῥάμφους, ὃ ἐστὶν ἀπλοῦν τι ἐφόλκιον, ἤθελεν ὑπαγορεύσει ἐπίθετον τοσοῦτον ἐξέχον, ὥστε βεβαίως νὰ σημαίνῃ κυρίαν τινὰ ιδιότητα. Αὕτη ἐπομένως πρέπει νὰ εὑρεθῇ ἐν τῇ κινήσει τοῦ πλοίου· τοιαύτη δὲ κίνησις συνενοῖ τὰς τρεῖς ιδιότητας τοῦ εἶναι λεία, βαρεῖα ἢ βιαία, καὶ ὠκεία. Τοῦτο πληρέστατα συμφωνεῖ τῇ ἐφαρμογῇ τῆς λέξεως τῷ Ἄρει, καθ' ἣν μόνην ἄλλην περίπτωσιν αὕτη τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Ὅθεν νομίζω ὅτι αὕτη καθίσταται ἡ ἀρχικὴ καθ' Ὀμηρον ιδέα τῆς λέξεως, αἱ δὲ λοιπαὶ σημασίαι εἰσὶ παράγωγοι καὶ τυχαῖαι. Αἱ δύο κινήσεις παρέχουσι τῷ θοός τὴν θέσιν ἣν ἐγὼ ἀπέδωκα αὐτῷ ἐν τῇ πο-

σοτικῆ κλίμακι. Δυνατὸν δὲ νὰ ὑποτεθῆ ὅτι σημαίνει ὡς πρὸς τὸ πλοῖον, προχωροῦν καλῶς ὡς πρὸς τὸν Ἄρην, μετὰ τινος ἀπλῆς ἀποχρώσεως διαφορᾶς, εἰσπίπτων ἢ σφοδρὸς, βίαιος.

Τοῦτο ἰσχυρῶς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ παραγώγου *θοῶς*. Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὀκτάκις ἐν Ἰλιάδι· πάντοτε φαινόμενον ὡς σημαῖον «ζωηρῶς» ἢ «προθύμως»· οὕτω δὲ ἐπικυροῦν τὸ κατ' αὐτὸ τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν τῆς ζωηρᾶς ἢ ταχείας κινήσεως. Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ ἐκκαιδεκάκις· ἐν δυοῖς δὲ τῶν χωρίων, ἀναφερομένοις πράξεσι φόβου (χ, 19, 364), ὅπερ ὁ *Buttmann* δὲν παρετήρησεν (in voc. § 1), δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν τὴν ιδέαν τῆς σπουδῆς. Ἐν ἅπασι τοῖς λοιποῖς ἡ λέξις ἔχει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν, ἥτις φαίνεται ἐν Ἰλιάδι. Ἐν Ἰλιάδ. σ, 40, Νηρηΐς τίς ἐστι *θοή*· ἐν β, 758, ὁ μαχητὴς Πρόθοός ἐστι *θοός*· καὶ ἐν Ὀδ. α, 71, ἡ μήτηρ τοῦ Πολυφήμου ἐστὶ *Θόωσα*. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χωρίων τούτων μόλις δύναται νὰ ὑποτεθῆ στυγχεῖον τι βίας ἐν τῇ δι' αὐτοῦ παρεχομένῃ ιδέᾳ. Ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ δύναται.

Αἱ ἔτεραι ἐφαρμογαὶ τοῦ *θοός* εἰσιν ὡς ἐξῆς. Δίδεται τῷ Ἄντιλόχῳ, τῷ Αἰνείᾳ, τῷ Γλαύκῳ, τῷ Ἀκάμαντι, καὶ ἄλλοις τισὶ μαχηταῖς, ἔτι δὲ τοῖς Ἄβασι τῆς Εὐβοίας, ἀναφερομένοις λίαν εὐνοϊκῶς ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ὁρμὴν τῆς μάχης ὡς βᾶσιν τῆς ιδέας, ἀκριβῶς ὡς ἔχομεν ἐν τῇ φράσει *βοῆν ἀγαθὸς τὴν βοῆν τῆς μάχης*. Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου (ν, 477), αἱ δύο ιδέαι συνενοῦνται. Οὗτός ἐστιν ἐκεῖ *βοῆ θοός*. Ἄμφοτέραις ταῖς ιδέαις ταύταις ἢ τοῦ στυγροῦ ἢ ἀλκίμου πλησιάζει· αὕτη δὲ φαίνεται ἡ ἔννοια ὅπου ἡ λέξις δίδεται μαχηταῖς. Ἐχομεν δὲ αὐτὴν ἐν τῇ συναθροιστικῇ ὑπὸ τοῦ Σαρπηδόνοος κλήσει τῶν Λυκίων (Ἰλ. π, 422), ἀναχωρούντων ἀπὸ τοῦ Πατρόκλου,

αἰδῶς, ὦ Λύκιοι, πόσε φεύγετε; νῦν θοοί ἐστε.

Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἄλλο τι τῆς εὐθείας σημασίας (ὡς ἐν τῇ λεπτῇ εἰρωνείᾳ *νῦν θοοί ἐστε*, τουτέστι πρὸς τὸ φεύγειν), οὐδὲν ὡς συνάδει τῇ ὑψηλῇ ὁμηρικῇ ὑπολήψει περὶ τοῦ

στρατοῦ τῶν Λυκίων καὶ τῇ χρήσει τῆς ὑψηλῆς λέξεως αἰδώς· Δυναμέθα βέβαια νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν φράσιν «τολμήσατε· πράξατε ὡς ἄνδρες».

Εἶτα, ἐπειδὴ τὸ ὠκέως κινούμενον, ἐνῶ φέρει βάρος, πρέπει πάντοτε νὰ πλησιάζῃ εἰς ὑπερβολὴν τινα ὠκύτητος, ἡ ἰδέα τῆς σπουδῆς ἐστὶ συγγενῆς καὶ πλησία τῇ ἀρχικῇ ἐννοίᾳ· οὕτω δὲ φαίνεται ἐν Ὅδ. θ, 38, *θοῶν ἀλεγύνετε δαῖτα*.

Δι' ἕτεροι τῆς λέξεως ἐφαρμογαὶ εἰσιν ὡς ἐξῆς·

Τῇ νυκτὶ, ἐν Ἰλ. κ, 394, 468· μ, 463· ξ, 261· ω, 366, 653.
Ὅδ. μ, 284·

Τῷ ἄρματι, λ, 533· ρ, 458·

Τῇ μάστιγι, ρ, 430·

Τῇ (τοῦ μαχητοῦ) χειρὶ, μ, 306, καὶ ἐν Ὅδ.

Νήσοις, ο, 298·

Ὅϊστῶ τινι, χ, 83.

Ἐν τῇ πρώτῃ μόνον τούτων τῶν περιπτώσεων τὸ *θοός* μετέχει πως τοῦ χαρακτῆρος κυρίου τινὸς ἐπιθέτου. Ἀναμφιβόλως ἡ ταχεῖα κατάβασις τῆς νυκτὸς δίδωσιν αὐτῇ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιθέτου. *Et jam nox humida coelo Praecipitat* (Aen. II,) 8.

Ἄλλ' ἡ ἀπλή ἐννοια τῆς ταχείας ἢ εἰσπιπτούσης νυκτὸς ἤθελεν εἶναι μᾶλλον ἡμέρος καὶ ἰσχνή ὡς πρὸς τι χωρίον, οἷον τὸ τῆς Ἰλιάδ. ξ, 261, ἐνθα ὁ προσωποποιούμενος Ὕπνος περιέγραφε πῶς ἡ Νύξ ἴσχυσε νὰ τὸν σώσῃ ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Διὸς,

ἄζετο γὰρ, μὴ Νυκτὶ θοῶν ἀποθύμια ἔρδοι.

Τὸ πνεῦμα τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ, ἵνα τείνῃ τὸ ἐπίθετον πρὸς παράστασιν τῆς Νυκτὸς, ὡς προσώπου πρὸς ὃ καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἤθελε δυσωπεῖσθαι ἵνα ποιήσῃ προσβολὴν, οἷον τῆς δεινῆς ἢ φοβερᾶς Νυκτὸς. Τοῦτο συμφωνεῖ πᾶσι τοῖς ἐπιθέτοις τῆς Νυκτὸς παρ' Ὀμήρῳ, παρ' ᾧ, μνημονευτέον, ἄλλο Νύξ, καὶ ἄλλο σεληναία Νύξ. Ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ ἀμβροσίη, ἐπιθέτου πάντοτε τιθεμένου περὶ Νυκτὸς ὡς ὑπερφουῶς τινος ὄντος, πάντα τὰ ἐπίθετα αὐτῆς εἰσι φρικώδους καὶ ἀπωστικοῦ χαρακτῆρος. Αὕτη ἐστὶν οὐ μόνον *δροσφερῆ*, *ὄρφρατῆ* καὶ *μέλαινα*, ἀλλ' *ἐρεμνῆ*, *ἐρεβεννῆ*, καὶ *κακῆ*. Ἐν Ἰλιάδ. ξ, 260, ἐστὶ *θεῶν δμητίερα*

καὶ ἀνδρῶν. Οὕτως ἡ ταχεῖα εἰσβολὴ τῆς Νυκτὸς, καθ' ἑαυτὴν ἴσως ἀπωστικῆς ὡς τῆς ἐχθρᾶς τοῦ Φωτὸς, ἀποτελεῖ αὐτὴν φρικώδη ἢ φοβερὰν, καὶ μεταδίδωσι τὴν ἔννοιαν ταύτην τῷ θοός, ὡς μίαν τῶν παραγῶγων αὐτῆς σημασιῶν. Τοιαύτη τις διάνοια ἀρμύζει ἐν γένει τοῖς χωρίοις ὅπου τὸ ἐπίθετον δίδεται τῇ Νυκτί, ὑπὸ τινων δὲ τούτων φαίνεται πράγματι ἀπαιτουμένη. Σημειωτέον δὲ ἰδίως τὴν ἐξῆς περίπτωσιν. Ἐν Ὀδυσ. μ, 279, ὁ Εὐρύλοχος οἰκτιρίζεται ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπαιτεῖ νὰ μείνη τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου διὰ νύκτα θοήν. Ἐνταῦθα ἡ ἔννοια δὲν δύναται νὰ ᾖ ταχεῖαν, καθότι ἡ ταχυτὴς ἤθελεν ἐλαττώσει τὴν δύναμιν τοῦ οἰκτισμοῦ. Ἡ ἔννοιά ἐστὶ δεινὴν, ὁ δὲ λόγος ἔπεται ἀμέσως ἐν στ. 285, τουτέστιν ὅτι ἡ Νύξ ἐστὶν ἡ μήτηρ τῶν θελλῶν, τῶν ὀλεσειρῶν τῶν πλοίων.

Ὁ δρόμος τοῦ ἄρματος προφανῶς ἀνήκει τῇ ἀρχικῇ σημασίᾳ. Ὁμοίως ἡ κίνησις τοῦ βραχίονος καὶ τῆς χειρὸς τοῦ μαχητοῦ, βάλλοντος τὸ ἀκόντιον (Ἰλιάδ. μ, 306). Ὁμοίως ἡ ἐφαρμογὴ τῷ βέλει τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐν Ὀδυσ. χ, 83. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἐπίθετον τῆς κινήσεως, τὸ συνήθως ἐφαρμοζόμενον παρ' Ὁμήρῳ τῷ βέλει, οὐκ ἐστὶ θοόν, ἀλλ' ὠκόν, ὃ οὐδεμίαν ἔχει βάρους ἰδέαν. Φαίνεται δὲ ἡ διαφορὰ, κατὰ τὸ σύνθηες, ἔχουσα λόγον τινα ἐν οἷς ὑπάρχει χωρίοις. Ἐνταῦθα ὁ στίχος ἐστὶ

ἐν δὲ οἱ ἦ πατι πῆξε θοὸν βέλος.

Ὁ Ποιητὴς περιγράφει τὴν πράγματι πληγὴν ὅθεν λαμβάνει ἐπίθετον προστιθὲν δύναμιν τῇ ιδέᾳ τῆς κινήσεως· τὸ δὲ ὠκόν δὲν ἤρκει πρὸς τοῦτο· βλέπομεν δὲ τὴν ἀξίαν τῆς διακρίσεως ἐν τινι χωρίῳ, οἷον Ἰλ. ε, 106,

ὡς ἔφατ' εὐχόμενος· τὸν δ' οὐ βέλος ὠκόν δάμασσαν.

Ὁ Πάνδαρος, καυχώμενος περὶ τῆς βολῆς του, εἶχε πρὸ μικροῦ (ε, 104) καλέσει τὸ ἀκόντιον κρατερόν βέλος· ἀλλ' ὅτε τὸ ὄπλον εἶχε φθάσει, πρόκειται δὲ περὶ τῆς μόνης ἀποτυχίας του· τὸ ἐπίθετον τῆς δυνάμεως ἤθελεν εἶναι ἄτοπον διὰ τὸν Ὁμηρον. Οὕτω πάλιν ἐν ε, 112, ὅπου τὸ βέλος ἐξάγεται ἐστὶν ὠκόν· ἀλλὰ τὸ βέλος τὸ ἐνεργοῦν, φονεῦον δὲ τὸν καθ' οὗ ἐβλήθη ἐστὶ θοόν.

Θεωρητέον δ' ἔτι ἄλλην τινὰ ἔννοιαν. Τὸ εἰσπίπτον μετὰ δυνάμεως θραύει καὶ διαίρει, διαίρουν δὲ ἐνεργεῖ ὀξέως· διὸ *θοός* καταντᾶ νὰ σημαίῃ ἀντικείμενον ὀξέος καὶ κοπτεροῦ σχήματος. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀξύτητος τοῦ σχήματος, ἡ λέξις ἐφαρμόζεται (*᾽Οδυσ.* ο, 248) ταῖς νήσοις Ἐχινάσιν, ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἀχελφῶου. Οὕτως ὁ *Bullmann* νομίζω δὲ ὀρθῶς. Ἡ ἔννοια τοῦ ταχεῖται, ὃ ἐστὶν ἀμέσως ἀφανιζόμεναι ὡς πρὸς τὰ παρερχόμενα πλοῖα, ἐστὶ λίαν βεβιασμένη. Τὸ μεταγενέστερον ὄνομα τῶν νήσων τούτων, ὡς Ἐχινάδων, φαίνεται δεικνύον ὅτι ἡ ὀξύτης αὐτῶν ἦν κάθετος, ἴσως δ' οἷα ἡ ὑπαγορευσάσα, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ἀκτῇ, τὸ ὄνομα τῶν *Needles* (=Βελονῶν).

Μένει μόνον ἡ μᾶστιξ *θοή*. Ἡ ῥῆσις αὕτη ἀπαντᾶ ἐν εἰδικῇ τινι περιπτώσει, ὅπου ἐγένετο τοῦ ἱμάντος ἔντονος χρήσις· προὔκειτο δὲ, ἢ διὰ θωπείας, ἢ διὰ κολάσεως, νὰ ἐπαχθῶσιν οἱ ἵπποι τοῦ Ἀχιλλέως, ἵνα κινήθωσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου· ἀλλ' οὔτοι ἔμενον ἀνευδρότως ἀκίνητοι (ρ, 430).

πολλὰ μὲν ἄρ μᾶστιγι *θοῆ* ἐπεμαλείτο *θειῶν*,
πολλὰ δὲ μείλιχοῖσι προσηύδα, πολλὰ δ' ἄρειῆ.

Ὅτι προφανῶς καὶ ἀμέσως βλέπομέν ἐστὶν ἡ ἔντονος τοῦ ἱμάντος χρήσις ὡς πρὸς τὴν τῶν ἵππων μαστίγωσιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταχεῖα μᾶστιξ, ταχεῖα δ' ὡς ἐκ τῆς ἐντόνου καὶ δριμείας χρήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν ἐνταῦθα προτιμηθῇ ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐπιθέτου διὰ τῆς λέξεως *ἐντονος*, ἡ ἐξήγησις αὕτη ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ τοῦ τύπου, ὅστις τίθεται ὅπου ἡ Ἑρα ἐντόνως μαστίζει τοὺς ἑαυτῆς ἵππους (*Ἰλ.* ε, 748, θ, 392),

Ἡρῆ δὲ μᾶστιγι *θοῶς* ἐπεμαλείτ' ἄρ ἵππους.

Ἡ ἔννοια ἐν ἅπασι τοῖς χωρίοις φαίνεται αἰωρουμένη μεταξὺ *ἐντόνου* καὶ *ταχείας*· ταχείας μετὰ δυνάμεως, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ὠκύτητος. Συνήθως ὁ Ὅμηρος οὐδὲν ἔχει ἐπίθετον περὶ μᾶστιγος, ποιούμενος δὲ χρῆσιν τινὸς, ποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τοῦ *φαινή*. Ἐν λ, 532 ἔχει μᾶστιγι *λιγυρῆ*, the shrill (=ὀξεία), *cracking* (=ψοφοῦση) μᾶστιγι. Ὁ τρόπος τῆς χρήσεως σημαίνεται διὰ τοῦ *θοός*:

Ἐν τῷ *θοός* οὖν εἶδομεν κίνησιν τινα ἰσχυράν, ταχεῖαν, βαρεῖαν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *τακτικὴν*. Ἐν τῷ *θοῦρος* δὲ ὑπάρχει διαφορά τις· τὸ στοιχεῖον τοῦ βάρους ἐστὶν αἰσθητότερον· μετὰ δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ τοιούτου βάρους, οὐχὶ δ' ἕνεκα αὐξήσεως τάχους, ὑπάρχει μείζων τις βία.

Ἡ χρῆσις τοῦ *θοῦρός* ἐστὶ λίαν περιορισμένη, καθότι ἐφαρμόζεται μόνον τῷ Ἄρει, τοῦτο δὲ ἐν ἔνδεκα χωρίοις, οἷον κύριον ἐπίθετον. Τὸ συγγενὲς αὐτοῦ *θοῦρίς* ἐστὶν ὁμοίως κύριον ἐπίθετον τοῦ *ἀλκῆ*. Ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται φαίνονται σημαίνουσαι φυσικὴν, σωματικὴν ὄρμην. Ἀλλὰ τὸ *θοῦρος* τίθεται καὶ περὶ ἀσπίδος τινός (Ἰλιάδ. λ, 32 καὶ υ, 162), καὶ τῆς δεινῆς Αἰγίδος ἐν ο, 308. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἤθελε δύνασθαι νὰ συνδέσῃ τὸ *θοός* ταῖς λέξεσι ταύταις, τούτου ὄντος ἐπιθέτου λίαν ὡς πρὸς ταύτας ταχέος. Τὸ δὲ ἀπλοῦν γεγονός· ὅτι αὐταὶ εἰσι δεκτικαὶ τοῦ *θοῦρος* δείκνυσι προσθήκην τινὰ τοῦ στοιχείου τοῦ ὄγκου, τροποποιούντος τὸ σύνθετον, τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦτο ὡς βαθμὸν τινα τῆς ὀδοῦ ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ὠκύτητος μέχρι τῆς βραδυτήτος καὶ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀδρανείας.

Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς βίας, τὸ *θοῦρος* μετὰ τῆς συγγενοῦς λέξεώς ἐστὶ βῆμά τι πρόσθεν τοῦ *θοός*, ἤθελον δὲ προτείνει νὰ μεταφράζηται *impetuous* (=ὄρμητικὸς), ἢ ἴσως *overwhelming* (=κατακλύζων). Ἐξ ἑνὸς μὲν διαφέρει τοῦ *θοός*, καθ' ὅσον ἡ δι' αὐτοῦ περιγραφομένη κίνησις οὐκ ἔστιν ἔτι, ἐν γένει, τακτικὴ κίνησις· ἐξ ἄλλου δὲ διαφέρει τοῦ *ὄβριμος*, οὐχὶ κατὰ τὴν κατακλύζουσαν ἢ θραύουσαν δύναμιν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡ ἰδέα τῆς ὠκύτητος μένει πάντοτε ἐξέχουσα, καίπερ συνεζυγμένη μετὰ τῆς ἄλλης, νῦν ὁμοίως ἐξεχούσης, τοῦ ὄγκου ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ. Τὸ ἡμέτερον ἐπίθετον *impetuous* (=ὄρμητικὸς), ὃ ἐνσημαίνει βίαν κατὰ τι ὑπερβάλλουσαν καὶ ἀπηλλαγμένην τοῦ δέοντος περιορισμοῦ, φαίνεται προσῆκον τῷ *θοῦρος*. Ὡς πρὸς τὸ *θοός*, κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, δὲν εὐρίσκω λέξιν πλησιεστέραν τοῦ *vehement* (=βίαιος, σφοδρὸς), καίπερ τοῦ ἐπιθέτου τούτου μὴ φαινομένου ἐν χρήσει παρὰ τῷ Shakespeare ἢ τῷ Milton ὡς πρὸς ὕλικὰ πράγματα. Ἀλλ' ἢ

λέξις *vehemence* (=βία, σφοδρότης) ἐφαρμόζεται τῷ ἤχῳ ἐν *Par. Lost*, II, 954. Ἡ λέξις ὅμως *sweeping* (=σαίρων), εἰ καὶ μὴ πλήρης καθ' ἅπαντα, ἐκφράζει πλησιέστερον τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τὸ σημααινόμενον ὑπὸ τοῦ *θοός*.

Ἡ λέξις *ὄβριμος*, ἡ τετάρτη τῆς ποσοτικῆς ἡμῶν κλίμακος, δεόν να ἐξετασθῆ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν. Προηγουμένως, μὲν ἐγνωρίζετο ὡς ἐπίθετον κινήσεως. Ἀλλ' ὁ *K. Weymouth* (*) ὤρισε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς δύναμιν τοσοῦτον λογικῶς καὶ σαφῶς, ὥστε δὲν μένει ἢ να κτίσωμεν ἐπὶ τῶν θεμελιῶν αὐτοῦ.

Αἱ κοινῶς διδόμεναι σημασίαι εἰσὶν αἱ ἐξῆς: *strong* (=ἄλκιμος), *mighty* (=κρατερός), *Liddell* καὶ *Scott*. *Gravis*, *wuchtig*, *de personis*, *vehemens*, *impetuosus*. *Ebeling*. *Stärke mit sich habend*, *gewaltig*. *Benfey*. *Schwer*, *gewichtig*, *stark*, *gewaltig*, *Lünemann*. Περὶ ἡρώων, *mighty* (=κρατερός), *περὶ πραγμάτων*, *ponderous* (=ἐπαχθής), *heavy* (=βαρὺς), *Autenrieth Transl.* *Fortis*, *gravis*, *vehemens*, *stark von Kräften*, *stark von Anfall*, *schwer*, *Damm*.

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ λέξις σύγκειται ἐκ τοῦ προθετικοῦ *ο* καὶ τῆς ρίζης *θρι*, προστιθεμένης τῆς καταλήξεως. Ἔστι δὲ συγγενῆς τῷ *βαρὺς*, *βριθῶ*, *βριαρός*, καὶ πρὸς τούτοις τῷ *βριθος*. Ἡ παραγωγή καὶ ἡ φύσις τῶν συγγενῶν λέξεων δεικνύουσιν ὅτι τὸ βάρος, ἢ ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, ἐστὶ τὸ κεντρικὸν τῆς λέξεως στοιχεῖον, καθὼς ἡ ὠκύτης τοῦ ἀντιθέτου *θοός*. Κατὰ τὸν πρῶτον αὐτῆς σκοπὸν, ἡ λέξις ἐστὶν ὅλως ὕλική· ἀλλ' ἐφαρμόζεται, κατὰ δεύτερον σκοπὸν ἢ τρόπον, εἰς αἰσθητικὰ ὄντα, προσκολλημένη τῇ αὐτῇ ἰδέᾳ τοῦ μὴ εὐκόλως κινήτου, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους, τῶν ἀποτελούντων τοσοῦτον φοβερὸν τὸ ἀντικείμενον, ὅταν τεθῆ εἰς κίνησιν. Ὅθεν ἡ ὠκύτης ἐστὶ δευτερεῖον στοιχεῖον ἐν τῇ λέξει *ὄβριμος*, ὁ ὄγκος δὲ τὸ πρωτεῖον.

Τὸ κύριον χαρακτηριστὸν τοῦ εἶδους τούτου τῆς κινήσεώς ἐστὶ τὸ δραστικὸν τῆς προσβολῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Ἀνακα-

(*) *Trans. Philos. Soc.*, 1861, pp. 250 seqq.

λεῖ τὸν ὠραῖον στίχον τοῦ *Coleridge* ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσει τοῦ *Wallerstein* τοῦ *Schiller*,

Shattering that it may reach, and shattering what it reaches.
(=συντριβόμενον ἵνα φθάσῃ καὶ συντριβὸν πᾶν ὅ,τι φθάσῃ).

Ἐκ πάντων τῶν ἀγγλικῶν ἐπιθέτων τῶν πληρούντων τὸν κύριον ὄρον, τοῦ ἐκφράζειν κίνησιν, ἐν ἧ τὸ βᾶρος καὶ ἡ δύναμις εἰς βεβαίως ὑπέρτερα τῆς ὠκύτητος χωρὶς νὰ φθειρώσιν αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης, ἴσως (1) violent (=βίαιος), οἷον ἡ violent sea (=βιαία θάλασσα) τοῦ *Shakespeare* (*Macbeth*, Πρ. IV, Σκ. 2) ἐστὶν ἡ ἀρίστη. Ἄλλ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄλλαι, οἷον (2) overpowering (κατισχύων). (3) overwhelming (=κατακλύζων). (4) shattering (=συντριβὼν). (5) charging (=ἐλαύνων). (6) plunging (=καταποντίζων). (7) crushing (=ἀποθρύπτων). (8) crashing (καταθρύπτων). (9) smashing (=συναράσσων). (10) driving (χλονῶν). (11) forceful (=βιατάς). ὅπερ ἔσχατον ἀρκούντως ἀρμόζει ἀπάσαις, ἢ σχεδὸν ἀπάσαις, ταῖς τοῦ ὄβριμος χρήσεσιν ὡς πρὸς ὑλικά ἀντικείμενα.

Ἄβριμος παρ' Ὀμήρῳ ἐκφράζει τι οὐδέποτε ἀποτυγχάνον. Δέον ἵνα ἡ κίνησις ὑπερισχύουσα, τελοῦσα τὸ ἑαυτῆς ἔργον, οὐχὶ καθὼς τὸ βέλος ὠκὺ, ὅπερ ἐτώσιον ἔκφυγε χεῖρὸς (*Ἰλιάδ.* χ, 292). Κατὰ δὲ τὴν ἠθικὴν ἢ αἰθρὸν ἔννοιαν, ὤφειλε νὰ ἐξηγηθῇ κατ' ἐμὲ 1. masterful (=δεσποτικὸς) 2. overbearing (=ὑπέριος) 3. obstinate (=ἰσχυρογνώμων) 4. violent (=βίαιος). Ἡ ἐνσημαινομένη κίνησις πρέπει νὰ ἦ 1. βαρεῖα, 2. διηνεκὴς, 3. δραστηκῆ· ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ἦ ἢ πρᾶγματι, ἢ πλησίον καὶ δυνάμει, ὡς εἶδομεν ἄλλοις περὶ βέλους ἐν Ὀδ. χ, 839, ὅπερ ἦν ἤδη καὶ πρᾶγματι πεπηγμένον. Μόνος ὁ *Damm* συμπεριλαμβάνει ἐν τῷ ὀρισμῷ αὐτοῦ τὴν ιδέαν τῆς κινήσεως, τῆς δυνάμεως ἐν συναφῇ πρὸς τὴν προσβολὴν (*Anfall*). Ἐνταῦθα δὲ ἀρμόζει ἐξόχως ἡ λέξις forceful (=βιατάς.)

Forceful τίθεται παρὰ *Shakespeare* μόνον περὶ νοητικῆς ἐργασίας follow our forceful instigation (*) (=ἀκολουθεῖν

(*) Winter's tale, II, 1.

τῷ ἡμετέρῳ βιαστικῷ παρακελευσμῷ), ἀλλ' ὑπάρχει ἐν *Dryden*,

Against the steed he threw
His forceful spear, which, hissing as it flew,
Pierced through the yielding planks (*).

(κατὰ τοῦ ἵππου ἔρριψε τὸ βιαστικὸν δόρυ του, ὅπερ, συρίζον κατὰ τὴν πτῆσιν, διεπέρα σε τοὺς ὑπείκοντας πίνακας).

Τέλος παρατηρῶ ὅτι ἡ λέξις ὄβριμος οὐδέποτε τίθεται κατὰ καλὴν σημασίαν.

Θέλω νῦν ἀναλύσει τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λέξεως αὐτῆς, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν συνθέτων αὐτῆς.

Ἄπαντ' ἔν 26 χωρίοις τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἐν 3 τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν συνόλῳ 29 χωρίοις.

Ἐφαρμόζεται εἰς 21 ὑλικά ἀντικείμενα, εἰς 8 δὲ πρόσωπα, ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τέλος πολέμου.

Ἐκ τῶν προσωπικῶν χρήσεων, τρεῖς εἰσι περὶ τοῦ Ἄρεως (Ἰλ. ε, 845' ν, 521' ο, 112). Ἐνταῦθα ἡ λέξις οὐδόλως ἀναφέρεται τῇ θέσει αὐτοῦ κατὰ τὴν στιγμήν, ἀλλ' ἀπλῶς τῷ γενικῷ αὐτοῦ χαρακτῆρι, καὶ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ δεσποτικὸς ἢ βίαιος, ἀνεξαρτήτως τοῦ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ τῆς βίας.

Ἐφαρμόζεται ἅπαξ τῷ Ἀχιλλεῖ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἵππου Ἐάνθου (Ἰλ. τ, 408). Τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπιπλήξαντος τοὺς ἵππους αὐτοῦ, ὡς καταλιπόντας νεκρὸν τὸν Πάτροκλον ὀπισθεν αὐτῶν, ὁ Ἐάνθος ἀποκρίνεται, εὐλόγως αἰσθανόμενος τὸ ἄδικον,

καὶ λίαν σ' ἔτι νῦν γε σαώσομεν, ὄβριμ' Ἀχιλλεῦ,

ὅ, ἵνα πληρούντως ἐξηγηθῇ, ἀπαιτεῖ εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν. Αἱ δύο πρῶται λέξεις σημαίνουσι πως τὸ παρὰ *Shakespeare* ἐκφραζόμενον διὰ τῆς λέξεως marry.

You bid me make it orderly and well.

Marry and did, Sir (**).

(*) Aen. II, 64 (Aen. II, 50).

(**) Taming of the Shrew IV, 3.

«Θὰ πράξωμεν τὸ καθήκον, καὶ τι πλεόν τοῦ καθήκοντος.»
 Ἔϊτα τὸ ἔτι ἀναφέρεται τῇ ἐπικρεμαμένῃ τῷ βραχυβίῳ (ὠκυμό-
 ρῳ) Ἀχιλλεῖ μοίρα. Τὸ δὲ νῦν γε φαίνεται σημαῖνον «ὀπωσδή-
 ποτε κατὰ τὸ παρὸν», ἢ «τοῦλάχιστον ἂν δυνηθῶμεν νὰ τὸ πρά-
 ξωμεν νῦν, πρὶν ἢ μοῖρά σε φθάσῃ πράγματι». Ἀπωθῶν οὕτω τὴν
 ἐπίπληξιν, ὁ ἵππος ἀποδίδωσι τῷ Ἀχιλλεῖ δειχθέν τι ἀλόγῳ πρὸς
 τοῦτον, ὑπαγορευομένην τινὰ ἐπίπληξιν, ὡς πράττοντι παραλό-
 γως, ὡς δεσποτικῶ, δυναστικῶ, ἢ ἀλόγῳ, δυστρόπῳ, ἰσχυρογνώ-
 μονι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἐπίθετον ἀνήκει στενωῶς τῇ τῆς
 στιγμῆς θέσει. Ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ ἐφαρμόζεται τῷ Ἀχιλλεῖ.

Ἐν ταῖς ὑπολειπομέναις τέτταρσι περιπτώσεσι δίδεται τῷ
 Ἑκτορι, οὗτινος τὸ νοητικὸν σημεῖον δὲν ὑψοῦται ὅσον τὸ τοῦ
 μεγάλου Πρωταγωνιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δίδεται αὐτῶ, οὐχὶ
 καθὼς τῷ Ἄρει, ὅστις ἐστὶν ἀπλῆ δυνάμεως ἐνσωμάτωσις,
 ἀλλ' ἀναφορικῶς εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν, ὡς πρὸς τὴν κίνη-
 σιν αὐτοῦ προβαίνοντος καὶ νικῶντος (α'), ἐν τῇ μάχῃ πρὶν τῆς
 μακρᾶς ἡμέρας, κ, 200' (β') κατὰ τὴν μακρὰν ἡμέραν ἐν τῷ
 πεδίῳ, λ, 347, καὶ παρὰ ταῖς ναυσί, θ, 473, ξ, 44. Ἔστιν
 ἐντελῶς ἢ αὐτῇ ιδέα ἣτις δίδεται ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀχιλλέως,
 π, 74, 78, περὶ Ἑκτορος, ὡς τότε ἄγοντος καὶ φέροντος τὰ
 πάντα πρόσθεν αὐτοῦ. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν
 the overpowering (= ὁ καταδαμάζων), ἢ all shattering
 (= τὰ πάντα συντρίβων) Ἑκτωρ, ἢ, ἂν ἐν τῷ στόματι Ἀχαιοῦ
 τινος, (λ, 347· ξ, 44), ὥφειλε νὰ χρωματισθῇ διὰ μομφῆς τινος,
 δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν the violent (=βίαιος, ἄκρατος),
 ἢ overbearing (=ὑπέρβιος).

Λαμβάνω νῦν τὴν ὑλικὴν προσβολὴν τῆς λέξεως, ἣτις ἐστὶν ἡ
 πρωτεύουσα. Ἡ κρατοῦσα χρῆσις αὐτῆς ἐστὶ περὶ δόρατος. Ἐκ
 τῶν ἡδὴ ρηθέντων 21 χωρίων, τὸ ἐπίθετον ἐνοῦται μετὰ τοῦ
 ἔγχος, οὐχ ἤττον ἢ ἐν 17. Ἐν τρισὶ τούτων ὁ ὅλος στίχος ἐστὶν
 ὁ αὐτὸς (γ, 357· η, 251· λ, 435)

διὰ μὲν ἀσπίδος ἤλθε φαεινῆς ὄβριμον ἔγχος.

περιγράφει δὲ θαυμασίως τὴν ἀφίξιν τοῦ δόρατος, ῥιπτομένου
 μεθ' ἀπάσης τῆς ὠστικῆς, ὄξυτόρου, συνθλώσης αὐτοῦ δυνάμεως.

Ἐν τρισὶν ἄλλοις τὸ οὐσιαστικὸν ἐστὶν Ἄρης, μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ ὄπλου, ἤδη κληθέντος ἔγχος ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ (ν, 444· π, 613· ρ, 529).

οὐρίαχον πελέμιζεν
ἔγχος· ἔνθα δ' ἔπειτ' ἀφίει μένος ὄβριμος Ἄρης.

Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις χωρίοις τὸ ὄπλον ἐκπνέει, οὕτως εἰπεῖν, ἢ ἐκπέμπει τὸ μὴ δαπανηθὲν περιλειμμα τῆς δυνάμεως, δι' ἧς εἶχε τελέσει τὸ θανάσιμον ἔργον του. Ἐν ταῖς ἐξ ταύταις περιπτώσεσι περιγράφεται ἢ πράγματι τοῦ δόρατος κίνησις. Ὁμοίως δὲ ὡς πρὸς τὸ δόρυ τοῦ Αἰνείου υ, 259, 267· τοῦ Ἰδομενέως, ν, 519· τοῦ Πολυδάμαντος, π, 451· ἐν συνόλῳ δέκα.

Ἀλλὰ τῆς πράγματι κινήσεως οὐκ ἐστὶ χρεία. Ἔστιν ὅτε αὐτῇ συνέβη πρότερον, οἷον περὶ τοῦ δόρατος τοῦ Θόαντος, ζ, 529· τοῦ Ὀδυσσεως, λ, 456· τοῦ Μηριόνου, ν, 532· τοῦ Πηνέλεω, ξ, 498. Ἀλλὰ τότε πρόκειται πάντοτε περὶ κινήσεως μόλις συμβάσης· οἷον ὅταν τὸ δόρυ ἐξάγῃται ἀπὸ πληγῆς παραυτίκα ἐμβληθείσης. Ἐν ἐνὶ μόνῳ χωρίῳ μεταξὺ 17 (Ἰλ. ε, 729), τὸ δόρυ, τὸ πάντοτε ὑπερισχύον, τοῦ Ἀχιλλέως περιγράφεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου, ἀνεξαρτήτως πάσης κινήσεως. Οὕτως ἐξ ἄλλου ἢ κίνησις δύναται μὲν ἤδη νὰ ἔπηται ἀμέσως, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἠγγίσειεν ἔτι. Ὁ Ἰδομενεὺς παρακαλεῖ τὸν Μηριόνην νὰ φέρῃ πρὸς ἄμεσον χρῆσιν τὸ δόρυ (ὄβριμον ἔγχος, ν, 294), δι' οὗ ἀμέσως (532) πλήσσει τὸν Διήφοβον.

Ὅτι ὁ μᾶλλον ἐξέχων τύπος τῆς κινήσεως τῆς σημασιομένης ὑπὸ τοῦ ὄβριμος, ἐστὶ τὸ δραστικὸν αὐτῆς, δεῖκνυται ἐκ τοῦ ὅτι, ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δόρυ τελεῖ τὸ ἔργον του· καθότι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου, διαπερᾶ τὰ ἐξωθεν περικαλύμματα τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἴσχεται δὲ ὑπὸ μόνῃς τῆς ὑποκειμένης χρυσῆς πτυχός.

Ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων δίδεται τῇ πτήσει τοῦ δόρατος ἐπίθετον περιγράφον τάχος. Ἐν δυσὶ παραδείγμασι, τοῦ Ἔκτορος μετὰ τοῦ Αἴαντος, καὶ ὁμοίως τοῦ Ἀχιλλέως, ἀποκαλεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἔκτορος ριφθὲν δόρυ βέλος ὠκύ. Ἐν ἀμφο-

τέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ὄπλον ἀπέτυχεν· ἔτι δὲ οὐκ ἦν ἀπολήψιμον. Ἦθελε δὲ ἀντιβαίνειν τῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου τὸ ἀποκαλέσαι τοῦτο ὄβριμον· ἀποκαλῶν τὸ ἐπαχθὲς ὄπλον βέλος ὡκὴ φαίνεται σκοπῶν, καὶ ἐκφέρων, λεπτήν τινα μικρολογίαν. Εἶχει τύχει *tellum imbellē, sine ictu*.

Ἡ δύναμις τοῦ ὄβριμος ἐφαρμοζομένου τῇ λόγχῃ ἢ τῷ δόρατι, θέλει ἔτι μᾶλλον νοηθῆ, προσεπιθεωρουμένου ὅτι, ἀνεξαρτήτως πάσης σχέσεως πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ὁ Ὀμηρὸς ἀπαιτεῖ ἄλλο ἐπίθετον ἄλκιμος ἀντὶ τοῦ ὄβριμος. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ περιπτώσεις ἀρχηγῶν ὀπλιζομένων, ἐν κ, 135· ξ, 12· ο, 482, ὅπου, πρὶν τῆς πράγματι μάχης, ἕτερόν τι θὰ παρεμπέσῃ. Ἀληθὲς μὲν ὅτι ὁ Πάρις λαμβάνει τὸ ἑαυτοῦ ἄλκιμον ἔργος (γ, 338), διὰ τὴν μάχην πρὸς τὸν Μενέλαον, ἅμα δὲ λαμβάνων αὐτὸ τὸ ρίπτει· ἀλλ' ἡ βολὴ ἐστὶν ἀδύνατος καὶ πλήρης ἀποτυχία (347). Τοιοῦτω τινὶ δόρατι, τοιοιουτρόπως ρίφθῆντι, οὐδέποτε ὁ Ὀμηρὸς ἤθελε δώσει τὸ ἐπίθετον ὄβριμον, ἐνσημαῖνον πράγματι ἡρωϊκὴν δύναμιν ἐν τῷ βραχίονι τοῦ αἰχμητοῦ. Οὐδέποτε δὲ δίδωσιν οὗτος τῷ Πάριδι τὴν ιδιότητα τοῦ ἀληθοῦς ἥρωος, ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τὰ τέσσαρα ἄλλα χωρία ἀναφέρονται εἰς ἀντικείμενα διαφόρου τάξεως. Ἐν Ἰλ. δ, 453, χεῖμαρροι ποταμοὶ μίγνυνται πίπτοντες ἐντὸς κοίτης χαράδρας. Τὸ ὕδωρ αὐτῶν πίπτόν ἐστὶν ὄβριμον·

ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ.

Ἐν Ὀδ. ι, 233, ὁ Πολύφημος φέρει οἴκαδε φορτίον (ὄβριμον ἄχθος) ἀζαλέης ὕλης, ρίπτων αὐτὸ πάραυτα κατὰ γῆς·

ἔκτοσθεν δ' ἄντροιο βαλὼν ὄρυμα γδὺν ἔθηκεν.

Εἶτα ἐπιτίθησι τῇ εἰσόδῳ τοῦ σπηλαίου αὐτοῦ τὸν πελώριον θυρεὸν, ὅστις ἀπετέλει τὴν θύραν (240),

αὐτίκ' ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὑψόσ' ἀείρας,
ὄβριμον.

ρίψας καὶ τοῦτον ὁμοίως μετὰ δυνάμεως, ὑψόσ' ἀείρας, ὃ ἐστὶν εἰκὼν ἐντελεῶς σύμφωνος πρὸς τὸ ἐπίθετον.

Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς τρισὶ περιπτώσεσιν ἡ κίνησις ἐστὶ πραγματικὴ, ὀρμητικὴ ἢ βιαία· ἐνταύτῳ δὲ ἔμπεδος ἢ ἐνδελεχής. Ἐν τῇ ὑπολειπομένῃ ἐστὶ μᾶλλον δυνάμει. Ὁ λίθος ἐστὶ (305), *λίθος ὄβριμος, ὃν προσέθηκεν*· τοῦτον δὲ οἱ δεσμῶται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀπωθήσωσιν· ἀλλ' ἡ περιγραφὴ τῆς πράγματι κινήσεως εἰσάγεται καὶ ἐνταῦθα ἐν ταῖς δυσὶ τελευταίαις λέξεσιν *ὃν προσέθηκεν*, οὐχὶ πρὸς ἄλλην φαινομένην χρῆσιν ἢ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ιδέας τῆς κινήσεως, ὡς ἐκφέρεται διὰ τοῦ *ὄβριμος*, ἣν ιδέαν ἡ λέξις αὕτη διατηρεῖ ζῶσαν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τρόπου τινὸς ἰδίου καὶ καταλλήλου.

Οὕτω τὸ σύνολον τῶν 29 χωρίων, ἐν οἷς ἀπαντᾷ ἡ λέξις, συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὸν ὅρισμόν αὐτῆς ἐκφράζοντα

1. βάρος ἢ ὄγκον, κατὰ τὴν ῥίζαν *βρι*·

2. τὸ βᾶρος τοῦτο ἢ τὸν ὄγκον μετὰ κινήσεως μὲν, ἀλλ' ὑπερπεροῦντα, ὥστε οὐδέποτε τὸ τάχος νὰ ἦ ἡ κυρία ιδέα·

3. τὴν κίνησιν ἐνδελεχῆ, οὐδέποτε διακοπτομένην καὶ ἐπαναλαμβανομένην ἐκ νέου·

4. κίνησιν μὴ ἀποτυγχάνουσαν, ἀλλ' ὑπερισχύουσαν·

5. κίνησιν εἴτε πράγματι, εἴτε δυνάμει· ἀλλ' εἰ δυνάμει·

6. τότε πλησίον ἐντελῶς ἢ τοῦ τέλους ἢ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

Ὁ K. Weymouth πρὸς τούτοις δείκνυσι τὴν χρῆσιν τοῦ *ὄβριμος* παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τῶν συγγραφέων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξέπεσον τοσοῦτον ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Ὁμήρου, ἐξαιρουμένου τοῦ Δίσχυλου, ὥστε φαίνεται ὅτι ἀπώλεσαν τὸ ἀληθὲς σθένος τῆς λέξεως.

Τὰ σύνθετα τοῦ *ὄβριμος* εἰσιν ἐπίσης ἐξεταστέα.

Ὀβριμοεργός. Ποιῶν ἔργα δυνάμεως, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ κακὴν σημασίαν· ποιῶν ἔργα βίαια ἢ ἄδικα (*Liddell* καὶ *Scott*). Ὁ ὅρισμός οὗτος συμφωνεῖ πρὸς τὰ ῥηθέντα περὶ τοῦ *ὄβριμος*. Τὸ ἐπίθετον ἀνήκει ὅλως τῇ σφαίρᾳ τοῦ νοῦ, ἢ τοῦ χαρακτῆρος· ἐπειδὴ δὲ σημαίνει τὸ ποιὸν τῆς βίας κατὰ τὴν ἐνέργειαν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν φυσικὴν κίνησιν. Ἡ πλησιεστέρα κατ' ἐμὲ λέξις πρὸς ἔκφρασιν τοῦ πράγματός ἐστὶν ἡ ἰταλικὴ *prepotente*, ἣτις σημαίνει σταθεράν τινα διάθεσιν πρὸς τὴν ἄ-

δικον, ἄλογον χρῆσιν ἀνωτέρας δυνάμεως — καταπατητήν τινα τῶν δικαίων. Ἡ ἀρίστη ἀγγλική ἐστὶ πιθανῶς masterful (=δεσποτικός ἢ oppressive (=τυραννικός ἢ ἐπαχθής).

Τὸ σύνθετον τοῦτο ἐπίθετον ἀπαντᾷ δις παρ' Ὀμήρῳ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι μετ' ἄλλων ἐπιθέτων χρησίμων πρὸς ὀδηγίαν.

Ἐν Ἰλιάδ. χ, 418, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑκτορος, ὁ Πρίαμος κράζει ὅτι θὰ πορευθῆ ὡς ἰκέτης πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα, τὸν ἀλείτην (*ἀτάσθαλον*), καὶ τὸν ὄβριμοεργόν (τὸν βίαιον)· τίμημα τοῦ χαρακτηῖρος γενόμενον, ἐν ὥρᾳ φρίκης καὶ παροξυσμοῦ, παρ' αὐτοῦ.

Ἐν Ἰλ. ε, 403, ἡ Διώνη περιγράφει τὸν Ἡρακλέα ὡς

1. *σχέτλιον* = ἀπαραίτητον, παρὰ φύσιν σκληρὸν καὶ δύστροπον·

2. *ὄβριμοεργόν* = δεσποτικόν, ἐπιθετικόν·

3. *ὅς οὐκ ὄβει' αἴσυλα ῥέζων* = οὐδόλως φροντίζοντα ἵνα ῥυθμίξῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ κατὰ τὴν αἴσαν.

Ὀβριμοπάτρη. Θυγάτηρ ἰσχυροῦ πατρός· (*Liddell* καὶ *Scott*). *Quae praepotente patre utitur* (*Ebeling*).

Καίπερ μὴ ἀμφισβητῶν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ παραδεδεγμένη μετὰφρασις, ἐγὼ ἤθελον ἐγείρει τὸ ζήτημα, εἰ συμφωνεῖ τῷ γενικῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου, ἢ τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἰδίων χωρίων, τὸ διδοσθαι παρ' αὐτοῦ ἐπίθετον τῇ Ἀθηνᾷ, περιγράφον οὐχὶ ἰδίαν τινα ποιότητα αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς τοῦ πατρός αὐτῆς. Ὑποβάλλω δὲ ὅτι ἡ λέξις δὲν σημαίνει «θυγάτηρ πατρός ὄβριμου», ἀλλὰ «θυγάτηρ λαμβάνουσα παρὰ τοῦ πατρός αὐτῆς τὴν ποιότητα τῆς ὄβριμης» ἢ «ἀυπερισχύουσα, πανδαμάτειρα, θέμιδι γενετῆς.»

Τὸ ἐπίθετον τίθεται δις ἐν Ἰλιάδι, τρίς ἐν Ὀδυσσεΐᾳ. Τὰ χωρία Ἰλ. ε, 745—7· θ, 389—91· Ὀδ. α, 99—101 σχεδὸν συμφωνοῦσι· περιγράφουσι δὲ τὴν Ἀθηνᾶν λαμβάνουσαν τὸ δόρυ,

βριθῷ, μέγα, στιβαρὸν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν ἠρώων, τοῖσιν τε κοτέσσειται ὄβριμοπάτρη.

Τὸ ἐπίθετόν ἐστὶν ἐνταῦθα, ὡς παρετηρήσαμεν ἀλλαχοῦ, ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸ ῥῆμα κοτέσσειται. Οὐδέτερον τούτων ἐκ-

φράζει ιδανικὴν τινα τελειότητα, ἀλλ' ἔστιν ἴδιον τῆς φύσεως τοῦ ὄβριμος τὸ ἐπαρκεῖν καὶ ὑπερισχύειν, κότος δέ ἐστιν ἡ μνήμη τοῦ κακοῦ, ἣν ἀναξ τις ἐν σιωπῇ τηρεῖ κατὰ τοῦ προσβαλόντος αὐτὸν (Ἰλ. α, 82). Προέχουσά τις ὄψις τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἄθηνᾶς ἐστίν, ἡ πάντοτε ὑπερισχύουσα, οὐδέποτε σφαλλομένη δύναμις. Ἄλλη τις ἐστίν ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη αὐτῆς. Τὸ σύμφωνον τοῦτο τῶν φράσεων ὑποστηρίζεται βέβαια κάλλιον, ὑποτιθεμένου ὅτι ὄβριμοπάτρη περιγράφει μᾶλλον τὴν ἰδίαν αὐτῆς ποιότητα ἢ τὴν ποιότητα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Οὔτε ὁ Ζεὺς ἀποκαλεῖται ποτὲ ὄβριμος, οὔτε περιβάλλεται χαρακτῆρα στενὴν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸ ἐπιθέτον, καίπερ ἔχων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κίνησιν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τοῦ ἐπιθέτου. Ὁ τοῦ Διὸς τόνος ἔστι πως ἐπικούρειος· συμβουλεύει καὶ σκέπτεται, ἀλλὰ δὲν πράττει μετ' ἐνεργείας, εἰμὴ ὠθούμενος ὑπὸ ἐπείγουσης ἀνάγκης.

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἄλλαις περιπτώσεσιν, ὁ τίτλος οὗτος τίθεται ἐν ἀμέσῳ προσφύσει μετὰ τοῦ μᾶλλον ἐμπαθοῦς καὶ βιαίου τρόπου ἐνεργείας τῆς θεᾶς. Πολλοὶ τῶν Γραικῶν ἀπόλλυνται μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος οὐχὶ ἀδίκως, ἀλλὰ (Ὀδ. γ, 135)

μήνιος ἐξ ὀλοῆς Γλαυκώπιδος ὄβριμοπάτρης.

Ὁ δὲ κεραυνὸς τοῦ Διὸς, τείνων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἄθηνᾶς, ἐν τῇ τελευταίᾳ σκηνῇ (ω, 539), πίπτει ἀμέσως ἔμπροσθεν τῆς ὄβριμοπάτρης, καὶ τότε αὕτη ἐμποδίζει τὸν Ὀδυσσεᾶ δι' ἀμέσου τινὸς προστάγματος, μὴ δοθέντος παρ' αὐτῆς πρότερον, ἵν' ἀπέχηται σφαγῶν περαιτέρω. Καὶ πάλιν αἱ προσωπικαὶ αὐτῆς ιδιότητες φαίνονται ἀμέσως φερόμεναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐξ ἐκείνης τῆς ὄψεως τοῦ χαρακτῆρός της, ὅπου λανθάνει ἐνδεχόμενόν τι, εἰμὴ καὶ τάσις τις, πρὸς ὑπερβολὴν.

Διήλομεν ἤδη ἐξ κυρίας λέξεις, προσεπιθεωρήσαντες καὶ τινὰς ἄλλας, παραγώγους τε καὶ συνθέτους, ἢ ἄλλως εἰς αὐτὰς ἀναφερομένας. Αἱ ἐξ αὐτῶν, ὠκὺς, θοδός, θοῦρος, ὄβριμος καὶ βραδὺς, μετὰ τῆς λέξεως ταχὺς ἐν ἄλλῃ τινὶ τάξει ἰδεῶν, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς αἱ προϋργαίεταται τῶν λοιπῶν, καθὸ δεικνύουσαι τὰς τοῦ ποιητοῦ ἰδέας περὶ κινήσεως, διαφωτιζούσας δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς διανοίας αὐτοῦ.

Μένουσιν ὅμως ἄλλαι τέσσαρες λέξεις, ὧν ἐκάστη φαίνεται ἔχουσα ἰδίον τινα τρόπον ἢ ἰδέαν, δηλ. *κραιπνός*, *λάβρος*, *αἰδολος*, *ἀργός*. Ἐπειδὴ δὲ φαίνονται τοιοῦτοτρόπως διακρινόμεναι τῶν λοιπῶν, δεόν ἐξετάσαι καὶ ταύτας.

(1) *Κραιπνός* *wirbelnd, reissend (Benfey)*. *Rapidus, quick* (=ταχύς), *hasty* (=σπευστικός), *hot* (θερμός) (*Autenrieth Tr.*). *Leicht, behend, schnell (Lünemaun.)* Ῥίζα ἀρπάζω· *snatching away* (=ἐξερύων), *sweeping* (=σαίρων, ἀπαράσσω), *rushing* (=ἐφορμῶν) ὕθεν *swift* (=ταχύς), *rapid* (=ὠκύς) (*Liddell καὶ Scott.*).

Ἐπιθετικῶς ἢ ἐπιρρηματικῶς ἡ λέξις ἀπαντᾷ δεκαπεντάκις ἐν Ἰλιάδι, καὶ πεντάκις ἐν Ὀδυσσεΐᾳ.

Συνάπτεται πάντοτε μετ' ἀντικειμένων ἐλαφρῶν καὶ ἐλευθέρων βάρους. Κατὰ τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πρὸς τε τὸ ὠκύς καὶ τὸ ταχύς. Ἄλλ' οὐκ ὀλίγον συνάπτεται καὶ μετὰ τοῦ τάχους τῆς μεταβάσεως, ἢ τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κινήσεως. Ἐνταῦθα ἀφήσει τὸ ταχύς, ἀντέχεται δὲ πάντοτε τοῦ ὠκύς. Ἀλλὰ πάλιν, ἐνῶ ὠκύς σημαίνει λειόν τι ἢ ἀτάραχον τάχος, *κραιπνός* ἐκφράζει τάχος εἶτε

1. διὰ θορύβου τεταραγμένον, ἢ τοῦλάχιστον
2. κῆρυξενον διὰ σπουδῆς ἢ ὀξύτητος.

1. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ἐλαφρόν. Αὕτη ἐστὶ καθολικὴ. Δις ἡ λέξις τίθεται (ἐν Ἰλιάδ. υ, 247· χ, 138) περὶ τῶν ὠκέων ποδῶν τοῦ Ἀχιλλέως· ζ, 505 τοῦ Πάριδος· ρ, 190 τοῦ Ἐκτορος. Ἐν ε, 223—θ, 107 περιγράφει τὴν ὀξείαν κίνησιν τῶν ἵππων, οὓς ὁ Διομήδης ἔλαβε παρὰ τοῦ Αἰνείου, οἱ δὲ, ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν, εἶποντο ἀμέσως τοῖς τοῦ Εὐμήλου. Ὁ ὕπνος καὶ ὁ Θάνατος καλοῦνται *κραιπνοί*, ὡς οἱ ἀγγελοὶ οἱ ἀποκομίσοντες τὸν νεκρὸν τοῦ Σαρπηδόνοσ, προφανῶς μετὰ τῆς μεγίστης ἐλαφρότητος καὶ ὠκύτητος (π, 671, 681), εἰς τὸν ἐν Λυκίᾳ οἶκον αὐτοῦ. Ὁ Ποσειδῶν ἐβάδισε *κραιπνὰ* ποσὶ *προβιάς*, ὅτε, διὰ τεσσάρων βημάτων, ἐπορεύθη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς Σαμοθράκης εἰς τὰς Αἰγιάς. Τὸ ἄθλον τοῦ δρόμου ἀνήκει τῷ δυναμένῳ νὰ δειχθῇ ἐλαφρότατος ποσὶ *κραιπνοῖσι* (ψ,

749). Ἡ δὲ κίνησις τῆς Ἥρας, ὁδοιπορούσης κραιπνῶς καὶ τεταραγμένης, παραβάλλεται ἐν ο, 80—3 τῷ τάχει τοῦ νοῦ. Οὕτως ἡ τῆς Ἴριδος (ο, 170—2) παραβάλλεται τῇ πτώσει τῆς χαλάζης ἢ τῆς νιφάδος. Ἐν χ, 138, ἔνθα τὸ ἐπίθετον τοῦτο τίθεται περὶ τῆς ὠκύτητος τοῦ Ἀχιλλέως, οὗτος παραβάλλεται τῷ κίρκῳ, τῷ ἀελαφροτάτῳ πετεηνῶν.

2. Ἡ ὠκύτης, συναπτομένη ἀγριωτέρῳ τινὶ τρόπῳ κινήσεως, ἐκφράζεται ἰδίως ἐφαρμοζομένη τῷ Βορρά (Ὀδ. ε, 285) καὶ ταῖς θυέλλαις (Ὀδ. ζ, 171).

Οὐδαμοῦ παρέχεται ἰδέα βάρους. Ἀλλὰ τὸ στοιχεῖον τῆς προθυμίας πολλάκις μνημονεύεται, λίαν δὲ κοινῶς ἐνσημαίνεται. Ἡ Ἥρα, ἐν ἰδιαιτέρᾳ σπουδῇ (ο, 83), κινεῖται κραιπνῶς μεμαυῖα καὶ ἡ Ἴρις ὠσαύτως (ο, 172). Ἡ προθυμία τῆς νεότητος (ψ, 590) ἐστὶ ῥόος κραιπνότερος.

Τοιούτων οὐσῶν τῶν ἰδεῶν τῶν ἐγειρομένων ἐκ τοῦ κραιπνός, δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα λέξις ἐντελῶς ἀντίστοιχος ἐν τῇ ἀγγλικῇ, ἀλλὰ sharp (=ὀξύς), eager (=πρόθυμος, ὀρμητικὸς), (vehement (=σφοδρὸς), καὶ hasty (=σπευστικὸς) φαίνονται μᾶλλον ἀνάλογα ταῖς διαφόροις αὐτοῦ προσόψεσιν. Ἡ λέξις violent (=βίαιος) σπανίως δύναται νὰ τεθῇ, ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἢ τῆς ὀρμῆς τῆς ὕλης δέον ἵνα μὴ συμπεριλαμβάνηται· οἷον ἐν Milton,

How soon would ease recant

Vows made in pain, as violent and void! (*)

(=Πόσον ταχέως ἐν εἰρήνῃ ἀνακαλοῦνται ὄρκοι ἐν ὀδύνῃ γενόμενοι, ὡς βίαιοι καὶ μάταιοι!)

(2) Λάβρος. Κατὰ Liddell καὶ Scott συγγενὲς τῷ λαμβάνω, καθὼς κραιπνός τῷ ἀρπάζω, μεταφραζόμενον furious (=μάργος), boisterous (=ψοφώδης), κατὰ δὲ τὸν μεταγενέστερον ἑλληνα λόγον gluttonous (=λαίμαργος).

Τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ μόνον τετράκις ἐν Ἰλιάδι καὶ ἅπαξ ἐν

(*) Paradise Lost, IV, 96.

᾽Οδυσσεΐα. Ἐν Ἰλιάδ. φ, 271 ἐστὶν ὁ Σκάμανδρος ῥέων ὑπὸ τὸν ᾽Αχιλλέα,

Λάβρος, ὕπαιθα ῥέων, κονίην δ' ὀπέρεπτε ποδοῖν.

Ἐν Ἰλιάδ. ο, 625 ἐστὶ βαρὺ τι κῦμα ἐξωδηκός, οὐχὶ κῦμα θυέλλης, ἀλλ' ἐξ ἀνέμου, πίπτον ἐπὶ τινος πλοίου, παραβαλλόμενον τῇ ἐφόδῳ τοῦ Ἑκτορος κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Ἰλιάδ. π, 385, ἐστὶ ῥεῦμα φθινοπωρινόν, τοῦτο δὲ ἐστὶ *λαβρότατον*. Ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις σημαίνει τὴν κίνησιν τοῦ ἀνέμου. Ἡ κίνησις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλεται πεδίῳ, ὃ ταράττει *Ζέφυρος λάβρος ἐπαιγίζων*. Ἀλλ' ἡ κλείς τῶν χωρίων φαίνεται ἐν Ὀδ. ο, 292, ὅπου ἡ Ἀθηνᾶ πέμπει διὰ τὸν Τηλέμαχον *ἔκμενον οὔρον μετὰ τῆς ὄλης δυνάμεως τῆς δεικνυομένης ὑπὸ τῆς φράσεως λάβρον ἐπαιγίζοντα* τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἐστὶ θυέλλα, ἀλλ' ἀνεμος δεδομένος ὅπως τὸ πλοῖον τρέχη ἔμπροσθέν του, ἐκεῖνος δὲ φθάση ὅσον τάχιστα εἰς τὴν οἰκίαν του (*ὄφρα τάχιστα νηῶν ἀνύσειε κτλ.*). Ὅθεν φαίνεται ὅτι ἡ λέξις δεικνύει μεγάλην τινὰ δύναμιν, ἀλλὰ τακτικὴν καὶ λείαν ὅπως διάφορον τοῦ *κραιπνός*, καθὼ μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ ταραχῆς στοιχεῖον.

Ἐπάρχουσι πρὸς τούτοις ἄλλα τρία χωρία διαφωτίζοντα τὴν λέξιν ταύτην — ἅπαντα ἐν Ἰλιάδ. ψ, καὶ ἐν τῷ βραχεῖ χολωτῷ λόγῳ τοῦ Δῖαντος τοῦ ταχέος τῷ Ἰδομενεῖ «διὰ τί ἔχεις τὴν συνήθειαν τοῦ εἶναι *λάβρος*; (τί πάρος *λαβρεύεαι*;) σὺ οὔτε νέος εἶ, οὔτε ὄξυδερκής, ἀλλὰ πάντοτε *λάβρος* κατὰ τὸ λαλεῖν (*αἰεὶ μύθοις λαβρεύεαι*)». Νῦν δ' ἔπεται κατ' ἐμὲ ἡ κλείς· «Ἀλλ' οὐδὲν δίκαιον ἔχεις ἵνα ᾗς *λάβρος* κατὰ τὸ λέγειν (*λαβραγόρης*), καθότι ἐνταῦθα, μέμνησο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἀνώτεροί σου (*πάρα γὰρ καὶ ἀμείνορες ἄλλοι*). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται καθαρώτατα ὅτι *λάβρος* σημαίνει *λάλος*, καθότι αἱ τελευταῖαι λέξεις σημαίνουσιν εἴτε «ἐνταῦθα ὑπάρχουσι ἄλλοι ἔχοντες μᾶλλον σοῦ δίκαιον ἵν' ἀκούωνται διὰ μακρῶν», ἢ «ἐνταῦθα ὑπάρχουσι ἄλλοι, ὧν ἔμπροσθεν σὺ ὄφειλες ἐκ σεβασμοῦ νὰ περιορίζῃς τὴν στωμυλίαν σου».

Ὅθεν τὸ ποσὸν ἢ τὸ μέγεθός ἐστὶν ἡ κατ' οὐσίαν ἰδέα τῆς κινήσεως, τῆς ἐνσημαϊνομένης ὑπὸ τοῦ *λάβρος*. Τοῦτο συμφωνεῖ

πρὸς τὸν ποταμὸν ὑπὸ τὰς βροχὰς τοῦ φθινοπώρου, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ τὸ μὴ κατακλύζον ἀλλ' ὑποσκάπτον τὸν Ἀχιλλεῖα, καὶ πρὸς τὸ κύμα ὑφ' οὗ τὸ πλοῖον προσεβλήθη, καὶ πρὸς τὸ οὐριον πνεῦμα ὑφ' οὗ ἐπληρώθησαν τὰ ἰστία τοῦ Τηλεμάχου. Συμφωνεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν μεταγενεστέραν χρῆσιν τῆς λέξεως ὡς σημαίνουσης τὸν λαίμαργον. Ἐνσημαίνει λείαν τινὰ, ὀμαλήν, ἄφθονον δύναμιν, ἄνευ τινὸς βάρους ὕλης, ὡς οὐσιώδους αὐτῆς στοιχείου. Συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὠκύς, ἀλλὰ προστίθησι ποσόν τι ἢ μέγεθος ὡς πρὸς τὸ κινούμενον ρεῦμα. Πλήρης καὶ ἄφθονος κίνησις ἄνευ ταραχῆς ἀποτελεῖ τὴν ἰδέαν· ἡ ἀγγλικὴ δὲν ἔχει λέξιν πρὸς τοῦτο ἀντίστοιχον. Ἡ γλῶσσα ἣτις ἐστὶ *λάβρος* ἐστὶ *λάλος*. Ὁ ἄνεμος ὁ ὢν *λάβρος* ἐστὶν ἄνεμος λαμπρῶς πνέων—στερρά τις αὔρα. Τὸ ρεῦμα ἢ τὸ κύμα ἐστὶν ἐξωδηκός· ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ δὲν παρέχει τὸν κοινὸν κρίκον μεταξὺ τούτων πάντων. Ἴσως ἐφαρμοζόμενον τῷ ὕδατι δύναται νὰ κληθῆ *full-flowing* (=εὐρουν). Ῥεῦμα μύλης ἐξαιρούμενον γίνεται *λάβρον*, ὃ ἐστὶ πληρέστερον καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου.

(3) *Αἰόλος*. Μεταξὺ πάντων τῶν ἐξετασθέντων ἐπιθέτων, οὐδὲν εὐρίσκω δυνάμενον νὰ παραβληθῆ τῷ *αἰόλος*, ἐκτὸς τοῦ *ταχύς*. Ἴσως καθὼς *κραιπνός* ἐστὶ *λάβρος* μετὰ τινος στοιχείου σπουδῆς ἢ ἀταξίας, οὕτως *αἰόλος* ἐστὶ *ταχύς*, προστιθεμένου αὐτῷ τοιούτου τινὸς στοιχείου. Σημαίνει δὲ τὸ ἀτάκτως ἐλαφρὸν, τουτέστι πτερυγίζον, εὐτρεπτον, πολύστροφον. Ἀλλὰ φαίνεται καὶ ἕτερόν τι εἰδικὸν ἐν τούτῳ στοιχείῳ· ἀναφέρεται ἰδίως τῷ ὄμματι τοῦ θεατοῦ, καθὼς *κραιπνός* τῷ νῶ, καθὼς δὲ *ροῖζεῖν* καὶ *ροῖθος* συνάπτουσι πρὸς τὸ οὗς ἄλλο τι εἶδος κινήσεως. Ὅθεν *αἰόλος* μεταβαίνει εἰς τινὰ σημασίαν, ἐν ἣ ἀπόβλυσι τὴν δύναμιν τῆς κινήσεως, καὶ ἀντικαθίστησιν ἀλλαγὴν τόπου δι' ἀλλαγῆς χροιάς, καταντῶν οὕτω νὰ σημαίνῃ *ποικίλος*. Ἀναφέρω τοὺς ἐξῆς λόγους ἐκ τινος ἄρθρου, πρὸ τινων ἐτῶν δημοσιευθέντος ἐν τῇ *Contemporary Review*. «Φυσικόν τι εὐτρεπτον, δεικνύμενον ἐν τῇ κινήσει, φαίνεται ἡ ἀρχικὴ ἰδέα· ἀλλ' ἡ κίνησις δέον ἵνα ᾗ εὐτρεπτος καθ' ἑαυτὴν, εὐμετάβολος, εὐστροφος, διααρίπτουσα, αἴσσουσα, ἀστραποειδής, πτερυγίζουσα, κυ-

μαίνουσα, ἐλισσομένη, zig, zag (=μεταπαιφασσομένη=ἐνθεν καὶ ἐνθεν). Πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἄτακτος, οὐδέποτε σημαίνουσα ὁμαλὴν ὠκύτητα, οἷον πετομένου πτηνοῦ.

Ὁ *Benfey* (II, 301) παράγει τὸ *aíōlos* ἔκ τινος ῥίζης σημαίνουσης κίνησιν, καὶ πραγματεύεται αὐτὸ ὡς συγγενὲς τῷ *velox* καὶ τῷ *varius*. Ὁ *Buttmann* (ἐν λέξ.) ἐξάγει αὐτὸ ἐκ τοῦ *ἀτω* =ἄημι, Comp. *ἄελλα*. *Quick-moving* (=ταχυκίνητος), *nimble* (=ἐλαφρὸς), *rapid* (=ὠκύς), *Liddell* καὶ *Scott*. *Micans*, *Autenrieth*, *Tr. Mobilis*, *Ebeling*.

Ἐφαρμόζεται (Ὁδ. χ, 300) τῷ οἴστρω, ὡς αἴσσουντι· Ἰλ. χ, 509, τοῖς σκώληξιν, ὡς ἐλισσομένοις· Ἰλ. μ, 167, τοῖς σφηξίν, ὡς στρεφομένοις κατὰ τὴν μέσσην· καὶ ἐν Ὁδ. υ, 27 ἀπαντᾷ *αἰάλλειν* ὡς πρὸς τὸ στρέφεσθαι ἢ κάμπτεσθαι τοῦ κρέατος ἔμπροσθεν τοῦ πυρός, ἵνα ὀπτῆθῃ.

Μόνον, καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αὐτοῦ *κορυθαίολος*, *αἰολοθώρηξ*, *αἰολομίτρης*, ἐφαρμόζεται τῷ ἀστραποειδεῖ ἢ εὐμεταδόλω φωτὶ τῷ ὑπὸ τῶν ὄπλων ἀνακλωμένῳ. Τοῦτο παρίστησι μέσον τινὰ ὄρον μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταγενεστέρως ἀπλῶς ὁρατικῆς ἐννοίας, δεικνὺν μὲν εἶδός τι κινήσεως, ἀλλ' εἶδός τι ἰδίως ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Πόσον πλησιέστερόν ἐστι τῆ μεταγενεστέρως ἐννοίᾳ δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν παρατηροῦντες, ὅτι ἐν Ἰλ. κ, 149, καὶ π, 134, σάκος τι καλεῖται *ποικίλος*, ἀλλὰ τὸ σάκος τοῦ Αἴαντος, η, 222, ἐστὶν ὡσαύτως *αἰόλος*, ὅπερ ἀπίθανον νὰ σημαίη εὐκίνητον, ἀφοῦ ἐν ε, 220 παραβάλλεται, μετὰ τοῦ ἑπταπλοῦ αὐτοῦ δερματίνου καλύμματος, πύργῳ τινί.

Ἐν τῷ ἡδὴ μνημονευθέντι ἄρθρῳ ἐξέθηκα τοὺς λόγους τῆς ὑποθέσεως ὅτι (Ἰλ. τ, 404) *πόδας αἰόλος* δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἵππου, ἀλλ' εἰς τὸ «λευκὸν ποδεῖον», τοσοῦτον ἰδιάζον τῷ ξανθῷ ἵππῳ· ὅτι δὲ οἱ Φρύγες εἰσὶν *αἰολόπωλοι*, ὡς ἔχοντες οὐχὶ ὠκεῖς, ἀλλὰ στικτοὺς, ποικίλους ἢ πολύχρους ἵππους. Ὅθεν τὰ χωρία ταῦτα οὐδόλως τρέπουσι τὸ ἡμέτερον ἐπιχείρημα περὶ τῶν ἐπιθέτων κινήσεως.

(4) Ἄργος. 1. *Velox* 2. *Candidus* (*Ebeling*). *White*

(=λευκός) swift (=ώκός) (*Autenrieth, Tr.*)—*Benfey* (παράγωγων ἐκ τοῦ *arg* ἢ *rag*), bright (=λαμπρός), white (=λευκός). Ὅθεν καὶ ἄργυρος. Ὁ *Liddell* καὶ *Scott* δέχονται δύο διακεκριμένας λέξεις, 1. ἄργος, bright (=λαμπρός), σημαίων καὶ swift (=ώκός), ατῆς ὠκύτητος παραγούσης εἰδός τι ἀστραποειδοῦς ἢ πτερυγίζοντος φωτός». 2. ἄργος, συνηρημένον ἐκ τοῦ ἀεργός, μὴ ἐργαζόμενος, ἰδίως δὲ μὴ ἐργαζόμενος τὴν γῆν, ζῶν ἄνευ ἐργασίας· ὅθεν ὀκνηρός, βραδύς. Τῆς δευτέρας ταύτης λέξεως οὐδὲν ἀναφέρουσι παράδειγμα ὁμηρικόν. Ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ εὐκόλως ἀνάγεται τῇ παρ' αὐτῶν δοθείσῃ παραγωγῇ.

Φαίνεται κατὰ πρῶτον ἀναμφίβολον ὅτι τὸ ὁμηρικόν ἄργος δέχεται, καὶ ἀπαιτεῖ ἐνίοτε, τὴν ἔννοιαν ἐπιθέτου κινήσεως. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἐπὶ κυνῶν, καὶ ἡ χρῆσις περὶ τοῦ κυνός Ἄργου ἐν Ὅδ. ρ, πιθανολογεῖ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν, ἀλλ' ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ ἐφαρμογὴ τοῖς ποσὶν αὐτῶν (Ἰλ. σ, 578· Ὅδ. β, 41· ρ, 62· υ, 145) ἀπαιτεῖ ταύτην, φαίνεται, ἀπολύτως, καθὼ οὐδὲν ἄλλου ποιοῦ ὑπαγορευομένου ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν κυνῶν, ἐκτὸς ἐκείνου ὅπερ ἀποβλέπει τὴν κίνησιν.

Πρὸς τούτοις δύσκολον τὸ ἐξαιρέσαι ἀπὸ τῆς τοιαύτης λέξεως τὴν ἰδέαν τοῦ λευκοῦ. Ὁ ἄγριος χῆν (Ἰλ. ο, 161) δέχεται ταύτην τὴν ἔννοιαν. Ἀρμόζει ἐξόχως τοῦλάχιστον τοῖς βουσίῃ ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Πατρόκλου κηδείᾳ, ψ, 30. Φαίνεται διακεκριμένως ἀπαιτουμένη ὑπὸ τῶν ἀγελάδων ἐν *κασσιτέρῳ*, Ἰλ. σ, 574· ὑπὸ τῶν οἴων (ἀργεννάων), γ, 198, καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τῆς χρήσεως τῆς αὐτῆς λέξεως περὶ τῆς ἐσθῆτος τῆς Ἑλένης, γ, 141· ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ ὕδς (ἀργιόδοτος), κ, 264 κ. ἄλ., Ὅδ. θ, 60· καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λίπους (ἀργῆτος δημοῦ), Ἰλ. φ, 127. Ἡ συγγένεια τοῦ λευκοῦ τούτου τῇ ιδέᾳ τοῦ φωτός δεικνύται διὰ τοῦ ἀργῆς κεραυνός (Ἰλ. γ, 419· θ, 133· Ὅδ. ε, 128 κ. ἄλ., καθὼς καὶ διὰ τοῦ ἐπιθέτου Ἀργικέραυτος περὶ τοῦ ἀστράπτοντος Διός. Πρὸς τούτοις δύναται τὸ ἐπίθετον ἀργιποδες περὶ βοῶν νὰ ἐρμηνευθῆ καθ' ὃν ὀφείλει προφανῶς τρόπον τὸ ἀργιόεις (Ἰλ. β, 647· θ, 656), πρὸς περιγραφὴν τόπων τινῶν;

Τὸ λευκὸν καὶ τὸ λαμπρὸν συνδέονται στενότατα παρ' Ὀμήρω· οὔτε φαίνεται δύσκολος ἡ παραγωγὴ τῆς ἐννοίας ταύτης ἐκ τῆς ὠκύτητος, καθότι αὐτὴ γεννᾷ τοιοῦτόν τι φαινόμενον εἰς τὴν ὄρασιν. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ρίζαν σημαίνουσαν τὴν ὠκύτητα, οὔτε φαίνεται ἐξ ἐναντίας εὐκολος ἡ παραγωγὴ τῆς ὠκύτητος ἐκ τῆς λευκότητος ἢ τῆς λαμπρότητος. Ἡ ὠκύτης γεννᾷ μὲν λαμπρότητα, ἀλλὰ δὲν γεννᾶται ὑπ' αὐτῆς.

Θεωρητέον ἔτι τὴν σχέσιν τοῦ ἐπιθέτου ἄργος τῷ λίαν σημαντικῷ κυρίῳ ὀνόματι Ἄργος, καὶ τὰς πιθανὰς συγγενείας τοῦ κυρίου τούτου ὀνόματος. Ἐγὼ ἐπιθανολόγησα διὰ μακρῶν ἀλλαγῶν ὅτι συνάπτεται πρὸς τὴν σύστασιν (*) τῆς γεωργικῆς φάσεως τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ, καὶ ἀναφέρεται τῇ σπουδαίᾳ λέξει ἔργον, ἐνίοτε καλούμενον ἄργον, σημαῖνον δὲ ἰδίως γεωργικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς.

Φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἰδέα, ἣτις περιέχεται ἐν τῷ ἔργον ἢ ἄργον, συνάπτει κάλλιον πάσας τὰς χρήσεις καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ Ἄργους ὡς τοπικοῦ ὀνόματος, τοῦ Ἄργους ὡς ἐθνικοῦ ὀνόματος, τοῦ πλοίου Ἄργου, τοῦ κυνὸς Ἄργου, καὶ τὰς διαφόρους ἐφαρμογὰς τοῦ ἐπιθέτου ἄργος καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ. Περὶ τῶν δύο πρώτων τούτων οὐδεμία ἐξήγησις ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα. Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας χρήσεις, ἡ ἰδέα ἐκείνη τοῦ ἔργου ὑπαγορεύει, ὡς βάσιν, τὴν ἐννοίαν τοῦ τληθύμου καὶ ἐνεργοῦ.

Ἡθέλωμεν ἔχει τότε τὸ κρατερόν καὶ καλὸν πλοῖον Ἄργω, (εἰ μὴ προτιμῶμεν νὰ συνάπτωμεν τὴν λέξιν ἀμέσως πρὸς τὸ σύγχρονον ἐθνικὸν ὄνομα τῶν Ἀργείων) ἴσως τὸν ἐπιμελῆ ἢ κοπιῶντα βοῦν, καὶ τοὺς ἀκαμάτους ἐνεργοὺς πόδας αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις τὸν ἐνεργὸν ἢ τληθύμον κύνα Ἄργον. Τοῦτό ἐστι βέβαια φραστικώτερον τι ἢ πληρέστερον ἐπίθετον περὶ κυνῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος. Δὲν ἐξαιρεῖ ὅμως τὴν ὠκύτητα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν περιέχει, δεικνύον τοῦτον τὸν κρίκον μεταξὺ τληθύμου καὶ ὠκέος, ὅτι πᾶς ἀληθὴς ἐργάτης ἐξέχει κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα. Οὕτως, ὄντος τοῦ κυνὸς καλῶς

(*) *Juventus Mundi*, pp. 53 seqq.

κατεσκευασμένου πρὸς τὴν ὠκύτητα, ὁ τλήθυμος ἢ ἐνεργὸς κύων ἐστὶν ὠκὺς. Ὅτι δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ ἀργὸς παραγωγὴ τις ἐννοιῶν, φαίνεται πάντοθεν παραδεδεγμένον. Ἡ παρ' ἐμοῦ ὑπαγορευομένη ἐστὶ πρῶτον, ἐνεργὸς ὡς ἐκφράζων τὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου. Δεύτερον, καθὼ ἐνεργὸς, ὠκὺς, ὅπου ἀρμόζει τῇ ὠκύτητι. Τρίτον, λευκὸς, καθὼ ὠκὺς, τεινούσης τῆς ὠκύτητος νὰ παράγῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λευκοῦ.

Οὕτω θεωρουμένη ἡ λέξις ἀργὸς λαμβάνει τὴν θέσιν της ὡς λέξις κινήσεως ἐκ τινος πνευματικῆς ιδιότητος, ἀπόλλυσι δὲ πάλιν αὐτὴν μεταβαίνουσα εἰς ὄρατόν τι φαινόμενον. Ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει ἔχει εὐδιάκριτόν τινα differentiam. Σημαίνει κίνησιν συνεστῶσαν ἐσωτερικῇ τινι ιδιότητι ἐπιμελείας καὶ προθυμίας ὡς κυρίας αὐτῆς πηγῆς ἐνεργόν τινα κίνησιν (*).

Τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδόλως σκοπεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπαντα τὰ ὁμηρικὰ ἐπίθετα τῆς κινήσεως· ἀλλὰ τὰ ἐξῆς δέκα ἐπίθετα, ἀ, μετὰ τῶν συνθέτων αὐτῶν, σχεδὸν συμπληροῦσι τὸ περὶ τούτων λεξιλόγιον τοῦ Ποιητοῦ, θέλουσι κριθῆ δεικνύοντα τοὺς κυρίους τύπους αὐτῆς, καθὼς ἐκεῖνος, μετ' ἐξόχου τινὸς λεπτότητος καὶ ἀκριβείας, φαίνεται συλλαβῶν καὶ ἐκφράσας αὐτούς. Δι' ἀγγλικὰ καὶ μεταφράσεις ὑπαγορεύονται ὡς ἀτελεῖς, ἀλλ' ἴσως αἱ ἄρισται ὄσων ἢ γλῶσσα παρέχει. Κατὰ τὸ σύνολον, ἡ ζήτησις, ἐλπίζω, λυσιτελεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγα προκείμενον τῆς κατανοήσεως τοῦ Ποιητοῦ· ἀλλ' ἐκλαμβάνει, κατ' ἐμὲ, καὶ πρόσθετόν τινα

(*) Τὸ ἐπίρρημα βέμφα, παραγόμενον ἐκ τοῦ βέπτω, οὐδὲν ἔχει ἀντίστοιχον παρ' Ὀμήρῳ ἐπίθετον· καὶ περὶ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐνοῦμενον τῇ ὠκύτητι, δὲν ἔχει οὕτω πάντοτε. Τιθέμενον περὶ πλοίων καὶ ἵππων, ἐνίοτε καὶ ταχίστων, καὶ περὶ κινήσεως θεῶν, καὶ περὶ τῆς ταχείας ἢ ὀξείας διαπράξεως δειπνοῦ (Ἰλ. θ, 54), ἐφαρμόζεται ὁμοίως, ἐν Ἰλ. ω, 799, εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Ἑκτορος (βέμφα δὲ σῆμ' ἔχεα ν), καὶ ἐν υ, 497, εἰς τοὺς βόας πατοῦντας τὸν σῖτον (βέμφα τε λέπτ' ἐγένοντο). Πρὸς ἐξήγησιν πάντων τῶν χωρίων ὅπου τίθεται, δεόν νὰ θεωρηθῇ ὡς μᾶλλον ἀναφερόμενον πρὸς τὸ προκείμενον ἔργον ἢ τὸ γινόμενον, καὶ ὡς ἐμφαντικῶς μᾶλλον λέξιν ἐνεργείας ἢ κυρίας κινήσεως. Ἴσως δὲ ἡδύνατο νὰ μεταφρασθῇ promptly (=προθύμως), at once (=ἀθρόον) ἢ forthwith (=πάραιτα).

σπουδαιότητα, διαφωτιζομένου δι' αὐτῆς τοῦ λεπτοῦ, ἀκριβοῦς καὶ περιττοῦ ὀργανισμοῦ τῶν νοητικῶν ἐκείνου δυνάμεων.

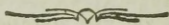
Α'. Ἐν τῇ ποσοτικῇ κλίμακι, τῇ παρισταμένῃ
διὰ $M=QV$.

1. ὠχὺς, fleet (=ἐλαφρὸς καὶ ταχύς).
2. θοδός, vehement (=ἔντονος, σφοδρὸς), ἢ sweeping (=σαίρων).
3. θοῦρος, impetuous (=ὀρμητικὸς).
4. ὄβριμος, forceful (=βιατᾶς), ἢ violent (=βίαιος).
5. βραδὺς, slow (=διανύων ἐν μακρῷ χρόνῳ μικρὸν διάστημα).

Β'. Κίνησις ἐν ἐτέροις τύποις.

6. ταχὺς, nimble (=ζωηρὸς, εὐκίνητος).
7. κραιπνός, eager (=πρόθυμος), ἢ sharp in motion (=ὀξύς τὴν κίνησιν).
8. λάβρος, copious in motion (=ἄφθονος τὴν κίνησιν).
9. αἰδῶλος, shifting (=εὔτρεπτος).
10. ἀργός, strenuous (=ἐνεργός).

W. E. GLADSTONE.



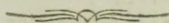
ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

- Γραμματική τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα φοιτῶντων ὑπὸ Γ. Γεράκη, ἔκδ. δ'. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται 1 1/2 δραχμῆς. [8ον μικρὸν σελ. 152].
- Διατριβαὶ περὶ τῆς παρ' Ἀλβανοῖς ἀντωνυμίας τοῦ γ' προσώπου κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν, μάλιστα τὴν τῶν Ὑδραίων, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης, 1879. [8ον, σελ. 17, ἀνατύπωσις ἐκ τῆς τῶν Φιλομαθῶν ἐφημερίδος].
- Μελέτη ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη, Ὑδραίου. Μέρος α'. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Βύρωνος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλλοντος, 1879. Τιμᾶται 1 1/2 δραχμῆς. [4ον, σελ. 64].
- Beitraege zur neugriechischen Wortbildungslehre von N. Dosis Dr Philos. aus Jannina, Zürich, 1879, [8ον, σελ. 64].
- Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου τῆς 24 Ἰουνίου 1879 ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Γ. Σουρῖα. Ἐκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1878 — 1879 ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῶν δημοσίων τῆς Χίου σχολείων. Τύποις Γυμνασίου Χίου, 1879. [8ον σελ. 39].
- * Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις ὑπὸ Ν. Δραγούμη, ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1879. Τιμῶνται φρ. 12. [8ον, α' τόμος, σελ. μ'. καὶ 348· ὁ β' τόμος σελ. ιδ' καὶ 371].
- * Χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τῆς θέσεως Μπέλεσι, μέλλοντος νὰ διοχετευθῆ εἰς τὴν πόλιν Πόρον, ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ Α. Χρηστομάνου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑθν. τυπογραφείου, 1879. [8ον, σελ. 25].
- Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμού, 1879. [8ον, σελ. ς' καὶ 130].
- Περὶ τῶν μύθων παρὰ Πλάτωνι ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Ἐν Γοττίγγη, 1879. [8ον, σελ. 68.]
- Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα, διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κορίννης, 1880. [8ον, σελ. 55].
- Ἡθικὸς κόσμος. Ἐποποιία, ὑπὸ Σπυρίδωνος Μελισσηνοῦ. Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον Κάδμος Νεοφύτου Καραγιάννη, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 240].

- * *Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Β. Κεϊπέрту* ὡς πρὸς τὴν *Μακεδονίαν*, συνταχθεὶς ὑπὸ *Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα*. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον *Δ. Ἰασσεμίδου*, 1879. [8ον, σελ. 40].
- Γεωργίου Μιχρινιέλη* τὰ Ἐρωτικά ἔκδοσις *Α. Κέρκυρα*, τυπογραφεῖον *ὁ Κάδμος*, 1879. Τιμᾶται φρ. 2. [8ον, σελ. 47].
- Περὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῆς σταθερᾶς καμπυλότητος, ὑπὸ *Ι. Ν. Χατζιδάκη*, καθηγητοῦ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῷ σχολείῳ τῶν *Εὐελπίδων*. Ἐν Ἀθήναις, τύποις *Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη*, 1879. [8ον, σελ. 30].
- Περὶ τῶν γραμμικῶν καὶ ὁμογενῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων καὶ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων, διατριβὴ ἐπὶ ὕφηγησίν ὑπὸ *Ι. Ν. Χατζιδάκη* καθηγητοῦ κτλ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις *Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη*, 1879. [8ον, σελ. 33].
- Ueber die Quellen des sogenannten Photianischen Nomokanon, von *Dr. K. Ed. Zachariae von Ligenthal*. Athen. Druck von *P. Perris*, 1879, [8ον, σελ. 23].
- De civium Atheniensium muneribus eorumque immunitate, scripsit *Victor Thumser*. Vindobonae, 1880. [8ον, σελ. 151].
- Thanatos. 39tes Programm zum Winckelmannsfeste der *Archaeol. Gesellsch. zu Berlin*. von *Carl Robert*. mit. 3 Tafeln und 4 Holzschnitten. Berlin, 1879. [4ον, σελ. 44].
- Lautsystem der griechischen Vulgärsprache von *Dr. Karl Foy*. Leipzig, 1879. [8ον, σελ. X καὶ 446].
- * Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 ἐν *Μακεδονίᾳ*, Ἡπειρῷ καὶ *Θεσσαλίᾳ* μετὰ εἰκονογραφιῶν ὑπὸ *Μιλτιάδου Δ. Σεϊζάνη*. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναϊδος», 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5 [8ον, σελ. 410].
- * Συλλογὴ τῶν Ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1878. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναϊδος», 1879. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σελ. 207].
- * Ἀθηναϊκὸν Ἡμερολόγιον τοῦ διεσέκτου ἔτους 1880, ἐμπεριέχον ἑορτολογικούς πίνακας τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ δόγματος καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως ὑπὸ *Φραγκ. Πρίντζη*, τηλεγραφητοῦ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου *Θρ. Παπαλεξανδρῆ*, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 492].
- * Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ Ἑρβίου *Θεοφίλου*, διδάκτορος κτλ. (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ), ὑπὸ *Νικολάου Β. Βωτωρᾶ*, ὑπολοχαγοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Ἐθνικοῦ Πνεύματος», 1879. Τιμᾶται δραχ. 1 1/2. [16ον μέγα, σελ. 144].
- * Περὶ ἰκτερώδους αἱματουρικοῦ πυρρετοῦ, παρατηρηθέντος ἐν *Πάτραις*;

- ὑπὸ Χ. Π. Κορύλλου Δ. Ι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη. Τιμᾶται δραχ. 2 1/2 [8ον, σελ. ις' καὶ 170].
- * Ἡ ἀξία τῶν γυναικῶν, δράμα εἰς πράξεις πέντε μετὰ προλόγου. Ὑπόθεσις ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Γάλλου Jules Rupuelle, ὑπὸ Βρασίδου Θ. Δημάκου καὶ Γ. Ι. Οἰκονομοπούλου, φοιτητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1880. Τιμᾶται δραχ. ν. 4 1/2 [8ον, σελ. 188].
- * Π. Δ. Συνοδίου ἀθύρματα ποιήσεων, συλλογὴ ἐνδεκάτη. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 3. [16 μέγα, σελ. 256].
- * Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία, τραγωδία εἰς μέρη πέντε. Ἐνας σκύλος ἀντραστῆς καὶ ὁ ἀγράμματος δημοσιογράφος, κωμῶδια μονόπρακτος, ὑπὸ Ἰωάννου Μαργαρίτου. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 208].
- * Λυκάδαντες, ἤτοι καθολικὴ ἐκτενὴς ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, χρονολογικῶς διηρημένη, συνταχθεῖσα ἐκ τῶν ἐιδικῶν ἐκάστου ἔθνους συγγραφέων ὑπὸ Νικολάου Ε. Μακρῆ, ἀξιωματικοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱππότη τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. [8ον, σελ. 128, τεῦχος α.].
- * Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν πτηνῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἰω. Μαρουδῆ, τηλεγραφητοῦ α. τάξεως, μετὰ 90 εἰκόνων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας», 1880. Τιμᾶται δραχ. 2, 30. [8ον, σελ. ε. καὶ 255].
- * Λογοδοσία Δ. Σαράβα, προέδρου τῶν ἐκτελεστικῶν τῆς διαθήκης τοῦ αἰοδιμοῦ Σ. Ἀλεξανδράκη, ἐν ἧ προστετέθη καὶ ἕτερος λόγος τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ Ἀλεξανδρακείου πτωχοκομείου [ἐν Καλάμαις]. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Φιλοκαλίας», [8ον, σελ. 40].
- * Νόσοι τῶν γυναικῶν, ὑπὸ Ἀντωνίου Βισσάρη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. — Μέρους τρίτον. — Ἐπιλόγια νοσήματα. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰωάννου Κουβέλου καὶ Ἀναστασίου Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 5. [8ον, σελ. 255].
- * Τὰ θύματα τοῦ ἔρωτος. Δράμα εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ Κωνσταντίνου Τρ. Λαζαρέτου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περέρη, 1879. [σελ. 62].
- * Sp. Zambélios. Parler Grecs et Romains. Leur point de contact préhistorique. Tome premier. Paris, Maisonneuve et C. 1880. [σελ. X καὶ 250].
- * Περὶ τῶν ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Πολιτικῷ Νοσοκομείῳ «Ἡ ἐλπίς» νοσηλευθέντων τραυματικῶν ἐκ τοῦ πολέμου,

- ὑπὸ Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 40].
- Λόγος περὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργίας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 38].
- * Δημοτικὴ παιδείουσις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία, ὑπὸ Νεοκλέους Καζάζη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 1. [8ον, σ. 52].
- * Διδακτικὴ μέθοδος διὰ τὴν σπουδὴν τῶν γλωσσῶν Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμουνικῆς, ὑπὸ Στυλιανοῦ Α. Σαράτσογλου. Ἐν Βραίλα, τυπογραφεῖον Π. Μ. Πεστεμαλτζιόγλου, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 243].
- * Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ὑπὸ Ι. Α. Σούτσου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 59].
- * J. Marguardt Ἱστορία τῆς Κυζίκου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδου, Κυζικηνοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879. τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας. Τιμᾶται 1/2 ἀργυροῦν Μετζιτιέ [8ον, σελ. 206].
- Ἐκθεσις τοῦ ἐφόρου τοῦ βουλευτηρίου περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (1878—1879). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθν. τυπογραφείου 1879 [8ον, σελ. 46].



*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Ὀκτώβριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	752,77,	χιμ.
Μεγίστη	»	757,69	(τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη	»	744,57	(τὴν 22 ^{αν})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	18,49	
Μεγίστη »	29, 2	(τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	10, 7	(τὴν 11 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 63,17 χμ.), ἀστραπῶν 8, βροτῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 13 ΒΑ, 1 ΝΑ, 3 Ν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,97	χμ.
Μεγίστη »	762,72	(τὴν 22 ^{αν})
Ἐλαχίστη »	744,28	(τὴν 14 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	13,85	
Μεγίστη »	23, 4	(τὴν 4 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	2, 4	(τὴν 19 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 58,10 χμ.), ὀμίχλης 4 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,29 χμ.), ἀστραπῶν 5. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 15 ΒΑ, 1 ΝΑ.

Δεκέμβριος.

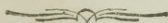
Βαρόμετρον

Μέση θλίψις	755,84	
Μεγίστη »	766,67	(τὴν 28 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	742,30	(τὴν 2 ^{αν})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	8,01	
Μεγίστη »	20,9	(τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	2,2	(τὴν 29 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 10, βροχῆς καὶ χιόνος 2, χιόνος 1, ὀμίχλης 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 47,10 χμ.), πάγου 4, ἀστραπῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 5 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 21 ΒΑ, 1 Α, 3 Ν.



ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ
ΠΟΙΗΤΩΝ, ΕΚ ΠΑΠΥΡΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ.

Ἡ γηραιὰ Αἴγυπτος πρὸ δεκαετηρίδων τινῶν δὲν διαλείπει χαρίζουσα ἡμῖν λείψανα οὐχὶ εὐκαταφρόνητα τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων γραμματολογίας, τὰ ὁποῖα τέως μὲν φιλοστόργως ἔκρυπτεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ὅτε δὲ ἔγνω τὴν φιλομαθῆ περιέργειαν τῶν ἐξ Εὐρώπης λογίων περιηγητῶν, ἀσμένως τὰ ἀναδίδει πρὸς χρῆσιν τοῦ νεωτέρου κόσμου, τοῦ ποθοῦντος νὰ συμπληρώσῃ καὶ ὠραίῃ τὸν πολιτισμὸν του διὰ τοῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις ἡ κατάστασις τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἀγρία. Καταστροφαὶ μόνον διεδέχοντο ἀλλήλας. Οἱ ἐγγύριοι κάτοικοι εἰς ἀμάθειαν καὶ δουλείαν ἐμπεσόντες, ἀπαθῶς ἄφιναν νὰ ἐπινέμεται τὰ πέριξ αὐτῶν ἡ ἐρήμωσις καὶ συνετέλουν εἰς αὐτήν. Ἀλλοδαποὶ δέ, κρείττονα μοῖραν ἐν τῷ βίῳ λαχόντες, σπανίως ἐκεῖ εἰσεχώρουν, ὅπως διασώσωσι τι τῶν ὑπολειπομένων κειμηλίων τῆς πάλαι εὐδοξίας, διότι αἱ συγκοινωνίαι αἱ τε διὰ ξηρᾶς καὶ αἱ διὰ θαλάσσης ἦσαν δυσκολώταται. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς μεγάλης τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἤρχισαν τὰ πράγματα ἐπαισθητῶς μεταβαλλόμενα περὶ τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἡ δουλεία καὶ ἡ ἄλλη κοινωνικὴ ἀταξία ἐμετριάσθησαν, φῶτά τινα ἀμυδρὰ παιδείας διεδόθησαν, πολὺ δὲ πλέον αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ ἐπιμιξίαι διευκολυνθεῖσαι διὰ τῆς πλείονος ἀσφαλείας καὶ διὰ σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων ἐλκύουσι καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν Ἀνατολὴν πλείστους Εὐρωπαίους, ἰδίως ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προΐστανται τοῦ νεωτέρου ἐν τῷ κόσμῳ πολιτισμοῦ. Ὅθεν καὶ ἀνασκαφαὶ ἐπιχειροῦνται καὶ ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι, ὁποίας οὐδὲ νὰ φαντασθῆ τις ἠδύνατο κατὰ τὸν ἡ' αἰῶνα. Ἀπ' Αἰγύπτου δὲ αὗται ἤρχισαν ὡς γνωστὸν πρῶτον, ἐξετάθησαν δ' ὕστερον μετὰ διάλειψιν ἐτῶν τινῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ἐξακολου-

Θῶσι δὲ γινόμεναι μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854 καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Ἄθως, Θάσος, Σαμοθράκη, Δωδώνη, Ἀσσυρία, Σινᾶ ὄρος, Φοινίκη, Κύπρος, Λυκία, Ἀλικαρνασσοί, Ἐφεσος, Τρῳάς, Πέργαμος εἶναι οἱ κυριώτατοι τόποι, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐνθυμίζουσι τὰς ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν γενομένας ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ ἰδιωτῶν τε καὶ ἐταιριῶν καὶ κυβερνήσεων, ἵνα τὰ ἐν τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὅμοια ἐπιχειρήματα ὡς γνωστότερα ἀποσιωπήσωμεν.

Ἐναργὲς δέ, φρονοῦμεν, καθίσταται εἰς πάντα προσεκτικὸν παρατηρητὴν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις συντελεσθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἐρευναὶ σχεδὸν πᾶσαι ἐγένοντο κατὰ συνέπειαν μεγάλων πολέμων ἢ ἀλλοίων ἐπικρατήσεων, προσελθουσῶν ἐκ τῆς ἐξελίξεως πολιτικῶν γεγονότων. Οὕτως ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα μοιραίως. Οὐδὲν νέον ἢ ὠφέλιμον ἐν τῷ κόσμῳ παράγεται ἐπὶ χρόνων ἡσυχαιᾶς εἰρήνης, ἥτις μᾶλλον ἴσως νάρκη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὀνομαστέα. Τοῦλάχιστον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τοῖς τόσον τεταραγμένοις, πολλὰ εὐκταῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἔργα διεξήχθησαν περὶ τὴν Μεσόγειον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τινὰ τούτων, τὰ ἀρχαιολογικά, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Τουρκίᾳ ἐγένοντο οὕτως, ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἠθέλομεν διότι λυπούμεθα βεβαίως βλέποντες ἀπογουνομένους πολλῶν καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι κατελάμπρουν ἐφ' ὅσον χρόνον ἐν αὐτοῖς ἔζησαν καὶ ἤκμασαν ἐν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ. Ἀλλά, ἐπειδὴ οὐδὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ ἄνευ αἰτίου, τὰ δὲ αἷτια τὰ ἐπαγαγόντα τὴν τε ἀπὸ αἰῶνων καὶ τὴν νῦν ἐν ταῖς περὶ τὴν Μεσόγειον χώραις κατάστασιν δὲν εἶναι ἄσχετα πρὸς μεγάλας ἀμαρτίας αὐτῶν τῶν ἡμετέρων προγόνων ὡς καὶ ἡμῶν τῶν νῦν ζώντων, πρέπει νὰ ἤμεθα μετριώτεροι εἰς τὴν ἐπικρίσιν τῶν κατὰ τὸ παρὸν γινομένων καὶ νὰ μὴ ἀπροσεκτῶμεν καὶ εἰς τὸ γενικὸν καλόν, ὅπερ ἐξ αὐτῶν παράγεται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἧς καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μέρος. Τῷ ὄντι τίς

δύναται ἐπεικῶς σκεπτόμενος νὰ μὴ δικαιολογήσῃ πως τὴν ἀπὸ τοῦ Σινᾶ ἢ τοῦ Ἄθω ἢ ἀπὸ τῆς Τρωάδος καὶ Ἐφέσου ἀφαιρέσιν καὶ μετακομιδὴν εἰς Εὐρώπην χειρογράφων ἢ ἔργων τέχνης, ἂν ἔμελλον ταῦτα ν' ἀπολεσθῶσι διὰ παντὸς ἀμελούμενα, ἢ φυλαττόμενα νὰ κρύπτονται ἀνωφελῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ μακρὸν χρόνον; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν δύναμαι, τὴν συνείδησίν μου ἀνερωτῶν. Ἴνα ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχω πικρῶς τὴν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων σύλησιν τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔπρεπε νὰ μὲ ἐπὶρρώσωσι διὰ τῶν πράξεών των οἱ ἐκεῖ ἔξω κατοικοῦντες ὁμογενεῖς μου, δεικνύοντές μοι τί ὄντως ἔπραξαν καὶ ἐνήργησαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀρχαίων τοῦ τόπου κειμηλίων. Καὶ ἂς μὴ εἴπωσιν, ὅτι δὲν τοὺς το ἐνθύμισε μέχρι τοῦδε κανεῖς ἐκ τῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου γένους. Ὁ Κοραῆς, γράφων ἐν ἔτει 1807 τὰ εἰς τὸν Ἴσοκράτην προλεγόμενα, ὡς ἐν τῶν προϋργιαιτάτων καὶ τοῦτο ἐσυμβούλευσε τοὺς συγχρόνους, τὴν διάσωσιν (ἐννοεῖται καὶ χρησιμοποίησιν) τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἔργων τέχνης, καὶ δὲν ὠκνησεν ὁ αἰόιδιμος καὶ κατὰ παραγράφους ἐτι λεπτομερῶς νὰ διαγράψῃ τὸν τρόπον ἐνεργείας, ὃν ἔκρινεν ὅτι ἔδει ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ τότε προσεστῶτες τῶν πόλεων εἰς ταύτην τὴν ἐθνωφελῆ ἐπιμέλειαν. Ἄλλ' ἐλάχιστας τῶν συμβουλῶν του καὶ μόλις μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἔκριναν εὐλογον ὀλίγοι τινὲς νὰ δεχθῶσι καὶ κατ' αὐτὰς νὰ ἐνεργήσωσιν, ἰδίως οἱ ἐν Σμύρνῃ. (*) Ἄλλ' εἶναι βέβαιον, καὶ ὅ

(*) Δὲν ἔχομεν κατὰ τὸ παρὸν ἱκανὰς καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίας, ἵνα δικαιώσωμεν ὅπως οὖν καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὁμογενῶν κοινοτήτων. Οὕτε πρέπει τὰ ἀνωτέρω γραφέντα νὰ ἐκληθεῖσιν ὡς ἱστορία ταλαίπωρος τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος παρ' ἡμῖν γενομένων καὶ γινομένων. Ἀλλῶς ἔπρεπε οὐκ ὀλίγα νὰ ἀναγράψωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ Ἑλλάδι πολλῆς περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀμελείας καὶ ἀδιαφορίας. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι πρὸ πολλῶν ἔτην ἠγανακτήσαμεν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀνωφελῶς, ὅτε ἐπίσημός τις τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν (νῦν μακαρίτης) ἠνέσχετο, ἐξ ἀπορίας ἴσως πιεζόμενος, νὰ ἀπεμπολήσῃ εἰς Παρισίους παπύρου Αἰγυπτιακοῦ κύλινδρον, ἐνέχοντα χειρόγραφον Ἑλληνικόν, χωρὶς καὶ νὰ τὸν ἀνελιξῶσι πρῶτον

Göthe τὸ εἶπε πρὸ πολλοῦ, ὅτι οὐδείς λαὸς βραδυπορῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ μένει ἀτιμώρητος. Ἄς αἰτιώμεθα λοιπὸν ἡμᾶς αὐτούς, ἂν γίνωνται περὶ ἡμᾶς τὰ γινόμενα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σωφρονήσαντες ἄς ἀλλάξωμεν τρόπον διαγωγῆς τέλους πάντων, ὥστε νὰ παύσωμεν αἰτιώμενοι ἄλλους τε καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προοιμιασάμενοι, ὅχι ἄνευ πολλῆς ἀνάγκης, χωροῦμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ Αἴγυπτος, ἐλέγμεν ἀρχόμενοι, ἐφιλοδῶρησεν ἡμῖν πρὸ τινων ἐτῶν ἀρχαῖά τινα κείμενα συγγραφέων Ἑλλήνων. Τούτων τὰ κυριώτατα ἦσαν λόγοι τέσσαρες τοῦ ῥήτορος Ὑπερίδου καὶ ἐν παρθένιον ἄσμα τοῦ ποιητοῦ Ἀλκμᾶνος, τὰ ὅποια ἅμα γνωσθέντα ὡς τοιαῦτα ἐξεδόθησαν καὶ διελευκάνθησαν πολλαχῶς ὑπὸ τῶν φιλολόγων. Τὸ δυστυχές ἐν τοῖς ἀξιολόγοις τούτοις εὐρήμασιν ἦτο, ὅτι οἱ πάπυροι οἱ ἔχοντες αὐτὰ περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Εὐρωπαίων διεσπασμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια· διότι οἱ πρῶτοι αὐτούς εὐρόντες ἐν τάφοις Ἀραβες τυμβωρύχοι τοὺς διέσχιζον ἐπίτηδες, ἵνα πωλῶσιν οὕτω ἀκριβώτερον ἐν πρὸς ἐν τὰ πολλὰ τεμάχια. Οὕτω δὲ περιήρχοντό τινα τούτων καὶ εἰς ἀφιλόλογους ἀγοραστὰς καὶ μόλις μετὰ πολὺν χρόνον ἀνεγνωρίζετο κατὰ τύχην ἢ ἀξία των παρὰ τῶν ἐπαϊόντων. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται τώρα περὶ τούτου. Ἄς εἰπώμεν ἀμέσως τὰ περὶ τῶν ἐσχάτως ἀναγνωρισθέντων ἀποσπασματίων τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν.

Ὁ ἔχων αὐτὰ πάπυρος εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διάφορά τινα σημειώματα πρόχειρα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν ἀρχαίων περιελάμβανον. Ἐχει λοιπὸν πρὸς ἄλλοις τισὶ ταῦτα τὰ ἀποσπασμάτια, πιθανῶς ὡς γυμνάσματα γραφῆς μαθητῶν, ὅπερ μάλιστα τεκμηριούται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πρῶτον τῶν τεμαχίων, τὸ τοῦ Εὐριπίδου εἶναι δις γεγραμμένον καὶ διαφόρως ἐν τισιν. Κατὰ τινα δὲ ἄλλα τεκμήρια, ἱκανῶς ἀσφαλῆ, ἐγράφη ὁ πά-

ἐνταῦθα λόγοι ὁμογενεῖς. Καὶ ἄλλος πάλιν ἄνθρωπος γραμμάτων (ὡσαύτως νῦν μακαρίτης) κατέχων συγγραφὴν ὄλην ἀνέκδοτον συγγραφείως ἐκκλησιαστικῆ τοῦ δ' αἰῶνος τὴν ἐπώλησεν ὁμοίως εἰς Γάλλον φιλόλογον, ἀδιαφοροῦσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς.

πυρος οὗτος ἐπὶ τῶν χρόνων Πτολεμαίου τοῦ φιλομήτορος περὶ τὸ 161 ἔτ. πρὸ Χρ. Ἐφοῦ δὲ πρὸ τινων ἐτῶν ἐξήχθη τῆς γῆς, ἀνῆκε πρῶτον εἰς τὸν περίφημον Αἰγυπτιολόγον Cham-pollion-Figeac, ἔπειτα ἐγένετο κτῆμα τοῦ Ἀμβροσίου Φιρμίνου Διδότου. Ὁ δὲ ἐν Παρισίοις εὐδοκίμως καλλιερῶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα H. Weil μελετήσας τὸ χειρόγραφον ἀρτίως ἐξέδωκε πανομοιούτως ἐν τοῖς *Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques en France*. Τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἡμεῖς δὲν εἶδομεν, ἄτε μήπω ἐλθοῦσαν εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς βιβλιομπορίας. Ἐνετύχουμεν δὲ κατ' αὐτὰς τῷ περιοδικῷ *Neues Rhein. Museum* (τεύχει α'. τοῦ λε'. ἔτους) ἔνθα ὁ Γερμανὸς φιλόλογος F. Blass, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Weil ἔργον, σταλὲν αὐτῷ φιλικῶς, μετεξέδωκε καὶ ἐπεξεργάσθη τὸ κείμενον τοῦ παπύρου καὶ ἐπλούτισεν ἰδίαις σημειώσειςιν. Ἐκρίναμεν λοιπὸν καλὸν νὰ ἀντιγράψωμεν ἐξ αὐτοῦ τὸ ὅλον τῶν στίχων, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου. Ὅστις δὲ θέλει νὰ μάθῃ καὶ μερικώτερα περὶ τῆς ποιότητος τοῦ παπύρου καὶ τῆς ὀρθογραφίας ἢ τῶν πολλῶν σφαλμάτων τῆς ἐν αὐτῷ γραφῆς καὶ ὅσα ὁ πρῶτος ἐκδότης καὶ ὁ δεῦτερος ἐξ εἰκασίας διώρθωσαν καὶ ὅσα ἔτι οἱ αὐτοὶ ἔγραψαν προσπαθοῦντες νὰ ἐξιχνιάσωσιν, εἰ δυνατόν, εἰς ποίαν τυχὸν τῶν ἀπολεσθεισῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀνήκουσιν οἱ ὡς πρῶτον τεμάχιον ἐκδιδόμενοι καλοὶ ὄντως στίχοι τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τίνος ἄλλου ποιητοῦ στίχοι εἶναι οἱ τὸ δεῦτερον ἀποτελοῦντες τεμάχιον, ταῦτα καὶ εἴ τι ἄλλο, δύναται ὁ βουλούμενος νὰ ἀναζητήσῃ παρ' αὐτῷ τῷ Weil καὶ τῷ Blass.

Ἴδου νῦν οἱ στίχοι κατὰ τὸν Blass.

« Εὐριπίδου.

Ἦ πάτερ, ἔχρῃν μὲν οὐδ' ἐγὼ λόγους λέγω
 τούτους λέγειν σέ· καὶ γὰρ ἀρμόζει φρονεῖν
 σὲ μᾶλλον ἢ 'μὲ καὶ λέγειν ὅπου τι δεῖ·
 ἐπεὶ δ' ἀφῆκας, λοιπὸν ἔστ' ἴσως ἐμὲ
 ἐκ τῆς ἀνάγκης τά γε δίκαι' αὐτὴν λέγειν.
 Ἐκεῖνος εἰ μὲν μείζον ἠδίκησέ τι,

οὐκ ἔμὲ προσήκει λαμβάνειν τούτων δίκην,
 εἰ δ' εἰς ἔμ' ἡμάρτηκεν, αἰσθέσθαι μ' ἔδει·
 ἀλλ' ἀγνοῶ δὴ τυχὸν ἴσως ἄφρων ἐγὼ
 οὔσ', οὐκ ἂν ἀντείπαιμι· καὶ τοι γ', ὦ πάτερ,
 εἰ τᾶλλα κρίνειν ἐστὶν ἀνόητον γυνή,
 περὶ τῶν γ' ἑαυτῆς πραγμάτων ἴσως φρονεῖ.
 Ἔστω δ' ὃ βούλει· τοῦτο, τί μ' ἀδικεῖ, λέγε.
 Ἔστ' ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ κείμενος νόμος,
 τῷ μὲν, διὰ τέλους ἣν ἔχει στέργειν ἀεὶ,
 τῇ δ', ὅσ' ἂν ἀρέσκη τάνδρῃ, ταῦτ' αὐτὴν ποιεῖν.
 Γέγονεν ἐκείνος εἰς ἔμ' οἷον ἤξιουν,
 ἔμοι δ' ἀρέσκει πάνθ' ἅ κακείνω, πάτερ·
 ἀλλ' ἔστ' ἔμοι μὲν χρηστός, ἠπόρηκε δέ·
 σὺ δ' ἀνδρὶ μ', ὡς φῆς, ἐγδίδως νῦν πλουσίῳ,
 ἵνα μὴ καταζῶ τὸν βίον λυπουμένη.
 καὶ τοῦ τοσαῦτα χρήματ' ἔστιν, ὦ πάτερ,
 ἃ μᾶλλον ἀνδρὸς εὐφρανεῖ παρόντα με;
 ἢ πῶς δίκαιόν ἐστιν ἢ καλῶς ἔχον,
 τῶν μὲν ἀγαθῶν με τὸ μέρος ὧν εἶχεν λαθεῖν,
 τοῦ συναπορηθῆναι δὲ μὴ λαθεῖν μέρος;
 Φέρ' ἦν ὁ νῦν δὲ λαμβάνειν μέλλων μ' ἀνῆρ
 (ὃ μὴ γένοιτο, Ζεῦ φίλ', οὐδ' ἔσται ποτέ,
 οὔκουν θελοῦσης οὐδὲ δυναμένης ἔμοῦ·)
 ἦν οὔτος αὔθις ἀποβάλλῃ τὴν οὐσίαν,
 ἑτέρῳ με δώσεις ἀνδρὶ; καὶ τ' ἐὰν πάλιν
 ἐκείνος, ἑτέρῳ; μέχρι πόσου τῆς τύχης,
 πάτερ, δὲ λήψει πείραν ἐν τῶμῳ βίῳ;
 Ὅτ' ἦν ἐγὼ παῖς, τότε σ' ἐχρῆν ζητεῖν ἔμοι
 ἀνδρ' ὧ με δώσεις· σὴ γὰρ ἦν τόθ' αἴρεσις·
 ἐπεὶ δ' ἄπαξ ἔδωκας, ἦδη ἴστί, πάτερ,
 ἔμὸν σκοπεῖν τοῦτ' εἰκότως· μὴ γὰρ καλῶς
 κρίνας', ἑμαυτῆς τὸν ἴδιον βλάψω βίον.
 Ταῦτ' ἔστιν· ὥστε μή με πρὸς τῆς Ἑστίας
 ἀποστερήσης ἀνδρὸς, ᾧ συνόκισσας·
 χάριν δικαίαν καὶ φιλόφρονον, πάτερ,
 αἰτῶ σε ταύτην· εἰ δὲ μή, σὺ μὲν βίᾳ
 πράξεις ἃ βούλει· τὴν δ' ἔμην ἐγὼ τύχην
 πεiráσομ', ὡς δεῖ, μὴ μετ' αἰσχύνῃς φέρειν.
 στίχοι ΜΔ.»

Πρόδηλον, ὅτι τ' ἀνωτέρω εἶναι ῥῆσις γυναικίος τινος, παρατ:

καλούσης τὸν πατέρα της, νὰ μὴ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν τωρινόν της ἄνδρα καὶ τὴν ἔξαναδώσῃ εἰς ἄλλον πλουσιώτερον. Περι-εργοὶ δέ, ὡς ὅμοιοι μέχρι τινός, οἱ ἐξῆς τοῦ Ἐννίου στίχοι, δια-σωθέντες παρὰ τῷ Κικέρωνι ἐν Rhetor. ad Heren. II, 24 :

Injuria abs te afficior indigna, pater,
nam si improbum esse Cresphontem aestumaveras,
cur me huic locabas nuptiis? sin est probus,
cur talem invitam invitum cogis linquere?

Οἱ δ' ἐξῆς στίχοι, ἀνεπίγραφοι φερόμενοι ἐν τῷ παπύρῳ, εἶναι πιθανῶς τοῦ Αἰσχύλου ἢ τινος αὐτοῦ μιμητοῦ. Ὅμιλεῖ δέ, ὡς φαίνεται, ἡ Εὐρώπη ὥστε ἴσως ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀπολεσθείσης τραγωδίας Αἰσχύλου, τῆς ἐπιγραφομένης Κἄρες ἢ Εὐρώπη.

— — — — —
«ταύρῳ τε λειμῶν ξένια πάμβοτος παρῆν.
τοιόν δε μὲν Ζεὺς κλέμμα πρεσβύτου πατρὸς
αὐτοῦ μένων ἄμοχθον ἤνυσεν λαβεῖν.
ἴν' οὖν τὰ πολλὰ κείνα διὰ παύρων λέγω,
γυνὴ θεῶ μιχθεῖσα παρθένου σέβας
ἤμειψα, παίδων δ' ἐζύγην ξυνάου
καὶ τρεῖς πονοῦσα τοὺς γυναικείους πόνους
ἐκαρτέρησ' ἄρουρα, κοῦκ ἐμέμψατο
τὸ μὴ ἔγενεκεῖν σπέρμα γενναίου πατρὸς.
ἐκ τῶν μεγίστων δ' ἠρξάμην φυτευμάτων
Μίνω τεκοῦσα· [δεύτερον δ' ἐγεινάμην]
Ῥαδάμανθον, ὅς περ ἀφθίτους παίδων ἐμῶν
εἴληχ' ἐπ' αἴας τέρμασι ζόας ἔχειν·
τὸ μὴ παρὸν δὲ τέρψιν οὐκ ἔχει φίλοις.
τρίτον δέ τοι νῦν φροντίς εἰ χειμάζεται
Σαρπηδόν', αἰχμὴ δ' ἐξ Ἄρεως καθίκετο·
κλέος γὰρ ἦκεν Ἑλλάδος λωτίσματος
πάσης ὑπερφέροντος ἀλκίμου στολῆς,
αὐχεῖ δὲ Τρώων ἄστου πορθήσειν βίαν·
πρὸς οὐ δέδοικα, μὴ τι μαργαίνων δορὶ
ἀνυπέρθατον δρᾶσθαι τε καὶ πάθη κακόν.
λεπτὴ γὰρ ἐλπὶς ἦδ' ἐπὶ ξυροῦ μένει,
μὴ πάντα παίσασ' ἐκχεῶ πρὸς ἔρματι.»

Τὰ δὲ ἐξῆς εἶναι ἐκ κωμωδίας ἀνωνύμου τινὸς ποιητοῦ·

α' Βρῆμα μὲν ἔστι, κοῦκ ἀκούσεται
οὐδεὶς παρῶν μου τῶν λόγων ὧν ἂν λέγω·
ἐγὼ τὸν ἄλλον, ἄνδρες, ἔτενήκειν πάλαι
αἰῶν' ὃν ἔζην, τοῦτό μοι πιστεύσατε.
ἤλλακτο τὸ καλόν, τὰγαθόν, τὸ σεμνὸν ὄν
τὸ κακόν· τοιοῦτον ἦν τί μου πάλαι σκότος
περὶ τὴν διάνοιαν, ὡς ἔοικε, κείμενον
ὃ πάντ' ἔκρυπτε ταῦτα κηφάνιζέ μοι.
νῦν δ' ἐνθάδ' ἔλθων, ὥσπερ εἰς Ἀσκληπιοῦ
ἐγκατακλιθεῖς, ὄπισθε τὸν λοιπὸν χρόνον
ἀναθεβίωκα, περιπατῶ, λαλῶ, φρονῶ.
Τὸν τηλικούτον καὶ τοιοῦτον ἦλιον
νῦν τοῦτον εὐρών, ἄνδρες, ἐν τῇ σήμερον
ὕμᾱς ὀρῶ, Λυκαθητὸν ἄρα, τὴν ἀκρόπολιν,
τὸ θέατρον· ἄριστον φιλόσοφος, μαθήματα.)

Σημειωτέον, ὅτι τοὺς δύο μάλιστα τελευταίους στίχους κά-
κιστα διατεθειμένους περιέχει ὁ πάπυρος, καὶ ὡς ἐκ τούτου
μεγάλως διαφέρει ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Blass τῆς τοῦ Weil. —
Ἔπονται τέλος δύο ἐπιγράμματα τοῦ Ποσειδίππου, γνωστοῦ
ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων ποιητοῦ, τάδε·

α Ποσειδίππου ἐπιγράμματα.

Ἑλλήνων σωτῆρα, Φάρου σκοπόν, ὦ ἄνα Πρωτεῦ,
Σώστρατος ἔστησεν Δεξιφάνου Κνίδιος·
οὐ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ σκοπαὶ οὐρεά θ', οἳ' ἐπὶ νήσων,
ἀλλὰ χαμαὶ χηλὴ ναύλοχος ἐκτέταται.
τοῦ χάριν εὐθεῖάν τε καὶ ὄρθιον αἰθέρα τέμων
πύργος δδ' ἀπλάτων φαίνεται ἀπὸ σταδίων
ἤματι· παννύχιος δὲ θέων σὺν κύματι ναύτης
ὄψεται ἐκ κορυφῆς πῦρ μέγα καίόμενον.
καὶ κεν ἐπ' αὐτὸ δράμοι Ταύρου κέρας, οὐδ' ἂν ἀμάρτοι
σωτῆρος, Πρωτεῦ, Ζηνὸς ὁ τῇ δε πλέων.

Ἄλλο.

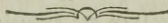
Μέσσον ἐγὼ Φαρίης ἀκτῆς στόματός τε Κανώπου
ἐμ περιφαινομένῳ κλίματι χῶρον ἔχω,
τῆς δὲ πολυρῆνου Λιβύης ἀνεμώδεα χηλὴν
τὴν ἀνατεινομένην εἰς Ἴταλὸν Ζέφυρον,

ἔνθα με Καλλικράτης ἰδρύσατο καὶ βασιλίσσης
 ἱερὸν Ἀρσινόης Κύπριδος ὠνόμασεν.
 ἀλλ' ἐπὶ τὴν Ζεφυρίτιν ἀκουσομένην Ἀφροδίτην
 Ἑλλήνων ἀγναὶ βαίνετε θυγατέρες,
 οἷθ' ἄλδς ἐργάται ἀνδρες· ὁ γὰρ ναύαρχος ἔτευσεν
 τοῦθ' ἱερὸν παντὸς κύματος εὐλίμενον.»

Παραβληθῆτω τὸ παρ' Ἀθηναίῳ τῷ Δειπνοσοφιστῇ (VII, p. 348) ἄλλο τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ σωζόμενον εἰς τὸ αὐτὸ ἱερὸν ἐπίγραμμα, στίχων ἑξ.—Τοῦ δὲ προτέρου ἐπιγράμματος, τοῦ εἰς τὸν φάρον, τὸ κείμενον ἐξήτασε φιλολογικῶς ὁ ἡμέτερος Ἴω. Οἰκονομίδης ἐν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τῆς Τεργεσταίας Κλειοῦς, ἔχων ὑπ' ὄψιν του μόνον τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ὀλλανδοῦ Cobet τὴν δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὴν τοῦ Weil, καὶ ἐποίησέ τινας ἀξιολόγους προτάσεις διορθώσεως. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφισβόλια, ὅτι καὶ ἄλλοι φιλόλογοι θὰ φιλοτιμηθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου νὰ μετεκδώσωσι καὶ διακαθάρωσι κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ πάντα τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀπλῶς μετατυπωθέντα λείψανα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.



Η ΩΛΙΑΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΑΥΤΗΣ.

Πρὸς νότον τῆς Πάρου κεῖται ἡ μικρὰ νῆσος Ὠλιάρος, ἣτις καλεῖται κοινῶς Ἀντίπαρος, μία τῶν κυκλάδων νήσων, χωριζομένη ἀπὸ τῆς Πάρου διὰ στενοῦ καὶ ἐπιμήκουσ πορθμοῦ ὀλίγον πρὸς μεσημβρίαν εὐρυνομένου· καλεῖται δὲ ὁ πορθμὸς οὗτος σήμερον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ναυτικῶν διαπόρι. Τὸ στενώτατον τοῦ πορθμοῦ εἶναι πλοῦς μόλις ἑνὸς τῆς ὥρας τετάρτου ἐν καιρῷ γαλήνης καὶ διὰ συνήθους κωπηλασίας. Ἡ μικρὰ τῆς Ὠλιάρου κί-

μη ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπέχουσα καὶ ἐπὶ τοῦ στε-
νοῦ τοῦ πορθμοῦ πρὸς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου κειμένη
ἔχει ἑπτακοσίους περίπου κατοίκους· μετὰ δὲ τῆς πρωτευούσης
τῆς Πάρου, τῆς Παροικίας, ἀποτελεῖ ἓνα δῆμον δευτέρας τάξεως,
μεθ' ἧς καὶ κατὰ ξηρὰν διὰ τοῦ πορθμοῦ καὶ κατὰ θάλασσαν
διὰ πλοιαρίων κοινωνεῖ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωρ-
γίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἀλιείαν. Ἡ νῆσος εἶναι ὄρεινὴ ὥσπερ καὶ
αἱ λοιπαὶ τῶν Κυκλάδων· ὅμως τὸ ἔδαφος τῶν ὀλίγων πεδινῶν
μερῶν καὶ τῶν κοιλάδων εἶναι ἐπιτήδειον εἰς τὴν φυτεῖαν τῆς
ἐλαίας καὶ τῆς ἀμπέλου. Ὁ οἶνος τῆς Ὠλιάρου εἶναι ἀριστος τὴν
γεῦσιν καὶ τὴν ἡδύτητα· ὅμως κατασκευάζεται λίαν ἀμελῶς καὶ
αὐτοσχεδίως ὥσπερ καὶ ὁ μέλας τῆς Πάρου οἶνος. Ὀλίγος σίτος
καὶ κριθὴ γίνεται πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων. Ὁ πορθμὸς εἶναι πο-
λύχθυς· καὶ ἀλιεύουσιν ἐν αὐτῷ ὁμοῦ Πάριοι καὶ Ὠλιάριοι. Πρὸ
ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἅπαντα τῆς νήσου τὰ ὄρη ἐκαλύπτοντο ὑπὸ
ἀγρίας ἐλαίας καὶ σχίνου· ἀλλ' ἡ μὲν ἀγρία ἐλαία ἀντὶ νὰ ἐξη-
μερωθῇ καὶ πλουτίσῃ τοὺς πτωχοὺς κατοίκους, παντελῶς ὑπ' αὐ-
τῶν ἐξηφανίσθη χρυσιμεύσασα εἰς καύσιμα ξύλα, ἡ δὲ σχίνος
ἔτι καὶ νῦν πρὸς τοῦτο εἶναι χρήσιμος. Ἡ Ὠλιάρος κέκτηται με-
ταλλικὸν πλοῦτον μολύβδου καὶ ψευδαργύρου· ἀλλ' ἡ μὲν μεταλ-
λεῖα τοῦ μολύβδου ἔνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ κακῆς πίστεως τῶν
συνεταιρισθέντων παντελῶς ἀπέτυχε· τὸν δὲ ψευδάργυρον ἐκμε-
ταλλεῖται ἐπιτυχῶς ἀγγλικὴ τις ἑταιρεία.

Ἄλλ' ἡ μικρὰ καὶ ἀφανὴς πρότερον νῆσος Ὠλιάρος ἐγένετο
περίφημος εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἀφ' οὔτου πρὸ
διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἐν αὐτῇ ὑπάρχον
σπήλαιον. Διότι πάντες σχεδὸν οἱ περιηγηταί, ὅσοι τὴν Ἀνα-
τολὴν ἐπισκέπτονται, πλεύουσιν εἰς Ὠλιάρον, ἵνα ἰδόντες θαυμά-
σωσι τὸ ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς κεκρυμμένον μεγαλοπρεπὲς
θέαμα, τὸ αὐτοφυὲς ἐκεῖνο τῆς φύσεως ἀριστοτέχνημα. Πλεύσας
δις πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν νῆσον καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς ἐπι-
σκεφθεὶς διατηρῶ μέχρι τῆς σήμερον ζωηρὰν τὴν ἐκ τοῦ θεάμα-
τος ἐκεῖνου ἐντύπωσιν, ἣν πολλάκις καὶ εἰς πολλοὺς τῶν φίλων
προφορικῶς ἀφηγήθην. Θὰ δοκιμάσω δὲ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ὅσον

δύναμαι, νὰ περιγράψω αὐτὸ δι' ὀλίγων προτάσεων πρὸ τῆς περιγραφῆς καὶ τινα ἱστορικά. Τὸ σπήλαιον τῆς Ὁλιάρου ἐγένετο γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς τῷ 1673 διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γάλλου πρέσβεως τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου de Nointel, ὅστις περιηγούμενος τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἦλθε καὶ εἰς Ὁλιάρον μετὰ πολυαριθμῶν ἀκολούθων, ὅπου ἐπληροφορήθη τὰ τοῦ σπηλαίου παρὰ τῶν ἐγχωρίων. Ὅμως ἕκτινος παλαιᾶς παραδόσεως, ἣτις μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς νήσου διασώζεται, εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου τὸ σπήλαιον ἦτο γνωστὸν. Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ναΐδιον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, ἐν ᾧ ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται τὴν ὀγδόην Μαΐου. Λέγουσι λοιπὸν οἱ τὴν παράδοσιν ἐκ τῶν ἐγχωρίων διαφυλάξαντες ὅτι ὅτε ποτὲ πολλοὶ τῶν Ὁλιαρίων καὶ Παρίων μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν ἦσαν ἐναυθὰ χάριν τῆς ἐορτῆς συνηθροισμένοι, εἶδον αἴφνης πειρατὰς Σαρακηνοὺς ἐκ τῆς παραλίας ἀνερχομένους. Κινδυνευόντων λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς δεήσεις πρὸς τὸν ἅγιον τραπέντων ἀνοίγεται παραχρῆμα ὡς ἐκ θαύματος τὸ τοῦ σπηλαίου στόμιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταφυγόντες ἐκρύβησαν καὶ ἐσώθησαν. Ἐντεῦθεν τὸ σπήλαιον ἐπωνομάσθη καταφύγιον. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀφ' ὅτου τὸ πρῶτον οἱ Σαρακηνοὶ κατέλαβον τὴν μεγίστην τῶν τοῦ Αἰγαίου νήσων, τὴν Κρήτην (823), οὐδέποτε ἐπαύσαντο φοβερὰς καταστροφὰς ἐκάστοτε ἐπιφέροντες καθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων. Ἐξ ἐκείνων τῶν ὀλεθρίων χρόνων τῆς ἐρημώσεως καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ καὶ ἀλλαγῆς τῶν νήσων οἱ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιτήδειοι τόποι ἔλαβον τὴν τῶν καταφυγίων ἐπωνυμίαν (Ἴδε Ross, Reisen auf den griechischen Inseln ἐν τῇ 18^η ἐπιστολῇ σελ. 66.). Τὸ σπήλαιον λοιπὸν τῆς Ὁλιάρου ἦτο γνωστὸν καὶ κατὰ τοὺς μέσους λεγομένους αἰῶνας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πιστεύω ὅτι τὸ σπήλαιον δὲν ἦτο ἄγνωστον, τοῦλάχιστον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δύο νήσων, Πάρου καὶ Ὁλιάρου. Πρῶτον διότι ἡ φυσικῶς ὠραιότητα τοποθεσία αὐτοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· ἔπειτα τὰ λείψανα ἀρχαίας ἐ-

πιγραφῆς εὐρεθείσης ἐν τῇ τοῦ σπηλαίου αὐλῇ καὶ δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ περιηγητοῦ Tournefort (ἴδε ὁδοιπορικῶν σελ. 288 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως) σαφῶς τοῦτο ἐπιβεβαιουῖσιν.

Ἀπὸ τῆς μικρᾶς τῆς Ὠλιάρου κόμης, ἣτις, ὡς προελέχθη, κεῖται εἰς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου ἄκρον, ὁδεύων τις φθάνει ἐντὸς δύο ὥρῶν διὰ τοῦ μὲν ὀμαλῆς, ποῦ δὲ ἀνωφεροῦς ὁδοῦ εἰς τὸ ἕτερον νότιον μεσημβρινὸν αὐτῆς ἄκρον ὑπὸ ἀκρώρειαν ὄρους μετρίου ὕψους, ὅπου ὑπάρχει τὸ σπήλαιον. Ἐνταῦθα ἰστάμενός τις ἐὰν μὲν στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς βορρᾶν βλέπει κάτω ὑπὸ τοὺς πόδας τὸν μεταξὺ τῶν δύο νήσων πορθμὸν ὡς περ μακρόν τινα αὐλῶνα πρὸς μεσημβρίαν διανοιγόμενον, τὰς δὲ ἀκτὰς καὶ τὰ ὄρη τῆς ἀντιπέρας κειμένης Πάρου ἐλαφρῶς περικαλυπτόμενα ὑπὸ τινος ἀεροειδοῦς χοιᾶς, ἣτις εἰς πάσας τὰς τοιαύτας ἀπόψεις παρέχει γραφικώτατον θέαμα. Ἐὰν δέ τις πάλιν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον στρέψῃ τὸ βλέμμα, καθορᾷ ὡς ἐν κύκλῳ περικειμέναις τὰς νήσους Ἴον, Σίκιον, Μῆλον, Κίμωλον καὶ Σίφον καὶ πλῆθος ἄλλο μικρῶν νησιδρίων καὶ μονήρων βράχων ὡς περ δορυφόρων τῇ Ὠλιάρῳ παρακειμένων, τὸ δὲ μεταξὺ πέλαγος ὡς πεδῖον αὐλακοτομημένον ὑπὸ τῶν διαφριζόντων κυμάτων. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ σπηλαίου θέσις. Ἡ δὲ αὐλὴ αὐτοῦ εἶναι καὶ αὐτὴ μέγα σπήλαιον θολωτόν, βλέπον πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἔχον εὐρεῖαν εἴσοδον καὶ μέχρι τοῦ θόλου ὑψηλήν. Καὶ τὸ μὲν ἔδαφος εἶναι ὀμαλόν, ἡ δὲ ὄροφὴ καὶ οἱ τοῖχοι ἐξ αὐτοφυῶν μὲν σταλακτιτῶν, ἀλλ' ἀγρίας καὶ πετρῶδους συστάσεως, κατὰ δὲ τὰ πλάγια παρὰ τὸ ἔδαφος ὑπάρχουσι παντοῖαι καταδύσεις ἀνθρώδεις, εἰς αἷς μετὰ μικρᾶς δυσκολίας δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι κεῖται παρὰ τὸν τοῖχον τὸ ναΐδιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐν δὲ τῷ βάθει τῆς αὐλῆς ἡ τοῦ πρώτου τούτου σπηλαίου ἀνοίγεται σκοτεινὸν χάσμα ἰκανῶς εὐρύ, τὸ στόμιον τοῦ ὑπὸ τὸ ὄρος ὑπογείου σπηλαίου. Παρὰ τὸ στόμιον κατέρχεται ἀνωθεν ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς μέγας σταλακτίτης, ὡς περ στήλη παχεῖα, ἐφ' ἧς προσδένουσιν οἱ ἐγχώριοι ὄδηγοὶ τὰ ἄκρα παχέων σχοινίων, ἀφ' ὧν ἡ τῶν καταβαι-

νόντων περιέργων ἀνθρώπων σωτηρία ἐξαρτᾶται. Ἡ θεὰ τοῦ ζοφώδους ἐκείνου χάσματος δὲν εἶναι πολὺ οἰκοδομητικὴ. Ὁ φιλόκαινος περιηγητὴς ἀρχίζει κάπως νὰ ὀκνή καὶ ἀποβάλλει μέγα μέρος τῆς περιεργείας καὶ τοῦ θάρρους· πάντως δὲ ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καταβαίνει μεταμελεῖται· ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους αἰσχύνῃ πολλοὺς καὶ ἄκοντας κατεβίβασε καὶ ἀνεβίβασεν ἀβλαβεῖς. Λέγουσιν ὅτι ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Ὁθων ἂν δὲν εἶχε παρισταμένην καὶ παροτρύνουσαν τὴν εὐκάρδιον ἀνασσαν Ἀμαλίαν δὲν ἔστεργε νὰ καταβῇ.

Ἡ διὰ τοῦ στομίου κατάβασις εἶναι βαθεῖα καὶ ἀπότομος· διὰ τοῦτο ὁ καταβαίνων καθιμᾷ πως ἑαυτὸν ἐκ τοῦ προσδεδεμένου κατὰ τὴν εἴσοδον στερεοῦ σχοινίου στηρίζων τοὺς μὲν πόδας ἐπὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐναλλάξ διευθύνων, τὰ δὲ νῶτα πρὸς τὸ ἔνδον τῆς εἰσόδου ἐστραμμένα ἔχων. Ἐφ' οὗ φθάσῃ τις εἰς τὸ κάτω ἔδαφος, προχωρεῖ ἔπειτα διὰ στενῆς καὶ ὀλισθηρᾶς καὶ σκοτεινῆς διόδου ἐχούσης μῆκος 20—25 βημάτων. Πρὸς τὸ πέρας δὲ τῆς διόδου ταύτης ἀνοίγεται ὑπὸ τοὺς πόδας χάσμα βαραθρῶδες, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ κινδύνου διέρχεται τις ἐντιθέμενος ὀρθὸς μεταξὺ τοῦ ἐξ ἑκατέρου τοῦ χεῖλους προσδεδεμένου σχοινίου καὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου. Διελθὼν τις τὸ μέρος τοῦτο, ὅπερ ἔχει εὖρος 8—10 βημάτων, φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν κρημνοῦ, ἐξ ἧς καταβαίνει διὰ κλίμακος ἐκ σχοινίων κατεσκευασμένης. Καὶ ἡ κατάβασις αὕτη εἶναι δυσχερής. Ἐφ' οὗ δὲ τις καὶ ἐκ ταύτης τῆς δυσκολίας ἀπαλλαγῇ καὶ προχωρήσῃ ὀλίγα βήματα πρὸς τὰ ἔνδον ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους ἴσταται τέλος ἐν τῷ τοῦ σπηλαίου κέντρῳ. Ἐνταῦθα περιμένει ὀλίγον χρόνον μέχρις οὗ ὁ ὀδηγὸς συλλέξῃ τὰ ἐκ τοῦ στομίου καταρριφθέντα πρὸ τῆς καταβάσεως φρύγανα καὶ ἀνάψῃ πυράν. Τούτου γενομένου διαφαίνεται αἴφνης ὥραϊον καὶ μαγευτικὸν θέαμα. Καὶ ὑπεράνω μὲν τῆς τοῦ θεῶντος κεφαλῆς ἀπλοῦται ὁ μέγας καὶ εὐρὺς τοῦ σπηλαίου θόλος, ὅστις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κοιλότητος τῆς τοῦ ὄρους κορυφῆς ἀποτελεῖται, κύκλω δὲ κατέρχονται ἀνώμαλοι τὴν ἐπιφάνειαν οἱ τοῖχοι, οἵτινες ἀπολήγουσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ ἔδαφος εἰς βαθεῖας παρεισδύσεις,

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θόλου ἀποκρέμονται σταλακτίται ὡς περ λογιχοειδῆ δόρατα ἢ κῶνοι, πολυέλαιοι, δένδρα πολυσχιδῆ καὶ πολύκλαδα, φυτά, ὧν τὰ φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς κοινῆς κράμβης, καρποὶ βοτρυώδεις. Πάντα τὰ σχήματα ταῦτα ἔχουσι πρὸς μὲν τὸ ἔνδον ἐντεριώνην, πρὸς δὲ τὸ ἔξω ὁμοιωμά τι φλοιοῦ τῶν δένδρων. Καθόλου δὲ οἱ σταλακτίται φαίνονται μᾶλλον ὡς ἀπολιθωμένα φυτά, πρὸς τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν σχηματισμὸν πολὺ ἀμιλλῶνται, παρὰ διαφανεῖς καὶ ἀπεκρυσταλλωμένοι λίθοι. Ἀπὸ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων κατέρχονται σταλακτίται εἰς τὸ ἐδάφος πολλαχοῦ ὡς παραπετάσματα ἢ τοξοειδεῖς αὐλαῖαι ἔχουσαι ἐντὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ποικίλας γραμμὰς καὶ παντοίους σχηματισμοὺς μετὰ κανονικῶν ἐλιγμῶν ὡς εἶναι ἕνια τῶν γεγραμμένων τοιοῦτου εἴδους ὑφασμάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν σταλακτιτῶν φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψούμενοι ὡς στελέχη λεπτὰ καὶ εὐθέα, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς κατ' εὐθειᾶν κατέρχονται καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἀνερχομένων. Οὐ μικρὸν τέρπει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἀπλοῦν καὶ φυσικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ποικίλον καὶ κανονικόν τῶν πολλῶν τοιοῦτων σχηματισμῶν. Φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑποχθονίῳ ἐκείνῳ ἐργαστηρίῳ νοῦς τις τεχνίτου διευθύνει σοφῶς ἅπασαν τὴν τῆς φύσεως ἀκάματον ἐργασίαν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν σχημάτων καὶ ἕτερον παραδοξότερον πρᾶγμα παρατηρεῖται. Νομίζει τις ὅτι οἱ σταλακτίται δὲν εἶναι ὕλη ἀδρανῆς καὶ ἀνόργανος, ἀλλὰ ζῶντα μέλη ὀργανικοῦ τινος σώματος ἔχοντα αἷμα καὶ σάρκα καὶ ἀκαταπαύστως πλασσόμενα. Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ὅπου κακοποιὸς τις χεὶρ ἀνθρώπου βιαίως ἀπέσπασε μέρος τι σταλακτίτου. ἐνταῦθα ἄρχεται πάλιν νέα θρέψις τοῦ ἀποκοπέντος μέρους, ἣτις μετὰ τινα χρόνον τελειοῦται οὕτως, ὥστε σαφῶς διακρίνεται τῆς παλαιᾶς ἢ νεωστὶ τραφεῖσα σὰρξ. Ὅμως τὸ λαμπρότερον τοῦ θεάματος εἶναι ἢ ἐκ τῆς ἀναφθείσης πυρᾶς προερχομένη ἀνταύγεια τῶν σταλακτιτῶν. Ὁ θόλος φαίνεται ὡς περ μικρὸς τις διάστερος οὐρανός, ἐν ᾧ οἱ σταλακτίται ὑποφωτιζόμενοι μαρμαίρουσιν ὡς περ κρεμαστοὶ ἀστέρες ἢ ὑπερμεγέθειαι ἀδάμαντες. Ὁ πολλαχοῦ λε-

πτότατος τῆς μαρμαρυγῆς χρωματισμός ἐπαυξάνει τὴν τοῦ θεά-
ματος τέρψιν. Ἡ αἴσθησις συναρπάζεται καὶ ὁ θεώμενος ἀπλή-
στως καὶ κεχηνῶς προσηλώνει ἄνω τὰ βλέμματα μέχρι οὗ τὸ
φῶς ὑπομαρανθῆ καὶ ἀποσβεσθῆ τέλεον ἢ πυρὰ καὶ εὐρεθῆ πάλιν
εἰς τὸ ψηλαφητὸν σκότος τοῦ ὑπογείου βράθρου. Ἄλλ' ἢ ἐκ τῆς
ἀντιθέσεως ταύτης ἐντύπωσις ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι τὸ θέαμα
μένει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀνεξάλειπτον τοῦ ἄπαξ αὐτὸ ἰδόντος καὶ
ἢ μεθ' ὅλης τῆς ζωηρότητος ἀναπόλησις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δὲν
εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἄν τὸ σπήλαιον εἰσεδέχετο ἐκ τοῦ στομίου
ικανὸν ἡμερινὸν φῶς, ὥστε παραχρῆμα καὶ ἀνέτως νὰ καθορῶν-
ται οἱ σταλακτιταί, θὰ ἀπέβαλλον πολὺ τῆς ἑαυτῶν καλλονῆς.
Ἐντεῦθεν προχωρῶν τις ὀλίγα ἔτι βήματα εἰς βάθος φθάνει εἰς
τὸ τοῦ σπηλαίου πέρας. Καὶ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τῷ ἰσταμένῳ καὶ
πρὸς τὸν μυχὸν ὄρωντι οἱ τοῖχοι ὑψοῦνται βραχῶδεις καὶ πολ-
λαχοῦ ὑπὸ τῶν σταλακτιτῶν φλοιωδῶς περιειλημμένοι· κατὰ δὲ
τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κατέρχονται ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας
τοῦ τοίχου τοῦ πυθμένος ἄλλοι σταλακτιταί σχηματίζοντες
πτυχᾶς πολλὰς κυματοειδεῖς· ἀπὸ δὲ σημείου τινὸς ὡς ἀπὸ κο-
ρυφῆς ἀποσχιζόμενοι δελτοειδῶς ποιοῦσι μακρὰ κράσπεδα ὡς περ
τὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν τοίχων τῶν παραθυρίων. Ἐν τῷ
μέσῳ ὑπὸ τὸ παραπέτασμα σχηματίζει ὁ βράχος εἰδός τι λα-
ξευτῆς εὐνῆς, εἰς ἣν κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ὀλισθηρὰ
ἀνάβασις. Ἐν δὲ δεξιᾷ οἱ τοῖχοι ἀπολήγουσιν εἰς καταγείους θα-
λάμους.

Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν θαλάμων ἀποστάζουσιν ἄνωθεν σταγόνες
ὑδατος γλυκέος. Ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ μυχοῦ ἐν δεξιᾷ ὑπάρ-
χει δένδρον ἔχον ὕψος μὲν 25 ποδῶν, σχῆμα δὲ πυραμίδος μετὰ
παραφυάδων ὁμοίων πρὸς τὰ ἄνθη τῆς κοινῆς κράμβης. Τὸ δέν-
δρον τοῦτο νῦν μὲν εἶναι μέλαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κεκακωμέ-
νον ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἀνθρώπων καὶ ἀναισθήτων πρὸς τὰ τῆς
φύσεως κάλλη· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ σοφωτάτου περιηγη-
τοῦ Tournefort ἅπαν λευκὸν καὶ ἀκέραιον. Περὶ αὐτοῦ λέγει
(ἐν ὁδοιπορικῷ, σελίδι 293) ὅτι ἦτο τὸ ὠραιότατον ἐν τῷ
κόσμῳ πάντων τῶν τοιοῦτου εἶδους δένδρων (diese Pyramide

ist wohl ohne Zweifel die schönste Marmorpflanze, die man in der Welt antreffen kann). Περὶ αὐτὸ ὑπάρχον καὶ ἄλλα μικρότερα φυτὰ ὁμοίου σχήματος. Ἐνταῦθα ἐπὶ τινος σταλακτίτου ὁ πρέσβυς de Nointel ἐτέλεσε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του λειτουργίαν κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων. Καὶ πρὸς μνήμην ἐνεχάραξε κάτωθι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λατινιστὶ

Hic ipse Christus adfuit
ejus natali die media nocte
celebrato MDCLXXIII.

Ἐν τέλει προσθέτω ὅτι τὸ τῆς Ὀλiviάρου σπήλαιον ὁσημέραι ἐρημοῦται ὑπὸ τῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτὸ παντοίων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀδιακρίτως θραύουσι τοὺς ὠραίους σταλακτίτας καὶ μεθ' ἐαυτῶν ἀποκομίζουσι πρὸς κόσμον τῶν οἰκιῶν. Διὰ τοῦτο δὲν βλέπει τις ὅλα τὰ πράγματα ἀκέραια, ὅσα οἱ παλαιότεροι περιηγήται περιέγραψαν. Λίαν ἐπαινετὸν θὰ ἦτο ἂν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ Πάρου, εἰς τὸν δῆμον τῆς ὁποίας ἀνήκει, ἐφρόντιζε καὶ ἔσωζεν ὅ,τι ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπελείφθη.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΘ' ΕΛΛΗΝΑΣ.

*Περὶ τῆς ιδρύσεως καὶ καθιερώσεως ἀγαλμάτων
καὶ ναῶν, ὡς αἰτίας τῆς ιερότητος
καὶ θρησκευτικῆς αὐτῶν λατρείας.*

Ἐν ἄλλαις διατριβαῖς, ἐκδοθείσαις ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾, εἰδείξαμεν πόθεν καὶ πῶς ἤρξατο ἡ τοῦ θεοῦ ἀπεικόνισις παρ' Ἑλλησιν ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, καὶ τίνα σημασίαν εἶχον παρὰ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. γ' ἀπὸ σελ. 177. καὶ δ' ἀπὸ σελ. 55.

τοῖς εὐσεβέσι τῶν Ἑλλήνων τὰ ἀρχαιότατα τῶν θεῶν ἀγάλμα-
 τα, ἃ οὐρανοπετῆ ἐνόμιζον οὗτοι καὶ ἔργα θεῶν, τοῖς ἀνθρώποις
 σταλέντα παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν εἰς φρουρὰν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν.
 Ἐντεῦθεν διετηροῦντο ταῦτα αἰετοτε ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορ-
 φῇ, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη, καὶ ὡς πολυτιμώτατα κειμήλια
 ἐν τοῖς ἀσφαλεστάτοις τῶν πόλεων τόποις, διότι ἐκ τῆς ἀσφα-
 λείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ τῶν πόλεων ἀσφάλεια
 καὶ σωτηρία. Ὅθεν ἐχθρικαὶ καὶ ἀντίζηλοι πόλεις, τοῦτο γινώ-
 σκουσαι, προσεπάθουν οἷς τρόποις ἠδύναντο νὰ ἀρπάσωσιν ἐκ
 τῶν πολεμίων τὰ προστατεύοντα αὐτοὺς θεῶν ἀγάλματα, διότι
 μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ κατοχὴν τούτων ἔπαυεν ἡ προστασία
 αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολεμίων, καὶ τότε ἡ ἦττα αὐτῶν ἦτο δυνατὴ
 καὶ εὐκολος. Τοιαύτην ἔνοιαν ἔχει ἡ ἐκ τοῦ Ἰλίου ἀρπαγὴ τοῦ
 Παλλαδίου ὑπὸ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεώς, καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ τήρη-
 σις ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑστίας τῶν ἐκ Τροίας δῆθεν μετακομισθέν-
 των ὑπὸ Αἰνείου ἱερῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων ἐν πόλεσι
 τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ
 ἀποικίαι.

Ἡ ἱερότης τῶν τοιούτων ἀγαλμάτων, ἡ καὶ ἄλλων θρησκευ-
 τικῶν ἱερῶν, προήρχετο ἐξ αὐτῆς τῆς θεοθεν καταγωγῆς των·
 διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν πεπληρωμένα ἐκ τῆς χάριτος καὶ τοῦ
 πνεύματος τοῦ θεοῦ, οὗ ἀφομοιώματα ἦσαν ταῦτα, καὶ ὑφ' οὗ
 ἐπέμφθησαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἱερότης αὕτη ἐνυ-
 πῆρχεν ἐν αὐτοῖς αἰετοτε καὶ οὐδέποτε κατέλειπεν αὐτά.

Ὅσα ὅμως ἀγάλματα θεῶν ἐπλάσθησαν ὕστερον ἕνεκα τῆς
 προόδου τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης ὑπὸ ἀν-
 θρωπίνων χειρῶν εἴτε κατὰ μίμησιν αὐτῶν τῶν θεοπέμπτων
 εἴτε μὴ, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα τὴν ὕλην καὶ τὴν μορ-
 φὴν, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ λαμπρότατα καὶ τελειότατα τῆς τέχνης
 ἔργα, δὲν εἶχον τὴν ἱερότητα ἐκεῖνων εἰ μὴ μετεδίδοτο αὐτοῖς δι'
 ἱεροτελεστίας γνωστῆς τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς πιστοῖς μόνοις, ἧς
 μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιστεύετο ὅτι ἐπληροῦτο τὸ νέον χειρο-
 ποίητον ἄγαλμα θεοῦ τινος ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἀπὸ
 τοῦδε κατοικητήριον αὐτοῦ· καὶ οὕτω καθίστατο ἀντικείμενον

θησκευτικῆς λατρείας, καὶ ἡ ἱερότης αὐτοῦ ἠῤξανε μὲ τὴν πρόσο-
δον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πιστῶν δῆλωσιν τῆς ἐπενερ-
γείας αὐτοῦ διὰ θαυμάτων. Διὸ ὅσον ἀρχαιότερον εἶναι ἀγαλμά-
τι, τοσοῦτον σεβαστότερον καὶ ἱερώτερον. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐν Ἀ-
κροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀριστουργήματος τοῦ Φειδίου, τῆς χρυσε-
λεφαντίνης Ἀθηναῆς, οὐδέποτε ἐξισώθη πρὸς τὴν τῆς Πολιάδος
Ἀθηναῆς, τοῦ οὐρανοπετοῦς ἐκείνου ξυλίνου καὶ δυσμόρφου παναρ-
χάιου ἀγάλματος τῆς θεᾶς ταύτης, τοῦ ἐν τῷ Ἐρεχθεΐῳ τηρου-
μένου καὶ μετ' ἄκρας εὐλαθείας καὶ τιμῆς φυλασσομένου ὑπὸ
ἱερείων καὶ θεραπόντων πολλῶν. Ἡ αὐτὴ διαστολὴ ὑπῆρχε καὶ
ἐπὶ ἄλλων νέων καὶ ἀρχαίων ἀγαλμάτων πολιούχων θεῶν ἄλλων
πόλεων. Καὶ ἡμεῖς νῦν διαστέλλομεν ὡσαύτως τὰς εἰκόνας τῆς ἡ-
μετέρας θρησκείας οὐχὶ κατὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν
ῤλην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν σωζομένην περὶ αὐ-
τῶν παράδοσιν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς θαυματουργοῦ δυ-
νάμεως. Καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως δὲν ἀποδίδομεν θρησκευτικὴν λα-
τρείαν εἰς εἰκόνα, ἅμα ἐξελθοῦσαν τῶν χειρῶν τοῦ ζωγράφου,
οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦναι αὕτη τὴν τέχνην καὶ τὴν ῤλην, ἂν προη-
γουμένως δὲν κατατεθῆ ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς ναόν τινα, ἐν ᾧ τε-
λεῖται τακτικῶς λειτουργία. Οὕτως ἀποκτᾷ αὕτη ἱερότητα, καὶ
μετὰ τοῦτο ἀποδίδεται αὐτῇ θρησκευτικὴ λατρεία παρὰ τῶν
πιστῶν, διότι τότε πιστεύεται ὅτι ἐνοικεῖ ἐν αὐτῇ θεία χάρις.

Τὰ περὶ ἱερότητος ἀρχαίων καὶ νέων ἀγαλμάτων ρηθέντα ἰσχύ-
ουσι καὶ ἐπὶ ἀρχαίων ἱερῶν τόπων καὶ ναῶν καὶ παρὰ τῶν ὕστε-
ρον ὑπὸ ἀνθρώπων ὀρισθέντων τόπων καὶ οἰκοδομηθέντων ναῶν
πρὸς λατρείαν τοῦ θείου. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οἱ ἱεροὶ τόποι, οὓς ἐξ ἀρ-
χῆς οἱ ἄνθρωποι ἐξέλαβον καὶ ἐπίστευσαν ὡς κατοικητήρια θεῶν,
καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἶπομεν¹⁾, καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτίσθησαν ἐν ἀρχαίοις
χρόνοις ὑπὸ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, φίλων ἢ ἱερέων ἢ τέκνων αὐτῶν
τῶν θεῶν, οὗτοι πάντες ἔφερον ἐξ ἀρχῆς τὴν ἱερότητα, καὶ διὰ
τοῦτο ἐν αὐτοῖς ἐτελεῖτο ἀείποτε ἡ τῶν θεῶν λατρεία· ὅσοι ὁμως
τόποι ὠρίσθησαν ὕστερον εἰς λατρείαν θεῶν καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτί-
σθησαν ἐπ' αὐτῶν, οὗτοι πάντες, ὅπως κατασταθῶσιν ἱεροὶ καὶ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. α' σελ. 387 κ. ἑ.

ἐν αὐτοῖς τελῆται λατρεία τοῦ θείου, ἔδει προηγουμένως νὰ καθιερωθῶσι διὰ ἱεροτελεστίας, ὅπως καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀγάλματα. Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἱεροτελεστίας ἐπιστεύετο ὅτι ὁ θεὸς προσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ οὕτω προστατεύει καὶ σώζει τοὺς λατρεύοντας αὐτόν. Ἐνευ τῆς ἱεροτελεστίας ὅμως καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ κτισθεὶς ναὸς εἶναι κοινὸς τόπος καὶ κοινὸν οἰκοδόμημα ἄχρηστον πρὸς λατρείαν θεοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτο οὐδόλως τοῖς ἀνθρώποις σεβαστὸν καὶ ἀπαραβίαστον, ὡς μὴ προστατευόμενον παρὰ θεοῦ τινος.

Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς τῆς ἱεροτελεστίας. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὰ μυστηριώδη ἱερά, ἃ ἐτελοῦντο κρύφα ὑπὸ τῶν πιστῶν, καὶ ὧν οὐδέποτε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐσυγχωρεῖτο ἡ γνωστοποιήσις αὐτῶν εἰς ἄλλους, διότι ἡ γνωστοποιήσις αὐτῶν ἦτο οὐ μόνον μέγιστον ἁμάρτημα, καὶ ὡς τοιοῦτο προεκάλει τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν γνωστοποιησάντων αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἠδύνατο γνωστοποιηθεῖσα νὰ ἐπενέγκῃ ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα κατὰ τῶν πιστῶν· διότι καὶ οἱ τούτων ἐχθροὶ ἠδύνατο δι' αὐτῆς νὰ ἐκκαλέσωσι τὸν θεὸν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν καὶ νὰ ἔχωσιν οὕτω τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ τοιαύτη ἱεροτελεστία ἐξετελεῖτο κρύφα καὶ ἐνώπιον ὀλίγων ἱερῶν προσώπων, ἅτινα ἐλάβαν μέρος εἰς αὐτήν, καὶ ἅτινα συμφέρον εἶχον νὰ τηρῶσιν αἰεῖποτε μυστικὸν τὸν τρόπον ταύτης καὶ ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς.

Τούτου ἕνεκα ὅπως οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν περὶ τῶν κυρίως μυστηρίων, διότι τούτων ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο ἐν ἀποκρύφῳ καὶ ἐνώπιον τῶν μεμυημένων, καὶ ἐτηρεῖτο αἰεῖποτε μυστικῇ, οὕτως οὐδὲν σχεδὸν καὶ περὶ τῆς ἀποκρύφου ἱεροτελεστίας τῶν πρὸς καθιέρωσιν ναῶν καὶ ἀγαλμάτων γινομένων γινώσκομεν· διότι οὔτε ἱερεῖς οὔτε ἄλλοι ἐτόλμων νὰ γνωστοποιήσωσι τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῆς, καὶ ἂν ποτε ἤρχοντο ὅπωςδὴποτε εἰς γινῶσιν αὐτῶν. Ὅσα δὲ ἡμῖν γνωστὰ περὶ τούτων ἐκ συγγραφέων καὶ ἐκ τῆς καθόλου λατρείας τοῦ θείου παρ' Ἑλλήσιν εἰσὶ ταῦτα. Πρῶτον ἔδει νὰ ἐρωτηθῇ διὰ μαντειῶν ἢ ὅπωςδὴποτε ἄλλως ὁ θεὸς ἂν ἀρέσκηται νὰ δεχθῇ τὸ προσφερόμενον αὐτῷ ἀγαλμα,

ναὸν ἢ ἄλλο τι. Καὶ ἂν μὲν ἀπεδέχετο δι' αἰσίων σημείων, τότε προέβαινον εἰς τὴν καθιέρωσιν αὐτοῦ, ἄλλως ὅμως οὐχί. Ἐπὶ τὴν ἀποδοχὴν ἦτο σχεδὸν πάντοτε βεβαία διότι, ἂν ὁ θεὸς ἐρωτώμενος κατὰ πρῶτον δὲν ἔδιδε σημεῖα ἀποδοχῆς, ἐπανελαμβάνετο καὶ πάλιν ἢ ἀμέσως ἢ μετὰ καιρὸν ἢ ἐρώτησις διὰ θρησκευτικῶν μέσων, ἕως οὗ ἐδηλοῦτο καταφανῶς ἡ θέλησις αὐτοῦ, ὡς ἐγένετο καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας περιστάσεις. Δηλωθείσης τῆς συγκαταθέσεως τοῦ θεοῦ, τότε προέβαινον εἰς τὰ τῆς ἱεροτελεστίας τῆς ἰδρύσεως καὶ καθιερώσεως. Καὶ ἂν μὲν τὸ εἰς τὸν θεὸν προσφερόμενον ἦτο ἀγάλμα, ἢ ἄλλο τι κινητὸν ἀνάθημα, ἐκομίζετο τοῦτο διὰ πομπῆς καὶ δαδουχίας καὶ ἁσμάτων εἰς τὸν ναὸν ἐπομένων τῶν πιστῶν. Ἐν ὅμως ἦτο ναὸς, ἔδει πρὸ τῆς ἱεροτελεστίας νὰ ἰδρυθῆ ἢ θυμέλη ἢ ὁ βωμὸς πρὸ τοῦ ναοῦ¹⁾, καὶ ἢ ἱερὰ τράπεζα πρὸ τοῦ ἀγάλματος ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, ἐφ' ἧς ἐτίθεντο τὰ ἅπυρα ἱερὰ, οἷον ἀπαρχαὶ καρπῶν, ἄνθη, στέφανοι κ.τ.λ., ὁ ἐν τῷ ναῷ ἀκοίμητος λύχνος, τὸ θυμίαμα ἐκ θύου ἢ θύμου, λιβάνου καὶ ἄλλων ὕστερον ἀρωμάτων, καὶ νὰ ἐκτελεσθῆ ἢ διὰ στεφάνων ἐξ ἀνθέων ἢ ἐκ κλάδων φυτοῦ ἀρεστοῦ τῷ θεῷ στέψις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος καὶ πάντων τῶν τοῦ ναοῦ πραγμάτων.

Ταῦτα πάντα τηρούμενα καὶ ἐκτελούμενα κατ' ἐνιαυτὸν ἢ καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος, καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐξετελέσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ καθιερώσει καὶ ἀνιδρύσει τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ διότι ἡ αὐστηρὰ τήρησις καὶ ἐκτέλεις τῶν ἅπαξ καθιερωθεισῶν τελετῶν, καὶ ἡ ἄνευ νεωτερισμῶν καὶ μεταβολῶν ἐκτέλεις αὐτῶν, ἦτο ἱερὸς καὶ ἀπαράβατος θρησκευτικὸς νόμος, οὗ ἡ παράβασις καὶ ἀθέτησις συνεπῆγε δεινὰ ἐπακόλουθα κατὰ τὴν θρησκευτικὴν πεποιθήσιν τῶν πιστῶν, ὡς ἀλλαχοῦ ἀπεδείξαμεν²⁾.

Τούτων πάντων ἐκτελεσθέντων ἤρχιζεν ἡ ἱεροτελεστία τῆς

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. 1, 395.

2) Αὐτ. 3, 293 καὶ 299.

ιδρύσεως¹⁾. Ἐπειδὴ πάσης ἱεροτελεστίας κύρια στοιχεῖά εἰσι θυσία καὶ προσφοραί, εὐχαὶ καὶ δεῖπνα, εἰς ἃ ἐν μεγάλαις ἑορταῖς προσετίθεντο καὶ ἀγῶνες, εἰκάζομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ τελετῇ τῆς ιδρύσεως τῶν ἱερῶν τὰ αὐτὰ ἐξετελοῦντο. Ἄν ὅμως αἱ τῆς ιδρύσεως εὐχαὶ ἦσαν στερεότυποι τρόπον τινὰ καὶ ἀμετάβλητοι, ὡς παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ἐγκαινιάσει τῶν ναῶν, καὶ ἂν εἶχον ἰδιαίτερα τινὰ καὶ ποῖα ἐν ἐκάστη περιστάσει, ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς δι' ὃν λόγον εἴπομεν. Τὰ εἰς θυσίαν ὅμως προσφερόμενά εἰσιν ὁπωσοῦν γνωστὰ, ὡς μὴ ἀπόρρητα καὶ μυστικά.

Ἐν τῷ Πλούτῳ²⁾ τοῦ Ἀριστοφάνους βλέπομεν ὅτι ἐν τῇ ιδρύσει τοῦ θεοῦ τούτου προηγείται τις φέρων δᾶδας ἡμμένας, ἔπεται δὲ γυνὴ φέρουσα σεμνῶς χύτρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένη.

Περὶ τῶν χυτρῶν τούτων παρατηρεῖ ὁ σχολιαστὴς ἐνταῦθα ὅτι «ἔθος ἦν ἐν ταῖς ιδρύσεσι τῶν ἀγαλμάτων ὀσπρίων ἐψημένων χύτρας περιπομπεῦσθαι ὑπὸ γυναικῶν ποικίλως ἡμφιεσμένων» καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἢ ἄλλος·

«Ἀφιεροῦντές τι ἐν ναοῖς ἢ καθιδρύοντες αὐτοὺς ἔθος εἶχον

1) Ἡ λέξις ἱδρυσίς καὶ ἱδρύω δηλοῖ κυρίως τὴν ἐν οἰκίῳ τόπῳ θέσιν τοῦ ἀγάλματος καὶ παντὸς ἄλλου ἀναθήματος· ἀλλὰ πλὴν τούτου, ὅπερ ἀληθῶς ἐγένετο, καὶ τὰ τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς πάντα ἃ προεκάλει ἢ πράξις αὐτῆ. Ὅθεν καὶ τὸ ἱδρῦμαι λέγεται ἐπὶ τοῦ ἐκτελοῦντος τὴν πράξιν· ὡς παρὰ Πλάτωνι ἐν Πρωταγ. 322· «ἐπεχειρεῖ βωμοὺς τε ἱδρῦσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν». Ὁ αὐτὸς ἐν Νόμ. 10, 910· «ἱερά καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἱδρῦμενοι». Ἐντεῦθεν τὸ παρὰ Λυκούργῳ κατὰ Δεωκράτους ἐν ἀρχῇ «ἦρωες οἱ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἱδρυμένοι» δηλοῖ τοὺς τῶν φυλῶν ἦρωας, ὅσοι εἶχον βωμοὺς καὶ ἱερά καὶ ἀγάλματα καθιερωμένα ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἐλατρεύοντο.

2) στιχ. 4194·

Ἰδρυσόμεθ' οὖν αὐτίκα μάλα· . . .

ἀλλ' ἐκδότω καὶ δεῦρο δᾶδας ἡμμένας,

ἔχον προηγῆ τῷ θεῷ σὺ, . . .

Ἐγὼ δὲ τί ποιῶ;

τὰς χύτρας, αἷς τὸν θεὸν

ἱδρυσόμεθα, λαβοῦσ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρε

σεμνῶς· ἔχουσα δ' ἤλθες αὐτὴ ποικίλη.

προσάγειν χύτρας ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως μεστάς, ἢ πελάνων καὶ ὄσπριων ἀλληλεσμένων· προωδοποιοῦν δὲ φέρουσαι ταῦτα ἐπὶ κεφαλῆς γυναῖκες σεμναί.» εἶτα

«Ἐπὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ ὅποτε μέλλοιεν βωμοὺς ἀφιδρύειν ἢ ἀγαλμα θεοῦ, ἔψοντες ὄσπρια ἀπῆρχοντο τούτων τοῖς ἀφιδρυμένοις, εὐχαριστήρια ἀπονέμοντες τῆς πρώτης διαίτης· ὅθεν καὶ ἐν ταῖς Δαναίσι

Μαρτύρομαι δὲ Ζηνὸς Ἐρκείου χύτρας,
Παρ' αἷς ὁ βωμὸς οὗτος ἰδρύθη ποτέ.»

Ὅμοιά τινα φαίνεται ὅτι ἐγίνοντο καὶ ἐν τῇ καθιερώσει ἰδιωτικῶν ἱερῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ παντὸς πολίτου· ἔνθα πιθανὸν ὅτι παρευρίσκοντο πλὴν τῶν τῆς οἰκίας μελῶν καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ οἰκογενειάρχου. Ἰδίως περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ καθιερώσεως τοῦ κτησίου Διὸς, τοῦ προστάτου καὶ ἐφόρου οὐ μόνον τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς περιουσίας πολίτου τινός, ἀφ' ἧς καὶ ὁ θεὸς κτήσιος λέγεται, μανθάνομεν ἐξ Ἀθηναίου¹⁾, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων ἀκμάσας Ἀντικλείδης ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῷ ἐξηγητικῷ αὐτοῦ θρησκευτικῶν ἐθίμων καὶ πράξεων γράφει· «Διὸς κτησίου σημεῖα ἰδρῦσθαι χρὴ ὧδε· καθίσκον καινὸν δίωτον ἐπιθηματοῦντα, στέψαντα ὧτα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ ἐκ τοῦ ὤμου τοῦ δεξιοῦ καὶ ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ κροκίου, καὶ ἐσθεῖναι ὅ,τι ἂν εὕρης καὶ εἰσχέαι ἀμβροσίαν· ἢ δ' ἀμβροσία ὕδωρ ἀκραιφνές, ἔλαιον, παγκαρπία· ἅπερ ἔμβαλε.»

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῇ ἰδρύσει ναῶν, βωμῶν, ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων προηγοῦντο ἄνδρες φέροντες δᾶδας ἀνημμένας, εἶποντο δὲ γυναῖκες σεμναί, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσαι χύτρας, πλήρεις ὄσπριων ἐψημένων ἢ ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως καὶ πελάνων· καὶ ὅτι αἱ χύτραι αὐταὶ ἔδει νὰ ὦσι νέαι, δίωτοι καὶ ἐστεμμένοι ἐρίῳ λευκῷ, καὶ νὰ φέρωσι τὴν ῥηθεῖσαν ἀμβροσίαν. Τῶν χυτρῶν τούτων ἦσαν πιθανῶς καὶ τὰ κεράμια ἀγγεῖα, κέρνος καὶ κοτύλος, ἃ εἶχον ἐν αὐτῷ κατ' Ἀθηναίων²⁾ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, ἐν οἷς ἦσαν ἄδριμιοι,

1) Ἐν βιβλ. ΙΑ' σ. 473.

2) Ἐν βιβλ. ΙΑ', σ. 476 καὶ 478.

μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάθυρα, ὄχροι, φακοί, κύαμοι, ζειαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, οἶον ἔριον ἄπλυτον».

Πάντα ταῦτα, εὐχαριστήρια τοῖς ἀφιδρυμένοις καλούμενα, καὶ σύμβολα τῆς πρώτης τῶν ἀνθρώπων διαίτης ὄντα, ἐκομίζοντο ἐν πομπῇ καὶ ἐπὶ καθαρῶν καὶ πολυτελῶν σκευῶν ὑπὸ ἀγνῶν προσώπων, μάλιστα δὲ ἱερῶν παρθένων, λαμπρῶς ἐνδεδυμένων, καὶ κατετίθεντο πρὸ τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ἣτις ἴστατο πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, τὰ δὲ ἐκαίοντο ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἵσταμένου βωμοῦ. Διὸ πρὸ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως ναῶν ἔδει νὰ προὔπαρξη, ὡς εἴπομεν, ὁ βωμὸς καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς λατρείας τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ ἢ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ. Τὰ εἰς θυσίαν προσφερόμενα βεβαίως ἦσαν οὐχὶ τὰ αὐτὰ πάντοτε, ἀλλὰ διάφορα κατὰ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ εἰς ὃν προσεφέροντο· διότι οὐχὶ τὰ αὐτὰ θύματα προσεφέροντο τοῖς θεοῖς πᾶσιν, οὐδὲ ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς λατρείας ἦτο συνήθης ἐπὶ πᾶσι¹).

Πάντα ταῦτα τὰ δῶρα, κομιζόμενα τοῖς θεοῖς ἐπὶ κανῶν ἢ ἀγγείων, ἦσαν ἐστεμμένα ἢ δεδεμένα μὲ ταινίας, εἰς σημεῖον τῆς ἱερότητος καὶ τελειότητος αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη παρ' Ἀθηναίω²), ὡς καὶ νῦν βλέπομεν ἐν πολλοῖς μνημεῖοις τῆς τέχνης ἐπὶ ἀναγλύφων καὶ μάλιστα ἀγγείων, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται τοιαῦτα προσφερόμενα δῶρα, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι στέφανοι καὶ ταινίαι καὶ ἄνθη. Ἐστέφοντο ὡσαύτως διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἄγαλμα καὶ πάντα τὰ τοῦ ναοῦ πράγματα καὶ οἱ

1) Βλ. Ἐρμαννον ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2. §. 6.

2) Ἐν βιβλ. ΙΕ', 674. «Ἀριστοτέλης ἐν τῷ συμποσίῳ φησὶν, ὅτι οὐδὲν κολοβὸν προσφερόμεν πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ τέλεια καὶ ὅλα. Τὸ δὲ πλήρες τέλειόν ἐστι· τὸ δὲ στέφειν πλήρωσίν τινα σημαίνει. . . ἔοικεν ὁ στέφανος τοῦτο ποιεῖν βούλεσθαι. Διὸ καὶ περὶ τὰ πένθη τούναντιον παρασκευάζομεν· ὁμοιοπαθεία γὰρ τοῦ κεκηκότος κολοβοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει».

μετέχοντες τῆς τελετῆς ἱερεῖς καὶ ὑπηρεταὶ καὶ πάντες οἱ παρίσταμενοι¹⁾).

Πρὸ τῆς ἱεροπραξίας λαμβάνων τὰ προσφερόμενα ὁ ἱερεὺς ἢ καὶ ὁ ἐκτελῶν ἔργα ἱερέως κατέθετε ταῦτα ἐπὶ τῆς ἱεράς τραπέζης πρὸ τῷ ἀγάλματος καὶ ἔρραινε αὐτὰ, τὸν ναὸν καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους εἰς τὴν τελετὴν διὰ κλάδου δένδρου ἢ φυτοῦ ἱεροῦ τῷ θεῷ, εἰς ὃν προσεφέροντο τὰ δῶρα, ὃν κλάδον ἐνέβαπτεν εἰς τὸ ἐντὸς λεκάνης²⁾ ὕδωρ, ὃ ἐλαμβάνετο ἐξ ἱεράς πηγῆς, ῥεούσης ἢ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἢ πλησίον αὐτοῦ, ἢ ἐκ παραρρέοντος ποταμοῦ³⁾. Ἦτο δὲ ὁ ῥαντισμὸς οὗτος ἀναγκαῖος, ὅπως ἐξαγινθῶσι δι' αὐτοῦ πάντα τὰ εἰς τὴν τελετὴν προσφερόμενα καὶ πλησιάζοντα τῷ θεῷ πρόσωπα καὶ πράγματα.

Πάντες δὲ οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ἱεροτελεστείαν ἱερεῖς, ἱέρειαι καὶ λοιποὶ ἔφερον λευκὰ νέα ἢ νεοπλυτῆ ἐνδύματα εἰς δῆλωσιν ἐξωτερικῆς καθαριότητος⁴⁾, καὶ ὑποδήματα νέα ἢ καθαρά⁵⁾· διότι καθαρὸς καὶ ἅγιος ὁ θεὸς νομιζόμενος, ἔδει καὶ πάντες οἱ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι νὰ ᾧσι καθαροὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ὅτε ὅμως ἡ ἱεροτελεστία ἐγένετο ἤρωσιν ἢ νεκροῖς ἢ καταχθονίοις θεοῖς, συνήθη ἦσαν ἐρυθρὰ ἐνδύματα ἢ φοινικίδες, ὡς γίνεται τοῦτο δῆλον ἐν Πλούτ. Ἀριστ. 21, Δυσίου κ. Ἀνδροτ. §, 51, καὶ Αἰσχύλ. Εὐμ. 1010.

Ἀρξάμενης τῆς ἱεροτελεστείας πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἢ ἐν αὐτῷ ἔδει

1) Bœtticher Tect. der Hellenen 4 Buch σ. 52 καὶ 64. Πλουτ. Δυκ. 26. Ἀθην. 15, 674, ἔνθα πολὺς περὶ τούτου λόγος.

2) Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ὑπῆρχεν ἐν τῷ Παρθενῶν ἀργυροῦν περιβραντήριον καὶ ἕτερον χρυσοῦν ἐν τῷ προνάῳ (C. I. G. 2. N. 138—40). Ἄλλα τοιαῦτα ἐδωρήσατο ὁ Κροῖσος τῷ ἐν Δελφοῖς θεῷ καθ' Ἡρόδοτον (1, 51)· βέβαιον δὲ ὅτι καὶ ἐν παντὶ ναῷ ὑπῆρχον τοιαῦτα περιβραντήρια.

3) Βλ. Ἐρμαννον ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2 § 19, 4 καὶ ἄλλα παραδ. παρὰ Bœtticher ἐ. ἀ. σελ. 58, 11.

4) Πλάτ. ἐν νόμ. 12, 956, Πολυδ. ὄνομ. 1, 1, 25· «καθαρῶ νῶ, ὑπὸ νεουργῶ στολῆ, ὑπὸ νεοπλυεῖ ἐσθῆτι προσιέναι θεοῖς»· πρὸ Liv. 5, 22

5) Ὀδυσ. δ 750, Ἰλ. π, 228, Πορφυρ. περὶ ἀποχῆς 2, 46.

νά τηρῆται ἄκρα ἡσυχία καὶ τάξις παρὰ τῶν προσερχομένων¹ διὸ προσεῖχον πολὺ οἱ ἱερεῖς ἵνα μὴ τις σύγχυσις ἐν αὐτῇ γείνῃ, μηδὲ παραλειφθῆ λέξις τις τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποτεινομένης εὐχῆς τοῖς θεοῖς ἢ προθυστερώς ῥηθῆ² ὥστε, ἀφ' οὗ προεκάλει ὁ ἱερεὺς διὰ τοῦ κήρυκος νὰ εὐφημῶσι καὶ ἡσυχάσωσι πάντες οἱ μετέχοντες τῆς ἱεροτελεστίας, καὶ οὕτως ἐγένετο ἄκρα σιωπῆ, τότε ἀνεγίνωσκέ τις τὰς εὐχὰς ἀπὸ βιβλίου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐπανελάμβανον αὐτολεξεῖ, τηρουμένης ἄκρας σιγῆς παρὰ πάντων, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ αὐλητῆς ἤλπει, ἵνα μὴ τι ξένον τῆς εὐχῆς διαταράξῃ τὴν τελετήν. Τοῦτο δὲ, γινόμενον ἐν πάσῃ θυσίᾳ καὶ εὐχῇ δι' ἧς ἐζητεῖτό τι παρὰ τῶν θεῶν, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος³), ἐτηρεῖτο μετὰ πλείονος λόγου βεβαίως καὶ αὐστηρότητος ἐν τῇ καθιερώσει ναῶν καὶ ἀγάλματων, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ ἔλευσις καὶ οἴκησις τῶν θεῶν ἐν τῷ ὑπὸ τῶν πιστῶν παρασκευασθέντι ναῷ καὶ ἀγάλματι Μετὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ²) καὶ ἐκτέ-

1) Ἐν β.βλ. 28, 3. «Victimam caedi sine praecatione non videtur referre aut deos rite consuli. Praeterea alia sunt verba mitteritis, alia depulsoriis, alia commendatoriis, videmusque certis praecationibus obsecrasse summos magistratus et, nequid verborum praetereatur aut praeposterum dicatur de scripto praere aliqum rursusque alium custodem dari qui attendat, alium vero praeponi qui favere linqvvis jubeat, tibicinem cenere, ne quid aliud axaudiatur.»

2) Ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Ποπλικ. 14) ποιεῖται λόγον περὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς, ὃν ἀπετελείωσεν ὁ τελευταῖος Ταρκύνιος. Ἐπειδὴ ὁμοως οὗτος ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ καθιερώσῃ, καθιέρωσεν (dedicavit) αὐτὸν ὁ ἕτερος τῶν δύο πρώτων ὑπάτων, ὁ Ὀράτιος, οὐτινος καὶ τὸ ὄνομα ἐπεγράφη ἄνω τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ὃ μεγίστη τιμῇ ἐνομίζετο παρὰ Ῥωμαίους δι' ὃ ἡμιλλῶντων οἱ ἄρχοντες νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς των τὴν καθιέρωσιν, ἵνα μὴ ὁ διάδοχος ἀξιωθῆ τῆς τιμῆς ταύτης, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἱστοροῦμενον ὑπὸ Πλουτάρχου. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τῆς λατρείας τῶν θεῶν παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν (ἐν τῷ πονήματι ἡμῶν περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Ἑλληνας σελ. 24 κ. ἐ.), ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ὁ παρὰ Ῥωμαίους συνήθης οὗτος τρόπος τῆς καθιερώσεως (dedicatio) ἐλή-

λεσιν πάντων τῶν εἰρημένων ἐγένετο ἡ τελευταία τῆς καθιερώσεως πράξις, καθ' ἣν ὁ ἄρχων (παρὰ Ῥωμαίοις ὕπατος ἢ δικτάτωρ ἢ στρατηγός), εἰς ὃν ἡ πόλις ἀνέθετο τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, προσερχόμενος εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ναοῦ ἐλάμβανε διὰ τῆς χειρὸς τὴν θύραν καὶ ἐπικαλούμενος ἐξ ὀνόματος τὸν θεὸν ἐξέφερε τὰς τελευταίας εὐχὰς¹), μεθ' ἧς ἐπεγράφετο ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἢ τοῦ ἐπιστυλίου ἢ τῆς καθιερώσεως ἐπιγραφὴ.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς ἰδρύσεως ἱεροτελεστία ἐγένετο μετὰ θυσίας καὶ εὐχῶν καὶ δώρων πρὸς τὸν θεόν, μεθ' ἧς εἶπετο καὶ δεῖπνον, ἴσως δὲ καὶ ἀγῶνες ἐνόητε, περιττὸν νὰ εἴπωμεν, διότι πάντα ταῦτα ἦσαν κοινὰ πάσης δημοτελοῦς ἱεροτελεστίας. Ὅτε δὲ αὕτη ἐγένετο κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους καὶ ἀκριβῶς (rite), ἢ πεποιθήσις τῶν πιστῶν ἦτο, ὅτι ὁ θεὸς εἰσακούσας κατῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ μένει ἐν αὐτοῖς μετὰ τῶν πιστῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα πληροῦσι τὸν προορισμὸν των καὶ εἰσὶν ἀπὸ τοῦδε ἀληθῶς κατοικητήριον θεοῦ. Τοῦτο δὲ μανθάνομεν παρὰ τῶν ἐξῆς ἀρχαίων συγγραφέων.

Ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Ἀρνόβιος²) λέγει διὰ στόματος ἐθνικοῦ ὅτι θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ ἀπλῶς καὶ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἢ ἐξ οἰαζδήποτε ἄλλης ὕλης κατασκευασθέντες, ἀλλ' οἱ ἐν τούτοις

φθῆ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰ καὶ δὲν δυνάμεθα διὰ μαρτυριῶν νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο. Ἀναθεματικὰς ὅμως ἐπιγραφὰς οἱ Ἕλληνες δὲν ἐσυνείθιζον νὰ ἐπιγράφωσι καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν· διὸ οὐδὲ ἔχουσι τοιαύτας οἱ σωζόμενοι ναοί· ἀλλ' ἐν τῇ ἰδρύσει καὶ καθιερώσει ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων καὶ βωμῶν ἐπέγραφον τοιαύτας, ὃ βεβαιοὶ ἢ ὑπὸ Θεουκιδίδου (6, 54) ἀναφερομένη καὶ ἐσχάτως ἀνευρεθεῖσα τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρχαιοτάτη ἐπιγραφὴ, ἣτις ἐτυπώθη ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6 σελ. 149.

1) Liv. 2, 8. Διον. Ἀλικαρ. Ῥωμ. ἀρχ. 5, 35, καὶ Πλούτ. ε. ἀ.

2) Ad Gent. 6, 17—20. «Sed erras, inquit, et laberis, nam neque nos æra neque auri argentique materies, neque alias quibus signa conflunt, eas esse per se deos et religiosa decernimus numina; sed eos in his colimus, eosque veneramus, quos dedicatio infert sacra, et fabrilibus efficit inhabitare simulacris.

οικοῦντες, λατρευόμενοι καὶ προσκυνούμενοι, οὓς ἡ ἱερὰ ἴδρυσις ἐπεκαλέσθη καὶ ἔπεισε νὰ ἐνοικῶσιν ἐν τοῖς τεχνητοῖς τούτοις ὁμοιώμασιν. Ἄλλος ἀρχαῖος, ὁ Μινούκιος Φῆλιξ¹⁾, ἀποφαίνεται ὡσαύτως περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀγάλμασι λατρευομένων θεῶν· ὅτι δηλαδὴ θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ ταῦτα ἅμα γενόμενα ἐξ οἷαςδὴποτε ὕλης καὶ ὑπωσδὴποτε, ἀλλ' ὅτε οἱ εὐσεβεῖς καθιερώσωσιν αὐτὰ καὶ ἐπικαλεσθῶσι τοὺς θεοὺς νὰ ἐνοικῆσωσιν ἐν αὐτοῖς, τότε εἰσὶν αὐτὰ ἀληθινοὶ θεοί.

Ἐκ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως προῆλθον πιθανῶς ἡ εἰρεσιώνη καὶ τὰ ὠσχοφῶρια, δι' ὧν προσεφέροντο ἀπαρχαὶ καρπῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατ' ἄλλα χρονικὰ διαστήματα ἐν καιρῷ δημοτελῶν ἑορτῶν εἰς μνήμην τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς καθιερώσεως ναοῦ ἢ ἀγάλματος τούτου· ὥστε τὰς τοιαύτας προσφορὰς καὶ τελετὰς ἐκλαμβάνει οὐχὶ ἀτόπως ὁ Γερμανὸς Boetticher²⁾ ὡς συνδεομένας μετὰ τῆς ἀφιδρύσεως τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ πολιούχου θεοῦ χώρας τινός, τὰς ὁποίας καθιερώσασα ἡ συνήθεια ἐπανελάμβανε κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἀφιδρύσεως ἡμέρᾳ.

Καὶ ἡ μὲν τῆς εἰρεσιώνης³⁾ τελετὴ ἐκλήθη ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ λαμβανομένου ἐκ τῶν ἐν Ἀκαδημίᾳ ἱερῶν μοριῶν ἢ ἐλαιῶν, ὃν περιτυλίσσοντες μὲ ταινίας καὶ ἔρια καὶ προσαρτῶντες εἰς αὐτὸν παντὸς εἶδους ἀκρόδρυα, ἀνῆγον εἰς Ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀ-

1) Octav. 23, 40. Quando igitur hic nascitur? ecce funditur, fabricatur, sculpsitur, nondum deus est; ecce plumbatur, construitur, erigitur, nec adhuc deus est; ecce ornatur, consecratur, oratur, tunc postremo deus est, quum homo illum coluit et dedicavit.

2) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen 4 Buch p. 224 κ. ε.

3) Σχολ. Κλέμεντος Ἀλεξ. ἐν σελ. 9 Pott. «Τὴν λεγομένην εἰρεσιώνην φησὶν, ἣν οὗτοι περιειλοῦντες ἐρλοῖς καὶ ταινίαις ὑφασμάτων λιπέων (ἣν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς μορίας ἐλαίας) καὶ ἀκροδρύους παντοίους περιαρτῶντες, ἀνῆγον εἰς ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀθηναῖοι Παναθήναια, οὕτως ἐπευφημοῦντες· Εἰρεσιώνη σῦκα φέροι καὶ μῆλα καὶ ἐξῆς». Τὰ λοιπὰ τοῦ ἄσματος ἔχει ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θησ. 22^ο πρβ. καὶ Ἐρμαν. ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2. § 56, 9.

θηνᾶ ἐν τῇ τῶν Παναθηναίων ἑορτῇ, ἣτις ἐτελεῖτο κατ' ἔτος τῇ 28 Ἰουλίου ἐν τοῖς μικροῖς, κατὰ τετραετίαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις εἰς μῆμην τῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ γεννήσεως τῆς θεᾶς καὶ τῆς ἀφιδρύσεως τοῦ ἀγάλματος καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς λατρείας αὐτῆς.

Καὶ εἰς ἄλλας ἔτι τῶν Ἀθηναίων ἑορτᾶς ἦτο συνήθης ἡ εἰρεσιώνη, οἷον εἰς τὰ Πυανέψια καὶ Θαργήλια¹), ἦν καὶ εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν ἐκρέμων κατ' ἔτος χάριν εὐφορίας καὶ ἀγνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι²), ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον στέφομεν μὲ ποικίλα ἄνθη καὶ καρπούς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς τῶν οἰκιῶν θύρας τῇ πρώτῃ τοῦ μαΐου ἡμέρᾳ.

Τὰ δὲ ὠσχοφόρια ἐκλήθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ ὠσχου, ἦτοι κλάδου ἀμπέλου ἔχοντος σταφυλὰς, ὃν λαμβάνοντες ἐφηβοὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου, ἔφερον τρέχοντες μέχρι τοῦ τῆς Σκιράδος Ἀθηναῖς ἐν Φαλήρῳ³) ὃ δὲ νικήσας ἐλάμβανεν ἄθλον κύλικα, τὴν λεγομένην πενταπλόαν, πλήρη οὔσαν οἴνου, μέλιτος, τυροῦ, ἀλφίτων καὶ ἐλαίου³).

Καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς ἑορτᾶς θεῶν ἢ τῶν ἀπαρχῶν τῶν πρώτων καρπῶν προσφορά ἦτο συνήθης, τὴν ἀρχὴν πιθανῶς ἔχουσα ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, ἐπαναλαμβανομένη κατ' ἔτος μετὰ τῶν λοιπῶν θυσιῶν ἐν ταῖς δημοτελέσιν ἑορταῖς⁴).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Βλ. Πλουτ. ἐν Θησεῖ κεφ. 22.

2) Σχ. Ἀριστοφ. ἐν Πλούτῳ στίχ. 4055.

3) Ἀθην. ια'. σ. 495—6· καὶ Ἑσυχ. ἐν λ. ὠσχοφόρια.

4) Ἐρμάννος ἐλλ. ἀρχ. 2. § 25, 9 καὶ 10.

ΠΕΡΙ ΟΡΟΣΗΜΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΔΗΣΣΗ
ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ*).

Πρὸς ΝΑ τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἕξ ὠρῶν συνήθους ὁδοῦ ὑπάρχει ἡ μικρὰ πεδιάς "Ηρι, σχῆμα ἔχουσα Λ, καὶ ὀρίζομένη δυτικῶς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, κατὰ τὰς ἄλλας δὲ αὐτῆς πλευρὰς ὑπὸ ὄρεων, καὶ διατεταμένη ὑπὸ χειμάρρου, τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν λαμβάνοντος ἐν τῷ δήμῳ Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας.

Πρὸς μεσημβρίαν τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ ἐπὶ μικροῦ λόφου, ἔνθα ὑπάρχει ἤδη χωρίον, ὑπάρχουσι τὰ θεμέλια κτιρίου τετραγώνου, κυκλωπίου τειχοδομίας, οὗτινος φαίνεται μία μόνη σειρὰ μεγάλων λίθων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Πρὸς Β πλησίον τῆς εἰς τὴν πεδιάδα εἰσόδου, ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς πεντακοσίων περίπου μέτρων, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, ὑπάρχει ἕτερον τῆς αὐτῆς πιθανῶς ἐποχῆς κτίριον κυκλώπιον τετραγώνον, πλευρῶν μήκους 15 περίπου βημάτων, καὶ ὕψους δύο περίπου μέτρων, ὀνομαζόμενον ἤδη Παλιόπυργος, κάτωθεν δὲ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσι μεγάλοι τινὲς λίθοι, ὧν ὁ εἷς ἡμιεχασμένος εἶναι ἐνεπίγραφος, ἔχει ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν ἐφθαρμένην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναγνώσω αὐτήν. Κατὰ τὴν θέσιν ταύτην σημειοῦσὶ τινες πίνακες γεωγραφικοὶ τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν ὅμως ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου σημειοῖ εἰς τὴν παρακειμένην μικρὰν πεδιάδα Κάρτιας.

Προχωροῦντες εἰς τὴν πεδιάδα ἀπαντῶμεν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ὁ-

*) Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀθηναίου ἀσμένως δημοσιεῖ διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου τὴν τοπογραφικὴν ταύτην διατριβὴν τοῦ κ. Κονδάκη, ὡς καὶ ἄλλας τινὰς πρότερον ἀποσταλείσας αὐτῇ παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, εὐχομένη ὅπως καὶ ἄλλοι λόγιοι αὐτόθι, μάλιστα καθηγηταὶ καὶ γυμνασιάρχαι, στρέψωσι τὴν προσοχὴν των ἐνίοτε εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τῶν παρ' αὐτοῖς μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ γνωστοποιῶσιν ὅ,τι νέον καὶ ἄξιον ἀνακοινώσεως ἀνευρίσκωσι. Καιρὸς εἶναι ὅπως καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λόγιοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς εὐτυχῶς ὁσημέραι αὐξάνει, ὀδηγία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν νέων περιηγητῶν μελετῶσι τὰ παρ' αὐτοῖς μνημεῖα, περιφρουρῶσιν αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των διδάσκωσι τοὺς ἀπλουστέρους νὰ σέβωνται αὐτὰ καὶ προφυλάττωσιν ἀπὸ πάσης βλάβης, διότι ἡ σωτηρία τούτων οὐ μικρὰν τιμὴν φέρει καὶ τῇ πατρίδι καὶ αὐτοῖς. — Σ. ἐκδότ.

μοίας τειχοδομίας κτίριον τετράγωνον, οὔτινος ἐκάστη τῶν πλευρῶν ἔχει μῆκος 14 συνήθων βημάτων*). Τοῦ ἐδάφους ἐξέχει μία σειρά μεγάλων λίθων, φαίνεται ὅμως τὸ κτίριον κεχωσμένον ὀλίγον, διότι εὐκόλως δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς παλαιὰν ἐποχὴν διήρχετο ἐντεῦθεν κλάδος τις τοῦ χειμάρρου.

Πορρωτέρω καὶ δεξιᾷ ἐπίσης τῆς ὁδοῦ ἐφάνησαν πρὸ δύω ἐτῶν λίθοι πελεκητοὶ ἀποκαλυφθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ εἰς τούτων εἶχεν ἐπιγραφὴν, ἐζήτησα νὰ ἴδω τὸν λίθον, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποκοπῇ εἰς δύο τεμάχια καὶ μεταφερθῆ ἀνωτέρω εἰς τὰς οἰκίας Καρνέζης, ἔνθα ἐκτίσθησαν εἰς οἰκίαν τινὰ εὐτυχῶς ὅμως ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι εἰς τὸ πρόσωπον καὶ δύναται ν' ἀναγνωσθῆ.

Τὸ ὕψος τοῦ λίθου ὀλοκλήρου εἶναι 1,56, τὸ πλάτος 0,30, καὶ τὸ πάχος 0,23, τὰ δὲ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,6.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως :

Ο Ρ Ο Σ
Α Σ Κ Λ Α
Π Ι Ο Υ

Ἡ θέσις, ἔνθα ὁ ἐνεπίγραφος οὗτος λίθος ἔκειτο, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι οὗτος ἐδείκνυε τὰ σύνορα τῆς περιφερείας τοῦ ἐν Δήσῃ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ**), ἢ καὶ τὰ σύνορα αὐτῆς τῆς Δήσης, ἅτινα φιλονεικούμενα παρὰ τῶν Ἀργείων καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀψηχόλησαν. Καὶ πράγματι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων, τὰς κλίσεις καὶ τὰς κορυφογραμμὰς τῶν πρὸς Β ὀρέων, παρατηροῦμεν ὅτι κανονικὴ γραμμὴ, ἀπὸ τοῦ ὀροσήμου ἀρχομένη καὶ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων ἀκολουθοῦσα, ἀνέρχεται ἐπὶ κορυφῆς ὕψους 890 ποδῶν, σχηματίζουσα δὲ μικρὰν καμπύλην, φθάνει, τὴν κορυφογραμμὴν ἀκολουθοῦσα, εἰς κορυφὴν ὕψους 671 ποδῶν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἑτέραν ποδῶν 766, ἣτις συμπίπτει πρὸς

*) Ὁ ὄρος οὗτος ἐπιβεβαίωσι τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκύλακος (σελ. 43 τῆς τοῦ Γαζῆ ἐκδόσεως.), λέγοντος ὅτι ἡ τῆς Ἐπιδαύρου χώρα, ὅπου τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔπεται μετὰ τὴν τοῦ Ἄργους ἐκαθήκει γὰρ εἰς τὸν κόλπον τοῦτον (τὸν ἀργολικὸν) στάδια λ'. Πρὸβλ. καὶ E. Curtius Pelopon. II, σ. 429 καὶ 574. Σημ. ἐκδ.

**) Μὴ ἔχων ἄλλο μέτρον πρόχειρον, κατεμέτρησα διὰ τῶν βημάτων πάντα τὰ κτίρια.

τὸ σημερινὸν μεταξὺ Δρυόπης καὶ Λήσσης σύνορον. Τῶν κορυφῶν καὶ κλιτύων τούτων τὰ ὕδατα δέχεται ὁ τὴν πεδιάδα διατέμνων χεῖμαρρος, ὥστε ἢ αὐτὸς ἢ ἡ κορυφογραμμὴ εἶναι φυσικὸν ν' ἀποτελῆ τὸ μεσημβρινὸν τῆς Λήσσης σύνορον· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὁ λίθος ἦν καλῶς τεθειμένος, καὶ ἀδιστακτικῶς δύναται τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἐσημείου οὗτος ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ἡρι τὸ σύνορον τῆς χώρας τῆς Λήσσης ἢ τῆς περιφερείας τοῦ ἱεροῦ.

Εἰς τὸν τόπον, ἔνθα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λίθος ἔκειτο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι κεχωσμένοι, ὧν ἡ ἔκχωσις καὶ ἀναστήλωσις ἀπαιτεῖ δαπάνην μόνον 25 δραχμῶν, καὶ οἵτινες πιθανὸν νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλας ἐπιγραφάς.

Ἐκ τῆς παρακειμένης μικρᾶς πεδιάδος *Κάρτιας* καὶ παρὰ τὸν διατέμνοντα ταύτην χεῖμαρρον, ὅστις εἰς Λήσσαν λαμβάνει τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν, καὶ πλησίον τῆς θέσεως Ἁγίου Νικόλαος, ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς, ἔνθα ἕτερον κτίριον, ὁμοίως πρὸς τὰ μνησθέντα τειχοδομίας, ὑπάρχει, ἀλλὰ μεγαλειτέρων διαστάσεων. Τὴν μικρὰν ταύτην ἀκρόπολιν ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου ὀνομάζει Ἀσίνην, κατὰ λάθος βεβαίως ἐκληφθείσης ταύτης ἀντὶ τῆς παρὰ τοῦ Πausανίου περιγραφομένης παραλίου ἀκροπόλεως.

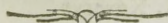
Πρὸς Δ τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ εἰς τοὺς Ἀνατολικούς προποδας τοῦ μικροῦ ἀκρωτηρίου *Κορθύλι*, ὑπάρχουσι πλησίον ἀλλήλων κείμενα δύο κτίρια κυκλώπια, τετράγωνα, ἐκάστη πλευρὰ τῶν ὁποίων ἔχει μῆκος 12—13 συνήθων βημάτων. Τῶν πλευρῶν σώζονται τρεῖς μόνον σειραὶ λίθων.

Πάντα ταῦτα τὰ κτίρια εἶναι τῆς αὐτῆς τειχοδομίας μὲ τὰς ἀκροπόλεις Ναυπλίας καὶ Ἀσίνης, καὶ τὰς δύο παρὰ τὴν ἐκ Ναυπλίου πρὸς Λήσσαν ὁδὸν ὑπαρχούσας.

Τὰ κτίρια ταῦτα εἶναι βεβαίως γνωστὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις, ἀνέφερα δὲ περὶ αὐτῶν μόνον χάριν συνδυασμοῦ πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴν.

Ἐκ Ναυπλίου, τῆ 17 Νοεμβρίου 1879.

I. A. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.



ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΝ ΦΑΛΗΡΩ
 ΚΑΙ ΤΟ ΝΥΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΖΟΜΕΝΟΝ ΖΑΠΠΕΙΟΝ.

Φίλε κύριε Καστόρχη.

Σὺ γινώσκεις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅτι ἐγὼ, θέλων νὰ ζῶ σύμφωνα πρὸς τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν, *Μάθε βιώσας*, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀπέχω ἐντελῶς νὰ ἀναμιγνύωμαι εἰς τὰ σήμερον ἐκτελούμενα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα· οὐδὲ ἀφορμὴ τις ἐδόθη μοι ἵνα ἴδω τὰ πρῶτα σχέδια τοῦ Ζαππείου καὶ τὰς ὕστερον ἐπενεχθείσας πολλὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ· προησθάνομην ὅμως ἕνεκα τῶν ἀντιθέτων περὶ αὐτοῦ ἐνεργειῶν τὴν ἐντελῆ ἀποτυχίαν, ἣτις καὶ ἀληθῶς ἐπῆλθεν ἐν τέλει.

Οἰκουρῶν ἕνεκα τοῦ ἐκτάκτου ἐφετεινοῦ χειμῶνος καὶ παρὰ τὴν ἐστίαν καθήμενος τὸ ἑσπέρασ, καθ' ἣν ὥραν ἐπέρχονται αὐτομάτως εἰς τὸν νοῦν ὡς ἀπὸ μαγικοῦ λαμπτήρος πολλαὶ καὶ ποικίλαι ιδέαι, ἔσχον ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ νυκτερινοῦ φύλλου τοῦ ἐθνικοῦ Πνεύματος νὰ ἐκθέσω ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς ἐπομένους σκέψεις μου περὶ Ὀλυμπίων καὶ Ζαππείου οἰκοδομήματος, τὰς ὁποίας παρακαλῶ νὰ φιλοξενήσης εἰς τὸ Ἀθηναίον.

Ἐρῶσο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1879.

Ὁ φίλος

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΣ.

Πρὸ μηνὸς εἶδον τυχαίως ἐν τῷ ἐθνικῷ Πνεύματι τὴν ἀκόλουθον εὐχάριστον ἀγγελίαν· «Ἡ πρὸ καιροῦ σταματήσασα οἰκοδομὴ τῶν Ὀλυμπίων ἀρχεται ἐντὸς ὀλίγου, μετερρυθμισμένου τοῦ σχεδίου ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον, ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς γερμανοῦ »[δανοῦ] ἀρχιτέκτονος Κ. Χάνσεν».

Ἐπιφανὴς ἡ ἀγαθὴ τύχη. Τὸ ἀναφυὲν ἀρχιτεκτονικὸν ζήτημα περὶ ἀποπε-
ρατώσεως τοῦ δαπάνη τοῦ φιλοπάτριδος Ε. Ζάππα ἀνεγειρομέ-
νου οἰκοδομήματος τῶν Ὀλυμπίων ἐλύθη· διότι ἐγένετο ἀσπα-
στή ἢ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀριστοτέχνου Θ. Χάνσεν ἐκφρασθεῖσα
γνώμη, καθ' ἣν πρέπει ἅπασα ἡ μεσημβρινὴ τοῦ παρόντος οἰκο-
δομήματος πλευρὰ νὰ κατεδαφισθῇ, ὅπως ἐπανορθωθῶσιν αἱ ἀ-
τέχνως γινόμεναι μεταβολαὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχι-
τέκτονος Φ. Βουλανζέρου, ἃς οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἐκτέλεσιν αὐ-
τοῦ μηχανικοὶ, μὴ ὄντες κυρίως ἀρχιτέκτονες¹⁾ ἐπήνεγκον· καὶ
οὕτω καταστῆ αὐτὸ πρακτικῶς μὲν χρήσιμον, ἀρχιτεκτονικῶς
δὲ εὐρυθμον. Εἰς τὰς μεταβολὰς δὲ ταύτας, μετὰ τῆς πρὸς ἀπο-
περάτωσιν ἀναγκαίας δαπάνης, ἀνάγκη ἐνὸς περίπου ἑκατομμυ-
ρίου. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ γνωστοῦ πᾶνου κ. Χάνσεν παρα-
δεχθεὶς ὁ εὐεργέτης τοῦ ἔθνους κ. Κωνσταντ. Ζάππας, γενναιοφρό-
νως προσέθηκε τὴν ὑπολογισθεῖσαν δαπάνην πρὸς καταστροφὴν
τῶν κακῶς γενομένων, καὶ πρέπουσαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου.
Καὶ ταῦτα μὲν ἄριστα. Ἄλλ' ὅταν τις ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην
τὰς ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῶν Ὀλυμπίων μέχρι τοῦδε κα-
ταβληθείσας δαπάνας πρὸς ἔκθεσιν τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων
τῆς τέχνης, γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἀδιστακτικῶς δύναται
ν' ἀποφανθῇ ὅτι αὗται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν
προτιθέμενον σκοπὸν, ὡς τοῦτο δυστυχῶς ἐβεβαίωσε πρὸς τοῖς
ἄλλοις καὶ ἡ τελευταία ἐν Παρισίοις παγκόσμιος ἔκθεσις. Ἐπο-
μένως πρέπει τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης
γενναιοδωρίας τοῦ μεγαλόφρονος Ζάππα θέλει κατορθωθῇ ὁ πο-
θούμενος σκοπὸς, καὶ ἂν τὸ ἐκ γενετῆς διαστρεβλωθὲν τοῦτο τῶν
Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα θέλει χρησιμεύσει ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς

1) Ἐν Γαλλίᾳ ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ πανταχοῦ ὑπάρχει διάκρισις
μεταξὺ ἀρχιτέκτονος, γεφυροποιοῦ καὶ ὀχυρωματοποιοῦ, καὶ διακριτικῶς
πᾶνου οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς τεκτονικῆς παράκεινται ἀλλήλοις. Παρ' ἡμῖν
ὅμως οἱ τρεῖς οὗτοι κλάδοι, συγχωνευθέντες εἰς ἓνα μόνον ὑπὸ ἄλλοτριαν
ὄλως ὀνομασθῶν, ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην τριεσφύστατον ἐπιστήμην,
ἣτις ἀκυρολέκτως μὴ χ α ν ι κ ἢ ἐκλήθη, καὶ ὁ μύστης αὐτῆς μηχανικὸς.

ὄν ὁ ἴδρυτής ὤρισεν αὐτὸ σκοπὸν· διότι τὸ λόγιον «ἀρχῆς κακῆς, κάκιστον καὶ τὸ τέλος» πρὸ πάντων ἐφαρμόζεται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς τέχνης παρέχει μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων δύο ἐπίσημα μαρτύρια τοῖς πᾶσι γνωστὰ ἐν τε τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ καὶ τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῶν Μεδιολάνων.

Ἐπὶ τῆς ἱστορίας λοιπὸν στηριζόμενός τις καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πρὸς ἐκθέσεις ἀνιδρυθέντων οἰκοδομημάτων ὀδηγούμενος, δύναται ἀδιστακτικῶς νὰ προμαντεύσῃ ὅτι ἀτυχῶς τὸ τοσάκις μεταρρυθμισθὲν Ζάππειον δὲν θέλει φέρει καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης μεταρρυθμίσεως τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τῆς πρωτοτυπίας, ἧτις ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ὡς καὶ ἐν παντὶ καλλιτεχνικῷ ἔργῳ ἀπαιτεῖ τὸ ἐνιαῖον τῆς ἐπινοίας τοῦ καλλιτέχνου· διότι ἐν τῷ προκειμένῳ οἰκοδομήματι ἡ ἀρχικὴ ἐνότης καὶ ἀρμονία ῥιζικῶς διεταράχθη. Προσέτι δὲ ἕνεκα τῆς ἀναρμοδίου ἐκλογῆς τῆς θέσεως ἐν ἣ κεῖται διὰ τε τὸ στενὸν καὶ τὸ περιορισμένον τοῦ χώρου, δὲν θέλει τύχει τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν εἰδημόνων, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι θέλει δυνηθῆ νὰ ἐκπληρώσῃ προσηκόντως πάσας τὰς ἀνάγκας τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ταῦτα ἔχων τις ὑπ' ὄψιν καὶ εἰς τὰς παρούσας καὶ μελλούσας ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀφορῶν, ῥαδίως πείθεται ὅτι μονίμου λιθοκτίστου μεγάρου ἴδρυσις πάνυ ἀκαίρως καὶ ἀπερισκέπτως ἐγένετο παρ' ἡμῖν. Πλὴν, ἀφοῦ ἤδη ἐγένετο, νομίζομεν ὅτι καλὸν εἶναι νὰ μελετηθῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν δύναται τὸ νῦν οἰκοδόμημα προσφορώτερον νὰ ἐπανορθωθῇ, καὶ χρησιμώτερον τῇ τε παρουσίᾳ καὶ μελλούσῃ Ἑλλάδι καταστῆ, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ μεγαλεπιβόλου εὐεργέτου καταλληλότερον ἐκπληρώσῃ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἴδρυσις μεγάρου μονίμου πρὸς ἔκθεσιν ἀκαίρως παρ' ἡμῖν ἐγένετο· πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ προσθέτομεν, ὅτι τὰ τοιαῦτα οἰκοδομήματα διηνεκῶς μεγεθύνονται καὶ τροποποιῶνται, ἀναλόγως τῶν ἀναφαινομένων ἀναγκῶν ἐκ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας τῶν ἐθνῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἐπισυννημμένου συγκριτικοῦ πίνακος δηλοῦται.

'Εκθέσεις ¹⁾	Ἔτη	ἀριθμὸς ἐκθετῶν	Ἐπιφάνεια καταληφθεῖσα	Ἀριθ. ἐπισκεφθέντων	
				ἐν συνόλῳ	καθ' ἐκ. ἡμέρ.
Λονδίνῳ	1851	13,940	93,000 μ. □	6,000,000	42,000.
Παρισίαις	1855	24,000	400,000	5,000,000	26,000.
Λονδίνῳ	1862	28,000	125,000	6,000,000	36,000.
Παρισίαις	1867	50,000	150,000	10,000,000	48,000.
Βιέννη	1873	52,000	200,000	7,000,000	39,000.
Φιλαδελφείᾳ	1876	27,000	200,000	9,000,000	62,000.
Παρισίαις	1878	53,000	300,000	16,000,000	89,000.

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ παρατηρεῖ τις, ὅτι ἐν τῷ μικρῷ διαστήματι τῶν εἰκοσιοκτῶ ἐτῶν τὸ ἐν Παρισίαις κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν οἰκοδόμημα ἐτριπλασιάσθη κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκθετῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων θεατῶν. Ἀλλὰ πάλιν καὶ τοῦτο τὸ τελευταῖον τῆς ἐκθέσεως οἰκοδόμημα τοῦ 1878 δὲν ἐκρίθη ὡς μόνιμον, ἀλλ' ὡς προσωρινόν, διὰ τε τὸ ἀόριστον τῶν ἀναγκῶν τοῦ μέλλοντος καὶ διὰ τὴν μελέτην καταλληλοτέρας ταξιθετήσεως τῶν ἐκθεμάτων, ἐν ᾗ ἔξ τοιαῦται ἐκθέσεις προηγήθησαν. Καὶ ταῦτα ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα αἱ βιομηχανικαὶ, καλλιτεχνικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι γνώσεις δύναται τις εὐλόγως εἰπεῖν ὅτι προήχθησαν εἰς τὸ τέλειον. Παρ' ἡμῖν ὅμως, ἔνθα ἡ τε γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι τέχναι ἐν σπαργάνοις εὐρίσκονται, καὶ οὐδεμία κατεβλήθη μελέτη καὶ φροντίς πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτῶν, ἀποφασίζεται ἐν πατάγῳ καὶ βίᾳ ἡ ἰδρυσις μονίμου μεγάρου τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἔκθεσιν τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων ἕνεκα τῆς παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ἐπικρατούσης ἀκρίτου μιμησεως πάντων τῶν ἀλλοτρίων. Σπεύδομεν δηλαδὴ κούφως καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς θερισμόν, ἐν ᾗ περὶ σποραῶς οὐδεμία φροντίς ἐγένετο.

Ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ ἀσφάλεια, αἱ πρῶται βάσεις τῆς εὐημερίας τοῦ γεωργοῦ καὶ γαιοπόνου, ἐντελῶς παρημελημένοι ὑπάρχουσι. Σύστασιν σχολείων γεωργικῶν κατὰ νομοὺς οὐδ' ἐφαντάσθημεν

1) Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι παρελείφθησαν αἱ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκθέσεως, γενομένης ἐν Παρισίαις κατὰ τὸ 1798, μέχρι τοῦ 1851.

ἔδραν γεωργίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πρὸς ἀνύψωσιν αὐτῆς εἰς τὰ ὄμματα τῆς γαιοκτηματικῆς νεολαίας οὔτε ἰδρῦσαμεν, νομίζοντες αὐτὴν ταπεινὸν καὶ ἀγενὲς ἔργον, οὔτε σκοπὸν ἴσως ἔχομεν νὰ ἰδρῦσωμεν. Τὸ κεντρικὸν γεωργικὸν σχολεῖον, τὸ ἐν Τίρυνθι ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, τὸ ἱερὸν μνημεῖον τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προνοίας, διελύσαμεν, καὶ τὰς γαίας αὐτοῦ οἱ ἰσχυροὶ φιλοτίμως ἐσφτερίσθημεν. Σχολεῖα καλλιτεχνικὰ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἀναγκαίου παρ' ἡμῖν αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἠθῶν, καὶ πρὸς ὀδηγίαν καὶ συνδρομὴν τῇ χειροτεχνίᾳ οὐ μόνον δὲν ἐφαντάσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπινοήσαντες αὐτῶν ἀπεσκορακίσσαμεν. Τοῦναντίον καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν θαυμαζόμενα ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἡμετέρων προγόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀναιδῶς καὶ ἀναλγῆτως πολλαίς καταστρέφονται ὑπ' αὐτῶν τούτων, ἀφ' ὧν ἀνέμενέ τις σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ ἡ ἀρχαιοκαπηλία ὡς ἐγχώριος βιομηχανία ἀναιδῶς παρίσταται καὶ ὡς ἔντιμον ἐπιτήδευμα ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐξασκεῖται. Οὐδὲ περὶ συλλογῶν γεωργικῶν καὶ τεχνικῶν ἐργαλείων ἐλήφθη φροντίς ἢ δέουσα· οὔτε πρὸς μόρφωσιν ἐγχωρίων διδασκάλων τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας, οὔτε περὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ἐργοστασιαρχῶν προαγωγῆς δι' ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ καιροὺς γενομένας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκθέσεις ἐμεριμνήσαμεν· τοῦθ' ὑπερὶ παρὰ πᾶσι τοῖς εὐνομούμενοις ἔθνεσι γίνεται. Ποῦ δὲ τῶν κυβερνώντων ἐστράφη κυρίως ἢ προσοχή; δυστυχῶς εἰς ἀντιγραφὰς διατάξεων καὶ κανονισμῶν ἀλλοδαπῶν, ἀκαταλήπτων καὶ ἀνεφαρμόστων ὡς ἐπὶ πλείστον παρ' ἡμῖν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ Ζάππειον ἀπέβη οἰκοδόμημα ἀτυχεστάτον, διότι ὁ χῶρος ἐν ᾧ ἐτέθη εἶναι ἀκατάλληλος. Τοῦτο δὲ ἦτο ἐπόμενον, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἐγένοντο ἀντιστρόφως· ἀντὶ δηλαδὴ πρὸς τὸν χῶρον νὰ συνταχθῇ τὸ σχέδιον, ἐκ τοῦ ἐναντίου συνετάχθη προηγουμένως τὸ σχέδιον ἄνευ ὕρισμοῦ τοῦ χώρου· τὸ δὲ χεῖριστον ἰδρύθη τοῦτο καὶ μόνιμον, ἐν ᾧ τὰ τριαύτης φύσεως καὶ λειτουργίας οἰκοδομήματα οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης ὠκοδομήθησαν μόνιμα. Πλὴν δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ ἐκ

τῆς μονιμότητος κακόν, ἀλλὰ καὶ ἀνιδρῦθη ἐπὶ θεμελίω ἀικοδομήματος ἀρχαίου καὶ ἀξιοθαυμάστου, ὅπερ ὡς ἀριστοτέχνημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰππίου ἔργον, γλαφυρώτατα περιγράφεται παρὰ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἐκθειάζεται. Ἡ παρ' ἡμῖν ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διεμαρτυρήθη ἐντόνως, πληροφορηθεῖσα ὅτι ἐμελλε νὰ καταστραφῇ τὸ λείψανον τοῦτο, ἐξ οὗ σαφῶς διασαφηνίζεται ἡ τῶν ἀρχαίων βαλανείων ἐν Ἑλλάδι διάθεσις καὶ οἰκονομία. Καὶ ὁ σεβαστὸς αὐτῆς πρόεδρος Φίλιππος Ἰωάννου συγκινητικώτατα ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν νέαν ταύτην βανδαλικὴν πράξιν¹). ἀλλ' εἰς μάτην τὰ πάντα ἔσπευδον κατὰ σκόπιμον τέλος, ὡς ἐὰν τὸ τῶν Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα ἀνεγείρετο πρὸς ἔκθεσιν τῆς ἀπειροκαλίας τῶν νέων Ἑλλήνων, καὶ πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν πρὸς τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα. Τὰ μὲν λοιπὸν τοῦ ἀρχαίου βαλανείου κατεχώσθησαν, τὰ δὲ καὶ ἀσεβῶς κατεστράφησαν, ὡς οἱ περιέργου κατασκευῆς κλίβανοι καὶ οἱ ὑπόκαυστοι, αἱ μεγαλοπρεπεῖς ψηφιδωταὶ αἵθουσαι, τὸ ἀμφιστρόγγυλον, οἱ λουτῆρες δι' ὀρθοπλακώσεων κεκοσμημένοι διεσώθησαν ἐκ τούτων πάντων μόλις μαρμαρίνᾳ τινα ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα, δεῖγμα πλουσίας καλλιτεχνικῆς οἰκοδομῆς τὰ δὲ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας, ἅπερ περικοσμοῦσι νῦν τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἐξελέγχουσι τὴν ἀβελτηρίαν ἐκείνων, οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὸ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δῆθεν ἦτο ἔργον ἀσήμαντον μεσαιωνικῆς ἐποχῆς (!). Καὶ ἡ μὲν βανδαλικὴ πράξις τοιαύτη ἡ δὲ εὐθύνη ἐπερρίπτετο δυστυχῶς, ὡς συνήθως γίνεται, ἐφ' ὃν οὐκ ὤφειλεν.

Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε, ἐδικαιολογήθησαν ἐν μέρει οἱ τότε διευθύνοντες τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάρου, ὑποσχεθέντες ὅτι τὸ νέον οἰκοδόμημα θέλει ἀνεγερθῆ παρὰ τὸ βαλανεῖον ἐκτὸς τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὅμως μετὰ τὴν θεμελίωσιν ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἐτηρήθη ἀκριβῶς²). Ἦδη ὅμως διὰ τῆς νέας τροποποιήσεως ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ τοῦ μεγάρου, ἡ ὀρίζουσα τὸ πρὸς τὸ βαλανεῖον ὄριον, ἅπαντα κατεδαφίζεται καὶ πρὸς τὰ πρόσω ἐπεκ-

1) Ὅρα Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθῆν. Ἀρχ. Ἑταιρ. 1872—3 ἐν ἀρχῇ.

2) Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1872—1873.

τείνεται ὥστε κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπενέγχει τὴν τελείαν τοῦ βαλανείου καταστροφὴν, πρὶν ἢ φανερωθῇ πᾶν τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ μνημείου τούτου.

Ἄλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα θέλει ἄρᾳ γε ἐκτελέσει τὸ οὕτω μεταρρυθμισθὲν σχέδιον τοῦ μεγάρου τὰ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ; Εἶπομεν ἀνωτέρω τοὺς λόγους, δι' οὓς νομίζομεν ὅτι διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἢ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ὃν οἰκοδομεῖται σκοπὸν ἔσται ἀναρμόδιος. Τί λοιπὸν δεόν γενέσθαι; Γνωματεύομεν τὸ οἰκοδόμημα τῶν Ὀλυμπίων νὰ ἀποπερατωθῇ ὡς ἐθεμελιώθη καὶ εὐρίσκεται ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράρτημα ἀναγκαϊότατον τῶν μελλουσῶν ἐκθέσεων τῶν Ὀλυμπίων εἴτε ὡς βιομηχανικὸν καὶ γεωργικὸν εἴτε ὡς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ νὰ τοποθετηθῶσι πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἀρχαιοφίλων πάντα τὰ ἔκτυπα τῶν ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς συλλογαῖς τῆς Εὐρώπης σωζομένων ἔργων τῆς γλυπτικῆς τῶν Ἑλλήνων τέχνης, ἅτινα μεγάλην ἐπὶ τῆς προόδου τῆς γλυπτικῆς τέχνης ἐπιβροῦν ἐξουσι, σπουδαζόμενα ὑπὸ τὸν αἶθριον καὶ διαυγῆ οὐρανὸν, ὑφ' ὃν καὶ παρήχθησαν. Τὸ δὲ καταχωσθὲν βαλανεῖον, τὸ ὡς φορτίον φέρον τὰς ἀρὰς τῶν ἀρχαιοφίλων, νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς φῶς, τακτοποιούμενον καὶ διακοσμούμενον πρεπόντως διὰ δενδροφυτείας, ὡς τὰ ἐν Παρισίοις ἐρείπια τοῦ βαλανείου τοῦ Ἰουλιανοῦ· καὶ ὁ χῶρος οὗτος λάβῃ πάλιν τὸν ὑπὸ τῆς φιλοκάλου βασιλείσσης Ἀμαλίας ἀρχικὸν αὐτοῦ προορισμὸν, ὅπως χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κῆπος τοῦ λαοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ κυρίως Ζαπτείου, ἤτοι τοῦ οἰκοδομήματος τῶν νέων Ὀλυμπίων, λέγομεν ὅτι ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ ἀνιδρυθῇ, ἀλλ' ἐν χώρῳ εὐρυχωροτάτῳ, ἀρμοδίῳ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλτεως τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπίων, περιόπτῳ, γραφικῷ καὶ εὐκοινωνήτῳ. Διότι οὕτως ἐκπληροῦται δεόντως ἡ πρώτη καὶ μεγαλοφυῆς ἰδέα τοῦ μεγαλόφρονος Ε. Ζάππα, ὅστις, τὴν τῶν νέων Ὀλυμπίων σύστασιν συλλαβῶν, ἐθεώρει ταύτην ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τοῦ ἀθανάτου Ῥήγα τοῦ Φεραίου. Ἄϊδιον ὄντως τὸ κλέος τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἠθέλησεν ἵνα οἱ νέοι ἀγῶνες, ἀντικαταστήσαντες τοὺς παλαιούς, γείνωσιν ἀφορμῇ, ὡς

τὸ πάλαι, οὐχὶ ἀπλῆς θεωρίας καὶ βραβεύσεως τῶν ἐλληνικῶν μικρῶν προϊόντων, ἀλλὰ πολλῶ τούτων ὑψηλοτέρου σκοποῦ, ἦτοι τοῦ συγχρωτισμοῦ οὐ μόνον τῶν ἐκατασταχοῦ διεσπαρμένων Ἑλλήνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνερχομένων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοιοπαθῶν λαῶν. Καὶ οὕτως οἱ νέοι ἀγῶνες διαδίδοντες εἰς τοὺς συνερχομένους τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηνικῆς ἐργασίας, ἐπαξίως βραβευομένης, προπαρασκευάσωσι τοὺς λαοὺς τούτους πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς εὐδαίμονος ἐλευθερίας διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐνότητος, ὥστε καὶ πάλιν δι' αὐτῶν νὰ εἰσαχθῇ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως ἡ σύμπνοια καὶ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν λαῶν, ὡς τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ἡ ἐκκεχειρία, ἦτοι ἡ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῶν προσερχομένων, θεσπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἰφίτου, τοῦ κανονίσαντος τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἀλλ' ἡ μεγαλοουργὸς αὕτη ἰδέα τῆς ἀναβιώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, ἀποκύημα τῆς μεγάλης τῶν ἀνδρῶν τοῦ 1821 γενεᾶς, μετοχτευθεῖσα δυστυχῶς εἰς βραχίτικὴν γενεάν, ἐπήνεγκεν ἀνάλογον ἐπικαρπίαν, περιορισθεῖσαν εἰς ἀνίδρυσιν ἀπλοῦ οἰκοδομήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον κεκοσμημένου, δυσαναλόγου ὅμως πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἀμφιδόλου χρήσεως¹⁾.

1) Ὅ,τι συνέβη εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ζαππεῶν Ὀλυμπίων, τὸ αὐτὸ καὶ χεῖρον συνέβη καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ Ἡρώου, ἦτοι τοῦ ναοῦ τῆς δόξης τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Τὸ σχέδιον ἐκεῖνο, συνταχθὲν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυβερνήτου ἐν ἔτει 1829 ὑπὸ ἀρχιτέκτονος Ἑλλήνος, καθυπεβλήθη μετὰ ταῦτα ἐπισήμως κατὰ τὸ 1836 ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος I. Κωλέττου εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐκεῖ Ἰνστιτούτου, ὅπερ ἐνέκρινε αὐτὸ μετ' ἐπαίνων καὶ ἠρχίθη τὴν ταχεῖαν πραγματοποιήσιν του· τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ ἄλλαι τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι. (Ἰδὲ τὴν «Ἀπάντησιν εἰς τὴν τοῦ Κλεάνθους ἔκθεσιν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀνεγερθησομένου καταστήματος τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς ἑταιρίας») ἐν τέλει τοῦ ἐν Ῥώμῃ «Tiberino» τὸ φύλλον τῆς 20 αὐγούστου 1836· τοῦ ἐν Λονδίῳ «The Carton Cronicle» τὴν σελ. 294 τοῦ 1836, καὶ τοῦ «The Atlas» τὴν σελ. 727 τοῦ 1836· τῆς ἐν Αὐγούστη «Allgemeine Zeitung» N^o 599—600· τοῦ ἐν Ἀθήναις «Αἰῶνος» ἀριθ. 11 τῆς 30 ὀκτωβρίου 1838). Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, περιελούσης

Τίς δ' ἄρα οὗτος ὁ πρὸς νέαν Ἑλληνικὴν ἀρμόδιος τόπος εἰς σύστασιν τῶν Ζαππεῖων Ὀλυμπίων; Βεβαίως ἡ ἀνεύρεσις αὐτοῦ πρὸς μὴ τυφλοὺς οὐ χρήζει χρησιμοδοτήματος τῆς δελφικῆς Πυθίας· διότι τοῖς πᾶσιν εἶναι γνωστὴ ἡ περίβλεπτος καὶ γραφικὴ φαληρικὴ πεδιάς, ἡ μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν κειμένη, οὔσα σχεδὸν παρεμφερὴς τῇ τῆς Ἑλλάδος τῶν Ὀλυμπίων τοποθεσίᾳ. Καὶ ὄντως πρὸς μὲν ἀνατολὰς ὁρίζεται αὕτη ὑπὸ τεσσάρων ἱστορικῶν λόφων, τῆς Πνυκός, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Μουσειῦ καὶ τῶν Νυμφῶν, καὶ τῆς ὑπερκειμένης Ἀκροπόλεως· ἥτις, ὑψομένη 154 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, περιλαμβάνει τὸ ἀριστούργημα τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, τὸν ἀμίμητον Παρθενῶνα, ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἥλιον φωτιζόμενον ἐπὶ 2340 ἔτη περιήτου μέχρι σήμερον. Παρὰ τῇ Ἀκροπόλει ἐξαιρέται, οἰοῦναι σωματοφύλαξ αὐτῆς, ὁ γραφικώτατος Λυκαβηττός, ὅστις τὸ λευκὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς φέρων ναΐδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πολιούχου τῆς νέας πόλεως, ἀναμένει τὴν πρέπουσαν αὐτοῦ ἀνακαινίσιν συμφώνως πρὸς τὰ λαμπρὰ ὑπὸ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ μέγαρα. Πρὸς βορρᾶν δὲ ὁρίζεται ἡ φαληρικὴ πεδιάς ὑπὸ τοῦ ἐλαιῶνος, ὅστις ἀνυψοῦται καὶ ἐκτείνεται κλιμακῶδως πρὸς τὸν μέγαν Πάρνηθα.

Πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν ὑψιτενῶν καμίνων τῶν ἐν Πειραιεὶ ἐργοστασίων, συμπλεκομένων ἐν τῷ ὕψει μετὰ τῶν ἱστῶν τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων εἰς σύμβολον τῆς διὰ τοῦ Ἑρμοῦ συμφιλίω-

τῆς κυβερνήσεως εἰς χεῖρας τῆς νέας γενεᾶς, τὸ μὲν σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου Ἡρώου ἄγνωστον διετέλεσε καὶ ἀφανῶς συνετάφη μετὰ τῶν ἀγωνιστῶν ὑπὲρ ὧν συνετάχθη· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἔτη τινὰ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἐντολῇ τῆς κατὰ τὸ 1870 κυβερνήσεως ἐγένετο ἐπιπόλαιον τι γύμνασμα παρ' ἀλλοδαποῦ τεχνίτου σχεδιασθῆν, ὅπερ, καίτοι ἄμοιρον πάσης ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἀξίας, ἐνεκρίθη ὅμως διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Μαρτίου 1870 Β. Δ. νὰ ἰδρυθῇ εἰς τὴν πλατείαν τῆς Ὁμονοίας πρὸς ἐξωραϊσμὸν αὐτῆς καὶ δι' ἐξίλασμον τῶν παραμεληθέντων ἡρώων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, εἰς οὓς προσεφέρετο τοῦτο ὡς ἀϊσώπειος ἐκατόμβη. (Ἰδὲ τοῦ «Αἰῶνος» ἀριθ. 11 τῆς 30 ὁκτωβρίου 1838 καὶ 2547—2548 τῆς 26 μαρτίου 1870· τῆς «Ἀθηνᾶς» ἀριθ. 2386 τῆς 13 μαρτίου 1856· τοῦ «Μέλλοντος» ἀριθ. 638 τῆς 31 μαρτίου 1870· τῆς «La Grèce» N^o 17 τῆς 8 avril 1870).

σεως τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τῆς Ἐργάνης Ἀθηνᾶς. Πρὸς μεσημβρίαν ὀρίζεται ὑπὸ τῆς εὐρείας καὶ χαριεστάτης φαληρικῆς παραλίας, ἐξωραϊζομένης ὁσημέραι διὰ νέων καὶ τερπνῶν οἰκοδομῶν, καὶ ζωογονουμένης ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις διηνεκῶς μεταφέρει τοὺς φοιτῶντας ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν θαλασσίων λουτρῶν, τῆς θαλασσίου αὔρας καὶ τῶν θεατρικῶν παραστάσεων.

Ἐχει πρὸς τούτοις ὁ χῶρος καὶ ἄλλα σημειώσεως ἄξια πλεονεκτήματα· ἥτοι θὰ ἀντιτάσῃ τὰ περιφανῆ μέγαρα τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὴν θέαν τῶν ναυλοχούντων καὶ παραπλεόντων πλοίων, καὶ θὰ καθιστᾷ προφανῆ τὴν εὐημερίαν καὶ πρόοδον τῆς χώρας καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἴδρυτοῦ. Πλὴν τούτων ἐν αὐτῷ τῷ χώρῳ θὰ ἦναι δυνατὴ ἡ σύστασις μεγάλου ἵπποδρομίου, ἀπαραιτήτου, ὡς τὸ πάλαι, εἰς μόρφωσιν καὶ ἀνατροφὴν ἀνδρικὴν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας¹⁾, καὶ θεάτρου ἑλληνικοῦ κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ χῶρος οὗτος εἶναι κατάλληλος πρὸς σύστασιν διαφόρων ἄλλων σωματικῶν ἀγῶνων, οἷον ἀγωνιστηρίου δισκοβολῆς, σφαιριστηρίων κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐν χρήσει ἔτι ὄντων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον εἰσαγόμενον ἤδη καὶ παρ' ἡμῶν· ὡς καὶ ἀνάλογον χῶρον διὰ τε τὸ ἐθνικὸν πῆδημα, ὡς καὶ ἀγωνιστήριον σκοποβολῆς. Οἱ σωματικοὶ οὗτοι ἀγῶνες, τελούμενοι συμφῶνως πρὸς τὸν σήμερον βίον, θέλουσι συντελέσει σπουδαίως εἰς ἀνάπτυξιν καὶ εὐρωστίαν τῆς ἀγωνιζομένης νεολαίας. Τὸ δὲ μέγαρον τῶν Ὀλυμπίων δεόν νὰ ἰδρυθῇ ἐπὶ περιφανεστάτης θέσεως ἔχον σχῆμα πολύποδος, τὸ μὲν σῶμα ἔχοντος μόνιμον καὶ μαρμαρόκτιστον, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀγωνοθέτου Ε. Ζάππα, τοῦ συλλαβόντος τὴν μεγαλουργὸν ταύτην ἰδέαν, τοὺς δὲ πλοκάμους ἢ βραχίονας σιδηροκτίστους, ἵνα κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἐλπίζομένην πρόοδον λαμβάνωσι τὰς δεούσας διαστάσεις.

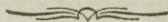
1) Ὁ μέγας Ναπολέων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἵνα ἀπομακρύνῃ τὴν νεολαίαν τῶν Μεδιολάνων ἀπὸ τῆς τρυφηλότητος, συνέστα τὴν ἵππασίαν καὶ ἵπποδρομίαν.

Ἐκλογὴ τῶν διαφορῶν τούτων τοποθεσιῶν ἐν τῷ φηλικῷ πεδίῳ ἀνάγκη πᾶσα νὰ γείνη οὐχὶ ἐπιπολαίως, ὡς συνήθως δι' ἐπιτροπῶν, αἵτινες παρ' ἡμῖν μᾶλλον βλάβης ἢ ὠφελείας εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα ἐξ ἀγνοίας παραίτιοι γίνονται, ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Θ. Χάνσεν, ὅστις, ἔχων ἤδη τὴν ἐντολὴν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς γενομένων ἐν τῷ ἡμικτίστῳ μεγάρῳ τῆς Ζαπείου ἐκθέσεως, κέκτηται καὶ τὴν προσήκουσαν εὐνοίαν τοῦ εὐεργέτου Κωνστ. Ζάππα.

Ταῦτα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος νυκτερινῇ καὶ παρὰ τῆ ἐστία ἔγραψα περὶ τῶν ἐξ ἀμαθείας ἐν ταῖς δημοσίαις οἰκοδομαῖς γινομένων, ἀναλογιζόμενος τὴν ἐκ τούτων εἰς τὸ ἔθνος προσγινομένην ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν βλάβην. Ἐν αὐταῖς περιλαμβάνεται οὐ μόνον τὸ Ζάππειον, τὸ βουλευτήριον, τὸ μουσεῖον καὶ αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιον διὰ τὰς ὕστερον ἐπενεχθείσας εἰς αὐτὸ ἀκόσμοις διακοσμήσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πολυτεχνεῖον, ὅπερ, ἀγνὸν τηρηθὲν μέχρι τοῦδε καὶ ὡς δεῖγμα νέας ἑλληνικῆς τέχνης θεωρούμενον, μεταμορφοῦται ἤδη κακῇ μοίρᾳ κακοτέχνως καὶ ἀπειροκάλως διὰ τῆς τῶν νέων ἐφόρων ἀγνοίας καὶ ἀκηδείας ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ φιλοτέχνου καὶ φιλοκάλου λογιζομένου κοινοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 20 Δεκεμβρίου 1879.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΥΣ.



Τοῦ Ἀρμούρη ᾄσμα δημοτικὸν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς,
ἐκδοθὲν, ῥωσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ διερμηνευθὲν
παρὰ Γαβριήλ Δεστούρη. Ἐν Πετροπόλει 1877,
[8or, σελ. XXII καὶ 22].

Ἐπειδὴ τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο ἑλληνικὸν ἔπος, ἐκτυπωθὲν μετὰ
προλεγομένων σημειώσεων καὶ μεταφράσεως ῥωσικῆς ἐν Πετρο-
πόλει τὸ 1877, ἀπεστάλη πρὸ μικροῦ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πε-
ριοδικοῦ τούτου, εἶναι δὲ παρ' ἡμῖν οὐχὶ πολὺ γνωστὸν, κρίνομεν
ἄξιον ἀνατυπώσεως ἐν τῷ Ἀθηναίῳ μετὰ τῶν ἐπομένων περὶ αὐ-
τοῦ παρατηρήσεων, ἃς ἐκ τῶν προλεγομένων τοῦ ἐκδότου συνέ-
ταξε σεβαστὸς φίλος εἰδήμων τῆς ῥωσικῆς γλώσσης, ἵνα προ-
καλέσωμεν τὴν ἐπ' αὐτοῦ μελέτην τῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν
γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἀσχολουμένων.

Σήμερον ἄλλος οὐρανός, σήμερον ἄλλη ἡμέρα,
σήμερον τὰ ἄρχοντόπουλα θέλουν καβαλλικεύσει·
μόνον τοῦ κύρ Ἀρμούρη ὁ υἱὸς οὐδὲν καβαλλικεύει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·

5 «μάνα, νὰ πιχαρῆς τ' ἀδέλφια μου
νὰ ἰδῆς καὶ τὸν πατέρα μου, μάνα ἃς καβαλλικεύσω».
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα τοῦ Ἀρμούρη συντυχαίνει·
«ἐσὺ μικρὸς καὶ ἀνέλικον, καβάλλα δὲν σὲ πρέπει,
ἀμμη ἂν θέλης, υἱὲ καλέ, διὰ νὰ καβαλλικεύσης,

40 ἀπάνω κρέμεται τὸ κοντάριν τοῦ πατρός σου,
τὸ ἄρπαξεν ὁ κύρης σου ἐκ τὴν Βαβυλωνίαν,
ἀπάνω κάτω ὀλόχρυσον διὰ λίθου μαργαριτάρι· (?)
καὶ ἂν τὸ λυγίσσης μίαν φορὰν, καὶ ἂν τὸ λυγίσσης δύο,
ἂν τὸ λυγίσσης τρεῖς φοραῖς, τότε νὰ καβαλλικεύσης».

45 καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν τὸ μικρὸν Ἀρμουροπούλιν
κλαίοντας ἀνατβαίνει τὴν σκάλαν, γελῶντας κατατβαίνει·
πρὸ τοῦ τὸ πιάση ἐπιάνετον, πρὸ τοῦ τὸ σείση ἐσειέτον,

- εἰς τὸν βραχίονά του τό 'δεσεν, ἐσείστη, ἐλυγίστη.
 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·
 20 «θέλεις, θέλεις, μάνα μου, ὀμπρός σου νὰ τὸ τσακίσω»;
 καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα του τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 ἄμετε ἰδέτε οἱ ἄρχοντες καὶ στρώσετε τὸν μᾶρον·
 στρώσετε τὸν μᾶρον τοῦ πατρός του,
 ὁποῦ ἔχει χρόνους δώδεκα, νερὸν οὐδὲν ἐπίε,
 25 ὁποῦ ἔχει χρόνους δώδεκα, οὐδὲν καθαλλικεύθη,
 καὶ τρώγει τὸ καρφοπέταλον, στέκει παλουκουμένον!»
 ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ στρώνουν τοὺς μᾶρον.
 ἔδωκεν εἰς τοὺς βραχίονές του καὶ εὐρέθη καθαλλάρης.
 ὥστε νὰ εἰπῆ ὅτι ἔχετε ὑγείαν, ἐδιέβη τριάντα μίλια,
 30 ὥστε νὰ τὸν ἐπιλογηθοῦν, ἐδιέβη ἐξήντα πέντε.
 ἐκεῖ ἐδιέ καὶ ἀναιβοκατέβαινε ἀντίπερα τὸν Ἀφράτην,
 ἀνέβη καὶ ἐκατέβη τον, καὶ πόρον οὐδὲν εὐρίσκει.
 Σαρακηνὸς ἐστέκετον, στέκει, ἀναγελαῖ τον·
 «Σαρακηνοὶ ἔχουσιν φαρία ὁποῦ διώχουν τοὺς ἀέρες.
 35 τὴν φάσαν καὶ τὴν πέρδικα ἀπὸ πτεροῦ τὴν πέρνουν,
 καὶ τὸν λαγὸν εἰς τὸ ἀνήφορον ἀπὸ δρομοῦ τὸν σώνουν.
 κρατοῦν καὶ κολακεύουν τα.
 καὶ πάλαι δὲ ὅταν τοὺς φανῆ τρέχουσιν πιάνουσιν τα·
 καὶ τὸν Ἀφράτην ποταμὸν οὐκ ἠμποροῦν περᾶσαι.
 40 καὶ ἐσὺ μὲ τὸ παρίππιν σου θέλεις νὰ τὸν περάσης»!;
 τὸ νὰ τ' ἀκούσῃ ὁ νεώτερος πολλὴν μανίαν ἐπῆρεν·
 κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του διὰ νὰ περάσῃ πέρα.
 ἦτον ὁ Ἀφράτης δυνατὸς, ἦτον καὶ βουρκωμένος,
 εἶχεν καὶ κύματα βαρέα, ἦτον καὶ ἀποχυμένος.
 45 καὶ κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του καὶ ὑπάγει,
 στριγγίαν φωνὴν καὶ ἀνέσυρεν, ὄσσην καὶ ἂν ἐδυνέτον·
 «εὐχαριστῶ σε, Θεὲ καλὲ, καὶ μυριοευχαριστῶ σε·
 ἐσὺ με ἐδῶκες τὴν ἀνδρείαν, καὶ . . . μὲ τὴν παίρνει τώρα».

- ἀγγελικὴ φωνὴ τοῦ ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἀπάνω·
- 50 «μπῆξε τὸ κοντάρι σου εἰς τὴν φοινικεάν τὴν ρίζαν,
καὶ μπῆξε καὶ τὰ ρούχα σου ὀμπρὸς εἰς τὸ μπροστοβούρκιν,
κέντεσε καὶ τὸν μαύρον σου καὶ νὰ περάσης πέρα».
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του καὶ πέρασέ τον πέρα.
οὐχὶ ν' ἀφήσῃ κἄν τὰ ρούχα του ὁ νέος νὰ στεγνώσουν,
- 55 ἀμμὴ εὐθύς ἐγλήγορα πτερνιστηρέαν κρούει
. . . . τὸν μαύρον του εἰς τὸν Σαρακηνὸν ὑπάγει.
καὶ σφόνδυλον τὸν ἔδωσε καὶ ἐξεσαγώνιασέ τον·
«Εἶπέ, μωρὲ Σαρακηνέ, ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα»;
καὶ τότε Θεέ μου . . . ἔχουν οἱ ἀνδρειωμένοι.
- 60 πρῶτα νὰ κροῦν ταῖς σφονδυλεαῖς καὶ τότε νὰ ῥωτοῦσιν;
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκειάν του μάνα,
ἐψὲς ἐξεδιαλέχθημεν κἄν ἑκατὸν χιλιάδες,
ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι, [ται·
ἔναι καὶ τέτοιοι ἄνδρες δυνατοὶ ὅτι οὐδὲ χιλίους φοβοῦν-
65 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντήσουν».
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαύρον του, ἄνω εἰς βουνὸν ἀνέβη,
φουσάτον ἴδεν καὶ γνώμιασεν, ἀρίφνησιν οὐκ ἔχει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν ἀνανογᾶται, λέγει· [λουν,
«Ἄν τοὺς πηδήσω ἀρμάτωτους (?), πάντα καυχᾶσθαι θέ-
70 ὅτι ἀρμάτωτους (?) τοὺς ἡῤα καὶ ἐπήρατους τὴν πρόβαν».
στριγγίαν φωνὴν ἐλάλησεν, ὄσῃν καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«Σαρακηνοὶ, ἀρματώνεσθε, σκυλιὰ μαγαρισμένα,
λουρικωθῆτε γλήγορα
εἰς ἀπισθίαν μὴ τόχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἄρμούρης,
75 ὁ Ἄρμουρόπουλος, τοῦ Ἄρμούρη ὁ υἱὸς, ὁ ἀρεύστης (?),
[ὁ ἀνδρειωμένος.
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκειάν του μάνα,
ὅσ' ἄστρον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,
οὕτως τοὺς

- ἔστρωσαν καὶ ἐχαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλλικεύουν.
- 80 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι
 ὦραϊον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπὸ ἀργυρὸν φηκάριν·
 εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν του τὸ δέχθη·
 κροῦ πτερινιστηρέαν τὸν μαῦρον του, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·
 «ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβὸ ἂν σᾶς ἀλησμονήσω».
- 85 καὶ συγκροτάει πόλεμον καλὰ, ἀνδρειωμένα·
 τὰς ἄκρας, ἄκρας ἔκοπε, ἡ μέση ἔδαπανᾶτον·
 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
 ὄλην τὴν ἡμέραν τοὺς ἔκοπτε τὴν ἄνω ποταμίαν,
 καὶ ὄλην τὴν νύκτα τοὺς ἔκοπτε τὴν κάτω ποταμίαν.
- 90 ἔθεσεν καὶ ἀπόθεσέν τους, κανένα δὲν ἀφῆκε.
 ἀπέξεψε ὁ νεώτερος διὰ νὰ τὸν βαρήση ὁ ἀέρας,
 καὶ ἓνας σκυλὶν Σαρακηνός, σκυλὶν μαγαρισμένον,
 ἐγκρῦμματα τὸν ἔβαλε καὶ ἐπήρε του τὸν μαῦρον,
 ἐπήρε τὸ ραβδὶν του·
- 95 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
 σαράντα μίλια τὸν ἐδίωχνε πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,
 ἐκεῖ τὸν ἐκατέφθασε εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν·
 καὶ ἐβγάνει τὸ σπαθίτζι του καὶ παίρνει του τὸ χέριν·
 «ἄμε καὶ ἐσὺ, Σαρακηνὲ, νὰ πῆς καὶ σὺ μαντάτο».
- 100 ὁ κύρης ἔξω κάθητο εἰς τῆς φυλακῆς τὴν πόρταν·
 τὸν μαῦρον του ἀνεγνώρισεν καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ του.
 τὸν καβαλλάρην οὐδὲν θεωρεῖ καὶ πᾶ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ του·
 βαρέα βαρέα ἀναστέναξεν καὶ ἐσείστη ὁ πύργος ὄλος.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τοὺς ἄρχοντες ἐλάλει·
- 105 «ἄμετ' ἰδέτε οἱ ἄρχοντες, τί ἔχει καὶ ἀναστενάξει;
 ἂν ἓν τὸ γιώμα του κακὸν, νὰ φάγη ἐκ τὸ δικό μου,
 εἴτ' ἔνε τὸ οἰνάριν του κακὸν, νὰ πῆ ἐκ τὸ ἐδικόν μου,
 εἴτε βρωμᾶ ἢ φυλακῆ, νὰ τὴν μοσχοκαπνίσουν,
 εἴτε εἶναι βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν».

- 410 καὶ τότε πάλαι ὁ Ἄρμούρης τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 «οὐδὲν τὸ γιώμα μου κακόν, νὰ φάγω ἐκ τὸ ἐδικόν του,
 οὐδὲ τὸ οἰνάριν μου κακόν, νὰ πῖω ἐκ τὸ δικόν του,
 οὐδὲν εἶν βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν·
 τὸν μαῦρον ἀνεγνώρισα καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ μου,
 415 τὸν καβαλλάρην οὐδὲν θεωρῶ καὶ εἶπα νὰ ἐβγῆ ἡ ψυχὴ μου»·
 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἄρμούρην ἐλάλει·
 «ἀκαρτέρεσε, Ἄρμούρη μου, ἀκαρτέρεσε ὀλίγον,
 νὰ δώσουν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῆ ἡ Βαβυλωνία καὶ ὅλη ἡ Καππαδοκία,
 420 καὶ ὅπου καὶ ἂν ἐνὶ ὁ υἰόκας σου
 πιστάγκωνα καὶ ἐξάγκωνα ὀμπρὸς σου νὰ τὸν φέρουν.
 ἀνέμενε, ὁ Ἄρμούρης μου, ἀνέμενε ἄλλον ὀλίγον»·
 καὶ ἔδωσαν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῆ ἡ Βαβυλωνία καὶ ἡ Καππαδοκία.
 425 τινὰς οὐκ ἠμαζόνετον, μόνον καὶ ὁ κουτζοχέρης.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τοῦ κουτζοχέρην ἐλάλει·
 «εἰπές μωρὲ
 Σαρακηνὸς τὸν ἀμηρᾶν ἐλάλει·
 ἀνάμενε, ὁ αὐθέντης μου, ἀνάμενε ἄλλον ὀλίγον,
 430 νὰ φέρουν φῶς εἰς τὰ ὀμμάτια μου καὶ τῆς ψυχῆς μου ἀέρα·
 νὰ μαχθῆ τὸ αἷμα μου τὸ δειλὸν εἰς τὸ καλὸν μου χέριν.
 καὶ τότε νὰ ἀφηγηθῶ τὸ ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα.
 μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἄρχοντες, ἄστοχα σᾶς τὸ λέγω·
 ὀψὲς ἐξεδιαλέχθημεν κἂν διακοσίαις χιλιάδες·
 435 ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι,
 ἦσαν καὶ τέτοιοι ἀπὸ ἐκείνους, χιλίους οὐδὲν ἐφοβοῦνταν,
 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντοῦσαν.
 μικρὸν παιδὶν ἐφάνηκεν ἀπάνου εἰς ἄγριον ὄρος·
 στριγγίαν φωνίτζαν ἔσυρεν ὄσην καὶ ἂν ἐδυνέτον·
 440 «Σαρακηνοὶ ἀρματώνεσθε, σκυλία λουρικωθῆτε,

εἰς ἀπιζίαν μὴ τὸ ἔχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἄρμούρης,
 ὁ Ἄρμουρόπουλος, τοῦ Ἄρμούρη ὁ υἱὸς, ὁ ἀρέστης ὁ
 [ἀνδρειωμένος.

μὰ τὸν κῦρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκειάν του μάναν,
 ὅσα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,

145 οὕτως

ἔστρωσαν καὶ χαλίωσαν, πηδοῦν, καθαλλιεύουν.

καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν καὶ τότε ὁ Ἄρμουροπούλης

. καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι

ῥωραῖον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπ' ἀργυρὸν φηκάριν,

150 εἰς τὸν οὐρανὸν τ' ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν του τὸ ἐδέχθη.

χροῦ πτερινιστηρέαν τὸν μαῦρον του, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·
 ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβὸ ἂν σᾶς ἀλησμονήσω·

ταῖς ἄκραις, ἄκραις ἔκοπεν καὶ ἡ μέση ἔδαπανᾶτον.

μὰ τὸν κῦρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκειάν του μάναν,

155 ὄλημμέρα μᾶς ἔκοπεν τὴν ἄνω ποταμίαν,

καὶ ὄλην νύκτα μᾶς ἔκοπεν τὴν κάτω ποταμίαν,

ἔθεσε καὶ ἀπόθεσέν μας, κανένα οὐδὲν ἀφήνει.

καὶ ἐπέζευσεν ὁ νεώτερος νὰ τὸν δώσῃ ὁ ἀέρας.

καὶ ἐγὼ ὡς καλὸς καὶ φρόνιμος ἐγκρύμματα τὸν βάνω,

160 ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλα καὶ ἐπήρα του τὸν μαῦρον.

(μὰ) τὸν κῦρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκειάν του μάναν,

σαράντα μίλια μὲ ἐδίωχεν πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,

καὶ ἄλλα σαράντα τέσσαρα πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν,

ἐδὼ κοντὰ μὲ ἔφθασεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν.

165 καὶ σύρνει τὸ σπαθίτζιν του καὶ παίρνει μου τὸ χέριν·

ἄμε καὶ ἐσὺ, Σαρακηνέ, νὰ εἰπῆς καὶ ἐσὺ μαντάτον».

καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἄρμούρην ἐλάλει·

«καλὰ εἶναι αὐτὰ, ὁ Ἄρμούρης μου, τὰ κάμνει ὁ υἱὸς σου»;

καὶ τότε πάλιν ὁ Ἄρμούρης μου ῥωραῖον χαρτίτζιν γράφει,

170 μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τ' ῥωραῖον χελιδονάκι·

- αείπε τῆς σκύλας τὸν υἱὸν, τῆς ἀνομίας τὸ τέκνον·
 ὅπου εὔρη Σαρακηνὸν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,
 μὴ λάχῃ εἰς τὰς χεῖρας τοὺς καὶ ἐλεημοσὺν οὐκ ἔχει».
 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν ὠραῖον χαρτίτζιν γράφει,
 175 μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τὸ ὠραῖον χελιδονάκιν·
 «εἰπέτε τὸν αὐθέντη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην,
 ὅτι ἕως ἐβλέπω τὰ ὀσπίτια μου διπλομανταλωμένα,
 ἕως οὗ βλέπω τὴν μάναν μου τὰ μαῦρα φορεσμένην
 καὶ ἐβλέπω καὶ τὰ ἀδέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα,
 180 ὅπου καὶ ἂν εὔρω Σαρακηνὸν, τὸ αἷμα του νὰ πίνω.
 καὶ ἂν μὲ παραμανιώσουσιν εἰς τὴν Συρίαν νὰ πέσω,
 τὰ στεμνορύμνια (?) τῆς Συρίας κεφάλια τὰ γεμίσω,
 τὰ ξηροράκια (?) τῆς Συρίας αἷμα νὰ τὰ γεμίσω».
 τὸ νὰ τὰ ἀκούσῃ ὁ ἀμηρᾶς, πολλὰ τὸν ἐφοβήθη.
 185 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηρᾶς τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 ἄμετε ἄμετε οἱ ἄρχοντες, ἐβγάλετε τὸν Ἄρμούρην,
 καὶ ἄμετε τον εἰς τὸν λουτρὸν, διὰ νὰ λουστῇ ν' ἀλλάξῃ.
 εἰς τὸ γιώμαν (μου) τὸν φέρετε, νὰ φάγῃ μετ' ἐμένα».
 ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἐβγάλουν τὸν Ἄρμούρην,
 190 ἐβγάλουν τον ἐκ τὰ σίδερα καὶ ἐκ τὰ βαρέα χερόψια,
 εἰς τὸ λουτρὸν τὸν ἐδιάβησαν καὶ λούστη καὶ ἀλλάσσει,
 εἰς τὸν ἀμηρᾶν τὸν ἐδιάβησαν καὶ γεύθη μετ' ἐκεῖνον.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἄρμούρην ἐλάλει·
 «ἄμε, ἄμε ὁ Ἄρμούρης μου, ἄμε εἰς τὰ γονικά σου,
 195 καὶ παίδευε καὶ τὸ παιδὶν, γαμπρὸν τὸν θέλω πάρει,
 οὐδὲ εἰς τὴν ἀνεψίαν μου, οὐδὲ εἰς τὴν ἐξαδέλφην,
 μόνον εἰς τὴν θυγατέρα μου, τὴν ἔχω φῶς καὶ μάτια·
 καὶ παίδευέ το τὸ παιδὶν
 ὅπου καὶ ἂν εὔρη Σαρακηνὸν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,
 200 καὶ ἂν λάχῃ κέρδος τίποτες, ἀντάμα νὰ τὸ μοιράζουν.
 καὶ νὰ νε ἀγαπημένοι.

Τὸ χειρόγραφον εὐρίσκεται ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπόλεως, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς συλλογῆς τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἡ δὲ συλλογὴ αὕτη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἀριθμὸν ССII.

Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν ἐκδότην οὐχὶ πρωϊαίτερον τοῦ 1365· διότι τὰ 9 χειρόγραφα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συλλογὴν, εἶναι γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός· ἐν δὲ τούτων, ἐπιγραφόμενον «διήγησις παιδόφραστος τῶν τετραπόδων ζῶων», ἀναφέρει, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ζῶων ἕρις ἐγένετο τῷ 1365. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ ὀρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς· διότι ἡ αὕτη συλλογὴ κατὰ τὸν ἐκδότην περιέχει χειρόγραφον «περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἣ γέγονεν ὑπὸ τῶν Περσῶν εἰς Ἀττικὴν Ἀθῆνα», ὃ ἐστὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ τῷ 1456· ὥστε δυνατόν νὰ συνεγράφη καὶ μετὰ τὸ 1365.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐν αὐτῷ ἔπους ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Καλιφῶν (Ζ'—ΙΑ ἑκατοντ.)· τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἔχει ὡς ἐξῆς.

Ὁ Ἀρμουρόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη, εἶχε κύρην (πατέρα στ. 11), ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐκρατεῖτο δέσμιος ἐπὶ 12 ἔτη (στ. 25) ἐν Συρίᾳ (στ. 95), εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν (στ. 97, 164). Ὁ Ἀρμουρόπουλος, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ πατρὸς του, λαμβάνει τὸ κοντάριν (στ. 10), ὅπερ ἄρπαξεν ὁ κύρης του ἐκ τῆν Βαβυλωνίαν (στ. 11), καὶ τὸν μαῦρον ἵππον του, τὸν καθβαλικεῦει, καὶ ὥστε νὰ εἴπῃ «ἔχετε ὑγείαν» (στ. 29.), ἐδιέβη τριάντα μίλια, καὶ ὥστε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσωσιν (ἐπιλογηθοῦν στ. 30) ἐδιέβη 65, φθάνει τὸν ἀντίπεραν Ἀφράτην (στ. 31), περᾶ αὐτὸν, καὶ ἔπειτα συγκροτεῖ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ σφάζει 100 χιλιάδας (στ. 63) καὶ 200 (στ. 134), καὶ κανένα δὲν ἀφῆκεν (στ. 90). Ἄλλ' εἷς μόνος Σαρακηνὸς σωθεὶς κατώρθωσε δι' ἐνέδρας νὰ ἐπάρῃ τὸν μαῦρον καὶ τὸ ράβδιν τοῦ Ἀρμουροπούλου (στ. 94). Οὗ:

τος ὅμως τὸν καταδιώκει σαράντα μίλια πεζὸς μὲ τὰ γονάτια (στ. 96.), καὶ ἄλλα 44 πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν (στ. 163), τὸν καταφθάνει εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν, καὶ ἐβγάζει τὸ σπαθίτζιν του, καὶ παίρνει του τὸ χέριν (στ. 98), καὶ οὕτω τὸν κάμνει κουτσοχέρην. Ὁ κύρης, καθήμενος εἰς τὴν πόρταν τῆς φυλακῆς, βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει τὸν μαῦρόν του καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ υἱοῦ του· διὸ ἀναστενάζει, μὴ βλέπων καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ Ἀμυρᾶς (Ἐμίρης, ὅ ἐστι ὁ Σαρακηνὸς ἄρχων), θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῶν ἀναστεναγμῶν, μανθάνει παρὰ τοῦ κουτσοχέρη τὴν γενομένην καταστροφὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τούτου ἕνεκα παραπονεῖται εἰς τὸν Ἀρμούρην (στ. 168) κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρμούρης ὠραῖον χαρτίτζιν γράφει, μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τ' ὠραῖον χελιδονάκι (στ. 170), καὶ παρακαλεῖ τὸν υἱόν του, ἵνα φειδῆται (ἐλεημονᾶται, στ. 170) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ αὐτὸς, αἰχμάλωτος ὢν, τύχῃ παρ' αὐτῶν χάριτος. Ἄλλ' ὁ Ἀρμούροπουλος ἀποκρίνεται, ὅτι (στ. 176—185), ἐνόσω βλέπει τὴν μάναν του καὶ τ' ἀδέλφια του τὰ μαῦρα φορεμένους, ὅπου καὶ ἂν εὖρη Σαρακηνόν, τὸ αἷμά του θὰ πίνη, καὶ θὰ πληρώσῃ τὴν Συρίαν αἵματος, φονεύων τοὺς Σαρακηνούς. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἐμίρης, πολλὰ τὸ ἐφοβήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν κύρη τοῦ Ἀρμουροπούλου Ἀρμούρην, καὶ μάλιστα τῷ προτείνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του Ἀρμούροπουλον.

Ἄλλ' εἶναι ἱστορικὴ ἢ πλαστὴ ἢ ὑπόθεσις;

Ὁ ἐκδότης παραδέχεται μὲν βάσιν ἱστορικὴν φρονεῖ ὅμως, ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ ἄσματι ἐνυπάρχει ἀφήγησις γεγονότος μεταγενεστέρου, ὃ, περ ἐνεδύθη ἐπικὴν μορφήν καὶ στίχους ποιητικούς, ἀδομένους ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ ἄσμα, προῖόν τοῦ λαοῦ, προὔπηρχεν ἤδη, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα μόνον ἠλλαζαν ἐν αὐτῷ.

Ἄλλ' ἴσως ὁ Ἀρμούροπουλος (arma), ὁ ἦρωες τοῦ ποιήματος, εἶναι προσωποποιήσις τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ τούτου ἄσματος ἴσως προέθετο νὰ ἐξάψῃ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ τὸ μῖσος κατὰ

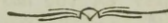
τῶν Σαρακηνῶν, νὰ παραστήσῃ δὲ ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὡς ἀκαταμάχητον καὶ καταπληκτικὴν τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν δύναμιν. Ἴσως Ἀρμούρης μὲν εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, Ἀρμούροπουλος δὲ ἡ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς θυγατρὸς (— πουλος) τῆς Ῥωμαϊκῆς. Τὸ μέτρον τῶν στίχων εἶναι δεκαπεντασύλλαβον. Ἡ τμησις μετὰ τὴν ὀγδόην συλλαβὴν. Ὁ ῥυθμὸς τονικός.

στίχοι

Ἐ δῶ κον τὰ με ἔφθα σεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν	164
καὶ σύρνει τὸ σπαθίτζιν του καὶ παίρνει μου τὸ χέριν	165
εἰπέτε τὸν αὐθέντη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην	176
καὶ βλέπω καὶ ταῦ δέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα.	179

Ἡ ἐποχὴ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς οὐχὶ ἄλλη ἢ ἡ τῆς συγκρούσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σαρακηνῶν πρὸς ἀλλήλους. Ἀλλὰ τὸ πότε ἀκριβῶς ἀφίεται εἰς ἄλλους νὰ ὀρίσωσιν.

Θ. Β.



ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΘΩΝ.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο τοῦ Γαληνοῦ ἐξέδωκεν ἐσχάτως (1879) ἐν Ἑρλάγγῃ ὁ Jwan Müller κατὰ πολὺ ὀρθότερον παρὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ ἐκδότην F. R. Dietz (ἐν Λειψ. 1832)· διότι καὶ νέαν πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀντιπαραβολὴν τοῦ μόνου ὑπάρχοντος ἀντιγράφου, τοῦ Λαυρεντιακοῦ, καὶ ἄλλα μετεχειρίσθη βοηθήματα πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, οἷον Λατινικὰς μεταφράσεις αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἰδίας εἰκασίας πολλὰ εὐστόχως ἐπηνόρθωσε. Διὸ καὶ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιός ὁ ἀνὴρ. Ἀλλ' ὑπολείπονται ὅμως, νομίζω, χωρία τινὰ οὕτω διεφθαρμένα ὑπὸ τῶν

ἀντιγραφέων, ὥστε καὶ νῦν ἔτι δυσχεραίνουσι τὴν κατάληψιν τοῦ βιβλίου. Τούτων τὴν διόρθωσιν ἐπιχειροῦμεν ἐν τοῖς ἐξῆς :

Σελ. 5, στίχ. 17.

καὶ γὰρ οἱ πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι κατὰ μίαν ὕλην ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, ἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεῖς.

Τὸ χωρίον τοῦτο νομίζω ὅτι, ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, νοσεῖ λογικῶς· διότι, ἂν εἶνε ἀληθές ὅτι αοὶ κατὰ μίαν (τινὰ) ὕλην πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι αἰτίαν ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, δὲν ἦτο λογικὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπεξηγήσιν, «ἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεῖς»· ἀλλ' ὤφειλε νὰ ἐπεξηγήσῃ τίς τίνα αἰτίαν εὐρηκε, καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ μὲν ταύτην, ὁ δ' ἐκείνην, ὁ δὲ ἄλλην, οὐδεῖς δὲ μίαν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν. Ἴνα ἐπέλθῃ λοιπὸν λογικὴ συμφωνία τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἡ ἐκρυσταῖσα πρόθεσις κατὰ μετὰξὺ τοῦ ἄλλοι καὶ ἄλλην (ἄλλοι κατ' ἄλλην). Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς εἰσκασίας ταύτης παραθέτομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Γαληνοῦ τὸ ἐν σελ. 11, 8 χωρίον «ἐπισκεψόμεθα, τίς ποτ' ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ πολὺ δύνασθαι τὸ ἔθος καὶ εἴτε μία τίς ἐστὶν ἢ καὶ καθ' ἐκάστην ὕλην ἐτέρα»· ὃ ἐ. ἐν ἄλλαις λέξεσιν : εἴτε μία τίς ἐστὶν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν, ἢ ἄλλη κατ' ἄλλην.

Σελ. 10, στίχ. 9.

φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἰάμβων· εἴτις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στίχους δύο ἢ τρεῖς ἀσυνήθεις ὄντας τοῦ τοιούτου, οὐκ ἂν εὐπόρως δυναίμεθα· κατὰ δὲ τὴν ἐφεξῆς ἀρίθμησιν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς τούτους ἐλθόντες στίχους ἐξ ἐτοίμου ῥαδίως ἐροῦμεν.

Τὸ ἐκ τοῦ Ἑρασιστράτου παρατιθέμενον τοῦτο χωρίον εἶνε πολ-
λαχῶς ἡμαρτημένον· πρῶτον μὲν ἄπορον εἶνε καὶ ἀδιανόητον, τίνες αἱ συνηθείαι ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν; Ὁ Ἑρασιστρατος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ ἰατροῦ εἰς

τὰ συνήθη καὶ ἀσυνήθη, εἰς τὰς συνηθείας καὶ ἀσυνηθείας, ὡς αὐτὸς λέγει· ἔπειτα δὲ φέρει ὡς παραδείγματα τῶν περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν πόνους συνήθεις καὶ μὴ, βρώματα συνήθη καὶ μὴ, ἐκκρίσεις συνήθεις· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ἀρχῇ τοῦ παρατεθέντος χωρίου προσθέτει ἄλλας συνηθείας ψυχικάς, καὶ τούτων πάλιν ἐπιφέρει παραδείγματα. Ἄλλ' ἐκ τῆς γραφῆς, ἣν καὶ ὁ νεώτατος ἐκδότης παρεδέχθη, δὲν εἶνε καταφανὴς ἡ τοιαύτη οἰκονομία τοῦ συγγραφέως· ἀλλ' ἡ μετάβασις γίνεται ἀμέσως εἰς ἄτοπὸν τι παράδειγμα, εἰς *συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἰάμβων*. Ἀναμφιβόλως ὁ Ἑρασίστρατος ἔγραψεν ἢ μᾶλλον ἔστιξεν ὡς ἐξῆς: φαίνεται δὲ καὶ τινα τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα κτλ. Ἐκτὸς δηλ. τῶν εἰρημένων περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν φαίνεται ὅτι καὶ τοιαῦτά τινα γίνονται κατὰ τὰς συνηθείας· καὶ ἔπειτα ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρονται, φυσικῶ τῶ λόγῳ ἀσυνδέτως, παραδείγματα, πρῶτον μὲν τὸ μνημονικόν, εἶτα δὲ τὸ τῆς εὐμαθείας, καὶ τέλος τὸ τῆς ζητήσεως ἢ ἐρεῦνης. Οὕτω λοιπὸν διὰ μόνης ὀρθοτέρας στιξέως θεραπεύεται τὸ πρῶτον ἁμάρτημα τοῦ χωρίου· τὸ δὲ δεύτερον εἶνε τὸ ἐπῶν ἰάμβων, ὅπερ ὑπολαμβάνομεν μᾶλλον τυπογραφικὸν σφάλμα, καθ' ὃ παρελείφθη ὁ ἀναγκαιότατος διαζευτικὸς σύνδεσμος ἢ (ἐπῶν ἢ ἰάμβων)· διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι ἔπη μὲν λέγονται οἱ ἐξάμετροι δακτυλικοὶ στίχοι, ἰάμβοι δὲ (ἢ ἰαμβεῖα) οἱ τρίμετροι ἰαμβικοί· καὶ οὗτοι οἱ στίχοι εἶνε τῶ ὄντι οἱ συχνότερον ἀπομνημονευόμενοι, οὓς μάλιστα ἠπίσταντο οἱ παλαιοί, εἴτε ἐκ τοῦ Ὀμήρου εἴτε ἐκ τῶν τραγικῶν. Τὸ τρίτον ἁμάρτημα δύναται καὶ νὰ μὴ ὑποληφθῇ τοιοῦτον· διότι τὸ «ἀσυνήθεις ὄντας» δύναται ὀρθότατα ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ «εἰ τις κελεύσειεν ἡμᾶς»· ἀλλ' ὅταν τις παρατηρήσῃ ὅτι ἐν τῶ ἐπομένῳ ἀντιθέτῳ κώλῳ ἔθεσε τὴν μετοχὴν «ἐλθόντες» κατ' ὀνομαστικὴν, ὡς ἀποδιδομένην εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ «ἀεροῦμεν», δὲν θέλει διστάσῃ χάριν τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς συντάξεως νὰ τρέψῃ καὶ τὸ ὄντας εἰς ὄντες. Οὕτω λοιπὸν τὸ ὅλον χωρίον μεταγραπτέον καὶ στικτέον ὡς ἐξῆς: Φαίνεται δὲ καὶ τινα τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας· ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἢ ἰάμβων εἴτις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στί-

χους δύο ἢ τρεῖς, ἀσυνήθεις ὄντες τοῦ τοιούτου οὐκ ἂν εὐπόρως
 δυναίμεθα· κατὰ δὲ κτλ.

Σελ. 11, στίχ. 17.

νυνὶ δ' ἀπὸ τῶν δι' ἔθος ἄμεινον πεττόντων ὄτιοῦν ἐδεσμά-
 των τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιησώμεθα.

Ἐλληνιστί δὲν λέγεται *πέττω ὄτιοῦν ἐδεσμάτων*, ἀλλ' ἦτοι
 πέττω ὄτιοῦν *ἐδεσμα* ἢ π. *ὄτιοῦν τῶν ἐδεσμάτων*, ἀλλὰ καὶ
 ταῦτα οὐχὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς προ-
 φανῶς θέλει νὰ κάμῃ τὸν λόγον περὶ τῶν ἐκ συνηθείας ὅ,τι δῆ-
 ποτε *ἐδεσμα* χωνευόντων, οὐχὶ δὲ καὶ οἰονδήποτε μέρος τῶν
 ἐδεσμάτων, οἷον ὄστᾶ καὶ κελύφη καὶ πυρῆνας κ. τ. τ. Ὅθεν
 ἀναντιρρήτως γραπτέον *ἐδεσμα*.

Αὐτόθ. στίχ. 21 ἐξ.

καθάπερ γὰρ ἄρτους οἱ σιτοποιοὶ λέγονται πέττειν οὐκ
 ἐπειδὴν ἀλοῦντές τε καὶ *διάττοντες* εἰς λεπτὰ μόρια κατα-
 θράσῳσι τοὺς πυρούς, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τῷ τοιοῦτο *πρᾶξαι* δεύ-
 σαντες ὕδατι ζύμην μίξαντες μαλάξωσιν, εἶτα καλύψαντες
 ὀπτήσωσιν, οὕτω κτλ.

Ἐν τούτοις ἡμαρτημένον εἶνε πρῶτον ὁ τύπος *διάττοντες* ἀντὶ
 τοῦ *διαττῶντες*. Τὸ ἔργον τοῦ ἀρτοποιοῦ, δι' οὗ ἀποχωρίζον-
 ται τὰ λεπτότερα τοῦ ἀλεύρου ἀπὸ τῶν ἀδροτέρων μορίων, τὸ
 ἄλλως *διασήθειν*, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν *διαττᾶν* καὶ οὐχὶ
διάττειν. Ἄλλ' οἱ ἀντιγραφεῖς, μὴ ἐννοοῦντες τὸ σπάνιον τοῦτο
 ῥῆμα, ἄλλοτε ἄλλως παρεμόρφωσαν αὐτό. Οὕτως παρὰ μὲν
 Πλάτ. Τιμ. 73 e τὸ *διαττήσας* εὐρίσκεται γεγραμμένον που
διατρήσας· τὸ δὲ παρὰ Στράβ. Γ', 148 K. *διαττᾶσθαι* κεῖται
 ἐκ διορθώσεως τοῦ Κοραῆ ἀντὶ τοῦ ἡμαρτημένου *διαρτᾶσθαι*
 καὶ ἀλλαγῷ ἄλλως παρέφθειραν αὐτό. Ἐπειτα δὲ τὸ ἐπὶ τῷ
 τοιοῦτο *πρᾶξαι* ὡσαύτως νομίζω ἡμαρτημένον. Ἡ ἐπὶ μετὰ τῆς
 δοτικῆς σημαίνει βεβαίως ἐνταῦθα τὸ *κατόπιν τινός*, τὸ *μετά*
τι. Τὸ δὲ «ἐπὶ τῷ τοιοῦτο *πρᾶξαι*» ἀναφερόμενον εἰς τὸ προει-
 ρημένον «ἀλοῦντές τε καὶ *διαττῶντες* εἰς λεπτὰ μόρια κατα-
 θράσῳσι τοὺς πυρούς» ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην *πρᾶξιν*, τὴν τῆς

ἀλέσεως καὶ διαττήσεως, μεθ' ἣν ἔπονται αἱ ἄλλαι ἀρτοποιητικαὶ ἐργασίαι, ἢ τῆς δεύσεως καὶ μίξεως καὶ ζυμώσεως καὶ ὀπτήσεως. Ἡ ὠρισμένη ἐκείνη πρᾶξις ἀνάγκη διὰ τῆς ἀντωνυμίας οὗτος καὶ οὐχὶ τῆς τοιοῦτος νὰ ἐπαναληφθῆ. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ διορθωθῆ ἐπὶ τῷ τούτῳ πρᾶξιαι ὅ. ἐ. μετὰ τὴν πρᾶξιν τούτου (ἢ μετὰ τὴν πρᾶξιν αὐτήν), ἀφ' οὗ πράξωσι τοῦτο.

Σελ. 13, στίχ. 21.

πιλεῖται μὲν γὰρ καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν ψυχόντων, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῆ.

Ὁ μὲν ὁ μετὰ τὸ «πρῶτον» πάνυ ἀτόπως κεῖται· διότι εἶνε πρόδηλος ἡ ἔννοια τοῦ συγγραφέως ὅτι : ὑπὸ τῶν ψυχόντων πρῶτον μὲν πιλεῖται καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῆ· καὶ θὰ ἀπεδίδοτο ἡ ἔννοια αὕτη ὀρθῶς, ἐὰν ἐγράφετο πρῶτον μὲν τὸ δέρμα· ὅπως δὲ νῦν ἐτέθη τὸ «πρῶτον μὲν» συνάπτεται πρὸς τὸ ἐπόμενον «ὑπὸ τῶν ψυχόντων», ὅπερ ἄτοπον. Δύναται δὲ νὰ ἐκλίπῃ τὸ ἄτοπον τοῦτο, ἐὰν διαγραφῆ ὁ μὲν, ὅτε κάλλιστα συνάπτεται τὸ πρῶτον πρὸς τὸ δέρμα.

Σελ. 15, στίχ. 1.

ὥσπερ οὖν αἱ φυσικαὶ τῶν σωμάτων ιδιότητές τε καὶ τῆς ὅλης οὐσίας διαφοραὶ τε τοῦ δέρματος κατὰ σκληρότητα καὶ μαλακότητα πυκνότητά τε καὶ μανότητα διαφορῶν μὲν ἐδωμάτων καὶ πομάτων χρήζουσι. . . οὕτως κτλ.

Εἶνε, νομίζω, προφανές ὅτι ὁ τε ὁ μετὰ τὸ διαφορὰς ἀτόπως κείμενος ἐπιφέρει μεγίστην σύγχυσιν εἰς τε τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σύνταξιν. Ὅθεν διαγραπτέος.

Σελ. 17, 9.

γυμνάζεσθαι γὰρ ἐκάστην τῶν δυνάμεων ἀξιοῦμεν, οὐ δὴ που χωρὶς ὄρων καὶ μέτρων προσηκόντων ἐπὶ πλεῖστον ἐκτεταμένῳ τῶν γυμνασίων, ὡς καταλῦσαι τὴν δύναμιν.

Ὁ παρακείμενος ἐκτεταμένῳ περὶ ἐνεργείας συνεχοῦς ἢ ἐπανα-

2

.....ήτιος νικήσας Ἄ(πό)λλω-
(νι ἀνέθηκεν ;)

... ; ... Ἐλε)υσία Θησειά
... .. ὀπλ)ι;τικῶι ἐγδάτης;
... .. ἀκ)άμπιον

Βάθρον μικρὸν λίθου Ὑμηττίου ὄλως ἀκόσμητον, ἔχον μόνον ἄνω ἐν κοίλωμα πρὸς ἐνθεσιν ἀναθήματος, ὕψους δὲ 0,13, πλάτους 0,17, πάχους 0,19, φέρει τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἀμελοῦς χαράγματος. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας. Λείπει, ὑποθέτω, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ποτὲ ἐπιγεγραμμένου πλατέος προσώπου τοῦ λίθου δι' ὃ καὶ ὑπεδήλωσα στιγμαῖς ἀνωτέρω, ὅτι πιθανὸν ἐκεῖ νὰ ἦτο ἀναγεγραμμένος καὶ τρίτος ἀγὼν ὃν νὰ ἐνίκησεν ὁ ἀναθεὶς τὸν λίθον. Ἡ λέξις ἐγδάτης (=ἐκβάτης), ἡ κατὰ δοτικὴν κειμένη, εἰ καλῶς ἀνέγνω, φαίνεται νεοφανὴς καὶ ἴσως σημαίνει ὅ,τι ὁ «ἠνίοχος ἐγβιβάζων» ὁ ἀναγνωσθεὶς ἐν ἐπιγραφῇ Ἀθηνῶν τῇ ὑπὸ ἄλλων τε καὶ ὑπὸ Α. Ῥαγκαβῆ ἐκδοθεῖση ἐν *Anitq. hellén. t. 6'* ἀρ. 962.

3.

Φειδί(ας).....

- Ἐπειδὴ οἱ πρυτᾶ(νεις τῆς Αἰαντίδος φυλῆς ; καὶ ;
οἱ ἀΐσειτοι ἐπα(ινέσαντες καὶ στεφανώσαντες... ὃν εἶλοντο ; ἐξ ἑαυ-
τῶν διὰ βίου ΤΠ (ἀποφαίνουσι
5 τῆ)βουλῆ)τάς τε θυσίας τεθυκέναι ἀπάσας τὰς καθηκούσας ἐν τῇ πρυτα-
νεῖαι καὶ τὴν ΓΛ
αὐτοκράτορος
καὶ τοῦ σύνπαν(τος αὐτοῦ οἴκου ἐξ Ἄ-
ρ(ε)ίου πάγου βου(λη)
40 ὦν ἐπιμεμελῆσ(θαι δὲ καὶ
πρυτανείαν ὦν
λείπειν εἰς τη(. κα-
τ' ἔτος τ(α)ξΥ
μερισμὸν καὶ ΤΠ
45 ἘΚΩΔΕΞΤΑΤΑΞ

τοῖς χαλκῶν ΑΙ(. ἀνα- ;
 γραφὴν ποιησ(. Οὐ-
 ἰβουλῖαν ΑΛ; (κίαν

Ἵμηττίου λίθου στήλης τεμάχιον, ὕψους 0,35, πλάτους 0,19, πάχους 0,14, μὲ περιθώριον ἐξέχον ἄνω καὶ ἀριστερὰ τῷ ὄρῳντι, ἔχει τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιο-λογικῆς Ἑταιρίας.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐγγράφου σχεδὸν εἰκάζω, ὅτι ἦτο τιμητικὴ ἕνεκα δὲ τῶν δύο κυρίων ὀνομάτων, τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν στίχῳ ιθ', ὑποθέτω, ὅτι τὸν β' μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἐγράφη, ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ διότι ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξεδόθη ἐν τέλος ψηφίσματος τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ ἐν Corp. Inscr. Attic. III, εὐρεθὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἐν ᾧ γίνεται μνεία Οὐἰβουλῖας Ἀλκίας τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἐν ᾧ κατωτάτῳ μεταξὺ ἄλλων πρυτάνεων καὶ Φειδίας τις Ῥαμνούσιος ἀναγράφεται ἔχων, ὡς καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ Φειδίας, τὸ σημεῖον ι), ὅπερ δηλοῖ, ὡς γνωστόν, ὅτι ἦτο ὁμῶνυμος τοῦ πατρός του. Ὅμως δὲ ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον καὶ τὸ παρὸν βεβαίως δὲν συνανήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην, διότι ἐκεῖνο μὲν εἶναι λίθου Πεντελησίου, τοῦτο δὲ Ἵμηττίου. Διὰ τί δὲ ἐνταῦθα ἐπὶ κεφαλῆς ἀναγγέγραπται τὸ Φειδίας ι) , ἀδελὸν ἐμοί. Τοῦτο νομίζω ἀσφαλέςτερον νὰ εἶπω, παρὰ νὰ ἀναγράψω ὅσα πρῶην ἐξεφρόντισα, οἷονεὶ ἀπολύσας τὸν νοῦν μου εἰς τὸν ἀέρα ὥσπερ μηλολόνην λινόδετον ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅτι Ῥαμνούσιος τὸν δῆμον ἦτο οὗτος ὁ Φειδίας καὶ τοῦ ὅτι φαιδυνταὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἦσαν, κατὰ Πausανίαν, ἐν Πίση οἱ ἀπόγονοι τοῦ πάνυ Φειδίου, τοιοῦτοι δὲ φαιδυνταὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ ἴσως τοῦ αὐτοῦ γένους, ἦσαν, κατ' ἐπιγραφὰς Ἀττικὰς, καὶ ἐν Ἀθηναῖς ἐπὶ τῶν μ. Χρ. Ῥωμ. χρόνων κτλ. κτλ.

4.

.
 Ε; ΝΟΙΚΑ — . .
 Ν

	Νίκων Νικοφῶντος	Σύμμαχος Δάτου
5	Λεπτίνης Ε. περ. ου	(Α)γασίων Σαμαρίτης
	
 ἐπι- μελητήν	
40	ἐ)στεφάνωσαν Νί- κωνα Νικοφῶντ- ος, Ἐρμογένην ἘρμαΦ; ἴδου γρα- μματείας —	
45	
46	ης οὔνεκα.	

Στήλης λίθου Πεντελησίου τὸ κάτω μέρος, τὰ νῦν ὕψους 0,96, πλάτους 0,43, πάχους 0,11, ἔχει τὰ ἀνωτέρω λείψανα ψηφίσματος, γράμμασι τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Εὐρέθη ἐν Πειραιεῖ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ἐταιρίας.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ ἐν κεφαλαίοις ἀποδοθέντα ἀνωτάτω εἶναι τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἐν τέσσαρσι στίχοις κύρια ὀνόματα εἶναι ἐγκεχαραγμένα ἐντὸς στεφάνων γλυπτῶν ἐλαίας, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ κατωτέρω πλείονες ἐν συνεχείᾳ στίχοι, ἀλλ' οὗτοι ἐντὸς μείζονος στεφάνου ὁμοίου. Ὑποθέτω δὲ ὅτι τὸ ψήφισμα θὰ ἦτο ὄχι τῆς πόλεως, ἀλλὰ θιασωτῶν τινῶν ἢ ὀργεῶνων, καθ' ὅσον καὶ εἷς τῶν ἀναγεγραμμένων ἀνδρῶν εἶναι ξένος, Σαμαρίτης. Σημειωτέον ἔτι, ὅτι τοῦ προτελευταίου στίχου τὰ γράμματα φαίνεται ὅτι ἐπίτηδες ἐξηλείφθησαν ἑκπαλαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβησαν δυσανάγνωστα.

5.

Ἐν Πειραιεῖ πρὸς τῇ γωνίᾳ τῶν ὁδῶν Σωκράτους καὶ Φιλελλήνων ὑπάρχει βρῦσις καὶ παρ' αὐτῇ βάθρον κυλινδρικόν, λίθου Ὑμηττίου, κεκοσμημένον ἄνω καὶ κάτω ἀρχιτεκτονικῶς, ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν

*Ερωτ(ο)ς
οὐρανούου.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν ἤδη που ἐξεδόθη. Τὰ γράμματα φαίνονται τῶν Ῥωμ. χρόνων.

6.

Γλαυκ; ἐτης Γ(λ)αυ(κ)ίω Λα-
μπτρ;)εὸς ἤρω(ι) Εὐρυμ-
έδοντ(ι) ἀνέθηκεν.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς ἔχω παρὰ τοῦ ἐν Πειραιεὶ Ἀλεξάνδρου Ν. Μελετοπούλου μετὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως· ἀπὲι Πειραικοῦ λίθου, ὕψους 1,95, πλάτους 0,35, πάχους 0,30, εὐρεθέντος τῇ 29 Δεκεμβρίου 1879 ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἀθηνᾶς καὶ νεωσοίκων, ἐν τοῖς θεμελίαις τῆς οἰκίας τοῦ Ἀντωνίου Ἀρατσοῦ». Αἱ συμπληρώσεις ἐξ ἐμοῦ.

Νεοφανῆς φαίνεται ὁ Εὐρυμέδων ὡς ἤρω. Ἴσως εἶναι ὁ Εὐρυμέδων ὁ κατὰ Νόννον ἐν Διονυσιακοῖς XIV, 22 κ. ἐξ. υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Καθειροῦς.

7.

Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ ἐπέστειλέ μοι καὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν μετὰ προηγουμένης σημειώσεως οὕτω·

«Παρὰ τὴν ὁδὸν Βουβουλίνας ἐντὸς φρέατος εὐρέθη τῇ 5 Φεβρουαρίου ε. ε. Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκέφαλος, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,96, πλάτους 0,18, πάχους 0,15, φέρων πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐντὸς κεχρωματισμένου στεφάνου τὰ ἐξῆς·

Οἱ συνέφηβοι
τὸν ταμίαν
Ἀθήναιον
Κεφάλωνος

5 Μαραθ(ώνιον).»

Δὲν ἔχω ἐγὼ νὰ προσθέσω τι ἄλλο, εἰμὴ ὅτι τὸ ἄλφα ἔχει κεκλασμένην τὴν μέσην κεραίαν, καὶ ὅτι ἔργον τῶν ἀρχαιολόγων ἴθα εἶναι προσεχῶς νὰ ἐξετάσωσιν, ἂν καὶ αὕτη ἡ παρ' Ἀττικῶν ἐφήβων τεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐτέθη ὄντως διὰ τινος

ἰδιαίτερον λόγον ἐν Πειραιεῖ, ὡς εἶκασεν ἐσχάτως ὁ U. Koehler περὶ ἐνὸς ἐφηβικοῦ ψηφίσματος, ὅπερ εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ ἐξεδωκεν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῶν Mittheilungen d. deutsch. Arch. Institutes. Θὰ εἶναι ὡσαύτως ἐξεταστέον καὶ τὸ τίνος ταμείου ταμίαν ἠδύναντο νὰ τιμῶσιν οἱ συνέφηβοι.

Ἄφοῦ τὰ ἄνω ἔγραψα καὶ παρέδωκα εἰς τύπον, ἠγοράσθη ὁ ἔχων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λίθος, ὧν ἐξ Ἀθηνῶν.

8.

.....	Ἐρμ;	...
.....ος.....	Ἀστ...	
.....ς Ἀμιστηνός	Κρ....	
Δημη)ήτριος Ἀπολλωνίου Σινωπεύς	Διο...ος(ς...	
5 ...οκλῆς Μιλήσιος	Νικόστρα(τος	
...ς Καστρέκιος Ἀλέξανδρος	Σ...ος.....	
...ς;της Εὐδήμου Μιλήσιος	Σεραπ(ων..	
...τος Εὐδήμου Μιλήσιος	Ἄνδρ; α(ς	
...ραστος Θεοφράστου Λευκονοεῦς	Δημη)τ(ριος	
10 Δημη)ήτριος Ἀριστοξένου Κηφεισιεύς	Ἄβρο;τος.....	
Οἱ συνέφηβοι	Οἱ συν(έ)φ(ηβοι	
τὸν ταμίαν	τὸν γυμνασίαρχον	
Ἄ πόληξιν	Σίμωνα	
ἐξ Οἴου.	ξ...Α.	

Διὰ τάχους ἀντιγράψας ἐκδίδω καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, οὗσαν τέλος ἐφηβικοῦ ψηφίσματος καὶ περίπου τῶν περὶ Χριστὸν χρόνων, ὅχι δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι περιέχει καὶ αὐτὴ ταμίαν τιμώμενον ὑπὸ συνεφήβων, ὅπως καὶ ἡ ἀνωτέρω.

Τέλος γράφομεν ὀλίγας λέξεις διὰ τὸ ἐν τέλει τοῦ φυλλαδίου τούτου τεθὲν ἀπεικόνισμα ἐνὸς ἀναγλύφου ἐκ Πειραιῶς, ὅπερ ἐχαράχθη καὶ ἐτυπώθη δι' ἐπιμελείας καὶ δαπάνης τοῦ κ. Ἀλ. Ν. Μελετοπούλου, παρ' ᾧ καὶ εὑρίσκεται νῦν ὁ λίθος.

Εἶναι λίθου Πεντελησίου, ὕψους τανῦν 0,23, τὸ δὲ ἀρχικόν του πλάτος σώζεται ὀπίσω τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τῆς θεᾶς, ὃν 0,21, τὸ πᾶχος ἄνω, ὅπου τὸ ἀπλοῦν γεῖσον, 0,04.

Ἄνηκει μὲν εἰς ἐκεῖνα τὰ εὐτελῆ ἀναθήματα τῶν πενήτων, ὡς ἔκ τε τῆς μικρότητος αὐτοῦ καταφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἀπλότητος δὲ τῆς πολλῆς, καθ' ἣν ἐπεγράφη ἐπάνω ἀπλῶς μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης αὐτὸ γυναικὸς *Δημητρία*, ἄνευ τοῦ ἀνέθηκε καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς θεότητος εἰς ἣν ἀνετέθη. Δύναται δὲ ἡ θεότης αὕτη, ἥτις προτείνει τὴν χεῖρα ἵνα δεχθῆ σπονδὴν παρὰ τοῦ ἀνθρώπιου, οὗ μόνη ἡ κεφαλὴ ἐν μέρει διεσώθη, νὰ εἶναι ἢ ἡ *Δήμητρα* ἢ ἡ *Μήτηρ* θεῶν. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἡ γλυφὴ εἶναι σαφεστέρα καὶ τεχνικώτερα πολὺ τῆς ἀποδοθείσης ἐν τῇ λιθογραφίᾳ. Τὰ γράμματα ὅμως πιστῶς ἀπεδόθησαν, καὶ εἶναι βεβαίως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Φεβρουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.



ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΤΤΙΚΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟ ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ*).

Εὐρέθη πρό τινος καιροῦ ἐν Ἐλευσίνι οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν γηπέδῳ ἰδιωτικῷ καὶ μετεκομίσθη κατ' αὐτὰς εἰς τὸ κεντρικὸν ἐν Ἀθήναις μουσεῖον *στήλη μαρμαρίνη* μήκους ἑνὸς μέτρου καὶ τριακοσίων τριάκοντα χιλιοστῶν, πλάτους τετρακοσίων ἐνενηκόντα πέντε χιλιοστῶν καὶ πάχους ὀγδοήκοντα πέντε, ἔχουσα ἐν τῇ μιᾷ τῶν πλατειῶν πλευρῶν στοιχηθὸν ἐγκεχαραγμένην ἐπιγραφὴν ἑνὸς καὶ ἐξήκοντα στίχων κατεχόντων τὰ ὀκτακόσια τριάκοντα χιλιοστά τοῦ μήκους τῆς στήλης. Ἐκαστος δὲ τῶν στίχων ἔχει πεντήκοντα γράμματα πλὴν τοῦ πρώτου ἔχοντος εἰκοσιοκτῶ, τοῦ ἐξήκοστοῦ πρώτου ἔχοντος τριακονταοκτῶ,

*) Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, δημοσιευθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῇ 18 καὶ 28 φεβρουαρίου ὑπὸ τοῦ κ. Π. Εὐστρατιάδου, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ μετὰ τῶν περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀνάγνωσιν μεταβολῶν, ἃς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι τῇ 28 φεβρουαρίου.

τῶν στίχων 20, 53, 57 καὶ 58 ἐχόντων μίαν θέσιν κενὴν καὶ τῶν στίχων 42 καὶ 54 ἐχόντων ἓν γράμμα παρεμβεβλημένον. Καὶ εἶναι μὲν βεβλαμμένα τὰ ἄκρα στίχων τινῶν ἢ ἀσαφῶς κεχαραγμένα ἔνεκα τῆς τραχύτητος τοῦ μαρμαρίου, ἀλλ' οὐδαμῶς διακόπτεται ἐντελῶς ἡ σειρὰ τῶν ἐννοιῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι γεγραμμένη κατὰ τὴν πρὸ Εὐκλείδου γραμματικὴν, περιέχει δὲ ψήφισμα ἄνευ ἄρχοντος μετὰ προσθήκης εἰς αὐτό, γενομένης ὑπὸ τινος Λάμπωνος. Καὶ ἔχει μὲν ἤδη τὸ σίγμα τετραμελές, οἷον τὸ καθ' ἡμᾶς κεφαλαῖον Σ, καὶ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχαιοτέρα τῆς Ὀλ. 82 4, π. X. 459, ἀλλ' ἔχει ἔτι τὴν δοτικὴν πληθυντικὴν τῆς πρώτης κλίσεως εἰς εσι, καὶ δὲν δύναται νὰ ἦναι νεωτέρα τῆς Ὀλ. 90, π. X. 420.

Διὰ τοῦ ψηφίσματος ψηφίζεται, ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ αἱ συμμαχικαὶ πόλεις ἀπάρχωνται τῶν δημητριακῶν καρπῶν κριθῶν καὶ πυρῶν τοῖν θεοῖν κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν, ἀποστέλλωσι δὲ τὸν συλλεγόμενον καρπὸν τῆς ἀπαρχῆς εἰς Ἐλευσίνα καὶ παραδίδωσιν εἰς τοὺς ἐξ Ἐλευσίνος ἱεροποιούς. Διατάττεται δὲ ἡ βουλὴ νὰ ἐκλέξῃ καὶ ἀποστείλῃ ὡς τάχιστα κήρυκας εἰς τὰς πόλεις, ἵνα ἀναγγείλωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο τοῦ δήμου. Διατάττονται δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ δαδούχος τῶν μυστηρίων, ἵνα προτρέπωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀπάρχωνται τῶν καρπῶν τούτων κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν. Ἡ δὲ βουλὴ διατάττεται πρὸς τούτους ν' ἀναγγείλῃ ταῦτα καθ' ἓν τρόπον δύναται καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπάσας καὶ νὰ προτρέψῃ αὐτὰς νὰ ἀπάρχωνται, ἐὰν θέλωσι, κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν. Διατάττονται δὲ οἱ ἐξ Ἐλευσίνος ἱεροποιοὶ νὰ παραδέχωνται καὶ παρὰ τούτων τῶν πόλεων τὴν τῶν καρπῶν ἀπαρχήν, ἐὰν τις ἀποστέλλῃ εἰς Ἐλευσίνα.

Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο προσθέτει ὁ Λάμπων τὰ περὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ψηφίσματος εἰς στήλας καὶ τὰ περὶ τοῦ τόπου, ἔνθα πρέπει νὰ τεθῶσιν· ἀλλὰ προτείνει καὶ διατάξεις τινὰς περὶ τοῦ ἐν Ἀθῆναις Πελαργικοῦ· καὶ τελευταῖον διατάττεται αὐτὸς οὗτος, ἵνα συντάξῃ ψήφισμα περὶ τῆς τοῦ ἐλαίου ἀπαρχῆς, ἐπιδείξῃ αὐτὸ εἰς τὴν βουλήν, ἡ δὲ βουλὴ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν δήμον.

Ἄλλὰ καὶ ταῦτα λεπτομερέστερον καὶ ἄλλα οὐχὶ μικροῦ λόγου ἄξια δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν οἱ θέλοντες ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῇ, ἥτις χάριν αὐτῶν δημοσιεύεται κατωτέρω μεταγεγραμμένη μικροῖς γράμμασιν ἐκ τοῦ λίθου ἔχουσα μόνον τὰς λέξεις διακεχωρισμένες ἀπ' ἀλλήλων καὶ συμπληρώσεις τινὰς ἡμετέρας ὡς οἶόν τε πιθανωτάτας. Σημειοῦται δὲ ἐνταῦθα τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἐμφανιζόμενος Λάμπων, ὕφ' οὗ ἐγένετο ἡ προσθήκη εἰς τὸ ψήφισμα, δὲν δύναται, νομιζόμεν, νὰ ἦναι ἄλλος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκ τῆς γραφῆς ποριζομένην ἐποχὴν τῆς στήλης ἢ ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Περικλέους Λάμπων ὁ μάντις καὶ χρησμολόγος, δι' οὗ ὁ Περικλῆς ἐξέπεμψε τὴν εἰς τοὺς Θουρίους ἀποικίαν Ὀλ. 84 4, π. X. 444, πρῶτος δὲ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ὑπογράφεται εἰς τὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων σπονδὰς καὶ τὴν περὶ συμμαχίας αὐτῶν σύμβασιν τὴν γενομένην Ὀλ. 89 4, π. X. 421. Μέχρις οὗ δὲ τὸ ἔτος τῆς στήλης δὲν ὀρίσθη ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων ἀκριβῶς, δύναται τις πάνυ ὀρθῶς νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν τὸ ψήφισμα ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, συμβάντα Ὀλ. 87 4, π. X. 429, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ.

Εἶναι δὲ τὰ ἐν τῇ στήλῃ, μεταγεγραμμένα μικροῖς γράμμασι πιστῶς μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς δασείας Ἡ ἀνωμαλιῶν, τάδε·

Τιμοστ]ε λ[ε]ς Αχ[α]ρν[ε]υς εγραμματαευσ
 Εδοχσ]εν τει βολει και τοι δεμοι Κεκροπις επρυτανευσ Τιμοτε
 λς ε]γραμματαευσ Κυκνεας επεστατε Ταδε οι χσυγγραφες χσυνε
 γρα]φσαν απαρχεσθαι τοιν θεοιν το καρπο κατα τα πατρια και τε
 5 ν μαντειαν τεν εγ Δελφον Αθηναιοσ απο τον Ηεκατον μεδιμνον [κ
 ριθον με ελαττον ε Ηεκτη[α] πυρον δε απο τον Ηεκατον μεδιμνον μ
 ε ελαττον Ηεμικτεον Εα[ν] δε τις πλειο καρ[π]ον πονει ετ[ε] τουτο
 Η ε ολειζο κατα τον αυτον λογον απαρχεσθαι Εγλεγεν δε [τος δ]εμ
 αρχος κατα τος δεμος και παραδιδοναι τοις Ηιεροποιοις τοις
 10 Ελευσινοθεν Ελευσιναδε Οικοδομεσαι δε σιρος τρες Ελευσιν
 ι κατα τα πατρια Ηοπο αν δοκει τοις Ηιεροποιοις και τοι αρ[χ]ιτ
 εκ[τ]ονι επιτεδειον εναι απο το αργυριο το τοιν θεοιν το [τον κα
 ρπον ενθαυθι εμβαλλεν Ηον αν παραλαβοσι παρα τον δεμαρχον
 Απαρχεσθαι δε και τος χσυμμαχος κατα ταυτα Ταε δε [π]ολεσ εγλο

- 15 γεας Ηελεσθαι το καρπο καθοτι αν δοκει αυτεσι [α]ρι[σ]τα ο [κ]αρπο
 ς] εγ[λ]εγσεσθαι Επειδαν δε εγλεχθει αποπεμφσαντον Αθυναζε
 Τος δε αγαγοντας παραδιδουαι τοις Ηιεροποιοι[ς] τοις Ελευσι
 νοθεν Ελευσιναδε Β[α]ν δε με παραδεχονται πεντε εμερον [αυτ]ο
 επειδαν επαγγ[ε]λει παραδιδοντον τον εκ τες πολεος Ηοθεν αν [ε
- 20 ι] ο κα[ρπ]ος ευθυνοσθον Ηοι Ηιεροποιοι χιλιαισιν δραχ[μ]ει[ν
 ε]κ[α]στο[ς] Και παρα τον δεμαρχον κατα ταυτα παραδεχσθαι [Κερυ
 κας; δε [Η]ελομενε Ηε βολε πεμφσατο ες τας πολεις αγγελλον[τ]ας [νυ
 ν τα] Ηερσεφισμενα τοι δεμοι το μεν νυν εναι Ηος ταχιστα το [δε λ
 οιπον Ηοταν δοκει αυτει Κελευστο δε και Ηο Ηιεροφαντες και δ
- 25 δαιδοχος μυστηριοις απαρχεσθαι τος Ηελλενα[ς] το καρπο κατα
 τα πατρια και τεν μαντειαν τεν εγ Δελφον Αναγραφσαντες δε εμ
 πινακιοι το μετρον το καρπο το τε παρα τον δεμαρχον κατα το[ν] δ
 εμον Ηεκαστον και το παρα τον πολειο[ν] κατα τεν πολιν Ηεκασ[τ]ε[ν
 κ]αταθεντον εν τε τοι Ελευσινιοι Ελευσιν[ι] και εν τοι βολευτε
- 30 ρ]ιοι Επαγγελλεν δε τεν βολεν και τεισι αλλεσι [π]ολεσιν τε[σι] Ηε
 λ]ληνικεσιν απασεσι Ηοποι αν δοκει αυτει δυνατον εναι [κυρον;
 τας μεν κατα Ηα Αθυναιοι απαρχονται και οι χυμμαχοι εκενο[ι
 ς] δε με επιταττοντας κε[λ]ευοντας δε απαρχεσθαι εαν βολονται
 κ]ατα τα πατρια και τεν μαντειαν τεν εγ Δελφον Παραδεχσθαι δ
- 35 ε και παρα τουτον τον πολειον εαν τις απαγει τος Ηιεροποιοις [κ]α
 τα] ταυτα Οθεν δε απο μεν το πελανο καθοτι αν Ευμολπιδαι ε[παρχ
 σοντ;]αι τριττο[ι]αν δε βοαρχον χρυσοκερον τοιν θεοιν Ηεκα[τερ
 ε]ι[α]πο τον κριθον και τον πυρον και τοι Τριπτολεμοι και τοι [Θε
 ο]ι και τε[ι] Θεαι και τοι Ευβολοι Ηιερειον Ηεκαστοι τελειον και
- 40 τ]ει Αθυναιοι βον χρυσοκερον Τας δε αλλας κριθας και πυρος απ
 οδομενος τος Ηιεροποιοις μετα τες βολες αναθεματα ανατιθεν
 ναι τοιν θεοιν ποιεσαμενος Ηαττ αν τοι δεμοι τοι Αθυναιοι δοκε
 ι και επιγραφεν τοις αναθεμασιν Ηοτι απο το καρπο τες απαρχε
 ς ανεθεθε και Ηελλενον τον απαρχομενον Τοις δε ταυτα ποιουσι
- 45 πολλα αγαθα εναι και ευκαρπιαν και πολυκαρπια[ν Ηο]ιτινες αν
 με αδικουσι Αθυναιοις μεδε τεν πολιν τεν Αθυναιον μεδε το Θε[ον
 Δ]αμπον ειπε τα μεν αλλα καθαπερ αι χυσυγγραφαι τες απαρχες [τ]ο
 κ]αρπο τοιν θεοιν Τας δε χυσυγγραφας και το φρεφισμα τοδε αναγ
 ραφσατο Ηο γραμματευς Ηο τες βολες εν στελαιν δυοιν λιθιναι
- 50 ν και καταθετο τεν μεν Ελευσινι εν τοι Ηιεροι τεν δε Ηετεραν [ε
 μ πολει Ηοι δε πολεται απομισθοσαντον το στε[λ]α Ηοι δε κολα[χρ
 εται δοντον το αργυριον Ταυτα μεν περι τες απαρχες το καρ[πο τ
 οιν θεοιν αναγραφσαι ες το στε[λα] Μενα δε εμ[ε]αλλεν Ηεκατονθ
 αιονα τον νεον αρχοντα Τον δε βασιλευα Ηορισαι τα Ηιερα τα εν τ[ο

- 55 ι Πελαργικοί και το λοιπον με ενΗιδρυσεσθαι βομος εν ται Πελαργικοί ανευ τες βολες και το δεμο μεδε τος λιθος τεμνεν εκ το Πελαργικο μεδε γεν εχσαγεν μεδε λιθος Εαν δε τις πα[ρ]αβαι[ε]ι τουτον τι αποτινετο πεντακοσιας δραχμας Εσαγγελλετο δε Ηο βασιλευς ες τεν βολεν Περι δε το ελαιο τες απαρχες χσυγγραφ
- 60 σας Λαμπον επιδειχσατο τει βολει επι τες ενατες πρυτανειας Ηε δε βολε ες τον δεμον εχσενενκετο επαναγκες

Ταῦτα μεταγραφόμενα κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς γραμματικὴν, παραλειπομένων τῶν ἀγκυλῶν, ἐν αἷς περιέχονται συμπληρώσεις γραμμάτων ἀναμφισβήτητοι, εἶναι τάδε·

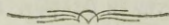
Τιμοτέλης Ἀχαρνέυς ἐγραμμάτευε.

- Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Κεκροπίς ἐπρυτάνευε, Τιμοτέλης ἐγραμμάτευε, Κυκνέας ἐπεστάται. Τάδε οἱ συγγραφεῖς συνέγραψαν ἀπάρχεσθαι τοῖν θεοῖν τοῦ καρποῦ κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν· Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων κριθῶν μὴ ἔλαττον ἢ ἑκτέα, πυρῶν δὲ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων μὴ ἔλαττον ἡμιεκτέον. Ἐὰν δὲ τις πλείω καρπῶν πονῆ ἔτ[η] τούτων] ἢ ὀλείζω, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπάρχεσθαι. Ἐκλέγειν δὲ τοὺς δημάρχους κατὰ τοὺς δήμους καὶ παραδίδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς
- 10 Ἐλευσινόθεν Ἐλευσινάδε. Οἰκοδομῆσαι δὲ σιροὺς τρεῖς Ἐλευσίνε κατὰ τὰ πάτρια, ὅπου ἂν δοκῇ τοῖς ἱεροποιοῖς καὶ τῷ ἀρχιτέκτονι ἐπιτήδειον εἶναι, ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου τοῦ τοῖν Θεοῖν τοῦ τὸν καρπὸν ἐνταυθοῖ ἐμβάλλειν, ὃν ἂν παραλάβωσι παρὰ τῶν δημάρχων. Ἀπάρχεσθαι δὲ καὶ τοὺς συμμάχους κατὰ ταῦτά. Τὰς δὲ πόλεις ἐκλογεῖς ἐλέσθαι τοῦ καρποῦ, καθότι ἂν δοκῇ αὐταῖς ἄριστα ὁ καρπὸς ἐκλεγήσεσθαι. Ἐπειδὴν δὲ ἐκλεχθῆ, ἀποπεμψάντων Ἀθηναῖς. Τοὺς δὲ ἀγαγόντας παραδίδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς Ἐλευσινόθεν Ἐλευσινάδε. Ἐὰν δὲ μὴ παραδέξωνται πέντε ἡμερῶν [αὐτοῦ], ἐπειδὴν ἐπαγγελῆ, παραδιδόντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ὅθεν ἂν ἦ
- 20 ὁ καρπὸς, εὐθυνόσθων οἱ ἱεροποιοὶ χιλίαις δραγμαῖς ἕκαστος. Καὶ παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ ταῦτά παραδέχεσθαι. [Κήρυκας; δ]ὲ ἐλομένη ἢ βουλή πεμψάτω εἰς τὰς πόλεις ἀγγέλλοντας [νῦν; τὰ] ἐψηφισμένα τῷ δήμῳ, τὸ μὲν νῦν εἶναι ὡς τάχιστα, τὸ δὲ λοιπὸν, ὅταν δοκῇ αὐτῇ. Κελευέτω δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ
- 25 ἀδοῦχος μυστηρίους ἀπάρχεσθαι τοὺς Ἑλληνας τοῦ καρποῦ κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Ἀναγράψαντες δὲ ἐν

- πινακίῳ τὸ μέτρον τοῦ καρποῦ τό τε παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ τὸν δῆμον ἕκαστον καὶ τὸ παρὰ τῶν πόλεων κατὰ τὴν πόλιν ἑκάστην, καταθέντων ἔν τε τῷ Ἐλευσινίῳ Ἐλευσίνι καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Ἐπαγγέλλειν δὲ τὴν βουλήν καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀπάσαις, ὅποι ἂν δοκῇ αὐτῇ δυνατὸν εἶναι, [κυροῦν; τας μὲν κατὰ ἃ Ἀθηναῖοι ἀπάρχονται καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐκείνοις δὲ μὴ ἐπιτάττοντας, κελεύοντας δὲ ἀπάρχεσθαι, ἐὰν βούλωνται, κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Παραδέχεσθαι δ-
- 35 ἐ καὶ παρὰ τούτων τῶν πόλεων, ἐάν τις ἀπάγη, τοὺς ἱεροποιούς κατὰ ταυτά. Θυεῖν δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ πελάνου καθότι ἂν Εὐμόλιπιδαι ἐ[πάρξ; ων]ται, τριπτοῖαν δὲ βόαρχον χρυσόκερων τοῖν θεοῖν ἑκα[τέρ- α ἀ]πὸ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν καὶ τῷ Τριπτολέμῳ καὶ τῷ Θεῶ καὶ τῇ Θεᾷ καὶ τῷ Εὐθύλῳ ἱερεῖον ἑκάστῳ τέλειον καὶ
- 40 τῇ Ἀθηναίᾳ βοῦν χρυσόκερων. Τὰς δὲ ἄλλας κριθὰς καὶ πυροὺς ἀποδομένους τοὺς ἱεροποιούς μετὰ τῆς βουλῆς, ἀναθήματα ἀνατιθέναι τοῖν θεοῖν, ποιησαμένους, ἅττ' ἂν τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων δοκῇ, καὶ ἐπιγράψαι τοῖς ἀναθήμασιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπαρχῆς ἀνετέθη, καὶ Ἑλλήνων τὸν ἀπαρχόμενον. Τοῖς δὲ ταῦτα ποιούσι
- 45 πολλὰ ἀγαθὰ εἶναι καὶ εὐκαρτίαν καὶ πολυκαρπία[ν, οἷ]τινες ἂν μὴ ἀδικῶσιν Ἀθηναίους μηδὲ τὴν πόλιν τὴν Ἀθηναίων μηδὲ τὸ Θεῖον. Λάμπων εἶπε· τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ αἱ συγγραφαὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ καρποῦ τοῖν θεοῖν. Τὰς δὲ συγγραφὰς καὶ τὸ ψήφισμα τότε ἀναγραψάτω ὁ γραμματεὺς ὁ τῆς βουλῆς ἐν στήλαιν δυοῖν λιθίνοι-
- 50 ν καὶ καταθέτω τὴν μὲν Ἐλευσίνι ἐν τῷ ἱερῷ, τὴν δὲ ἐτέραν ἐν πόλει. Οἱ δὲ πωληταὶ ἀπομισθωσάντων τῷ στή[λ]ῃ, οἱ δὲ κωλακρέται δόντων τὸ ἀργύριον. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ καρποῦ τοῖν θεοῖν ἀναγράψαι εἰς τὴν στή[λ]αν. Μῆνα δὲ ἐμβάλλειν ἑκατομβαιῶνα τὸν νέον ἄρχοντα. Τὸν δὲ βασιλεῖα ὀρίσαι τὰ ἱερά τὰ ἐν τῷ
- 55 Πελαργικῷ καὶ τὸ λοιπὸν μὴ ἐνιδρύεσθαι βωμοὺς ἐν τῷ Πελαργικῷ ἄνευ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, μηδὲ τοὺς λίθους τέμνειν ἐκ τοῦ Πελαργικοῦ, μηδὲ γῆν ἐξάγειν, μηδὲ λίθους. Ἐὰν δέ τις παραβαίῃη τούτων τι, ἀποτινέτω πεντακοσίας δραχμάς. Εἰσαγγελλέτω δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν βουλήν. Περὶ δὲ τοῦ ἐλαίου τῆς ἀπαρχῆς συγγρά-
- 60 φας Λάμπων ἐπιδειξάτω τῇ βουλῇ ἐπὶ τῆς ἐνάτης περτανείας, ἢ δὲ βουλή εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκέτω ἐπάναγκας.

Π. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ,

γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.



ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Πρὸ μικροῦ μετεκομίσθησαν ἐκ Βοιωτίας καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τὸ ἀρχαῖον ἀνάγλυφον, τὸ τέως ἐν τῷ χωρίῳ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν Ῥωμαϊκὸν εὕρισκόμενον, καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἀπόλλων, ὁ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μονῆς Σκριποῦς ἐν Ὀρχομενῷ ἐκτεθειμένος. Τὸ μὲν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὸ τοῦ Ἀριστίωνος, τὸ δὲ εἶναι ὅλως ἰδιόρρυθμον κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ τὴν παράστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀμφότερα θάας ἀξία.

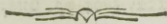
Δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐνεργεῖ ἀπὸ τῆς 13 τοῦ παρελθόντος φεβρουαρίου ὁ κ. Ἰωάννης Κονδάκης ἀνασκαφὰς ἐν τοῖς παρὰ τὴν πόλιν Ναύπλιον παναρχαίοις τάφοις, ἀνευρὼν πρὸς τοῖς ἤδη γνωστοῖς καὶ ἄλλους νέους, τοὺς μὲν σεσυλημένους ἐν ἀρχαίοις χρόνοις, τοὺς δὲ ὅλως ἀσυλητούς. Εὔρε δ' ἐν αὐτοῖς πῆλινα εἰδώλια, ἀγγεῖα τέλεια καὶ τεθραυσμένα μετὰ γραφῶν, ψέλλια ἐξ ἀργύρου, ὄρμον ἐκ 46 τμημάτων ὀπτῆς ἀργίλου, ἄλλον ὄρμον ἐκ 5 χρυσῶν ἀνθέων καὶ ἄλλα διάφορα κτερίσματα παρακείμενα τοῖς νεκροῖς, πάντα παρεμφερῆ τοῖς ἄλλοτε ἀνευρεθεῖσιν ἐν ἄλλοις ἐνταῦθα τάφοις, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τόμῳ 7, ἀπὸ σελ. 183 καὶ ἐξῆς τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν τάφων τούτων παρετηρήθησαν διάφοροι τρόποι ταφῆς· ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἦσαν πολλῶν νεκρῶν σώματα παρακείμενα ἐπὶ γυμνοῦ ἐδάφους, ἐν ἄλλῳ εἰς ἡ δύο μόνον καὶ ἐντὸς λαξευτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λαρνάκων. Ἐν τισιν αὐτῶν εὐρέθη τέφρα καὶ ἄνθρακες καὶ ὀστᾶ ζώων, ἃ συνεκάησαν μετὰ τῶν νεκρῶν, ἐν ἄλλοις οὐδὲν ἴχνος πυρᾶς.

Ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν ἀνασκαφέντων τάφων καὶ σχεδιαγράφημα αὐτῶν, ὡς καὶ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντα κτερίσματα, ἀπέστειλεν ἤδη ὁ ῥηθεὶς κ. Κονδάκης εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

τῇ 6 μαρτίου.

E. K.



BIBLIA NEOPANH.

Σύντομοι βιογραφίαι τῶν διασήμεων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος μετὰ εἰκό-
νων ὑπὸ Μ. Δ. Καλοποθάκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας
1879. [8ον, σελ. 138]. Τιμᾶται δρ. 2.

* Ἀληθεῖαι διὰ τὸν λαόν, ἢ ζητήματά τινα θεολογικὰ σαφῶς ἐκτεθειμένα
ὑπὸ Οὐίλλιελλμου Σ. Πλωμερ (Θ. Δ.) ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Μ. Δ.
Καλοποθάκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας 1879. [8ον, σελ.
220]. Τιμᾶται δρ. 2.

Δημοτικὴ παιδείσις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία ὑπὸ Νεοκλέους Καζάζη.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως 1879. [8ον,
σελ. 52]. Τιμᾶται δραχμῆς.

* Κόσμου νεότης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωικῆς ἐποχῆς.
Σύγγραμμα Γ. Ε. Γλάδστωνος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀνδρέου Μ. Ἰδρω-
μένου. Τεύχος α'. Ἐν Κερκύρα, τύποις Ἰωσήφ Ναχαμούλη 1879.
[8ον, σελ. 17 καὶ 220].

* Ἰουστινιανοῦ 118 Νεαρὰ μεθ' ἐρμηνευτικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων
πρὸς τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν μετ' αὐτὸν νομοθεσίαν ὑπὸ Σπ. Γ. Βελέντσα.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Βαρβαρέρηγων 1880.
[8ον, σελ. 39].

* Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Ε. Κειπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακε-
δονίαν ὑπὸ Μαργαρίτου Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου
Δ. Ἰασεμίδου 1879. [8ον, σελ.

* Μελέτη ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Κωνστ.
Ἰσχομάχου, λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογρα-
φείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 191]. Διανέμεται δωρεάν.

Περὶ τοῦ ἄνθρακος τῆς ἀμπέλου. Φύσις καὶ θεραπεία τῆς νόσου, ὑπὸ
Π. Γενναδίου, καθηγητοῦ καὶ διδάκτορος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν
Ἀθήναις, τύποις ἑλλην. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 45].
Τιμᾶται δρ. 1, 50.

Περὶ κοκκοειδῶν (ψωριάσεως τῶν φυτῶν), καὶ ἰδίως περὶ τοῦ κοκκίνου
κρεμεζίου τῶν ἐσπεριοειδῶν, ὑπὸ Π. Γενναδίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις
ἑλλ. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 52]. Τιμᾶται δρ. 1, 50.

Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου, λόγος ἀπαγγελοῦς τῇ 30 Ἰανουαρίου 1880,
κατὰ τὴν ἐπέτειον ἐορτὴν τῶν σχολείων, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλέους,
διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικοῦ Λυκείου τῆς ἑλληνοαγυ-
πτικῆς κοινότητος. Τιμᾶται ἐνὸς φρ. ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα ἑλλ. ἐλευθέρου

νος ἑταιρίας. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τύποις Ξενοφῶντος Ν. Σάλτη 1880. [8ον, σελ. 20].

Κανονισμὸς τοῦ ἐν Σμύρῃ ἑλλ. συλλόγου ἡ Ἀνατολή. Ἐν Σμύρῃ, τύποις Νικολάου Α. Δαμιανοῦ 1880. [8ον, σελ. 14]

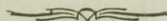
Ν. Α. Μακρῆ κληροδότημα εἰς τὴν Σχολὴν Δημητσάνης, τεῦχος 6', περιέχον ἀπολογισμοὺς τῆς διαχειρίσεως τῶν τόκων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1874 ἀρχομένου μέχρι τέλους τοῦ 1879, μεθ' οὗς ἔπεται ἀπολογισμὸς τῶν ὑπὲρ τοῦ τάφου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' συλλεγέντων χρημάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμου 1880. [8ον, σελ. 30].

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Λογοδοσία τῶν κατὰ ΙΔ' ἔτος γενομένων, ὑπὸ Ἐμμ. Δραγούμη, προέδρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 107].

Das Erechtheion und der Tempel der Athene Polias von James Fergusson. Herausgegeben von Dr. H. Schliemann mit 4 Tafeln und 2 Holzschnitten. Leipzig F. G. Brockhaus 1880. [4ον, p. 30].

Φιλολογικὰ πάρεργα Θ. Ἀφεντούλη. Ι. Νάθαν ὁ σοφὸς, μετὰφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, μετὰ εἰκονογραφικῶν. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [εἰς 12ον, σελ. 6' καὶ 288].

Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ δήμου Πειραιῶς τοῦ ἔτους 1878. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης 1879 [4ον σελ. 23].



ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

- Ἐν σελ. 354, στίχ. 2 γράφε· ἴδε τόμ. Α'.
- » » 357, » 33 γράφε· ὁδοιπορικῶν τόμ. Α'.
- » » 376, » 3 μετὰ τὴν λέξιν μαρτύρια πρόσθετος «κακῆς μεταρρυθμίσεως»
- » » 381, » 3 γράφε ἑκασταχοῦ
- » » 381, » 11 » ἐκχειρία

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Ἰανουάριος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	758,40	χμ.
Μεγίστη »	767,91	(τὴν 28 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	747,80	(τὴν 16 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	5,51	
Μεγίστη »	13, 9	(τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	— 2, 2	(τὴν 25 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, χιόνος 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 29,99 χμ.), ἀστραπῶν 4, πάγου 7. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 6 ΒΔ, 5 Β, 13 ΒΑ, 2 ΝΑ, 1 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις	754,88	
Μεγίστη »	764,27	(τὴν 3 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,31	(τὴν 29 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	8,94	
Μεγίστη »	17,0	(τὴν 24 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	1,1	(τὴν 21 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, δρόσου 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 25,78 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 19 ΒΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελ. 344, στίχ. 28 τῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων
ἀντὶ 2, 2 γράφε — 2, 2

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΣΤΡΑΒΩΝΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ὡσπερ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, πρῶτος τὴν λογογραφίαν ἀνυψώσας, συστηματικὴν συνέγραψεν ἱστορίαν καὶ δικαίως πατὴρ αὐτῆς ἐπεκλήθη, οὕτω καὶ Στράβων ὁ Ἀμασεύς, Στωϊκὸς φιλόσοφος, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ πληρεστέραν καὶ φιλοσοφωτέραν συγγραφῆς γεωγραφίαν καὶ διὰ ταύτης ἐπεκτείνας τὸν κύκλον τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, νέαν ἠνέωξεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ εὐλόγως πατὴρ τῆς γεωγραφίας ἐπωνομάσθη.

Ἄλλ' εἰ καὶ, παρὰ πάντων ἀνομολογούμενος ὡς ὁ δοκιμώτατος τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος (*princeps Græcorum geographus*), ἐπαινεῖται ὡς τοιοῦτος, οὐχ ἦττον ὅμως ἕνεκα τῆς ὑπερμέτρου ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Ὅμηρον, ὃν ἀρχηγέτην τῆς γεωγραφίας ἀποκαλεῖ, καὶ τῆς παραλόγου καταφρονήσεως τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, ὃν ἀδίκως μυθολόγον ὀνομάζει, οὐχὶ ἀδίκως ψέγεται ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῇ προκαταλήψει ὑπὲρ τοῦ πρώτου καὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ τοῦ δευτέρου, ἐξ οὗ σπουδαίως ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ὡς μὴ περιηγηθεῖς πολλὰ μέρη, ὧν ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ αὐτόπτης γενόμενος, μετὰ πολλῆς περιγράφει ἀκριβεῖας, ὡς ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ περιηγήσεων ἀναμφισβήτητον ἤδη καθίσταται.

Ἐνεκα δὲ τούτου ὁμολογουμένως πολλοῖς περιέπεσεν ἀμαρτήμασιν, ὧν τὰ μὲν οἱ ἐκδύται, τὰ δὲ οἱ μεταφρασταὶ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐπηνώρθωσαν, καὶ ἄλλα δὲ τινα ὑπολείπονται πρὸς διόρθωσιν. Πολλῶν δὲ πλείονα ἀναντιρρήτως εὐρίσκει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ, προελθόντα ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ἀπειρίας τοῦ Βυζαντινοῦ ἐπιτομῆως μᾶλλον, δεινῶς ἀκρωτηριάσαντος καὶ διαστρεβλώσαντος τὸ ἀπολεσθὲν τοῦ ἐβδόμου βιβλίου μέρος, ἢ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ᾧ περ ἀδύνατόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἀμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομῆως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὀρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθωτέων

τόν ἐστίν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἁμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὀρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθωτέων φαινομένων μοι νὰ ὑποδείξω ἐν τοῖς ἐπομένοις, τὰ μὲν τῷ Στράβωνι αὐτῷ ἀναφερόμενα, τὰ δὲ τῷ ἐπιτομῆ αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑποβάλω τῇ κρίσει τῶν περὶ τὴν γεωγραφίαν ἀσχολουμένων καὶ περὶ τοιούτων πραγμάτων ἐπαϊόντων, ἐπιφυλασσόμενος καὶ ἄλλα παραπλήσια νὰ προσθέσω, ἃν ταῦτα τύχῃσι τῆς προσηκούσης ἐπιδοκιμασίας τῶν κριτικῶν καὶ διορθωτῶν τοῦ γεωγράφου.

Α'. Στράβων 7, 323.

«Ταύτην δὴ τὴν ὁδὸν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἰούσιν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα τῷ Σικελικῷ πελάγει μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου» ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὰ ὄρη τὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἃ προδιήλθομεν, καὶ τὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα μέχρι Μακεδονίας καὶ Παιόνων.»

Ὁ πατὴρ τῆς γεωγραφίας, περιγράφων τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιωτικὴν ὁδὸν Ἐγνατίαν, λέγει ὅτι αὕτη, ἀρχομένη ἔκ τε τῆς Ἐπιδάμνου καὶ Ἀπολλωνίας καὶ συναντωμένη ἐν Ἰλλυρίδι, διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ Ἑβρου ποταμοῦ, ὅτι πρὸς νότον μὲν τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰσὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθνη καὶ ὅτι ταῦτα περιβρέχονται ἐκ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰ Ἰλλυρικὰ ὄρη (ἦτοι ἡ Κανδαουία, ἣν προηγουμένως ἀνέφερε καὶ ἀκολούθως ἐπαναλαμβάνει) καὶ τὰ Ἰλλυρικὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα τοῖς Μεκεδόσιν.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ αἱ λέξεις «τῷ Σικελικῷ πελάγει» εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος γραφεῖσαι, εἴτε ὑφ' οἰουδήποτε ἄλλου μεταγραφεῖσαι, οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχῃσι πρὸς τὰς λοιπὰς λέξεις «Τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου», τοῦτο, εἰ καὶ οὐδεὶς τῶν πολυαριθμῶν καὶ δοκιμωτάτων ἐκδοτῶν καὶ μεταφραστῶν παρετήρησε μέχρι τοῦδε, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν. Ὅτι δὲ, τούτου τεθέντος, ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῶσιν αἱ λέξεις τοῦ χωρίου δι' ἄλλων, τὴν ἀλή-

θειαν τοῦ πράγματος παριστωσῶν, καὶ ὠρισμένως διὰ τῶν λέξεων αὐτῶ Ἰονίῳ πελάγει ἢ Ἰονίῳ κόλπῳ», τοῦτο πρόκειται ν' ἀποδειχθῆ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἴν' ἀποχωρῶντος δικαιολογηθῆ ἢ προτεινομένη ἀντικατάστασις καὶ ὑποδεικνυμένη διόρθωσις τοῦ κειμένου.

Ὁ Στράβων (7, 316), περιγράφων τὸν Ἰόνιον κόλπον καὶ τὸν Ἀδρίαν, ἀκριβῶς ὀρίζει τὰ ὅρια αὐτῶν, καὶ ὡς τοιαῦτα τίθησι τὴν πόλιν Ὠρικὸν μετὰ τοῦ ἐπίνειου αὐτῆς Πανόρμου καὶ τὰ Ἀκροκεράνεια ὄρη, ὧν πρὸς βορρᾶν μὲν ἐκτείνεται ὁ Ἀδρίας, πρὸς νότον δὲ ὁ Ἰόνιος κόλπος «Καὶ Ὠρικὸν καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ Πάνορμος καὶ τὰ Κεράνεια ὄρη, ἢ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Ἀδρίου. Τὸ μὲν οὖν στόμιον κοινὸν ἀμφοῖν ἐστὶ· διαφέρει δὲ ὁ Ἰόνιος, διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς θαλάττης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστίν, ὁ δὲ Ἀδρίας τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ καὶ τῆς συμπάσης(1)». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, προηγουμένου τοῦ προμνημονευθέντος, ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι πᾶσαν τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη περικλύζει οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος, ἀλλὰ ὁ Ἰόνιος κόλπος ἢ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ ὅτι πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως τοῦ Στράβωνος, ἐν μὲν τῷ προγενεστέρῳ χωρίῳ (7, 316) λέγοντος ὅτι ὁ Ἰόνιος κόλπος περικλύζει τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη, ἐν δὲ τῷ μεταγενεστέρῳ (7, 323) ὅτι τὸ Σικελικὸν πέλαγος, καὶ πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας, ἀνάγκη, ὡς προεῖρηται, νὰ γραφῆ «Τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ἀντὶ τοῦ «Τῷ Σικελικῷ πελάγει».

Ἄλλ' εἰ καὶ τοῦτο καὶ μόνον τὸ χωρίον αὐταρκές ἐστὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, οὐχ ἤττον ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα

(1) A. Tardieu t. I. p. 49. «Ces deux golfes ont en effet la même entrée, mais, pour les distinguer, on est convenu d'appeler du nom du golfe Ionien la partie intérieure de la mer et du nom d'Adriatique (lequel s'est du reste étendu aujourd'hui à la mer tout entière) la partie intérieure jusqu'au fond.» Groskurd Strabons uebersetz. t. 4. p. 558. «Beide nämlich haben eine gemeinschaftliche Mündung; aber der Ionische ist dadurch verschieden, dass er der Name des ersten Theils dieses Meeres, Adrias hingegen des inneren bis zum Winkel, wiewohl jetzt auch des ganzen ist.»

χωρία τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας, αὐτὸ τοῦτο μαρτυροῦντα, ὡν πρῶτον μὲν τόδε «ὁ δὲ Ἴόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου, τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἢ Ἰλλυρίας ποιεῖ, τὴν δὲ εὐώνυμον ἢ Ἰταλία» (2, 123). Δεύτερον δὲ τὸ ἀκόλουθον ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἴόνιον κόλπον παραλίας· αὕτη δ' ἐστίν, εἰς ἣν ὁ ἔκπλους ὁ ἐκ τοῦ Ἀδρίου τελευτᾷ· «ταύτης δὴ τὰ πρῶτα μέρη τὰ περὶ Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐστίν (7, 322). Τρίτον δὲ τὸ ἐπόμενον «Μολοττοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» καὶ τελευταῖον κατωτέρω «Ἰλλυρικά ἔθνη... τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἰονίου κόλπου».

Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν τριῶν χωρίων προφανέστατα βλέπει τις ὅτι τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη καὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου περικλύζει ὁ Ἴόνιος κόλπος καὶ οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος. Ἐὰν γὰρ πρὸς στιγμὴν ἀποδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν καὶ καλῶς ἔχουσαν τὴν γραφὴν «τῷ Σικελικῷ πελάγει» τότε οὐδεμίαν θέσιν καὶ οὐδεὶς χώρος ὑπολείπεται τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν ἔπρεπε νὰ γίνηται μνεία τοῦ Ἰονίου κόλπου, ὅπερ ἀτοπώτατόν ἐστιν. Ἄλλως δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ αἱ παρακείμεναι τῇ Ἠπείρῳ καὶ Ἑλλάδι ἐλληνικαὶ νῆσοι ὁμωνύμως ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ κείνται κόλπου ἢ πελάγους Ἰόνιοι καὶ οὐχὶ Σικελικαί. Τὸ αὐτὸ δὲ προκύπτει συμπέρασμα καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς θέσεως τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ σαφῶς λέγει ὁ Στράβων (7, 323) «Ἀπὸ δὲ Σουνίου μέχρι Πελοποννήσου τὸ Μυρτώδων ἐστὶ καὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ Διβυκὸν σὺν τοῖς κόλποις μέχρι τοῦ Σικελικοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ Κορινθιακὸν καὶ Κρισαιῶν ἐκπληροῖ κόλπον», ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι εἰ καὶ οὐκ ὀρθῶς ἐπεκτείνει τὸ Σικελικὸν πέλαγος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πάλιν τὰ Ἠπειρωτικὰ κατακλύζονται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ λέγει κατωτέρω ὅτι αὔξεται διὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου μέχρι τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Στράβων ἄνευ λόγου τσαούτην ἀπονέμει ἕκτασιν τῷ Σικελικῷ πελάγει, ὁ Πολύβιος τοῦναντίον

περιορίζων αὐτὸ μέχρι τῆς ΜΑ ἄκρας τῆς Ἰταλίας, τίθησιν ὡς ὄριον τοῦ Σικελικοῦ καὶ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριο Κόκυνθον(1). Ὁ δὲ Πλίνιος ὅλως ἀντιστρόφως τῷ Στράβωνι τὸ Σικελικὸν πέλαγος θεωρεῖ ὡς μέρος τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθὼς καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ Ἰκάριον «*Nam Græci et Ionium dividunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium*» (4, 18)· καὶ ἀλλαχοῦ «*In eo duo maria (quo distinguimus fines) Ionium in prima parte; interius Adriaticum, quod superum vocant*» (4, 29). Ἡ δὲ πλάνη καὶ ἀπάτη τοῦ Στράβωνος ἐξελέγχεται καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαιοτέρων τε καὶ μεταγενεστέρων συγγραφέων, πάντων ἀνεξαιρέτως βεβαιούντων ὅτι πρὸς νότον τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐκτείνεται τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἢ ὁ Ἰόνιος κόλπος καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἠπειροῦ καὶ Ἑλλάδος(2). Καὶ ἐκ τούτων ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι ἀντὶ αὐτῶ Σικελικῶ πελάγει» γραπτέον ἐστὶ αὐτῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Β'. Στράβων 7, 326.

«Ἠπειρώται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι τραχεῖαν οἰκοῦντες χώραν, Μολοττοῖ τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφάιοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοι τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.»

(1) Πολυβ. 2, 14, 4. «Τῆς δὴ συμπάσης Ἰταλίας. . . τὴν μὲν μίαν ὀρτίζει πλευρὰν αὐτῆς τὴν πρὸς τὰς ἀνατολάς κεκλιμένην ὅ τ' Ἰόνιος πόρος καὶ κατὰ τὸ συνεχές ὁ κατὰ τὸν Ἀδρίαν κόλπος, τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς τετραμμένην τὸ Σικελιακὸν καὶ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· αὐτὰ δὲ αἱ πλευραὶ συμπίπτουσαι πρὸς ἀλλήλας κορυφὴν ποιούσιν τοῦ τριγώνου τὸ προκείμενον ἀκρωτήριο τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν, ὃ προσαγορεύεται μὲν Κόκυνθος, διαιρεῖ δὲ τὸν Ἰόνιον πόρον καὶ τὸ Σικελιακὸν πέλαγος».

(2) Ἡροδοτ. 9, 92. «Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ». Θουκυδίδ. 1, 24. «ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον» Ἀριστοτελ. πολιτ. 4, 3, 8. «οἶον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ» Θεοφραστ. περὶ φυτ. 3, 2. «ἐν Ἀπολλωνίᾳ οὖν τῇ περὶ τὸ Ἰόνιον» Ἀππιαν. ἐμφυλ. 9.

Ἔστι μὲν τῷ Στράβωνι ἀδύνατος ἦν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν μεσογειῶν τῆς Ἰλλυρίδος, Ἡπειροῦ καὶ Μακεδονίας χωρῶν, καὶ ὅτι ἐπομένως δυσχερὴς ἦν αὐτῷ ἡ διάκρισις τῶν ἐν αὐταῖς πρότερον οἰκούντων ἐθνῶν καὶ φύλων τῶν Ἰλλυριῶν, Ἡπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων, τοῦτο διαρρήδη αὐτὸς ὁμολογεῖ ἀρχόμενος τῆς περιγραφῆς αὐτῶν «Πρότερον μὲν . . . οὐ πάνυ χαλεπὸν διαλαβεῖν τοὺς ὄρους αὐτῶν, νυνὶ δὲ . . . οὐδ' εἰ δύναίτο τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιοίη χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν. . . Ὅμως δ' οὖν ἐγχειρήσομεν, ἐφ' ὅσον γραφῆ τε προσήκει καὶ ἡμῖν ἐφικτὸν ἐπελθεῖν τὰ καθ' ἕκαστα ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίαις.»

Ἔστι δὲ, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ γεωγράφος, ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐθνογραφικοῖς γίνεται σύγχυσις(1) καὶ ἀνάγκη διασαφήσεως αὐτῶν ἐστὶ, τοῦτο παρετήρησαν καὶ τῶν νεωτέρων τινὲς καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπηνώρθωσαν. Οὐχ ἦττον ὅμως ὑπολείπονται καὶ ἄλλα θεραπείας δεόμενα, ἐν τῶν ὁποίων ὑποδειξας προηγουμένως, προστίθημι ὅτι ἐν τῷ προταχθέντι χωρίῳ οἱ Ὀρέσται φύλον Μακεδονικόν, ἀτόπως καὶ ἀλόγως παρενεβλήθησαν εἴτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος εἴτε ὑπ' ἄλλης χειρὸς ἐν τῷ κειμένῳ ὡς Ἡπειρωτῶν μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἡπειρωτικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν φύλων(2).

«ἐς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰονίου» Πausan. 6, 14, 4. «Μενεπτόλεμος ἐξ Ἀπολλωνίας τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Δ. Κάσσιος, 45, 3. «ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ τῇ πρὸς τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Αἰλιαν. Π. ἱστ. 13, 16. Ἀπολλωνιάται πόλιν οἰκοῦσι γείτονα Ἐπιδάμνου ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Τσέτσο. εἰς Λυκοφρ. 906. «περὶ τὸ Ἰόνιον Ἀπολλωνίαν» καὶ ἄλλοι πολλοί.

(1) Müller Makedon. S. 8. «Ogleich nun Strabons ethnographische Notizen in einer Zeit, wo diese Gegenden sehr verödet und mannigfach umgewandelt waren lange nicht den Werth haben, wie Herodots und Thucydides Nachrichten.»

(2) Müller Makedon. p. 46. «Auffallender ist es, dass er die von Polybios als Makedoner anerkannten Oresten den Epeiroten zurechnet, wovon der wahrscheinliche Grund in der Trennung derselben von der Sache der Makedonischen Könige liegt, welche ihnen im J. d. St. 556 die Autonomie verschaffte.»

Οὔτοι γὰρ εἴτε Ἑπειρόθεν εἴτε καὶ ἀλλαχόθεν ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις ὀρμηθέντες καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθέντες ἔκπαλαι, ἦσαν Μακεδόνες καὶ ἡ χώρα αὐτῶν Μακεδονικὴ οὐ μόνον καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ Στράβων, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πρότερον τοιοῦτοι ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἷον ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου(1), Πολυβίου(2), Διβίου(3) καὶ ἄλλων, ἀρχήθεν μὲν ἀνεξάρτητοι ὑπὸ ἰδίου βασιλεῖς διατελέσαντες, εἶτα δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνος ἐπικληθέντος μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ἀποτελέσαντες, ὡς αὐτὸς ὁ Στράβων ὁμολογεῖ(4). Ἡ δὲ χώρα αὐτῶν ἐκαλεῖτο Ὀρεστis, Ὀρεστία καὶ Ὀρεστιάς(5) ἐκ τῶν ὀρέων αὐτῆς καὶ μάλιστα τοῦ Βοίου, τοῦ χωρίζοντος τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ Ἑπείρου ἐν μέρει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πεδινὴν Ἑμαθίαν, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ὀρέστου, ὡς διατείνεται αὐτὸς τῇ μυθολογίᾳ ἐπόμενος(6).

(1) Θουκυδ. 2, 80. «Ὀρέσται δὲ χίλιοι, ὧν ἐβασίλευεν Ἀντίοχος, . . . Ἐπεμψε δὲ καὶ Περόδικκας κρύφα τῶν Ἀθηναίων χίλους Μακεδόνων, οἳ ὕστερον ἦλθον.»

(2) Πολυβ. 48, 30, 6. «Μακεδόνων μὲν οὖν τοὺς Ὀρέστας καλουμένους διὰ τὸ προσχωρήσαι σφίσι κατὰ τὸν πόλεμον» Fr. Hultsch αὐτόθι «Orestæ Macedonia gens».

(3) Liv. 33, 34. 42, 38. Müller p. 22. «Von den audern Makedonischen Völkern im Oberlande kennen wir nur noch die Oresten» καὶ σελ. 30. «Höher hinauf aber dehnte sich dieses alte Makedonien viel weiter aus und umfasste die Gegenden von Edessa und Beröa, Lynkestis, Orestis, Elimeia» Abel 8. Flathe t. 4, p. 29. Desdevises p. 73. Grote Gesch. Griechenl. t. 2, p. 337. Mannert 8, 519.

(4) 7, 326. «Καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λύγκων καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἐλμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἳ δ' ὕστερον καὶ ἐλευθήραν.»

(5) Tafel Constant. Porphyrog. p. XXVI. διακρίνει 4 Ὀρεστίας, ὧν τρίτη καὶ ἐπισημοτάτη ἡ ἡμετέρα «Tertia Macedonia, nobilissima. Στέφανος Ὀρεστία, πόλις ἐν Ὀρέσταις ἐν ὄρει ὑπερκειμένῃ τῆς Μακεδονικῆς γῆς».

(6) Στραβ. 326. καθ' οὗ Müller p. 44. «Ein Nebenthal von Elimeia, welches nördlich davon gegen die Illyrischen Dassaretier

Ἐκ πάντων τοίνυν τούτων πρόδηλον καθίσταται ὅτι ἡ λέξις «Ὀρέσται» ἐν ἧ θέσει κεῖται παρείσακτος καὶ παρεμβεβλημένη ἐστὶ μεταξὺ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν, ὡς ἐμφαίνεται σχεδὸν καὶ ἐκ τῆς συνδέσεως «Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθικες καὶ Τυμφαῖοι, (καὶ Ὀρέσται), Παρωραῖοί τε καὶ Ἀντιτᾶνες» ἔνθα παρατηρεῖ τις δύο ζεύγη Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν προτασσόμενα καὶ ἐν ἐπιτασσόμενον καὶ μεταξὺ τῶν δύο μεμονωμένοι παρεμβάλλονται οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, οἵτινες οἰκοῦντες τὸ βόρειον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Ἀλιάκμονος, χωρίζονται τῶν μὲν Παραναίων διὰ τοῦ Βοίου ὄρους καὶ τῆς Ἰλλυρίδος, τῶν δὲ Τυμφαίων διὰ τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ τῆς Ἐλιμείας. Ὅθεν διαγραφτέα ἡ λέξις «Ὀρέσται» ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ ἀποχωριστέοι τῶν Ἑπειρωτῶν οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, ἐξ ὧν κατὰ τινα μαρτυρίαν ἐξήλθον καὶ οἱ ἀρχηγέται καὶ ἰδρυταὶ τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους (1). Διότι ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρεμβληθέντες Ὀρέσται μεταξὺ τῶν Τυμφαίων καὶ Παραναίων ἦτοι ἐν τῇ βορείῳ Ἑπιείρῳ εἰσὶν Ἑπειῶται, τότε μὴ εὐρίσκοντες παρὰ Στράβωνι Μακεδόνας Ὀρέστας, περιερχόμεθα εἰς ἀτοπώτατον συμπέρασμα καὶ κατὰ τοῦτο καταφωρεῖται Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ, ἐν ᾧ Ὀρεστίδα καὶ Ὀρεστιάδα Μακεδονικὴν ἀναφέρει, Ὀρέστας δὲ κατοίκους αὐτῆς οὐχί.

Πόσον δὲ συγκεχυμένα, ἀντιφατικά καὶ ἀνυπόστατά εἰσι τὰ ἐθνολογικά τοῦ Στράβωνος, καὶ ἄλλο χωρίον τοῦ αὐτοῦ ἐπιμαρτυρεῖ, ἔνθα οὐ μόνον τοὺς Ὀρέστας, ἀλλὰ καὶ τοὺς Πελαγόνας

gelegen war, wurde von den Makedones Orestæ bewohnt, die ohne Zweifel von ihren Bergen den Namen haben, nicht von Agamemnons Sohne». Καὶ ἄλλαχού p. 42· τὴν Ὀρεστίδα θεωρεῖ ὡς παναρχαιοτάτην Μακεδονίαν «unter denen ich, . . . Orestis als das älteste Maketa betrachte. Denn an eine Thessalische Landschaft zu denken verbietet, dass Maketa nach sicherem Zeugnisse wirklich ein Theil Makedoniens war.» Κωνσταντ. Πορφυρογ. 2, 2. «Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μακέτα. . καὶ τὴν Ὀρεστιάδα Μακέταν λέγουσιν».

(1) Ἀππιαν. Συρ. 63. Ἄργος τὸ ἐν Ὀρεστείᾳ, ὅθεν οἱ Ἀργεάδαί Μακεδόνες.

καὶ Ἐλιμειώτας ἡμαρτημένως ὑπολαμβάνει Ἡπειρώτας ἀδιὰ γὰρ τὴν ἐπιφάνειάν τε καὶ τὴν ἐπικράτειαν τῶν Θετταλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων οἱ πλησιάζοντες αὐτοῖς μάλιστα τῶν Ἡπειρωτῶν, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἄκοντες μέρη καθίσταντο Θετταλῶν καὶ Μακεδόνων, καθάπερ Ἀθαμᾶνες καὶ Τάλαρς Θετταλῶν, Ὁρέσται δὲ καὶ Πελαγόνες καὶ Ἐλιμειῶται Μακεδόνων.» Οἱ γὰρ Πελαγόνες ἀρχικῶς οἰκοῦντες περὶ τὸν βόρειον Ἀξιόν, τοῦ ὁποίου υἱὸν ὑπολαμβάνει Ὅμηρος τὸν Πελαγόνα (Ἰλ. 21, 154—160) ἐξειδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Παιόνων εἰς τὴν περὶ τὸν βόρειον Ἐριγῶνα χώραν καὶ ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν σχέσιν καὶ ἐπαφὴν ἤλθον μετὰ τῶν ἀπώτατα οἰκούντων Ἡπειρωτῶν. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ τοὺς Πελαγόνας ταυτίζει τοῖς Παίοσι ἐν τῷ 38 ἀποσπάσματι «ὅτι ὁ παρ' Ὁμήρῳ Ἀστεροπαῖος υἱὸς Πηλεγόνος ἐκ Παιονίας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἱστορεῖται διὸ καὶ Πηλεγόνος υἱός· οἱ γὰρ Παῖονες Πελαγόνες ἐκαλοῦντο». Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχαίων ἱστορεῖ ὅτι οἱ Πελαγόνες ἦσαν Ἡπειρωταί(1).

Γ'. Στράβων 7, 326.

«Ἑπεροικοῦσι Βυλλιόνες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Βρῦγοι· πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγχέλειοι, οὗς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἑορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα.»

Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἀπὸ τῶν λέξεων «πλησίον δέπου — τῶν Σεσαρηθίους καλοῦσι» τοσοῦτον συγκεχυμένον ἐστὶ καὶ σχεδὸν ἠκρωτηριασμένον φαίνεται, ὥστε Κάλχαντος δεῖται ἐρμηνευτοῦ καὶ δυσκόλως δύναται νὰ πιστεύσῃ ὁ μετ' ἐπιστασίας ἀναγινώσκων αὐτὸ καὶ ὁ τοὺς τόπους τούτους

(1) Τὰ αὐτὰ ῥητέα καὶ περὶ τῶν Ἐλιμειωτῶν, οὗς διαρρήδην Μακεδόνας καλεῖ ὁ Θουκυδίδης (2, 99) «τῶν γὰρ Μακεδόνων εἰσὶ καὶ Λυγκησταί καὶ Ἐλιμειῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν» τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία αἶρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ περαιτέρω συζήτησιν.

ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἰδῶς ὅτι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Στράβωνος ἐγράφη καὶ οὐδὲν ἄλλως διεστράφη ὑπ' ἄλλης χειρὸς.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ φράσις «πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ» λίαν ἀόριστος οὔσα Βυζαντινῶ τινι ἀνήκουσα φαίνεται μοι μᾶλλον ἢ κλασικῶ συγγραφεῖ, ὁμοίᾳ τῆς ὁποίας χρῆται καὶ ὁ τοῦ Στράβωνος Βυζαντινὸς ἐπιτομεὺς ἐν τῷ 25 ἀποσπάσματι «Ὅτι αὐτοῦ που καὶ τὸ Βέρμιον ὄρος(1). Δεύτερον δὲ ἡ λέξις «Δαμαστίῳ» ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀναφερομένη, ἐντελῶς ἀγνοεῖται εἰς ποῖον μέρος κεῖται καὶ τί σημαίνει, πόλιν ἢ περιοχὴν, καὶ ἐπομένως ἀναγκάζεται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν παρακειμένων λέξεων «πλησίον δέ που» ὅτι ἀναφέρεται εἰς πόλιν τινὰ ἢ τόπον περὶ τοὺς Βρύγους κειμένην, οἰκοῦντας ὡς γνωστὸν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ μεταξὺ Ἀχρίδος καὶ Βιτωλίων ἐκτεινομένου λεκανοπεδίου τῆς Ῥέσνης καὶ Πρέσπης(2). Ὅντως γὰρ ἐν τῷ ΒΑ μέρει τοῦ μεγάλου λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος ὑπάρχει μεταλλοῦχος τόπος, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Βρύγων διὰ τῆς ὀρεινῆς σειρᾶς τοῦ Σκάρδου, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ῥέσνης καὶ Ἀχρίδος καλεῖται νῦν Πετρίνα (Πυρρηναῖα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Πιερία), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλῶν, ὅστις ἀπετέλει τὰ πρὸ Φιλίππου ὄρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος «Διὰ Λυχνιδου πόλεως καὶ Πυλῶνος, τόπου ὀρίζοντος ἐν τῇ ὁδῷ τὴν τε Ἰλλυρίδα καὶ τὴν Μακεδονίαν» (7, 322), καὶ τῶν Ὀδοιπορικῶν Ἀντωνίνου «Mutatio Brucida ἢ Brugiada κατὰ Βεσσελλίγγιον (3) καὶ Ἱερο-

(1) Tafel fragm. 25, p. 20. «Hæc particula (alicubi) vix erit veteris scriptoris, viri gravis, sed Byzantini epitomatoris. Hujus enim farraginis homines in rebus bene notis per Atticismi affectationem vel superbiam quandam verbis utuntur dubitanti et ambigendi; id quod multus mihi legendi usus persuasit.»

(2) Müller Maked. p. 44. Not. 43. «Damastion kennt man sonst nur durch seine Silbermünzen». Eckel Δ. N. I. 11. p. 164. Mionnet Descript. t. 2. p. 54. ἐνθα οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ τόπου.

(3) Tafel Fgnat. p. 37. «Etenim Brugæ revera ibi locorum sedebant, Dassaretiorum puto particula, vel etiam Lyncesta;

σολυμνιτικοῦ «Finis Macedoniae et Epiri» ἀντὶ Ἰλλυριδος, ἥτις βραδύτερον ἐκλήθη Νέα Ἡπειρος.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ λέξις Δαμάστιον σημαίνουσα πόλιν, ἧς καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ περιεσώθησαν καὶ συναπτομένη μετὰ τῆς παρακειμένης λέξεως «Βρυγοί», ὣν ἡ θέσις ἀναμφισβήτητος ἐστὶν ἤδη, οὐδαμοῦ ἀλλαγῆς ἀναφέρεται ἢ ἐν τῷ ὑποδειχθέντι μέρει.

Ἡ ἐπομένη ὅμως ἀναφορικῆ πρότασις «περὶ ἃ Διέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι» παρέχει μεγάλην δυσκολίαν πρὸς κατανόησιν, καθ' ὅσον ἡ λέξις Διέσται ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Πιάσται βαρύνεται ὁμοίως τῷ Ὀρέσται ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Διέσται. Μακεδονικὰ δ' εἰσὶν ἔθνη.» Πausανίας δὲ(1) καλεῖ Διάστας τοὺς κατοίκους τοῦ ἐν Πιερίᾳ Δίου, οἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσι πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀναφερομένους Διέστας τῆς Ἰλλυριδος, ἧς τὸ μέρος τοῦτο κατακτηθὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένετο Μακεδονικόν(2). Ἐν τοιαύτῃ δὲ ἀμηχανίᾳ φαίνεται μοι διορθωτέον τὸ χωρίον εἰς τὸ «περὶ ἃ Πενέσται» οὗτοι γὰρ ὄκουν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος (Λυχνηδοῦ), ἔνθα προηγουμένως ὑπεδείχθη ἡ μεταλλοῦχος πόλις ἡ χώρα τῶν Δαμαστίων καὶ οὕτω καὶ μόνον συμβιβάζεται ἡ θέ-

rum (ὑπερ ὀρθότερον), coll. Stephano p. 83. «Βρυγίᾶς πόλις Μακεδονίας. . . Βρυξ τὸ ἔθνος καὶ Βρύγαι. Εἰσὶ δὲ Μακεδονικὸν ἔθνος προσεχὲς Ἰλλυριοῖς» καὶ κατωτέρω. «In his Macedonia non vetustissimo quidem sensu intelligenda erit, sed ea, quo Philippi II tempore intelligebatur. Is enim ad istum Illyrici terminum regni Macedonici fines protulerat.»

(1) Πausαν. 9, 30, 8. «Ῥεῖ δὲ καὶ ποταμὸς Ἐλικῶν. . . τοῦτον οἱ Διάσται τὸν ποταμὸν ἐπιρρεῖν διὰ παντὸς τῆ γῆ»

(2) Διοδώρ. 16, 8. Tafel Egnat. p. 36. Meineke vindic. Strabon. p. 88. «Dyestas sive Diestas, qui nunc primum in Macedoniae sive, quod eodem redit, Illyricarum gentium ordinem introducuntur, commemorat Herodianus apud Stephanum. . . ubi quod dixi olim Diestas eosdem esse, quos Pausanias Διαστας vocat 1. c. Dii Macedonici incolas, nunc retracto.»

σις τῶν ἀργυρείων τοῦ Δαμαστίου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ φύλου τῶν Πενεστῶν. Ὅτι δὲ ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος ὤκουν οἱ Πενέσται πρὸς βορρᾶν τῶν Δασσαρητῶν, ἀποχρώντως μαρτυρεῖ Λίβιος(1) περιγράφων τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσεῶς καὶ ἀκριβῶς ὀρίζων ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῶν Πενεστῶν Ὑσκανα ἀπέειχε τῆς Λυχνηδοῦ 12 μόνον ῥωμ. μίλλια ἢ μιᾶς ἡμέρας δρόμον.

Οὐχ ἤττονα δὲ δυσκολίαν παρέχει καὶ ἡ παρεπομένη λέξις ἀ'Εγγέλειοι σημαίνουσα φῦλον Ἰλλυρικόν, ὅπερ ἐν τῇ θέσει ταύτη φαίνεται μοι ὅτι ἔλαβε τοῦνομα ἐκ τοῦ πράγματος ἦτοι ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν ἐγγέλεων, τῶν ἐν τῇ ἐκ τῆς λίμνης Λυχνιτιδος ἐξόδῳ τοῦ Δρείλωνος ποταμοῦ ἀγρευομένων παρὰ τῇ νῦν κωμοπόλει Στρούγα(2). Ἡ δὲ εἰκασία μου αὕτη βεβαιοῦται ἐκ τῆς ὁμωνύμου πόλεως Ἑγγελάνας, ἣν μόνος ὁ Πολύβιος ἀναφέρων, τοποθετεῖ περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην «Τῶν δὲ περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην Ἑγγελάνας, Κέρακα, Σατίωνα, Βοιοῦς (5, 108).» Ἄν δὲ οἱ Ἑγγέλειοι οὗτοι διαφέρουσι τῶν ἀπώτατα ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ παραλίᾳ οἰκησάντων ποτὲ Ἑγγελέων, ὡς διατείνεται Μύλλερο(3), ἔνθα ἀναφέρονται καὶ τὰ περὶ Κάδμου καὶ Ἀρμονίας μυθεύμενα τοῖς ἀρχαίοις, μένει μοι ἄδηλον.

(1) Liv. 43, 10. 10. «Perseus... tertio die ad Uscanam (Penestianæ terræ ea maxima urbs est) posuit castra... Appius ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit». Desdevises p. 227. «En 170, le consul Appius Claudius, partant à quatrième veille de son camp, située a douze milles d'Uscana essaya de surprendre les Uscaeniens, il reçut un grave échec, et revint à Lychnidus.»

(2) Palmer. græc. ant. p. 206. «Et Drinus fluvius... etiam piscibus abundare et ut ex nomine adjacentis oppidi, qui Ἑγγελάνας, id est Anquillariæ, a Polybio memoratur, anquillis refertu esse colligitur... Ideo placet ejus lacus accolat a copia anquillarum, quas distrahebant, Anquillarios dictos fuisse.»

(3) Müller Makedon. p. 56. Not. 5. γινώσκει μόνον τοὺς ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης παρὰ τῇ Βουθῶν καὶ τοῖς Κεραυνίοις ὄρεσι κατὰ τὰ μυθεύμενα τοῖς ἀρχαίοις, ἀγνοεῖ δὲ τοὺτους περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην· ἀλλαχοῦ δὲ p. 44. Not. 44. τοποθετεῖ αὐτοὺς περὶ τὴν Ἀπολλωνίαν.

Οὐχ ἤττον ὅμως ὑπάρχει ῥητὴ μαρτυρία βεβαιόσα ὅτι ὁ Κάδμος ἀφίκετο καὶ ἐνταῦθα παρὰ τοῖς Ἐγγελείοις, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν Λυχνηδόν·

«Ἐῖχε δ' ἀπ' εὐσεβέων προγόνων ἔρικυδέα πάτρην,
Λυχναδόν, ἣν Φοῖνιξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν,
ἔνθεν λύχνος ἔην Ἐλικώνιος, οὐνεκα Κάδμος
στοιχείων Δαναοῖσι πρῶτος ἔδειξε τύπον.» (Ἑλλην. Ἀνθολ. 767).

Ἐκ τούτων δὲ οὐδεμία ὑπολείπεται ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ ἀναφορικῇ προτάσει αὐτὸς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι· ἡ λέξις Σεσαρηθίους διορθωτέα ἐστὶν εἰς «Δασσαρητίους» ὣν μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἐγγελεῖοι, οἰκοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ λεκανοπεδίῳ περὶ τὸν Δρεῖλιωνα ποταμόν(1). Ἀμφότερα δ' αὖ ταῦτα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῶν παρεπομένων τοῦ χωρίου λέξεων ἀπρὸς δὲ τούτοις (Σεσαρηθίους) Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος, ὣν οἱ μὲν Λυγκησταὶ ὤκουν τὸ νότιον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Πρέσπης καὶ Βιτωλίων, προσεχεῖς καὶ συνεχεῖς τοῖς Δασσαρητίοις, οἱ δὲ Δευρίοπες τὸ βόρειον τοῦ Ἐριγῶνος μέρος, προσεχεῖς τοῖς Πενέσταις, ἀφ' ὧν ἐχωρίζοντο διὰ τῆς προμνημονευθείσης σειρᾶς τοῦ Σάρδου, τῆς καθηκούσης μεταξὺ τῆς Ἀχρίδος καὶ Ῥένης ἤτοι τῆς νῦν Πετρίνας (Πυρηναίων καὶ Πιερίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλὼν, τὸ μεθόριον τῆς πρὸ Φιλίππου Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος. Ὡστε ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων «Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος» καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἐγγελεῖοι καὶ Σεσαρηθιοὶ εἰσιν οἱ παρὰ τοῖς Λυγκησταῖς οἰκοῦντες ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Λυχνηδοῦ καὶ οὐχὶ ἄλλοι οἰκοῦντες ἀπώτατα ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ὅτι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐπομέναις λέξεσι «καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία» ἡ πρώτη «Τρίπολις» παρεῖσα κτος, παρεμβεβλημένη καὶ νόθος ἐστὶ, καὶ ἐπομένως διαγραφτέα ὡς τοιαύτη, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Στράβων πρῶτον μὲν παραθέτων τὰς λέξεις «ἧς καὶ Ἀζωρος ἦν», δεύτερον δὲ ἐπισυνάπτων κατωτέρω τὴν Ἀζωρον μετὰ τῆς ἀπώτατα κειμένης Θεσσαλικῆς πόλεως Ὁξυνείας «καὶ

(1) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι «Wahrscheinlich die Dassaretier (Sesarethier) um Lychnidus.»

πόλις Ὀξύνεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι», ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἡ Τρίπολις, ἢ ὀρθότερον Τριπολίτις, ὡς παρατηρεῖ Meineke(1) ἦν ἡ ἐν Περρῆαιβίᾳ Πελαγονία καὶ οὐχὶ ἡ ἐνταῦθα Μακεδονική. Τοῦτο δὲ διαρρήθην ἐπιβεβαιῶσι Λίβιος ἀπαριθμῶν καὶ τὰς 3 πόλεις, ἐξ ὧν συνίστατο, ἤτοι τὴν Ἀζωρον, τὸ Πύθιον καὶ τὴν Δολίχην «Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Camburnios vocant, discenti (Tripolin vocant) Azorum, Pythium et Dolichem incolentes (42, 53)» καὶ ἀλλαχοῦ (43, 3), «In Perrhæbiam inde ductt et inter Azorum et Dolichem stativa habuit(2)».

Κατὰ ταῦτα τοίνυν φαίνεται μοι διορθωτέον ὅλον τὸ χωρίον ὧδε

Ἵπεροικοῦσι Βυλλιονές τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Δασσαρήτιοι καὶ Βρῦγοι. Πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Περέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι, οὓς καὶ Δασσαρητίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευριόπος καὶ ἡ Πελαγονία καὶ Ἑορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα(3).

Δ'. Στράβων 7, 327.

«Ὁ δὲ Ἐριγὼν πολλὰ δεξάμενος ρεύματα ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων καὶ Λυγκηστῶν καὶ Βρύγων καὶ Δευριόπων καὶ Πελαγόνων εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.»

(1) Meineke vindic. Strabon. p. 88. (Μοχ Πελαγονία Τρίπολις scribendum pro Τριπολίτις. Idem error p. 327=68.2. At recte ibidem legitur Ἀζωρος Τριπολίτις».

(2) Ὁ Abel p. 35· δεόντως ἀνασκευάζει τὴν γνώμην Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου διακρίνοντος Τρίπολιν Μακεδονίας καὶ Περρῆαιβίᾳς.

(3) Παρατηρητέον δὲ ὅτι μεταξὺ τῶν λέξεων «Παρθῖνοι καὶ Βρῦγοι» προσέθηκα τὴν λέξιν «Δασσαρήτιοι» ὅτινες ἔχουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ τελευταία λέξις «Ἐράτυρα» ἄγνωστός ἐστιν ἀλλαχόθεν. Müller p. 44. N. 47. «Eratyra sonst unbekannt!».

Καὶ τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας νοσοῦν μοι φαίνεται καὶ θεραπείας ἀνάγκην ἔχον· πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ἑριγῶν ἀνήκων τῇ Μακεδονίᾳ, ἀτόπως ἐπισυνάπτεται μετὰ τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἡπείρου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος ἤτοι τὸν Ἰναχον, τὸν Ἄραχθον, τὸν Ἀχελῷον καὶ τὸν Εὐῆνον, πρὸς οὓς ὡς ἀπώτατα ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ κείμενος, οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν δύναται νὰ ἔχη ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστάσεως. Δεύτερον δὲ, ὡς ὑπεμφαίνεται ἐκ τῶν λέξεων τοῦ χωρίου, ἔλλείπει μία λέξις μετὰ τὰς πρώτας «ὁ δὲ Ἑριγῶν» καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ λέξις «ρέων», ἣτις ἐτέθη ἐν τῷ 20 ἀποσπασματι λόγου γενομένου περὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ «καὶ ὁ Ἑριγῶν ποταμὸς καὶ Λουθίας· ὁ μὲν (Ἑριγῶν) ἐκ Τρικλάρων ρέων». Καὶ τρίτον ὑπάρχει ἀναστάτῳσις ἐν τῇ φυσικῇ τῶν ὑπολοίπων λέξεων θέσει ἐφ' ὅσον οἶδα ἐξ αὐτοψίας τὴν θέσιν τῶν τόπων ἐκείνων, τὰς πηγὰς, τὴν πορείαν, τὰ ρεύματα καὶ τὴν μετὰ τοῦ Ἀξιῶ συμβολὴν τοῦ Ἑριγῶνος παρὰ τοὺς Στόβους(1).

Διὸ δὴ πρὸς παραστάσιν τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος διορθωτέον τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς

Ὁ δὲ Ἑριγῶν ρέων ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων καὶ πολλὰ δεξάμενος ρεύματα ἐκ τῶν Δευριόπων καὶ Βρύγων καὶ Πελαγῶνων καὶ Λυγκηστῶν εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.

Ὅντως γὰρ ρέων ὁ ποταμὸς ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων (ἤτοι τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Σκάρδου, ὅστις ἐνταῦθα χωρίζει τὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς ΒΔ Μακεδονίας) πρῶτον μὲν διέρχεται τὴν χώραν τῶν Δεῤῥιόπων Παιόνων, ὡς αὐτὸς Στράβων μικρὸν κατωτέρω ὁμολογεῖ «καὶ ἐπὶ τῷ Ἑριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ὄκνητο», δεύτερον δὲ τὴν τῶν Βρύγων, περὶ ὧν κατωτέρω λέγει «Κύθραι δὲ Βρύγων», τρίτον δὲ τὴν τῶν Πελαγῶνων καὶ τέταρτον τὴν τῶν Λυγκηστῶν, ἀφ' ὧν κάμπτων πρὸς βορρᾶν ἐκδίδωσιν εἰς τὸν Ἀξιόν. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν χωρῶν τούτων δέχεται πολλοὺς μικροὺς ποταμοὺς καὶ χειμάρρους, τριάκοντα

(1) Liv. 39, 53.

περίπου, ὧν δύο μόνον γνωστοὶ τοῖς ἀρχαίοις εἰσὶν ὁ Βεῦς(1) καὶ ὁ Ὀσφαγός(2).

Ε'. Στράβων αὐτόθι.

«Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις. Τρίπολις γοῦν ἢ Πελαγονία ἐλέγετο, ἧς καὶ Ἄζωρος ἦν, καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ὤκνητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλαλκομεναὶ καὶ Στύβαρα· Κύδρα δὲ Βρύγων».

Ὡς δὲ προηγουμένως εἴρηται καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τέλει τοῦ τρίτου χωρίου «πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευριόπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα» ἡ λέξις Τρίπολις παρεμβεβλημένη οὔσα καὶ πλεονάζουσα διαγραπτέα ἐστίν, οὕτω καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ αὐτὴ λέξις Τρίπολις πρέπει νὰ διαγραφῇ καὶ σὺν αὐτῇ καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμεναι «ἧς καὶ Ἄζωρος ἦν» πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ξένη προσθήκη ἢ ὡς ἀμάρτημα τοῦ Στράβωνος, ὅς ἐν τέλει μὲν τῆς 326 παραγράφου ἀπλῶς Πελαγονίαν ἀναφέρει καὶ οὐχὶ Τρίπολιν «καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λύγκον καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρρεσιάδα καὶ Ἐλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν», ὀλίγον δὲ κατωτέρω τοῦ χωρίου τούτου, ἐπιλαθόμενος τῶν προειρημένων συγκαταλέγει τὴν Ἄζωρον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς πόλεσι καὶ καλεῖ Τριπολίτιν «καὶ πόλις Ὀξύνεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἄζωρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι.»

Ὅθεν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι οὔτε Τρίπολις Πελαγονία, συναναφερομένη μετὰ τοῦ Ἐριγῶνος,

(1) Στεφαν. Β. ἐν λ. Βεύη, πόλις Μακεδονίας καὶ πρὸς αὐτῇ Βεῦος ποταμός», Liv. 34, 33. «Ad Lyncum stativa posuit prope flumen Bevum». Müller Maked. p. 17. Not. 47. «Wo auch der Fluss Bevus vorkommt, der wahrscheinlich zu den Zuflüssen gehört, die Erigon nach Strabon ἐκ Λυγκηστῶν erhält».

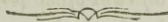
(2) Liv. 34, 39. «Et ad Osphagum flumen posuerunt castra... vallo super ripam amnis ducto (Erigonum incolae vocant) tendet». Abel Makedon. p. 42.

τῶν Δευριόπων καὶ Λυγκηστῶν ὑπῆρξέ ποτε, οὔτε Ἄζωρος πόλις αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς Πελαγονία μόνον· ἡ δὲ Τρίπολις Πελαγονία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Περραιβίαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου. Καὶ κατὰ ταῦτα διορθωτέον τὸ χωρίον φαίνεται μοι οὕτω

Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις, ἧγουν ἡ Πελαγονία καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δεϋριόπων πόλεις ὦκηντο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλκομεναὶ καὶ Στύμβαρρά· Κύδραι δὲ Βρύγων.

Ἐνταῦθα δὲ παρατηρῶ ὅτι πλὴν τῆς διαγραφῆς τῶν λέξεων «Τρίπολις. . . ἐλέγετο, ἧς καὶ Ἄζωρος ἦν» καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς «γοῦν» εἰς «ἧγουν» μετέβαλον τὴν γραφὴν τῶν λέξεων «Δευριόπων» εἰς «Δεϋριόπων» κατὰ τὴν γραφὴν, ἣν φέρει ἐπιγραφὴ, ἐπιτοπίως εὐρεθεῖσα καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθεῖσα(1), τὴν τῆς λέξεως Ἀλαλκομεναὶ εἰς Ἀλκομεναὶ κατὰ νεωτέραν γραφὴν πρὸς διάκρισιν τῆς ὁμωνύμου Θεσσαλικῆς πόλεως καὶ τὴν τῆς «Στύβαρα» εἰς «Στύμβαρρά» κατὰ τὴν γραφὴν ἐπιγραφῆς, ἐν ἣ μνημονεύεται Διονύσιος Στυμβαρράϊος ἀντάρχων καὶ Διονύσιος υἱὸς ἀγορανόμος. Πελαγονία δὲ ὡς πόλις ἀντὶ τῆς Λυγκηστικῆς Ἡρακλείας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου καὶ Διοδώρου ὡς πρωτεύουσα τοῦ δ' τμήματος τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ Ῥωμαϊοκρατίᾳ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΑΣ.



(1) Ὅρα Πανδωρ. φυλλαδ. 536. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἐν ᾧ ὁ Στράβων λέγει ὅτι αἱ πόλεις τῶν μερῶν τούτων κατεστράφησαν, τούναντίον μαρτυρεῖ ἡ ἐπιγραφὴ, ἀνήκουσα εἰς τὸ τέλος τοῦ α' αἰῶνος μ. Χ. ἦτοι μετὰ τὸν Στράβωνα, ὅτι ἡ πόλις Δεϋρρίοπος ἐσώζετο ἔχουσα πολιτάρχας, βουλὴν καὶ βουλευτήριον.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. ἀγροῶ, μέλλ. ἀγροήσω, οὐχὶ ἀγροήσομαι.

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀνωμάτων ῥημάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Karl Rutherford καὶ Robert Böhm ἀναγινώσκεται σελ. 16 :

« Ἀγνοέω ich kenne nicht, Stamm ἀγνοε-; Fut. ἀγροήσομαι ».

Ὁ μέλλων τοῦ γιγνώσκω ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γνώσομαι, ἀλλ' ὁ τοῦ ἀγροῶ ἀείποτε παρ' αὐτοῖς κατ' ἐνεργητικὸν τύπον ἐλέγετο ἀγροήσω, οὐδέποτε δὲ κατὰ μέσον ἀγροήσομαι.

Οὐδεμιᾶς πίστεως ἄξιος εἶνε Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος διδάσκων (σελ. 7, 1) « Ἀποφοιτήσομαι κάλλιον ἢ ἀποφοιτήσω, ἀπολαύσομαι ἢ ἀπολαύσω, ἀγροήσομαι ἢ ἀγροήσω ». Κακῶς δ' ἐν τῷ Θεσαυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ἔγραψεν ὁ Ἄσιος ὅτι ἄγνωστος τοῖς Ἀττικοῖς ἦτο ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων (Τόμ. Α', σελ. 384). Καὶ ὁ αἰόδιμος Κοραῆς ἐδόξαζεν ὅτι κατὰ μέσον τύπον ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὁ μέλλων τοῦ ἀγροῶ (Ἐπιστ. Ἀπανθ. Β', σελ. 140). Καὶ ὁ πρύτανις δὲ τῶν νῦν κριτικῶν Κόβητος ἐλέγχων τὸν Λουκιανὸν ποιησάμενον χρῆσιν τοῦ ἀγροήσομεν ἀποφαίνεται ὅτι ἀγροήσομαι μόνον ἔλεγον οἱ παλαιοί, οὐχὶ ἀγροήσω (Orat. de Arte Interpr. σελ. 47. Πρβ. καὶ Var. Lect. σελ. 317 καὶ Μελλῆρον Μνημοσ. 1852, σελ. 404).

Πολλὰ ἡμεῖς παραδείγματα τοῦ τύπου ἀγροήσω ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν ἔκ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων, οὐδὲν δὲ τοῦ ἀγροήσομαι οὔτ' ἐκ τοῦ δοκίμου ἑλληνισμοῦ οὔτ' ἐκ τοῦ παρηκμακότος.

Βακχυλίδ. παρ' Ἡφαιστ. Ἐγχειρ. ΠΓ', 11 « ἀγροήσειν μὲν οὐ σ' ἔλπομαι ».

Πλάτ. Ἀλκιβ. Α', σελ. 133, ε' «οὐκοῦν εἰ τὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀγροῆσει (οὔτος)».

Ἴσοκράτ. Παναθην. 251 «οὐδὲν ἀγροῆσει τῶν λεγομένων». Ὁ Ναβῆρος (*Μνημοσ.* 1879, σελ. 56) ἔκρινε σημειώσεως ἀξιούς τρεῖς μέλλοντας εὐρισκομένους παρὰ τῷ Ἴσοκράτει, τὸν *κολάσουσιν καὶ τὸν ἀγροῆσει καὶ τὸν ἐγκωμιάσει*. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μόνος ὁ τύπος ἀγροῆσει ἀπαντᾷ.

Δημοσθέν. σελ. 885, 10 «οὐς οὐδ' ὑμεῖς ἀγροῆσετε ἰδόντες» καὶ σελ. 1286, 30 «οὐς οὐδ' ὑμᾶς ἀγροῆσειν οἶομαι, ἐὰν ἀκούσῃτε» καὶ Ψευδοδημοσθ. σελ. 1337, 49 «ὥσπερ ὑμᾶς ἀγροῆσοντας τὸν νόμον». Ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται καὶ οὐδ' ὑμεῖς ἀγροῆσαιτε καὶ ἀγροεῖν οἶομαι καὶ ἀγροῆσαιτας τὸν νόμον. Ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 208, 29 κεῖται «Ἀπόκριναι γάρ μοι δεῦρο ἀναστάς· οὐ γὰρ δι' ἀπειρίαν ἀγροῆσεις ὅ τι εἶπης». Ἡ ῥῆσις αὕτη εἶνε εἰλημμένη ἐκ τοῦ περὶ Παραπροσθείας λόγου τοῦ Δημοσθένους σελ. 378, 120, ἔνθα τάντίγραφα ἔχουσιν «οὐ γὰρ δὴ δι' ἀπειρίαν γ' οὐ φήσεις ἔχειν ὅ τι εἶπης».

Ἀριστοτέλ. Ἀναλυτ. Πρωτ. Β', κγ', 6 «ὥσθ' ἅμα εἴσετα' καὶ ἀγροῆσει ταυτόν» καὶ περὶ Ψυχ. Α', ε', 10 «γνώσεται μὲν γὰρ ἐν ἑκαστον, πολλὰ δ' ἀγροῆσει» καὶ Ψευδαριστοτέλ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. Β', 9 «ὦν μὲν οὖν ὀρέγεσθαι δεῖ τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν κατασκευὴν ἐκ τούτων οὐκ ἀγροῆσεις» καὶ ΙΘ', 2 «καὶ περὶ μὲν τούτων ἐκ τῶν εἰρημένων οὐκ ἀγροῆσομεν» καὶ ΚΒ', 5 «περὶ μὲν οὖν τούτων ἐντεῦθεν οὐκ ἀγροῆσεις».

Ἀριστόξεν. Ἄρμον. σελ. 52, 1 Μαρκ. «κατὰ ταύτην ἀγροῆσομεν τὰς ἐν τοῖς μελωδομένοις διαφοράς».

Αἰνεΐ. Πολιορκητ. Δ', Ι «ἔπειτα οὕτω πεποιῆσθαι σύσσημα, ἀφ' ὧν μὴ ἀγροῆσουσι τοὺς προσιόντας αὐτοῖς».

Ψευδογοργ. ὑπὲρ Παλαμῆδ. 2 «ἀλλ' ἀγροῆσομεν τοὺς ἀλλήλων λόγους».

Δουκιαν. Ἐνυπν. 15 «οἷα καὶ ἡλίκα μὴ ἀκολουθήσας ἐμοὶ ἀγροῆσειν ἔμελλες» καὶ Θεῶν Διαλ. Α', 2 «οὐ γὰρ ἀγροῆσεις αὔθις» καὶ περὶ Ὁρχήσ. 57 «οὐκ ἀγροῆσει δὲ (ὁ τοιοῦτος) καὶ τὰς μυθικὰς μεταμορφώσεις ἀπάσας» καὶ 61 «οὐδὲν τῶν ὑπὸ

τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν καὶ μάλιστα τῆς τραγωδίας λεγομένων ἀγροῆσει» καὶ Ψευδοσοφιστ. 4 «καὶ μὴν εἰ ταῦτα ἀγροῆσομεν». Ἀντὶ τοῦ καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν γραπτέον ἴσως καὶ τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν, ὅπερ κάλλιστα καθ' ἡμᾶς ἔχει ἐπιφερομένου τοῦ καὶ μάλιστα τῆς τραγωδίας. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἀνεγινώσκετο μὲν κοινῶς ἐν τῷ Ψευδολογιστῇ § 21 «ἀλλ' οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἴσως ἀγροῦσί σε» καὶ ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον § 6 «πῶς ἀγροῆσειε λίθον ἀντὶ βρέφους ἐσθίων», οὗ κάλλιον εἶνε τὸ «πῶς ἀν ἀγροῆσειε», ἀλλ' ὁ Ἰακωβίτζιος καὶ ἄλλοι προῦκριναν εὐλόγως τὰς γραφὰς ἴσως ἀγροῦσι καὶ πῶς ἀγροῆσει. Ἐν τῷ Δημοσθένους Ἐγκωμίῳ § 22 φέρεται κατὰ τάντιγραφα «σὺ γάρ, ἔφην, ἀγροῆσεις μοι τὸ παρὸν ἄπορον, εἶτα—ἄλλο θεραπεύεις» καὶ ἀγροῆσεις μοι καὶ ἀγροῆση μοι καὶ ἀγροείσης μοι ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ἀγροεῖς, οἶμαι». Ἐν ταῖς Κρονικαῖς Ἐπιστολαῖς § 25 ἐξέδωκεν ὁ Ἰακωβίτζιος ἐκ κωδίκων «θαυμάζω γὰρ εἰ μόνος τῶν ἀπάντων ἀγνώσσεις» ἀντὶ τοῦ ἀγροεῖς. Ἀλλ' ὁ Φρίσχιος (*Quaest. Lucian.* σελ. 147) νομίζει ὅτι ἐν τῷ ἀγνώσσεις λαμβάνει ὁ μέλλων ἀγροῆσεις. Ἡμεῖς οὐδαμῶς συγκατατιθέμεθα τῷ Ἰακωβίτζιῳ ὅλως ἀνάρμοστον εὐρίσκοντες τὸν τύπον ἀγνώσσειν τῷ Λουκιανεῖῳ στόματι, ἀδυνατοῦμεν δὲ νὰ ἐγκρίνωμεν καὶ τὴν ἐν τῷ περὶ τῆς Συρίας θεοῦ § 18 γενομένην ὑπὸ τοῦ Κοβήτου (*Var. Lect.* σελ. 212) ἀνάγνωσιν «ὁ μὲν ὧδε ἀγνώσσων ἐδέετο», νομίζοντες ὅτι ὑγιῶς ἔχει ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἀγνώς ἐών, κειμένου τοῦ ἐπιθέτου ἀγνώς ἐνεργητικῶς, ὡς παρὰ τῷ Πausanία Βοιωτ. ΑΘ', 13 «ἐς τοῦτο ἀράμενοι κοιμίζουσι ἀτοχόν τε ἐτι τῷ δείματι καὶ ἀγνώτα ὁμοίως αὐτοῦ τε καὶ τῶν πέλας» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΔ', σελ. 621 «ἐπ' ἄλλους ἔχειν ἀγνώτας ἑαυτῶν μεταβαίνειν» καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ περὶ Συντάξ. σελ. 159, 3 «οὐ γὰρ καθὸ ἀγνώς ἐστὶ τῆς εἰς ΟΓ ληγούσης γενικῆς» καὶ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Προπαρ. Εὐαγγ. Δ', β', 6 «ἀλλ' ὅτι τοὺς μὲν ξένους ἀγνώτας ὄντας τῆς ῥαδιουργίας ῥᾶον ἀν καὶ ἀπατήσαιεν» καὶ ΙΔ', κε', 22 καὶ Εὐαγγ. Ἀποδ. Ε', θ', 8 καὶ Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ', ζ', 2 καὶ ιε', 13. Πρβ. καὶ Δί. Χρυσόστ.

Τόμ. Α', σελ. 385 «πῶς οὖν ἀγρῶτες εἶναι ἔμελλον καὶ μηδεμίαν ἔξειν ὑπόνοιαν τοῦ σπεύραντος κτέ.», ἀνθ' οὗ παρέλαβεν ὁ Γήλιος (*Δι. Χρυσ. Ὀλυμπ.* σελ. 14) τὸ ἐν ἐνὶ τῶν ἀντιγράφων φερόμενον *ἀγροῆσειν ἔμελλον*. Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Κ', 13 «εἰ δέ τις παντάπασιν ἀγρῶς εἴη τί δύναται φέρειν ἢ γῆ», ὅπερ μετέβαλεν ὁ Κόβητος (*Nov. Lect.* σελ. 596) εἰς τὸ ἀγροῆσι ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ ἀγρῶς οὐδέποτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς σημαίνει ἀγροῶν ἀλλὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἀγροούμενος. Εὐρίσκεται δ' ὅμως παρὰ τῷ Πινδάρῳ Πυθ. Θ', 58 «οὔτ' ἀγνῶτα θηρῶν» καὶ Ἰσθμ. Β', 30 «καὶ γὰρ οὐκ ἀγνῶτες ὑμῖν ἐντὶ δόμοι οὔτε κώμων—ἐρατῶν οὔτε μελικόμπων ἀοιδᾶν»(*) καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Οἰδ. Τυρ. 1133 «ἀλλ' ἐγὼ σαφῶς ἀγνῶτ' ἀναμνήσω μιν» καὶ 677 «σοῦ μὲν τυχῶν ἀγνῶτος». Τρικλίν. α' Ἀγνῶτος: ἤγουν ἀναισθήτου τῶν ἐμῶν καὶ ἕτερον ἢ προσῆκεν ὑπολαμβάνοντος. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἀγρῶς καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινωσκόμενος εὐρηται καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινώσκων». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Γ', 53 «ἀγνῶτες μὲν γὰρ ὄντες ἀλλήλων» καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ Νόμ. σελ. 751, δ' «ὄντες τε ἀλλήλων ἀγνῶτες». Ἀλλὰ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ὑπάρχει καὶ γραφὴ ἀλλήλοισι. Πρβ. Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Β', θ', 2 «εἰς ὧν ὅτι μάλιστα ἀγρῶτες ἀλλήλοισι ἔσονται πάντες»(**).

Πλούταρχ. Ἀριστείδ. ΙΕ', 7 «νικώσης δὲ τῆς Ἑλλάδος, οὐδένα τὴν Ἀλεξάνδρου προθυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγροῆσειν».

Ἄρριαν. Ἐπικτ. Διατρ. Α', β', 31 «καὶ ἡμῶν τοίνυν ὅστις ἀνέχη τοιαύτην παρασκευὴν οὐκ ἀγροῆσει αὐτήν».

Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 575 «μόνοι πάντων ἢ μάλιστα γὰρ ἀγροῆσουσιν» καὶ σελ. 582 «ὕμεῖς δὲ ἀγροῆσετε αἰεί».

Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. Θ', δ', 3 «ἀχλὺν αὐταῖς ἐπιβαλόντα, ἀφ' ἧς ἀγροῆσειν αὐτὸν ἔμελλον». Κάλλιον πάντως ἔχει τὸ ὑφ' ἧς.

(*) Πρβ. Κυνηῶρον Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 314 ἐκδ. β'.

(**) Ἴδε Ἐρφοῦρδιον Σοφοκλ. Τόμ. Ε', σελ. 418 καὶ Ἐρουερδῆνα Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. σελ. 133. Πρβ. καὶ Πόππον Θουκυδ. Γ', 53 καὶ Σταλβώμιον Πλάτ. Νόμ. σελ. 751, δ'.

Μουσών. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΜΗ', 67 «ὅς αὐτὸ τοῦτο διατελεῖ πραγματευόμενος, ὅπως μὴδὲ ἐν τούτων ἀγροῆσει».

Ἐρμογέν. Προγυμν. Ζ' (Ῥητ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 41) «ἐνευθεν οὐκ ἀγροῆσεις ὅπως θεοὺς ἐγκωμιαστέον».

Παυσαν. Φωκ. ΙΔ', 3 «οὐ γὰρ τὸν πάντα ἔμελλε χρόνον ἀγροῆσειν ἀπατώμενος».

Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 486 «ὃν ἀγροῆσεις καὶ διασπάσεις» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 301 «θαυμαστήν τινα πρόνοιαν ἀγροῆσεις αὐτῆς» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 155 «ἀλλ' ὁ γυμναστικός—οὐκ ἀγροῆσει τὴν δύναμιν αὐτῆς» καὶ Τόμ. Ζ', σελ. 483 «οἱ τοιοῦτοι—τὸν ἐσόμενον παροξυσμὸν ἀγροῆσουσιν» καὶ Τόμ. Η', σελ. 762 «τὸ μὲν γὰρ ἕτερον μειράκιον—παντάπασιν ἀγροῆσει, τὸ δ' ἕτερον [μειράκιον] ἀκριβῶς μὲν ταῦτα προγνώσεται τε καὶ προερεῖ τοῖς παροῦσιν, ἀγροῆσει δὲ πῶς ὀρίζεσθαι χρὴ τὸν σφυγμόν». Πρβ. καὶ σελ. 825, 6 καὶ σελ. 896, 8 καὶ 14 καὶ σελ. 904, 6 καὶ σελ. 950, 3 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 643, 10 καὶ σελ. 695, 4 καὶ Τόμ. Ι', σελ. 284, 8 καὶ σελ. 310, 8. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Τόμ. Α', σελ. 501 ἀντὶ τοῦ «ὡς ἰατρός τις ἄπειρος ἢ ἀνάισχυντος ἐς τοσοῦτον ἔσοιτο, καθάπερ Ἀσκληπιάδης, ὡς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῆσαι τὰ οὕτω σμικρὰ τῆς τέχνης ἢ γνοὺς ἀρνήσεται μὴ γινώσκειν» κεῖται κατὰ τινα τῶν ἀντιγράφων «ὅς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῆσει — ἢ γνοὺς ἀρνήσεται», ὅπερ ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ γνησία γραφή(*).

Θεμίστ. Λόγ. ΙΑ', σελ. 148, β' «πάντως δὲ οὐκ ἀγροῆσει τὸ μέτρον» καὶ Λόγ. ΚΓ', σελ. 312, γ' «μόνοι δὲ ἀγροῆσουσιν οἱ σύμπαντα ἐπ' αὐτῇ τὸν βίον κατατριβόμενοι» καὶ Παραφρ. Τόμ. Β', σελ. 62, 4 Τεῦβν. «γνώσεται μὲν γὰρ ἓν, πολλὰ δ' ἀγροῆσει».

Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 95, 32 «ἀγροῆσομεν οὖν πότερον ἀληθῆς ἐστὶν ὁ λόγος ἢ ψευδῆς».

Πλωτίν. Ἐννεάσ. σελ. 350, δ' «ἀγροῆσει καὶ ἐαυτό» καὶ σελ. 364, α' «ἀπὸ τε ἐγένετο τὸ πάθημα ἀγροῆσει ἐκάστη»

(*) Ἴδε Acta Semin. Philol. Erl. Τόμ. Α', σελ. 76.

καὶ σελ. 521, β' «εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀγροῆσει καὶ οἰήσεται τὸ ἀληθὲς ἔχειν οὐκ ἔχων».

Φίλων περὶ Βελοπ. Δ', 2 «καὶ περὶ μὲν τούτων μὴ ἀγροῆσειν ὑπολαμβάνομεν τοὺς χρωμένους τῇ ῥηθείᾳ συμβουλία».

Ἰουλιαν. σελ. 183, δ' «οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ἀχρήστων καὶ περιττῶν τι παντάπασιν ἀγροῆσει» καὶ αὐτὸ δ' ὅλον ὁποῖα ἄττα δοκεῖ καὶ οἴστισιν ἀρμόττει τῆς ψυχῆς μέρεσιν οὐκ ἀγροῆσει».

Λιβάν. Ἐπιστ. 164 «καὶ οὐκ ἔμελλες ἀγροῆσειν ἄνδρα τε χρηστὸν καὶ ῥήτορα δεξιόν» καὶ 268 «τὸν τοῦ παντός οὐκ ἀγροῆσομεν κύριον» καὶ 378 «τῶν ἐνταυθὰ μοι πεπραγμένων ἀγροῆσεις οὐδέν» καὶ 1101 «οὔτε γὰρ ἀγροῆσειν ἔμελλες τηλικαύτην συμφορὰν» καὶ 1142 «Ἀλέξανδρον δὲ ἔχων οὐκ ἀγροῆσεις κτέ.». Ἐπάναγκες δ' ἴσως εἶνε καὶ τὸ ἐν Ἐπιστ. 466 «ὅπως τε μὴ ἀγροῆσῃ ποιεῖ καὶ ὅπως λύση φροντίζει» νὰ τραπῆ εἰς τὸ ὅπως μὴ ἀγροῆσῃ καὶ ὅπως λύσῃ.

Ἰωριγέν. Τόμ. Α', σελ. 72 «ἔτι δὲ πᾶς ὁ συνειδὶς—οὐκ ἀγροῆσει» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 401 «οὐκ ἀγροῆσομεν τὴν οἰκονομίαν».

Εὐσέβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΔ', ιθ', 3 «οὐ γὰρ δὴ ὅτι μὲν—θερμαίνεται γνωριεῖ, πότερον δ' αὐτὸς ἢ ὁ γείτων ἀγροῆσει».

Γρηγόρ. Νύσσ. Τόμ. Γ', σελ. 112, δ' «ἡ οἶον χρῆ εἶναι οὐκ ἀγροῆσουσιν» καὶ σελ. 219, γ' «ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκάστου τῶν μερῶν σύστασιν (ἡ ψυχὴ) ἀγροῆσει».

Συνέσ. Ἐπιστ. ΕΖ', σελ. 211, β' «τούτων οὐκ ἀγροῆσεις ὄντινα τύπον ἕκαστον εὔρετο».

Πρόκλ. Διάδοχ. σελ. 404, 1 Τεῦβν. «ἀλλ' ὁ γεωμετρικὸς οὐκ ἀγροῆσει ὅτι ἴσα ἐστὶ τὰ χωρία».

Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 391, 1 καὶ Ἀμφιλοχ. σελ. 199, 3 «ἄρ' ὁ τὸν πατέρα εἰδώς, ὥσπερ ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, ἡμέραν καὶ ὥραν—ἀγροῆσει;». Πρβ. καὶ Βιβλιοθ. σελ. 284, 29.

Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 106, 2 «εἰ μὴ τὴν οἰκειάν χώραν ἕκαστος ἀγροῆσομεν».

Ἀμμών. σελ. 67 «ὁ γοῦν λέγων πρὸς τινα—ἀγροῆσει τὴν διαφορὰν».

Ευτέκν. Θηριακ. Νικάνδρ. Μεταφρ. σελ. 228, 12 Διδ. «ἀγροήσεις οὐκέτι τοῦ λοιποῦ τὴν φύσιν».

Εὑρίσκεται καὶ σύνθετος μέλλων *συναγροήσω* παρὰ τῷ Ἱεροκλεῖ λέγοντι Ἵπομν. εἰς Χρυσ. Ἐπ. σελ. 90, 10 Γαισφ. ἀδ-
λως γὰρ ὃ ἔσμεν ἀγροήσαντες καὶ οὗ τὴν ἐπιμέλειαν ποιώμεθα
συναγροήσομεν».

Ταῦτα εἶνε τὰ παραδείγματα τοῦ μέλλοντος *ἀγροήσω*, ἃ ἡ-
μεῖς συνελέξαμεν ἐπεξελθόντες τοὺς παλαιούς καὶ ὅσους ἠδυνή-
θημεν τῶν μεταγενεστέρων. Ἐπιζόμεν δ' ὅτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ
θὰ λέγῃ ὅτι ὁ μέλλων τοῦ *ἀγροῶ* ἐσχηματίζεται ὑπὸ τῶν Ἑλ-
λῆνων *ἀγροήσομαι* ἢ ὅτι ἀδόκιμος εἶνε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος *ἀ-
γροήσω*. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος, ὅστις διετέλεσε μὲν τὸν βίον
ἀσχολούμενος περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν
ὑγιὲς ἢ λόγου τινὸς ἄξιον οὔτε εὔρεν οὔτ' ἐδίδαξε, γράφει ἐν τοῖς
Σουτσειοῖς σελ. 98 «Προσθήσομεν δὲ τοῖς προειρημένοις δύο ἄλ-
λας παρατηρήσεις· α'. ὅτι ἐν πολλοῖς, ἐὰν ἀποβάλωμεν τοὺς συν-
ήθεις τύπους, ἵνα πλησιάσωμεν δῆθεν περισσότερον εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν γλῶσσαν, θέλομεν ἀλλάξει γνήσια πρὸς κίβδηλα. Λέγον-
τες θέλω ἀκούει καὶ ἀκούσει, ἀγροεῖ καὶ ἀγροήσει, ἀποθνή-
σκει καὶ ἀποθάνει, πλέει καὶ πλεύσει, πίπτει καὶ πέσει, κτλ,
μεταχειριζόμεθα τύπους ἀπ' αἰῶνων καθιερωμένους καὶ εἰς τὰ
στόματα μυριάδων ἀνθρώπων ὑπάρχοντας, ἐν ᾧ ἀκούσω, ἀγροή-
σω, πλεύσω, πέσω, ἀποθανῶ, δὲν ὑπῆρξαν οὐδέποτε» (Πρβ.
καὶ Ἐκθ. Ῥοδοκάρ. Φιλολ. Διαγων. 1865, σελ. 126).

Κακῶς λέγεται ὅτι δὲν ὑπῆρξαν ΟΥΔΕΠΟΤΕ οἱ μέλλοντες
ἀκούσω, *ἀγροήσω* καὶ *πλεύσω*· διότι γίνεται μὲν ὑπὸ τῶν δο-
κίμων χρῆσις αἰείποτε τοῦ ἀκούσομαι καὶ πλεύσομαι (πλευσοῦ-
μαι), ἀλλ' ἐν τῇ παρηκμακυῖᾳ γλώσσῃ ἀπαντῶσι καὶ οἱ ἐνεργη-
τικοὶ τύποι *ἀκούσω* καὶ *πλεύσω*· ὁ δ' *ἀγροήσω* οὐ μόνον παρὰ
τοῖς μεταγενεστέροις φέρεται ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἷς
ὄλως ἄγνωστος εἶνε ὁ μέσος τύπος *ἀγροήσομαι*. Ἡμεῖς, ὡς καὶ
ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, οὔτ' ἐκ τοῦ καθαροῦ ἑλληνισμοῦ οὔτ'
ἐκ τοῦ παρεφθαρμένου ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν μαρτύριον τοῦ
μέλλοντος *ἀγροήσομαι* ἀντὶ τοῦ *ἀγροήσω*.

Παρά Δημοσθένει σελ. 310, 249 ἀντὶ τοῦ κοινῶς ἀναγινωσκομένου ἀλλὰ δι' ὧν μάλισθ' ὑπελάμβανον ἀγροηθήσεσθαι» ἀποκατέστησεν ὁ Βεγκήρος ἐκ τοῦ ἀρίστου κώδικος τὸ ἀγροήσεσθαι, ὅπερ καὶ ὑπ' ἄλλων ἐνεκρίθη. Πρβ. καὶ Λουκιαν. Δι' Τραγ. 5, ἐνθα διττῇ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται γραφή, «ἀλλ' οὔτε ἀγροηθήσεται ταῦτα» καὶ «ἀλλ' οὔτε ἀγροήσεται ταῦτα». Σχολ. σελ. 172 Ἀλλ' οὔτε ἀγροήσεται: τὸ ἀγροήσεται ἀντὶ τοῦ ἀγροηθήσεται». Περὶ τῆς χρήσεως τῶν μέσων μελλόντων ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως θὰ διαλάβωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Σφάλλεται ὁ Πόππος ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Μέρ. Γ', δ', σελ. 251 καὶ ὁ Κυνηῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ξενοφῶντος Ἀναβάσεως σελ. 511.

§ 2. ἀκτός ἐκ τοῦ ἄγεσθαι δὲν εὐρίσκεται ἀπλοῦν.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἢ κάλλιον εἰπεῖν βιβλιδίου φέρεται:

ἄγω ich führe, St. ἀγ-; Fut. ἄξω—Perf. ἤχα (selten ἀγῆχα), ἤγμαι, Aor. Pass. ἤχθην; Adj. verb. ἀκτός»..

Τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον ἀκτέον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ καθ' ἑαυτὸ προενηνεγμένον καὶ μετὰ προθέσεως ἢ προθέσεων συγκείμενον, οἷον

ἀκτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. 5', δ', 5 «ἀκτέον ἐπὶ τοὺς ἄνδρας». Πλάτ. Πολιτ. σελ. 467, ε' «ἀκτέον ἐπὶ τὴν θέαν» (Πρβ. καὶ σελ. 537, α' καὶ σελ. 540, α'), κλπ. Λέγεται καὶ εἰρήνην ἀκτέον (Δημοσθέν. σελ. 91, 5 καὶ Ἀνδοκίδ. σελ. 28, 40). Τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς σελ. 2163 κείμενον «ἐπὶ τὰ ὅπλα ἀκτέον» μεταβάλλει ὁ Κόβητος (Παρατηρ. εἰς Διογ. Ἀλικαρν. σελ. 202) εἰς τὸ κλητέον.

ἀνακτέον. Ἱπποκρατ. Τόμ. Γ', σελ. 293 «ὅμως ἀνακτέον». Ἀριστοτέλ. π. Ζφ. Γεν. Ε', α', 4 «εἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν κινήσασαν ἀρχὴν ἀνακτέον τὰς αἰτίας». Πρβ. καὶ Θεόφραστ. Αἰτ. φυτ. Γ', κ', 3 καὶ Δ', ε', 2 καὶ 5', 6 καὶ Ἀρτεμίδωρ. Α', 56,

κλπ. Κεῖται δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 1178, 25 «καὶ ἀνακτέον αὐτὸ εἰς διφώρησιν».

ἀπακτέον. Πλούταρχ. Ἡθ. σελ. 9, 5' «καὶ μέντοι καὶ τῆς αἰσχρολογίας ἀπακτέον τοὺς υἱεῖς».

εἰσακτέον. Ξενοφ. Ἰππαρχ. Α', 10 «εἰς μὲν τὸ δικαστήριον τούτους εἰσακτέον εἶναι». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Σφ. 480 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1481, 3, κλπ.

ἐξακτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. 5', ε', 18 ἀέγων ἐξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου» καὶ π. Ἰππικ. Δ', 4 ἀπειτά γε μὴν τῷ ἵπποκόμῳ ἐξακτέον μὲν τὸν ἵππον ὅπου ψήξει». Σημειωτέον δ' ὅτι Μάρκος ὁ Ἀντωνῖνος εἶπε Γ', 1 αἰὶ ἤδη ἐξακτέον αὐτόν», ἐκ τοῦ ἐξάγειν αὐτόν ἢ ἑαυτόν, οὗ πολλάκις γίνεται χρῆσις ἀντὶ τοῦ ἐξάγειν αὐτόν ἢ ἑαυτόν τοῦ ζῆν (ἐκ τοῦ ζῆν) ἢ τοῦ βίου· παραλαμβάνεται δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἐξαγωγῆ εἰς δῆλωσιν τοῦ ἐξάγειν ἑαυτόν τοῦ ζῆν ἢ καταλύειν ἐκόντα τὸν βίον, αὐτόχειρα ἑαυτοῦ γίνεσθαι, κτλ. (*).

ἐπακτέον. Λουκιαν. πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 9 «καὶ μέτρον ἐπακτέον τῷ πράγματι». Πρβ. καὶ Κικέρ. πρὸς Ἀττικ. 9, 4 «εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ» καὶ Διον. Ἀλικαρν. Τέχν. Ῥητ. Β', 6, ἔνθα ὁ Συλβούργιος ἀνέγων ἐπακτέον ἀντὶ τοῦ ἀπακτέον.

μετακτέον. Σέξτ. σελ. 606, 13 «μετακτέον δὲ τὰς ἀπορίας». Πρβ. καὶ σελ. 653, 21 καὶ σελ. 686, 30 καὶ Θεόδ. Στουδ. σελ. 568, β' καὶ Σωραν. παρὰ Κοκχίῳ Χειρουργ. Παλ. σελ. 51.

περιακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 518, γ' καὶ Πολυδεύκ. Α', 203.

προακτέον. Ἴδε Θεσ. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. 5', σελ. 1629 Παρ.

προσακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, α' «προσακτέον ἐγγὺς καὶ γευστέον αἵματος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Η', ε', 9 «ἀδῆλον ὅτι προσακτέον καὶ παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοὺς νέους». Ψευδαριστοτ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. ΑΒ', 2 «πρὸς τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα προσακτέον» καὶ «τὰς μὲν πίστει οὕτως ἐπὶ ταῖς πράξεσι προσακτέον». Πρβ. καὶ Πολύβ. Ι', μξ', 11 καὶ Πολυδεύκ. Ι', 70, κτλ.

(*) Πρβ. Κρευζήρον Πλωτ. Τόμ. Α', σελ. CVI καὶ Τόμ. Γ', σελ. 81'

Παρ' Ἀρεταίῳ φέρεται σελ. 214, 4 «ἡσυχίη προσακτέη» καὶ παρ' Ὀρειθασίῳ Τόμ. Α', σελ. 428, 11 «οἷς οἶνος οὐ προσακτέος».

συνακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, γ' «συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Γ', β', 11 «καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά» (Πρβ. καὶ Ῥητορ. Α', ιε', 33 καὶ Ἠθικ. Εὐδημ. Ζ', β', 26). Λουκιαν. πῶς δεῖ ἰστ. συγγρ. 47 ατὰ δὲ πράγματα αὐτὰ οὐχ ὡς ἔτυχε συνακτέον», κλπ. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 628, 25 «συνακτέον δ' ἐντεῦθεν καὶ ὡς οὐ μόνον ἄρματος ἀντυξ ἐστίν».

ὕπακτέον. Κλημ. Ἀλεξ. σελ. 288 «ἡσυχῆ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὕπακτέον». Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 777, 26 κεῖται «Ὑπακτέον: πορευτέον. Ἐκ τοῦ ἄγω ἀκτέον καὶ ὕπακτέον». Πρβ. Φώτ. Λεξ. σελ. 619, 24 καὶ Ζωναρ. Λεξ. σελ. 1781.

ἐπανακτέον. Θεμιστ. σελ. 12, γ' «ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον—ἐφ' ὃ ὤρμησεν ἐξ ἀρχῆς». Ἰμέρ. Ἐκλογ. ΔΓ', 7 «ἐπανακτέον οὖν ἐπὶ Λιβύην τὸν λόγον». Συνέσ. Ἐπιστ. ΝΖ', σελ. 193, γ' «ἐπανακτέον δέ μοι μικρὸν ἄνω τὸν λόγον», κλπ.

ἀντεισακτέον. Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 25, 13 «ἀντεισακτέον δὲ—τὸ μὴ ἀντιστρέφειν τὸ πρᾶγμα». Θεοφύλ. Παιδ. Βασιλ. Ε', σελ. 46 «ἀντεισακτέον δέ σοι καὶ ἀντιτακτέον τοὺς πόνους».

παρεισακτέον. Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Δ', γ', 10 «ὃ οὐδαμῶς ἡμῖν ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ θεολογία παρεισακτέον».

συνεισακτέον. Ἴδε Θεσ. Ἐρρ. Στεφ. Τόμ. Ζ', σελ. 1297.

Ἄλλὰ περὶ τοῦ ῥηματικοῦ ἐπιθέτου ἀκτός οὐδεὶς δύναται νὰ εἶπῃ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἄνευ προθέσεως διὸ εὐλογον, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶνε νὰ γίνηται περὶ αὐτοῦ παρατήρησις ὅτι οὐχὶ ἀπλοῦν ἀλλὰ σύνθετον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο.

Ἀνεγινώσκετο μὲν ἄλλοτε παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Γ. Γράκχ. Ζ', 1 «καὶ τὸ μὲν ἐστόρνυτο πέτρα ξεστῆ, τὸ δ' ἄμμου χώμασιν ἀκτοῖς ἐπυκνοῦτο», εἰς ὃ ἔγραψεν ὁ Κοραῆς τὴν σημείωσιν

τήνδε (Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Ε', σελ. 382) «Χώμασιν ἀκτοῖς: χῶμασι φορητοῖς, ἐτέρωθεν ἀγομένοις». Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπάρχει καὶ γραφή ἀκτῆς· ὅθεν ὁ Σχαιφῆρος μετέγραψε «τὸ δ' ἄμμου χῶμασι νακτῆς», ὅπερ ἀπεδέξαντο ὁ τε Σίντενις καὶ ὁ Βεκκῆρος καὶ ὁ Δοινῆρος. Δὲν φαίνεται δὲ φρόνιμον ἐκ τοῦ φερομένου ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν Ἡροδοτείων Λέξεων (σελ. 468 Στείν.) «Περιφορητά: ἀκτά» νὰ συμπεράνη τις ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ ἐπιθέτου ἀκτός. Πρβ. καὶ Μέγ. Ἐ-τυμ. σελ. 45, 38. «Παρά τὸ ἄγω ἀκτός καὶ πλεονασμῷ τοῦ ἄλφα ἄκατος ἢ περιάγουσα καὶ διακομίζουσα» καὶ σελ. 54, 35 «Παρά τὸ ἦκται ἀκτός καὶ ῥῆμα ἀκτῶ, ἀφ' οὗ ἀκταίνω τὸ κουφίζω παρὰ Δίσχύλῳ».

Οὐκ ὀλίγα ἐπίθετα συγκείμενα ἐκ τοῦ ἀκτός καὶ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἵνα δ' ἀκριβέστερον εἴπωμεν, παρηγημένα ἐκ τοῦ ῥήματος ἄγεσθαι συνθέτου ὄντος μετὰ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν· ὑπάρχουσι δὲ τινα τοιαῦτα μετὰ τοῦ μορίου Α ἢ ΔΥΣ συγκεκολλημένα ἢ καὶ μετὰ πτωτικοῦ.

ἀνακτός. Γεωγρ. Μικρ. Μυλλ. Τόμ. Α', σελ. 437 «ὑδωρ ἔχει πηγαῖον ἀνακτόν ἐν τοῖς ἀγροῖς» καὶ σελ. 454 «ὑδωρ ἔχει ἀνακτόν».

ἀπακτός. Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κδ', 105 «ἦδειν εἰς φυλακὴν ἀπακτός ὢν». Κοραῆς σελ. 400 «ἀπακτός: Ἐκ διορθώσεως τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἀντὶ τοῦ ἀπότακτος».

κατακτός. Ἀριστοφ. Εἰρ. 1244 «τῶν κατακτῶν κοττάβων». Σχολ. εἰς στίχ. 1242 «Κατακτοὶ δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατάγειν καὶ αὖ πάλιν ἀνάγειν τὸν κότταβον—Μέμνηται δὲ καὶ Φερεκράτης ἐν Παννυχίδι τῶν κυμβείων καὶ τοῦ κατακτοῦ κοττάβου». Πρβ. καὶ Ἀθην. σελ. 667, δ'.

περιάκτος. Ἀρτέμων παρ' Ἀθην. σελ. 637, γ' «καθάπερ αἱ τῶν περιάκτων δίφρων κατασκευάζονται θέσεις». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 348, ε' «καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνηῆς περιάκτους» καὶ σελ. 974, ε' «ἄρδουσαι περιάκτοις ἀντλήμασιν» (Πρβ. καὶ σελ. 922, ε' καὶ Σύγchr. Λυσ. καὶ Σύλλ. Γ', 2). Πολυδ. Δ', 126 «πρὸς ἀς αἱ περιάκτοι συμπεπήγασιν» καὶ αἰ δ' ἐπιστραφεῖεν αἱ περιάκ-

κτοι» (Πρβ. καὶ Δ', 130 καὶ 131)(*). Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῇ Συγκρίσει τοῦ Λυσάνδρου καὶ τοῦ Σύλλα κείμενον «εἰ δὴ τις ἄλλος, ἐκπεφευγὼς τουτί τὸ περιάκτον» νομίζει ὁ Κρόβητος (*Nov. Lect.* σελ. 183 κέξ.) παρεφθαρμένην γραφὴν τοῦ περιβόητου.

προακτός. Θεμίστ. σελ. 147, δ' «καὶ ὅσα ἐκείνῳ προακτά, ταῦτα ἐργάζεται». Ἀλλὰ κατὰ τὸν Γ. Δινδόρφιον καὶ τὸν Πασόβιον ἔγραψεν ὁ Θεμίστιος *πρακτά*.

συνακτός. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμψ. Α', 42 «ὔδωρ μὲν γὰρ ὀλίγον συνακτὸν κτέ.». Γεωργ. Μικρ. Τόμ. Α', σελ. 443 Μυλλ. «ὔδωρ ἔχει συνακτόν». Ἡσύχ. «Συμφερτή: συμφορητή, συνακτή». Εὐστάθ. σελ. 881, 45 «καὶ συμφερτή ἀνδρῶν ἀρετή, ὅ ἐστι συνοιστή κατὰ τοὺς παλαιούς, εἰπεῖν δὲ ἰδιωτικώτερον συνακτή». Πρβ. καὶ σελ. 929, 34 «εἰάν συμφερτή γένοιτο, ὅ ἐστι συμφορητή καὶ *συνάξιμος* ἐκ πολλῶν καί, ὡς οἱ παλαιοὶ φασι, συνοιστή». Ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον *δυσσύνακτος*, οἷον Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Δ', δ', 6 «δυσσύνακτον ἔσσεσθαι τὸ πλήθος», καὶ *ἀσύνακτος*, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 87, 33 «τῶν δὲ λόγων οἱ μὲν εἰσι συνακτικοί, οἱ δὲ ἀσύνακτοι» (Πρβ. καὶ σελ. 88, 7 καὶ σελ. 90, 10 καὶ σελ. 100, 19 καὶ σελ. 102, 3 καὶ σελ. 354, 26). Ἐπίκτ. Διατρ. Β', α', 3 «ὡς τὰ ἀσύνακτα *συνάγοντας*». Κοραῆς *Ἐπικτ. Ἐρχειρ.* σελ. 138 «ἀσύνακτοι: τοιοῦτοι, ὥστε μὴ συνάγεσθαι, μηδὲ συμπεραίνεσθαι ἐξ αὐτῶν, κατὰ τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας, ὅ σπεύδεις συνάγειν» καὶ σελ. 161 «Οἱ συνακτικοὶ λόγοι ὠνομάζοντο τοῖς Στωϊκοῖς καὶ *Περαρτικοί*, ὥσπερ καὶ οἱ ἀσύνακτοι *Ἀπέραντοι* (Διογ. Λαερτ. VII, 77)». Πρβ. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 314, 9 «ἦτοι οὗτος ὁ λόγος ἀσύνακτός ἐστι καὶ ἀπέραντος ἢ συνακτικός καὶ περαίνων». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἀσύνακτος: ὁ μὴ συναγόμενος, ἐξώβλητος».

ἀποσύνακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 238, 29 «οὐκ ἂν — ἀποσύνακτον ἐποίουν» καὶ σελ. 367, 29 «καὶ ἀποσύνακτος γε-

(*) Ἴδε καὶ Φρίσχιον Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 131. Πρβ. καὶ Θησ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 783.

νόμενος διήλεγχεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τότε». Τοῦ ἐπιθέτου τοῦ-
του ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας. Εἶπε δ' οὗ-
τος καὶ θεοσύνακτος.

ἀνεισάκτος. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 314 «οἱ δὲ καὶ λοιδοροῦν-
τες σφοδρότερον ἀνεισάκτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκαλοῦσιν».
Ἰάμβλιχ. π. Πυθαγορ. βίου 75 «μεταδιδόντι τῶν λόγων τοῖς
ἀνεισάκτοις» καὶ Προτρεπτ. σελ. 310 Κισλ. «τὰ παρ' αὐτοῖς
ἀπόρρητα καὶ ἐχθροθύμενα πρὸς τοὺς ἀνεισάκτους» (Πρβ. καὶ
σελ. 328).

παρείσακτος. Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτ. Β', 4 «τοὺς παρείσακτους
ψευδαδέλφους» (*). Ἡσύχ. «Παρείσακτον: ἀλλότριον» καὶ «Πα-
ρένθητος: παρείσακτος» (Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. σελ. 394, 16).
Σουΐδ. «Συγκλύδων ἀνθρώπων: συμμίκτων, ἐπηλύδων, παρεισά-
κτων». Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος φέρεται (σ. 794)
εἰς ὕλησιν δ' αὐτὴν ὁ Κόκκης καὶ Παρείσακτος κληθεὶς Πτολε-
μαῖος».

ἀντείσακτος. Ἰδε. Θεσ. Στεφ. Τόμ. Α', σελ. 866.

συνείσακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 510, 30 «συνείσάκτους
καὶ ἀγαπητὰς ἐπικαλουμένας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν». Εὐσέβ. Ἐκκλ.
Ἱστορ. Ζ', λ', 12 «τὰς δὲ συνείσάκτους αὐτοῦ γυναικας, ὡς Ἀν-
τιοχεῖς ὀνομάζουσι, κτέ.», κλπ. (**)

δυσδιέξακτος. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμφ. Δ', 18 «δυσδιέξα-
κτος ὁ βίος—ἔσται».

ἀνέπακτος. Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 199 «αὐθις δὲ κατὰ
τὸ παντελὲς ἀνέπακτος ἐκβάλλεται».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἐκ τοῦ παράγω ῥηματικὸν ἀλλὰ συντε-
θειμένον μετὰ τῆς ἀντωνυμίας αὐτῆς καὶ τῆς ἕτερος καὶ τοῦ ὀνό-
ματος θεός, ὡς αὐτοπάρακτος, ἕτεροπάρακτος καὶ θεοπάρα-
κτος, παρὰ τῷ Ψευδίουστίνῳ σελ. 1432, β' καὶ σελ. 1441, δ'
καὶ σελ. 1444, α'.

(*) Ἰδε Δινδόρριον Ἐπιφάν. Τόμ. Ε', σελ. XIV καὶ Ἄσιον Θεσ.
Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 462.

(**) Ἰδε Εἰνιχίνιον Εὐσέβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 712 κέξ.

Τῶν μνημονευθέντων ἐπιθέτων, ἅτινα πάντα σχεδὸν ἐν τῷ παρηκμακότη ἑλληνισμῷ εὐρίσκονται, συνηθέστερον εἶνε τὸ ἐπέισακτος ἀπαντῶν παρά τε τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις, οἷον Εὐριπ. Ἰων. 590 «εἶναι φασὶ τὰς αὐτόχθονας κλεινάς ᾿Αθήνας οὐκ ἐπέισακτον γένος». Κωμικ. Ἀνων. παρὰ Διοδ. Σικελ. IB', ιδ', 1 «ὡς ἐπέισακτον κακὸν κατὰ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων πεπορισμένος». Πλάτ. Κρατ. σελ. 420, α' «οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ῥοή αὕτη τῷ ἔχοντι ἀλλ' ἐπέισακτος διὰ τῶν ὀμμάτων». Δημοσθέν. σελ. 254, 87 «σίτῳ πάντων ἀνθρώπων πλείστῳ χρώμεθ' ἐπεισάκτῳ» (Πρβ. καὶ σελ. 466, 31)(*). Λυκόφρ. 60 «λέκτρων θ' ἕκατι τῶν τ' ἐπεισάκτων γάμων». Πολύβ. Δ', κ', 10 «διὰ τῶν ἐπεισάκτων ἀκροαμάτων». Πλούτ. Ἡθ. σελ. 68, ε' «οἱ δὲ πολλοὶ φρενῶν ἐπεισάκτων δέονται» καὶ σελ. 643, ζ' «οὐ καινὴν οὐδ' ἐπέισακτον» καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ(**). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 163 «ἄτε οἰκείας αὐτῇ τῆς φορᾶς ταύτης οὔσης, οὐκ ἐπεισάκτου» καὶ σελ. 834 «τί οὖν δεῖ κακῶν ἐπεισάκτων;» (Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 444, 16 καὶ 21). Λουκιαν. Δημοσθ. Ἐγκωμ. 24 «αὐθις αὐτῷ πενία μορφῆς ἐπεισάκτου Πρωτέα γενέσθαι». Διόδ. Σικελ. Γ', ιζ', 4 «οὐδὲν τῶν ἐπεισάκτων ἠδέων ζητοῦσα». Ἰώσηπ. Ἀρχ. IH', α', 1 «τετάρτην φιλοσοφίαν ἐπέισακτον ἡμῖν ἐγείραντες». Θεμιστ. σελ. 303, γ' «πᾶν ὃ τι περ ἂν ἐπέισακτον ᾗ». Ἰουλιαν. σελ. 2, δ' «οὐδενὸς ἐπεισάκτου κόσμου δεομένην». Ἀθῆν. σελ. 274, β' «ἄτοπον ἡγούμενοι τοῖς μὲν θεοῖς πέμπειν κατὰ τὰ πάτρια, αὐτοῖς δὲ χορηγεῖν κατὰ τὰ ἐπέισακτα». Ἡρωδιαν. Ἱστορ. Η', 5 «μηδὲ ἐπεισάκτου τροφῆς αὐτοῖς τε καὶ ὑποζυγίοις εἰσκομιζομένης» (Πρβ. καὶ Α', 5). Ζώσιμ. Γ', λγ', 5 «οὔτε δαπάνης — οὔτε ἐπικουρίας ἐπεισάκτου». Πολυδεύκ. Θ', 21 «ἐπεισάκτου τροφῆς δεομένην» καὶ Θ', 22 «εἰσαγωγίμων σιτίων, ἐπεισάκτων τροφῶν». Ἡσύχ. α' Ἐπεισάκτου : ἀλλοτρίου» καὶ «εἰσκεκριμένον : ἐπεισαγόμενον ἢ ἐπέισακτον». Ὑπάρχει καὶ ἐπίρρημα ἐπεισάκτως(***) .

(*) Ἴδε καὶ Βυττεμβάχιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 95.

(**) Ἴδε Βυττεμβάχιον Πλουτ. Ἡθικ. Τόμ. Γ', σελ. 319.

(***) Ἴδε Θεσ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1463.

Ὡς δὲ τοῦ ῥηματικοῦ τούτου ἐπιθέτου τοῦ ἐκ τοῦ ἐπεισάγε-
σθαι παρηγημένου γίνεται χρῆσις ἐν τε τῷ παρηκμακότι ἐλληνι-
σμῷ καὶ ἐν τῷ δοκίμῳ, οὕτω καὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐπάγεσθαι ἐσχη-
ματισμένου, ὅπερ τὴν αὐτὴν πολλὰκις ἐμφαίνει ἔννοιαν τῷ ἐπεί-
σακτος. Πολλῶ δ' ὅμως συχνότερον παρὰ τοῖς ἐνδόξοις ὑπάρχει
τὸ ἐπακτός ἢ τὸ ἐπείσακτος. Λέγεται ἐπακτός ἀνὴρ (Ἀριστοφ.
Ἀποσπ. 353 καὶ Διονύσ. Ἀλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 359), στρα-
τὸς ἐπακτός (Σοφοκλ. Τραχ. 259), στρατεύμ' ἐπακτόν (Δι-
σχύλ. Ἐπτ. 583 καὶ 1019), δόρυ ἐπακτόν (Σοφοκλ. Οἶδ. Κ.
1525), ποιμὴν ἐπακτός (Πίνδαρ. Ὀλυμπ. Ι', 89), πλοῦτος ἐ-
πακτός (Εὐριπ. Ἀποσπ. 504, 5), ἐπακτὰ ὕδατα (Ἰπποκρ. Τόμ.
Α', σελ. 257. Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 59. Διόδωρ. Σικελ. Β', νδ',
5. Στράβ. σελ. 748), ἐπακτοὶ πυροὶ (Ἀλκίφρ. Α', κδ', 1), τὸ
ὄνομα τὸ ἐπακτόν (Παυσαν. Ἀρκαδ. Η', 12), γύναιον ἐπακτόν
(Λογγ. Ποιμην. Γ', 15), κακὸν ἐπακτόν (Φιλίμ. Ἀποσπ. 90, 5
καὶ Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 533), ἐπακτόν δίκαιον (Πλάτ.
Πολιτ. σελ. 405, β'), πόλεμος ἐπακτός (Πλούτ. Συγκρ. Πε-
ρικλ. καὶ Φαβ. Γ', 1), ἐπακτὰ χρώματα (Σωκρατ. Ἐπιστ. Γ',
3), κάλλος ἐπακτόν (Πλωτῖν. Ἐνν. σελ. 556, β')(*), κτλ. Πρβ.
καὶ Ἡσύχ. «Ἐπακτούς: ἐπηγημένους» καὶ «Ἐπακτῶν: ἔξωθεν
προσγινομένων». Ἐπειδὴ τὸ ἐπακτός ἰσοδυναμεῖ τῷ ἄλλοθεν ἐ-
παγόμενος ἢ ἐπηγημένος ἢ τῷ ἔξωθεν προσγινοόμενος ἢ προσγεγο-
νώς, γίνεται ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀστός καὶ τὸ αὐτόχθων
καὶ τὸ σύντροφος καὶ τὸ οἰκεῖος, οἷον Εὐριπ. Ἴων. 290 «οὐκ
ἀστός ἀλλ' ἐπακτός ἐξ ἄλλης χθονός» καὶ Ἀποσπ. 362, 7 «ἢ
πρῶτα μὲν λεῖως οὐκ ἐπακτός ἄλλοθεν, αὐτόχθορες δ' ἔφουμεν».
Ἡρόδ. Ζ', 192 «τῇ Ἑλλάδι πενή μὲν αἰεῖοτε σύντροφος ἐστὶ,
ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι». Θουκυδ. Γ', 20 «καὶ σίτω οἰκείῳ καὶ
οὐκ ἐπακτῷ χρῶνται». Φίντυς παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΟΔ', 61
«χρώματι δὲ φαιδρύνεσθαι — μὴ ἐπακτῷ καὶ ἀλλοτρίῳ, τῷ δ'
οικίῳ τῷ σώματος». Ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 592
κεῖται «πατρός τ' ἐπακτοῦ καὶ τὸς ὦν νοθαγενής», ἐν δὲ τῷ

(*) Ἴδε Κρευζῆρον Πλωτ. περὶ τοῦ Καλοῦ σελ. 241 κέξ.

Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 1296 φέρεται «ἐφ' ἧ λαβῶν ἐπακτὸν ἄνδρ' ὁ φιδύσας πατὴρ κτέ.». Σχολ. «Ἐπακτὸν ἄνδρα : τὸν μοιχόν».

Εὐρίσκειται δὲ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *σύμφυτος* παρελημμένον τὸ *ἐπακτός*, καθάπερ καὶ τὸ συνωνυμοῦν αὐτῷ *ἐπίσακτος*, οἷον Ἀριστοτέλ. Μετεωρ. Δ', ε', 6 «ἔχει ὕδωρ εἴτ' ἐπακτὸν εἴτε συμφυές» λέγω δὲ *ἐπακτὸν* μὲν οἷον ἐν ἐρίῳ, *σύμφυτον* δὲ οἷον ἐν γάλακτι» καὶ π. Ζφ. Γεν. Γ', 1 «ἢ δ' ὑγρότης καὶ ἡ *σύμφυτος* καὶ ἡ *ἐπακτός* σπερματικόν» καὶ π. Ζφ. Μορ. Β', 16 «καὶ πάντα τῷ *συμφύτῳ* πνεύματι τοῦ σώματος ὡσπερ κινεῖται· τοῦτο δ' ὑπάρχει φύσει πᾶσι καὶ οὐ θύραθεν *ἐπίσακτόν* ἐστίν». Πρβ. καὶ π. Ζφ. Γενέσ. Α', 17 «οὐ γὰρ μόνον τὰ *σύμφυτα* προσεικοίτες γίνονται τοῖς γονεῦσιν οἱ παῖδες ἀλλὰ καὶ τὰ *ἐπίκτητα*». Ἀναγινώσκειται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἀριστοξένου παρὰ Στοβ. Φυσ. Ἐκλ. Α', ς', 18 «ταύτην δὲ τὴν (εὐτυχίαν καὶ τὴν) ἀτυχίαν *σύμφυτον* εἶναι καὶ οὐκ *ἐπίσακτον*» καὶ Ἀνθολ. Γ, 67 «εἶναι δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς μὲν *ἐπίκτητους* τε καὶ παρασκευαστάς, τὰ δὲ *συμφύτους*» καὶ παρὰ τῷ Πλωτίνῳ Ἐνν. σελ. 22, γ' «καὶ ἐν τῷ πυρὶ εἶναι θερμότητα ἀλλὰ *σύμφυτον*, ὥστε τὸν λόγον ποιεῖν τῇ ἀναλογίᾳ ἐπόμενον *ἐπακτόν* μὲν τῇ ψυχῇ τὴν ἀρετὴν, ἐκείνῳ δέ, ὅθεν μιμησαμένη ἔχει, *σύμφυτον*» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Α', σελ. 319 «*συμφύτους* ἔχοντα τὰς διοικούσας αὐτὰ δυνάμεις· ἓνα δὲ *συμφύτους* τε ἅμα καὶ *ἐπιρρύτους* ἔχει». Ἄλλ' ὁ Κόβητος (*Collect. Crit.* σελ. 427 καὶ σελ. 426) μεταγράφει ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου *ἔμφυτον* καὶ *ἔμφυτους* παρατιθέμενος τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαίδρῳ σελ. 237, δ' «ἢ μὲν *ἔμφυτος* οὕσα ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἀλλῆ δὲ *ἐπίκτητος* δόξα ἐπιεμένη τοῦ ἀρίστου», ἀνθ' οὗ λέγεται ἐν τοῖς Ἡθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 746, δ' «τὴν μὲν *ἔμφυτον* ἐπιθυμίαν ἡδονῶν, τὴν δὲ *ἐπίσακτον* δόξαν ἐπιεμένην τοῦ ἀρίστου» καὶ σελ. 1026, δ' «ὦν καὶ αὐτὸς ὀνομάζει τὸ μὲν ἐπιθυμίαν *ἔμφυτον* ἡδονῶν, τὸ δὲ *ἐπίσακτον* δόξαν ἐπιεμένην τοῦ ἀρίστου». Κεῖται δὲ καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ π. Μυστηρ. Ε', 10 «οὐδὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις ἐξ ἑαυτῶν *ἔμφυτον* παρέσχε τὴν εὐπορίαν τῶν

καθ' ἡμέραν ἐπιτηδείων, τοῖς δαίμοσι δὲ ἐπείσακτον καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων συντελουμένην ἔδωκε τὴν διατροφὴν» (*).

Περὶ τοῦ ἐπακτῶς ὄρκου γράφει ὁ Ἀρποκρατίων σελ. 119, 3 α' Ἐπακτῶς ὄρκος: ὃν αὐτός τις αὐτῷ ἐπάγεται, τουτέστιν αἰρεῖται· ἄλλοι δὲ τοῦναντίον ὁ ἀλλαγόθεν ἐπιφερόμενος ἀλλ' οὐκ αὐθαίρετος. Λυσίας ἐν τῷ πρὸς Χαιρέστρατον καὶ Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης ἐν ταῖς πρὸς Δημόνικον Παραίνεσεσιν». Μόνη ἡ δευτέρα ἐξήγησις εἶνε ἀξία ἀποδοχῆς. Πρβ. Σουίδ. α' Ἐπακτῶς ὄρκος: ὁ μὴ αὐθαίρετος ἀλλ' ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται α' Ἐπακτῶς ὄρκος: οὐκ ἐγγώριος ἀλλ' ἀπὸ ξένης ἐπηγμένος· ἢ ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει, οὐκ αὐθαίρετος» (**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ θηλυκοῦ γένους ἐπακτῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο οὐ μόνον τῶν ποιητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πεζολόγων, οἷον *νόσον ἐπακτόν* (Σοφοκλ. Τραχ. 491), *ἐπακτόν ἄταρ* καὶ *ἐπακτοῦ πημοῆς* (Εὐριπ. Φοιν. 343 καὶ Ἴππολ. 318), *ἀρετὴ ἐπακτῶς* (Ἡρόδ. Ζ', 102), *ἐπακτοῦ ὑγρότητος* (Ἴπποκρ. Τόμ. Β', σελ. 45), *μανίας ἐπακτοῦ* (Πλάτ. Πολιτ. σελ. 573, β') *ἐπακτῷ δυνάμει* (Ἰσοκρ. Ἐλέν. 37), *ὑγρότης ἐπακτῶς* (Ἀριστοτ. π. Ζῷ. Γεν. Γ', 1), *δύναμις ἐπακτόν* (Αἰνεί. Πολιορκ. ΙΒ', 4), *ἐπακτοῦ φιλοτιμίας* (Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 791), *ἐπακτόν ἀρχὴν* (Πλούτ. Ἀράτ. 15', 3), *ἀγορὰν ἐπακτόν* (Ἀππιαν. Μιθριδ. 99 καὶ Ἐμφυλ. Β', 71), *ἐπακτόν ἀρετὴν καὶ τάξιν ἐπακτόν* καὶ *ἐπακτῷ ζωῇ* (Πλωτίν. Ἐνν. σελ. 12, γ' καὶ σελ. 258, β' καὶ σελ. 463, β') (***)). Περὶ τοῦ προκειμένου θηλυκοῦ γίνεται λόγος καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου σελ. 793, 1 «τὸ δὲ ἀνεκτῶς Ἰωνικῶς ἔχει ἀντὶ τοῦ ἀνεκτῆ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἢ ἀργός καὶ τοῦ ἰατρός καὶ μάγος τέχνη καὶ τοῦ κλυτῶς Ἴπποδά-

(*) Πρβ. καὶ Εἰνιχῆνιον Εὐσεβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 465.

(**) Πρβ. Κοραῖν Ἰσοκρ. Τόμ. Β', σελ. 6 καὶ Σνειδεθῖνον Παρροϊμοιογρ. Τόμ. Α', σελ. 76. Ἔτι δὲ Ὁθ. Σνειδηρον Ἰσοκρ. Τόμ. Α', σελ. 14.

(***) Ἴδε Δοθέκκιον Σοφοκλ. Αἴ. σελ. 386 ἐκδ. γ' μνημονεύοντα καὶ θηλυκὸν ἐπακτῆ ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ. Πρβ. καὶ Ὁθσ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1389.

μεια καὶ τοῦ ἀγγελθεῖσά μοι γενναῖος καὶ τῶν ὁμοίων, οἷς οὐ μόνον ἀνάλογα τὸ κοινὸς κλαγγή, ἡ κοινή, καὶ μοῖρα διαιρετός καὶ γυνή σιγηλός καὶ μεμπτός καὶ πημονή λαθραῖος καὶ νόσος ἐπακτός ἀλλὰ καὶ ἑτεροῖα, ὅποιον τὸ τύχη σωτήρ καὶ δόκησις ἀγνώς». Ἀκριβέστατα περὶ τῶν τοιούτων θὰ διαλάβωμεν ἐτέρωθι.

Τινὲς τονίζουσιν ἑπακτος, ὡς περιλακτος, οἷον ἀρετὴ δὲ ἑπακτός ἐστι, κτλ. (*). Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 207, 35 Διδ. ἀναγινώσκεται ἀκάτακτοι δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατάγειν», ἀλλὰ σελ. 207, 24 κατακτός, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ.

Τρανῶς ἐκ τῶν διειλημμένων σαφηνίζεται ἡ χρῆσις τῶν ἐκ τοῦ ἀγειν-ἄγεσθαι ῥηματικῶν ἐπιθέτων, παντὶ δὲ φανερόν καθίσταται ὅτι τὸ μὲν ἀκτέον ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσει καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθετον, τὸ δὲ ἀκτός αἰείποτε σύνθετον. Ὅθεν ἀναγκαίως ἔχει καὶ ἐν λεξικοῖς καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις τῆς γραμματικῆς τέχνης, ἐν οἷς τὸ ἐπίθετον ἀκτός μνημονεύεται ἢ λόγος περὶ αὐτοῦ γίνεται, νὰ προστίθεται παρατήρησις ὅτι οὐχὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξεφέρετο ἀλλὰ σύνθετον ἢ, ἂν τοῦτο μὴ ἀρέσκη πως τοῖς ψοφοδεστέροις καὶ ἀτολμοτέροις, ὅτι σπανιωτάτη καὶ ἀμφίβολος ὑπάρχει ἡ χρῆσις αὐτοῦ προσνηγεγμένου καθ' ἑαυτὸ ἦτοι μὴ συγκειμένου μετὰ προθέσεως.

§ 3. ἄδω, μέλλ. ἄσομαι καὶ ἀδοκίμως ἄσω.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου κεῖται :

«ἄδω ich singe; St. ἄδ-; Impf. ἦδον; Fut. ἄσομαι (sel-ten ἄσω), Aor. ἦσα (ἄσαι), (Inf. Perf. Pass. ἦσθαι)».

Ὁ τύπος ἄσω δὲν εἶνε σπάνιος ἀλλ' ἀδοκίμος. Ἀείποτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὁ μέλλων τοῦ ἄδω ἐσχηματίζετο ἄσομαι κατὰ τὴν μέσσην φωνήν, οὐδέποτε δ' ἄσω κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν. Ὁρθῶς λέγει ὁ Μοῖρις σελ. 38 α' ἄσεται παθητικῶς Ἀττικῶς, ἄσει ἐνεργητικῶς Ἑλληνικῶς».

(*) Ἴδε Λοβέκκιον Σοφοκλ. Α ἱ. σελ. 387 ἐκδ. γ' καὶ Βαίριον Ἡροδοτ. Τόμ. Γ', σελ. 589 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Πόππυον Θουκυδ. Μέτρ. Γ', β', σελ. 206 ἐκδ. μεγ. καὶ Λοβέκκιον Παρλαίπε. σελ. 482.

Αἰσχύλ. Πέρσ. 121 «καὶ τὸ Κισσίων πόλισμ' ἀντίδουπον ἄσεται» (*). Καὶ ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 45 ἀντὶ τοῦ «καλλίνικον οἴσεται» ἔγραψεν ὁ Μούρητος ἄσεται, ὅπερ ὑπὸ πολλῶν ἐνεκρίθη (**). Μετέβαλον δέ τινες καὶ τὸ παρ' Αἰσχύλῳ Ἰκέτ. 243 «μόνον τόδ' Ἑλλάς χθῶν συνοίσεται στόχῳ» εἰς τὸ ξυνάσεται (***)).

Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 14 «Δεξιθεὸς εἰσηλθ' ἄσομενος Βοιώτιον» καὶ 261 «ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν ἄσομαι τὸ φαλλικόν» καὶ 890 «οὐδὲ παρ' ἐμοί ποτε τὸν Ἀρμόδιον ἄσεται» καὶ Εἰρ. 1260 «ἄττ' ἄσεται». Πρβ. καὶ Σφ. 1231 «νῆ Δί' ἕτερ' ἀττάσομαι» καὶ 1244 «μετὰ τοῦτον Αἰσχίνης ὁ Σέλλου δέξεται—κἀντάσεται» καὶ Ἐκκλ. 887 «ἐγὼ δ', ἦν τοῦτο δρᾶς, ἀντάσομαι» καὶ 1153 «ἐγὼ ἐπάσομαι μέλος τι μελλοδειπνικόν».

Θεόφιλ. παρ' Ἀθην. σελ. 635, α' «οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ταῦτόν ἄσεται μέλος».

Θουκυδ. Β', 54 «κατὰ τὸ εἶδος οὕτως ἄσσονται».

Πλάτ. Γοργ. σελ. 502, β' «τοῦτο δὲ καὶ λέξει καὶ ἄσεται» καὶ Νόμ. σελ. 664, γ' «τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ μέσον ἄσομενος». Πρβ. καὶ Φαίδ. σελ. 92, γ' «οὗτος οὖν σοὶ ὁ λόγος ἐκείνῳ πῶς ξυνάσεται;» καὶ Τιμ. σελ. 26, δ' «οὐκ ἀπασόμεθα λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν τῷ τότε ὄντας χρόνῳ». Εὐστόχως ὁ Μαδβίγιος (*Adversar. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 108) ἐπληρώθησε τὸ ἐν Πολιτ. σελ. 608, α' «αἰσθόμεθα δ' οὖν ὡς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιήσει ὡς ἀληθείας τε ἀπτομένη καὶ σπουδαία» μεταγράψας ἄσομεθα (ΑἰΣΟΜΕΘΑ—ΑἰΣΘΟΜΕΘΑ) (****).

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Γ', ια', 6 «οἶον τὸ τοῦ Στησιχόρου, ὅτι οἱ τέττιγες αὐτοῖς χαμᾶθεν ἄσσονται» (****).

(*) Ἴδε Δαβησίου *Miscellanea Critica* σελ. 125 Κι.δδ.

(**) Ἴδε Πόρσωνα *Εὐρ. Μηδ.* σελ. 19 Λι.ψ. καὶ Ἐλμσλήιον *Εὐρ. Μηδ.* σελ. 72 Λι.ψ. Πρβ. καὶ Πηρλεκάμπιον *Ξενοφ. Ἐφεσ.* σ. 282.

(***) Ἴδε Παλήϊον *Αἰσχύλ.* σελ. 26.

(****) Πρβ. καὶ Βαιτιῆρον *Πλάτ. Πολιτ.* σελ. XII ἐκδ. δ'. Περὶ τοῦ ἐνεστῶτος αἴσθησθαι θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἀλλαχού.

(*****) Ἴδε τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένα ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Ἐτ. ΚΖ', σελ. 103.

Πλημμελῶς ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1297 ἀναγινώσκειται κατὰ τάντίγραφα αὐτοῦ πράγματ' ἄσειΣ· σῶφρονος γὰρ εἶ πατρός», ὕπερ καὶ ἐν τοῖς παλαιῶς σχολίοις φέρεται (σελ. 208, 43 Διδ.). Τὴν γνησίαν ἐκφορὰν ἄσει ἀποκατέστησε πρὸ πολλοῦ ὁ Δαδῆσιος(*). Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εὐρίσκεται καὶ γρούξειΣ γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ γρούξει καὶ λαικάσειΣ ἀντὶ τοῦ λαικάσει, κτλ.(**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι τῶν φιλολόγων τινὲς ἀγνοοῦντες τὴν παρὰ τοῖς δοκίμοις νενομισμένην χρῆσιν ἐποιήσαντο ἀτόπους εἰκασίας, ἐξ ὧν διαφθείρεται καὶ βάρβαρος καθίσταται ὁ παλαιὸς τῶν Ἑλλήνων λόγος. Κακῶς ἀνεγνώσθη παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Αἴ. 431 «τίς ἄν ποτ' ὤεθ' ὦδ' ἐπώνυμον τοῦμόν *ξυράσειν* ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;» ἀντὶ τοῦ *ξυροῖσειν*(***) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἴφιγ. Αὐλ. 1190 «εἰ τοῖς αὐθένταισιν εὐφρον' ἄσομεν» ἀντὶ τοῦ εὐ φρονήσομεν(****) καὶ ἐν τῷ Ῥήσφ 974 «βαιὸν δὲ πένθος τῆς θαλασσίας θεοῦ ἄσω» ἀντὶ τοῦ οἴσω(*) καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι Νόμ. σελ. 930, α' αοῖτινες ἐκατέρω *ξυράσουσιν*» ἀντὶ τοῦ *ξυροῖσουσιν* ἢ *ξυροικῆσουσιν*(**). Ἐγράφη δὲ καὶ ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. ΚΖ' «ταῦτα ἄσων παρὰ πτότον ἐπιλανθάνεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἄγων ἢ λέγων καὶ «συνάγειν τοὺς μετ' αὐτοῦ ἄσορτας» ἀντὶ τοῦ *συναύζορτας*(***), ὕπερ ὀρθῶς μετετυπώθη ὑπ' ἄλλων εἰς τὸ *συναύζορτας*(****).

Ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοτε μὲν γίνεται χρῆ-

(*) *Miscell. Crit.* σελ. 534. Πρβ. καὶ Κοΐνιον Γρηγορ. Κορ. σελ. 419 Σχ.

(**) Ἴδε Κόδητον *Nov. Lect.* σελ. 252.

(***) Ἴδε Δαδῆσιου *Miscell. Critica* σελ. 534. Πρβ. καὶ Βλαυδήσιον Σοφοκλ. Αἴ. σελ. 404.

(****) Ἴδε Ματθίαν Εὐριπ. Τόμ. Ζ', σελ. 387 καὶ Δοδραῖον *Adversar.* Τόμ. Β', σελ. 84.

(*) Ἴδε Βατῆρον Ῥήσ. σελ. 280 καὶ Βοισσονάδην Βαβρ. σελ. 30.

(**) Ἴδε Σταλδῶμιον Πλάτ. Νόμ. Τόμ. Γ', σελ. 301.

(***) Ἴδε Κοραῆν Θεοφρ. σελ. 316 καὶ Ἀστιον Θεοφρ. σελ. 230 καὶ 236.

(****) Πρβ. Κόδητον *Μνημοσ.* 1874, σελ. 62.

σις τοῦ μέσου τύπου ἄσομαι, ἐπάσομαι, κτλ. ἄλλοτε δὲ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄσω, οἶον

Πλούτ. Νικ. Γ', 4 «οὐς αἱ πόλεις ἔπεμπον ἄσομένους τῷ θεῷ».

Λουκιαν. Τίμ. 46 «καὶ μὴν ἐλεγεία γε ἄση μάλα περιπαθῶς» καὶ Ἀλ. 38 «ἄσόμενον τὰς Φρυγῶν ξυμφοράς» καὶ Νεκρ. Διαλ. Β', 2 «πολλάκις συνείρων ἐπάσομαι ὑμῖν». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς Περειγρ. τελευτῆς § 41 γράφεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν «τίνας δὲ τέττιγας οὐκ ἐπάσεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἐπαγαγέσθαι κατ' εἰκασίαν τοῦ Βυττεμβαχίου(*). Ἐν τῷ περὶ οἴκου § 4 φέρεται κατὰ τὴντίγραφα «οὐκ ἠσχύνετο γέρων ἄνθρωπος παρακαλῶν παρθένους συνεσομένης τὰ παιδεραστικά» (ἢ συνεψομένης), ὅπερ ὁ Πόρσων μετέβαλεν εἰς τὸ συνασομένης(**). Μᾶλλον δὲ τοῦτο ἡμῖν ἀρέσκει ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου γραφὴν συνεισομένης(***) .

Δί. Χρυσόστ. Τόμ. Α', σελ. 91 «ἄσεται καὶ παραδέξεται» καὶ σελ. 675 «οὐδὲ χειρὸν ἄσεται τις τῶν ἀδόντων». Πρβ. καὶ σελ. 703 καὶ Τόμ. Β', σελ. 380.

Ἄριστειδ. Τόμ. Α', σελ. 65 «ἄδουσί τε καὶ ἄσονται» καὶ σελ. 322 «ἄδουσι μὲν πάντες καὶ ἄσονται». Πρβ. καὶ σελ. 424 καὶ 568.

Θεμιστ. σελ. 54, α' «καὶ ἀντρασόμεθα ἅμα τοῖς Ἰταλιώταις ὑμνοποιοῖς» καὶ σελ. 228, β' «οὐ γὰρ μῆνιν ἄσεσθε» καὶ σελ. 246, α' «οἱ τέττιγες δὴ ἄσονται καὶ προσάσονται». Πρβ. καὶ σελ. 366, β'.

Φιλόστρ. σελ. 249 «δεῖ τοὺς προσφόρως ἄσομένους αὐτὸν ἀπὸ γῆς αἰρεσθαι» καὶ σελ. 780 «Καύστρω ταῦτα καὶ Ἰστρῶ ἄσονται» καὶ σελ. 785 «αἱ Μοῦσαι αὐτὴν ἐκεῖ ἄσονται». Πρβ. καὶ σελ. 805 καὶ σελ. 809.

(*) Πλάτ. Φαίδ. σελ. 195 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Φρίσχιον Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 98.

(**) Ἰδε Δαδελίου Miscell. Crit. σελ. 125.

(***) Λουκιαν. Τόμ. Γ', σελ. VII.

Μάξιμ. Τύρ. Ζ', 7 αὐδὲ κατὰ ὄρνιθας *ξυνάσσονται ἡμῖν* καὶ Μ', 6 α' Αὐτὶ μὲν οὐκ ἄσεται ἡ Καλλιόπη».

Ἄθην. σελ. 623, δ' αεὶ ἐξέλθοι ἄσόμενος».

Λιβάν. Ἐπιστ. 1033 «παιᾶνα εἰς τοὺς αἰτίους ἄσόμεθα» καὶ 1257 «τὰ δ' ὑμέτερα ταχέως τις ἄλλος ἄσεται».

Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 414 «περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Μωϋσέως *συνάσσεται ἡμῖν καὶ ὁ Ἐξεκίηλος*».

Συνέσ. Δίωv. σελ. 35 αὐὸ μὲν δὴ καὶ εἰς νύκτα γε ἄσομαι».

Ἀλέξ. Ἀφροδ. Ὑπομν. εἰς τὰ μετὰ τὰ Φυσ. Ἀριστοτ. σελ. 699, 23 Βον. «ὄσα δὲ τοῖς τούτων δόγμασι *συνάσσεται*».

Αἰλιαν. π. Ζώ. Σ', 1 «οὐ δέονται τοῦ *προσάσσοντος* καὶ ἐροῦντος» καὶ Ποικ. Ἱστορ. Θ', 4 «ἐμοῦ γὰρ αὐτὸς ἄμεινον ἄσεται».

Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Β', σελ. 169 αὐχ οὐδ' ἡ γεγωνὸς ἄσεται φωνή» καὶ σελ. 277 «οὐ χάριν μελίσσας ἄσω» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 94 «τὸ ἐφύμνιον ἄσεται Μωϋσῆς λέγων» (Πρβ. καὶ σελ. 318) καὶ Τόμ. Δ', σελ. 234 *ἄσσονται* τι μέλος ἐπάξιον» (Πρβ. καὶ σελ. 174).

Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. 12 «ἀλλὰ τίς ἡμῖν οὕτω μεγαλόφωνος ποιητής, ὃς ἄσεται ταῦτα; τίνας Ὀμήρου νῦν εὐπορήσομεν ἐν ἐξαμέτρῳ τόνῳ τὴν Θεσσαλίῳv ὑμνήσοντος νίκην ἢ τίνας μελοποιοῦ κατὰ Πίνδαρον ἄσσοντος ὑψηλῶς ἐν διθυράμβοις—τὸν Θεσσαλόν;»

Ἰμέρ. Λόγ. Α', 6 «ἄφ' ὧν δὲ εἰκὸς τε καὶ χρῆ τὸν γάμον ἄσομεν» καὶ Γ', 1 «εἰς τὴν σὴν ἐπιδημίαν *προσάσομαι*» καὶ ΙΓ', 12 «*προσάδω* τε νῦν καὶ αὐθις ἴσως *προσάσομαι*».

Ξενοφ. Ἐφέσ. Γ', 5 «καὶ τὸν ὑμέναιον ἄσει τις ἐπ' ἐμοί».

Ἀχιλλ. Τάτ. Β', 7 «ὡς ἐπάσουσα» (*). Εὐστάθ. Ὑσμίν. καὶ Ὑσμιν. Σ', 7 «σοὶ τὸν ὑμέναιον βασιλικῶς *κατεπάσσονται*» καὶ «σοὶ μὲν ὁ καλὸς Σωσθένης ἐπιθαλάμιον ἄσει» καὶ Ζ', 17 «οὐκ ἐπιθαλάμιον ἄσω σοι».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 470, 5 «ἄσομαι καὶ τὰ ἐπιθα-

(*) Ἴδε Ἰακώφιον Ἀχιλλ. Τ α τ. σελ. 510.

λάμια» καὶ σελ. 492, 27 αὐτως ἀναφρόδιτον ἄσομαι» καὶ Τόμ. Θ', σελ. 237, 1 «ποιηταὶ καὶ λογοποιοὶ καὶ ῥήτορες ἄσουσι τὰς ἀρετάς».

Ἐπιφάν. Τόμ. Δ', β', σελ. 17, 26 «ποίας δὲ καὶ ἄσεις ἐπιταφίους ᾠδὰς κτέ.»

Χορίκ. σελ. 142 Βοισσ. «καὶ ἄσω τῷ κυνηγέτῃ τὸ κάλλος».

Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 389, 7 Δινδ. «ἦκον οἱ βασιλικοὶ ψάλλται τὰς ᾠδὰς ἄσοιτες τὰς ἐωθινάς».

Εὐστάθ. σελ. 299, 24 «ἀλλ' ἦν θεὸς εἶποι ἄν, τουτέστιν ἄσοι». Ἰπὸ παλαιοῦ θά ἐγένετο χρῆσις οὐχὶ τοῦ μέλλοντος ἀλλὰ τοῦ ἀορίστου.

Σχολ. Πινδ. σελ. 294 «τὸν Ἀσώπιχον γὰρ ἦλθον αἰεῖδων, ἀντὶ τοῦ ἄσων ἤγουν ὑμνήσων» καὶ σελ. 440 «μέλλοντος ἄσειν» καὶ σελ. 459 «ἄσει καὶ ὑμνήσει» καὶ «ἄσεται καὶ ὑμνήσει» (Πρβ. καὶ σελ. 553).

Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 132, 16 Διδ. «ἐγὼ γάρ : οὐκ ἄσω δηλαδῆ». Σχολ. Θεοκρ. σελ. 254, 8 Ἀρ. «καὶ ἐγὼ μὲν ἄσω τὸ μελύδριον» καὶ σελ. 261, 7 «ἐνταῦθα δὲ τὸ αὐλήσουσιν ἀντὶ τοῦ ἄσουσιν».

Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ὁ τε δόκιμος μέλλων ἄσομαι καὶ ὁ ἀδόκιμος ἄσω, οἷον Κριτ. Ε', 3 «ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ κυρίῳ». Ψαλμ. ΙΒ', 6 «ἄσω τῷ κυρίῳ» καὶ Κ', 14 «ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν» καὶ ΚΣ', 6 «ἄσομαι καὶ ψαλῶ τῷ κυρίῳ» καὶ ΡΓ', 33 «ἄσω τῷ κυρίῳ ἐν τῇ ζῳῇ μου». Ἡσαΐ. Ε', 1 «ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου».

Τοῦ ἄσω γίνεται μνεῖα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου λέγοντος «Ἄσω: ψαλῶ, αἰνέσω, ὑμνήσω».

Παρ' Ἰουλιανῷ σελ. 338, α' ἀντὶ τοῦ αὐτὶ δῆτα ταῖς Μούσαις ἄσω καὶ ἐμαυτῷ» ἐξέδωκεν ὁ Ἐρτλίνος ἄδω. Παρ' Ὠριγένει Τόμ. ΚΕ', σελ. 125 ἀναγινώσκειται «προβασανίσαντες τῶν ἀκούειν σφῶν βουλομένων τὰς ψυχὰς καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῖς προεπάσοντες κτέ.» Ἀλλ' ὀρθῶς ἐν Τόμ. ΙΗ', σελ. 322 φέρεται προεπάσαντες. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι ἐν Τόμ. ΙΕ', σελ. 191 εὐρίσκειται γεγραμμένον «οὐ λέγομεν πῶς ἄσομεν τὴν ᾠδὴν κυ;

ρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, ἀλλὰ πῶς ἄσομεν τὴν ᾠδὴν κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας», ἀνθ' οὗ ἐν Ψαλμῷ ΡΛΣ', 4 (Τόμ. Β', σελ. 192 Διδ.) κεῖται «πῶς ἄσΩμεν τὴν ᾠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;».

Ὑπὸ τοῦ Ἀποστολίου ΙΓ', 84 μνημονεύεται παροιμία ἔχουσα οὕτω «τότ' ἄσοῦνται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσι».

Παρ' Ὀμήρῳ λέγοντι αἰείποτε αἰείδω, οὐδέποτε δ' ἄδω, ὁ τύπος τοῦ μέλλοντος εἶνε αἰέσομαι, οἷον Ὀδυσσ. Χ, 352 «πωλεύμην μνηστῆρσιν αἰεσόμενος μετὰ δαίτας». Τοῦ μέλλοντος τούτου ἐποίησατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀλκμάν Ποιητ. Λυρ. Βεργκ. σελ. 819 ἐκδ. γ' «αἰέσομαι ἐκ Διὸς ἀρχομένα» καὶ σελ. 851 «λίγ' αἰέσομαι» καὶ ὁ Πίνδαρος Ἴσθμ. Ζ', 39 «αἰέσομαι χαίταν στεφάνοισιν ἀρμόζων» καὶ ὁ Εὐριπίδης Ποιητ. Λυρ. σελ. 591 «σὲ δ' αἰέσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Νεμεονικῶν Δ', στίχ. 90 φέρουσι τάντίγραφα «τὸν Εὐφάνης ἐθέλων γεραῖδς προπάτωρ ὁ σὸς αἰέσεται, παῖ», ὕπερ πολλαχῶς μετεγράφη(*). Ἐξέδωκε δ' ὁ Βέργκιος καὶ ἐν Νεμεον. Γ', 18 κοινῶς αἰέσομαι ἀντὶ τοῦ κοινώσομαι (Ποιητ. Λυρ. σελ. 257 ἐκδ. δ').

Ἐν τοῖς Ὀμηρικῶς Ὑμνοῖς ἀπαντᾷ οὐ μόνον ὁ ἀσυνάλειπτος τύπος αἰέσομαι ἀλλὰ καὶ ὁ συναλημιμένος ἄσομαι, οἷον Ι', 1 «Κυπρογενῆ Κυθέρειαν αἰέσομαι». ΙΕ', 1 «Ἡρακλέα Διὸς υἷον αἰέσομαι». ΚΓ', 1 «Ζῆνα θεῶν τὸν ἄριστον αἰέσομαι». Λ', 1 «Γαῖαν παμμήτειραν αἰέσομαι». Σ', 2 «Ἀφροδίτην ἄσομαι». ΛΒ', 19 «κλέα φωτῶν ἄσομαι ἡμιθέων». Πρβ. καὶ ΔΔ', 18 «οἱ δέ σ' αἰδοῖοι ἄδομεν ἀρχόμενοι λήγοντές τ'» καὶ Ε', 494 «πρόφρων ἀντ' ᾠδῆς βίοτον θυμῆρε' ὅπαζε' αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' αἰοιδῆς»(**).

Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Θεόγνιδι στίχ. 243 «καλά τε καὶ λιγέα ἄσοῦνται» καὶ στίχ. 943 «ἐγγύθεν αὐλητῆρος αἰέσομαι

(*) Ἴδε Βέργκιον Ποιητ. Λυρ. σελ. 270 ἐκδ. δ'.

(**) Ἴδε Βωμειστῆρον Ὑμν. Ὀμηρ. σελ. 122. Πρβ. καὶ Λεωνήπιον Ἡσ. Θεογ. σελ. 7 καὶ Ναίκιον Χοιρίλ. σελ. 230 καὶ Ὀθ. Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 782.

ὡδε καταστάς δεξιός». Ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Λουκιανοῦ § 41 παράκεινται ἐλεγεία, ἐν οἷς ἀνεγνώσθη «ξυνὸν ἐπ' ἀμφοτέροις πολλάκις ἀσόμεθα ἀντὶ τοῦ ἀεισόμεθα, ὅπερ ἔχουσι οἱ κώδικες.

Ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν γίνεται χρῆσις τεσσάρων τύπων, δύο μὲν δοκίμων ἀείσομαι καὶ ἄσομαι, δύο δ' ἀδοκίμων ἀείσω καὶ ἄσω, οἷον

Καλλιμ. Ἕμν. εἰς Δία 4 «πῶς καὶ νιν Δικταῖον ἀείσομεν ἢ ἐ Λουκαῖον;» καὶ εἰς Ἀπόλλ. 30 «οὐδ' ὁ χορὸς τὸν Φοῖβον ἐπ' ἐν μόνον ἡμᾶρ ἀείσει» καὶ εἰς Ἀρτ. 186 «ἐγὼ δ' ἐτέροισιν ἀείσω» καὶ εἰς Δῆλ. 1 «τὴν ἱερὴν, ὧ θυμέ, τίνα χρόνον — ἀείσεις Δῆλον;» καὶ Ἐπιγρ. 22 «Ἀστακίδην δ' αἰὲν ἀεισόμεθα»(*). Ἐν τῷ εἰς Δία Ἕμνῳ στίχ. 93 πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχούσῃ γραφῇ «τίς κεν Διὸς ἔργματ' ἀείδοι» φέρονται ἐν τοῖς κώδιξι καὶ αἱ πλημμελεῖς ἀείσει καὶ ἀείσοι(**).

Θεόκρ. Α', 145 «καὶ ἐς ὕστερον ἄδιον ἄσῶ» καὶ Β', 11 «τὴν γὰρ ποταεῖσομαι» καὶ Γ', 37 «ἄσεῦμαι ποτὶ τὰν πίτυν ὧδ' ἀποκλιθεῖς» καὶ Ε', 31 «ἄδιον ἄσῃ τειδ' ὑπὸ τὰν κότινον καθίξας» καὶ Ζ', 72 «ὁ δὲ Τίτυρος ἐγγύθεν ἄσει» καὶ Ζ', 78 «ἄσει δ' ὡς ποκ' ἔδεκτο τὸν αἰπόλον εὐρέα λάρναξ» καὶ Η', 55 «ὑπὸ τᾶ πέτρα τᾶδ' ἄσομαι» καὶ ΚΒ', 26 «Πολυδεῦκεα πρῶτον ἀείσω» καὶ ΚΒ', 135 «σὲ δέ, Κάστορ, ἀείσω»(***). Ἐν Εἰδυλλίῳ Ε', στίχ. 22 κεῖται «ἀλλά γέ τοι διαείσομαι, ὥστε κ' ἀπείπηξ», ἀνθ' οὗ ὁ Ἀρήνσιος ἐξέδωκεν «ἀλλ' ἄγε τοι διαείσομαι» ἐκλαμβάνων τὸ διαείσομαι οὐχὶ μέλλοντα ἀλλ' ἀόριστον ὑποτακτικόν. Ὁ Μεινέκιος τὸ μὲν πρῶτον ἐνέκρινε τὴν ὑπὸ τοῦ

(*) Πρβ. Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 302.

(**) Ἴδε Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 10. Πρβ. καὶ σελ. 13 καὶ 41 καὶ Στ ο β. Ἀ ν θ. Τόμ. Β', σελ. VI.

(***) Πρβ. καὶ Κόβητον Ν ο ν. Lect. σελ. 250. Ὁ Μεινέκιος ὑπέλαβεν ὅτι τὸ ἐν Εἰδυλλ. Β', 3 «ἐφίλον καταθύσομαι ἄνδρα» εἶνε πλημμελής ἀνάγνωσις τοῦ καταείσομαι, ἀλλὰ μεταδοξάσας ἔπειτα ἀπεφάνητο ὅτι ὀρθῶς ἔχει ἡ γραφὴ τῶν κωδίκων (Θ ε ο κ ρ. σελ. 201 καὶ 471 ἐκδ. γ'. Πρβ. καὶ Βαίριον Ἡ ρ ο δ. Τόμ. Γ', σελ. 352 ἐκδ. β'). Ὁ Ἀρήνσιος καὶ ὁ Φρίσχιος ἐξέδωκαν καταδήσομαι.

Ἀρηνσίου γενομένην ἀνάγνωσιν, ἔπειτα δ' ἐξετάσας πάλιν τὸ πρᾶγμα εὔρε κρείττονα τὴν παραδεδομένην γραφὴν(*). Ἡ διὰ πρόθεσις ἐμφαίνει ἔριν ἢ ἀμιλλαν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ διάσασθαι, οὗ ποιεῖται μνειάν ὁ Φρόνιχος λέγων Σοφιστ. Προπαρ. σελ. 37, 3 «Διάσασθαι : τὸ διαμιλλήσασθαι ἐν ᾧδῃ τινι» (Πρβ. καὶ Λακων. ψήφ. κατὰ Τιμοθ. ἐν Γραμματ. Φρασικλ. σελ. 663). Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι κατὰ μέσον τύπον συνήθως τὰ τοιαῦτα ῥήματα ἐκφέρονται, οἷον διατοξεύομαι, διακορτίζομαι, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβῶς ἐτέρωθι(**). Καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν Θεόκριτον σχολίοις σελ. 187, 7 λέγεται «Ἀλλά γέ τοι διαίσομαι: ἀλλά σοι ἄδων ἐρίσω ἢ περὶ ᾧδῆς ἔριν στήσομαι, διακριθῶ, ἕως ἂν ἀπαγορεύσας τὴν ἤτταν ὁμολογήσης».

Ἄνθολ. Παλ. Ζ', 141 «σὲ μὲν πολὺς ἄσεται αἰών» καὶ Ζ', 192 αὐδέκετι δὴ πτερυγέσσι λιγυφθόγγοισιν ἀείσεις» καὶ Ζ', 424 αἰπαστήρ δ' ὄδε κηδὺς ἀείσεται» καὶ Θ', 656, 16 «Ἀδριανοῦ βασιλῆος ἀμεμφέα νηὸν ἀείσεις» καὶ ΙΣ', 357 ανῦν δὲ νέος τις μῦθος ἀείσεται». Φέρεται δὲ καὶ ἐν βιβλ. Ζ', 5 ατάμα δέ, Μοῦσαι καὶ Χίος, Ἑλλήνων παισὶν (πᾶσιν) ἀείσειτ' ἔπη», ὅπερ ὁ Βρούγκιος μετετύπωσεν εἰς τὸ ἀεισᾶτ' ἔπη(***)).

Βάβρ. ΙΒ', 13 αῶπου γεωργοῖς, οὐχὶ θηρίοις ἄσεις».

Μανέθ. Α', 402 «ὄσσα δ' ἄμ' Ἡελίῳ δρωῖσιν παρεόντες ἀείσω» (Πρβ. καὶ Β', 7 καὶ 227) καὶ Σ', 163 αῶ δ' ἄσει κίθαρις νευρένδετος ἐν παλάμῃσιν».

Κόϊντ. Σμυρν. Γ', 646 ακλέος—αἰδοῖ καὶ μένος ἀείσουσιν».

Ὀππιαν. Κυνηγ. Α', 80 «ἔρχομ' ἀείσω» (Πρβ. καὶ Β', 156 καὶ Γ', 83).

Νόν. Διον. Α', 27 αῦια Θουῶνης ἀείσω ποθέοντα συοκτόνον

(*) Θεοκρ. σελ. 231 καὶ 473. Πρβ. καὶ Φρήσιον Θεοκρ. Τόμ. Α', σελ. 161. Περὶ τοῦ ἀλλ' ἄγε καὶ ἀλλὰ γε ἴδε Ναύκιον Ἰλιάδ. Τόμ. Β', σελ. XII.

(**) Πρβ. Κόβητον Nov. Lect. σελ. 625 κέξ. Σφάλλεται ὁ Κυννῆρος Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 356.

(***) Ἴδε Ἑκκῆρον Comment. Crit. de Anth. Μέρ. Α' σελ. 262 καὶ Δουδνῆρον Ἄνθολ. Παλ. Τόμ. Α', σελ. 418.

εὐγαμον Αὔρην» (Πρβ. καὶ στίχ. 29) καὶ IB', 150 ἀάνηρ εὐ-
 ρυθμος ἀείσει» (Πρβ. καὶ IG', 47 καὶ KE', 6).

Ὁ μέλλον ἀείσω εὐρίσκεται καὶ ἐν χρησμῶ παρ' Εὐσεβίῳ
 Εὐαγγ. Προπ. Δ', θ', 2 «ζῶων δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτῆσαι κα-
 θαγισμούς ἀείσω». Ἐποιήσατο δ' αὐτοῦ χρῆσιν καὶ ὁ τὴν Κά-
 μινον ποιήσας, ἥτις τῷ Ὀμήρῳ κοινῶς προσνέμεται, στίχ. 1 αἰεῖ
 μοι δώσετε μισθόν, ἀείσω, ὧ κεραμῆες». Πρβ. καὶ Κλεάνθ.
 Ὅγμν. 6 (Στοβ. Φυσ. Α', β', 12) «τῷ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κρά-
 τος αἰὲν ἀείσω». Μεινέκιος Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Β', σελ. XI ἀεί-
 σω: αἰδῶ Α. ΟΜ. Futurum ἀείσω, quo ne Theognis Eleg.
 4. quidem abstinuit, in Cleanthe nihil offensionis habet».

Λίαν δ' ὅμως ἀμφίβολον εἶνε ἀν ἐλέχθη ὑπὸ παλαιοῦ ποιητοῦ
 ἀείσω ἀντὶ τοῦ ἀείσομαι. Ἀναγινώσκειται μὲν παρὰ τῷ Θεό-
 γνιδι 4 ἀλλ' αἰεὶ πρῶτον σὲ καὶ ὕστατον ἐν τε μέσοισιν ἀεί-
 σω»(*) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἡρ. Μαιν. 678 «ἔτι τε γέρον
 αἰοιδὸς κελαδεῖ τὰν Μναμοσύναν, ἔτι τὰν Ἡρακλέους καλλίνικον
 ἀείσω». Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τοῦ Θεόγνιδος εἴκασεν ὁ Κόβη-
 τος (Nov. Lect. σελ. 250) ὑμνήσω, ἐν δὲ τῷ τοῦ Εὐριπίδου ἀ-
 ποκατέστησεν ὁ Ἐλσμλῆιος τὸ ἀείδω(**), ὅπερ καὶ παρὰ τῷ
 Θεόγνιδι προκριτώτερον τοῦ ὑμνήσω ὑπολαμβάνει ὁ Βέργκιος
 (Ποιητ. Λυρ. σελ. 482 ἐκδ. γ'). Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 71 «τὰ
 νομισθέντα γὰρ αἰεὶ Διόνυσον ὑμνήσω», κτλ. καὶ Ἰλιάδ. Μικρ. 1
 αἰλιον ἀείδω καὶ Δαρδανίην εὐπωλον» καὶ Σκόλ. παρ' Ἀθην.
 σελ. 694, γ' «Πλούτου μητέρ' Ὀλυμπίαν ἀείδω Δήμητρα» καὶ
 Μεσομῆδ. Ὅγμν. εἰς Νέμεσ. 1 «Νέμεσιν θεὸν ἄδομεν ἀφθίταν».
 Ἔτι δὲ Λᾶσ. 1 «Δάματρα μέλπω κόραν τε Κλυμένοι' ἄλοχον
 Μελίδοιαν».

Ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 571, δ' παρά-
 κειται ἐκ τῆς Σαπφουῦς «τάδε νῦν ἐταίραις ταῖς ἐμαῖσι τερπνὰ
 καλῶς ἀείσω», περὶ οὗ γράφει ὁ Μεινέκιος (Ἀθην. Τόμ. Δ', σελ.

(*) Πρβ. Οὐελκῆρον Θεόγν. σελ. 126.

(**) Πρβ. Ματθίαν Εὐριπ. Τόμ. Η', σελ. 375 καὶ Διεξοδ.
 Γραμμ. Τόμ. Α', σελ. 408 ἐκδ. γ'.

267) «Pro *αείσω* fort. *αείδω* scribendum est. Sed conf. ad Stobaei Ecl. phys. p. XI».

Περίφημον κατέστη τὸ «*αείσω* ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι», οὗ ποιεῖται μνεῖαν ὁ Στοβαῖος Ἀθολ. Ε', 72 καὶ ΜΑ', 9 (πρβ. καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 391, δ' καὶ σελ. 636, δ')· λέγεται δὲ καὶ «*φθέρομαι* οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι». Ἀλλ' ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Οἰδ. Κ. 10 εἶνε γεγραμμένον «*αείδω* ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι»(*).

Μεγάλως θαυμάζομεν καὶ ἀποροῦμεν ἀναγινώσκοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Στρουβίου γεγραμμένα (*Opusc.* Τόμ. Β', σελ. 197): «*ἄσομαι* ab ἄδω nunquam nisi hac forma mihi occurrit, verum a non contracto *αείδω* est tam *αείσω* quam *αείσομαι*, illud in Oppian. Cyneget 1, 80. et saepius, hoc in fragm. Euripidis apud Plutarch. Alcibiad.»

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ μέλλων *αείσομαι*, καίτοι παντελῶς ἀλλότριος ὢν τοῦ κοινῶ λόγου, ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Φιλοστράτῳ λέγοντι σελ. 270 «τίς δ' αὐλὸς ἤδειαν ᾧδ' ἄρμονίαν καὶ συγκεκραμένην *αείσεται*;»(**). Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὁ ἀόριστος *ἐπαιεσθῆναι* ἀντὶ τοῦ *ἐπρασθῆναι* ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Β', κ', 12 «εἰ ἐδύναντο οἱ ἄνθρωποι κατακληθέντες καὶ *ἐπαιεσθέντες* ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν ἀπονυστάζειν». Πρβ. καὶ Ψευδολουκιαν. Φιλοπ. 18 «αὐτὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ἀκουσμάτιον *αείσον*». Ὁ Εὐστάθιος λέγει σελ. 9, 24 «Ἰστέον δὲ ὅτι τε παρὰ τῇ κοινῇ διαλέκτῳ ἀργεῖ τὸ *αείδειν* καὶ ἡ ἐκεῖθεν *αοιδή*, ἐνεργεῖται δὲ τὸ *ἄδειν* καὶ ἡ *ᾠδή* τὰ παθόντα κραῖσιν καὶ συναίρεσιν». Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 21, 10(***)).

(*) Ἴδε Βυττεμβάχιον Π λ ο υ τ. Ἠ θ. Τόμ. Ζ', σελ. 289 καὶ Λοβέκκιον Ἀ γ λ α φ. σελ. 451 κέξ. καὶ Ἐρουερδῆνα Πα ρ α τ η ρ. Φιλοσογ. εἰς Θ έ ο γ ν. σελ. 1. Πρβ. καὶ Μουλλάχιον Ἀ π ο σ π. Φιλοσο. Τόμ. Α', σελ. 165.

(**) Πρβ. Κόβητον Μ ν η μ ο σ. 1859, σελ. 134.

(***) Ἴδε Λοβέκκιον Φ ρ υ ν. σελ. 243. Πρβ. καὶ Ἐρουερδῆνα Ν ο ν; Add. Crit. σελ. 2.

§ 4. ἦσουσιν — ἄσουσιν

Ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων ἄσω φέρεται καὶ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 666, δ' ἀποίαν δὲ ἄσουσιν οἱ ἄνδρες φωνὴν ἢ μούσαν;». Ἐπὶ τῆς λέξεως εἶνε πάντως παρεφθαρμένη, ὀρθότατα δ' ὁ Πόρσων ἀνέγνω ἦσουσιν(*). Οὐδεὶς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι εὐκόλος ἦτο ἡ μετάπτωσις τοῦ ΗΣΟΥΣΙΝ εἰς τὸ ΑΣΟΥΣΙΝ. Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Αἴ. 630, ἔνθα πρὸς τῇ ὑγιῶς ἐχούσῃ γραφῇ «αἴλινον αἴλινον οὐδ' οἰκτρᾶς γόον ὄρνιθος ἀηδοῦς ἦσει δύσμορος» ὑπάρχει καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἄσει ἦτοι ἄσει.

Οὐκ ὀλίγα δὲ δύναται τις νὰ καταλέξῃ μαρτύρια τοῦ ἰέναι φωνὴν ἢ φωνᾶς ἔκ τε τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, οἷον Σιμωνίδ. 72 «πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἰεῖσα φωνὰν παρθένος» (Πρβ. καὶ Ποιητ. Λυρ. Βεργκ. σελ. 1327 ἐκδ. γ' καὶ Ἀποσπ. Κωμ. Μειν. Τόμ. Δ', σελ. 652). Αἰσχύλ. Χοηφ. 563 «ἄμφω δὲ φωνὴν ἦσομεν Παρνησίδα». Εὐριπίδ. Ἡρ. Μαιν. 1295 «φωνὴν γὰρ ἦσει χθών». Ἀριστοφ. Ἰππ. 522 «πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς εἶς—οὐκ ἐξήρκεσεν» καὶ Σφ. 562 «ἀλλ' ἀκροῶμαι πάσας φωνὰς ἰέντων εἰς ἀπόφυξιν». Ἡρόδ. Β', 2 «ἐντειλάμενος μηδένα ἀντίον αὐτῶν μηδεμίαν φωνὴν ἰέναι» καὶ Δ', 23 «φωνὴν δὲ ἰδίην ἰέντες» (Πρβ. καὶ Δ', 135)(**). Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 259, δ' αἰᾶσι καλλίστην φωνὴν» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' «φωνὴν μίαν ἰέσαν, ἓνα τόνον» (Πρβ. καὶ Νόμ. σελ. 890, δ' καὶ σελ. 934, δ'). Ξενοφ. Κυνηγ. ΙΓ', 16 «φωνὴν δὲ οἱ μὲν εὐεπῆ ἰᾶσιν, οἱ δ' αἰσχράν». Θεόφρ. π. Σημ. 16 «εἰς κόραξ εὐδίας μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἢ (Γρ. ἰῆ)». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 564, β' «καὶ φωνὰς ἴεσαν ἀσήμους»(***). Θεμιστ. σελ. 341, γ' «ἀπᾶσας ἰέντες φωνὰς καὶ ἄσματᾶ ἄδοντες μεστὰ ἡδονῆς». Μάξιμ. Τύρ. Λόγ. Γ', 5 «καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἰέντας» καὶ Λόγ. Ζ', 1 «τὰς τοῦ Ἀγαμέμνονος ἰέντες φωνὰς». Ἡλιοδ. Αἰθ. Ι', 17 «καὶ μυρίας ἐπὶ τούτοις καὶ ὁμοίας φωνὰς ἰέντες».

(*) Adversar. σελ. 243. Πρβ. καὶ Κόβητον Nov. Lecti. σελ. 250 καὶ Μαδδίγιον Adversar. Τόμ. Α', σελ. 439.

(**) Ἴδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Α', σελ. 429 ἐκδ. β'.

(***) Πρβ. καὶ Μωζήρον Μελετ. Κρευζ. Μέρ. Β', σελ. 59.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται ὅσα *ιέναι*, ὄσσαν *ιέναι*, *ιέναι* αὐδὴν, *γλῶσσαν ιέναι*, κτλ. οἷον

ὅσα *ιέναι*. Ἰλ. Γ, 152 «ὅσα λειριόεσσαν *ιέσιν*» καὶ Γ, 221 «ὅτε δὴ ὅσα τε μεγάλην ἐκ στήθεος εἶη καὶ ἔπεα νιφάδεσσι ἔοικότα χειμερήσιν» (Πρβ. καὶ Ξ, 151 καὶ Ὀδ. Μ, 192 καὶ Ἡσίοδ. Θεογ. 830 καὶ Ὀμηρ. Ὑμν. ΚΖ', 18). Ἐκ τοῦ *ιέναι* ἔπη ἐσχηματίσθη τὸ ἐπιθετὸν *ἡσιεπής*, περὶ οὗ ἴδε Ἐφημερ. Φιλομ. Ἔτ. ΚΖ', σελ. 147.

ὄσσαν *ιέναι*. Ἡσίοδ. Θεογ. 43 «αἰ δ' ἄμβροτον ὄσσαν *ιέσσαι* κτέ.»

ιέναι αὐδὴν. Ἡσίοδ. Ἄσπ. 278 «τοὶ μὲν ὑπὸ λιγυρῶν συρίγγων ἴεσαν αὐδὴν». Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Πέρσ. 940 καὶ 944 καὶ Ἐπιγρ. παρὰ Καυήρῳ σελ. 159.

γλῶσσαν ιέναι. Σόλων ΛΓ', 9 «*γλῶσσαν οὐκέτ' Ἀττικὴν ιέντας*» (Πρβ. καὶ Θεόγν. 94). Σοφοκλ. Ἰλ. 596 «ἡ πᾶσαν *ιέεις γλῶσσαν*». Ἡρόδ. Α', 57 «ἦντινα δὲ *γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοὶ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι*» καὶ «εἰ τούτοισι τεκμαίρομενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον *γλῶσσαν ιέντες*». Πρβ. καὶ Θ', 16 καὶ Θουκυδ. Γ', 112.

φθογγὰς ιέναι. Εὐριπ. Ἐκ. 338 «πάσας ὥστ' ἀηδόνοσ στόμα φθογγὰς *ιέισα*». Πρβ. καὶ Ἰφιγ. Τ. 293 «ἀλλ' ἠλλάσσετο φθογγὰς τε μόσχων καὶ κυνῶν ὑλάγματα, ἃ ἴφασκ' Ἐρινῦς *ιέναι μιμήματα*» ἢ κατὰ τὸν Ναύκιον *μυκήματα*.

ιέναι γῆρυν, *αἰοιδὴν*. Ἀριστοφ. Ὀρν. 233 «μαλθακὴν *ιέντα γῆρυν*» καὶ 908 «μελιγλώσσωσ ἐπέωσ *ιέεις αἰοιδάν*».

κλαγγὴν ιέναι. Τελέστ. 4 «ἄλλοσ δ' ἄλλαν *κλαγγάν ιέεις* κτέ.»

ιέναι κωκυτόν. Σοφοκλ. Αἴ. 851 «ἦσει μέγαν *κωκυτόν ἐν πάσῃ πόλει*». Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 1176.

ιάλεμον ιέναι. Εὐριπ. Ἰκέτ. 281 «οἰκτρὸν *ιάλεμον οἰκτρὸν ιέισαν*».

ιέναι βάγματα. Αἰσχύλ. Πέρσ. 635 «*αἰέντοσ τὰ παναίολ' αἰανῆ δύσθροα βάγματα*» ἢ κτέ., Πρβ. καὶ Ἐπτ. 865.

ἔποσ ιέναι. Σοφοκλ. Ἄντιγ. 1212 «οἰμῶξασ δ' ἔποσ *ιέεισ*»

δυσθρήνητον». Πρβ. καὶ Οἶδ. Κ. 132 «τὸ τὰς εὐφάμου στόμα φροντίδος ἰέντες».

μέλος ἰέναι. Πλάτ. Νόμ. σελ. 812, δ' «ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἰεῖσῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τήν μελωδίαν ξυθέντος ποιητοῦ». Πρβ. καὶ Φίληβ. σελ. 51, δ'.

ἰέναι ῥήματα. Ἀριστοφ. Βατρ. 823 «βρυχώμενος ἦσει ῥήματα γομποπαγῆ».

ὀλολυγὴν ἰέναι. Ἀνθολ. Παλ. Γ', 219, 17 «ἀλλ' ἔμπας ἐρίμυκον ἀπὸ στομάτων ὀλολυγὰν ἤκεν».

στεναγμούς ἰέναι. Ψευδοπλάτ. Ἀξιόχ. σελ. 366, α' «στεναγμούς ἰέντα σὺν δακρύοις καὶ κροτήσεσι χειρῶν».

ἀλαλαγμὸν ἰέναι. Πλούτ. Μαρ. ΙΘ', 4 «οὐδὲ ἀναρθρον ἀλαλαγμὸν ἰέντες».

Ὡς δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ ἰέναι φωνῆν ἢ φωνάς, οὕτω καὶ τοῦ συνθέτου μετὰ τῆς ΑΠΟ προθέσεως ἀφιέναι φωνῆν ἢ φωνάς, οἷον Εὐριπ. Φοιν. 1440 «φωνὴν μὲν οὐκ ἀφῆκεν». Πλάτ. Εὐθύδ. σελ. 293, α' «πᾶσαν ἤδη φωνὴν ἀφίην» καὶ Πολιτ. σελ. 475, α' «πάσας φωνάς ἀφίετε». Ψευδοπλάτ. Σισύφ. σελ. 389, γ' «πάντα κάλων ἐξιέντες καὶ πᾶσαν φωνὴν ἀφιέντες». Δημοσθέν. σελ. 9, 2 «μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφίεις»(*) καὶ σελ. 293, 195 «ὑπὲρ οὗ τότε' ἐκεῖνος πάσας ἀφῆκε τὰς φωνάς» καὶ σελ. 301, 218 «οἷας τότε' ἀφίει φωνάς ὁ Φίλιππος». Αἰσχίν. π. Παραπρ. 88 «μηδ' ὅθεν τὴν φωνὴν ἀφίησιν». Ἀριστοτέλ. π. Ζῳ. Ἱστορ. Δ', θ', 7 «ἄλλο ἄλλην ἀφίησι φωνὴν» καὶ 8 «φωνὴν μὲν οὖν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐδεμίαν» καὶ 9 «ἔνια οὐ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀφίησι» καὶ «οἱ ἄνθρωποι φωνὴν μὲν τὴν αὐτὴν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐ τὴν αὐτὴν» (Πρβ. καὶ Ε', ιδ', 3 καὶ Γ', ιβ', 4 καὶ ιη', 5 καὶ Θ', ιγ', 1 καὶ μθ', 2 καὶ 3). Θεόφρ. π. Σημ. 12 «σημαίνει ταῖς φωναῖς, αἷς ἀφίησιν, ἄνεμον καὶ εὐδίαν».

(*) Πολλοὶ ἐμμήθησαν τὸ τοῦ Δημοσθένους. Διον. Ἀλικ. π. Δεκτ. Δημ. Δειν. 54 «μόνον οὐ φωνὴν ἀφιέντα». Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 320, 46 «μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέν», κλπ. Πρβ. καὶ Πλούτ. Εὐμέν. ΙΔ', 1 «τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα» καὶ Εἰνιχῆνιον Εὐσεβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 405.

Πλούταρχ. Φλαμιν. Ε', 5 «ἤναγκάζοντο παραπλησίας ἀφιέναι φωνάς» καὶ Μαρ. ΔΗ', 7 «εἶτα φωνὴν ἀφῆκε λαμπράν» (Πρβ. καὶ Νομ. Κ', 7 καὶ Περικλ. Η', 4 καὶ Κίμ. Η', 2 καὶ Σύλλ. ΚΓ', 3 καὶ ΚΖ', 3) καὶ Ἡθικ. σελ. 666, δ' «φωνὴν ἀφιέντα γοεράν» καὶ σελ. 671, ς' «καὶ ταύτην ἀφιᾶσι τὴν φωνήν» (Πρβ. καὶ σελ. 1097, α'). Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΕ', 27 «τὰ μὲν πρῶτα ὄρτυγος φωνὴν ἀφιέναι» καὶ αὐτὸς φωνὴν ἔτι ἀφιᾶσιν ἢν πρότερον ἤφιεσαν». Λουκιαν. π. Παρασ. 46 «τελευτῶν δὲ φωνάς ἀφῆκεν» καὶ Ἡρακλ. 4 «ἀκριβῶς Ἑλλάδα φωνὴν ἀφιείς» (Πρβ. καὶ Εἰκ. 13 «εἰ καὶ πολυχηὰ τὴν φωνὴν ἀφίησι»). Ἀριστείδ. Τόμ. Δ', σελ. 461 «οἱ μὲν ἰατροὶ πολλὰς φωνάς ἤφιεσαν» (Πρβ. καὶ σελ. 551) καὶ Τόμ. Β', σελ. 258 «ὄσας καὶ οἷας ἀφῆκε φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 280 καὶ 359). Φιλόστρ. σελ. 588 «τίνας οὐχὶ ἀφιέντες ὑπὲρ αὐτοῦ φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 157). Πausan. Φωκ. ΚΓ', 3 «καὶ Ἑλλάδα ἀφιέναι τὴν φωνήν». Εὐνάπ. σελ. 56 Βοισσ. «παντοίας ἀφιείς φωνάς» (*). Διδάκ. Τόμ. Δ', σελ. 1072 «ἐβουλόμην ἀφιέναι φωνήν». Ἰουλιαν. σελ. 23, δ' «καὶ ποίας ἀφιεί φωνάς» (**). Ἀρισταίν. Β', 19 «γλυκεῖαν ἀφιέντες φωνήν». Ἀχιλλ. Τάτ. Δ', 15 «ταύτην ἀφίησι τὴν φωνήν» (***) . Βασίλ. Μέγ. Τόμ. Β', σελ. 34, β' «πρὶν τινα φωνὴν ἀφεῖναι ἀσεβῆ».

Ἐντὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ «ὅπα λειριέσσαν ἰεῖσιν» γράφει ὁ Λουκιανὸς Ἡρακλ. 4 «τὴν ὅπα τὴν λειριέσσαν ἀφιᾶσιν».

Ὁμοίως τῷ ἀφιέναι φωνήν καὶ ὅπα ἀφιέναι λέγεται γλῶσσαν ἀφιέναι, φθογγὴν ἀφιέναι, κτλ. οἷον

γλῶσσαν ἀφιέναι. Χοιρίλ. σελ. 130 Ναικ. «γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες». Εὐριπ. Ἰππολ. 990 «ἄμωσ δ' ἀνάγκη — γλῶσσαν μ' ἀφεῖναι». Ἡρόδ. Β', 15 «τίνα γλῶσσαν πρῶτην ἀπήσουσι» (****).

φθογγὴν ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἰππολ. 418 «μὴ ποτε φθογγὴν ἀφῆ». Πρβ. καὶ Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΕ', 27 «οὐ διέλιπον οὖν οἱ

(*) Ἴδε Βυττεμβάχιον Εὐνάπ. Τόμ. Β', σελ. 198 κέξ.

(**) Ἴδε Βυττεμβάχιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 21.

(***) Ἴδε Ἰακώψιον Ἀχιλλ. Τάτ. σελ. 399.

(****) Ἴδε καὶ Κοραῖν Ἡλιοδ. Τόμ. Β', σελ. 368.

ὄρνιθες οὗτοι πολλῶ σαφέστερον καὶ ἐναρθρότερον παιδίου φθέγμα ἀφιέντες καὶ λέγοντες».

γούους ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἦλ. 59 «γούους τ' ἀφείην αἰθέρ' ἐς μέγαν πατρί».

ἀφιέναι ἔπος. Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 731 «ὄν μήτ' ὀκνεῖτε μητ' ἀφῆτ' ἔπος κακόν». Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ ἐκληφθῆ μάλλον ἀντὶ τοῦ ἀπορρήψητε. Γνωστὸν εἶνε τὸ ρίπτειν ἔπεα ἐς τινα.

ἀφιέναι βοήν. Ἀχιλλ. Τάτ. Α', 1 «ὥσπερ ἀφήσειν ὑπὸ φόβου μέλλουσαι καὶ βοήν».

ἀφιέναι ῥῆμα. Λιβάν. Τόμ. Δ', σελ. 236 «ἀφείναι τι ῥῆμα τῶν αὐτοῦ τρόπων ἀνάξιον».

ἄσματα ἀφιέναι. Νικήτ. Χων. σελ. 197, β' «ἄσματα ἠφίεσαν πορνικά». Πρβ. καὶ σελ. 339, β' «ἄερεσχελίας ἠφίεσαν ἀπρεπεῖς».

τριγμὸν ἀφιέναι. Ἀριστοτέλ. π. Ζώ. Ἱστορ. Θ', η', 4 «οὐ μόνον δ' ἄδει ὁ πέρδιξ ἀλλὰ καὶ τριγμὸν ἀφήσει καὶ ἄλλας φωνάς». Πρβ. καὶ Δ', θ', 3 «οἱ δ' ἰχθύες ἄφωνοι μὲν εἰσιν—ψόφους δέ τινες ἀφιασι καὶ τριγμούς, οὓς λέγουσι φωνεῖν, οἷον λύρα καὶ χρομῖς· οὗτοι γὰρ ἀφιασιν ὥσπερ γρυλισμὸν—πάντα δὲ ταῦτα τὴν δοκοῦσαν φωνὴν ἀφιασι κτέ.» καὶ Μετεωρολ. Β', η', 37 «ὥσπερ γὰρ βραπιζόμενος ὁ ἀήρ παντοδαπούς ἀφήσει ψόφους».

Σημειῶδες εἶνε τὸ παρ' Ἡροδότῳ ἀπαντῶν Σ', 29 «καὶ ὡς κατααιρεόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἔμελλε συγκεντηθήσασθαι, Περσίδα γλῶσσαν μετεῖς καταμηνύει ἑωυτόν». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 962 «ὅστις φόνους μοι καὶ γάμους καὶ ξυμφοράς τοῦ σοῦ διηκας στόματος» καὶ 1375 «τοιιάσδ' ἀράς σφῶν πρόσθε τ' ἐξανῆκ' ἐγὼ κτέ.». Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἀράς ἀφιέναι, οἷον Εὐριπ. Ἱππολ. 1324 «ἀράς ἀφῆκας παιδί», ἀλλὰ φέρεται καὶ γραφῆ ἐφῆκας, ἥτις καὶ προκρίνεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν. Ἐλέχθη δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Κράσσω ΙΣ', 6 «εἰς αὐτὴν ἀράς ἀφῆκε», τουτέστιν ἔρριψε. Πρβ. Εὐριπ. Τρω. 729 «οὔτ' αὖ σ' Ἀχαιοῖς βούλομαι ρίπτειν ἀράς».

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι παρελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα προῖεσθαι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ παραπλησίας ἐν-

νοίας τῷ ἀφιέναι, οἶον Τίμ. Δοκρ. σελ. 100, γ' «οὐδὲ λόγον ἔτι προέσθαι δυνάσεται». Αἰσχίν. π. Παραπρ. 23 «οὐδ' ὅθεν τὴν φωνὴν προίεται». Δημοσθέν. σελ. 377, 118 «ἵνα μὴδὲν ἐναντίον μὴδὲ ῥῆμα προῖται Φιλίππῳ». Πολύβ. Β', κθ', 6 «τοὺς παρακειμένους τόπους συνηχοῦντας ἐξ αὐτῶν δοκεῖν προίεσθαι φωνήν» καὶ Γ', πδ', 10 «πᾶσαν προίεμενοι φωνήν» καὶ Ε', λγ', 1 «τὴν αὐτὴν ἐμοὶ προεῖνται φωνήν» (Πρβ. καὶ ΙΓ', ξ', 10 καὶ ΙΕ', λα', 13 καὶ ΔΗ', β', 10). Δουκιαν. Νιγρίν. 14 «ἦν (φωνήν) ἀκοῦσαι πάντων ἔφη κοινῇ προεμένων» καὶ Ἀληθ. Ἰστορ. Β', 46 «Ἐλλάδα φωνὴν προιεμένων». Πλούταρχ. Ἡθικ. σελ. 44, α' «μήτε φωνὴν εὐγνώμονος μάρτυρα φιληκοίας προίεμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 623, β'). Διόδ. Σικελ. ΙΘ', κ', 1 «ὥστε φωνὰς προίεσθαι δυσχερεῖς» καὶ λδ', 6 «οὐδεμίαν φωνὴν ἀγεννη προεμένη». Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 51 «ἀνθρώπου φωνὴν προίεσθαι» (Πρβ. καὶ σελ. 52 καὶ 53). Ὠριγέν. Τόμ. ΚΕ', σελ. 173 «εἰ ὁ ἥλιος ἔλεγε φωνὴν προίεμενος» καὶ σελ. 247 «ἐναρθρον φωνὴν προήκαντο». Σουίδ. σελ. 922 Βεκκ. α' Ῥήματα ἀντ' ἀλφίτων: ἐπὶ τῶν μὴ ὧν τις δεῖται διδόντων ἀλλὰ φωνὰς μόνας προιεμένων». Εὐστάθ. Μικρ. Συγγρ. σελ. 278, 52 «προηκάμενος ἔπος».

Παρά Διθανίῳ Τόμ. Δ', σελ. 230 ἀναγινώσκεται «οὐδὲν πω τοὺς ῥήτορας ἡμᾶς προειμένους», ἀνθ' οὗ ὁ Κόβητος (*Collect. Crit.* σελ. 285) ἔγραψεν «οὐδὲν πω τοὺς ῥήτορας ῥῆμα προειμένους». Μετεβλήθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ παρὰ Θεμιστίῳ κείμενον σελ. 3, δ' «τὰς ὑμετέρας φωνὰς, ὅσας ποιῆσθε περὶ βασιλείας ἐκάστοτε» εἰς τὸ προῖεσθε (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 298). Ἀπεφάνητο δ' ὁ ἐπιφανέστατος οὗτος τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλος ὅτι «προίεσθαι φωνὴν εἰ ἀφιέναι *perinde est*» (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 374).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαρτίου 1880.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 198, 10 γραπτέον «πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν» ἄνευ τοῦ καί.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ*).

Ἐναρχόμενος τοῦ μαθήματος τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναπολήσω πρὸ παντὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ ζητήσεων, αἰτινες πολλαχῶς ἐγείρονται περὶ τοῦ μαθήματος τούτου καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτοῦ. Τούτων δ' ὅμως πάλιν πολλῶ μείζονος ἄξιαι προσοχῆς φαίνονται μοι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην αἰ ποικίλαι ἐντυπώσεις καὶ γινῶμαι, ἅς καὶ αὐτὴ ψιλὴ ἢ ὑπόθεσις τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἱστορίας ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, πολλαχῶς παρὰ πολλοῖς ἐγείρει. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐρωτῶσι λέγοντες, ἄρα ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἱστορία τῶν φιλοσοφημάτων εἴκοσιν ἤδη καὶ πέντε ὄλων αἰῶνων, δὲν εἶνε ἡ ἀρίστη τῶν ἀποδείξεων, δὲν εἶνε ὁ ἀξιοχρεώτατος τῶν μαρτύρων, ὅτι ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ λόγων καὶ γινωμῶν κενῶν, περὶ εὐγενῶν μὲν καὶ μεγαλεπιβόλων ἐπιχειρήσεων, ἀκάρπων δὲ καὶ ματαίων, περὶ ὑψιπετῶν μὲν ἐξάρσεων τῆς φαντασίας καὶ ζωηρῶν λάμψεων τῆς διανοίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους περὶ δοξῶν, ἐν οἷς τὸ ψευδὲς κρατεῖ τοῦ ἀληθοῦς, οὗ τινος ἄρα εἶνε ἀνέφικτος ἡ γινῶσις, ἀφ' οὗ εἴκοσι καὶ πέντε ἑκατονταετηρίδων κόποι καὶ μόχθοι παντάπασι σχεδὸν ἀπέβησαν φροῦδοι; Πάντα τὰ φιλοσοφικά συστήματα, λέγουσιν οὗτοι, ὁμοιάζουσι τὸ πολὺ πολὺ πρὸς κάλλιστα πυροτεχνήματα, ἅτινα ἐκτυφλωτικῶς ἀναλάμπαντα καὶ διὰ τοῦ πατάγου αὐτῶν ἐκκωφώσαντα τοὺς περισταμένους οἴχονται μετὰ βραχὺ διαλυόμενα εἰς καπνὸν καὶ καταλείπουσιν αὔθις δεσποζουσαν πέριξ τὴν νύκτα ὡς τὸ πρὶν ὅπως ταῦτα οὕτω καὶ αὐτὰ τὰ μέγιστα ἐκείνων μικρὸν ἀναλάμπαντα καὶ κροτήσαντα σβέννυνται ἐν βραχεῖ, ἀπολείποντα αὔθις ὡς τὸ πρόσθεν ἄρχουσαν τὴν σκοτεινὴν ἄγνοιαν τῶν αἰωνίων

(*) Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 19 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας κ. Περικλέους Γρηγοριάδου.

προβλημάτων τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἔτι προςωτέρω χωροῦντες ἀναλαμβάνουσι νὰ εἰσαγάγωσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀφιλοσόφου, κατ' αὐτούς, τῶν φιλοσόφων πυργοποιίας, ὅπου ἕκαστος καταρρίπτει εἰς ἕδαφος τὰ τῶν ἄλλων, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἀναπυργώσῃ αὐτὸς ἴδιον πύργον τῆς Βαβέλ· ἢ εἰς τὸν ἀκήρυκτον, κατ' αὐτούς, πρὸς ἀλλήλους τῶν φιλοσόφων πόλεμον, τὸ φοβερὸν *belum omnium contra omnes* τῶν πολυσημῶνων καὶ πολυωνύμων φιλοσοφικῶν αἰρέσεων, σχολῶν, συστημάτων καὶ ὡς ἄλλως ταῦτα καλοῦνται, παριστῶντες εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ὡς πεδῖον τι φιλοσοφικῆς τιτανομαχίας, ἔνθα, φέρ' εἰπεῖν, ὁ ὑλιστῆς κατασπᾶ ἐκ τοῦ αἰθερίου ὕψους τὸν κοῦφον καὶ πτηνόν, ἵνα οὕτως εἴπω, ἰδανιστήν, καὶ οὗτος αὔθις κεραινοῖ διὰ τῶν μύδρων τῆς φλογεράς αὐτοῦ φαντασίας καὶ μεγαλογνωμοσύνης τὸν χαμαιζήλον ἀντίπαλον αὐτοῦ· ἔνθα ὁ μὲν Θεὸς καταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ πάλιν ἀναβιβάζεται, ὡς διὰ τραγικῆς μηχανῆς, ἐπ' αὐτόν· ἢ δὲ ψυχὴ ἐκβάλλεται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ αὔθις πανηγυρικῶς ἐγκατοικίζεται μεταξὺ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἰνῶν καὶ νευραξόνων καὶ νευρειλημάτων καὶ κυτταρίων· ἔνθα τὸ πᾶν ἐνίζεται καὶ αὔθις δυαδίζεται καὶ πάλιν εἰς ἄπειρον κατατέμενεται πληθὺν ποικιλοδυνάμων καὶ πολυφυῶν εἴτε ἀτόμων, εἴτε οὐσιῶν, εἴτε μονάδων, εἴτε πραγματωδῶν ὄντων· καὶ ἔνθα ἐνώπιον μυρίων ἄλλων παριστάμεθα θεαμάτων, ἃ τινὰ παρέχει τὸ εἴκοσι καὶ πέντε ὄλων αἰῶνων θέατρον ἐκεῖνο, ὅπερ καλεῖται ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω λοιπὸν τὴν «σειρὰν τῶν εὐγενῶν πνευμάτων, τὴν πινακοθήκην τῶν ἡρώων τοῦ νοοῦντος λόγου», ὡς ὁ Ἐγγελοσ καλεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας (*Geschichte der Philosophie I, 11*) ἐκσυρίττουσιν οὗτοι, ὡς παράστασιν μετεωρολεσχούντων τινῶν φροντιστῶν, ἐκφραυλίζουσιν αὐτὴν ὡς ἀναγραφὴν δοξῶν καὶ ἀποπλανήσεων, ὡς θέατρον βαβελικῆς συγχύσεως καὶ πεδῖον ἀτελευτήτων διαπληκτισμῶν καὶ ἀγώνων. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἀπολείπεται ἄρα ἡ καλουμένη ἐπι-

στήμη αὐτῆ ψιλῆς, κατ' αὐτούς, πολυμαθείας ἄξιον ἑνασχό-
 λημα καὶ φιλολόγου περιεργίας, καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν τί ποτ' ἄλλο
 οὔσα, ἢ κυριώτατα πάντων μαρτύριον σαφές τῆς οὐθενίας καὶ
 κενότητος τῆς φιλοσοφίας. Διότι, ἀκούομεν πολλαχόθεν λεγό-
 μενον, ἂν αὐτῆ ἡδύνατο νὰ διδάξῃ ὅ τι ἐπαγγέλλεται, δὲν θὰ
 παρήρχοντο ἄκαρποι τοσοῦτοι ἀγῶνες· ἂν κατεῖχε τὴν ἀλή-
 θειαν τῶν ὄντων, δὲν θὰ παρίστα τὸ ἀπαίσιον θέαμα μυρίων
 διαπληκτισμῶν καὶ ἀλλήλ' ἀναιρούντων συστημάτων· διότι ἡ
 ἀλήθεια ἦν καὶ εἶνε καὶ θὰ εἶνε μία καὶ μόνη. «Εἰ μὲν τι ἀλη-
 θές εἰρήκασιν (οἱ ἔξω φιλόσοφοι) ὁμονοησάτωσαν ἢ συγκατατι-
 θέσθωσαν, καὶ γὰρ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθήσομαι· οἱ δὲ ἀντι-
 σπῶσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν· νῦν
 μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γέγηθα, νῦν δ' αὖ θνητὸς γίνομαι καὶ
 δακρῶ· ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι, ὕδωρ γίνομαι καὶ ἀήρ
 γίνομαι, πῦρ γίνομαι.» κτλ. Οὕτω διετύπωσε τὰς ἐκ τῆς
 ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐντυπώσεις αὐτοῦ χριστιανός τις συγ-
 γραφεὺς τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, ὁ Ἑρμείας,
 καὶ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ ταύτας δὲν ἡδυνήθη κάλλιον νὰ
 ἐπιγράψῃ, ἢ ἀντικρυς διασυρμὸν τῶν ἔξω φιλοσόφων. Ἄλλὰ
 πόσοι τῶν μετ' αὐτὸν ἐπανεῖπον τὰ αὐτὰ σχεδὸν αὐτολεξεί!
 Αὐτὸς ὁ Ἐγγελος ἠναγκάσθη νὰ ἀπολογηθῆ πρὸς τὰς κοινῆ φε-
 ρομένας τοιαύτας δόξας καὶ μομφάς, ἃς ὀρθότατα λέγει, ὅτι
 εἶνε αἱ πρῶται σκέψεις, αἵτινες δύνανται νὰ διαδράμωσι διὰ
 τῆς κεφαλῆς ἅμα τῆ ψιλῆ ἐννοία τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας»
 (ἐνθ. ἀν. σελ. 22). Πλὴν ἀλλ' οὐ μόνον ἅμα τῆ πρώτῃ καὶ
 ἀπλῆ ἐννοία τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας τοιαῦται εἰς πολλοὺς
 παρέστησαν καὶ παρίστανται δόξαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ λιπαρω-
 τέραν σπουδὴν καὶ βαθυτέραν ἔγκυψιν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀνά-
 πτυξιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ συστημάτων,
 καὶ οὕτως ἐνόμισαν καὶ νομίζουσι πολλοί, ὅτι ταῦτά περίπου
 ὤφειλον νὰ εἴπωσι περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Εἶνε δ' ἴσως
 περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι ἂν τὰ πολλὰ καὶ ἀλλήλων ἀποκλίνον-
 τα συστήματα τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε οὔτε ὁ
 μόνος, οὔτε ὁ πρῶτος, δὲν εἶνε ὁμοῦ καὶ ὁ ἀσθενέστατος τῶν

λόγων, ὧν ἕνεκα πολλοὶ σήμερον ἀποφαίνονται διαρρηδῆν, ὅτι ἡ φιλοσοφία διαδραματίσασα ἤδη τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὀφείλει ἄρα νὰ ἐκχωρήσῃ ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς· ὅτι ἡ μεταφυσικὴ εἶνε ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἢν εὐτυχῶς διεληθόντες μετὰ τὴν πρώτην, τὴν τῆς θεολογίας, ἰστάμεθα νῦν ἐπὶ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας, τῆς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας (Auguste Comte)· ὅτι τὰ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα εἶνε τι ἀνέφικτον, εἶνε ἡ χώρα τοῦ ἀγνώστου, εἶνε οἷον ὠκεανὸς περικλύζων τὰ ἡμέτερα παράλια, ὃν ὅμως ἀδυνατοῦμεν νὰ πλεύσωμεν, ὡς οὔτε λέμβου πρὸς τοῦτο, οὔτε ἰστιῶν εὐμοιροῦντες (Littre)· ὅτι ὁ μεταφυσικὸς κόσμος οὐ μόνον ἀγνώστος εἶνε καὶ ἀγνώριστος, ἀλλὰ βλαβερὰν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνατένισιν καὶ πίστιν εἰς τὰς κανονικὰς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου (Maudsley). Ὡς πᾶς παραχρῆμα κατανοεῖ, δὲν πρόκειται πλεόν ἐν πᾶσι τούτοις περὶ προτιμῆσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ περὶ καθαιρέσεως ἀπὸ τοῦ πρώην θρόνου αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, ἥτις ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὑμνεῖτο ὡς *vitæ dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum*. (Κικέρων *Tusc. V. 2. De fin. II, 27*). Ἄλλ' ἂν πολλοὶ ταῦτα κατηγοροῦσι τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ὀρμώμενοι καὶ ταῦτα μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν προβάλλοντες γνώμης, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ ἄλλοιαι ἀπὸ τῶν συστημάτων τούτων ἀποφερόμενοι τὰς ἐντυπώσεις καὶ εὐθαρσῶς ὑπεραπολογούμενοι τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Καὶ λοιπὸν ἐρωτῶσιν οὔτοι, ἄρ' ἄγε εἶνε ἀληθῶς τὸ θέαμα, ὅπερ ὑπὸ ταύτης παρέχεται, τόσου φόβου καὶ ἐλέου μεστόν, ὅσον φρικῶδες καὶ ἐλεεινὸν δὲν εἶνε οὐδ' αὐτὸ τὸ θέαμα, ὅπερ παρέχουσιν ἡμῖν αἱ φονικώταται καταστροφαὶ ἐνίων δραμάτων τῆς τραγικωτάτης Μούσης τοῦ Σακσεπείρου; Ὁ Ἔγγελος ἀναλαβὼν νὰ ὑπεραπολογηθῇ τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς πρὸς ὅσα ἡ τῶν συστημάτων πληθὺς ἐπῆρε πολλοὺς νὰ εἴπωσι κατ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐπιστημῶν, παραβάλλει τοὺς οἷον ἀπολακτίζοντας τὴν φιλοσοφίαν

καὶ ἐκφραυλίζοντας τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, διότι ὑπάρχουσι πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀπρὸς ἀσθενῆ, ὃν ὁ ἰατρὸς διατάσσει νὰ φάγῃ ὀπώρας καὶ εἰς ὃν προσφέρονται μὲν κεράσια, δαμάσκηνα, ἢ σταφυλαί, ἀλλ' οὗτος σχολαστικῶς διανοούμενος δὲν ἄπτεται οὐδενὸς τούτων, διότι οὐδὲν αὐτῶν εἶνε δῆθεν ὀπώραι, ἀλλὰ τὰ μὲν κεράσια, τὰ δὲ δαμάσκηνα, ἄλλα δὲ σταφυλαί.» (Encyclopädie § 13 καὶ ἐνθ. ἀν. σελ. 13). Ἡ παρομοίωσις εἶνε προσφυστάτη! Διότι ὅσον ἀλλήλων διάφορα καὶ ἂν εἶνε τὰ ποικίλα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἔχουσι ὅμως ἀναντιρρήτως πάντοτε τοῦτο τοῦλάχιστον πρὸς ἄλληλα τὸ κοινόν, ὅτι εἶνε πάντα φιλοσοφία, ἀπαραλλάκτως ὅπως τὰ κεράσια καὶ αἱ σταφυλαί εἶνε ὀπώραι ἀμφοτέρω, παρ' ἅπασαν τὴν ἄλλην αὐτῶν πρὸς ἄλληλα διαφορὰν. Τὰ φιλοσοφικὰ ἄρα συστήματα δὲν εἶνε οὕτως ἀλλήλων ἀναιρετικά, ὡς ἄρνησις καὶ κατάρφασις· δὲν αἴρουσιν ἄλληλα ἀπολύτως· ἀλλ' εἶνε εἶδη ἑνὸς γένους, καὶ ἵνα ἐπὶ τῆς αὐτῆς παρομοιώσεως εἴπωμεν, εἶνε οἷον σταφυλαί καὶ κεράσια, ὡς εἶδη τῆς ὀπώρας. Ἄν ἡ φιλοσοφία εἶνε καθόλου πρὸ παντὸς ζήτησις τῆς ἀληθείας, τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα εἶνε ποικίλα τῆς ζητήσεως ταύτης εἶδη· εἶνε, ἄλλως εἰπεῖν, ποικίλαι ὁδοὶ τεμνόμεναι πρὸς τὴν ἀλήθειαν· εἶνε ποικίλαι αὐτῆς ἐπόψεις, ἰσάριθμοι ποικίλαι ὄψεις ἄρα τοῦ μακρὰν τρόπον τινὰ ἡμῶν ἰσταμένου ἀχανοῦς μεγάρου τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Οἱ αἰῶνες φέρουσι ἡμᾶς ἐγγύτερον τοῦ θαυμαστοῦ τούτου μεγάρου· τὰ μεγαλοφυᾶ πνεύματα ἀναβιβάζουσιν ἡμᾶς ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ διαφόρους τὴν θέσιν καὶ τὸ ὕψος περιωπίας, ὅθεν δυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν, εἰ δυνατόν, τελειότερόν πως τῆς μακαρίας αὐτοῦ θέας· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε μὲν ἀτελεῖς ἐπιχειρήσεις, οὐχὶ ὅμως παντάπασι ψευδεῖς· εἶνε μὲν διάφοροι, ἀλλ' οὐχὶ ἀλλήλας ὅλως ἀναιροῦσαι. Ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς λοιπὸν ζητήμασι δὲν πρόκειται, ἐπαναλέγομεν, ἀπόλυτος τῶν ἄλλων ἄρσις, ἀλλὰ ποικίλαι προσπελάσεως τῆς ἀληθείας ἀπόπειραι. Τὰ συστήματα ἄρα ταῦτα δὲν εἶνε γλῶσσαι τινες βαβελικῆς συγχύσεως, ἀλλ' οἶονεὶ αἱ σήμερον ζῶσαι γλῶσσαι, δι' ὧν πολυτρόπως καὶ κατὰ ποικίλας ἐπόψεις

δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν μίαν ἀλήθειαν, νὰ ὀνομάσωμεν ἐν πρᾶγμα. Ἀλλ' ἐὰν ταῦτα οὕτως ἔχωσιν, ἐκλείπει, ἢ εἰς τὸ ἐλάχιστον περιστέλλεται, ἢ τόσον κακὴ ἀπὸ τῶν ποικίλων συστημάτων ἀφορμωμένη δόξα περὶ τε τῆς φιλοσοφίας καὶ ἱστορίας αὐτῆς, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Τοιαῦται καὶ τηλικαῦται εἶνε, κύριοι, ἐν κεφαλαίῳ αἱ κυριώταται τῶν ἀντιπάλων ἐντυπώσεων καὶ γνωμῶν, ἃς πάλαι ἐπήγειρε καὶ νῦν ἔτι ἐπεγείρει ἡ ὑπαρξίς πολλῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἄσμενος ὁμολογῶ, ὅτι μᾶλλον πείθουσί με οἱ τὰ δεύτερα διδάσκοντες, ἢ οἱ τὰ πρῶτα, εἴ πέρι τι καὶ ἄλλο, διατεινόμενοι. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ἐπείγομαι νὰ εἶπω, ὅτι τὸ κυριώτατα ἐν πᾶσι τούτοις αἰχμαλωτίζον τὴν προσοχὴν μου δὲν εἶνε αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς αἱ ἀντίπαλοι αὐταὶ ἐντυπώσεις καὶ γνώμαι, ἀλλὰ τὸ αἷτιον αὐτῶν, ἥτοι αὐτὴ τῶν συστημάτων ἡ ὑπαρξίς, ἣτις μεγάλως κινεῖ πρὸς ἐκζήτησιν τῶν λόγων αὐτῆς, σχεδὸν ἅμα τῇ πρώτῃ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Εἶνε δ' ἡ ζήτησις τῶν λόγων ταύτης τῆς ὑπάρξεως τῶν ποικίλων συστημάτων ἐν τῷ προκειμένῳ μαθήματι τοσοῦτῳ μείζονος ἀξία προσοχῆς, καθ' ὅσον σχεδὸν βέβαιον εἶνε, ὅτι τὰ συστήματα ταῦτα δὲν θὰ ἐκλίπωσιν ποτε, ἀλλὰ θὰ συμπαρομαρτῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἡ σκιά συμπαρέπετα εἰς τὸ σῶμα ἐν λαμπρῷ ἀνεφέλου ἡμέρας ἡλιακῷ φωτί. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν διαπρεπεῖς φιλόσοφοι ἐλπίσαντες τὴν ἐφ' ἑαυτῶν ἢ δι' ἑαυτῶν προσεχῆ τελείωσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἐσαεὶ τὸν λοιπὸν χρόνον ἐνὸς συστήματος νίκην· καὶ ἐποχαί τινες δὲ ἐφάνησαν τοιαύτας παρέχουσαι ἐλπίδας· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου χιλιασμοῦ ἐφάνησαν ψιλοὶ τινες ὄντες, οὐτοπιακοὶ ὄνειροι, οὓς διέκοψεν ἐπελθοῦσα ἡ πρόοδος τῆς μετὰ ταῦτα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃς ἐξετάσωμεν λοιπόν,

Τίς εἶνε ἡ γένεσις, τίνα τὰ αἷτια, τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων;

Τὰ κυριώτατα αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δυνάμεθα, νομίζω, κάλλιστα νὰ διέλωμεν διττῶς, ἥτοι πρῶτον μὲν

εἰς αἴτια εἰς αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφυόμενα, κατ' ἐξοχὴν ἄρα φιλοσοφικά· δεύτερον δὲ εἰς ἄλλα τινά, ἕξω αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας κείμενα, ἅτινα δὲν νομίζω ἄτοπον νὰ καλέσω *ιστορικά*. Καὶ τὰ μὲν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας μοιραίως, ἵνα εἶπω οὕτω, καὶ ἀναγκαίως ἐχόμενα εἶνε κατ' ἐμὴν γνώμην αὐτὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ πολλὴ πρὸς αὐτὸ βραχύτης τῶν τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρωπίνου πνεύματος δυνάμεων. Ἡ φιλοσοφία δῆλον ὅτι, ἵνα παραλίπω τοὺς πολλοὺς αὐτῆς ἀκαδημαϊκοὺς καθόλου ὀρισμούς, θέλει νὰ νοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ Σύμπαν· ζητεῖ, ἐπεξεργαζομένη καὶ ἐρμηνεύουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰδέναι καὶ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, νὰ ἀνέλθῃ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημόνως ἐπὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ὄντων, φιλοτεχνουσα ἐναρμόνιον τινὰ θεωρίαν τοῦ παντός. Τούτων οὕτως ἐχόντων παραχρῆμα γίνεται κατάδηλον πόσον μέγα καὶ δυσχερὲς εἶνε τοῦτο αὐτῆς τὸ ἔργον. Οὐχ ἤττον ὅμως, ἵνα ὀλοσχερέστερον νοήσωμεν τὸ πρᾶγμα, ἃς ἴδωμεν κατὰ πρῶτον τί συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐν μέρει ἐπιστημῶν. Τούτων ἐκάστη ἀποχωρίσασα ἀπὸ τοῦ συνόλου τοῦ ἐπιστητοῦ μικρὰν τινὰ μοῖραν ἀσχολεῖται περὶ ταύτην, παντάπασι σχεδὸν ὀλιγωροῦσα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὅπως αὐταὶ ἔχουσι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ καθ' ἑαυτὰς κατὰ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος ἴστανται ἀλλήλων σαφῶς διακεκριμέναι αἱ μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ αἱ ἀνθρωπολογικαὶ καθόλου ἐπιστήμαι, ἰδίως ὡς ἕκασται ἔχουσαι ἐννοίας καὶ μεθόδους. Καὶ ὅμως οὐδεμία τούτων τῶν ἐπιστημῶν περιέχει εἰσέτι οὐδὲ διδάσκει ἴσα πρὸς τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς, πρὸς ὃ ἀπαύσως μὲν φέρεται, οὔτινος ὅμως οὐδέποτε ἴσως θὰ ἐφίκηται. Περὶ τοῦ *λογικοῦ ἰδανικοῦ* τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἐκάστων δύναται τις νὰ εἶπῃ, ὅτι τοῦτο εἶνε *ιδέα* κατὰ Κάντιον, ἥτοι ἔννοια, «οὐδὲν δυναμένη νὰ ἔχῃ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὸ ἰσοδύναμον πρὸς αὐτήν». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκρότατος τῶν χημικῶν, φέρ' εἰπεῖν, δὲν γινώσκει τὴν χημείαν, οἷα αὕτη ὀφείλει νὰ εἶνε καὶ τείνει γὰ καταστῆ, ἀλλὰ τὸ πολὺ πολὺ οἷα ἤδη πρόκειται· οὐδὲ δύ-

ναταί τις νὰ δειξῆ βιβλίον φυσικῆς, λόγου χάριν, διδάσκον ἀποτελεσμένην τὴν ἐπιστήμην ταύτην. Τοῦτου δ' ἕνεκα ἔχει ἐκάστη τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ποικίλα τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν ζητήματα· πάντες δὲ γινώσκουσιν ὅτι λυομένων τινῶν ἐπιφανίζονται ἄλλα νέα. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο οὕτως ἔχη ἐπὶ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, πολλῶ μᾶλλον πρέπει πᾶς τις τὰ αὐτὰ καὶ μείζονα ἔτι νὰ προσδοκᾷ περὶ τὴν ἀτέλειαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἥτοι καταφανεστέραν ἀσυμμετρίαν ἐν αὐτῇ βουλήσεως καὶ δυνάμεως, σκοποῦ καὶ ἐπιτεύξεως αὐτοῦ. Διότι πρῶτον μὲν ἡ φιλοσοφία ἐπιζητεῖ τὴν κατανόησιν καὶ διδασκαλίαν πολλῶ ἐκτενεστέρων πραγμάτων· ἔπειτα αὐτὰ τὰ πράγματα ταῦτα εἶνε πολλῶ ἀναντιρρήτως δυσχερέστερα ἢ τὰ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀντικείμενα, ὡς στερουμένης ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ ἀγούσης μεθόδου τῆς λιπαρᾶς τῶν αἰσθήσεων ἐπικουρίας, αἵτινες προσφέρουσι τὸ μακρῶ πλεῖστον ὕλικόν εἰς ἐκείνας. Ἄλλὰ καὶ χωρὶς τούτου, ἡ φιλοσοφία ὀρμωμένη ἔνθα τελευτῶσιν αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστῆμαι ἔχεται ἄρα συμφύεστατα τούτων, οἷον βαίνουσα ἐπ' αὐτῶν, διὸ καὶ προκόπτει ἀναλόγως καὶ πρὸς τὴν τούτων πρόοδον, μετέχουσα ἄρα τῆς ἀτελείας αὐτῶν. Διὰ ταῦτα οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν πᾶσα ἀπόπειρα κατανόησεως καὶ ἐρμηνείας τῶν πρώτων ἀρχῶν τῶν ὄντων, ἥτοι πᾶσα φιλοσοφικὴ ἀντίληψις τῶν ὄλων κατ' ἀνάγκην ἀτελής οὔσα, οἷον μοιραίως προκαλεῖ καὶ ἄλλους τρόπους ταύτης τῆς φιλοσοφικῆς ἀντίληψεως τοῦ παντός, ἥτοι φέρει ροπήν πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὧν ὅμως ἡ πρὸς ἄλληλα ἀντίθεσις καὶ διαφορὰ εἶνε πολλῶ ἀναμφιβόλως μείζων, ἢ αἱ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀπορίαι καὶ διαφωνίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων συστήματα.

Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων· ἀλλ' ἡ ὥθησις αὕτη μόνη δὲν θὰ ἤρκει νὰ παραγάγῃ τὰς ποικίλας ἐκείνας μεταλλαγὰς καὶ ἀποχρώσεις καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀλλεπάλληλον ἐμφάνισιν τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τοιαύτην ὅποιαν παριστᾷ αὐτὴν εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, ἂν μὴ εἰς τὸν ἐσωτερικόν, τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφικόν, τοῦτον λόγον τῆς γενέσεως τῶν συ-

στημάτων προστίθεντο και οι εξωτερικοί, ἢ ιστορικοί, ἐφ' ὧν νῦν τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνω.

Ὅτε εἰς τῶν σπουδαιοτάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἀνδρῶν, Βάκων ὁ Βερουλάμιος, ἐπεχειρεῖ περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἔκτης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατοντατηρίδος νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, πειρώμενος νὰ ἐμβιβάσῃ αὐτὴν οἷον εἰς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν τινα τροχίαν, ἐθέσπισεν, οὕτως εἰπεῖν, κανόνας τινὰς πρὸς τοῦτο καὶ ἔγραψε νόμους φιλοσοφικούς, οὓς ἐγκατέθηκεν ἐν τῷ *Νέω* αὐτοῦ *Ὀργάνῳ*. Ἀληθὴς μὲν ἐπιστήμη καθόλου εἶνε κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἢ τοὺς λόγους τῆς φύσεως ὃ τι ἀληθέστατα ἀποδιδοῦσα καὶ οἰονεὶ καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ τοῦ κόσμου γραφεῖσα, ἡ μὴ δὲν δ' ἀφ' ἑαυτῆς προστιθεῖσα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐκείνου ἀνταποδιδοῦσα καὶ ἐπαναλαμβάνουσα. Κατὰ δὲ ταῦτα ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία ὀφείλει ἄρα νὰ εἶνε εἰκὼν τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἵνα ἐφικώμεθα ταύτης τῆς ἀκρότητος ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἶνε ἀπαραίτητος οὐ μόνον μέθοδος ὀρθή, ἀλλὰ πρὸ ταύτης καὶ τελεία τις κατὰ τὸ δυνατόν κάθαρσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν ἀπὸ τινῶν ὑποούλων ψευδῶν προὑπολήψεων, ἀπὸ τῆς ἀφιλοσόφου ἐκείνης τετρακτύος τῶν *εἰδώλων*, ὧν ἡ παρὰ τῷ ἄγγλω φιλοσόφῳ πραγματεία τελεῖ περίπου τὰ τῶν *σοφιστικῶν ἐλέγχων* τοῦ Σταγειρίτου. Ὁ μέλλων ἄρα νὰ φιλοσοφήσῃ ὀρθῶς ὀφείλει κατὰ τὸν Βάκωνα πρὸ παντὸς νὰ ἐκφύγῃ τῶν προλήψεων καὶ πλανῶν πρῶτον μὲν τὰς συμφυεῖς καθόλου εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, δεύτερον δὲ τὰς τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ φύσεως ἰδίᾳ, τρίτον δὲ τὰς ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφῆς, ἐκ τῆς κοινωνίας, προσγινομένας, καὶ τέταρτον τὰς ἐκ τῶν αἰρέσεων, τῶν σχολῶν καὶ τῶν παραδόσεων τὴν γένεσιν ἐχούσας. Ταύτας τὰς προλήψεις καὶ πλάνας καλεῖ ἐπὶ τὸ ἰδιορρυθμότερον *εἶδωλα* ὁ Βάκων καὶ διαιρεῖ αὐτὰ κατὰ τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας τάξεις εἰς *idola tribus, specus, fori, theatri*. Προκειμένου νῦν περὶ τῶν ἱστορικῶν αἰτίων τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀποβλέψω πρὸς τὴν βακόνειον ταύτην *εἰδωλολογία*· διότι καὶ

ταύτης καὶ τοῦ κατόπιν λόγου ὑπόθεσις εἶνε ἡ φανέρωσις ἐκείνων τῶν ιστορικῶν ἐπηρειῶν, ὑφ' ὧν αἱ φιλοσοφικαὶ διάνοιαι ἐκκλίνουσι ἐκάστοτε ἀλλήλων, ἢ συγκλίνουσι πρὸς ἀλλήλας περὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ γεννῶνται οὕτω διάφορα, ἢ ὅμοια συστήματα φιλοσοφικά. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὀφείλω νὰ εἶπω, πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ μὲν Βάκων συντάσσει τὴν *εἰδωλολογία*ν ταύτην ἐδίδασκε τὰ περὶ αὐτῆς, ὡς ἄλλας τινὰς *regulas philosophandi*, κατὰ Νεύτωνα, ἐνταῦθα δὲ πρόκειται ψιλὴ ἔνδειξις τῶν ἐπηρειῶν τούτων πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν· ἔπειτα, ὅτι καὶ περ ἐνταῦθα συνάπτων τὸν προκείμενον λόγον πρὸς τὴν τοῦ Βάκωνος εἰδωλολογίαν δὲν θὰ τηρήσω ὅμως οὔτε τὰ ὀνόματα, οὔτε τὴν τάξιν καὶ ἔννοιαν πάντων τῶν παρὰ τούτῳ εἰδώλων· ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν τάξιν θὰ προβῶ ἀσμενέστερον ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα, ὡς πρὸς δὲ τᾶλλα νομίζω, ὅτι πρόκεινται ταῦτα τὰ τέσσαρα ἡμῖν, ὡς ιστορικὰ αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, *ἐποχή*, δῆλον ὅτι, *ἔθνος*, φιλοσοφικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη συλλήβδην *ἐπιστημονικὴ παιδεία*, καὶ ὁ *ἀτομικὸς χαρακτήρ* τῶν ἐκάστοτε φιλοσοφούντων.

Ἄλλ' ἄς ἐρμηνεύσωμιν τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀκριβέστερον, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πρῶτον.

«Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, λέγει σύγχρονός τις φιλόσοφος, ἀντλείται μέγα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς μέρος ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις τῶν χρόνων ἐκάστων ἐγκατοπτρίζεται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς αὐτῶν θεωρίαις» (W. Wundt, *Ueber den Einfluss der Philosophie auf die Erfahrungswissenschaften*. Leipzig 1876 σελ 26). Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ἀληθέστατον· ἀλλ' ἐγὼ ἄσμενος θὰ προεπέλεγον, ὅτι καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις τῶν ἐποχῶν ἐκάστων ἔχουσι σαφῆ ἤχῳ τὴν ὁμόχρονον αὐτῶν φιλοσοφίαν. Καὶ ἀληθῶς, πρῶτον μὲν ἐπειδὴ αἱ μερικαὶ ἐπιστῆμαι εἶνε ἐνάσχολοι περὶ σαφῶς ἀλλήλων διωρισμένας μοίρας τοῦ ὅλου τῶν ἐπιστητῶν, διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς φιλοσοφίας διερμηνεύεται ἡ καθόλου πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κατάστασις καὶ ἡ ῥοπή καὶ διά-

θεις τῶν ποικίλων ἐποχῶν, ἐν αἷς καὶ αὐτὴ ἡ καταφρόνησις τῆς φιλοσοφίας, ἢ ἡ μέχρι συνθλίψεως περιστολὴ αὐτῆς οὐδὲν ἤττον μαρτυρεῖ πρόδηλον τὸ κρατοῦν αἴσθημα μιᾶς τινος περιόδου. Ἐπειτα καὶ πάντα τὰλλα ἱστορικὰ γεγονότα τὰ δύνανται ἀξιόλογον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ἐποχῆς ἀνακλῶνται εἰς τὴν περὶ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα σπουδὴν καὶ πραγματείαν καθόλου ταύτης. Ὡστε αἱ κυρίως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐποχῆς τινος κρατοῦσαι ἰδέαι, ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, ὁ πρωτεύων χαρακτηριστὴρ τῆς κυρίας φιλοσοφίας ἐποχῆς τινος εἶνε ἅμα τὸ κυριώτατον συστατικὸν τοῦ καλουμένου πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκάστης. Ἄλλ' ἂν τηλικαύτη ὑποτεθῆ ὑπάρχουσα συνάφεια τοῦ ἄλλου καθόλου βίου πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐκάστων χρόνων εὐδὴλον καθίσταται, ὅτι μεταξὺ ἀμφοτέρων ὑφίσταται αἰτιώδης τις σχέσις, καὶ ὅτι (ὅπερ ἰδίως ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα) τὸ πνεῦμα ἐκάστης ἐποχῆς ἔχει πολλὴν τὴν δύναμιν καὶ ροπὴν πρὸς τὴν φύσιν τῶν φιλοσοφημάτων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ δυνάμεθα καὶ ἄλλως νὰ κατιδῶμεν, ἐὰν δῆλον ὅτι νοήσωμεν καλῶς, ὅτι ἕκαστος ζῆ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, σχεδόν, ἵνα εἴπω οὕτως, ὅπως τὰ μὲν ἐνυδρα ζῶα ἐν τῷ ὕδατι, τὰ δὲ χερσαῖα ἐντὸς τοῦ θαψιλοῦς ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Διὰ τοῦτο ἄρα βλέπομεν, εἰ καὶ μὴ πάντας, τοὺς πλείστους ὅμως τῶν φιλοσοφούντων ἐντὸς μιᾶς ἐποχῆς κοινὴν τινα κίνησιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ κινουμένους. Τούτων οὕτως ἐχόντων δυνάμεθα λοιπὸν ἐν γένει νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας διαπρέποντες ἄνδρες, καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι, ἂν ἔζων ἐν πολλῷ διαφόροις ἢ ἐν οἷς ἐζῆσαν χρόνοις, θὰ ἐφιλοτέχνουν ἀναμφιβόλως μὲν διάφορον περὶ τὰς λεπτομερείας, ἴσως δὲ καὶ περὶ τινὰ τῶν οὐσιωδεδστάτων, φιλοσοφίαν ἐκείνης ἥτις νῦν πρόκειται ὡς ἔργον αὐτῶν. Μὴ θέλων νὰ προλάβω ἐνταῦθα τὸν κατόπιν περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀτόμων πρὸς τὸ ὅλον γενησόμενον λόγον ἀρκοῦμαι ὑπομιμνήσκων καὶ αὖθις τὴν μεγάλην καὶ ἀξιόλογον δύναμιν τῆς ἐποχῆς καὶ ἐν ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα ἄρα αὐτὸ οὐδὲν ἔχει τὸ καινότροπον καὶ ἀσαφές, οὐδὲν ἤττον ὅμως ἴσως δὲν εἶνε ἄκαιρον νὰ

καταστήσωμεν αὐτὸ ἔτι φωτεινότερον διὰ τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας.

Καὶ πρῶτον, ἂν ῥίψωμεν ἐν βλέμμα προσεκτικὸν ἐπὶ τῆς ὄ-
λης φιλοσοφικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ κινήσεως ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη
ἀβεβαίων βημάτων τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας κατὰ τὰς τερ-
πνὰς τῆς Ἰωνίας ἀκτὰς ἄχρι τῆς πολυπείρου πορείας αὐτῆς
κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐν τῇ βορειοτέρῳ πατρίδι τῶν νεω-
τέρων γερμανορρωμανικῶν ἐθνῶν, δυνάμεθα νὰ κατίδωμεν, ὅτι
παρ' ὄλην τὴν ἄλλην ποικιλίαν καὶ ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα τῶν
πολυαριθμῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἅτινα πληροῦσιν εἴκοσι
καὶ πέντε ἤδη αἰῶνας, ὑπάρχουσι γενικοὶ τινες χαρακτῆρες, οὓς
φέρουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον σχεδὸν πάντα τὰ συστήμα-
τα τὰ κείμενα ἐντὸς ἱστορικῶν περιόδων πολλοὺς ἐκάστης
αἰῶνας περιλαμβανούσης, ἔνθα οἱ κοινοὶ οὗτοι χαρακτῆρες εἶνε
οἷον ὀροδεικτικαὶ τινες γραμμαί, ὧν ἐντὸς ἐκάστοτε ἐφιλοσό-
φησε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· καὶ εἶνε λίαν ἀμφίβολον ἂν που
γίνεται ὑπερῆδησίς τις τῶν ἐσκαμμένων τούτων, ἵνα ὀνομά-
σω οὕτως αὐτά.

Ἵνα δ' ἐπὶ παραδείγματος εἶπω, κοινὸς κατὰ τὸ μᾶλλον
καὶ ἤττον χαρακτῆρ συμπάντων τῶν ἐλληνικῶν συστημάτων
τῶν πληρούντων ὄλην χιλιοετηρίδα εἶνε πρὸ παντὸς ἄλλου,
ὡς σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ Zeller, ἡ οὐσιώδης ἐνότης τοῦ πνευματι-
κοῦ καὶ φυσικοῦ κόσμου, ἡ ἀπουσία δῆλον ὅτι τοῦ ἀποτόμου
ἐκζίνου δυαδισμού τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ βίου, ὃν διδά-
σκουσιν οἱ φιλοσοφικὸν ἄρα αὐτὸν ἔχοντες χαρακτῆρα μέσοι
αἰῶνες καὶ ὃν ἐπιζητοῦσιν ὁσημέραι νὰ ἄρῳσι τὰ ὑπὸ τῆς τά-
σεως αὐθις ταύτης χαρακτηριζόμενα συστήματα τῆς νεωτέρας
φιλοσοφίας. Καὶ δὲν εἶνε ἀμήχανον νὰ καταδείξῃ τις τὴν πρὸς
τοὺς χαρακτῆρας τούτους τῶν τριῶν μεγίστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ
τῆς φιλοσοφίας περιόδων αἰτιώδη σχέσιν τῶν ἱστορικῶν γεγο-
νότων καὶ τῆς ἄλλης τῶν περιόδων τούτων φύσεως. Οὕτως ἐπὶ
παραδείγματος πρὸς μὲν ἐξήγησιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς μεσαι-
νικῆς φιλοσοφίας πρέπει πρὸ πάντων νὰ μὴ παρίδωμεν τὴν δύ-
ναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ· πρὸς δ' ὀρθὴν ἐρμηνεῖαν τῆς νεωτέρας

πρέπει νὰ ἔχωμεν πλὴν ἄλλων πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν ἑλληνικὴν προτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιόλογον ἐπίδοσιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον εἰσοδὸν τῶν γερμανορρωμανικῶν ἔθνων. Πλὴν οὐ μόνον αἱ μέγισταί περὶ αὐτὰ φέρουσι τοιοῦτους χαρακτῆρας ἐπιδρῶντας εἰς πάντας τοὺς φιλοσοφοῦντας, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐλάσσονες αὐτῶν ὑποδιαίρεσεις. Καὶ ἐν ταύταις ὑφίσταται ἡ αἰτιώδης ἀλληλουχία τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ βίου πρὸς τὸν φιλοσοφικόν· οὐδὲ πρέπει νὰ λάθῃ ἡμᾶς, ὅτι θρησκευτικὴ ἐπιρροή, ἠθικὴ ἀνάπτυξις, πολιτικὴ κατάστασις, αἱ πρὸς ἀλλήλους τῶν λαῶν σχέσεις, ἡ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπίδοσις, ἡ νάρκη, ἡ τῆς προτέρας φιλοσοφίας φύσις, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρέπει νὰ σταθμηθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐκτιμηθῶσι προσηκόντως, ἐὰν μέλλῃ ἐπαρκῶς νὰ νοιθῇ ἡ γένεσις καὶ ὑπαρξις τῆς τῶν μερικωτέρων τούτων περιόδου κυριουούσης φιλοσοφίας. Ἄς καταστήσωμεν αὖθις διὰ παραδειγμάτων σαφέστερα τὰ λεγόμενα. Καὶ πρῶτον μὲν τῆς περιόδου ἐκείνης ἐν τῇ ὅλῃ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἧς κρατοῦσι τὰ πρακτικὰ συστήματα τῶν Στωϊκῶν, Ἐπικουρείων καὶ Σκεπτικῶν, ὑπ' ὧν ζητεῖται ἡ γνῶσις οὐχὶ ἑαυτῆς χάριν, ἀλλὰ πολλῶ κυριώτερον πρὸς ἠθικὴν καὶ πρακτικὴν αὐτάρκειαν, τῆς περιόδου, λέγω, ταύτης τὸ κύριον αἷτιον κεῖται οὐ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ καταστάσει, ἐν τῇ ἰσωτικῇ, φέρ' εἰπεῖν, τάσει τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προηγουμένη φιλοσοφίᾳ, τῇ κλασικῇ μάλιστα φιλοσοφίᾳ, τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐσχε δ' ἡ φιλοσοφία αὕτη, ἡ τῶν τριῶν δῆλον ὅτι ἀνδρῶν, Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν πρακτικῶν ἐκείνων σχολῶν οὐχὶ θετικῶς μόνον δύναμιν, ἀλλὰ μάλιστα ἀρνητικῶς· διότι αὗται προέκυψαν καὶ κατ' ἀντίδρασιν πρὸς τὴν ὑπ' ἐκείνης λατρείαν, σχεδὸν εἰπεῖν, τῆς γνώσεως καὶ τοῦ θεωρητικοῦ καθόλου βίου· ἡ φιλοσοφία, ἐν ἄλλοις λόγοις, ταύτης τῆς περιόδου εἶνε πλὴν ἄλλων ἀντίδρασις τοῦ δημοτικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν, οὕτως εἰπεῖν, φιλοσοφίαν τῆς κλασικῆς περιόδου. Δεύτερον δὲ παρά-

δειγμα ἀναφέρω ἐνταῦθα τὴν αἰσθητίζουσαν καὶ ὑλίζουσαν φιλοσοφίαν τῶν ἐγκυκλοπαιδειακῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, ἣτις ἐξέφρασε τὸ φρόνημα τῆς τότε γαλλικῆς κοινωνίας, γραπτῶς καὶ φιλοσοφικῶς διερμηνεύουσα ὅσα καὶ πάντες μὲν σχεδὸν ἠσθάνοντο, οὐχ ἥκιστα δὲ οἱ ἀριστοκρατικώτεροι. Καὶ γνωστὸν εἶνε πλέον, ἀφ' ὅτου ὁ μέγας ἱστορικὸς Schlosser ἐδίδαξε τοῦτο, πύση καὶ ἄλλως καὶ πρὸς τὴν ὁμόχρονον φιλοσοφίαν ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τῶν αἰθουσῶν τῶν τε δεσποινῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε περὶ ἑαυτὴν δύο ἢ τρεῖς ὑπουργοὺς συγγραφεῖς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βολταίρου, καὶ τῶν κυρίων, ὧν ἐξῆρχεν ὁ βαρὼν Ὀλβάχιος (Holbach), ὁ maître d'hôtel de la philosophie, ὡς ἀστεῖως ἐκάλει αὐτὸν ὁ Morellet. Ἐν ταῖς αἰθούσαις ταύταις, ἐν αἷς ὅσα ἐλέγοντο καὶ ἐπράττοντο δὲν ἀπήξιουν νὰ μανθάνωσι δι' εὐμηχάνων πρακτόρων οἱ τότε μονάρχαι, ἐχαλκεύοντο τὰ κυριώτατα τῶν ὅπλων κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος· ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξω τῶν κύκλων τούτων δὲν ἔστεργον οἱ πολλῶν πλεῖστοι διάφορα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Systeme de la Nature τοῦ Ὀλβαχίου· διὸ καὶ πάνυ εὐφυῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἀληθείας ἐλέχθη περὶ τοῦ συστήματος τούτου, ὅτι ἐφανέρωσε τὸ μυστικὸν πάντων (le secret de tout le monde).

Ἡ δύναμις ἄρα τῆς ἐποχῆς εἶνε μεγάλη καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως αὕτη δυνατὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μεγίστων πνευμάτων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Εἴ πέρ τις δῆλον ὅτι καὶ ἄλλος ἐτόλμησεν ὁ Καρτέσιος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δυσχερестаτὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, νὰ ἀμφιβάλῃ μὲν δηλαδὴ περὶ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν βεβαιωτάτων τέως νομιζομένων ὑπὸ πάντων, νὰ παραλάβῃ δ' εἰς τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ὡς ἀληθὲς μόνον ὅ τι ἂν γνωσθῇ μετ' ἀνικητοῦ ἐναργείας ὡς βέβαιον καὶ μηδεμίαν μῆδამῶς ἀμφιβολίαν ἀπολεῖπον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι. Οὗτος εἶνε ὁ πρῶτιστος καὶ κυριώτατος κανὼν τῆς καρτεσιακῆς μεθόδου· καὶ γνωστὸν εἶνε πῶς φιλοσοφικῶς ἀμφιβάλλων περὶ πάντων ἐνόμισεν ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἴδρυσε σύστημα, ὃ περ ἔμελλε νὰ ἀποβῇ οἷον

τις *philosophia perennis*, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Τί τούτου ἡρωϊκώτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ; Καὶ ὅμως πόσον ἀπελείφθη τῆς ἰδανικῆς αὐτοῦ ταύτης βουλήσεως ὁ μέγας γαλάτης! Θέλων καὶ ἀποφασίσας νὰ μὴ φοβηθῆ μηδὲν τῶν μορμολυκειῶν τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, δὲν ἐξίσχυσε νὰ μείνῃ ἀθορύβητος πρὸς πάντα· διότι ἂν ἠδυνήθη ἄλλα τινὰ τούτων νὰ καταψήσῃ καὶ πραύνη, δεινῶς ὅμως συνεταράττετο ἀνὰ πᾶν βῆμα πρὸς τὴν θεάν τῆς μορμῶνος τῆς ἀγίας ἔδρας, ἀφ' ἧς αἱ προφυλάξεις αὐτοῦ «ἐξετρέποντο εἰς ὑπερβολὴν», ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Βοσσουέτος ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ. Πᾶς τις δὲ δύναται νὰ ἴδῃ τὸν φόβον τοῦτον ταρατάτοντα τοῦ φιλοσόφου τούτου τοὺς κύκλους καὶ κανόνας ἔν τε τῷ συστήματι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (ἴδε ἔκδ. Cousin VI. 239 καὶ 242). «Ὡστε οὐ μόνον δὲν συνέτριψε πάντα τὰ εἰδῶλα τοῦ Βάκωνος ὁ Καρτέσιος ἀλλὰ καὶ πεσὼν προσεκίνησε τὸ μέγα τῆς παποκρατίας εἰδῶλον, τὸ βακῶνειον *idolum theatri*. Τοιαύτη ἡ δύναμις τῆς ἐποχῆς. Εἶνε λίαν ἀληθῶς ἀμφίβολον, ἂν τις ἠδυνήθη νὰ ὑπερκύψῃ τῆς πνευματικῆς τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀτμοσφίρας οὕτως, ὥστε νὰ μὴ εἰσπνέῃ πλέον, οὕτως εἰπεῖν, παντάπασι τὸν ἀέρα αὐτῆς. Ἴσως ἐξω τούτου οὐδ' ὑπάρχει ζωὴ· διὸ καὶ μέχρι τοσοῦτου πολλῆς ἔχεται τῆς ἀληθείας τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐγγέλου λεχθέν, ὅτι «οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἑαυτοῦ χρόνων, ὡς οὐδὲ τοῦ ἑαυτοῦ δέρματος» (*Geschichte der Philosophie I, 69*). Καὶ αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ Καντίου οἱ λόγοι, ὅτι «ἤλθε μετὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ κατὰ ἑκατὸν ἔτη προώρως» δὲν πρέπει οὔτε νὰ νοηθῆ, οὔτε νὰ πιστευθῆ κατὰ γράμμα· διότι πλὴν ἄλλων ἡ κριτικὴ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τῆς Κοινοσβέργης δὲν εἶνέ τι παντάπασι ἀλλότριον τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλαχῶς παρεσκευάσθη ὑπὸ τε τοῦ ἄλλου τότε βίου καὶ τῆς προτέρας φιλοσοφίας καθόλου καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Λοκκίου, Λεϊβνιτίου καὶ Οὐμού.

Ὅπως πᾶσα καθόλου ἐποχὴ ἔχει ἴδιόν τινα ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπιδρᾶ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν, οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι. Τοὺς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνους δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις οὐχὶ ἀπροςφυῶς χρόνους, ὧν ἄρχουσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, αἵτινες διὰ τῶν καταπληκτικῶν αὐτῶν ἐξαγομένων καὶ

διδαγμάτων τοὺς μὲν ἐκπλήττουσιν, ἄλλων δὲ δεσπόζουσι, πάντας ὅμως τοὺς ἐπιστήμονας ἐπηρεάζουσιν. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὀρισηθῆ, οὕτως εἰπεῖν, ἀσφαλῶς τανῦν ὡς τὸ ζῶον ἐκεῖνο, ὃ περ ὀδοιπορεῖ μὲν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, γράφει δὲ διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ ζωγραφεῖ διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος! «Ὡστε ἂν εἰς νέον τινα Πλάτωνα παρίστατο νὰ διαστείλῃ οὕτω τὸν ἄνθρωπον τῶν ἄλλων ζώων, δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλος τις Διογένης νὰ σκώψῃ ταύτην τὴν διάκρισιν· διότι τὸ προνόμιον τοῦτο ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνος» καὶ ὅμως ὀφείλει αὐτὸ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὅπου δὴ ποτε σχεδὸν καὶ ἂν στραφῆ ὁ φυσιοδίφης ἐξαναγκάζει τὴν φύσιν νὰ φανερώσῃ καταπληκτικὰ μυστήρια· πανταχοῦ σχεδὸν ἐπιδαψιλεύονται τὴν ἑαυτῶν εὐλογίαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι εἰς τὸν ἄνθρωπον, αἵτινες ἀπέδειξαν ἐναργῆ ἀλήθειαν τοὺς λόγους τοῦ ἄγγλου φιλοσόφου, ὅτι τὸ ἐπίστασθαι εἶνε δύνασθαι. Ἄλλ' ἢ ἀληθῶς θαυμασία αὕτη ἐπίδοσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔμελλεν ἀναντιρρήτως νὰ ἐκδηλώσῃ πολλὴν τὴν ἰσχὺν καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐφ' ἣν ἄρα οἱ φυσιοδιφοῦντες ἤρξαντο νῦν νὰ ρίπτωσι καταφρονήσεως βλέμμα. Καὶ τί εἶχεν αὕτη τόσον ὀφθαλμοφανὲς νὰ ἐπιδείξῃ, δυνάμενον νὰ συγκριθῆ πρὸς τὰ ἡράκλεια ἄθλα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅπου τοῦναντίον μάλιστα μεγάλη μοῖρα τῆς κλασικῆς φιλοσοφίας τῆς ἑκατονταετηρίδος ἡμῶν κατηγορήθη ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν οὐ μόνον ὡς ἀνωφελής, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην; «Οἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καντίου φιλοσοφήσαντες, λέγει μετὰ χολῆς τινος εἰς τῶν διαπρεπεστάτων γεωλόγων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ von Gotta, ἴσως ἐβλαψαν μᾶλλον, ἢ ὠφέλησαν τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας· οὐδεμίαν δ' ἀνακάλυψιν παρεσκεύασαν, οὐδ' αὐτὴν τοῦλάχιστον τὴν γενικὴν περὶ φύσεως διδασκαλίαν προήγαγόν πως. Τοῦτο καθεῖλε προδήλως πᾶν ἀξίωμα τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας παρὰ τοῖς φυσιοδίφαις καὶ εἶνε φανερόν, ὅτι πολλοὶ τῶν φιλοσόφων συνετέλεσαν εἰς τοῦτο». (Die Geologie der Gegenwart 1878 σελ. 360). Δυστυχῶς τὸ τελευταῖον τῆς κατηγορίας ταύτης ἄρθρον εἶνε ἀληθές, οὐδὲ δύναται τις εὐλόγως νὰ μὴ ὀμολογήσῃ, ὅτι μάλιστα τὰ τρία μέγιστα τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἰδανίζοντα φιλοσοφήματα ἐν

Γερμανία, τὸ τοῦ Φιχτίου, Σχελλίγγιου καὶ Ἐγέλου, εἶνε ἄξια τοῦ πλείστου ταύτης τῆς κατηγορίας. Διότι πρῶτον μὲν δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀγερωχία καὶ ὑπ' αὐτῶν καταφρόνησις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῶν μεθόδου· καὶ ὁ μὲν Φιχτίος ἀπεφαίνετο, ἐπὶ παραδείγματος, ὅτι ἡ «Ἐπιστημολογία» (*Wissenschaftslehre*) αὐτοῦ δὲν φροντίζει παντάπασι τῆς ἐμπειρίας, ὡς ἀναγκαίως ἀληθεύουσα καὶ ἂν μηδεμίᾳ παντάπασιν ὑπῆρχεν ἐμπειρία (*Grundriss des Eigenthümlichen der Wissenschaftslehre* § 1)· ὁ δὲ Σχελλίγγιος ἐτόλμησε νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν ἐπιστήμην τῶν φυσιοδιπῶν «ὀργανωμένην ἀμάθειαν» (*organisirte Unwissenheit*) καὶ τὴν τάσιν αὐτῶν *Obscurantismus*, αὐτοὺς δὲ μωροὺς (*halbköpfe*), διατεινόμενος, ὅτι τὴν μὲν φιλοσοφίαν διέφθειρεν ὁ Βάκων, τὴν δὲ φυσικὴν ὁ Βόυλος καὶ Νεύτων (*WW. I. Abtheil. I. 464. II, 70. IV 548*). Ἐπειτα ἐπιχειρήσαντες αὐτοὶ νὰ κατασκευάσωσι τὰ τῆς φύσεως ἐκ τῶν προτέρων (*a priori*), κατεσπάσθησαν παραδόξως εἰς ἀλλόκοτόν τινα κενολογίαν, ὁ μὲν Σχελλίγγιος οἷον ἀποφαιβάζων ὅτι, φέρ' εἰπεῖν, τὸ μὲν φυτὸν ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀνθρακικὸν πόλον, τὸ δὲ ζῶον τὸν ἄζωτικόν, ὄντα ἄρα ἐκεῖνο μὲν νότιον, βόρειον δὲ τοῦτο (*Darstellung meines Systems* σελ. 151)· ὁ δ' Ἐγγελος πάλιν ἰσχυριζόμενος, ὅτι μόνον ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι κρατεῖ σύστημα λογικότητος, ὡς ὄντων τῶν ἄλλων ἄστρον φυλῶν *φωτοβολήσεων* (*Lichtausschläge*), ἀφηρημένων *φωτεινῶν σημείων*· ὅτι ὤσις, θλίψις, ἀντίστασις, τριβή, ἔλξις καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, δὲν προσήκουσιν εἰς τὴν ὕλην τῶν οὐρανίων σωμάτων (*Encyclop. II, 92. 461. Naturphilos* § 269). Τούτων οὕτως ἐχόντων, δύο ἄρα πρόκεινται αἷτια κυριώτατα τῆς νῦν λαμπρᾶς ἐπικρατήσεως καὶ τιμῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πρῶτον μὲν ἡ μεγάλη τούτων προκοπή, δεύτερον δὲ κατ' ἀντίδρασιν ἡ μεγάλη πρὸς αὐτὰς καταφρόνησις παρὰ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαγάγῃ ἀντίρροπὸν τι ἀφ' ἑαυτῆς. Οὕτω λοιπὸν σφριγῶσαι καὶ προκόπτουσαι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἤρξαντο, ὡς ἀρτίως εἶπον, νὰ ἐπιδρῶσι διὰ τε τῶν διδασκαλιῶν καὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν ἐπὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας, οἵτινες

συνεῖδον κατ' ὀλίγον ἐπὶ τέλους, ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ζήσωσιν ἄνευ τῶν ἐπιστημῶν τούτων· διὸ ἤρξαντο βαθμηδὸν αἱ διδασκαλῖαι καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῶν νὰ μεταφέρωνται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τέως παντάπασιν ἄβαστα εἰς αὐτάς τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀσύλου. Καὶ ἐπετετέλεσθη ἀληθῶς μεγάλη τῶν πραγμάτων ἐν τούτῳ μετατροπή! Ἵνα δὲ κατιδῆ τις ταύτην ραδίως ἀρκεῖ νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ χάσμα, ὅπερ χωρίζει τοὺς ὀλίγῳ προτέρους ἡμῶν χρόνους καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς· διότι τότε μὲν ἡ μεταγωγὴ τῆς φυσιολογικῆς μεθόδου ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν ἀπεκηρύσσεται, ὡς ἀπαισία τις «μόλυνσις» ταύτης· νῦν δὲ τὰ ἔργα τοῦ Weber, Fechner, Wundt καὶ ἄλλων ἐδημιούργησαν τὴν νεαρὰν «φυσιολογικὴν ψυχολογίαν» καὶ φιλόσοφοί τινες (Windellband) μάλιστα ἀξιούσι νὰ ἀποσχισθῆ σχεδὸν παντάπασιν ἀπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπαγγέλματος ἢ διδασκαλίαι τῆς ψυχολογίας, ὅπως ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας ἢ πολιτικῆ οἰκονομία, καὶ νὰ ἀνατεθῆ εἰς φυσιολογικῶς ἐμπείρους ψυχολόγους, ἢ ψυχολογικῶς ἐμπείρους φυσιολόγους. Πλὴν οὐ μόνον ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν αἰσθητικὴν ἐπάγουσι νῦν ἀσμενέστατα τὴν φυσιολογικὴν μέθοδον, γνωστὰ δ' εἶνε αἱ περὶ ταύτην πλείστου λόγου ἄξια σπουδαὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πειραματικῆς αἰσθητικῆς, Fechner, Helmholtz, Brücke καὶ ἄλλων· γνωστὰ δ' εἶνε καὶ αἱ διὰ τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθήσεων νέαι κατασκευασθεῖσαι ὁδοὶ ἐν ἄλλῳ φιλοσοφικῷ μαθήματι, τῇ γνωσιολογίᾳ· προσέτι καὶ αὐτὴ ἡ καθόλου φιλοσοφικὴ μεθοδολογία προήχθη πολλῶ μᾶλλον κατὰ τὸν I. Σ. Μίλλιον (Mill) ὑπὸ τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἢ ὑπὸ τῆς κοινῆς λογικῆς τῶν σχολείων. Πάντα λοιπὸν τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα σημαντικώτατά τινα ἀπήλυσαν παρὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πλὴν τούτου ὅμως καὶ εἰς μερικωτέρων φιλοσοφικῶν προβλημάτων λύσιν πόσῃ δὲν συνεφόρησαν ὕλην αἱ ἐπιστῆμαι αὗται, ὅπου ἡ μὲν γεωλογία ἔδειξεν ἐν τοῖς σπλάγγνοις, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἡμετέρου πλανήτου τὰ θαυμάσια ἔχνη τῶν παρωχημένων χρόνων· ἡ δὲ παλαιοντολογία πειρᾶται, ταξινομοῦσα καὶ ἐρμηνεύουσα τὰ εὐρήματα αὐτῆς, νὰ ἀναγνώσῃ μυστηριώδεις τέως πο-

λιωτάτας προϊστορικές σελίδας ἀνθρώπων τε καὶ ζώων καὶ φυτῶν ἢ δὲ μηχανικὴ περὶ θερμότητος θεωρία ἤνοιξεν εἰς τοῦ ἐπιστήμονος τὸν νοῦν τὰς πύλας ἀπωτάτου μέλλοντος· ἢ δ' ἀστρονομία κατέστησε προσίτας εἰς τοὺς ἀκριβεστάτους τῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν χώρας, ἃς καὶ αὐτὴ ἢ φαντασία δὲν θά ἠδύνατο ἄνευ ἰλίγγου νὰ περιπολήσῃ· ἐν ᾧ δὲ τοσαῦτα ἐντεῦθεν πορίζονται οἱ φιλοσοφοῦντες διδάγματα, ἢ μὲν φυσικὴ ἴδρυσε γέφυραν μεταξὺ ἤλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ καὶ φωτὸς καὶ θερμότητος, ἢ δὲ χημεία ἀνήγαγε τὰ 4 στοιχεῖα τῆς ἀφελοῦς ἀρχαιότητος εἰς 65, ἢ δὲ φασματανάλυσις εἰςῆλθε μετ' ἀπιστεύτου ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἔρευαν τῶν συστατικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν μεγακόσμων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου ὕλης. Ἐκ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ὧν εἶχέ τις νὰ εἴπῃ, ἀρκοῦμενος ἐνταῦθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ταῦτα ὑπομιμνήσκω ὑμᾶς πόσον πολυτιμον ἀγαθὸν καὶ προσφιλὲς χρῆμα ἔμελλε νὰ φανῇ εἰς τοὺς φιλοσοφοῦντας αὕτη ἢ παντοδαπὴ καὶ σπουδαιοτάτη τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπικουρία. Δυστυχῶς ὅμως τὰ γαθὰ ταῦτα δὲν προσῆλθον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἄμικτα παντὸς κακοῦ. Διότι αὕτη ἤχθη πολλαχῶς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη οὐχὶ εἰς ἀντίποινά τινα τῆς πρῶην πρὸς αὐτὰς καταφρονήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ εἰς θάνατον! Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀξιοῦσι νῦν διὰ πολλῶν αὐτῶν ἀντιπροσώπων, ὅτι εἰς αὐτὰς ἀπόκειται ἢ λύσις τῶν αἰωνίων προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας, ἣτις οὐδὲν ἔπραξεν ἄλλο, ἢ ἀνεδραμάτισε τὸν μῦθον τοῦ Σισύφου. Τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς ρεεῖ σφόδρα ἐπίφορον εἰς τοιαύτας ἀξιώσεις· αἱ δὲ πρὸς ταῦτ' ἐναντιώσεις ἀνδρῶν τινων εἶνε οἷον ἀνάπλους πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ σφοδροῦ ρεύματος. Ἐκ τῆς ἐρειπιώδους μὲν καταστάσεως τοῦ πλείστου τῶν μεγάλων φιλοσοφημάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, τῆς μεγάλης δ' ἐπίδοσεως τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς πολλῆς ὕλης ἦν αὗται πολλαχόθεν συνεσώρευσαν, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἢ νῦν κατάστασις τῆς φιλοσοφίας εἶνε πρὸ πάντων μεταβατικὴ τις, προπαρασκευάζουσα ἔτι τὴν ἀνέγερσιν νέου περιεκτικοῦ φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἰ καὶ πλούσιον ἤδη ὑλικὸν

συνεφορήθη, οὐχ ἤττον οὔτε αὐτὸ τοῦτο εἶνε ἐπαρκές, οὔτε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον διετυπώθη. Τὸ ὅλον ἔργον ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν μεθ' ἡμᾶς γενεάν, ἥτις θὰ εἶνε εὐδαίμων, ἂν δυνηθῆ νὰ διεκφύγη σοφῶς ἐξ ἴσου τὰς ἐπικινδύνους ἀκρότητας, τὴν τε Σκύλλαν τῆς ἀκρατοῦς καὶ κούφου θεωριομανίας καὶ τὴν Χάρυβδιν τοῦ ὑπεράγαν μεγαλαύχου ἐμπειρισμοῦ.

Τὰ περὶ ἐποχῆς ἄχρι τοῦδε εἰρημένα διδάσκουσιν ἡμᾶς ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστης ἐποχῆς ἀπεικονίζεται πρῶτιστα μὲν πάντων ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις ταύτης, διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐποχῆς τινος ἐξαρτᾶται οὐκ ὀλίγον καὶ ἐπηρεάζεται παντοδαπῶς ὑπὸ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἄρα οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκάστους ἐπιχειροῦντες νὰ φιλοσοφήσωσιν ὠθοῦνται ἄλλοτε πρὸς ἄλλην μᾶλλον φιλοσοφίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ τὴν ὠθησιν ταύτην ἐκάστοτε ἀσκοῦν πνεῦμα καλούμενον τῶν χρόνων. Τὰ πρακτικὰ συστήματα τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη περιόδου· ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, ἄρχουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος· ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῶν μετὰ Κάντιον χρόνων ἔστωσαν ὀλίγιστα τῶν πλείστων παραδειγμάτων ἅμα καὶ μαρτυρίων τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐποχῆς. Εἰ δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐπιβάλλει καθολικὴν τινα ὁμοιομορφίαν εἰς πάντα τὰ φιλοσοφήματα ἐποχῆς τινος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι τάσεις, ὡς ρυακία τινα παρὰ τὸν κύριον ποταμόν, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅσα συμβαίνουσιν ἐκ συναιτίων ρυθμιστικῶν ἀλλήλων καὶ ἀποκλιῶν. Αἱ πλεῖσαι ἐπισημαίονται τὴν παρουσίαν καὶ ἀποτελέσματα τοιούτων συναιτίων. Διότι ἡ μὲν μηχανικὴ, φέρ' εἰπεῖν, γινώσκει τὴν παρουσίαν ἀποκλιῶν δυνάμεων, συγχωνευομένων εἰς ἓν ἀποτέλεσμα, οἷα εἶνε ἡ προκύπτουσα κίνησις ἐν τῷ παραλληλογράμμῳ τῶν δυνάμεων· ἡ δὲ μετεωρολογία τὰς ἰσοθέρμους γραμμὰς, ἐνούσας ἀνίσως πόρρω τοῦ ἰσημερινοῦ κειμένους τόπους, ὡς ἴσην ἔχοντας μέσση ἐνιαύσιον θερμοκρασίαν, ἐν ᾗ ἡ αὐτὴ πάλιν διδάσκει, ὅτι οἱ βορειότες

ρον κείμενοι τόποι εἶνε καὶ ἀναλόγως ψυχρότεροι. Διδάσκουσι δὲ τὰ παραδείγματα ταῦτα σαφῶς, ὅτι πολλάκις τὴν ἐνέργειαν μιᾶς αἰτίας ρυθμίζει, ἢ καὶ ὕλως ἐξουδετεροῖ, ὡς λέγουσιν, ἄλλη τις ἐπερχομένη ὅπως δὲ γενικῶς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ, ὅταν ἐντὸς τῆς συμφώνου πρὸς αὐτὴν κυρίας φιλοσοφίας τῶν χρόνων ἐπιφαίνωνται καὶ ἄλλα ἐν πολλοῖς ἀποκλίνοντα αὐτῆς φιλοσοφήματα, τὸν λόγον τούτου πρέπει νὰ ζητήσωμεν εἰς ἄλλα συναίτια ἀντιθέτως ἐνεργοῦντα πολλάκις πρὸς τὴν ἐποχὴν. Ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν ἐνὸς τῶν διαφόρων τούτων τῆς ἐποχῆς αἰτίων τῆς γενέσεως φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας μεταβαίνα νῦν. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ.

Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ σημερινὴ κατάστασις, χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρχαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια.

Ἐν προεκδοθέντι τεύχει τοῦ Ἀθηναίου ἀνηγγείλαμεν, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία ἀπεφάσισε ν' ἀνορθώσῃ τὸν ἐν Χαίρωνεϊα λέοντα, ἐκπληροῦσα οὕτω τὸν πόθον πάντων ὅσοι ἐπεσκέφθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν Χαίρωνεϊαν καὶ εἶδον ἐπὶ τῆς γῆς κατακείμενα τὰ μέλη τοῦ συμβόλου τούτου τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης*).

(*) Ἴδιαν μελέτην περὶ τοῦ λέοντος τούτου ἐξέδωκεν ὁ Welcker (ἐν τοῖς Monumenti ed annali dell' Instituto τῆς Ῥώμης τὸ 1856, ἐν ἀρχῇ), ἀφ' οὗ εἶδε ματαιωθείσαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ διὰ συνδρομῶν, ἣν συνέλαθε τὸ 1842 περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα, ὅτε παρσκευάσε διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανοῦ γλύπτου κ. Siegel καὶ σχεδίου

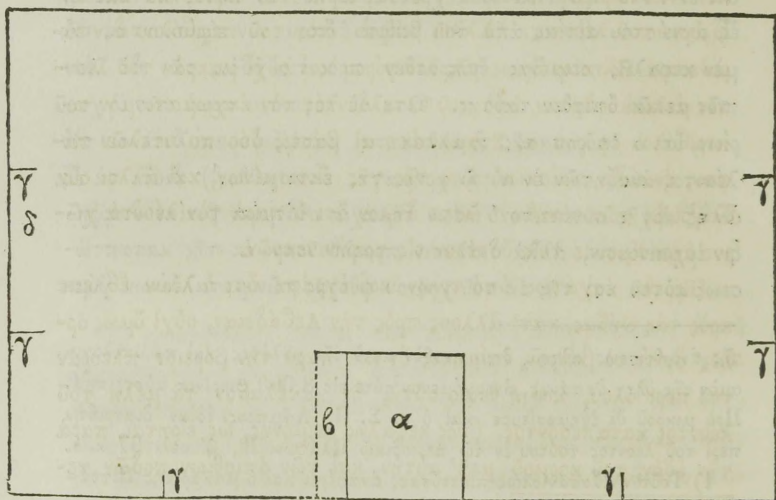
Μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ῥηθείσης εταιρίας, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων ταῦτα, καὶ γλύπται ἀπελθόντες ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Χαϊρώνειαν τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἐποίησαν τὰς δεούσας μελέτας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἀνευρόντες μετὰ μικρὰν ἀνασκαφὴν τὸ ἐκ κανονικῶν πωρίνων λίθων κρηπίδωμα τοῦ βάρθρου, ἐφ' οὗ ἴστατο ὁ λέων, κείμενον ἐν ἐπιπέδῳ παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Δεθαδεΐας εἰς Χαϊρώνειαν ἄγουσαν, καὶ μακρὰν τῆς πώλεως ταύτης περὶ τὰ πέντε τῆς ὥρας λεπτὰ, ὅπερ ἦτο κεκαλυμμένον εἰς βάθος γαλλικοῦ μέτρου ὑπὸ τὴν νῦν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἄνω σειραὶ τῶν λίθων τούτου ἐξέλιπον πρὸ πολλοῦ, ἄδηλον πόσον ὑψοῦται ἂν τῆς γῆς.

Εὐθὺς δὲ παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ κρηπιδώματος εὐρίσκονται τὰ μέλη τοῦ λέοντος κείμενα πλησίον ἀλλήλων, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν πλὴν τινων ἄλλων μικρῶν, δεικνύοντα τῷ θεατῇ ὅτι ἐν πολὺ προγενεστέροις χρόνοις, ἄγνωστον πότε, κατέπεσον ἐξ ἀγνώστου αἰτίας ἀπὸ τοῦ βάρθρου ὅπου νῦν εὐρίσκονται, τῆς μὲν κεφαλῆς κειμένης ἔμπροσθεν πρὸς τὴν ὁδὸν, τῶν δὲ λοιπῶν μελῶν ὀπισθεν ταύτης. Ὅσα δὲ λέγονται παρὰ τῶν ἐγγχωρίων, ὅτι ὁ Ἀθηναῖος ἢ ἄλλος τις κατέρριψε καὶ διέλυσε τὸν λέοντα, ἀναζητῶν ἐν αὐτῷ χρήματα, εἶναι μῦθος¹⁾· διότι τὰ ἐξ ὧν ἐξ ἀρχῆς συνέκειτο ὁ λέων τεμάχια οὐδεμίαν βιαιάν διάρρηξιν ἐμφαίνουσιν, ἀλλὰ διάλυσιν προελθοῦσαν ἐκ τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου φθορᾶς τῶν μεταλλίνων γόμ-

τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ, δημοσιευθὲν μετὰ τῆς μελέτης, καὶ προϋπολογισμὸν τῆς ὅλης δαπάνης, ἀνερχόμενον τότε εἰς 8,000 φιορίνια αὐστριακά. Πρὸ μικροῦ δὲ ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος ἰδίαν διατριβὴν περὶ τοῦ λέοντος τούτου ἐν τῷ περιοδικῷ Πλάτωνι Β', β' σελ. 97 κ. ἐ.

1) Τοῦτον ἀδασανίστως πιστεύσας, ἀναφέρει καὶ ὁ μακαρίτης Πιττάκης τὸ 1837 ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι, σελ. 62, τοῦ δεκεμβρίου μηνός καὶ ὁ κ. Παγκαθῆς ἐν Ant. Hell. 1, 7, τὸ 1842. Οἱ ἀκριβέστερον ὅμως παρατηρήσαντες τὴν νῦν κατάστασιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος ἀποφαίνονται πάντες κατὰ βιαιᾶς διαρρήξεως αὐτοῦ. Βλ. τὰ κατωτέρω καὶ Bursian Geogr. von Griechenland 1, 206. Πιθανωτέρα αἰτία τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ εἶναι οἱ σεισμοί, ὅφ' ὧν πολλάκις ἔπαθεν ἡ Βοιωτία, καὶ ἐπ' ἐσχάτων οὐκ ὀλίγον.

φων, δι' ὧν συνεδέοντο ἐξ ἀρχῆς αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ εἶναι καὶ μεγάλα καὶ λίαν βαρέα, ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε τόνων ἕκαστον, δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ μετακινῶνται, ἀλλ' ἔμεινον ὅπου κατέπεσον, καλυφθέντα κατὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ χώματος, ὃ ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ παραρρέων χεῖμαρρος, ὅστις ἐν προγενεστέροις χρόνοις φαίνεται ὅτι ἔρρεεν διὰ τοῦ περιβόλου τοῦ λέοντος, ὡς ἔδειξεν ἡ πρὸ μικροῦ γενομένη ἀνασκαφή· διὸ ἦσαν ταῦτα ἀφανῆ τοῖς ἀρχαιοτέροις περιηγηταῖς μέχρι τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἀρχομένου. Ἐκ τῆς περὶ τὴν βάσιν τοῦ λέοντος γενομένης ἀνασκαφῆς ἐδηλώθη ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τῆς ἐνταῦθα γῆς καλύπτει χῶμα νέον πλέον μέτρου γαλλικοῦ, καὶ ὅτι ὀπισθεν ταύτης ὑπῆρχε περίβολος τετράπλευρος ὀρθογώνιος, οὗ σώζονται καὶ οἱ τέσσαρες τοῖχοι, περικλείοντες χῶρον οὐ μικρὸν, ὡς δεικνύει τὸ ξυλογράφημα τοῦτο, οὗ τὸ μὲν κρηπίδωμα α εἶναι ἐκ πώρου,



ἔχον μῆκος 5,50 γαλ. μ. πλάτος 4,40 καὶ ὕψος 2,20, καὶ τὴν β πλευρὰν κατεστραμμένην, οἱ δὲ τοῖχοι τοῦ περιβόλου εἰσὶν ὡς αὐτως ἐκ πώρου, ἔχοντος μῆκος 24 μ., πλάτος 15 καὶ ὕψος 2 ἕως 2,20, καὶ ἐξ ἀντηρίδας γγγγγγ ἐσωτερικῶς ἐν δὲ τῇ θέσει δ εὐρέθησαν τέσσαρες νεκροί.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν τοίχων τούτων τοῦ περιβόλου παρέσχεν ὑπόνοιαν, ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἴσως ἐτάφησαν τὰ ὀστᾶ καὶ ἡ τέφρα τῶν ἐν Χαιρωνεῖα πεσόντων. Ὅθεν ἐδέησε νὰ ἐκκενωθῇ πᾶς ὁ περιβόλος, τῶν μελῶν τοῦ λέοντος ἐκτοπιζομένων καὶ τοῦ χώματος ἐκβαλλομένου, Ἐτυχῶς ὅμως μετὰ οὐ μικρὰν δαπάνην¹⁾ ἔνεκα τῆς ἐργασίας ταύτης οὔτε ὀστᾶ οὔτε τέφρα οὔτε ἄλλο τι ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου, εἰ μὴ τέσσαρες νεκροί, ἐκτάδην κείμενοι ἔσω τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου καὶ ἄνωθεν τοῦ πυθμένος αὐτοῦ περὶ τὸ μέτρον, καὶ παρ' αὐτοῖς κτερίσματα ὀλίγα τινὰ καὶ εὐτελεῖ ἀγγεῖα καὶ τρία εἰδώλια πῆλινα μετὰ χρωμάτων, παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἐν Τανάγρα ἀνευρισκόμενα. Τῶν νεκρῶν τούτων αἱ δύο κεφαλαὶ ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς μεσημβρίαν, αἱ δὲ δύο ἄλλαι πρὸς ἄρκτον· ἐπειδὴ δὲ εὐρέθησαν ἄνω τοῦ πυθμένος τοῦ περιβόλου περὶ τὸ μέτρον, δῆλον ὅτι ἐτάφησαν μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ περιβόλου καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ λέοντος. Ἄλλοι νεκροὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου δὲν εὐρέθησαν. Πλησίον ὅμως τῆς λεωφόρου καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ λέοντος ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκτελοῦντος τὸν ἐκχωματισμὸν τοῦ περιβόλου ἐφόρου κ. Σταματάκη αἱ βάσεις δύο πολυτελῶν τάφων, ἐν εἴδει ναίσκων ἄνω τῆς γῆς ἐκτισμένων, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν συνήθων· ὥστε δῆλον ὅτι ὁ παρὰ τὸν λέοντα χῶρος ἐχρησίμεισε τοῖς ὕστερον εἰς ταφὴν νεκρῶν.

Ἐρρέθη ἐσχάτως ὑπὸ τινων καὶ ἐγράφη ὅτι ὁ λέων ἔβλεπε πρὸς τὰς Θήβας, κατ' ἄλλους πρὸς τὴν Δεβάδειαν, οὐχὶ ὅμως ὀρθῶς· διότι τὸ βᾶθρον, ἐπίμηκες ὃν καὶ παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ περιβόλου, καὶ ἡ θέσις αὐτῆ, ἦν κατέλαβον τὰ μέλη τοῦ λέοντος καταπεσόντος, (τῆς κεφαλῆς κειμένης, ὡς εἴρηται, παρὰ τὴν ὁδὸν, τοῦ κορμοῦ μετ' αὐτὴν καὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν τε-

1) Διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ περιβόλου καὶ ἄλλας τινὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας ἐδαπάνησεν ἡ ἐταιρία περὶ τὰς ἐπτακισχιλίας δραχμάς. Σημειοῦμεν τοῦτο εἰς γνῶσιν τῶν περιηγητῶν ἐκεῖνων, οἵτινες ἐνόμιζον τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ λέοντος ὀλίγων λιρῶν ἔργον, καὶ διὰ τοῦτο ἐμέμφοτο ἡμᾶς, ὡς ὁ ἄγγλος Mahaffy, εἰς ὃν εἶπον τὰ δέοντα τὸ 1875 ἐν Ἀθηναίου τόμ. 4, σελ. 303. Κατὰ νεωτέρους ὑπολογισμοὺς ἡ δαπάνη πᾶσα θέλει ὑπερβῆ τὰς διςχιλίας λίρας.

λευταίων), δεικνύουσιν ὅτι ὁ λέων μόνον πρὸς βορρᾶν ἀπέβλεπε καὶ οὐχὶ πρὸς νότον οὐδὲ πρὸς ἀνατολάς· διότι πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος ὑψοῦται σειρά γηλόφων, ἀποκλείουσα τὴν θέαν τῶν τε Θηβῶν καὶ τῆς Λεβαδείας. Πρὸς βορρᾶν δὲ ἐκτείνεται ἡ τοῦ Κηφισοῦ πεδιάς, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Ἐλατείας εἰσβαλὼν ὁ Φίλιππος ἐστρατοπέδευεν οὐ μακρὰν τῆς Χαιρωνείας, ὅπου πρὸ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν εἴδει θεάτρου ἐκατέρωθεν ὑψουμένων γηλόφων εἶχον παραταχθῆ κατὰ τὸν Πλούταρχον οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες οὕτω τὰ ὀπίσθια ἐξησφαλισμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λέων κεῖται ἐν τῷ στομίῳ τῆς μικρᾶς πεδιάδος, ἣν ἐξασφαλίζουσιν οἱ ῥηθέντες γήλοφοι, πιθανὸν νὰ ἠττήθησαν ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ὁ λέων ἴσταται, παρατεταγμένοι ὄντες ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολάς καταρρέοντος χειμάρρου, Ντοριζοῦ νῦν καλουμένου, ὃν ὁ Πλούταρχος ποτάμιον καλεῖ, ὃ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔρρεε καὶ πρότερον μὲν Θερμῶδων ἐκαλεῖτο, ὕστερον δὲ, μὴ σωζομένου τοῦ ὀνόματος τούτου, εἰκάζον οἱ Χαιρωνεῖς ὅτι ὁ ἐπ' αὐτῶν Αἴμων ἦτο ὁ ἄλλοτε Θερμῶδων, μετονομασθεὶς Αἴμων ἀπὸ τοῦ εἰς αὐτὸν πολλοῦ ῥέυσαντος αἵματος ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν ἀγωνισαμένων¹⁾.

Ἐκ τούτου νομιζομεν ὀρίζεται ἰκανῶς ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου θέσις, οὔσα ἡ τοῦ λέοντος, βλέποντος βλοσυρῶς καὶ θαρράλως, ὡς ἐκ τοῦ λίθου τεκμαιρόμεθα, πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς τοῦ Κηφισοῦ πεδιάδος προσερχομένους κατὰ τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνας. Τοῦτο δὲ πορίζομεθα καὶ ἐξ ἑτέρας τοῦ Πλουτάρχου²⁾ μαρ-

1) Πλουτ. Δημοσθ. 19. «Τὸν δὲ Θερμῶδοντα φασὶν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ ποτάμιον μικρὸν εἰς τὸν Κηφισὸν ἐμβάλλον. Ἡμεῖς δὲ (οἱ Χαιρωνεῖς) νῦν μὲν οὐδὲν ἴσμεν οὕτω τῶν βευμάτων ὀνομαζόμενον, εἰκάζομεν δὲ, τὸν καλούμενον Αἴμωνα Θερμῶδοντα λέγεσθαι τότε· καὶ παραρρεῖ παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὅπου κατεστρατοπέδευσαν οἱ Ἕλληνες· καὶ τεκμαιρόμεθα, τῆς μάχης γενομένης, αἵματος ἐμπλησθέντα καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, ταύτῃ διαλλάξαι τὴν προσηγορίαν».

2) Ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρ. 9. «Ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρῶν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων. Ἐτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη ὀρυς, πρὸς ἣ τότε κατεσκήνωσε, καὶ τὸ πολυάν-

τυρίας ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν δρυς, ἂλ' Ἀλεξάνδρου καλουμένη, ἧς πλησίον κατεσκήνωσεν οὗτος καὶ οὐ μακρὰν αὐτῆς ὑπῆρχε τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κηφισὸς ῥέει βορειοανατολικῶς τῆς Χαιρωνείας περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ ταύτης μακρὰν, δῆλον ὅτι ἡ τοῦ στρατοῦ τοῦ Φιλίππου θέσις ἦτο ἀπέναντι τῆς Χαιρωνείας, ὅπου ἴσταται ὁ λέων, καὶ ὅτι ἐν τῷ χώρῳ οὗτος ἴδρυται ἔπεσον πιθανῶς οἱ πλείονες τῶν κατὰ Φιλίππου ἀντιταχθέντων Βοιωτῶν καὶ λοιπῶν Ἑλλήνων. Οὕτω καὶ ὁ ἐν Θερμοπύλαις λέων ἴδρυτο¹⁾ ἐν τῷ τόπῳ ἔπεσον οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα.

Οἱ ἀρχαιότεροι περιηγηταὶ οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ τοῦ λέοντος τούτου, καθὰ ὁ Welcker λέγει, ἡ διότι δὲν εἶδον αὐτὸν, μὴ ἔλθόντες εἰς Χαιρώνειαν, ἢ μᾶλλον διότι ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν κεκαλυμμένος καὶ διὰ τοῦτο ἀφανής. Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος²⁾, ἐκδούς τὴν γεωγραφίαν αὐτοῦ τὸ 1728, λόγον ποιούμενος περὶ Χαιρωνείας, ἀναγράφει ὅσας ἐκεῖ εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν ἐπιγραφάς* ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἦλθεν εἰς Χαιρώνειαν* οὐδὲν ὅμως προσθέτει περὶ ὑπάρξεως λέοντος. Ὁ ἄγγλος Dodwell, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1801 καὶ ὁ Clarke οὐδὲν ὡσαύτως περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, οὐδὲ ὁ D. Holland, ἰατρός τοῦ Ἀληπασᾶ, περιελθὼν τὸ 1812—13 τὴν Ἑλλάδα, εἶδε τὸν λέοντα* διὸ ἐκφράζει τὴν λύπην του καὶ εὐχεται ἄλλος περιηγητὴς νὰ ἐκχώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς³⁾.

δριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν.» Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἀπέναντι καὶ ἴσως οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ λέοντος κεῖται τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον, οὐ ὅμως οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐρείπιον ἢ ἄλλο τι δειγμα νῦν σώζεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Ἰμβραῖμαγᾶ ὑψοῦται μέγας γήλοφος (tumulus) τεχνητός, ἀποπτος ἀπὸ τῆς Χαιρωνείας καὶ τοῦ λέοντος, καὶ περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπ' αὐτοῦ ἀπέχων. Ὁ γήλοφος ἡ τύμβος οὗτος ἴσως εἶναι αὐτὸ τὸ πολυάνδριον τῶν Μακεδόνων.

1) Ἡροδ. 7, 228.

2) Ἐν τῷ 6' τόμῳ, σελ. 333 τῆς ὑπὸ Γαζῆ 6' ἐκδόσεως τῆς γεωγραφίας αὐτοῦ.

3) Κατὰ Welcker εἶχεν ὑπ' ὄψιν ταῦτα λέγων τὸν Βύρωνα, ὅστις

Πρῶτος κατὰ Welcher ὁ J. Crawford, ἐνεργήσας ἀνασκαφὴν τὸ 1818, ἰουνίου 3, εὔρε τεμάχια τοῦ λέοντος, ἃ πάλιν ἐκάλυψε κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ δημοσιευθέντα ἐκ τῶν χειρογράφων του¹⁾. "Ἀν ἀληθῶς ἐχώσθησαν πάλιν τὰ τοῦ λέοντος μέλη, καὶ ἂν ἔμειναν κεχωσμένα ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ τίς πάλιν ἀνέσκαψεν ταῦτα καὶ πότε, ἄδηλον. Δῆλον δὲ ὅτι πρὸ τοῦ 1837 ἦσαν πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς καταφανῆ διότι ὁ ἡμέτερος Πιττάκης, περιγράφων²⁾ τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σωζόμενας ἀρχαιοτήτας τὸ 1837, λέγει, ὅτι «εἰς τὸ Πολυάνδριον τῶν Θηβαίων ἐν Χαίρωνεῖα σώζεται τὸ κολοσσαῖον ἄγαλμα τοῦ λέοντος, τετμημένον τώρα εἰς ἑνέα τμήματα». Τῇ εἰσηγήσει δὲ τούτου ἀπεφάσισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία τὸ γ' ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἔτος, ἦτοι τὸ 1840, νὰ ἀνεγείρῃ τὸν λέοντα, συναρμύζουσα τὰ τμήματα αὐτοῦ. Καὶ «πρὸς ἀνέγερσιν αὐτοῦ προπαρασκευαστικαὶ ἔργασίαι ἐγένοντο (ὡς ὁ γραμματεὺς τῆς ἐταιρίας ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἔτους τούτου³⁾ λέγει) τὰ σωζόμενα τμήματα αὐτοῦ «κατεμετρήθησαν ἐπιμελῶς καὶ σχέδιον συνετάχθη· ἀλλὰ τὸ νάνεπαρκὲς τῶν πόρων τῆς ἐταιρίας ἐμπόδισε τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου».

Ἀκριβεστέρας περὶ τοῦ λέοντος εἰδήσεις παρέχει ἡμῖν ὁ γερμανὸς Οὐλερίχως, καθηγητῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1837—43, ὅστις περιελθὼν τὸ 1838 τὴν Βοιωτίαν, ἐξέδωκε τὸ 1840 τὴν περιήγησίν του, ἐνθα λέγει⁴⁾:

διανοεῖτο ν' ἀνασκάψῃ καὶ συνθεσῇ καὶ ἀνιδρύσῃ αὐτὸν ἐν ᾧ τόπῳ ἔμελλε νὰ συνεδριάξῃ τὸ νέον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον τῶν ἀναγεννηθέντων Πανελλήνων.

1) Ὁ Siebelis, ἐκδοὺς τὸν Πausanίαν τὸ 1822—27, λέγει ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς βιβλίον 9, 40, 5, ὅτι "Ἀγγλοι τὸ 1818 ἀνεκάλυψαν τὸν λέοντα ἐν Χαίρωνεῖα, ὃν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ βῆρος του νὰ μετακινήσωσιν ἐκάλυψαν πάλιν ὑπὸ τὴν γῆν.

Ὁ δὲ Μουστοξύδης ἐν Αἰγιναίᾳ, σελ. 429, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν Βενετίᾳ λεόντων, λέγει ἐν τέλει τῆς διατριβῆς του ὅτι ὁ ἐν Χαίρωνεῖα λέων ἀνεκαλύφθη τὸ 1820.

2) Ἐν ἀρχ. ἐφημ. 1837. δεκεμβρ. σελ. 62.

3) Ἐν σελ. 88 τῆς β' ἐκδόσεως τούτων.

4) Ἐν α' τόμῳ, σελ. 459. Συγχρόνως τῷ Οὐλερίχῳ καὶ ὁ γερμανὸς

«Πρό τινων ἐτῶν ἀνεκαλύφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ λέοντος, τοῦ ἐγεθέντος ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πρὸς Φίλιππον πεσόντων Ἑλλήνων. . . . Τὸ κολοσσαῖον τοῦτο τεχνουργημα καταπεσὸν οὐ μόνον διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν ἀρχῆθεν συνίστατο μέλη, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐν μέρει ἐθραύσθησαν. Ἡ καταστροφὴ ὅμως δὲν εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται τὸ μνημεῖον ν' ἀνιδρυθῆ ἐκ νέου τέλειον. Ἐκ προμελέτης καταστροφῆ εἰς οὐδὲν τῶν μελῶν αὐτοῦ ἐμφαίνεται, ὥστε τὸ βάρος τοῦ μεγάλου ὄγκου προεκάλεσε τὴν κλίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μὴ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τούτου τὴν κατάρπτωσιν. Ὡς ἐκ τῶν μελῶν γίνεται δῆλον, ὁ λέων ἐδράζετο ἐπὶ τῶν ὀπισθίων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἰστάμενος ἀνύφονεν ὀρθίαν καὶ ἀγέρωχον τὴν κεφαλὴν του».

Ὁ ὀξύνους γερμανὸς διέκρινεν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τεμαχίων τοῦ λέοντος, ὅτι ἀνθρωπίνη βιαία τούτου διάλυσις οὐδέποτε ἐγένετο, ἀλλ' ὅτι τὸ μνημεῖον ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους¹⁾ καὶ τῆς μὴ στερεᾶς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς βάσεως αὐτοῦ κατέπεσεν ἐν προγενεστέροις χρόνοις ἄνευ πολλῆς τῶν τεμαχίων του βλάβης, ὥστε εὐκολος ἐφάνη αὐτῷ ἡ σύνθεσις καὶ ἐκ νέου ἀνίδρυσις αὐτοῦ.

Αἱ δὲ σωζόμεναι τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαι περὶ τοῦ μνημείου τούτου εἰσὶν ἡ τοῦ Στράβωνος, λέγοντος²⁾ ἐν πολλῇ ἀοριστία³⁾

α Χαιρώνεια ἐστὶν Ὁρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μάχῃ μεγάλη νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος· δεικνυταὶ δὲ κἀνταῦθα ταγῆ τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ δημοσία³⁾. Περὶ δὲ τοῦς

φιλόσοφος Brandis, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1838, ἐν τοῖς Mittheil. aus Griechenland I p. 249 λέγει, οὐχὶ ὅμως ἀκριβῶς ὅτι πρὸ 10—12 ἐτῶν ἀνευρέθη ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, ὅστις, συντελεσθεὶς καὶ ἐκ νέου ἀναστηλωθεὶς εἰς μνήμην τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἤθελεν ἄριστα ἐκπληρώσει τὸν σκοπὸν του.

1) Ὡσαύτως ἀποφαίνεται καὶ ἄλλος γερμανὸς, ὁ Götting, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1840, ὁμιλῶν περὶ τοῦ λέοντος ἐν τόμ. 1. σ. 147—53 τῶν διατριβῶν του.

2) Ἐν βιβλ. θ', 414.

3) Ὁ αὐτὸς ἀνωτέρω, 412, ἔνθα ὡσαύτως ἐκφράζεται καὶ περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς τάφων τῶν ἐνθάδε πεσόντων Ἑλλήνων τῶν κατὰ Μαρδονίου ἀγωνισαμένων.

τόπους τούς αὐτοὺς καὶ Ῥωμαῖοι τὰς Μιθριδάτου δυνάμεις πολ-
λῶν μυριάδων κατηγωνίσαντο».

Καὶ ἡ τοῦ Πausανίου¹⁾, ἀκριβέστερον ἐκφραζομένου

«Χαιρωνεῦσι δὲ δύο ἐστὶν ἐν τῇ χώρᾳ τρόπαια, ἃ Ῥωμαῖοι
καὶ Σύλλας ἔστησαν, Τάξιλον καὶ στρατιᾶν τοῦ Μιθριδάτου κρα-
τήσαντες. Φίλιππος δ' οὐκ ἀνέθηκεν ὁ Ἀμύντου τρόπαιον οὔτε
ἐνταῦθα, οὔτε ὀπόσας μάχας ἄλλας βαρβάρους ἢ καὶ Ἑλληνας
ἐνίκησεν' οὐ γάρ τι Μακεδόσιν ιστάναι τρόπαια ἦν νενομισμένον . .
. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ Ἀλέξανδρος, οὐκ ἀναστήσας
ἐπὶ Δαρείῳ τρόπαια, οὔτε ἐπὶ ταῖς ἰνδικαῖς νίκαις. Προσιόντων
δὲ τῇ πόλει (Χαιρωνεῖα) *πολυάνδριον Θηβαίων* ἐστὶν ἐν τῷ
πρὸς Φίλιππον ἀγῶνι ἀποθανόντων' οὐκ ἐπιγέγραπται μὲν δὴ
ἐπίγραμμα, ἐπίσημα²⁾ δ' ἔπεστιν αὐτῷ λέων' φέρει δ' ἂν ἐς
τῶν ἀνδρῶν μάλιστα τὸν θυμόν. Ἐπίγραμμα δὲ ἄπεστιν (ἐμοὶ
δοκεῖν) ὅτι οὐκ εἰκότα τῇ τόλμῃ σφίσι τὰ ἐκ τοῦ δαίμονος ἡ-
κολούθησεν».

Ἀδελφὸν ἂν ὁ Στράβων ἐπεσκεψέθη τὴν Χαιρωνεῖαν ἢ ἀόριστος
λέξις ταφῇ δημοσίᾳ τῶν πεσόντων δηλοῖ ὅτι δὲν εἶδε τὸν τό-
πον' ἄλλως θὰ ἔλεγε τι πλεον περὶ τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ
βεβαίως καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε καταφανές, ἀφ' οὗ μετὰ ἕνα καὶ ἡ-
μισυ αἰῶνα ὕστερον εἶδε τὸν λέοντα ἐν τῇ θέσει του ὑπάρχοντα
ἔτι ὁ Πausανίας. Ὡστε καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν καθίσταται ὅ,τι
καὶ ἀλλαχοῦ εἶπομεν³⁾, ὅτι ὁ Στράβων δὲν περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα,
οὐδ' ἐξ αὐτοψίας περιέγραψεν αὐτὴν ὡς ὁ Πausανίας.

Ὁ περιηγητὴς ὅμως οὗτος, ἰδὼν τὸν τόπον, καλεῖ τὴν τοῦ
Στράβωνος δημοσίαν ταφὴν *πολυάνδριον Θηβαίων*, προσθέτων
ὅτι εἶχεν ἐπίσημα λέοντα, σύμβολον τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς τόλμης
τῶν ἐνταῦθα ἀγωνισαμένων πρὸς Φίλιππον τὸ 338 π. Χ. καὶ
πεσόντων ἀνδρῶν, ἄνευ ἐπιγράμματος ὅμως' νομίζει δὲ ὅτι ἐξ

1) Ἐν βιβλ. 9, 40, 4.

2) Ἄλλοι γράφουσιν «ἐπίθημα ἢ ἐπίθεμα», ὃ ἐστὶ σῆμα (signum),
ὃ προσθέτει ἀλλαχοῦ ἐπὶ τάφου ὑπάρχον, ὡς ἐν 1, 2, 3 καὶ 43· 7, 2,
6 καὶ 17, 4· ἀλλὰ καὶ ἐπίσημα πάλιν λέγει ἐν 1, 17, 1.

3) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ ζ', σελ. 183.

ἀρχῆς δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ θεῖον δὲν ἠνόησε τὴν τόλμην αὐτῶν. Ἀληθῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἀνευρέθη ἐπίγραμμα. Ἡ δόξα του ὅμως, δι' ἣν δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα, δυνατόν νὰ ἔχη κύρος μόνον ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα πεσόντων Ἑθναίων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι οἱ Ἀθηναῖοι, ποιήσαντες ἐν Ἀθήναις ὕστερον δημοσίας ταφὰς τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν τὸ παρὰ Δημοσθένει σωζόμενον ἐπίγραμμα. Ἀλλὰ πρὸ τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων Σπαρτιατῶν ἐπεγράφη τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου, ὃ καὶ ὁ Ἡρόδοτος φέρει (7, 228.)

Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Καὶ γενικῶς εἰπεῖν οὐδέποτε οἱ Ἕλληνας ἐστέρησαν δικαίας τιμῆς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνισαμένους, εἴτε ἐνίκησαν οὔτοι εἴτε ἠττήθησαν, ὡς ῥητῶς ἀποφαίνεται περὶ τούτου ὁ Δημοσθένης¹⁾ ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ·

«Μὰ τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κεμένους ἄνδρας, οὓς ἀπαντας ὁμοίως ἢ πόλις τῆς αὐτῆς ἀξιώσασα τιμῆς ἔθαψεν, Λισχίνη, οὐχὶ τοὺς κατορθώσαντας αὐτῶν οὐδὲ τοὺς κρατήσαντας μόνους. Δικαίως· ὃ μὲν γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον, ἅπασιν πέπρακται· τῆ τύχῃ δὲ, ἣν ὁ δαίμων ἐνεῖμεν ἐκάστοις, ταύτῃ κέχρηται». Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν σωζόμενων ἐπιταφίων λόγων καὶ ἐκ πολλῶν ἐπιγραμμάτων, ἃ ἐποιήθησαν εἰς Ἕλληνας πεσόντας ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ταῦτα δὲ, καὶ ἂν δὲν ἐγράφησαν πάντα ἐπὶ τάφων, ὅπερ ὅμως μᾶλλον πιθανόν, ἐποιήθησαν ὅμως σύμφωνα τῆ τῶν Ἑλλήνων συνθηεῖα. Ταύτῃ ἐπόμενοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων τὸ ἐπίγραμμα, ὃ διέσωσεν ὁ Δημοσθένης²⁾. Τοῦ ἀραιοφνοῦς τούτου φιλοπάτριδος ῥήτορος ἐκτιμῶντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν τὸν ἄδολον

1) Ἐν § 208 τῆς τοῦ Dissen ἐκδ. σελ. 297.

2) Ἐν τῷ περὶ στεφ. § 289.

χαρακτῆρα, καὶ οὐδεμίαν ἀκρόασιν παρέχοντες εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας τῶν πολλῶν ἐχθρῶν του¹⁾), ἐκάλεσαν νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν εἰς τοὺς πεσόντας ἐπικηδεῖον λόγον, ὃν ἐξεφώνουν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν οἱ ἐπιφανέστεροι ῥήτορες²⁾· καὶ μετὰ τὴν ταφὴν «ἐποίησαν παρ' αὐτῷ τὸ παρὰ τῆς πόλεως παρεχόμενον περίδειπνον οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὡς παρ' οἰκειοτάτῳ τῶν τετελευτηκότων»³⁾).

Τὸ ἐν Χαίρωνείᾳ πολυάνδριον καλεῖ ὁ Πausανίας τῶν Θηβαίων καὶ οὐχὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπολέμησαν κατὰ Φιλίππου. Γνωστὸν δὲ ὅτι μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ ἄλλων Βοιωτῶν ἐπολέμησαν καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Κορίνθιοι, Εὐβοεῖς, Μεγαρεῖς Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι⁴⁾).

1) Αὐτόθι §, 248 καὶ 285.

2) Ὡς ὁ Περικλῆς τὸν παρὰ Θουκυδίδῃ (2, 34). Πρβ. Διόδωρον (11, 33)· ὅστις ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς πεσόντων Ἑλλήνων καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀποδοθεισῶν τιμῶν, «ὁμοίως, προσθέτει, καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἐκόσμησε τοὺς τάφους τῶν ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τελευτησάντων, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τότε πρῶτον ἐποίησε, καὶ νόμον ἔθηκε λέγειν ἐγκώμιον τοῖς δημοσίᾳ θάπτομένοις τοὺς προαιρεθέντας τῶν ῥητόρων». Ὅμοια λέγει καὶ Διον. Ἀλικ. ἐν βωμ. ἀρχ. 5, 17.

3) Δημοσθ. ξ. ἀ. § 288 καὶ σημ. Dissen.

4) Δουκιαν. ἐν τῷ Δημοσθένους ἐγκωμ. 36· «Τὰς ἀρίστας πόλεις εἰς ἐν συναγαγῶν καὶ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἀθροίσας, Ἀθηναίους ἅμα καὶ Θηβαίους, Βοιωτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ Κορινθίους, Εὐβοέας τε καὶ Μεγαρέας καὶ τὰ κράτιστα τῆς Ἑλλάδος διακινδυνεύειν καταναγκάσας (ὁ Δημοσθένης) ἐν Χαίρωνείᾳ». Ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ, § 237, λέγει ὅτι παρεσκεύασε κατὰ Φιλίππου συμμάχους τῶν Ἀθηναίων τοὺς «Εὐβοεῖς, Ἀχαιοὺς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρεῖς, Δευκαδίους καὶ Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι ξένοι, διςχίλιοι δὲ ἰππεῖς ἄνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων συνήχθησαν». Πρβ. Πaus. 7, 6, 3. Τούτων ὅμως οὐχὶ πάντες παρῆσαν ἐν Χαίρωνείᾳ, ἀλλ' οὗς ἀνωτέρω ὀνομάζουσιν ἄλλοι συγγραφεῖς. Μετὰ τοῦ Φιλίππου δὲ συνεμάχουν Θεσσαλοὶ, Αἰτωλοὶ, οὐχὶ δὲ Πελοποννήσιοι, διότι οὔτε Μεσσήνιοι (Πaus. 4, 28, 2), οὔτε Ἀρκάδες (ὁ αὐτὸς 8, 27, 7), οὔτε Ἠλείοι (5, 4, 5) παρῆσαν ἐν Χαίρωνείᾳ μετ' αὐτοῦ.

Ἄθλον ὅμως ἂν οἱ Θεβαῖοι ἤγειραν τοῦτο εἰς τιμὴν ἀπάντων τῶν ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισαμένων, ἢ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μόνον συμπολιτῶν· τὸ δεύτερον φαίνεται ἡμῖν μᾶλλον πιθανόν, διότι ὁ Πausanías καλεῖ αὐτὸ πολυάνδριον Θεβαίων καὶ οὐχὶ Ἑλλήνων. Ἐπειτα ὁ αὐτὸς Πausanías ἀλλαχοῦ ὀνομάζει τὸν τόπον, ἔνθα ἐτάφησαν οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πεσόντες χίλιοι, λέγων ὅτι ἤγειραν αὐτοῖς τάφον παρὰ τὴν εἰς Ἀκαδημίαν ἄγουσαν, ὅπου ἐθάπτοντο συνήθως τιμῆς ἕνεκα οἱ ἐν πολέμῳ πεσόντες¹). Ὁ τάφος οὗτος περιέκλειε βεβαίως τὴν τέφραν καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἐν Χαιρωνεῖα πεσόντων, διότι τὰ σώματα κατεκάρησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον κατὰ γενικὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δημάδου, ὅστις καὶ ἐπολέμησε καὶ ἠχμαλώτισθη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ²).

1) Ἐν 1, 29, 4 καὶ 11. «Ἔστι δὲ (παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν) καὶ πᾶσι μνήματα Ἀθηναίοις ὁπόσοις ἀποθανεῖν συνέπεσον ἐν τε ναυμαχίαις καὶ ἐν μάχαις πεζαῖς, πλὴν ὅσοι Μαραθῶνι αὐτῶν ἠγωνίσαντο. Τούτοις γὰρ κατὰ χώραν εἰσὶν οἱ τάφοι δι' ἀνδραγαθίαν, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ τὴν ὁδὸν κείνται τὴν εἰς Ἀκαδημίαν, καὶ σφῶν ἐστᾶσιν ἐπὶ τοῖς τάφοις στήλαι τὰ ὀνόματα καὶ τὸν δῆμον ἐκάστου λέγουσαι. . . . Ἐτάφησαν καὶ ὅσοι Μακεδόνων ἐναντία ἠγωνίσαντο ἐν Χαιρωνεῖα». Πρὸ τούτου καὶ ὁ Θουκυδίδης (2, 34) εἶπεν ὅτι μόνοι οἱ ἐν Μαραθῶνι πεσόντες ἐτάφησαν ἐνταῦθα, διότι οἱ Ἀθηναῖοι «διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτῶν καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν». Δέον ὅμως νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι καθ' Ἡρόδοτον (9, 85) καὶ Πausanίαν (9, 2, 4) οἱ ἐν Πλαταιαῖς πεσόντες Ἀθηναῖοι καὶ λοιποὶ Ἕλληνες ἐτάφησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον. «Κατὰ δὲ τὴν εἰσοδὸν μάλιστα (λέγει ὁ Πausanίας) τὴν εἰς Πλάταιαν τάφοι τῶν πρὸς Μήδους μαχεσαμένων εἰσί. Τοῖς μὲν οὖν λοιποῖς ἔστιν Ἕλλησι μνήμα κοινόν. Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Ἀθηναίων τοῖς πεσοῦσιν ἰδίᾳ τέ εἰσιν οἱ τάφοι καὶ ἐλεγείᾳ ἔστι Σιμωνίδου γεγραμμένα ἐπ' αὐτοῖς».

2) Δημάδου ἀπόσπασμα λόγων σελ. 179. «Χιλίων ταφῇ Ἀθηναίων μαρτυρεῖ μοι, κηδευθεῖσα ταῖς τῶν ἐναντίων χερσίν, ἃς ἀντὶ πολεμίων φιλίας ἐποίησα τοῖς ἀποθανούσιν. Ἐνταῦθα ἐπιστάς τοῖς πράγμασιν, ἔγραψα τὴν εἰρήνην ὁμολογῶ. Ἐγραψα καὶ Φιλίππῳ τιμὰς· οὐκ ἀρνούμαι· δις χιλίους γὰρ αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων καὶ χίλια πολιτῶν σώματα χωρὶς κήρυκος καὶ τὸν Ὀρωπὸν ἄνευ πρεσβείας λαθῶν ἡμῖν, ταῦ-

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χιλίων¹⁾ πεσόντων καὶ τῶν διςχιλίων αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων²⁾ (τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων οἱ πεσόντες δὲν λέγονται) ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, εἰκάζεται πόσον καρτερικῶς καὶ γενναίως ἠγωνίσθησαν ἐνταῦθα Ἕλληνες καὶ Μακεδόνες. Τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιταχθέντων ἐν τῇ μάχῃ πολεμίων· διότι τῶν μὲν Μακεδόνων ὁ ἀριθμὸς ἀναβιδάζεται εἰς πλεόν τῶν τριςμυρίων πεζῶν καὶ διςχιλίων ἵππέων ὑπὸ Διοδώρου, ὅστις ὅμως δὲν φέρει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπλῶς λέγει ὅτι ὁ τοῦ Φιλίππου ὑπερεῖχε τῷ πλήθει, ἐν ᾧ ὁ Ἰουστίνος³⁾ μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον.

Τὰ τῆς μάχης ταύτης, γενομένης ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τοῦ 338 π. Χ., οὕτω συνοπτικῶς καὶ σαφῶς περιγράφει ὁ Διόδωρος⁴⁾:

α' Ὁ Φίλιππος... προσαναμείνας τοὺς ἀφυστεροῦντας τῶν συμμάχων, ἤκεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔχων πεζοὺς μὲν πλείονας τῶν τριςμυρίων, ἵππεις δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν διςχιλίων. Ἀμφοτέρων δὲ πρὸς τὴν μάχην εὐπρεπῶν γενομένων, τοῖς μὲν φρονήμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἔτι δὲ ταῖς ἀνδραγαθίαις, ἐφάρμιλλοι καθεισθήκεσαν, τῷ δὲ πλήθει καὶ τῇ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἀρετῇ προεῖχεν ὁ βασιλεύς. Πολλὰς γὰρ καὶ ποικίλας παρατάξεις ἠγωνισμένος, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις μάχαις νενικηκώς, μεγάλην εἶχεν ἐμπειρίαν τῶν κατὰ πόλεμον· παρὰ δὲ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ μὲν ἀγαθώτατοι τῶν στρατηγῶν ἐτελευτήκεσαν, Ἰφικράτης καὶ Χαθρίας, ἔτι δὲ καὶ Τιμόθεος, τῶν δὲ ὑπολειμμένων Χάρης⁵⁾ πρωτεύων οὐδὲν διέφερε τῶν τυχόντων ἰδιωτῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ στρατηγεῖν ἐνέργειαν καὶ βουλήν. Ἄμα δ' ἡμέρᾳ τῶν δυνάμεων ἐκ-

τα ἔγραψα». Ὁ Δημάδης ἦτο ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ἀθηναίους, ὃς διὰ τὴν πρὸς Φίλιππον παρρησίαν του ἀπελύθη αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ Ἀθηναῖοι ἄνευ λύτρων, καὶ αἴτιος τῆς εἰρήνης ἐγένετο. Βλ. Διοδ. 16, 87.

1) Δημοσθ. περὶ στεφ. § 264.

2) Διοδ. 16, 86.

3) Ἐν βιβλ. 9, 3.

4) Ἐν βιβλ. 16, 85 κ. ε. Χάριν τῶν μὴ ἐχόντων πρόχειρον τὸ κείμενον τοῦ Διοδώρου προσθέτομεν τὸ χωρίον αὐτολεξεῖ ἐνταῦθα.

5) Οὗτος καὶ Λυσικλῆς ἐστρατήγουν τῶν Ἀθηναίων.

ταττομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς τὸν υἱὸν Ἀλέξανδρον, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα¹⁾, διάδηλον δὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν οἰκείτητα τῆς ἐνεργείας ἔχοντα, κατέστησεν ἐπὶ θάτερον τῶν κεράτων²⁾, παρακαταστήσας αὐτῷ τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἀξιολογωτάτους· αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, τὴν ἡγεμονίαν εἶχε τοῦ ἑτέρου μέρους³⁾, καὶ τὰς κατὰ μέρος τάξεις οἰκείως τοῖς παροῦσι καιροῖς διεκόσμησεν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατ' ἔθνος τὴν διαίρεσιν τῆς τάξεως ποιησάμενοι, τοῖς μὲν Βοιωτοῖς τὸ ἕτερον μέρος παρέδωκαν, αὐτοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τὴν ἡγεμονίαν εἶχον. Γενομένης δὲ μάχης κρατερᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον, καὶ πολλῶν πιπτόντων παρ' ἀμφοτέροις, μέχρι μὲν τινος ὁ ἀγὼν ἀμφιδοξουμένας εἶχε τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου φιλοτιμουμένου τῷ πατρὶ τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν ἐνδείξασθαι, καὶ φιλοτιμίας ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντος, ὁμοίως δὲ καὶ πολλῶν αὐτῷ συναγωνιζομένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν, πρῶτος τὸ συνεχὲς τῆς τῶν πολεμίων τάξεως ἐρρήξε, καὶ πολλοὺς καταβαλὼν κατεπόνει τοὺς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν παραστάντων αὐτῷ ποιησάντων, τὸ συνεχὲς αἰεὶ τῆς τάξεως παρερρήγνυτο. Πολλῶν δὲ σωρευομένων νεκρῶν, οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον πρῶτοι βιασάμενοι τοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἐτρέψαντο. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς παρακινδυνεύων, καὶ τῆς νίκης τὴν ἐπιγραφὴν οὐδ' αὐτῷ παραχωρῶν Ἀλεξάνδρῳ, τὸ μὲν πρῶτον ἐξέσωσε τῇ βίᾳ τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἔπειτα δὲ καὶ φεύγειν συναναγκάσας, αἴτιος ἐγένετο τῆς νίκης. Τῶν δ' Ἀθηναίων ἔπεσον μὲν ἐν τῇ μάχῃ πλείους τῶν χιλίων, ἤλωσαν δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν δις χιλίων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν Βοιωτῶν πολλοὶ μὲν ἀνῆρέθησαν⁴⁾, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐζωγράφησαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος τρόπαιον στήσας⁵⁾ καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς ταφὴν συγχωρήσας, ἐπινίκια τοῖς θεοῖς ἔθυσσε καὶ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐτίμησε.

1) 18 ἐτῶν εἶχε τότε ἡλικίαν. 2) Ἀπέναντι τῶν Θηβαίων.

3) Ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι παρετάχθησαν.

4) Κατὰ Πλουτ. ἐν Πελοπ. 18· «ἄπας ὁ ἱερὸς λόχος κατεκόπη τῶν Θηβαίων».

5) Τάνακτι λέγει ἀνωτέρω (ἐν σελ. 494) ὁ Παισαυτίας.

... Μεθ' ἃ ὁ Φίλιππος, ἀποθέμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης ὑπερηφανίαν, πρέσβεις ἀποστεῖλαι λέγεται πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, καὶ συνθέσθαι πρὸς αὐτοὺς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν, εἰς δὲ τὰς Θήβας φρουρὰν ἐγκαταστήσαντα συγχωρῆσαι τὴν εἰρήνην τοῖς Βοιωτοῖς».

Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔσχεν ὁ πόλεμος οὗτος, ὃν προεκάλεσεν ἡ δραστηριότης καὶ φιλοπατρία καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος προσηρατικὸν πνεῦμα τοῦ Δημοσθένους, ἔστρεψε δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀδεξιότης καὶ ἀπειρία τῶν στρατηγῶν αὐτῶν.

Ἡ ἀγγελία τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔκτοτε ἔπαυσεν ἀληθῶς ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία, ἐπέπεσεν ὡς κεραυνὸς ἐπὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἄλλων τε καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ λόγου Λυκούργου τοῦ ῥήτορος κατὰ Λεωκράτους¹), οἵτινες πᾶν δυνατὸν αὐτοῖς μέσον πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ παρεσκευάσαν. Ἄλλ' ὁ πανοῦργος Φίλιππος, οὐδὲν ἔχων νὰ φοβηθῆ τοῦ λοιποῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐζητήσατο πρῶτον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντὶ τῆς δοθείσης αὐτοῖς εἰρήνης, καὶ εἶτα ἐν Κορίνθῳ παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων τὴν ἡγεμονίαν κατὰ τῶν Περσῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν, ἦν ἀμφοτέροι ἐλάβον, ἐκόντων ἀκόντων τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω πράγματι ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦδε ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων²). «Τὸ γὰρ αὐτύχημα τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ, παρατηρεῖ ὁ Πausανίας³), ἀπασι τοῖς Ἑλλησιν ἤρξε κακοῦ, καὶ οὐχ ἥκιστα δούλους ἐποίησε τοὺς ὑπερίδοντας, καὶ ὅσοι μετὰ Μακεδόνων ἐτάχθησαν. Τὰς μὲν δὴ πολλὰς Φίλιππος τῶν πόλεων εἶλεν· Ἀθηναίους δὲ λόγῳ συνθέμενος ἔργῳ σφᾶς μάλιστα ἐκάκωσε, νήσους τε ἀφελόμενος καὶ τῆς εἰς τὰ ναυτικὰ παύσας ἀρχῆς».

Εἰς μνήμην λοιπὸν τῶν ἐνταῦθα πεσόντων ἡγεिरαν οἱ Θηβαῖοι, ἐν ᾧ τόπῳ ἐγένετο ἡ αἱματηρὰ αὕτη μάχη καὶ ἔπεσον οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀντιταχθέντες τῷ Φιλίππῳ μαχηταί, τὸ

1) Ἐν κερ. 11, σελ. 404. 166, καὶ Δεινάρχ. κατὰ Δημοσθένους σ. 99.

2) Βλ. Grote ἑλλ. ἱστορίας τόμ. 6 σελ. 406 τῆς γερμ. μεταφράσεως.

3) Ἐν βιβλ. 1, 25, 3.

πολυάνδριον τοῦτο, ἐπιθέσαντες κολοσσαῖον λέοντα ἐπ' αὐτοῦ εἰς δῆλωσιν τῆς τόλμης καὶ γενναιότητος τῶν ἀνδρῶν, οὔτινες ὡς λέοντες ἀγωνισθέντες ἠττήθησαν ἐκ τῆς μείζονος περὶ τὰς μάχας ἐμπειρίας καὶ στρατηγικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐπολείπεται νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα περὶ τῆς συμβολικῆς ἐννοίας τοῦ ἐπὶ τοῦ πολυανδρίου τούτου λέοντος. Εἰ καὶ ἡ ἐν γένει συμβολικὴ ἔννοια τοῦ λέοντος ἐν τοῖς διαφόροις μνημείοις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ δὲν ἐξηκριβώθη ἔτι παρὰ τῶν ἀρχαιολόγων ἐπαρκῶς, δυνάμεθα ὅμως μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι λέων τίθεται οὐ μόνον ἐπὶ τάφων, δηλῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιοψυχίαν τῶν ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκοδομῶν καὶ κρηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐμφαινῶν ἀγρυπνον φυλακὴν, φρούρησιν καὶ ἀποτροπὴν ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένων.

Ἀρχαιότατον μνημεῖον ἐν Ἑλλάδι, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι λέοντες, εἶναι ἡ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν πύλη, ἧς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου ὑψοῦνται ἑκατέρωθεν στήλης δύο ἰκανῶς ἐπιμήκεις λέοντες¹⁾ εἰς δῆλωσιν τῆς ἀγρύπνου φρουρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἰσχύος τῶν ἐν αὐτῇ ἀνάκτων. Δεύτερον γνωστὸν μνημεῖον, ἐφ' οὗ λέων, ἦτο ὁ τάφος τοῦ Λεωνίδου ἐν Θερμοπύλαις, ἡ μᾶλλον τῶν ἐνταῦθα πεσόντων μετὰ Λεωνίδου Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, οὔτινες ἐτάφησαν ἐν ᾧ χώρῳ καὶ ἐφρονεύθησαν μαχόμενοι κατὰ τῶν βαρβάρων· ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ αὐτῶν ἐτέθη λέων²⁾, εἰς δῆλωσιν βεβαίως τῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης τῶν περὶ τὸν Λεωνίδαν³⁾. Μετὰ τὸν λέοντα τοῦτον ἔπεται ὁ τῶν ἐν Χαι-

1) Ἡ μᾶλλον λέαινας. Ὁ Πausanias (2, 16, 4) λέοντας καλεῖ τούτους ἀδιστάκτως, ἐν ᾧ τινες τῶν νεωτέρων ἐκλαμβάνουσι αὐτοὺς ὡς ἄλλα ζῶα λίαν ἀπιθάνως.

2) Ἡροδ. 7, 225. «Ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ εἰσόδῳ (τῶν Θερμοπυλῶν), ὅπου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Λεωνίδῃ».

3) Ὁ Müllereros ὅμως (ἐν Dacier 1, σ. 65, 21) δοξάζει ὅτι ὁ λέων ἦτο σύμβολον ἢ οἰκίστημον τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, διότι καὶ ἐπὶ τινος ἀγγείου, κατ' ἀναχρονισμόν βεβαίως, ἀπεικονίζεται ὁ λέων ἐν τῇ ἀ-

ρωνεία πεσόντων, ὅστις πιστεύομεν ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς ἀνδρείας τῶν ἐνταῦθα πεσόντων καὶ ἄγρυπνος φύλαξ τοῦ πολυανδρίου.

Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἶχον καὶ οἱ τῆς νεκροφόρου ἀρμαμάξης τοῦ Ἀλεξάνδρου χρυσοῦ λέοντες, οἱ παρὰ τὴν εἴσοδον δεδορκότες πρὸς τοὺς εἰσπορευομένους κατὰ Διόδωρον¹⁾, περιγράφοντα τὴν ἀρμαμάξαν ταύτην διὰ πολλῶν.

Ἄλλος γνωστὸς λέων εἶναι ὁ ἄλλοτε ἰστάμενος ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Πειραιῶς, ὃς μετεκομίσθη εἰς Βενετίαν τὸ 1687, περὶ οὗ λέγει ὁ Μουστοζύδης²⁾ ὅτι «ἐτέθη εἰς φυλακὴν τοῦ λιμένος, ὡς σύμβολον ἀγρυπτίας καὶ ἰσχύος».

Ἄδηλος ὅμως καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χρόνος τῆς ιδρύσεως τοῦ ἐν Κέα κολοσσαίου μονολίθου ἔτι σωζομένου λέοντος³⁾, ὅστις, πλησίον τῆς πόλεως ἰδρυμένος ἐπὶ ἐπικλινούς ἐδάφους, ἐκινδύνευε νὰ ἐξοκείλῃ καὶ καταπέσῃ εἰς ὑποκείμενον βάραθρον· ἀλλ' ὅπως προληφθῆ ὁ κίνδυνος τοῦ μνημείου τούτου, διέταξε πρὸ μικροῦ ἢ ἀρχαιολογικῆ ἡμῶν ἐταιρία καὶ ὑπεστηρίχθη δεόντως ὁ λέων, μὴ δυναμένη ἄλλο τι πλέον νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος.

σπίδι τοῦ Μενελάου· καὶ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Λεωνίδου λέων ἀναφορὰν ἔχει οὐχὶ εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπερ ἔλαβεν ἀπὸ Λέοντος τοῦ πάπου του. Ὁ ἡμέτερος ὅμως Μουστοζύδης (ἐν τῷ περιοδικῷ Αἰγυψία σελ. 124) λέγει ὅτι οἱ Σπαρτιῶται πρὸς ἀνάμνησιν τῆς γενναιοκαρδίας τοῦ Λεωνίδου μᾶλλον ἢ διὰ νὰ ὑπαινιττωταὶ τὸ ὄνομά του ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἥρωος τὸν λέοντα».

1) Ἐν βιβλ. 18, 26.

2) Ἐν τῷ περιοδικῷ Αἰγυψία, σελ. 124. Ὁ Leake ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῶν Ἀθηνῶν (σελ. 371 τοῦ πρωτοτύπου ἢ 265 τῆς τοῦ Sauppe γερμ. μεταφράσεως) σημειοῖ ὅτι καὶ ἕτερος ἰσομεγέθης λέων μετεβιβάσθη συγχρόνως εἰς Βενετίαν, ληφθεὶς ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπου ὡς γνωστὸν (βλ. ἀνωτέρω σελ. 497 σημ. 1) ὑπῆρχον οἱ ἐπίσημοι τάφοι, καὶ ἄλλοι δύο μικρότεροι, ὧν ὁ εἰς ἐξ' Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἕτερος ἐκ Κορίνθου.

3) Τοῦτον ἀπεικόνισε καὶ περιέγραψεν ὁ τὸ 1810 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα δανὸς Broensted ἐν τῷ ἀ τόμῳ ἀπὸ σελ. 11 κ. ἑ. ἐν τοῖς αὐτοῦ Reisen und Untersuchungen in Griechenland. Paris 1820—30 εἰς 2 τόμους, ὧν ὁ α' πληροῦται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς μονογραφίας περὶ τῆς νήσου Κέας.

Εἰς τούτους προσθετός καὶ ὁ ἐν Δημητσάνῃ ἀνευρεθεὶς πρὸ τῶν δεκαετηρίδων, νῦν δὲ φυλασσόμενος αὐτόθι ἐν τῇ σχολῇ, ὅστις εἶναι μικρόν τι μείζων φυσικοῦ μεγέθους καὶ τέχνης τῶν μακεδονικῶν χρόνων λίαν ἀτελοῦς. Ὁ τόπος, ἐν ᾧ τυχαίως ἀνευρέθη οὗτος, δὲν ἐξῆτάσθη μέχρι τοῦδε δεόντως ἕνεκα τοπικῶν λόγων ὅθεν ἄδηλος ὁ σκοπὸς τῆς ιδρύσεως αὐτοῦ. Ἡ Δημητσάνα φύσει ὄχυρά οὔσα καὶ ἐπὶ ζυγοῦ ὄρους ἰδρυμένη, καὶ ἐν τῇ δυτικῇ τούτου ἀποκρήμνῳ ἄκρα ἔχουσα φρούριον, οὗ ἡ οἰκοδομία ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸν ε' ἢ δ' π. Χ. αἰῶνα, εἶναι διὰ ταῦτα μία τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀρκαδίας πόλεων. Ἰσως παρ' αὐτῇ ἐγένετο κατὰ τούτους τοὺς χρόνους μάχη ἀντιζήλων Ἀρκαδικῶν πόλεων, ἧς ἕνεκα ἰδρύθη λέων ἀνάλογος τοῦ πλούτου καὶ τῆς τέχνης τῶν κατοίκων.

Ἐννοίαν ἀγρόπνου μόνον φυλακῆς ἔχει ὁ λέων τιθέμενος ἐν πηγαῖς καὶ κρήναις, ὅθεν καὶ κρηνοφύλαξ καλεῖται ὑπὸ Πολυδεύκου¹⁾ ὁ χαλκοῦς λέων, ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ κρήνης δι' οὗ τὸ ὕδωρ ἐφέρετο ἐν ταῖς πρὸς ὕδωρ δίκαις. Ὁ Πausanias (8, 44, 3) λέγει ὅτι παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἀλφειοῦ εἶδε λέοντας δύο λίθου πεποιημένους. Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιῶ καὶ ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος ἐν λ. *Λεόντειος πόρος*, λέγων ὅτι οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ἀλφειὸς, ἀκαθότι ἐπὶ ταῖς πηγαῖς αὐτοῦ λεόντων εἰδῶλα ἀφίδρυσται²⁾. Ἐντεῦθεν δύναται τις οὐχὶ ἀπιθάνως νὰ εἰκάσῃ ὅτι τὸ νεώτερον ὄνομα *Λεοντάρι*, καθ' ὃ καλεῖται τὸ πλησίον τῆς Μεγαλοπόλεως χωρίον, ὅπου καὶ πηγὴ τις τοῦ Ἀλφειοῦ, προῆλθεν ἐκ τῶν λεόντων τούτων, ὅπως καὶ τὸ πρότερον τοῦ Πειραιῶς κοινὸν ὄνομα *δράκος*, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐν τῷ στομίῳ ἄλλοτε ὑπάρχοντος λέοντος, ὃν ὁ λαὸς διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ δράκον ἐκάλει³⁾. Καὶ ἐν πολλοῖς ἔτι ναοῖς αἱ ὑδροφόροι εἰσὶ κεφαλαὶ λεόντων, ἀφ' ὧν ἐκ τοῦ στόματος ἐκρέει τὸ ὕδωρ ὥστε οἱ λέοντες εἰσὶν ὧδε οὐ μόνον φύλακες, ἀλλὰ καὶ δοτῆρες τοῦ ὕδατος⁴⁾.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 8, 113.

2) Πλείω περὶ τούτων παρὰ Ε. Κουρτίφ über Plastik der Hellan Quellen nnd Brunnen σελ. 145.

3) Βλ. Leake ἐ. ἀ. σ. 371 ἢ 265.

4) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Ἰσίδος 34 κ. ἐ. λέγει ὅτι καὶ παρ' Αἰ-

Ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων K. Bötticher¹⁾ παρατηρεῖ ὅτι δ λέων ἐτίθετο καὶ πρὸ τῶν θυρῶν ναῶν, ἢ μόνον ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διπτύχων ἢ φύλλων τῆς θύρας αὐτῶν, ἔνθα καὶ τὰ γοργόνεια, ἐπὶ σαρκοφάγων, εἰκόνων ἐν ἀγγείοις καὶ ἐπὶ τῆς στέγης ναῶν ὡς ὀρθοκέραμος, ἐν οἷς πᾶσι τίθεται ὡς ἀποτρόπαιον παντὸς κακοῦ ἢ βασκάνιον. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως φαίνεται αὐτῷ ὅτι ὁ λέων εὔρηται κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τιθέμενος ἐν πᾶσι τούτοις παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἔτι κατ' ὄλον τὸν μεσαιῶνα. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Περσεπόλεως καὶ Νινευῆ εὔρηται ἐν κολοσσιαίῳ μεγέθει πρὸ τῶν πυλῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾶται ὡς φύλαξ τῆς Σιών, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἱερῶν σκευῶν ἢ ἀμφίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας (ὧν δείγματα σώζονται, λέγει, ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου) εὔρηται ἀπεικονισμένος. Καὶ ἐν ἀρχαίαις χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις ἴστανται ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου λέοντες.

Ἀπαντᾶται πρὸς τούτοις καὶ ἐπὶ δοχείων ἀγιάσματος· ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας παρὰ τὴν δυτικὴν εἰσόδον ὑπῆρχε φιάλη ἐξ ἰάσπιδος ὑπερμεγέθους, περιλαμβανομένη ὑπὸ περιστύλου δώδεκα στοῶν, φρεατικῶν καλουμένων, ἔχουσα ἀπέναντι δύο κιόνων ἀνὰ μίαν κεφαλὴν λέοντος, ἀφ' ἧς ἔρρεεν ὕδωρ· ὅθεν τὸ ὄλον ἐκαλεῖτο *λεοντάριον*²⁾.

γυπτίους ἦτο ἡ αὐτὴ συνήθεια, ἧς ἀποπειρᾶται νὰ φέρῃ καὶ τὸν λόγον τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ζώων (12, 7) παρατηρεῖ ὅτι ὁ λέων καὶ κοιμώμενος δὲν κλείει τοὺς ὀφθαλμούς. Ὅθεν πιθανῶς προῆλθεν ἡ ἔννοια τῆς ἀγρύπνου αὐτοῦ φυλακῆς.

1) Ἐν τῇ *Tectonik der Hellenen*, Buch 4. σελ. 90 κ. ἔ.

2) Βλ. Παῦλον Σιλεντιάριον ἐν ἐκφράσει τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας, 2, 177 ἐν τόμῳ 86 τῆς τοῦ Migne πατρολογίας.

Μηκεδανῆς δ' ἐρίτιμον ἐς ὀμφαλὸν ἴσταται αὐλῆς

Εὐρυτάτη φιάλη τις, ἡ ἰάσπιδος ἔκτομος ἄκρης,

Ἐνθα ῥόος κελάδων ἀναπάλλεται ἥερι πέμπων

Ὀλκὸν ὄλον παθέων ἑλατῆριον, ὅππότε λαὸς

Μηνὶ χρυσοχίτανι (Ἰανουαρίῳ) θεοῦ κατὰ μύστιν ἑορτῆν,

Ἐννουχίος ἄχραντον ἀφύσσειται ἄγγεσιν ὕδωρ.

Ἐνθα παραβλ. καὶ ἐν σελ. 2, 175 τὰς σημειώσεις Du Cange, παρ' ᾧ ἀνώ-

Καθ' ἃ δὲ μ' ἐβεβαίωσε λόγιος ἱεράρχης αὐτόπτης, ἐν ταῖς πλείσταις ἢ μᾶλλον πάσαις ταῖς τοῦ ἁγίου Ὁρους μοναῖς ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς αὐλαῖς πρὸ τῶν ναῶν τοιαῦται περίστυλοι μεγάλαι φιάλαι μονόλιθοι καὶ χωρητικότητος πολλῶν χιλιάδων ὀκάδων ὕδατος, ἀφ' ὧν ἐκρέει διὰ τοῦ στόματος κεφαλῶν λεόντων ἱερὸν ὕδωρ. Ἐν ταῖς φιάλαις ταύταις τελεῖται ὁ μέγας ἁγιασμός ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Θεοφανείων, ὅπως καὶ πρότερον ἐτελεῖτο ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας. Πλὴν τούτων δὲ καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς τῶν μονῶν τοῦ Ὁρους κρήναις ἐκρέει τὸ ὕδωρ ἀπὸ στόματος κεφαλῶν λεόντων.

Ἦτο λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις Χριστιανοῖς ἀναγκαῖα ἡ τοῦ ὕδατος ὑπαρξίς ἐν ταῖς εἰσόδοις τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως καθαριζόμενοι μὴ ἀνάγκοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιθαίνωσιν ἁγίων, ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος ἐν ἐκκλ. ἱστορίᾳ 10, 4.

Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι οἱ μὲν Χριστιανοὶ παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων¹) τὴν συνήθειαν τοῦ ἔχειν ἐν τοῖς ναοῖς ὕδωρ καὶ καθαρίζεσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου, οἱ δὲ Τοῦρκοι παρὰ τῶν Χριστιανῶν. διότι καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ ὑπαρξίς ὕδατος παρὰ τῷ ναῷ εἶναι ἀπαραίτητος, ὅπως πρὶν εἰσελθῶσι πλύνωσι χεῖρας καὶ πόδας. Οἱ καθολικοὶ ἔχουσιν ἀντὶ κρήνης ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἐκκλησιῶν των λεκάνην πλήρη ὕδατος, ἔνθα βάπτοντες τὴν δεξιὰν εἰσερχόμενοι ραίνονται εἰς σημεῖον καθαρισμοῦ.

Εἰς τινὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας προστίθενται καὶ νῦν λέοντες ἐκατέρωθεν τῶν βαθμίδων τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου· ἐν Τουρκίᾳ δὲ καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ βασιλέως, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτος, παρ' αὐτῷ δὲ ἐν δεξιᾷ εἶναι ὁ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς ἐν Νέα Ἐφέσῳ. Ἐκ τοῦ Πausανίου δὲ (5, 11, 3) μαθάνομεν ὅτι καὶ ὁ θρόνος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς εἶχε χρυσοῦς λέοντας.

Οὕτω διακωνίζονται τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, μεταβιβαζόμενα

νυμὸς τις προσθέτει· ἀεποίησε δὲ εἰς τὴν φιάλην γύροθεν στοὰς φρεατικὰς δώδεκα, καὶ λέοντας λιθίνους ἐρεύεσθαι ὕδωρ εἰς ἀπόνιψιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ».

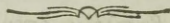
1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 366 σημ. 2 κ. ε.

ἀπὸ θρησκευαίας εἰς θρησκευίαν. Τὰ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ δημοσιευόμενα ἐκ τῶν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλησι μαρτυροῦσι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

ἔγραφον ἐν μαρτίῳ μηνὶ 1880.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Ἀνωτέρω ἐν σελ. 489 ἐγράφη, ὅτι ἐν τῷ καθαρισθέντι περιβόλῳ τοῦ τῶν Θηβαίων πολυανδρίου οὔτε ὄστᾶ οὔτε τέφρα εὐρέθησαν καθ' ἃς ἔδωκεν ἡμῖν πληροφορίας ὁ τὸν καθαρισμόν αὐτοῦ πρὸ μικροῦ ἐκτελέσας ἔφορος κ. Σταματάκης. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὄμως ἐταιρία, θέλουσα νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης πρὸς ἀνθρώπων τοῦ λέοντος, ἀπέστειλε πρὸ τινων ἡμερῶν εἰς Χαιρώνειαν τὸν γλύπτην κ. Λ. Φυτάλην, ὅστις, βαθύτερον ἐξετάσας τὸ ἐμβαδὸν τοῦ περιβόλου, ἀνεῦρεν εἰς βάθος ἡμιμέτρου κατωτέρω τῶν θεμελίων τοῦ περιβόλου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τέφρα, ὄστᾶ, λόγχας καὶ ἄλλα κτερίσματα, ἀφ' ὧν γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ περισυναγαγόντες ἔθαψαν οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας. Μετὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνακάλυψιν ἀπεστάλη καὶ πάλιν σήμερον τῇ 18 ἀπριλίου ὁ ἔφορος κ. Σταματάκης μετὰ τοῦ γλύπτου κ. Φυτάλη, ὅπως παρατείνωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐρεῦνας. Ε. Κ.



ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ Εἰς ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΝ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΟΝ.

Εἰς Θουκυδίδου βιβλ. β' κεφ. 13, 3.

Ὁ Περικλῆς ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους θαρσεῖν ἀπροσιόντων μὲν ἐξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐνιαυτόν — ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπιδήμιου ἐξακισχιλίων ταλάντων — χωρὶς δὲ χρυσίου ἀσήμου καὶ ἀργυρίου ἐν τε ἀναθήμασιν ἰδίῳις καὶ δημοσίῳις καὶ ὅσα

ἱερὰ σκεύη περί τε τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ σκῦλα
Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιοῦτότροπον οὐκ ἐλάσσοнос ἦν ἢ πεντα-
κοσίων ταλάντων.»

Πρὸς θεραπείαν τῆς προφανῶς νοσοῦσης συντάξεως τοῦ χωρίου
ἄλλοι μὲν τῶν ἐκδοτῶν γράφουσιν *ἐλάσσοнос*, ὁ δὲ Krüger καὶ
Classen ἐξαιλεῖν τὸ μετὰ τὸ *ἐλάσσοнос* φερόμενον ἐν τοῖς
χειρογράφοις ἦν, ὅποτε ἡ περίοδος: *χρυσίου ἀσήμου καὶ ἀργυ-
ρίου — οὐκ ἐλάσσοнос ἢ πεντακοσίων ταλάντων* θὰ συνδέη-
ται μετὰ τοῦ: *ὑπαρχόντων ἐν τῇ ἀκροπόλει*. Πῶς δύναται
ὅμως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἦν μετὰ τὸ *ἐλάσσοнос*; Πα-
ραδείγματα μεταθέσεως τῶν λέξεων ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν δὲν
ἐλλείπουσιν καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Θουκυδίδου. Εἰκάζω ὅτι
καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ αἱ λέξεις *οὐκ ἐλάσσοнос* καὶ ἦν
ἤλλαξαν τὰς θέσεις. Τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμέ: *καὶ ὅσα ἱερὰ
σκεύη—καὶ σκῦλα Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιοῦτότροπον ἦν, οὐκ
ἐλάσσοнос ἢ πεντακοσίων ταλάντων*».

Βιβλ. γ' κεφ. 51.

Μετὰ τὴν παρὰ Ναύπακτον ναυμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων
καὶ τῶν Ἀθηναίων (429 π. Χ.), ἦν ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικός ἐν
βιβλ. β' κεφ. 90-92, ἀποφασίζουσιν οἱ ἄρχοντες τῶν πρώτων
Κνημος καὶ Βρασίδης νὰ ἐπιχειρήσωσι διὰ τοῦ στόλου ἐκ Νι-
σαίας, τοῦ νεωρίου τῶν Μεγάρων, ἔφοδον κατὰ τοῦ ἀφυλάκτου
λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Πῶς ἀπέληξεν αὕτη ἡ ἐπιχειρήσις, ἀφη-
γεῖται ὁ ἱστορικός ἐν τοῖς ἐπομένοις κεφαλαίοις 93-94. Τοὺς ἐκ
Νισαίας ἐκπλους τῶν Πελοποννησίων θέλοντες οἱ Ἀθηναῖοι νὰ
προλάβωσιν, ἐπιχειροῦσι μετὰ δύο ἔτη (427) Νικίου τοῦ Νικη-
ράτου στρατηγούντος νὰ καταλάβωσι τὴν πρὸ τῶν Μεγάρων
κειμένην νῆσον Μινῶαν. Τὴν στρατείαν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης
ἐν κεφ. 51 τοῦ γ' βιβλίου λέγων:

α. ἐχρῶντο δὲ αὐτῇ (τῇ Μινῶα)—οἱ Μεγαρεῖς
φρουρίῳ. Ἐβούλετο δὲ Νικίας τὴν φυλακὴν αὐτόθεν δι' ἐλάσ-
σονος τοῖς Ἀθηναίοις καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ Βουδόρου καὶ τῆς Σαε

λαμῖνος εἶναι, τοὺς τε Πελοποννησίους, ὅπως μὴ ποιῶνται ἔκ-
 πλους αὐτόθεν (ἀπὸ τῆς Νισαίας) λανθάνοντες τριήρων τε, οἷον
 καὶ τὸ πρὶν γεγόμενον, καὶ ληστῶν ἔκπομπᾶς, τοῖς τε Με-
 γαρεῦσιν ἅμα μηδὲν ἐσπλεῖν. Ἐλὼν οὖν ἀπὸ τῆς Νισαίας πρῶ-
 τον δύο πύργω προέχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης καὶ τὸν
 ἔσπλουν ἐς τὸ μεταξὺ τῆς νήσου ἐλευθερώσας ἀπετείχιζε καὶ
 τὸ ἐκ τῆς ἠπείρου, ἧ κατὰ γέφυραν διὰ τενάγους βοήθεια ἦν
 τῇ νήσῳ οὐ πολὺ διεχούση τῆς ἠπείρου».

Αἱ λέξεις ἀπὸ τῆς Νισαίας ἐγένοντο καὶ εἶναι ἀκόμη ἀντικεί-
 μενον πολλῶν φιλολογικῶν ἐρίδων, καθ' ἃς πολλαὶ ἐξηγήθησαν
 γινώμαι, ὧν οὐδεμία ἐκράτησεν. Ἐκ τῆς ὅλης περιγραφῆς τοῦ
 ἱστορικοῦ ὀρθῶς εἰκάζει ὁ Classen ὅτι οἱ πύργοι, οὓς εἶλον οἱ Ἄ-
 θηναῖοι, ἔκειντο ἀμφοτέρω ἐπὶ δύο ἐξοχῶν τῆς νήσου Μινώας
 ἐξασφαλίζοντες οὕτως εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτοὺς τὸν εἰς τὸ
 μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἠπείρου εἶσπλουν διὰ τῆς κατοχῆς
 τῶν πύργων, ἦν οἱ Ἄθηναῖοι διεξήγαγον ἐκ θαλάσσης μηχαναῖς,
 κατέστη ὁ εἶσπλους εὐχερῆς καὶ προσιτὸς τοῖς Ἀττικοῖς πλοίοις,
 ἐνῶ πρότερον ἦτο δυσχερῆς ἂν ὄχι ἀδύνατος (=ἠλευθέρωσαν)·
 ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε καὶ γέφυρα διὰ τενάγους, συνδέουσα τὴν νῆ-
 σον μετὰ τῆς ἠπείρου, οἱ Ἄθηναῖοι, ἵνα προφυλάξωσιν ἑαυτοὺς
 καὶ ἀπὸ προσβολῆς δυναμένης νὰ γίνῃ ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀπετείχι-
 ζον καὶ τὸ ἐκ τῆς ἠπείρου. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω τίνα ἔννοιαν δύ-
 νανται νὰ ἔχωσιν αἱ λέξεις: ἐλὼν-ἀπὸ τῆς Νισαίας-δύο πύργω»;

Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Goller: a parte Nisaeae i. e. ab ea parte
 quae Nisaeam spectat (von der Seite von N.) ἀνεσκεύα-
 σεν ὁ Ullrich παρατηρήσας ὅτι εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν κωλύει τὸ
 ἐπόμενον ἐκ θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ullrich, καθ'
 ἣν αἱ λέξεις ἀπὸ Νισαίας δέον «μακρὰν τῆς Νισαίας» νὰ ἐρμη-
 νευθῶσι, δὲν εὗρεν ἀποδοχὴν τοιοῦτος προσδιορισμὸς θὰ ἦτο πε-
 ριττὸς μὲν ἔνεκα τοῦ ἐπομένου ἐκ θαλάσσης, ἀνάρμοστος δὲ εἰς
 τὸ ῥῆμα αἰρεῖν (ἐλὼν.). Ὁ Classen ἀπογνοὺς κατέφυγεν εἰς θε-
 ραπειάν εὐχερῆ ἐξοβελίσας τὰς λέξεις, ἃς ἐκλαμβάνει ὡς ἐξηγη-
 σιν τοῦ προηγουμένου αὐτόθεν (Σχολ. αὐτόθεν, ἀπὸ τῆς Νι;

σαίας), ἥτις παρεμβληθεῖσα ὑπό τινος ἀντιγραφῆως κατέλαβε μετὰ ταῦτα ἦν θέσιν νῦν ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ.

"Ἄν αἱ λέξεις εἶναι νόθαι, τοῦτο βεβαίως οὐδεὶς θὰ δυνηθῆ ν' ἀποδείξῃ· ἐγὼ εἰκάζω ὅτι εἶναι ἐφθαρμένα. Τοὺς ἀρχαίους ἀντιγραφῆεις πολλάκις κατελάμβανε νυσταγμός, ὡς καὶ παρὰ τοῖς νῦν συμβαίνει, οὐδὲν δὲ θαῦμα ἂν ὁ ἀντιγραφεὺς ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, ἐνθα ὁ λόγος περὶ Μεγάρων καὶ νήσου κ. λ. ἔγραψε: *Νεσαίας ἀντὶ νήσου*· τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμὴν γνώμην: *ἐλῶν οὖν ἀπὸ τῆς νήσου πρῶτον δύο πύργῳ προέχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης κ. τ. λ.*", ὅποτε αἶρονται, νομίζω, αἱ δυσχερεῖαι. "Ἄς δοκιμάσῃ ὅμως καὶ ἄλλος.

Εἰς Ἡσύχιον (ἐκδ. M. Schmidt, Jenne 1858).

αὐτόλειον· λειτὸν

Τὸ *λειτὸν* εἶναι ἀκατανόητον· ὁ Schmidt εἰκάζει: *ἄωρόλειον*. λειῖον. Νομίζω ὅτι καλῶς θὰ ἔχῃ ἂν γράψωμεν:

αὐτόλειον· λειῖον. *Αὐτόλειον* = αὐτὸ τὸ λειῖον, αὐτὸ τοῦτο λειότης, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα σύνθετα ὑπάρχουσι, π. χ. *αὐτόκαλον* = αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ τοῦτο ὠραιότης.

Βερονικίδες· ὑποδήματος γυναικείου

Οἱ ἐκδότης γράφουσι: *Βερενικίδες*: εἶδος ὑποδήματος γυναικείου. Κατ' ἐμὲ γραπτέον:

Βερενικίδος· ὑποδήματος γυναικείου.

βλίσαι· καπνίσαι μελίσσαι καὶ ἐξελάσαι τῶν σμηνῶν, ὑπὸ τοῦ μέλι. τρυγῆσαι

Ὁ Kusterus ἔγραψεν: ὑπὲρ τοῦ τὸ μέλι τρυγῆσαι. Αἱ προθέσεις ἀπό, ἐπί, ὑπό ἐναλλάσσονται συχνότατα παρ' Ἡσύχιον· γραπτέον: ἐπὶ τὸ μέλι τρυγῆσαι (= ἐπὶ τὸ τρυγῆσαι μέλι).

γηρεῖν· ποίους

"Ἄς ἐξηγήσῃ ὅστις δύναται· ὁ Meineke ἔγραψε: *Γήρεια*· πόλις· ὁ Schmidt εἰκάζει: *πηρίν*: πέος. "Ἰσως γραπτέον:

γήρει(ο)ν· πάππος· πρβλ. Ἡσύχ. ἐν λ. γήρεια· τὰ τῆς ἀκάνθης ἐξανθήματα, ἅπερ ἔνιοι πάππου λέγουσι.

γλευκήσας· γλεύκους γενόμενος ἔκλυτος καὶ παρειμένος ἀπὸ τῶν οἴνων

Ὁ Meineke εἰκάζει: — γλεύκους γενόμενος μεστός, ἔκλυτος κ.τ.λ. ἢ: — γλεύκους γευσάμενος (Schmidt: γευόμενος), ἔκλυτος κ.τ.λ. Κατ' ἐμὲ τὸ γλεύκους ἐκεῖνο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διττογραφία τῆς προηγουμένης λέξεως: γλευκήσας· γενόμενος ἔκλυτος καὶ παρειμένος ἀπὸ τῶν οἴνων.

γραμπτά· καμπύλα· πεκτά· ὑγρά

Ἀντὶ τοῦ ἐφθαρμένου πεκτὰ ὁ Schmidt εἰκάζει: εὔπειστα ἢ πειστέα. Ἀναγνωστέον: ΠΕΚΤΑ, ἦτοι πειστὰ, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ γραμπτά.

δαιτρόν· μεμετρημένον, πρὸς μέρος μὲν διαιρετόν· μεριστόν.

Οἱ δὲ μάγειρον

Ἡ πρώτη ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὸ οὐδέτερον δαιτρόν, ἢ δευτέρα εἰς τὸ ἀρσενικὸν δαιτρός· τὸ χωρίον ὅμως εἶναι ἐφθαρμένον· ἀναγνωστέον:

δαιτρόν· μεμετρημένον πρὸς μέρος· Οἱ μὲν διαιρετόν, μεριστόν· οἱ δὲ μάγειρον. Ὁ Schmidt ἀναγινώσκει: — μεμετρημένον πρὸς μέρος· ὅτε μὲν διαιρετόν—ὅτε δὲ μάγειρον.

διαγραμμισμός· παιδιὰ τις ἐξήκοντα ψήφων λευκῶν καὶ μελαινῶν ἐν χώραις ἐλκομένων· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμὰς ἐκάλει.

Γραπτέον: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμαI ἐκαλεῖτο. Ὁ Dindorf διώρθου: — γραμμισμός ἐκαλεῖτο.

διακριδὸν διαστάντος· χωρίσαντος

Ὁ Schmidt γράφει: — χωρὶς ὄντος. Νομίζω ὅτι ἀναγνωστέον: χωρὶςCCTΑντος τ. ἔ. χωρὶς στάντος.

διαλέγειν· ἀνακαθαίρειν· οἱ δέον ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν ἀπὸ δὲ τῶν πεσσῶν ἢ διαφορὰ

Faehse: ἀνακαθαίρειν τὰ ὕδαϊα. Hemsterhus: ἀνακαθαίρειν,

ὅτε (Tour: εἰ) δέον κ. τ. λ. Schmidt: ἀνακαθαίρειν, ὅτε δὲ κ. τ. λ. Ἐπιπλοῦστερον νομίζω :

διαλέγειν ἀνακαθαίρειν οἱ ΔΕ ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν κ. τ. λ.

διατελείαν τὸ ἄπρακτον παρὰ Σώφρονι· τινὲς δὲ γράφουσι *διαγγελίαν*.

M. Schmidt: «Non expedio» ὅπως ἔχουσιν εἶναι ἀκατανόητα. *Διατέλεια* παραγόμενον ἐκ τοῦ *διατελής* δὲν θὰ ἡδύνατο ἄλλο ἢ τὴν *διάρκειαν* νὰ σημαίνει. Γραπτέον :

δι'ἀτελείαν τὸ ἄπρακτον, παρὰ Σώφρονι κ. τ. λ.

Ἄτελής, ὡς γνωστόν, σημαίνει καὶ τὸν μὴ φέροντά τι εἰς τέλος, τὸν μὴ διεξάγοντά τι, τὸν ἄπρακτον, ὅθεν *ἀτέλεια* παρὰ Σώφρονι = τὸ ἄπρακτον.

δικεῖν βαλεῖν. ῥῖψι. Ὅθεν καὶ *δίκορον* καὶ *δίσκορον*

δίκελλον. δικράδεστος. ξένος δύο κλάδους ἔχων

Οὕτως ὀρθῶς ἐχώρισεν ὁ Schmidt τὴν τεταραγμένην γραφὴν τοῦ κώδικος. Ἐν τῇ πρώτῃ γλώσσῃ τὸ *δίκορον* δύναται νὰ ἔχη ὀρθῶς, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, = *ἔδικον*, ὅθεν οὔτε εἰς *δικῶν* οὔτε εἰς *δίκτυον*, ὡς ἤθελεν ὁ Kusterus, ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ. Τὰ ἐπόμενα ὅμως εἶναι ἐφθαρμένα· ὁ Meineke διώρθου: *δικραδὴς ἐρινός*· δύο κλ. ἔχων· ὁ δὲ Schmidt: *δικραδὲς ἔρνος*· δύο κλ. ἔχων. ἢ: *δείκελον δικραδὲς*· ξόανον δύο κλ. ἔχων.

Ἡ λέξις *δίκελλον* δύναται ν' ἀποτελεῖ ἰδίαν γλῶσσαν· τὰ λοιπὰ ἀναγνωστέα κατ' ἐμὲ ἄνευ πολλῶν μεταβολῶν οὕτω *δικρα[Δ]ECTOCΞENOC* τ. ἔ.

δικραές· τὸ ἐξ ἐνός δύο κλάδους ἔχων. Παρὰ Σουίδα φέρεται: *δικραές*· δικέφαλον· παρ' Ἡσυχίου δέ: *δικράνους*· τὰς τριόδους· δεῖ δὲ νοεῖν *δικράνους* τὰς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐπὶ δύο ἐκνεύσας, οἷον δύο τέλη ἐχούσας». Οὕτω καὶ *δικραές*· τὸ ἐξ ἐνός (= ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς) δύο κλάδους ἔχων (= δύο τέλη ἐχούσας).

δολιχόφρων· ἀπολύφρων

Ἄριστα εἶκασεν ὁ Schmidt τὴν λέξιν, ἥτις ἐξηγεῖ τὸ *δολιχόφρων* γράψας: *δολιχόφρονα*· πολύφρονα. Ἐπιπλοῦστερον :

δολιχόφρων ὁ πολύφρων.

δόλος πάσσαλος

Ἐπίστευτον ὁ Schmidt ἐξήνεγκε δύο εἰκασίας

κύνδαλος πάσσαλος, καί :

στόλος πάσσαλος (πρβλ. Ἡσύχ. ἐν λ. *δρυοπαγῆ στόλον*)
εὐφρεῖς, ἀλλὰ ταραττούσας τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἴσως γρα-
πτεον :

Δόλοψ Θεσσαλός· πρβλ. Ἡσύχ. *Δόλοπες* ἔθνος οἱ τὰ ἔ-
σχατα μέρη τῆς Θεσσαλίας οἰκοῦντες· καί : *Δολόπεσσι* ἔστι
δὲ ὄνομα ἔθνους Θεσσαλίας.

δορακήματα ἀναλήμματα. καὶ ἀνμματα

Δινίγματα ὁ Schmidt ἀναγινώσκει : —δον ἀκήματα ἀναλήμ-
ματα καὶ ἰάματα. Κατ' ἐμὲ τὸ τέρας ἐκεῖνο καὶ ἀνμματα δύ-
ναται μετ' ἀσφαλείας εἰς *κινήματα* νὰ διορθωθῇ. Τί ὑποκρύπτε-
ται ὑπὸ τὸ ἀναλήμματα ἅς εὕρη ἄλλος· ἐγὼ παρατηρῶ ὅτι ὁ
Ἡσύχιος ἀλλαχοῦ ἔχει : *δόρακα* κάλαμον. Κρήτες παρὰ τὸ *δο-*
νεῖσθαι κ. τ. λ. καί : *δονεῖ* κινεῖ, ταρασσει, *σαλεῦει*. Παρὰ
Σουῖδα φέρεται : *δονεῖται* κλονεῖται, *σαλεῦεται*», ὅθεν παρ' Ἡ-
συχίῳ ἴσως γραπτέον :

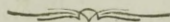
δορακήματα καλάμων κινήματα ἢ :

δορακήματα σαλεύματα, κινήματα

ὅπερ θεωρῶ καὶ πιθανώτερον. Ὅπως δὲ ἴσως, ἢ λ. *δορακήματα*
κατ' ἐμὲ δὲν πρέπει νὰ θυσιασθῇ.

Ἐν Ἰένῃ.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.



ΨΗΦΟΜΑΝΤΕΙΟΝ ΕΝ Τῷ ΘΡΙΑΣΙῷ ΠΕΔΙῶ.

Ἀνωτέρω ἐν σελίδι 150 ἐτυπώσαμεν χρησιμολογικὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὑστέρων τῆς ἑλλ. θρησκείας χρόνων, περιέχουσαν χρησμὸν δοθέντα δῆθεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ εὐρεθεῖσαν πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης εἰκάσαμεν, ὅτι ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ὑπῆρχεν ἐν ὑστέροις χρόνοις μαντεῖον, οἷα πολλὰ ὑπῆρχον τότε πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῆς ἐπικρατησάσης δεισιδαιμονίας. Εἰς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας ταύτης ἐπέρχονται, νομίζομεν, αἱ ἐξῆς μαρτυρίαι· ἡ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου ἐν λέξει «Θρία, δῆμος τῆς Οἰνίδος φυλῆς· ὁ δημότης θριάσιος, καὶ θριάσιον πεδίον. . . . Θριαὶ δὲ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι, ἃς ἔφερεν ἡ Ἀθηναῖα ἀχθομένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄπιστον ὁ Ζεὺς ἐποίησε τὴν διὰ τῶν θριῶν μαντικὴν εὐδόκιμον εὔσαν».

Ἐν δὲ τοῖς ἀνεκδότοις Βεκκῆρου (1, 265) φέρεται «Θριάσιον πεδίον· τόπου ὄνομα· ἐκλήθη δ' ἀπὸ τῶν βληθεισῶν εἰς αὐτὸ θριῶν ὑπ' Ἀθηναῖς· θριαὶ δὲ εἰσὶν αἱ μαντικαὶ ψῆφοι».

Κατὰ δὲ τὸν ἀττικογράφον Φιλόχορον παρὰ Ζηνοβίῳ (ἐν παρομιαίς 5, σελ. 143) «Νύμφαι κατεῖχον τὸν Παρνασσὸν τροφοὶ Ἀπόλλωνος τρεῖς, καλούμεναι Θριαί, ἀφ' ὧν αἱ μαντικαὶ ψῆφοι θριαὶ καλοῦνται· ἄλλοι λέγουσι τὴν Ἀθηναῖαν εὐρεῖν τὴν διὰ τῶν ψήφων μαντικὴν, ἧς εὐδοκιμούσης μᾶλλον τῶν Δελφικῶν χρησμῶν, τὸν Δία χαριζόμενον τῷ Ἀπόλλωνι ψευδῆ καταστῆσαι τὴν διὰ ψήφων μαντικὴν».

Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῆς ὑπ' ἡμῶν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς εἰκάζομεν, ὅτι ὑπῆρχε ποτε ψηφομαντεῖον, οὗ τὴν ἰδρυσιν ἀπέδιδον οἱ ἐνταῦθα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηναῖαν, παράγοντες καὶ αὐτὸ τὸ τῆς χώρας ὄνομα ἀπὸ τῶν ψήφων, αἱ θριαὶ ἐκαλοῦντο, ὅπως δεῖξωσιν οὐ μόνον τὴν θεῖαν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα τοῦ μαντείου των. Ἀληθῶς δὲ ἡ τοιαύτη μαντικὴ ἦτο λίαν ἀρχαία¹⁾· διότι ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου (ἐν Πυθίοις, 4, 337) λέγει· «εἰώθασι διὰ κλήρων μαντεύε-

1) Ὀμηρικὸς ὕμν. εἰς Ἑρμῆν 530 κ. ἔ. Lobeck ἐν Ἀγλαοφ. σελ. 814.

σθαι τὸ πρὶν, καὶ ἦσαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν τραπεζῶν οἱ ἀστράγαλοι, οἷς ῥιπτοῦντες ἐμαντεύοντο».

Τοιαῦτα δὲ μαντεῖα ψήφων φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πausanías λέγει (ἐν 7, 25, 10), ὅτι τοιοῦτον εἶχεν ὁ Ἡρακλῆς ἐν Βούρα τῆς Ἀχαΐας ἐν σπηλαίῳ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐν ᾧ «εἰδίδετο ἡ μαντεία ὑπὸ πίνακι καὶ ἀστραγάλοις. Εὐχεται πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος· ἐπὶ δὲ τῇ εὐχῇ λαβὼν ἀστραγάλους, οἱ δὲ ἄφθονοι παρὰ τῷ Ἡρακλεῖ κεῖνται, τέσσαρας ἀφήσιν ἐκ τῆς τραπέζης· ἐπὶ δὲ παντὶ ἀστραγάλῳ, σχῆμά τι γεγραμμένον ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν ἔχει τοῦ σχήματος».

Καὶ ἐν Δελφοῖς ἐμαντεύοντο καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ὁ Σουΐδας ἐν λέξει Πυθῶ λέγει· «Πυθοὶ ἴστατο ὁ χαλκοῦς τρίπους, ἐξ οὗ ἡ μαντεία ἐξεφέρετο· ἐπάνω γὰρ τοῦ τρίποδος ἦν τις φιάλη, ἐν ἣ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐπήδων ἠνίκα ὁ Ἀπόλλων τὴν μαντείαν ἐξέφερε». Κατὰ δὲ Πολυδεύκη¹⁾ καὶ Ἀθήνησιν ἐκύβευον ἐπὶ Σκίρω ἐν τῷ τῆς Σκισράδος Ἀθηνᾶς ἱερῷ», ὁ ἑκεῖτό που ἐν τῷ ἀνατολικῷ Φαλήρω. Καὶ ἐν Δωδώνῃ ἔτι πρὸς ταῖς ἄλλαις μαντείαις ἦτο καὶ ἡ διὰ κλήρων συνήθης κατὰ Κικέρωνα²⁾. Ἐντεῦθεν εἰκάζει ὁ Lobeck³⁾, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς ἦτο λίαν ἀρχαῖος ἐν Ἑλλάδι, τηρούμενος μέχρι τῶν τῆς παρακμῆς τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας χρόνων, ὁ βεβαιοὶ καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὐρεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐν ἣ οἱ ἐνταῦθα μάντιες ἢ ἱερεῖς ἐξέθησαν διὰ τῶν συνήθων ἐν χρῆσμοῖς στίχων τὴν ἔννοιαν τῶν χάριν δῆθεν Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ῥιφθεισῶν ψήφων.

E. K.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 9, 96. Ὁ Ἑρμάννος ὅμως (ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2, § 56, 12) ἐναντίον τῆς δόξης ἄλλων ἀναφέρει τὸ κύβευεῖν τοῦ Πολυδεύκου εἰς τὴν συνήθη παρ' Ἑλλῆσιν διὰ κύβων ἢ ἀστραγάλων παιδιᾶν καὶ οὐχὶ εἰς μαντείαν ἕνεκα τῆς παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν Θησεῖ 23) εὐθυμίας καὶ παρηγορίας τῶν εἰς τὸ ἱερὸν προσερχομένων παιδῶν καὶ παρθένων.

2) De divin. 1, 34. 3) Ἐνθα ἀνωτέρω. «Antiquissimum esse sortium divinarum usum et ratio dietit et verbum ἀναίρειν docet, sortes tollere significans non ut lexicographi vocem.»

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

*Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ παραρχαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι
ὑπὸ Στράβωνος μνημονουμένων λαβυρίθων.*

Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾ ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ σπηλαιῶν, ἃ ἀπεδείξαμεν ὅτι εἰσὶ πανάρχαιοι τάφοι, βεβαιώσαντες τοῦτο δι' ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλων τάφων, τέως ἀγνώστων, καὶ ἀνευρέσεως ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, εἰδωλίων καὶ ἀγγείων ἀρχαιοτύπων, ὧν τινα καὶ ἀπεικονίσθησαν ἐν δυσὶ πίναξιν. Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἄλλων τάφων ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, διακοπεῖσα τότε, ἐπανελήφθη πάλιν διὰ τοῦ ἐν Ναυπλίᾳ φιλαρχαίου κ. I. Κονδάκη δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας. Τὰ ἐξαχόμενα δὲ αὐτῆς ἐκθέτει αὐτὸς ὁ κ. Κονδάκης ἐν ταῖς ἐπομέναις ἐκθέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς αὐτῆς ἐταιρίας, καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ἐπανακάμψας ἐκ Γερμανίας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν κ. Δημήτριος Φίλιος, ὃν ἡ ἐταιρία παρεδέξατο εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἅμα ἐπανελθόντα ἐκ Γερμανίας.

Βεβαιωθείσης οὕτως ἐπὶ πλέον τῆς ὑπάρξεως παναρχαίων τάφων ἐν Ναυπλίᾳ, προσεκάλεσεν ἡ ἐταιρία τὸν αὐτὸν κ. Κονδάκην, αὐτόθι διαμένοντα διαρκῶς, νὰ ἐξετάσῃ μὴ ἀλλαχοῦ που ἐν τοῖς περίξ ὑπάρχωσιν οἱ ὑπὸ Στράβωνος φερόμενοι λαβύριθοι, ὧν οὐδὲν ἔχνος ἄχρι τοῦδε ἀνεκαλύφθη. Ὁ κ. Κονδάκης μετὰ ἐπιμόνους ἀναζητήσεις ἀνεῦρεν ἐν τῇ παρακειμένῃ Ἀγία Μορῆ, ἔνθα οἰκοῦσι μοναχαί τινες, ἐκτὸς τοῦ περιβόλου ταύτης, ἔνθα ὑπάρχει κατ' αὐτὸν τετράγωνον Κυκλώπειον τεῖχος, ὁπῆν τινα φρέατος. Ἀπὸ τῆς ὁπῆς ταύτης ἐκβαλὼν τὰ κλείοντα αὐτὴν χώματα, κατῆλθεν εἰς ἀληθὲς στόμιον φρέατος, καθέτως λελαξευμένον ἐν τῷ λίθῳ, μέχρι βάθους 6 $\frac{1}{2}$ μέτρων, ἔνθα εὔρεν εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν αὐτοῦ θύραν, τοξοειδὲς ἔχουσαν ἀνώ-

1) Τόμ. 7, σ. 183 κ. ἑ.

φλιον ὕψους 1,40 καὶ πλάτους 0,70, καὶ ἄγουσαν εἰς διάδρομον λαξευτὸν, τοξοειδῆ καὶ τοῦτον καὶ τὸ αὐτὸ τῆς θύρας πλάτους ἔχοντα, μῆκος δὲ 5,20.

Ὁ ὑπόγειος οὗτος διάδρομος καθαρισθεὶς ἤγαγεν εἰς σπήλαιον σχήματος σχεδὸν τετραγώνου, μήκους μὲν 2,15, πλάτους δὲ 3,60. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο καὶ εἰς ἀπόστασιν 1,80 ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ διαδρόμου εὐρέθη ἐτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς νέον διάδρομον, ὅστις ἐκτεινόμενος εἰς μῆκος 1,10, στρέφει πρὸς νότον καὶ προχωρεῖ 12 ἔτι μέτρα, ἔνθα ἢ πρὸς τὰ πρόσω πορεία διακόπτεται ἐκ χωμάτων, καταπεσόντων ἀπὸ τῆς ἀνωθεν ὀροφῆς.

Εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ἐτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς ἄλλον διάδρομον, ὅστις ἔχει ὕψος 1,80 καὶ ἦτο κελωσμένος μέχρι τῆς ὀροφῆς· καθαρισθεὶς δὲ αὐτὸς εἰς μῆκος 1,60, ἔδειξεν ὅτι ἐξακολουθεῖ προχωρῶν ἐφ' ἰκανὸν ἔτι μῆκος, ἀδύλον πόσον. Εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου τούτου εὐρέθησαν τεμάχια ὀστέων καὶ τμήματα ἀγγείων.

Μέχρι τοσούτου προαγαγὼν ὁ κ. Κονδάκης τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ὑπογείων τούτων διαδρόμων, φρονεῖ ὅτι δέον νὰ προχωρήσῃ αὕτη μέχρις οὗ ἀποδειχθῇ ποῦ διευθύνουσιν οἱ διάδρομοι οὗτοι. Πείθεται δὲ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ λίθου, ἐν ᾧ εἶναι λελαξευμένον τὸ σπήλαιον καὶ οἱ διάδρομοι αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δεξαμενὴ ὕδατος ἀλλὰ ὑπόγειος τάφος, διότι ἐν αὐτοῖς εὑρεν ὀστᾶ ἀνθρώπινα. Ἐνδεχόμενον νὰ παρατείνωνται οἱ διάδρομοι οὗτοι περαιτέρω καὶ νὰ εἰσάγωσι καὶ εἰς ἄλλα σπήλαια, ὅπερ θέλει δείξει παρατεινομένη ἡ ἀνασκαφὴ, ἐξ ἧς ἴσως ἀποδειχθῇ καὶ ἡ τῶν τοῦ Στράβωνος λόγων ἀλήθεια, λέγοντος (ἐν σελ. 369 καὶ 373) ὅτι ἐν Ναυπλίᾳ ὑπάρχουσι «σπήλαια καὶ ἐν αὐτοῖς οἰκοδομητοὶ λαβύρινθοι, ἔργα Κυκλώπων».

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΚΗΣ.

*Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις
Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.*

Περατώσας τὴν ἔρευναν τεσσάρων ἐκ τῶν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παλαμηδίου κειμένων παναρχαίων τάφων, τὴν ἀνατεθεισάν μοι παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῇ ἐπινεύσει τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου, καθιστῶ ὑμῖν γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ὁ κατὰ πρῶτον ἐρευνηθεὶς τάφος παρουσίαζε μεγάλην κατάπτωσιν τῆς ὀροφῆς, ἕνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου εἰς ὃν τὸ σπήλαιον εἶναι λελαξευμένον. Καίτοι δὲ ἡ ὑπαρξίς τοῦ τὴν θύραν φράσσοντος ξηροτοίχου συνηγόρει ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι ὁ τάφος ἦτο ἀσύλητος, καθαιρέσας τοῦτον ἐπέισθην περὶ τοῦ ἐναντίου.

Τὰ χῶματα τῆς εἰσόδου ἔγεμον θραυσμάτων ἀγγείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐντὸς δὲ οὐδὲν εὔρον κτέρισμα, ἐκτὸς δύο τεθραυσμένων ἀγγείων καὶ μικρῶν τεμαχίων σύρματος, ὅπερ πέμπω ὑμῖν, κρατήσας τὰ τεθραυσμένα ἀγγεῖα, διότι ἔκρινα τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν περιττήν. Οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς λάκκων, ἀλλ' ἐπιτεθειμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ εἰς τὸν κατὰ τὸ 1878 παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντα τάφον. Ἰχνη τέφρας οὐδαμοῦ ἀπῆντησα.

Παρ' αὐτὸν ἀρχεται ὁ διάδρομος μεγάλου τάφου καὶ μεγαλοπρεποῦς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν θέαν. Εἶχεν οὗτος ἀκέραιον τὸν τὴν θύραν φράσσοντα ξηροτοίχον, ἦτο ὅμως σεσυλημένος. Παρουσίαζε μεγίστην κατάπτωσιν δύο περίπου μέτρων βάρους. Κάτωθεν τῶν χωμάτων ἐφάνησαν τρεῖς ἀβαθεῖς καὶ ἀκανονίστου σχήματος μικροὶ λάκκοι¹⁾, περιέχοντες τέφραν καὶ κεκαυμένα ὀστά, ἐν τῶν ὁποίων πέμπω μετὰ τῶν λοιπῶν κτερισμάτων.

1) Οἱ λάκκοι οὗτοι ἔκειντο εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ γωνίαν καὶ τὰς γωνίας τὰς ἀπέναντι τῆς θύρας· τέταρτος βαθύτερος τῶν ἄλλων λάκκων ὑπάρχει εἰς τὴν δεξιὰν τῷ εἰσερχομένῳ γωνίαν, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν περιεῖχεν. Εἰς τὸν λάκκον τὸν παρὰ τὴν γωνίαν τὴν σχημα-

Ἄπειρα τεμάχια ἐξαισίως κεκοσμημένων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐν τε τῷ διαδρόμῳ καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου, πρὸς δὲ σύρματα ὅμοια τοῖς ἄνω μνημονευθεῖσιν, τὸ τὸ σημεῖον Β φέρον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐσημείωσα πρὸς διάκρισιν ἐτέρου ὁμοίας τέχνης, ἐν ἀγγεῖον εἰς ὃ ἐσημείωσα τὸ αὐτὸ σημεῖον, καὶ εἰς ὄρμος ἐκ τεμαχίων 46, ἄτινα ἔθηκα εἰς τὴν πυξίδα τὴν ἔχουσαν ἐπιγεγραμμένον τὸ στοιχ. Β.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ πλευρᾷ τοῦ τάφου τούτου καὶ εἰς ὕψος, ὅπερ τὸ διάγραμμα δείκνυσιν, ὑπάρχει ὀπὴ ἰκανῶς εὐρεῖα, σχηματισθεῖσα βεβαίως ἐκ καταπτώσεως, ἄγουσα εἰς ἕτερον μικρὸν σπήλαιον· ἐρευνήσας εὖρον καὶ ἐξωτερικὴν τοῦ θαλάμου τούτου εἰσοδὸν καὶ διάδρομον ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτοίχου. Καθαίρεσας τοῦτον καὶ καθαρῖσας τὸν τάφον, παρετήρησα παρὰ τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν πλευρᾷν δύο τάφους ἀβαθεῖς, βάθους 0,10 καὶ πλάτους 0,40, ἐκτεινομένους καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τῶν πλευρῶν καὶ περιέχοντας τέφραν πολλὴν καὶ ὄστᾶ κεκαυμένα, δύο δ' ὄστᾶ κνημῶν μὴ παρουσιάζοντα ἵχνη πυρός. Εὖρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς προγενεστέροις.

Ἡ ἀταξία τῆς θέσεως τῶν ὀστῶν, ἡ ὑπαρξίς τέφρας ἐσκορπισμένης καὶ ἐκτὸς τῶν λάκκων, καὶ ἡ ἔλλειψις κτερισμάτων, βεβαιουσι τὴν σύλησιν τοῦ τάφου τούτου, καίτοι ὁ φράσων τὴν θύραν ξηρότοιχος ἦτο ἀκέρατος.

τιζομένην ἐκ τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς εὐρέθη μετὰ τέφρας καὶ κεκαυμένων ὀστέων ἐν ἀγγεῖον μὲ ταινίας ἐρυθροῦ χρώματος καὶ 4 ψῆφοι τοῦ ὄρμου. Εἰς τὸν λάκκον τῆς γωνίας τῆς σχηματιζομένης ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας εὐρέθησαν μετὰ τῆς τέφρας 21 ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὄρμου. Εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ παρὰ τὴν θύραν γωνίαν εὐρέθησαν τεμάχια σύρματος καὶ τὸ ὑπὸ στοιχείον Β ἐξ ὑελώδους μάζης ἀντικείμενον· 18 ἔτεραι ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὄρμου εὐρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου ἐσκορπισμέναι μετὰ τέφρας, τρεῖς δ' ἔτεραι ὅμοιαι καὶ ἑτέρα ἐξ ἐρυθροῦ λίθου εὐρέθησαν εἰς τὰ χῶματα τοῦ διαδρόμου. Τὸν ἀριθμὸν τῶν νεκρῶν τοῦ τάφου τούτου δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω.

᾽Ολίγω ἀπωτέρω τούτου ὑπάρχει ἕτερον σπήλαιον μὲ λίαν μακρὸν διαδρόμον, ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτοίχου. Καὶ τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχε μεγάλην κατάπτωσησιν τῆς ὀροφῆς ὑποστῆ. Ἀφαιρέσας ἐντελῶς τὰ χρώματα εὔρον ὑπερμεγέθεις ἀκατεργάστους πλάκας καλυπτούσας τάφον ἀνθρώπου λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ διαπέδου τοῦ σπηλαίου. Αἱ πλάκες ἦσαν τρεῖς, ἡ πρὸς τοὺς πόδας ὅμως εἶχεν ἀφαιρεθῆ, καὶ ἐκ τῆς σχηματισθείσης ὀπῆς εἶχον καταπέσει ἐντὸς τοῦ τάφου χρώματα καὶ λίθοι.

᾽Ερευνησας τὸν τάφον τοῦτον, ὅστις κεῖται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου, παρετήρησα τὰ ἐξῆς. Κρανίον ἀνθρώπινον εἶχε ῥιφθῆ ἀτάκτως πρὸς τὴν πλευρὰν τὴν μεσημβρινοδυτικὴν καὶ παρ' αὐτὸ ἀγγεῖον, ἐφ' οὗ ἔχω σημειώσει τὸ στοιχεῖον Δ. Ἡ θέσις τοῦ κρανίου τούτου, μικρὸν θραῦσμα τοῦ ἀγγείου, καὶ συντρίμματα ἐτέρων ἀγγείων, ἔπειθον ὅτι ὁ τάφος οὗτος εἶχε συληθῆ, ὅπερ ἐπιβεβαιῶ ἔτι ἡ ὑπαρξίς τεμαχίων πολλῶν ἀγγείων εἰς τὰ χρώματα τοῦ διαδρόμου, καὶ ἡ εὔρεσις εἰς τ' ἄνω τῶν πλακῶν τοῦ τάφου χρώματα εἰδωλίου, ἐφ' οὗ ἐσημείωσα τὸ στοιχεῖον Δ. ᾽Εντὸς τοῦ τάφου τούτου εὔρον δύο τεμάχια διάτρητα ἐκ ῥητινώδους ὕλης, πιθανῶς δὲ ἐξ ἠλέκτρου, ἀνήκοντα εἰς ὄρμον, ἐν μικρὸν διάτρητον χρυσοῦν κόσμημα, ὅμοιον τοῦ ὁποίου εὔρεθη εἰς Σπάτα, λίθον ὑπέρυθρον κωνικὸν διάτρητον, ἀντικείμενον ἐξ ὕλης ὑελώδους πρασίνης μὲ χρυσᾶς φλέβας, καὶ ἕτερον ἀντικείμενον τῆς αὐτῆς τέχνης μὲ τὸ ὑπὸ σημεῖον Β. ᾽Εν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὔρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς ἄνω.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου τούτου ὑπάρχει λελαξευμένη κόγχη, ἣτις ἦτο πλήρης λίθων κανονικῶς τοποθετημένων καὶ ἀποτελούντων ξηρότοιχον, ἐπιφανείας κανονικῆς καὶ ὁμοίας πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα ὅτι μεταξὺ τῆς βάσεως τοῦ τοίχου τούτου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς κόγχης ἐμεσολάβει στρῶμα χρώματος 0, 07. ᾽Εν τῷ χρώματι τούτῳ ὑπῆρχον ὡστ' ἀνθρώπινα, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον, ἐν εἰδώλιον τεθραυσμένον, καὶ δύο τεμάχια μικροῦ κοσμήματος ἐκ κυανῆς ὑέλου. Τὰ ὡστ' ἀνθρώπων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καθαρισθῶσι τῶν χρωμάτων, μεθ' ὧν ἀπετέλουν ἐν ὅλον, δι' ὃ

ἀφήρσα ὀλόκληρον πλίνθον περιέχοντα ὄστᾶ καὶ χῶμα. Πάντα τὰ ἐν τῇ κόγχῃ ταύτῃ ἀντικείμενα ἔθηκα ἐν ἰδίᾳ πυξίδι ὑπὸ στοιχείῳ Β.

Καθαρίσας καλῶς τὸ δάπεδον τοῦ ἐν λόγῳ σπηλαίου, ἀνεκάλυψα εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν πλάκας καλυπτούσας μικρὸν τάφον λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα τάφον ὀλίγον μόνον χῶμα περιέχοντα. Ὅστᾶ δὲν εὔρον· πιστεύω δὲ ὅτι διελύθησαν διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ὡς ἀνήκοντα εἰς παιδίον, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ τάφου φαίνεται. Ὁ τάφος οὗτος ἐφαίνετο καὶ ἕνεκα τοῦ ἀμετακινήτου τῶν χωμάτων καὶ τῶν κτερισμάτων ἀσύλητος. Εὔρον παρὰ τὴν θέσιν, ἣν βεβαίως κατεῖχεν ἡ κεφαλή, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ἑπτὰ εἰδώλια διαφόρων μεγεθῶν· ὀλίγῃ δὲ κατωτέρω καὶ πλησίον ἀλλήλων τὰ τεμάχια ὄρμου πλήρους, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἐξῆς ἀντικειμένων. Πέντε χρυσῶν ἀνθέων ὀκταφύλλων, διατρήτων διὰ δύο ὀπῶν, κάλλιστα διατηρουμένων, 31 ψήφων κυανῶν, διατρήτων καὶ ὀδοντωτῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, πρὸς δὲ ἐνὸς ἐτέρου ὑελίνου κοσμήματος λευκοῦ χρώματος, ἔχοντος πολλὰς ὀπὰς. Πάντα τὰ τοῦ μικροῦ τάφου κτερίσματα ἔθηκα εἰς πυξίδα φερούσας τὸ διακριτικὸν σημεῖον Β. Ὁ μικρὸς οὗτος τάφος καὶ ἡ κόγχη τοῦ διαδρόμου δὲν ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν τὸν μέγαν τάφον συλησάντων, διότι βεβαίως οὗτοι μὴ ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς αἰσχροκέρδειαν δὲν ἐκαθάρισαν ὅλον τὸν διάδρομον καὶ τὸ σπήλαιον, ἀνευ δ' ἐντελοῦς καθαρισμοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνακαλυφθῆ ὅτε ὁ μικρὸς τάφος οὔτε ἡ κόγχη.

Μετὰ τ' ἀνωτέρω καθιστῶ ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ὁ λίθος τοῦ βουνοῦ, πρὸς τὸ μέρος ἐνθα οἱ τάφοι οὗτοι κεῖνται, εἶναι λίαν εὐθραυστος, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, οὐ μόνον κατέπεσαν παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ πλησίον μικροῦ χεμιάρρου τρεῖς ἕτεροι τάφοι, ἀλλὰ καὶ ἐγένοντο αἱ μεγάλαι τῶν ὀροφῶν καταπτώσεις, καὶ αἱ τῶν ἀνωφλίων τῶν παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντων τάφων καταστροφαί.

Κρίνω ἀναγκαῖον γὰρ καταστήσω ἐπίσης ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ἐκ

τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν μου ἐπέισθην, ὅτι ὁ ἐπικρατῶν κανὼν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀνώφλιων εἶναι τὸ ὀριζόντιον σχῆμα, κατὰ κανόνα δ' εἰσὶ κάθετοι καὶ πλατεῖς οἱ παραστάται καὶ ἐνίοτε ἀντὶ καθέτων κεκλιμένοι ὀλίγον πρὸς τ' ἄνω· ὅπου δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο δὲν διατηρεῖται, προέρχεται, ὡς φρονῶ, ἐκ τοῦ ὅτι ἢ οἱ ἐργασθέντες πρὸς κατασκευὴν τῶν τάφων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ κανονικὸν σχῆμα ἕνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου, χαλικομιγοῦς ὄντος, ἢ ἐτηρήθη μὲν τὸ κανονικὸν σχῆμα ἐν ἀρχῇ, κατεστράφη ὅμως ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκ τῆς ὑγρασίας φθορᾶς τῶν κανονικῶν γραμμῶν¹⁾. Εἰς τοὺς ἤδη ἐρευνηθέντας παρετήρησα γενικῶς ὀριζόντιον ἀνώφλιον, ὅπερ ὅμως κατέπεσεν, ἅμα ἀφαιρεθέντος τοῦ ξηροτοίχου, καὶ ἤδη τ' ἀνώφλια παρουσιάζουσι τοξοειδῆς ἀκανόνιστον σχῆμα. Ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν θυρῶν δύο τάφων παρ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὸ 1878, οὓς ὅμως δὲν ἠρέυνησα διὰ τοὺς ἐν προγενεστέρᾳ ἐκθέσει μου, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, λόγους. Τῶν θυρῶν τῶν τάφων τούτων τ' ἀνώφλια εἶναι ὀριζόντια, οἱ παραστάται εὐρύτατοι καὶ κάθετοι, πᾶσαι δὲ αἱ γραμμαὶ καὶ γωνίαι ἄριστα διατηρούμεναι.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον

τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

Τὴν 25 λήγοντος μηνὸς ἀφίκετο ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῆς γερμανικῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς κ. Lolling, συστηθεὶς μοι παρὰ τοῦ κ. Νομάρχου αὐθημερόν. Δὲν ἔλλειψα, ἐκπληρῶν τὴν παράκλησίν του, νὰ συνοδεύσω αὐτὸν εἰς τοὺς ἄρτι ἀνασκαφέντας

1) Ταῦτα σημειοῖ ὁ κ. Κονδάκης, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἐν Ἀθηναίῳ 7, 190 ρηθέντα ὑφ' ἡμῶν, ἀποδεξαμένων ἐν τισι τάφοις τὸ τοξοειδῆς σχῆμα, ὃ ἀληθῶς ἔχουσι νῦν τινες ἕνεκα ἴσως τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη φερομένων λόγων.

πρωϊστορικούς τάφους, και χρηρήσω αὐτῶ πᾶσαν λεπτομερεστάτην πληροφορίαν, ἀφορῶσαν εἰς τὰς ἐργασίας μου, και ἐπίδειξω αὐτῶ ἀκριβῶς τὰς ἐν τοῖς τάφοις θέσεις, ἔνθα ἕκαστον τῶν κτερισμάτων εὑρέθη.

Παρά τοῦ κ. Lolling μοι ἐξεφράσθη ἡ ἐπιθυμία ὅπως μετ' ἐμοῦ ἀνασκάψῃ και ἐρευνήσῃ ἕτερόν τινα τάφον, και δὲν ἐδίστασα ν' ἀποδεχθῶ τὴν αἴτησίν του· δι' ὃ παρακαλέσας τὸν κάτοχον τῆς γῆς ὅπως μοι χρηρήσῃ τὴν ἀδειαν, και ἐπιτυχῶν ταύτης, ἐπέδειξα τῶ κ. Lolling τὰ ἴχνη τάφου, κειμένου πλησίον τῶν ἐν τῶ διαγράμματι ὑπὸ στοιχ. Δ, ὅλως καλυπτομένου ὑπὸ τῆς γῆς, και πρό τινος καιροῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντος· χθὲς δὲ ἤρξαμεθα τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ και ἐπερατώσαμεν τὴν ἔρευναν ἐν τὸς τῆς ἡμέρας, εὐκολυνθέντες εἰς τοῦτο, διότι ἔνεκα τῆς στερεότητος τοῦ λίθου, μόνον μικρὰ κατὰπτωσις παρουσιάζετο εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὀλίγῳ ἔνδοθεν τοῦ ἀνωφλίου.

Τὸ ἔδαφος τοῦ διαδρόμου τοῦ τάφου τούτου εἶναι κατωφερὲς ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν· αὕτη δέ, κατὰ περιέργον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θύρας τῶν ἄλλων τάφων, εἶχεν ἀνεπαισθήτως τοξοειδὲς και μᾶλλον πρὸς τρίγωνον κλίνον τὸ ἀνώφλιον, ἀντὶ δὲ νὰ ᾖναι πεφραγμένη διὰ ξηροτοίχου καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῶν παραστατῶν της, ὡς αἱ ἄλλαι, εἶχε τὸν τοῖχον ἐξωτερικῶς, ὀλίγους δὲ μόνον λίθους ἐπὶ τοῦ κατωφλίου. Τὰ μεταξὺ τῶν ἀργῶν λίθων κενά, συνεπληροῦντο διὰ χώματος, ὅπερ παρατηρήθη εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς τοίχους. Ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ἔληγεν εἰς τὸ ἀνώφλιον ἀλλ' ὑπερέβαινε τοῦτο, φθάνων μέχρι 0,30 κάτωθεν τοῦ μεγίστου ὕψους τῆς ἐφ' ἧς ἡ θύρα ἐντομῆς τοῦ βράχου.

Ἐπὶ τῶν χωμάτων, τῶν παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, ἐφάνησαν ὅστ' αἰ ἀμνοῦ ἢ ἐριφίου ἐσκορπισμένα, πλησίον δὲ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς και εἰς βάθος μόνον 0,10, ἐφάνη σκελετὸς ἀνθρώπου κανονικῶς κείμενος και κεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἔχων τὰ γόνατα λίαν συνεσταλμένα, παρὰ τὴν ῥάχιν δ' αὐτοῦ ἀγγεῖον εὐτελέστατον, ἀπλουστάτης τέχνης. Παρὰ τὸν σκελετὸν τοῦτον και λίαν πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἕτερος, κεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, μὲ ἐπίσης λίαν συνε-

σταλμένα τὰ γόνατα. Παρὰ τοῦτον εὔρεν ὁ κ. Lolling ἐν εὐτε-
λὲς ἀγγεῖον χειρόπλαστον. Ἄλλοτερος νεκρὸς ἔκειτο παρὰ τούτοις
ἐκτάδην, καὶ τρίτον ἀγγεῖον πλησίον τούτου εὑρέθη· παρὰ δὲ τὴν
ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῶν ἐπὶ τῶν χωμάτων
τοῦ ἐδάφους ὀστέων ζώων εὑρέθησαν ὅσα ἀνθρώπινα ἀτάκτως
κείμενα, κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα εἰς ἓνα ἀνήκοντα νεκρὸν.

Πλησίον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὀστέων εὑρέθησαν ἀρκετὰ ὅσα
ἀμνῶν ἢ ἐριφίων, χρησιμευσάντων βεβαίως κατὰ τὴν ταφήν ὡς
θυμάτων¹).

Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν ἐπίσης καὶ τινὰ τεμάχια ἀγγείων
καλῆς τέχνης. Ὁμοῖα εὑρέθησαν πολλὰ ἐν τοῖς χώμασι τῶν δια-
δρόμων, ἐνθα καὶ εἰς λίθινος σπόνδυλος, καὶ τμημα ὄρου ἐξ ἡ-
λέκτρου.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ πρὸ τῆς θύρας ξηρότοιχος εἶχε πάχος μὲν
1,20, ὕψος δὲ ἀπὸ τοῦ κατωφλίου 2,70.

Τέφρα δὲν εὑρέθη, οὐδὲ τὰ ὅσα τοῦ νεκροῦ τοῦ τάφου τού-
του ἦσαν κεκαυμένα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 29 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

a) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κ. Κονδάκης, οὗ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ζῆλος εἶναι παντὸς ἐπαίνου ἀνώτε-
ρος. Δημοσιεύοντες ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τό τε διάγραμμα
ἐνὸς τῶν τάφων, διαφέροντος ἐν τισι τῶν ἤδη προεκδεδομένων,
καὶ ἀπεικασματα τῶν κυριωτέρων ἐν αὐτοῖς εὑρημάτων, ἐκρίνα-
μεν ὅχι ἀνωφελὲς νὰ προσθέσωμεν ἔτι καὶ τὰ ἐξῆς :

Ὅπως ἤδη ἔκ τε τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν προδεδημοσιευμένων

1) Εἰς τὰ ὅσα τῶν ζώων δὲν παρετηρήσαμεν ἔχνη πυρᾶς· παρου-
σιάζουσιν ὁμῶς τοιαῦτα τεμάχια τινὰ ἀγγείου, ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρε-
θέντα.

ἐν τῷ ἀνά χειρας περιδικῶ (τόμ. Ζ' σελ. 183 κ.έ.) ἐξάγεται, οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, ὅμοιοι κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῖς ἐν Σπάτα, νεώτεροι, ὅπως καὶ οὗτοι, κατὰ τι τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηναίων τάφων φαίνονται ὄντες. Τὴν χρονικὴν ὅμως ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν νὰ μὴ ὑποθέσωμεν μεγάλην μᾶς ἀναγκάζουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐν αὐτοῖς εὐρήματα. Ἄτυχῶς οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οὗτοι μὲν ἐντελῶς σεσυλημένοι ἀνασκαπτόμενοι, ἕτεροι δὲ πιθανῶς εἰς μὴ πλουσίους ἀνήκοντες, πάνυ γλίσχρα ἔφερον εἰς φῶς πράγματα. Οὔτε τὸν ἄφθονον χρυσὸν τῶν Μυκηναίων τάφων ἀνευρίσκομεν ἐνταῦθα, οὔτε τοῦλάχιστον τὸν πολὺν ἐκεῖνον πλοῦτον τῶν ἐξ ἐλέφαντος, ὅστοῦ κλ. τῶν ἐν Σπάτα, ὧν ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ πρὸς τὰ Μυκηναῖα τοσοῦτον εἶναι διδακτικὴ, ὥστε εἴπερ τι καὶ ἄλλο θὰ συντελέσῃ εἰς ἐπίλυσιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Schliemann γεννηθέντων προβλημάτων. Οὐδὲν ἤττον ὅμως καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ὀλίγα Ναυπλιακὰ εὐρήματα ἀριδῆλως μᾶς πείθουσιν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα προϊόντα τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας πρόκεινται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν χρυσᾶ πέταλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷα καὶ τὰ ἐν Σπάτα, εἰργασμένα καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὠρισμένα¹⁾, καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ψήφους ὄρου ἐξ ἡλέκτρου ἢ ὑελώδους ὕλης καὶ δύο ὅμοια καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς μάζης τοῖς ἐν Σπάτα εἰς μέγαν ἀριθμὸν εὐρεθεῖσιν ἀντικείμενα²⁾, καὶ τέλος ἱκανὸν πλῆθος εἰδωλίων καὶ ἀγγείων (τούτων τὰ πλεῖστα εἰς θραύσματα), ἅτινα καὶ μόνα θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ δει-

1) Ἴδε Bulletin de Corr. Hellénique 1878 σελ. 220—221. Τῶν ἐν Σπάτα τινὰ καὶ κόλλησιν τοῦ χρυσοῦ παρουσιάζουσι. Τῶν Ναυπλιακῶν τὰ φύλλα δι' ἀρμογῆς (ajustement) μόνον εἰσι προσκεκολλημένα. Ἐν τοῖς Μυκηναίοις οὐδαμοῦ παρατηρεῖται κόλλησις.

2) Ἴδὲ Bullet. de C. Hellénique 1878 σελ. 205—214. Τὸ τὸ περίεργον φέρων κόσμημα (ζῶον ἢ φυτὸν;) ἔχει πάχος 0,003, τὸ δ' ἕτερον 0,003 1/2 περίπου. Τὰ μολύβδινα σύρματα (ὧν τὸ πάχος παραλλάσσει μεταξὺ 1—4 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου), ἐχρησήμενον ἄρα γε πρὸς ὃν καὶ τὰ ἐνὸς τῶν θησαυρῶν τῆς ἀκροπόλεως Μυκηναίων σκοπὸν, ὡς ὕλη δηλ. ἀκατέργαστος; Ἴδε Mittheilungen 1877, σελ. 273, σημείωσιν.

ξωσι τὴν συγγένειαν τῶν Ναυπλιακῶν πρὸς τοὺς λοιποὺς τάφους. Καὶ περὶ μὲν τῶν εἰδωλίων οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν· ἅπαντα φέρουσι τὸν γνωστὸν τῶν Μυκηναίων τύπον¹⁾, τῶν δὲ ἀγγείων δύο ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τάξεις, τὰ χειρόπλαστα, ὧν ὁ πηλὸς (τὸ χρῶμα αὐτοῦ παραλλάσσει μεταξὺ τοῦ συνήθους ξανθοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλινοῦτος) εἶναι παχύς, κακῶς ἔσωθεν καὶ ἐξωθεν ἀπεξεσμένος, οὐδὲν ἢ ἔλεεινὸν φέρων γάνωμα, ἄνευ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακοσμήσεως²⁾, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν τέχνην ἐν τῇ κατωτάτῃ αὐτῆς βαθμίδι δεικνύων, καὶ τὰ πολυπληθέστερα τοῦ τροχοῦ³⁾, ὧν ὁ πηλὸς (ὑπέρυθρος, ἐρυθρὸς ἢ ξανθὸς) εἶναι λεπτότερος, ἰσχυρῶς ἐψημένος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον στιλπνὸν φέρων γάνωμα (καὶ ἔσωθεν πολλάκις) καὶ διακόσμησιν διὰ χρώματος, τὰς αὐτὰς περιίπου, οἷας καὶ τὰ τῶν Μυκηναίων καὶ τὰ ἐν Σπάτα, δεικνύοντος παραλλαγᾶς. Βάσις δὲ τῆς διακοσμήσεως καὶ τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ἡ αὐτή, οἷα καὶ τῶν ἐν Μυκῆναις, γραμμικὰ τινα δηλ. σχήματα⁴⁾ (εἶτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τροχοῦ, τοῦ ὀργάνου τῆς κατασκευῆς, παρεχό-

1) Ἴδε Schliemann σελ. 436 τῆς Γαλ. ἐκδόσεως καὶ Ἀθηναίου τόμ. Ζ', ἔ. ἀ.

2) Τῶν ἀγγείων τούτων τὸ σχῆμα, ὅπου τοιαῦτα μᾶς περιεσώθησαν ἀκέραια ἢ ἐκ τῶν τεμαχίων δύναται ν' ἀποτελεσθῶσιν, εἶναι τὸ αὐτὸ ἢ ὅμοιον τῶ τῶν ἐν σελ. 424, σχ. 27, τοῦ συγγράμματος τοῦ κυρίου Schliemann ἀπεικονισμένων· ἐλάχιστα δ' αὐτῶν φέρουσι ἐνίοτε γραμμικὰ τινα σχήματα διὰ βαφῆς ἀσθενεστάτης ὡς διακόσμησιν· ἐ γ χ ἀ ρ α κ τ α κοσμήματα ἐν ο ὑ δ ε νὶ τῶν τοῦ Μυκηναίου Μουσείου εἶδομεν.

3) Ἐκτὸς τοῦ συνηθεστάτου ἐκείνου (ἴδε Ἀθηναίου τόμ. 7, τευχ. 6) καὶ ἄλλα διάφορα μᾶς παρουσιάζουσι σχήματα τὰ τοῦ τροχοῦ Ναυπλιακᾶ, ὅπως καὶ τὰ Μυκηναῖα καὶ τὰ τῆς Ἰαλυσοῦ τῆς Ῥόδου. (ἴδε Gazette Archéologique 1879, φύλ. 4.)

4) Γεωμετρικὴ διακόσμησις, ὅπως ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ κ. Conze (ἴδε Sitzungsbericthe der Wiener Akademie 1870.) μόλις εἰς τὰ ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ πρώτου θησαυροῦ ἀνευρεθέντα τεμάχια παρατηρεῖται, καίτοι καὶ ἐνταῦθα τὸ κυριώτατον αὐτῆς γνῶρισμα, ὁ ἀποκλεισμὸς δηλ. τῶν φυτῶν, δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ. Ἐν γένει δὲ τὰ τοῦ Μυκηναίου Μουσείου ἀγγεῖα θὰ μᾶς ἀναγκάσωσι, νομίζω, νὰ μεταβάλωμέν πως τὰς μέχρι τοῦδε περὶ αὐτῶν ἐπικρατούσας γνώμας.

μενα, εἴτε ἀπὸ τῆς πλεκτικῆς καὶ τῆς ὑφαντικῆς εἰλημμένα), καὶ πρὸ πάντων ἀπεικόνισις, ἐν τοῖς πλείστοις μὴ τυπική (stylisirt), φυτῶν καὶ μαλακίων. Ἐλικοειδῆ σχήματα δὲν ἀπαντῶσιν, ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων τῶν δι' ἐφαπτομένης πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένων. Ζώων δὲ (οἰκιακῶν ἢ ἄλλων) ἢ τῆς ἀνθρωπίνου μορφῆς οὐδὲ ἴχνος παρατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν Μυκηναίων συνηθέστατα πτηνὰ (κύκνοι ἢ νῆσσαι) ἐν τούτοις, ὅπως καὶ ἐν τοῖς τοῦ Σπάτα, οὐχ εὑρῆνται ἀπεικονισμένα¹).

6) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀθήναις.

Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦδε οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οἵτινες οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν καθ' ἡμᾶς πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευμένους Λαθυρίνθους, οὓς δέον ἀλλαγῆναι νὰ ἀναζητήσωμεν.

Αἱ δὲ κατὰ τὸ Δίπυλον ἄκαρποι μέχρι τοῦδε ἀνασκαφαί, ἐκτὸς νεκρικῆς στήλης τῶν συνήθων κυλινδρικῶν (ὑψ. 0,57, παχ. 0,65 τοῦ μέτρου) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς γράμμασι τῶν Μακεδονορωμαϊκῶν χρόνων

Κωμαῖος²)

Χάρητος

Λακιάδης

ἀπεκάλυψαν ἡμῖν καὶ πλάκα ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον καὶ μετὰ γλυφῶν τῶν καλῶν χρόνων (τοῦ τετάρτου αἰῶνος), ἣν συντόμως ἐνταῦθα περιγράφομεν. Ἡ πλάξ, ὡς δηλοῦται, ἔφερεν ἀναγεγλυμμένην κατὰ μὲν τὸ μέσον ὑδρίαν (κατὰ τὸ πλεῖστον σωζομένην), ἐκατέρωθεν δὲ ληκύθους, ὧν ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὀλόκληρος, τῆς δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἴχνη μόνον τοῦ ποδὸς σώζονται· ἄνω δ' ἐκοσμεῖτο διὰ ταινίας, ἐξ ἧς δύο ἐκρέμαντο χάριν συμμετρίας ἀλάθαστρα, ὧν τὸ πρὸς ἀριστερὰ ὀλόκληρον. σώζεται. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὑδρίας (πάχος τῆς γλυφῆς αὐτῆς 0,650) παρίσταται γέρον πολίος, περίλυτος, κεκυφὼς καὶ βακτηρία ἐπερειδόμενος, ἱμάτιον

1) Τρεῖς ἐσχάτως ἀνοιχθέντες τάφοι οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀγγείων θραύσματα ἔφερον εἰς φῶς, ἐν οἷς καὶ ἄλλα τινὰ ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων ἐλικοειδῆ σχήματα παρατηροῦνται.

2) Ἴδε ἐπιτύμβιους ἐπιγραφὰς ὑπὸ Σ. Κουμανούδη ἐν τοῖς Λακιάδαϊς.

περιβεβλημένοι καὶ δεξιούμενοι τῇ δεξιᾷ νεανίαν πρὸ αὐτοῦ ἰστάμενον μὲ πέτασον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βραχῶν φέροντα χιτῶνα, περὶ τὴν ὄσφιν ἀνεζωσμένον καὶ διὰ τελαμῶνος κρεμάμενον ἀπὸ τῶν ὤμων ξίφος, τῇ ἀριστερᾷ δύο κρατοῦντα δόρατα καὶ τῷ ἵππῳ του ἐπακουμβῶντα* ὀπισθεν δὲ τοῦ γέροντος παρίσταται παῖς ἱμάτιον περιβεβλημένος, περίλυπος καὶ πρὸς τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως βλέπων* ἀνωθι δ' αὐτῶν ἀναγινώσκειται *Παραίτιος Ἀμαξαντε[ύς* (πάχος τῆς γλυφῆς τῶν προσώπων 0,009). Ἐπὶ δὲ τῆς ληκύθου (παχ. τῆς γλυφῆς τῆς 0,550) παρίσταται παῖς ἢ μᾶλλον ἔφηβος (πάχ. τῆς γλυφῆς αὐτοῦ 0,005) τροχὸν ἢ κρίκον (Spielrad) ἐλαύνων* τὸ τε θέμα (motiv) καὶ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀξιόλογα, καίτοι δὲ ὁ λίθος (πεντελήσιος) ἔπαθεν ἰκανῶς ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἢ πλάξ ἐμποιεῖ οὐχ ἥττον βλεπομένη εὐαρεστοτάτην ἐντύπωσιν¹⁾.

Αἱ ἐν τῷ στρατιωτικῷ Νοσοκομείῳ ἀνασκαφαὶ οὐδὲν ἔφεραν εἰς φῶς ἄξιον λόγου μετὰ τὸ γνωστὸν ἄγαλμα²⁾* ἐκεῖ που πλησίον ἀνευρέθη μόνον βωμὸς τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων μὲ βούκεντρα, ἀνθέμια, ῥόδακας καὶ τῆς κολοβῆς ἐπιγραφῆς,

Κλεοπατρ.....

Δειρανδειωτ.....

Διονυσου.....

κλεους Σου.....

(λίθος πεντελήσιος) καὶ βᾶθρον ὑμηπτείου λίθου, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν α)υτοκρατορ Καισαρ..... ἧς κατὰ τὸ ἥμισυ μὸλις διακρίνονται τὰ γράμματα. Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

1) Πέντε εἰσὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σωζόμενον τῆς πλακὸς μέρος (τὰ 3/5 σχεδὸν τοῦ ὅλου) τεμάχια (μ. 1,57, πλ. 0,90, ὕψ. 0,19 τοῦ γαλ. μέτρου) 4 μικρὰ καὶ ἓν μέγα (μῆκος αὐτοῦ 0,90)* ἕκτον δὲ τι τεμάχιον εἰς αὐτὴν πιθανῶς ἀνήκον δὲν προσαρμόζεται. Εὐρέθη δὲ σκεπάζουσα μεταγενέστερον ὑδραγωγεῖον ὡς ὁ φίλος ἡμῶν κ. Ἄ. Σ. Κουμανούδης μᾶς εἶπε.

2) Παρνασσὸς 1880 β' καὶ γ' τεύχος.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΟΠΩΝ.

1.

Δ)ε(υρ)έ Π; . .
 |έον τριτ-
 τὺς τελευ-
 τᾶι, Θριασ-
 Ὡ Ἴον δὲ ἄρχ-
 εται τριτ-
 τὺς.

Ἐπὶ στήλης λίθου Πειραιϊκοῦ τετραγωνικῆς, ἐχούσης ὕψος 1,26, πλάτος 0,43, πάχος 0,22, εἶναι ἐγκεχαραγμένα τὰ ἀνωτέρω. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Προευκλειδείων χρόνων. Τὸ σίγμα τρίγραμμον. Εἶναι καὶ αὕτη ἡ στήλη ἐξ ἐκείνων τῶν ποτὲ παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς ἰδρυμένων καὶ ὀριζόντων τοὺς κατὰ τριττύας τόπους τῶν τριήρων, ὁποῖαν ἤδη ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἐν τινι προηγουμένῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, ἧτοι ἐν σελ. 291 τοῦ τόμου τούτου καὶ ἐκτενέστερον ἀνεφέραμεν τὰ περὶ αὐτῶν. Καὶ ταύτης δὲ τῆς στήλης ἀγνοεῖται ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως, πλὴν ὅτι ἐν Πειραιεῖ. Ἠγοράσθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ ἀπετέθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων Ἐθνικοῦ Μουσείου.

2.

.....τος Δημοτέλους τοῦ Ἀντιμάχου ΛΛ..

.....ἀπρ;)οστασίου Ἐκατονβαϊῶνος π(έμπτ)ει ἐπὶ (δ)έκ(α

.....ν Πέμ ει-οίκου-παιδι Ἀράδα Ἀγρυλ(ῆσι οἴκου..

.....Ἠγεστράτου Χολαρ- Εὐκτήμων Κτησ....

5αι οἰκούσας Κηφ- ασίαν Ε.....

.....(ι)ππου Μυρῆν- ΚΗ.....

.....ου ΚΛ.....

..... Γ.....

.....

Στήλης λίθου Ὑμητιῆτι ἀνω μέρος, μᾶλλον τὸ πρὸς δεξιὰ τῶ

ῥῶντι, μετὰ ἀετωματίου κολοβοῦ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας. Ὑψος 0,28, πλάτος 0,31 (τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ ἀρχικοῦ), πάχος 0,13. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κεφαλίδα εἶναι κεχαραγμένοι ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, οἱ λοιποὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τῆς στήλης εἰς δύο σελίδας.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη λυπηρὸν ὅτι περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τόσον κολοβή, διότι δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν. Ἐκ τῆς τριῶν γραμμάτων συμπληρώσεως ἦν ἐτόλμησα νὰ κάμω ἐν ἀρχῇ τοῦ β' στίχου, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ ἐνδοιασμοῦ, βλέπουσιν οἱ ἐπαίοντες, τί εἰκάζω περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἐπιγραφῆς, ὅτι δηλ. πολῖται τινὲς Ἀθηναῖοι θὰ κατηγόρησάν τινας μετοίκους ὡς οἰκοῦντας ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸν νόμον ἄνευ προστάτου καὶ εἶλον αὐτοὺς πιθανῶς, ἐφ' ᾧ ἐγένετο ἡ ἀναγραφή αὕτη, ἴσως καὶ μὲ ὀρισμὸν τοῦ ἔτους καθ' ὃ αἱ δίκαι ἐδικάσθησαν, διότι δυνατὸν πως νὰ ὑποθεθῇ ὅτι ἐν τῷ α. στίχῳ ἐν ἀρχῇ πρὸ τῶν τ ο ς ἔλειψαν τὰ ἐ π ἰ ἄ ρ χ ο ν, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πλείονα γράμματα ἢ ὀκτὼ ἐχώρουν αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ μέσον τοῦ πλάτους τῆς στήλης φαίνεται πως ὅτι πίπτει ἐκεῖ ἔνθα τὰ γράμματα ΗΜ τοῦ ὀνόματος Δημοτέλους, καθ' ὃ τοῦτο ἐκ τῆς μὴ ἐντελῶς σωζομένης κορυφῆς τοῦ ὑπερθεν τριγωνικοῦ ἀετώματος εἰκάζεται. Ὅθεν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐν ἀρχῇ ἐκλιποῦσαν καὶ ἄλλην λέξιν, λ. χ. τὴν Τ ο ὕ ς δ ε, ἢ τὴν Ο ἴ δ ε καὶ ὕστερον κἀνὲν ῥῆμα ἐν τῷ β' στίχῳ μετὰ καὶ τῆς λέξεως γραφὴ ἢ δ ἰ κ η κατὰ πτώσιν τὴν συντακτικῶς προσήκουσαν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγω μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ ὄκνου. Ἀρχοντα δὲ ἐπάνωμον Δημοτέλη δὲν γνωρίζομεν, ὥστε ἂν εἶναι ὁ Δημοτέλης οὗτος ἄρχων καὶ ὄχι τι ἄλλο, θὰ εἶναι ἐκ τῶν μετὰ τὴν ρκβ'. Ὀλυμπιάδα ἀρξάντων. Ἐν τῷ κατὰ Κόνωνος λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 31 ἀναφέρεται τις Δημοτέλης Ἀλαιεύς, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ τὰ δύο τελευταῖα γράμματα, ὁμοιάζοντα ΛΑ ἢ ΛΑ, τὸν δῆμον τοῦτον ὑπεμφαίνουσιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν, καὶ ἂν ἤθελεν ἀποδειχθῆ ἐναργῶς. Τὸ κύριον καὶ τὸ εὐκταῖον εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ τὸ περὶ τί

στρέφεται ἀληθῶς ἡ ὑπόθεσις τῆς περιέργου ταύτης ἐπιγραφῆς. Εἰς τοῦτο εὐχόμεθα νὰ φανῶσιν ἄλλοι ἐπιτυχέστεροι ἡμῶν.


3.

Ἐπι. ἄρ)χοντος ἐπὶ τὰ πρυτανεῖα
 . . . Ἀβρων;)ος τοῦ Καλλίου Βατῆθεν.

Τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων (τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ δευτέρου αἰῶνος), ἔχει ἐν σκευῶς λίθου Πεντελησίου, ὕπερ εὐρέθη ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰω. Σπ. Παλαιολόγου, τῇ πλησίον τοῦ ἁγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη καὶ ἀγορασθὲν ἀπετέθη ἐν τῷ Βαρβακείῳ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Τὸ σκεῦος τοῦτο εἶναι ἀπαράλλακτον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξέδωκά ποτε μετὰ τοῦ σχήματός των ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, περιόδου β'. τοῦ ἔτους 1862, ἐν πίνακι Θ ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4, χωρὶς νὰ δυνηθῶ νὰ ὀρίσω καὶ τὴν ποτὲ χρῆσίν των, μόνον δὲ εἰκάσας, ὅτι σχέσιν τινὰ ἔχουσι πρὸς τὰ δικαστήρια, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀναγιωσκομένην λέξιν «πρυτανεῖα». Πιθανὸν δὲ θεωρῶ, ὅτι τὸ νῦν ἐκδιδόμενον σκεῦος, ὃν κολοβὸν πρὸς ἀριστερὰ τῷ θεωμένῳ, εἶναι τὸ ἄνω μέρος ἐκείνου τοῦ ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ὃ ἀπεικονίσθη ἐν τῷ εἰρημένῳ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 3. Καὶ εἶχα μὲν τότε θεωρήσει τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ὡς κατώτερον μέρος τοῦ ἐκεῖ ὑπ' ἀρ. 2 ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ἀλλ' ὄχι μετὰ βεβαιότητος. Τώρα δὲ λέγω, ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ ὑπ' ἀρ. 3 κάτω μέρος τούτου τοῦ νῦν εὐρεθέντος ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ὡς ἐκεῖνο. Εἶναι δὲ πολὺ περιέργον, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ νῦν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔχουσι πιθανώτατα τὸ αὐτὸ κύριον ὄνομα ἐν τῷ β'. στίχῳ, ἐκεῖ μὲν κολοβόν.ίου Βατῆθεν, ἐδῶ δὲ πλήρες Καλλίου Βατῆθεν. Ὅτι δὲ νῦν συνεπλήρωσα τὸ ος τοῦ λίθου εἰς (Ἀβρων)ος λόγον εἶχά τινα ὄχι ὄλως ἀνίσχυρον. Ἐν ταῖς ἐκδοθεῖσαις δηλ. ὑπὸ U. Kœhler ἐν Corp. Inscr. Attic. ἐπιγραφαῖς ταῖς ὑπ' ἀρ. 444 καὶ 445 ἀναφέρεται τις Ἀβρων Καλλίου Βατῆθεν ἀνὴρ γενεᾶς ἐπισήμου, ὅστις, ὡς ἐξάγεται ἀλλαχόθεν, ἐγένετο πρόξενος Δελφῶν ἐν ἔτει 189 πρὸ Χριστοῦ. (ἴδε τὰ τοῦ Kœhler σημειώματα.)

4.

Ἐρμῆς
ὁ κὲ Διο-
νύσιος.

Αὕτη ἡ ἐπιγραφή ἀναγινώσκεται ἐπὶ ἀκεφάλου Ἐρμού μικροῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὅχι ὅμως τοῦ κοινοῦ καὶ συνήθους σχήματος, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τῶν ἀλλοιοτέρων, ὅποιοι ἐνίοτε εὐρίσκονται, ἔχοντες τὴν ὀπίσω πλευρὰν στενωτέραν, οὕτω.  καὶ φαίνεται ὅτι τοιοῦτοι ὄντες ἐνηρμόζοντο μὲ τὸ στενότερον μέρος εἰς τοῖχον ἢ ἀπετέλουν στύλους κιγκλιδώματος τῶν μέσων. Ὁ λίθος πεντελήσιος, ὕψους 0,73, πλάτους προσθίου 0,11, ὀπισθίου 0,09, πάχους ἢ βάρους 0,18. Εὐρέθη ἐν καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἐκ τῆς λειπούσης κεφαλῆς ἄλλο τι δὲν σώζεται, εἰμὴ τὸ ἄκρον ἐνὸς συστραμμένου βοστρύχου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, τοῦ δὲ αἰδοίου ἢ θέσις τανῦν κοίλη καὶ κενή. Ἡ δὲ ἐπιγραφή εἶναι κεχαραγμένη ἐντὸς δελτίου, γράμμασι τῶν μ. Χ. χρόνων. Ἐρμῆς ὡς ὄνομα ἀνθρώπου μάλιστα ἐν τοῖς μετὰ Χρ. χρόνοις ἐσυνειθίζετο, οὗτος δὲ ὁ ἡμέτερος εἶχε καὶ ἄλλο δεύτερον ὄνομα τὸ Διονύσιος, ὅπερ ἐδηλώθη ἀνορθογράφως διὰ τοῦ ὁ κὲ.

Δημοσιεύομεν καὶ τὰς ἐξῆς δύο ἐκ Πελοποννήσου ἐπιγραφάς, ὧν ἐλάβομεν χάρτινα ἀποτυπώματα παρὰ τοῦ φίλου Πέτρου Ραζέλου τῆ 25 Αὐγούστου 1879.

Ἀγαθῇ
τύχῃ.

Ἀυρήλιός σοι

Τρόφιμος, Ἡρά-

5 κλεις Διός,

ἔτευξα νηὸν

εὐσεβείας εἵνεκεν.

Τὸ ἀποτύπωμα δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅπως αὐτοὶ οἱ χρόνοι ὑποσημαίνονται καὶ ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος Ἀυρήλιος, ὅπερ συχνότατον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ὅτε ἐν Ῥώμῃ ἦρχον οἱ ἐκ

τῆς Αὐρηλίας γενεᾶς αὐτοκράτορες. Εὐρίσκεται δὲ ὁ λίθος εἰς ἐν λεμονοπερίβολον, κείμενον ὑπὸ τὸ φρούριον τῶν Μεθάνων τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Τροιζηνίας χερσονήσου.

Ὅποῖον μὲν σχῆμα ἔχει ὁ λίθος, δὲν ἐδηλώθη ἡμῖν, ἀλλὰ φαίνεται μικρὸς, διότι μόλις μιᾶς σπιθαμῆς τόπον καθέτως κατέχουσιν οἱ ἑπτὰ στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ δύσκολον ὄντως εἶναι νὰ εἶπῃ τις, ποῦ ἄρᾳ γε ἦτο ὁ λίθος ἐμβεβλημένος, εἰς ποῖον δηλ. μέρος τοῦ ναοῦ, οὐ τὴν ποτὲ ὑπαρξίν μαρτυρεῖ. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι δύο ἱαμβικούς στίχους μετὰ προηγουμένης εὐχωλιμαίας φράσεως ἔχομεν ἐνώπιόν μας, οἱ ὅποιοι, ἂν ἤθελον ἐγκολληθῆ ἐπὶ ἐπιμήκους ναοῦ ἐπιστυλίου, ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὸ ἐξῆς σχῆμα·

Ἄγαθῆ τύχη·

Αὐρήλιός σοι Τρόφιμος, Ἡράκλεις Διός,

ἔτευξα νηὸν εὐσεβείας εἵνεκεν.

Ὁ Ἕλλην Τρόφιμος, ὅστις εἶχε προσλάβει καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν γενεᾶς ὄνομα Αὐρήλιος, λέγει πρὸς τὸν κλητικῆ πτώσει προσφωνούμενον υἱὸν τοῦ Διὸς Ἡρακλέα, ὅτι τῷ κατεσκεύασε ναόν.

Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω, ἂν ὁ ναὸς οὗτος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ Πausanίας, ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Αὐρηλίων γράψας τὴν περιήγησίν του, εἶδε καὶ ἀναφέρει ἐν βιβλ. 2, 34, 1, οὔτε ἂν τὰ θερμὰ λουτρά, τὰ ὁποῖα ὡσαύτως ὁ Pausanίας ἀναφέρει αὐτόθι, ὡς ἀπέχοντα τριάκοντα στάδια ἀπὸ τοῦ πολίσματος τῶν Μεθάνων, καὶ τῶν ὁποίων ὁ Ἡρακλῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔφορος καὶ ἐν Μεθάνοις ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὴν σήμερον δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρωμολίμνη γνωρίζονται, ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεώς της.

Ὁ αὐτὸς Π. Ῥαζέλος ἔδωκεν ἡμῖν ἀποτύπωμα καὶ τοῦ ἐξῆς μικροῦ τεμαχίου ἐπιγραφῆς· ὅπερ εἶδεν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν Οἰτύλῳ τῆς Λακωνικῆς ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν·

...είας εἰς τὴν ΑΙ...

...θεΐσης προσόδ(ου)...

...την βούλονται ε...

.ε)ὕφημίας τῶν πολ(ιτῶν;..

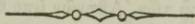
5 ..οις καὶ παντὶ τῶι δ;(ήμωι;..

.....

Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω νὰ εἶπω περὶ τῶν ὀλίγων τούτων γραμμάτων, εἰμὴ ὅτι ἔχουσι σχῆμα τὸ ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐθιζόμενον, καὶ φαίνονται ὄντα μέρος ψηφίσματος πρὸς τιμὴν ἀνδρὸς εὐεργετήσαντος τὸ κοινὸν διὰ δωρεᾶς χρημάτων ἢ δανείου, ὁποῖα καὶ ἄλλα ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐγνώσθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14 Ἀπριλίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΙΜΑΝΟΥΔΗΣ.



ΜΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ἈΝΤΙΓΟΝΗΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ζητῶν τι ἐν τῇ Σοφοκλέους Ἀντιγόνη προσέκοψα τοῖςδε τοῖς Κρέοντος λόγοις

στιχ. 1319—22

ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ ἔκανον, ὦ μέλεος,
ἐγὼ, φάμ' ἔτυμον. Ἴω πρόσπολοι,
ἄγετέ μ' ὅτι τάχος, ἄγετέ μ' ἐκποδῶν,
τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.

ἡμαρτημένον πάντως ἐστὶ τὸ «οὐκ ὄντα μᾶλλον»· ὁ διορθωτέον ὧδε «οὐκ ὄντα μ' ἄλλον ἢ μηδένα».

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.



BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

Δοσίειον διαγώνισμα περί βελτιώσεως καὶ ἐμψυχώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας, πόνημα Π. Ι. Χαλκιοπούλου, βραβευθὲν ὑπὸ τῶν κριτῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Μεταρρυθμίσεων, 1880. [8ον σελ. δ' καὶ 362.] Τιμᾶται ν. δρ. 3.

Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. 12^e année 1878. Paris 1878 [8ον, σελ. c+308]. Prix 6 fr.

Monuments Grecs publiés par l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. No 7, 1878. Paris 1878. [4ον, p. 62] avec deux planches. Prix 5 fr.

Θεσσαλία ὑπὸ Νικολάου Γεωργιάδου ἱατροῦ, Θετταλομάγνητος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1870 [8ον, σελ. 352]. Τιμᾶται δρ. ν. 6.

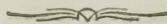
Λόγος περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ Θεσέως, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἀ' νοεμβρίου 1875 ὑπὸ Ἑμμ. Κοκκίνου, ἀναλαμβάνοντος τὴν πρυτανεῖαν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1875—1876. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», 1880 [8ον, σελ. 58].

Α. Ἰω. Ἀντωνιάδου, Οἱ τυραννοκτόνοι, Δημήτριος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ Γεμίσαρος, τραγωδία· ἔτι δὲ ἡ Χαϊδεμμένη, κωμωδία. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου. 1880 [8ον, σελ. 384]. Τιμᾶται δρ. ν. 4.

* Περὶ τῶν παρὰ φύσιν συμφύσεων τοῦ πλακοῦντος, διατριβὴ ἐπὶ ὕψι-γεσίᾳ ὑπὸ Κ. Δ. Διγενῆ, ἱατροῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1880. [8ον, σελ. 61.]

* Μαθήματα εὐθυγράμμου τριγωνομετρίας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Γεωργίου Ι. Σούτσου, ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ, καθηγητοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. [8ον, σ. 87.]

* Πραγματεία ἐφηρμοσμένης τακτικῆς, ἐκπονηθεῖσα κατὰ τὸ διαγεγραμμένον διὰ τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Γερμανίας πρόγραμμα ὑπὸ F. A. Paris, ὑποστρατήγου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Πρωσσίας, μεταφραθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Νικολάου Κ. Γουλιμῆ, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τριῶν πινάκων. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. Τιμᾶται δραχμῶν 6. [8ον, σ. 460.]



*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

Μάρτιος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	754,84	χμ.
Μεγίστη »	762,13	(τὴν 24 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,39	(τὴν 31 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	9,21	
Μεγίστη »	19, 8	(τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	— 6, 6	(τὴν 15 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9, χιόνος 4, δρόσου 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 33,28 χμ.), πάγου 3, ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 14 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 1 Α, 4 Ν.

Ἀπρίλιος.

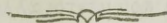
Βαρόμετρον

Μέση θλίψις	751,12	
Μεγίστη »	762,62	(τὴν 15 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	742,42	(τὴν 5 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	16,39	
Μεγίστη »	25,3	(τὴν 26 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	7,8	(τὴν 16 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,75 χμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 18 ἡμέρας ΝΔ, 4 Β, 5 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.



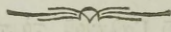
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Η΄ ΤΟΜῳ ΤΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	σελ.
Πρόλογος	α'
Βιβλιογραφία.—Περὶ τῆς ἐν Λειψία ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ κα- θηγητοῦ κ. V. Gardthausen Παλαιογραφίας, ὑπὸ Γρη- γορίου Ν. Βερναρδάκη	3
Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς παρ' ἡμῖν στιχουργίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικὴν, ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου	10
Κριτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου .	44, 247
Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κων- σταντινουπόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου Θ. Βενιζέλου,	67
Κριτικὰ καὶ γραμματικὰ μέρος δωδέκατον, ὑπὸ Κωνστ. Σ. Κόντου	96, 198, 432
Βιβλιογραφία, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη· α) ἑλληνικὴ μυθολογία Decharme· β) ὄρισμός καὶ ἡ νῦν θέσις τῆς φιλολογίας κατὰ B. Schmidt· γ) Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμε- να ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου	109
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμα- νούδη	138, 231, 288
Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸ Δίπυλον, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη.	144
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.—Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρε- θέντα.—Ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.—Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.—Ἀρχαιοκογικὸν μουσεῖον, ὑπὸ Εὐ- θυμίου Καστόρχη·	146
Βιβλία νεοφανῆ	155, 241, 336, 412, 534
Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις . . .	157, 246, 340, 414, 535
Παροράματα	158, 246
Περὶ τῆς ἀνακαλύψεως οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολο- γισμοῦ, ὑπὸ Δ. Κ. Κοκκίδου	159
Περὶ τοῦ «οὐ μὴν ἀλλὰ» «οὐ μέντοι ἀλλὰ» «οὐ γὰρ ἀλλὰ»	

	σελ.
ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου.....	221
Ἐγγραφον τῆς κοινότητος τῆς νήσου Πάρου πρὸς τὸν κα- πουδᾶν πασᾶν, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου, καθηγητοῦ	228
Βιβλιογραφία ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη.—Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν ὑπὸ Δημητρίου Γούναρη· ἔκδοσις δευτέρα	238
Κριτικὴ μελέτη περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Θέρμης, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα	258
Σημειώσεις ἀρχαιολογικαί, ὑπὸ Π. Κομνηνοῦ	269
Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑπὸ Ἰωάννου Πρωτοδίκου	273
Ἐπιθετα κινήσεως παρ' Ὀμήρῳ, ὑπὸ W. E. Gladstone (μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Ἐμμανυὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς)	298
Ἀνέκδοτα ἀποσπάσματα Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν ἐκ παπύρου Αἰγυπτιακοῦ, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη . . .	343
Ἡ Ὠλίαρος καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	351
Ἐκ τῶν περὶ λατρείας τοῦ θεοῦ καθ' Ἑλληνας, περὶ κα- θιερώσεως ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη . .	358
Περὶ ὁροσῆμου ἐπιγραφῆς τοῦ ἐν Ἀθήσῃ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκλη- πιοῦ, ὑπὸ Ἰ. Α. Κονδάκη	371
Τὰ Ὀλύμπια ἐν Φαλήρῳ καὶ τὸ νῦν μεταρρυθμιζόμενον Ζάππειον, ὑπὸ Λυσάνδρου Καυτανζόγλου	374
Τοῦ Ἀρμούρη ἄσμα δημοτικὸν τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἐκ- δοθὲν, μεταφρασθὲν ῥωσιστὶ καὶ διερμηνευθὲν παρὰ Γα- βριήλ Δεστούνη	385
Διορθώσεις τινὲς εἰς τοῦ Γαληνοῦ τὸ περὶ ἐθῶν, ὑπὸ Ἰω. Πανταζίδου	394
Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	399
Ψήφισμα ἀττικὸν ἐκ τῶν πρὸ Εὐκλείδου, ὑπὸ Π. Εὐστρα- τιάδου, γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων	405
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	411
Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς Στράβωνα, μέρος Α΄, ὑπὸ Μαργαρί-	

538 ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Η΄ ΤΟΜῳ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

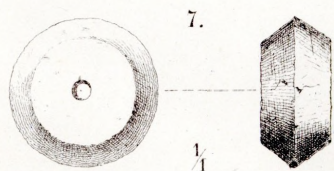
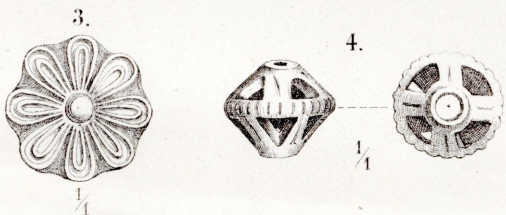
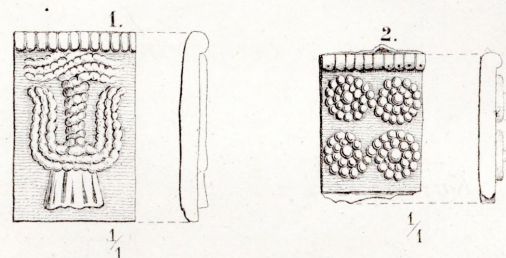
	σελ.
του Γ. Δήμιτσα	415
Περὶ γενέσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὑπὸ Περι- κλέους Γρηγοριάδου, ὑφηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσο- φίας ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ	466
Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος.—Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ ση- μερινὴ κατάστασις, χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρ- χαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	486
Διορθώσεις εἰς Θεουκυδίδην καὶ Ἡσύχιον, ὑπὸ Πέτρου Ν. Πα- παγεωργίου	506
Ψηφομαντεῖον ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη.	513
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις. — Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ παναρ- χαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι ὑπὸ Στράβωνος μνημονευο- μένων λαβυρίνθων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη, Ἰω. Κονδάκη καὶ Δημ. Φιλίου	515
Ἐπιτομὴ περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δ. Φιλίου	526
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς καὶ ἄλλων τόπων, ὑπὸ Στεφ. Ἀ. Κουμανούδη	528
Μία διόρθωσις εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	533



ΔΗΜΗΤΡΙΑ

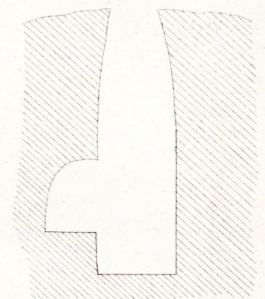


ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΝΟΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΝΑΥΠΛΙΑΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΤΑΦΩΝ.



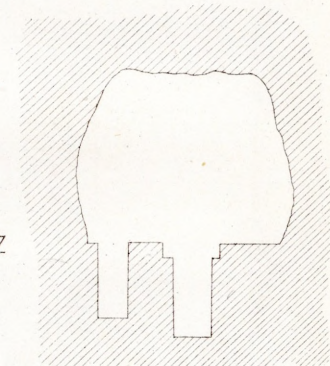
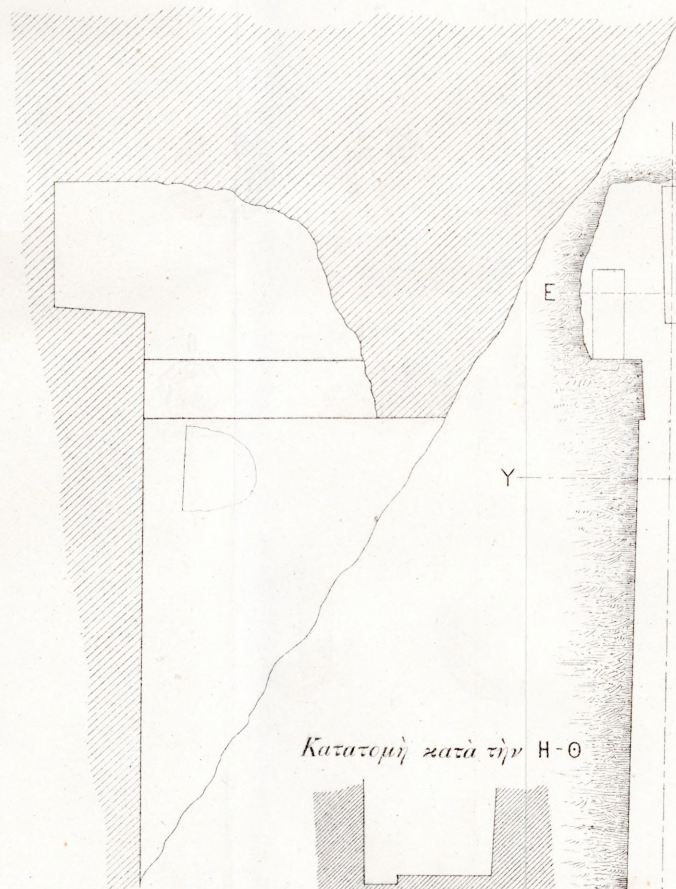
Αρθ. Γ. Κόλλαν. Αθήναι.

Κατατομή κατά τήν Υ-Φ



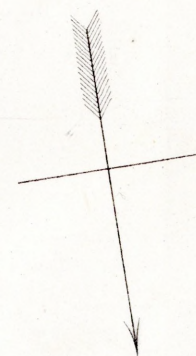
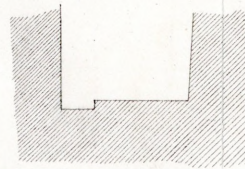
*Κάσος
εισόδου και τάφου*

Κατατομή κατά τήν Σ-Τ



Κατατομή κατά τήν Ε-Ζ

Κατατομή κατά τήν Η-Θ



Μ